Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

16

Ötüken

للامام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

ONALTINCI CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav
İstanbul-1989

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KİTÂBİ VE'S-SÜNNETİ'NİN DEVÂMI

٧ــ بابُ مايُذْكَرُ مِنْ ذَمِّ الرَّأيِ وتَكَلُّفِ القِياسِ :
ولا تَقْفُ لاتَقُلْ مالَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ

7- (KİTÂB, SÜNNET VE İCMÂ'DAN BİR ASILA DAYANMAYAN) RE'YİN KÖTÜLENMESİ İLE (BU ASILLAR ÜZERİNE OLMAYAN) KIYÂS KÜLFETİ VE MEŞAKKATİNİN KÖTÜLENMESİNİN ZİKROLUNMASI BÂBI [49]

(Çünkü Yüce Allah şöyle buyurdu:)
"Senin için hakkında bir bilgi hâsıl olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz, kalb; bunların herbiri bundan sorumludur"

٣٨ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ تَلِيدٍ حدّثنا ابنُ وهْبٍ حدّثنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ شُرَيْحٍ وغَيْرُهُ عنْ أبى الأسْوَدِ عنْ عُرْوَةَ قال حَجَّ عَلَيْنا عَبْدُ اللَّهِ ابنُ عَمْرٍو فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ إنَّ اللَّهَ لاَيَنْزِعُ العِلْمَ بَعْدَ أنْ

---

49 Bu asıllardan birine dayanan re'y de, kıyâs da makbûldür.

Buhârî'nin başlıkta zikrettiği re'y, Kitâb, Sünnet, icmâ'dan ibâret olan bir şer'î asıla dayanmayan şahsî arzûdur ki, kötülenmiş re'ydir. Buradaki kıyâs ile de üç asıldan birine uygulanmayan şahsî zannlar, fâsid ve kötülenmiş kıyâslar kasdedilmiştir. Yoksa Kitâb'a, Sünnet'e, icmâ'a dayanan kıyâs ise İslâm hukûkunun dört aslından dördüncüsüdür ve ***"İşte ey akıl ve basîret sâhibleri, siz ibret alın!"*** (el-Haşr: 2) âyetine dayanan bir delîldir. Şuna da dikkat etmelidir ki, Buhârî başlıkta kıyâsın kötülenmesini mutlak zikretmeyip, tekellüf kaydıyle kayıtlamıştır. Güçlükle yapılan, asıl ile fer' arasında münâsebet bulmakta zorluk bulunan kıyâs demekle fâsid olan kıyâsa işâret etmiştir.

50 Buhârî bu âyeti başlıktaki şeylere delîl olarak getirmiştir.

İbn Abbâs bu âyetteki ***"el-Kafva"*** lafzını ***"Söz"*** ile tefsîr etmiştir. Buna göre âyetin ma'nâsı "Bilmediğin birşeyi söyleme" demek olur.

أَعْطَاهُمُوهُ انْتِزَاعًا ولَكِنْ يَنْتَزِعُهُ مِنْهُمْ مَعَ قَبْضِ العُلماءِ بِعِلْمِهِمْ فَيَبْقَى ناسٌ جُهَّالٌ يُسْتَفْتَوْنَ فَيُفْتُونَ بِرأيِهِمْ فَيُضِلُّونَ ويَضلُّونَ فَحَدَّثْتُ بِهِ عائِشَةَ زَوْجَ النبيِّ ﷺ ثُمَّ إنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَمْرٍو حَجَّ بَعْدُ فقالَتْ يابنَ أُخْتِي انْطَلِقْ إلى عَبْدِ اللَّهِ فاسْتَثْبِتْ لِي مِنْهُ الَّذِي حدّثَنِي عَنْهُ فَجِئْتُهُ فَسألْتُهُ فَحَدَّثَنِي بِهِ كَنَحْوِ ما حدّثَنِي فأَتَيْتُ عائِشَةَ فأَخْبَرْتُها فعَجِبَتْ فقالَتْ واللَّهِ لَقَدْ حَفِظَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَمْرٍو *

38-..... Bana Abdurrahmân ibn Şurayh ve başkası, el-Esved'den tahdîs etti ki, Urve şöyle demiştir: Abdullah ibnu Amr bizim yanımıza uğradı, ben ondan işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Şübhesiz Allah Taâlâ ilmi siz insanlara ihsân buyurduktan sonra* (hâfızalarınızdan) *zorla söküp almaz. Lâkin ilmi insanlardan, ilim adamlarını bilgileriyle berâber cemiyet içinden çekip alır. Artık geride çok câhil birtakım insanlar kalır. O sırada halk tarafından bunlara dînî ihtiyâçlar sorulur, onlar da şahsî re'y ve arzûlarıyle cevâb verirler de hem halkı sapıtırlar, hem de kendileri sapar giderler"* [51].

Urve şöyle dedi: Ben bu hadîsi Peygamber'in zevcesi Âişe'ye tahdîs ettim. Sonra Abdullah ibn Amr bu yılın ardından bir hacc daha yaptı. Âişe bana:

— Ey kızkardeşimin oğlu! Abdullah ibn Amr'a git de senin bana ondan geçen sene tahdîs etmiş olduğun hadîsi, ondan benim için bir teşbît yap! dedi.

Bunun üzerine ben Abdullah ibn Amr'a gittim de o hadîsi kendisinden sordum. Abdullah ibn Amr da bana o hadîsi daha önceki yıl tahdîs ettiği gibi aynen tahdîs etti. Akabinde ben Âişe'ye geldim ve bunu kendisine haber verdim. Âişe, Abdullah ibn Amr'ın, o hadîsten tek bir harfini bile değiştirmemiş olmasından hayret etti de:

— Vallâhi, Abdullah ibn Amr bu hadîsi sağlam ezberlemiştir, dedi [52].

---

51 Başlığa uygunluğu *"Onlar da re'yleriyle fetvâ verirler"* sözündedir ki, bu re'y, Kitâb, Sünnet ve icmâ'dan hiçbir asıla dayanmayan şahsî görüş ve arzûlardan ibârettir.

Bu hadîsin bir rivâyeti İlim Kitâbı, "İlim nasıl alınır bâbı"nda geçmişti. Bunu Müslim de Kader'de getirmiştir.

52 Burada Âişe annemizin Peygamber'den rivâyet edilen hadîsleri zamân zamân rivâyet eden râvîlerden tesbît ettiği sâbit oluyor. Bu gibi tesbîtleri diğer sahâ-

٣٩ــ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا أَبُو حَمْزَةَ سَمِعْتُ الأَعْمَشَ قال سَأَلْتُ أبا وائِلٍ هَلْ شَهِدْتَ صِفِّينَ قال نَعَمْ فَسَمِعْتُ سَهْلَ بنَ حُنَيْفٍ يَقُولُ حَ وحدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا أَبُو عَوَانَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ قال قال سَهْلُ بنُ حُنَيْفٍ ياأَيُّها النَّاسُ اتَّهِمُوا رأيَكُمْ عَلى دِينِكُمْ لَقَدْ رأيْتُنِى يَوْمَ أبى جَنْدَلٍ ولَوْ أسْتَطِيعُ أنْ أرُدَّ أمْرَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَرَدَدْتُهُ وما وضَعْنا سُيُوفَنا عَلى عَوَاتِقِنا إلى أمْرٍ يُفْظِعُنا إلاَّ أسْهَلْنَ بِنا إلى أمْرٍ نَعْرِفُهُ غَيْرَ هٰذَا الأمْرِ قال وقال أَبُو وائِلٍ شَهِدْتُ صِفِّينَ وبِئْسَتْ صِفُّونَ *

39-..... Ben el-A'meş'ten işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Vâil'e:

— Sen Sıffîn harbinde hazır bulundun mu? diye sordum.

O:

— Evet hazır bulundum. Ben Sehl ibn Huneyn'den şöyle derken işittim... dedi.

H Yine bize Mûsâ ibnu İsmâîl tahdîs etti. Bize Ebû Avâne, el-A'meş'ten tahdîs etti ki, Ebû Vâil şöyle demiştir:

—Ey insanlar, (bu kıtâl hakkında) dîniniz aleyhine olan re'ylerinizi ittihâm ediniz. (Çünkü sizler ictihâd ettiğiniz bir ictihâdla İslâm'da dîn kardeşlerinizle muhârebe yapmaktasınız.) Yemîn olsun ki, ben Hudeybiye'deki Ebû Cendel gününde kendi nefsimi şöyle gördüm: Eğer Rasûlullah'ın (Ebû Cendel'i sulh maddesine göre müşriklere) geri vermesi emrini reddetmeye muktedir olaydım, muhakkak onu reddedecektim [53]. Biz Allah yolunda kılıçlarımızı henüz omuzlarımızdan indirmemiştik. Ebû Cendel'i geri vermeme teşebbüsümüz bizleri muhakkak korkunç bir iş içine düşürecekti. Şu kadar var ki, kılıçlarımız bizi şu harb işinden başka hayırlı bilmekte olduğumuz kolay bir işe götürmüştür.

el-A'meş şöyle dedi: Ebû Vâil:

— Ben Sıffîn vak'asında hazır bulundum. O ne kadar çirkin Sıffîn idi (yânî orada olan muhârebe ne kadar kötü idi)! demiştir [54].

---

bîlerin de çok çok yaptıkları ve Peygamber'in hadîslerini çok dikkatle belleyip muhâfaza ettikleri yaygın bir gelenekti.

53 Yânî Ebû Cendel'i Kureyş müşriklerine geri vermemek için bu husûsta onlarla muhakkak harbe girişecektim. İşte ben Hudeybiye gününde Rasûlullah'ın emrine muhâlefet etmekten korktuğum için, harekete geçmeyip durakladığım gibi, bu Sıffîn harbinde de müslümânların iyiliği için harbe girmiyor, durakhyorum.

54 Hadîsin başlığa uygunluğu "Dîniniz üzerine re'ylerinizi ittihâm ediniz" sözün-

٨ــ بابُ ماكانَ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم يُسْئَلُ مِمَّا لَمْ يُنْزَلْ عَلَيْهِ الوَحْىُ فَيَقُولُ لاأدْرِى أوْ لَمْ يُجِبْ حَتَّى يُنْزَلَ عَلَيْهِ الوَحْىُ ولَمْ يَقُلْ بِرَأيٍ ولا بِقِياسٍ لِقَوْلِهِ تعالى بِما أرَاكَ اللّٰهُ * وقال ابنُ مَسْعُودٍ سُئِلَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ الرُّوحِ فَسَكَتَ حتَّى نَزَلَتْ

8- PEYGAMBER (S) KENDİSİNE VAHY İNDİRİLMEYEN KONULARDA SUÂL SORULDUĞUNDA "BİLMİYORUM" DER YÂHUD KENDİSİNE O KONUDA VAHY İNDİRİLİNCEYE KADAR, O SORUYA CEVÂB VERMEZDİ.

PEYGAMBER:

"Hakîkat biz sana Kitâb'ı -Allah'ın sana gösterdiği vech ile- insanlar arasında hükmetmen için, hakk olarak indirdik..."

(en-Nisâ: 105)

KAVLİNDEN DOLAYI, RE'Y İLE DE KIYÂS İLE DE SÖZ SÖYLEMEZDİ BÂBI

İbn Mes'ûd da: Peygamber(S)'e rûhtan soruldu da, o konuda âyet indirilinceye kadar sükût etti, demiştir [55].

٤٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ حدّثنا سُفْيانُ قال سَمِعْتُ ابنَ المُنْكَدِرِ يَقُولُ سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللّٰهِ يَقُولُ مَرِضْتُ فَجاءَنِى رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَعُودُنِى وأبُو بَكْرٍ وهُما ماشِيانِ فأتانِى وقَدْ أُغْمِىَ عَلَىَّ فَتَوَضَّأَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم ثُمَّ صَبَّ وَضُوءَهُ عَلَىَّ فأفَقْتُ فَقُلْتُ يارسولَ

---

dedir. Ebû Vâil o günü Ebû Cendel'e nisbet etti de, Hudeybiye'ye nisbet etmedi. Çünkü Ebû Cendel'in müşriklere geri verilmesi, müslümânlar üzerine çok ağır gelmişti. Ve bu müslümânlar üzerine cereyân eden işlerin en büyüğü olmuştu. Müslümânlar bu yüzden harbe girmeyi ve Ebû Cendel'i müşriklere geri vermemeyi istediler ve sulha râzı olmuyorlardı.

Bu hadîsin bir rivâyeti Cizye Kitâbı'nda, "Muâhede edip de sonra gadreden kimsenin günâhı bâbı"ndan sonraki unvânsız bir bâbda geçmişti... (Kastallânî).

55 Buhârî, İbn Mes'ûd'un bu sözünü başlıktaki "Cevâb vermezdi" fıkrasına delîl olarak getirmiştir. Bu vak'a, Yahûdîler'in Peygamber'e rûhu sormaları sırasında olmuştu. Akabinde el-İsrâ: 85. âyeti indirilip gereken cevâb Allah tarafından verilmişti..

اللَّهِ ورُبَّما قال سُفْيانُ فَقُلْتُ أَىْ رسولَ اللَّهِ كَيْفَ أَقْضِى فى مالى كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مالى قال فَما أجابَنِى بِشَىءٍ حتَّى نَزَلَتْ آيَةُ المِيرَاثِ *

40-..... Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben hasta oldum. Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr yürüyerek Selime oğulları yurdundaki evime, bana hasta ziyâretine geldiler. Onlar bana geldiklerinde ben bayılmış hâldeydim. Rasûlullah abdest aldı da sonra abdest aldığı sudan benim üzerime döktü. Ben bunun üzerine ayıldım ve:

— Yâ Rasûlallah! -Bâzen râvî Sufyân şöyle söyledi: Ey Rasûlallah!- Ben malımda nasıl hükmedeyim, malımda nasıl yapayım? diye sordum.

Câbir: Rasûlullah bana en-Nisâ: 11-13. Mîrâs Âyeti ininceye kadar hiçbir cevâb vermedi, dedi [56].

٩ــ بابُ تَعْلِيمِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم أُمَّتَهُ مِنَ الرِّجالِ والنِّساءِ مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ لَيْسَ بِرَأْىٍ ولاتَمْثِيلٍ

9- PEYGAMBER(S)'İN ÜMMETİNİN ERKEKLERİ VE KADINLARINI ALLAH'IN KENDİSİNE ÖĞRETTİĞİ ŞEYLERDEN RE'Y VE TEMSÎL (YÂNÎ KIYÂS) OLMAKSIZIN DOĞRUDAN DOĞRUYA ÖĞRETMESİ BÂBI

٤١ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** أَبُو عَوانَةَ عنْ عِبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ الأَصْبَهانِىِّ عنْ أَبى صالِحٍ ذَكْوَانَ عنْ أَبى سَعِيدٍ جاءَتِ امْرَأَةٌ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقالَتْ يارسولَ اللَّهِ ذَهَبَ الرِّجالُ بِحَدِيثِكَ فاجْعَلْ لَنا مِنْ نَفْسِكَ يَوْمًا نأتِيكَ فِيهِ تُعَلِّمُنا مِمَّا عَلَّمَكَ اللَّهُ فقال اجْتَمِعْنَ في يَوْمِ كَذَا وكَذَا فى مَكانِ كَذَا وكَذَا فاجْتَمَعْنَ فأتاهُنَّ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَعَلَّمَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ ثُمَّ قال ما مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ بَيْنَ يَدَيْها مِنْ وَلَدِها ثَلاثَةً إلاَّ كانَ

56 Başlığa uygunluğu onun sözüne göre hadîsin sonundan alınır. Bunun bir rivâyeti Tefsîr'de, en-Nisâ: 10-13'te de geçmişti. Câbir'in çocukları ve usûlü olmadığı için onun durumu kelâle idi, ona en-Nisâ Sûresi'nin son âyeti olan Kelâle Âyeti uygun cevâb olmaktadır. Nitekim Müslim ile Neşâî'nin rivâyetleri Câbir hakkında inen âyetin, Kelâle Âyeti olduğu husûsunu te'yîd eder mâhiyettedir...

لَها حِجابًا مِنَ النَّارِ فَقالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ يارسولَ اللَّهِ اثْنَيْنِ قال فأعادَتْها مَرَّتَيْنِ ثُمَّ قال واثْنَيْنِ واثْنَيْنِ واثْنَيْنِ *

41-..... Bize Ebû Avâne, Abdurrahmân ibnu'l-Esbahânî'den; o da Ebû Sâlih Zekvân'dan; o da Ebû Saîd(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir kadın Rasûlullah'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Erkekler Sen'in hadîslerini alıp gittiler. O hâlde biz kadınlar için de kendiliğinden bir gün ayır da, bizler o günde Sana gelelim, Sen de Allah'ın Sana öğrettiği şeylerden bizlere öğretirsin! dedi.

Rasûlullah (S) onlara:

— *"Fulân ve fulân günlerde, şu ve şu mekânlarda toplanın"* buyurdu.

Kadınlar o günlerde ve yerlerde toplandılar. Rasûlullah onların yanlarına geldi de Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden kadınlara da öğretti. Sonra Rasûlullah, kadınlara:

— *"İçinizden hiçbir kadın yoktur ki, çocuklarından üç tânesini âhirete kendinden önce yollasın da bunlar cehenneme karşı onun için bir perde olmasın!"* buyurdu.

Bunun üzerine kadınlardan biri:

— Yâ Rasûlallah! İki tânesi de öyle mi? dedi.

Ebû Saîd: Kadın "İki tâne" sözünü iki defa tekrar etti, dedi. Sonra Rasûlullah üç kerre tekrar ederek:

— *"İki tâne de, iki tâne de, iki tâne de öyledir"* buyurdu [57].

١٠ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم لاتَزالُ طائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظاهِرِينَ عَلى الحَقِّ يُقاتِلُونَ : وهُمْ أَهْلُ العِلْمِ

10- PEYGAMBER(S)'İN: *"Ümmetimden dâima hakk üzere mukaatele ederek gâlib ve zâhir olacak bir tâife hiç eksik olmayacaktır"* SÖZÜ BÂBI

57 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Bunlar cehenneme karşı onun için bir perde olmasın"* sözündedir. Çünkü bu tevkîfî bir iştir, bu ancak Allah Taâlâ tarafından bilinir, bu re'yle ve temsîl ile söylemek değildir. (Bunu el-Kirmânî, *el-Kevâkib*'de söyledi.)

Bu hadîsin biraz farklı birer rivâyeti İlim Kitâbı'nda, "Kadınlara yalnız olarak gün tahsîs edilir mi bâbı"nda ve Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

Buhârî: Bunlar ilim sâhibleridir, dedi [58].

٤٢ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسٰى عنْ إسْمٰعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنِ المُغِيرَةِ ابْنِ شُعْبَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال لايَزالُ طائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِى ظاهِرِينَ حتَّى يأْتِيَهُمْ أمْرُ اللَّهِ وهُمْ ظاهِرُونَ *

42- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, İsmâîl'den; o da Kays'tan; o da el-Mugîre ibnu Şu'be(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Ümmetimden bir tâife kendilerine Allah'ın emri gelinceye* (yânî kıyâmet kopuncaya) *kadar hakk üzerinde birbirine yardım edici olmakta devâm edecek ve bunlar* (muhâlefet edenlerine) *dâimâ gâlib olacaklardır"* buyurmuştur [59].

٤٣ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى حُمَيْدٌ قال سَمِعْتُ مُعاوِيَةَ بنَ أبى سُفْيانَ يَخْطُبُ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهِ اللَّه عليه وسلم يَقُولُ مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فى الدِّينِ وإنَّما أنا قاسِمٌ ويُعْطِى اللَّهُ ولَنْ يَزَالَ أمْرُ هٰذِهِ الأُمَّةِ مُسْتَقِيمًا حتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ أوْ حتَّى يَأْتِىَ أمْرُ اللَّهِ *

43-..... Bize İbnu Vehb, Yûnus'tan haber verdi ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Humeyd haber verip şöyle dedi: Ben Muâviye ibn Ebî Sufyân(R)'dan işittim, o hutbe yapıyordu, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Allah Taâlâ her kimin hayrını irâde ederse, ona dîn husûsunda* (büyük bir) *anlayış verir. Ben* (verici değil) *yalnız aranızda taksîm ediciyim. Veren ise Allah'tır. Bu ümmetin işi, kıyâmet kopuncaya* -yâhud: *Allah'ın emri gelinceye- kadar hep hakk dîn üzerinde dosdoğru olmakta devâm edecektir"* [60].

---

58 Buhârî, Alî ibnu'l-Medînî'den: Bunlar hadîsçilerdir, diye rivâyet etmiştir. Bunu Tirmizî zikretti (Kastallânî).

59 Bunun bir rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçti. İnşâallah Allah'ın yardımı ile Tevhîd'de de gelecektir.

60 Peygamber'in bu sözü, Muhammed Ümmeti'nin tâ kıyâmet gününe kadar ayakta kalacağına işâret olduğu gibi başlıkta bir kısmı ifâde edilen *"Ümmetimden dâimâ hakk üzere gâlib ve zâhir, muhâliflerinden kendilerine zarar gelmez bir tâife hiç eksik olmayacaktır"* hadîsinin medlûlüne muvâfakatı da vardır. Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı'nda geçti. Bunu Müslim de Zekât'ta getirdi.

١١ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا

11- YÜCE ALLAH'IN:

"... Yâhud sizi birbirine muhâlefet eden birçok fırkalar yapmaya kaadirdir" (el-En'âm: 65)

KAVLİ BÂBI

٤٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال عَمْرٌو سَمِعْتُ جابِرَ ابنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنهما يَقُولُ لَمَّا نَزَلَ عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قُلْ هُوَ القادِرُ عَلى أنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذابًا مِنْ فَوْقِكُمْ قال أعُوذُ بِوَجْهِكَ أوْ مِنْ تَحْتِ أرْجُلِكُمْ قال أعُوذُ بِوَجْهِكَ فَلَمَّا نَزَلَتْ أوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا ويُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ قال هاتانِ أهْوَنُ أوْ أيْسَرُ *

44..... Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah'ın üzerine ***"De ki: O size üstünüzden bir azâb göndermeye kaadirdir"*** âyeti inince Rasûlullah (S):

— *"Rabb'im, Senin zâtına sığınırım!"* dedi.

"Yâhud ayaklarınızın altından bir azâb göndermeye kaadirdir" fıkrasını müteâkib:

— *"Rabb'im, Senin zâtına sığınırım!"* dedi.

"Veyâ sizi birbirinize katıp kiminizden kiminin hıncını tattırmaya kaadirdir" cümlesini müteâkib de Rasûlullah (S):

— *"Bu iki haslet, yânî birbirine katmak ve azab tattırmak* (kökünün kazılmasından ve Allah azâbıyle intikaam alınmaktan) *daha hafiftir* -yâhud: *daha kolaydır-!"* buyurdu [61].

١٢ــ بابُ مَن شَبَّهَ أصْلاً مَعْلُومًا بِأصْلٍ مُبَيَّنٍ قَدْ بَيَّنَ اللَّهُ حُكْمَهُما لِيَفْهَمَ السّائِلُ

12- SORANIN MAKSADI ANLAMASI İÇİN BİLİNEN BİR ASILI,

61 Sonuncu azab, kulların birbirlerine saldırmalarıyle meydana geldiği için, Peygamber bu husûsta: Allah'ın semâvî ve arzî âfetlerinden daha hafiftir -yâhud daha kolaydır-, buyurmuştur.

Bunun bir rivâyeti el-En'âm: 65. âyeti tefsîrinde geçmişti.

BEYÂN EDİLEN BİR ASILA BENZETEN KİMSEYE ALLAH BU İKİSİNİN HÜKMÜNÜ BEYÂN ETMİŞTİR BÂBI [62]

٤٥ــ حدّثنا أصْبَغُ بنُ الفَرَجِ حدّثني ابنُ وهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ أعْرَابِيًّا أتَى رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فقال إنَّ امْرَأتِي وَلَدَتْ غُلاَمًا أسْوَدَ وإنِّي أنْكَرْتُهُ فقال لهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ لَكَ مِنْ إبِلٍ قال نَعَمْ قال فَما ألْوَانُها قال حُمْرٌ قال هَلْ فِيها مِنْ أوْرَقَ قال إنَّ فِيها لَوُرْقًا قال فأنَّى تُرَي ذٰلِكَ جاءَها قال يارسولَ اللَّهِ عِرْقٌ نَزَعَها قال ولَعَلَّ هٰذَا عِرْقٌ نَزَعَهُ ولَمْ يُرَخِّصْ لَهُ في الانْتِفاءِ مِنْهُ *

45-..... Bana İbnu Vehb, Yûnus'tan; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Çöl halkından bir A'râbî kişi Rasûlullah'a geldi ve:

— (Yâ Rasûlallah!) Benim kadın siyah bir çocuk doğurdu. Ben bu çocuğu reddetmek istiyorum! dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Senin develerin var mı?"* diye sordu.

Bedevî:

— Evet vardır, dedi.

Rasûlullah:

— *"O develerin renkleri nasıldır?"* diye sordu.

Bedevî:

— Kırmızıdır! diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mıdır?"* dedi.

Bedevî:

— Evet, onların içinde boz renkli develer elbette vardır! diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

---

62 Bu bâb, kıyâsın sahîhliğine delâlet için getirilmiştir. Kıyâs, mutlak olarak kötülenmiş değildir. Eğer bundan evvelki bâb bunu kötülemeyi ve kerâheti bildiriyordu dersen, ben şöyle derim: Kıyâs iki nevi'dir. Biri sahîh olandır ki, bu Usûl İlmi'nde zikredilen, bütün şartlarını şâmil olan kıyâstır. Biri de bunun zıddına olan fâsid kıyâstır. Kötülenmiş olan, bu bozuk kıyâstır.

Buradaki başlık Kuşmeyhenî, İsmâîlî ve Cürcânî nushalarında böyle "Allah bu ikisinin hükmünü beyân eder" şeklindedir. Başka nüshalarda ise "Belli bir asılı, beyân edilen bir asıla benzeten kimseye Peygamber onların hükümlerini beyân eder" şeklinde gelmiştir (Aynî).

— *"Öyleyse bu boz renkler nereden gelmiş düşünürsün?"* diye sordu.

Bedevî:

— Yâ Rasûlallah! Bu, soyunun bir damarıdır, ona çekmiştir! dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Belki bu oğlan da eski bir soy köküne çekmiştir* (yânî ona benzemiştir)" buyurdu.

Ebû Hureyre: Rasûlullah o bedevîye, çocuğunu kendinden nefyetmek husûsunda ruhsat vermedi, demiştir [63].

٤٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أَبُو عَوانَةَ عنْ أَبِى بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أَنَّ امْرَأَةً جاءَتْ إلى النبىِّ ﷺ فقالَتْ إن أُمِّى نَذَرَتْ أنْ تَحُجَّ فَماتَتْ قَبْلَ أنْ تَحُجَّ أفأَحُجُّ عنها قال نَعَمْ حُجِّى عنْها أَرَأَيْتَ لَوْ كانَ عَلى أُمِّكِ دَيْنٌ أَكُنْتِ قاضِيَتَهُ قالَتْ نَعمْ فقال فاقْضُوا الَّذِى لهُ فإِنَّ اللَّهَ أَحَقُّ بالْوَفاءِ *

46-..... Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Bir kadın Peygamber(S)'e geldi de:

— Annem hacc yapmayı nezretmişti, hacc edemeden evvel öldü. Şimdi ben onun adına hacc yapabilir miyim? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Evet, ananın yerine vekâleten hacc etmelisin! Bana ne düşündüğünü söyle: Eğer onun üzerinde bir kula borcu olsaydı, sen ananın bu borcunu öder miydin?"* diye sordu.

Kadın:

— Evet öderdim, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah, onun şahsında:

— *"Allah'ın hakkı olan borcu da ödeyiniz! Şübhe yok ki, Allah hakkı ödenmeye başkalarından daha ziyâde lâyıktır!"* buyurdu [64].

---

63 Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Bedevî'ye oğlanın reddettiği rengini, deve yavrularından bildiği şeye benzetip de ona: Senin develerin var mı?.. diye sorması, sonunda Bedevî'nin: Belki ona bir soy damarı çekmiştir, demesi üzerine, Rasûlullah ona, kırmızı develerin boz renkli yavru getirdiklerini bilmesiyle, kıyâs edip işte beyaz kadın da böylece siyah çocuk doğurur buyurması yönündendir. *"Nezaahu = Ona çekti"* demek, "O soyun damarı onun rengini kendisine çekip benzetti" demektir.

Bunun bir rivâyeti La'netleşme bâbı'nda geçmişti.

54 Başlığa uygunluğu: Peygamber(S)'in, anası adına hacc yapmayı soran bu kadına, Allah borcunu, ödeneceğini bilmekte olduğu kullar için olan borca benzet-

١٣ــ بابُ ماجاءَ فى اجْتِهادِ القُضاةِ بِما أنْزَلَ اللّٰهُ تعالى لَقوْلِهِ ومَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِما أنْزَلَ اللّٰهُ فأُولٰئِكَ هُمُ الظّالِمُونَ . ومَدَحَ النبىُّ ﷺ صاحِبَ الحِكْمَةِ حِينَ يَقْضِى بِها ويُعَلِّمُها لايَتَكَلَّفُ مِنْ قِبَلِهِ ومُشاوَرَةِ الخُلَفاءِ وسُؤالِهِمْ أهْلَ العِلْمِ

13- KAADILARIN YÜCE ALLAH'IN İNDİRDİKLERİ İLE HÜKÜM VERMELERİ İÇİN İCTİHÂD EDİP ÇALIŞMALARI YOLUNDA GELEN ŞEYLER BÂBI

Çünkü Allah'ın şu kavli vardır:

"Kim Allah'ın indirdiği hükümler ile hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridirler!"

(el-Mâide: 45) [65].

Ve Peygamber(S)'in hikmet sâhibini, hikmetiyle hükmettiği ve hikmetini insanlara kendi tarafından bir meşakkat, bir söz külfeti yüklemeyerek öğrettiği zamân övmüş olması; Halîfeler'in -Allah'ın indirdikleri husûsunda- müşâvere etmeleri ve ilim ehline sormaları (hakkında gelen şeyler bâbı).

٤٧ــ حدّثنا شِهابُ بنُ عَبّادٍ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ حُمَيْد عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ قال قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ لاحَسَدَ إلاّ فى اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتاهُ اللّٰهُ مالاً فَسُلِّطَ عَلى هَلَكَتِهِ فِي الحَقِّ وآخَرُ آتاهُ اللّٰهُ حِكْمَةً فَهْوَ يَقْضِي بِها ويُعَلِّمُها *

47-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"İki hasletten başkasına hased olmaz. Bunlardan biri Allah'ın kendisine mal verip de bunu hakk yolunda tüketmeye muk-*

---

mesi yönündendir. Şu kadar var ki, *"Allah borcu ödenmeye daha haklıdır"* buyurdu (Aynî).

65 Kur'ân'da ve aynı sûrede ***"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir"*** (Âyet: 4); ***"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsıkların tâ kendileridir"*** (Âyet: 47) hükümleri de mevcûd iken burada zulüm âyetinin bilhassa zikredilmesi, zulmün fâsıklığı da, kâfirliği de âmm ve şâmil olmasındandır. Çünkü zulüm, birşeyi yerinden başka yere koymaktır ki, bu da diğer ikisini de şâmil olur (Aynî).

tedir kıldığı kimse, diğeri de Allah'ın kendisine hikmet verdiği ve o da bu hikmetle hükmetmekte ve onu başkalarına öğretmekte olan kimsedir'' [66].

٤٨ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا أَبُو مُعاوِيَةَ حدّثنا هِشامٌ عنْ أَبِيهِ عنِ المُغِيرَةَ بنِ شُعْبَةَ قال سَأَلَ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ عنْ إمْلاصِ المَرْأَةِ هِيَ الَّتِي يُضْرَبُ بَطْنُها فَتُلْقِي جَنِينًا فقال أَيُّكُمْ سَمِعَ مِنَ النبيِّ صلي اللَّهُ عليه وسلم فِيهِ شَيْئًا فَقُلْتُ أنا فقال ما هُوَ قُلْتُ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ فِيهِ غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ فقال لاَتَبْرَحْ حتَّى تَجِيئَنِي بِالمَخْرَجِ فِيما قُلْتَ فَخَرَجْتُ فَوَجَدْتُ مُحَمَّدَ بنَ مَسْلَمَةَ فَجِئْتُ بِهِ فَشَهِدَ مَعِي أَنَّهُ سَمِعَ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ فِيهِ غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ * تابَعَهُ ابنُ أَبِى الزِّنادِ عنْ أَبِيهِ عنْ عُرْوَةَ عنِ المُغِيرَةِ *

48-..... Bize Hişâm, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Şu'be şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) gebe kadının karnının vurulması sebebiyle cenînini ölü olarak düşürmesinin hükmünü sordu da:

— Hanginiz Peygamber(S)'den bu konuda birşey işitti? dedi.

Ben:

— O konuda ben işittim, dedim.

Umer:

— İşittiğin şey nedir? diye sordu.

Ben:

— Ben Peygamber(S)'den işittim: *''Cenînin düşürülmesinde, cenînin diyeti köle yâhud câriye gurresidir* (yânî bir diyetin yirmide biridir)'' buyuruyordu, dedim.

Bunun üzerine Umer bana:

— Bu söylediğin hadîs husûsunda bana bir çıkış yeri, bir delîl getirmedikçe ayrılma! dedi.

Ben hemen yanından çıktım ve akabinde Muhammed ibn Mesleme'yi buldum ve onu Umer'e getirdim. O da benimle berâber Peygamber'in *''Cenînin diyeti hakkında bir köle yâhud bir câriyenin gurresi vardır''* buyururken işittiğine şehâdet eyledi.

---

66 Bunun bir rivâyeti Ahkâm Kitâbı'nın evvellerinde ''Hikmetle hükmeden kimse bâbı''nda, kezâ İlim ve Zekât Kitâbları'nda da geçti. Başlığa uygunluğu açıktır.

Abdurrahmân ibnu Ebi'z-Zinâd, babası Abdullah ibn Zekvân'-dan; o da Urve'den; o da el-Mugîre'den olmak üzere bu hadîsi rivâ-yette Hişâm ibn Urve'ye mutâbaat etmiştir [67].

١٤ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لَتَتْبَعُنَّ سَنَنَ مَنْ كان قَبْلَكُمْ

14- PEYGAMBER(S)'İN: *"Muhakkak sizler kendinizden önce gelen milletlerin yoluna uyup gideceksiniz"* KAVLİ BÂBI

٤٩ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا ابنُ أبى ذِئْبٍ عنِ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال لا تَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى تَأْخُذَ أُمَّتى بِأخْذِ القُرُونِ قَبْلَها شِبْرًا بِشِبْرٍ وذِراعًا بِذِراعٍ فَقِيلَ يا رسولَ اللّهِ كَفارِسَ والرُّومِ فقال ومَنِ النَّاسُ إلاَّ أُولٰئِكَ *

49-..... Bize İbnu Ebî Zi'b, el-Makburî'den; o da Ebû Hurey-re(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Benim ümmetim kendisinden evvelki ümmetlerin yolunu karış karış, arşın arşın alıp ta'kîb etmedikçe kıyâmet kopmaz"* buyurdu.

Sahâbîler tarafından:

— Yâ Rasûlullah (yollarına gidilen) Fars ve Rûm gibi milletler midir? diye soruldu.

Rasûlullah da:

— *"Onlardan başka insanlardan kim var?"* diye cevâb verdi.

٥٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ حدّثنا أَبُو عُمَرَ الصَّنْعانِيُّ مِنَ اليَمَنِ عنْ زَيْدِ بنِ أَسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال لَتَتْبَعُنَّ سَنَنَ مَنْ كان قَبْلَكُمْ شِبْرًا شِبْرًا وذِراعًا بِذِراعٍ

---

67 Başlığın ikinci bölümüne uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Diyetler Kitâbı'nın sonunda "Kadının çenîni bâbı"nda geçmişti.

el-Ğurre: -Ğayn'ın ötresiyle- ve köleye ve câriyeye denir, abd ve eme ma'-nâsına... önceleri beyaz köle ve câriyeye denilip sonradan ta'mîm olundu ve fa-kîhler indinde bu şart değildir. Semeni onda bir diyetin yarısına ulaşan abd ve eme olmaktır... *(Kaamûs Ter.).*

حتّى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ ضَبٍّ تَبِعْتُمُوهُمْ قُلْنا يارسولَ اللّهِ اليَهُودُ والنَّصارٰى قال فَمَنْ *

50-..... Bize Yemen'den Ebû Umer es-San'ânî, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Muhakkak sizler, sizden önceki ümmetlerin yolunca karış karış, arşın arşın uyup gideceksiniz. Hattâ onlar bir keler deliğine girmiş olsalar bile* (siz de o daracık yere girecek) *onlara tâbi' olacaksınız"* buyurdu.

Biz:

— Yâ Rasûlallah! Bu ümmetler Yahûdîler'le Hıristiyanlar mı? diye sorduk.

Rasûlullah:

— *"Onlardan başka kim olacak?"* buyurdu [68].

١٥ــ بابُ إثْمِ مَنْ دَعا إلى ضَلالَةٍ أوْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً لِقَوْلِ اللّهِ تعالى ومِنْ أوْزارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ الآيَةَ

15- İNSANLARI DALÂLETE DA'VET EDEN YÂHUD KÖTÜ BİR ÇIĞIR AÇAN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI [69]

---

68 Ebû Hureyre hadîsinde Fars ile Rûmlar'ın hayât yolunu, gayri ahlâkî hâl ve hareketlerini ta'kîb ve taklîd etmekten, Ebû Saîd hadîsinde de Yahûdîler ve Hıristiyanlar'ın yolunu ta'kîb ve taklîd etmekten İslâm Ümmeti sakındırılmıştır. Bu sakındırma yalnız burada zikredilen milletlerin kötü yollarından sakındırmaya sıkışmış değildir. Târîhte gelip geçen bütün milletlerin kötü hareketlerini taklîdi de şâmildir. Burada bu dört milletin zikrolunması, bunların târîhte teayyün etmiş, gözle görülmüş en büyük milletler olmasındandır.

Şübhesiz her dînin ve her milletin kendisine hass bir medeniyeti ve diğerlerinden ayıran ayırıcı vasıfları vardır. Milletler arası varlığını ancak bu husûsî vasıflarıyle muhâfaza eder. İslâm Dîni'nin, İslâm Ümmeti'nin de hiçbir dînî ve hiçbir milleti taklîde ihtiyâcı olmayan üstün bir medeniyeti vardır. Bu açık hakîkatten dolayı Peygamber, Ümmetinin kendi varlığını muhâfaza etmesini emredip taklîdçilik derekesine düşmekten men' etmiştir.

Bunun bir rivâyeti İsrâîl oğulları bölümünde geçmişti.

69 Bu kötü çığır açanın günâhı hakkındaki hadîsi Müslim rivâyet etti: Cerîr ibn Abdillah, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu dedi: *"... Her kim İslâm içinde kötü bir âdet çıkarır ve bu kötü âdet kendisinden sonra da sürdürülürse, kendi günâhlarından hiçbirşey eksilmeksizin onu sürdürenlerin günâhlarının benzeri de onu çıkaran kimse üzerine olur."* Müslim, Zekât, 20. bâb, 69-"1017"; Müslim, İlim Kitâbı, "Güzel bir çığır yâhud kötü bir çığır açan, hidâyete yâhud sapıklığa da'vet

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Çünkü onlar kıyâmet gününde kendilerinin günâh yüklerini kâmilen taşıdıktan başka saptırdıkları bilgisiz kimselerin vebâllerinden bir kısmını da yükleneceklerdir..."

(el-Nahl: 25) [70].

٥١ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ مُرَّةَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال قال النبيُّ ﷺ لَيْسَ مِنْ نَفْسٍ تُقْتَلُ ظُلْمًا إلاَّ كانَ عَلى ابنِ آدَمَ الأوَّلِ كِفْلٌ مِنْها ورُبَّما قال سُفْيانُ مِنْ دَمِها لأنَّهُ أوَّلُ مَنْ سَنَّ القَتْلَ أوَّلاً *

51-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Âdem oğullarından herhangibir nefs zulüm ile öldürülürse, muhakkak ilk Âdem oğlu Kaabil üzerine onun günâhından bir pay ayırılır* -Humeydî dedi ki: Bâzen râvî Süleymân ibn Uyeyne: *"Onun kanından"* şeklinde söylemiştir-. *Çünkü Âdem'in o oğlu, bu öldürme cinâyetini ilk evvel âdet ve yol yapan kimsedir"* [71].

١٦ــ بابُ ما ذَكَرَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم وحَضَّ عَلى اتِّفاقِ أهْلِ العِلْمِ وما أجْمَعَ عَلَيْهِ الحَرَمانِ مَكَّةُ والمَدِينَةُ وما كانَ بِها مِنْ مَشاهِدِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم والمُهاجِرِينَ والأنْصارِ ومُصَلَّى النبيِّ صلى اللَّه عَلَيْهِ وسلم والمِنْبَرِ والقَبْرِ

---

eden kimse hakkında (6.) bâb", 15 "1017", "2674"; *Müslim Tercemesi,* III, 206-207; VIII, 158-159.

Bu hadîsin güzel bir açıklaması *Hakk Dîni,* V, 3985'de de yapılmıştır.

70 ***"Onlar herhâlde kendi günâh yüklerini de o yükleri ile berâber daha nice yükleri de yüklenecekler ve düzmekte oldukları şeylerden kıyâmet günü mes'ûl olacaklardır"*** (el-Ankebût: 13) âyeti de bunu te'yîd etmektedir. Çünkü bu âyet de hem sapık, hem de sapıtıcı olanlar hakkındadır. Sapık olup başkasını da sapıtmaya çalışanlar, hem dalâletlerinin, hem de ıdlâllerinin vizrini çekeceklerdir ki, ikisi de kendi vizrleridir.

71 Başlığa uygunluğu içinde insan öldürme âdeti olan kötü çığır bulunması yönündendir. Bu hadîste dînde bid'atlerden çekinmeye teşvîk de vardır. Bu hadîsin bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta, Âdem'in yaratılması hakkında geçti. Âdem'in oğlu Kaabil'in Hâbil'i öldürmesi kıssası el-Mâide: 27-31. âyetlerinde anlatılmaktadır.

16- PEYGAMBER'İN ZİKRETTİĞİ VE İLİM EHLİNİN İTTİFÂKINA TEŞVÎK EYLEDİĞİ ŞEYLER, İKİ HAREM AHÂLÎSİNİN; MEKKE VE MEDÎNE'DEKİ SAHÂBÎLERİN ÜZERİNDE İTTİFÂK ETTİKLERİ ŞEYLER, MEDÎNE'DE PEYGAMBER'İN HAZIR BULUNDUĞU YERLER, MUHÂCİRLER'İN VE ENSÂR'IN HAZIR BULUNDUKLARI YERLER, PEYGAMBER'İN NAMÂZ KILDIRDIĞI YERLER İLE PEYGAMBER'İN MİNBERİ VE KABRİ BÂBI [72]

٥٢ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ السَّلَمِيِّ أنَّ أعْرابِيًّا بايَعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم عَلى الإسْلامِ فأصابَ الأعْرابِيَّ وَعْكٌ بِالمَدِينَةِ فَجاءَ الأعْرابِيُّ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ أقِلْنِى بَيْعَتِى فأبى رسولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ جاءَهُ فقال أقِلْنِى بَيْعَتِى فأبى ثُمَّ جاءَهُ فقال أقِلْنِى بَيْعَتِى فأبى فَخَرَجَ الأعْرابِيُّ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّما المَدِينَةُ كالكِيرِ تنْفِى خَبَثَها ويَنْصَعُ طِيبُها *

52-..... Bize Mâlik, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah es-Sulemî(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir bedevî, Rasûlullah(S)'a İslâm üzere bey'at etti. Ardından bu bedevîye Medîne'de ateşli bir hastalık isâbet etti. Bunun üzerine o bedevî Rasûlullah'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi boz! dedi.

Rasûlullah bu teklîfi kabûl etmedi. Sonra bedevî yine gelip:
— Yâ Rasûlallah, benim bey'atimi boz, dedi.

Rasûlullah yine kabûl etmedi. Sonra bedevî yine gelip:
— Yâ Rasûlallah, benim bey'atimi boz, dedi.

Rasûlullah yine kabûl etmedi. Sonra bedevî yine gelip:
— Benim bey'atimi boz, dedi.

Rasûlullah yine kabûl etmedi. Bunun üzerine ardından o bedevî Medîne'den çıkıp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah:

---

72 el-Muhelleb şöyle dedi: Buhârî'nin bu bâbdan hedefi, Allah'ın dîn maâliminden husûsiyet bahşettiği vahy yurdu olması, meleklerin hidâyet ve rahmetle inme yerleri olması, Allah'ın, Rasûlü'nü ikaamet ettirmekle şereflendirdiği bir arz parçası olması, Peygamber'in minberi ve kabrini orada kılması gibi şeylerle Medîne'nin fazîletini ortaya koymaktır. Bundan sonraki kısım ile de yine Medîne'nin fazîletlerine işâret etmiştir (Aynî).

— *"Medîne şehri ancak demirci körüğü gibidir, kirini dışarı atar, temizini de süzüp tasviye eder"* buyurdu [73].

٥٣ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى ابنُ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال كُنْتُ أُقْرِئُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَوْفٍ فَلَمَّا كانَ آخِرُ حَجَّةٍ حَجَّها عُمَرُ فقال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بِمِنًى لَوْ شَهِدْتَ أمِيرَ المُؤْمِنِينَ أتاهُ رَجُلٌ قال إنَّ فُلانًا يَقُولُ لَوْ ماتَ أمِيرُ المُؤْمِنِينَ لَبايَعْنَا فُلانًا فقال عُمَرُ لأَقُومَنَّ العَشِيَّةَ فأُحَذِّرَ هٰؤُلاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ يُرِيدونَ أنْ يَغْصِبُوهُمْ قُلْتُ لاتَفْعَلْ فإنَّ المَوْسِمَ يَجْمَعُ رَعاعَ النَّاسِ يَغْلِبُونَ عَلى مَجْلِسكَ فأخافُ أنْ لايُنَزِّلُوها عَلى وَجْهِها فَيُطِيرُ بِها كُلُّ مُطِيرٍ فأمْهِلْ حتَّى تَقْدَمَ المَدِينَةَ دارَ الهِجْرَةِ ودارَ السُّنَّةِ فَتَخْلُصَ بِأصْحابِ رسولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ المُهاجِرِينَ والأنْصارِ فَيَحْفَظُوا مَقالَتَكَ ويُنَزِّلُوها عَلى وَجْهِها فقال واللَّهِ لأَقُومَنَّ بِهِ فى أوَّلِ مَقامٍ أقُومُهُ بِالمَدِينَةِ : قال ابنُ عَبَّاسٍ فقَدِمْنا المَدِينَةَ فقال إنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ بِالحَقِّ وأنْزَلَ عَلَيْهِ الكِتابَ فكانَ فِيما أُنْزِلَ آيَةُ الرَّجْمِ *

53-..... Abdullah ibn Abbâs (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) 23 yılında son haccını yaptığı zamân ben Minâ'da Abdurrahmân ibn Avf'ın yanında birtakım kimselere Kur'ân okutuyordum. Abdurrahmân ibn Avf bana şöyle dedî: Bugün ben Umer'in yanında idim. Eğer sen de Emîru'l-Mü'minîn'in yanında hazır bulunsaydın (elbette acâib birşeye şâhid olurdun)! Onun yanına bir adam geldi:

— Ey Mü'minlerin Emîri, haberin olsun; Fulân kimse: "Eğer Mü'minlerin Emîri Umer ölürse, ben elbette Fulân kimseye bey'at ederim!" diyordu, dedi.

Bunun üzerine Umer:

---

73 Bunun bâzı rivâyetleri Hacc'ın sonunda, Medîne'nin Fazîletleri'nde ve Ahkâm Kitâbı'nda da geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu zikredilen şeyleri şâmil olan herbir fazîleti yönündendir.

el-Ikâle:... pazarı bozmak ma'nâsınadır.

et-Tekâyül de tefâul vezninde satıcı ile müşteri arasında akdedilmiş olan pazarı bozuşmak ma'nâsınadır ki satılan şey mâlike ve semen müşteriye âid olur... *(Kaamûs Ter.).*

— Vallâhi bu akşâm halkın karşısına dikilip bir hutbe yapacağım da milletin mukadderâtını gasbetmek isteyen bu adamları ortaya koyarak, bunların tesvîlâtından halkı sakındıracağım! dedi.

Ben:

— Ey Mü'minlerin Emîri, böyle yapma! Çünkü bu hacc mevsimi sırasında insanların câhilleri ve rezîlleri toplanırlar ve senin meclisin üzerine gâlib olurlar. Ben onların senin konuşmanı yerli yerine koyamıyacaklarından ve onu, her nakledip taşıyıcının sür'atle ve düşüncesizce bir yerlere uçuracağından (ve bir ihtilâle sebeb olacağından) korkarım. Onun için sen sabret, nihâyet Medîne'ye, hicret yurdu ve sünnet yordu olan Medîne'ye var ve orada Muhâcir ve Ensâr'dan olan Rasûlullah'ın sahâbîleri ile buluşur toplanırsın. Onlar senin konuşmanı iyi muhâfaza ederler ve onu gerekli yerine indirirler, dedim.

Bunun üzerine Umer:

— Vallâhi Medîne'de ilk duracağım makaamda elbette dikilip bu konuşmayı yapacağım! dedi.

İbn Abbâs rivâyetine devâmla şöyle dedi: Medîne'ye geldiğimizde (cumua günü güneş meyledince Umer geldi, minbere oturdu, müezzin susunca ayağa kalktı, Allah'a hamd ve senâdan sonra) şöyle dedi:

— Şübhesiz Allah, Muhammed'i hakk peygamber olarak gönderdi ve O'na Kitâb'ı indirdi. O'na indirilen şeyler içinde Recm Âyeti de vardı! [74].

٥٤ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ قال كُنَّا عِنْدَ أبى هُرَيْرَةَ وعَلَيْهِ ثَوْبانِ مُمَشَّقانِ مِنْ كَتّانٍ فَتَمَخَّطَ فقال بَخْ بَخْ

74 Hadîsin başlığa uygunluğu Medîne'nin hicret yurdu ve sünnet yurdu, Muhâcirler'in ve Ensâr'ın barınağı sıfatlarıyle sıfatlanmasıdır. Buhârî, hadîsi burada kısaltılmış olarak getirdi. Hadîs Hudûd Kitâbı, "Zinâdan gebe kadının taşlanması bâbı"nda uzun olarak geçmişti.

Recm Âyeti ta'bîr ettiği "الشيخ والشيخة اذا زنيا فارجموهما= *Evli bir erkek ve kadın zinâ ederlerse* (zinâ da beyyine ile veyâ gebelikle veyâ ikrâr ile) *sâbit olursa, bunları taşlayın*" sözleridir. Bunun okunması nesholunup, hükmü bâkî kılındı denilmiştir.

Umer bu konuşmasında daha bâzı şeyler söyledikten sonra:

— İşitiyorum ki, bâzı kimseler Ebû Bekr'in bey'atine i'tirâz ederek hakîkati inkâr etmişler ve ben ölünce bey'at edecek zâtı hazırlamışlardır! diye, Ebû Bekr'e bey'atin târîhini ortaya koyarak, bundan kuvvetli bir halîfe seçimi olamayacağını belirtti. Bundan sonra şöyle dedi:

— Ben şundan korkarım ki, bize muhâlif olan bu zümre, bizden sonra içlerinden birisine, müslümânların meşveresine lüzûm görmeyerek bey'at edecekler. Halk ne o halîfeye, ne de bu zümreye tâbi' olmayarak müslümânlar arasında harbe ve kıtâle sebeb olacaktır!

أَبُو هُرَيْرَةَ يَتَمَخَّطُ فى الكَتَّانِ لَقَدْ رَأَيْتُنِى وإِنِّي لأَخِرُّ فِيما بَيْنَ مِنْبَرِ رسولِ اللَّهِ ﷺ إلى حُجْرَةِ عائِشَةَ مَغْشِيًّا عَلَىَّ فَيَجِىءُ الجائِى فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلى عُنُقِى ويُرَى أَنِّى مَجْنُونٌ وما بِى مِنْ جُنُونٍ مابِى إلاَّ الجُوعُ *

54-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan tahdîs etti ki, Muhammed ibn Sîrîn şöyle demiştir: Biz Ebû Hureyre(R)'nin yanında idik. Ebû Hureyre'nin üzerinde mışk denilen kırmızı çamur boyasıyle boyanmış ketenden iki elbise vardı. Bu sırada sümkürdü de:

— Bah bah! Ebû Hureyre keten elbise içinde sümkürüyor! Yemîn olsun bir vakitler ben kendimi şu hâlde görmüşümdür: Ben Rasûlullah(S)'ın minberi ile Âişe'nin hücresi arasında bayılmış olarak yere düşerdim de biri gelir, ayağını boynum üzerine kor ve beni deli olmuş zannederdi; hâlbuki bende hiçbir delilik yoktu, bende açlıktan başka birşey yoktu, dedi [75].

٥٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عابِسٍ قال سُئِلَ ابنُ عَبَّاسٍ أشَهِدْتَ العِيدَ مَعَ النبِيِّ ﷺ قال نَعَمْ ولَوْلا مَنْزِلَتِى مِنْهُ ما شَهِدْتُهُ مِنَ الصِّغَرِ فأتَى العَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دارِ كَثِيرِ بنِ الصَّلْتِ فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ ولَمْ يَذْكُرْ أذاناً ولا إقامَةً ثُمَّ أمَرَ بالصَّدَقَةِ فَجَعَلَ النِّساءُ يُشِرْنَ إلى آذانِهِنَّ وحُلُوقِهِنَّ فأمَرَ بِلالاً فأتاهُنَّ ثُمَّ رَجَعَ إلى النبِيِّ ﷺ *

55-..... Bize Sufyân es-Sevrî haber verdi ki, Abdurrahmân ibn Âbis şöyle demiştir: İbn Abbâs(R)'a:

— Sen Peygamber'in berâberinde bayram namâzgâhında hazır bulundun mu? diye soruldu.

İbn Abbâs şu cevâbı verdi:

— Evet, bulundum. O'na olan yakınlığım olmasa idi, küçüklüğümden dolayı orada hazır bulunamayacaktım. Peygamber (S), Kesîr ibnu's-Salt (ibn Ma'dikerb el-Kindî)'ın evinin hizâsındaki sütûnun

---

75 Bu hadîsten burada maksad: "Ben minber ile Âişe'nin hücresi arasında yere kapanırdım" sözleridir. İbn Battâl, el-Muhelleb'den şöyle dedi: Bunun bu başlığa girmesi vechi, Ebû Hureyre'nin ilim aramak yolunda Peygamber'den ayrılmamak, ve şiddetli sıkıntılara sabretmesi sebebiyle, ezberlemelerinin ve nakillerinin çokluğu ile mükâfâtlandırılması özelliklerinde tek olmasına işâret etmektir. Bütün bu özellikleri Medîne'deki hayâta sabretmesinin bereketleri idi. Bu hadîsi Tirmizî de rivâyet etti (Kastallânî).

yanına geldi. Orada bayram namâzını kıldırdı. Sonra hutbe yaptı. -Ne bir ezân ve ne bir ikaamet zikretti-. Sonra Peygamber (kadınlar tarafına gelip onlara) sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar kulaklarına ve boğazlarındaki zînetlerine işâret etmeye başladılar. Peygamber, Bilâl'e emretti de Bilâl kadınların yanına vardı, kadınlar zînetlerini onun elbisesi içine attılar. Sonra Bilâl, Peygamber'in yanına döndü [76].

٥٦ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما أنَّ النبىَّ ﷺ كانَ يَأْتِي قُباءً ماشيًا وراكِبًا *

56-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da İbn Umer(R)'den: Peygamber (S) Kubâ'ya bâzen yürüyerek, bâzen binerek gelir idi, diye tahdîs etti [77].

٥٧ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا أبُو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ لِعَبْدِ اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ ادْفِنِّى مَعَ صَواحِبى ولا تَدْفِنِّى مَعَ النبىِّ ﷺ فى البَيْتِ فإنِّى أكْرَهُ أنْ أُزَكَّى * وعنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ أنَّ عُمَرَ أرْسَلَ إلى عائِشَةَ ائْذَنى لى أنْ أُدْفَنَ مَعَ صاحِبَيَّ فقالَتْ إى واللَّهِ قال وكانَ الرَّجُلُ إذَا أرْسَلَ إلَيْها مِنَ الصَّحابَةِ قالَتْ لا واللَّهِ لاأُوثِرُهُمْ بأحَدٍ أبَدًا *

57-..... Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e:

— Ben öldüğüm zamân beni kadın arkadaşlarımın berâberinde

---

76 Başlığa uygunluğu "Kesîr ibnu's-Salt'ın evinin yanındaki sütûna geldi" sözünden alınır. Çünkü o sütûnun yanı Musallâ idi. Orada bayram ve cenâze namâzları kılınırdı. Kesîr ibnu's-Salt'ın evi, Peygamber zamânından sonra binâ edildi. Ancak bu evin şöhretiyle Musallâ bilinir olmuştur.

Bu hadîsin birer rivâyeti Namâz'ın sonlarında ve İki Bayram Namâzı Kitâbı'nda geçmişti... (Aynî).

77 Bunun bâzı rivâyetleri Namâz Kitâbı'nın sonunda arka arkaya üç bâbda geçmişti. Namâz Kitâbı'nın sonunda "Kubâ Mescidi'ne gelen kimse bâbı"nda yine İbn Umer'in Kubâ Mescidi'ne her cumua ertesi günü gelip orada iki rek'at namâz kıldığı ve Rasûlullah'ın da (her cumartesi günü) bu Kubâ Mescidi'ni, yaya veyâ binitli olarak ziyâret ettiğini tahdîs ettiği vardır.

Bu hadîsten maksad, Kubâ Mescidi'dir. Çünkü o, Peygamber'in hazır bulunduğu yerlerden biridir, bu da Medîne'den başkasında değildir.

Bakî' Mezarlığı'na göm. Sakın beni içinde iki sahâbîsiyle birlikte gömülü olduğu benim hücremde Peygamber'in yanına gömmeyesin! Çünkü ben (diğer kadınlarından ayrı, Peygamber ve iki sahâbîsinin yanında gömülü olmakla) tezkiye edilip övülmemi istemiyorum, dedi.

Ve Hişâm'dan; o da babası Urve'den gelen rivâyette, Umer ibnu'l-Hattâb yaralanınca, Âişe'ye haber gönderdi de:

— Bana iki arkadaşımın yanına gömülmeme müsâade et! dedi.

Âişe de:

— Evet vallâhi, diye müsâade etti.

Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Sahâbîlerden herhangibiri Âişe'den Peygamber ve iki sahâbîsiyle berâber gömülmesini istediği zamân, Âişe:

— Hayır vallâhi, ben ebeden onların yanına herhangibir kimsenin gömülmesini tercîh etmem, diye cevâb vermiştir [78].

٥٨ــ حدّثنا أيُّوبُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا أبو بَكْرِ بنُ أبى أُوَيْسٍ عنْ سُلَيْمانَ بنِ بِلاَلٍ عنْ صالِحِ بنِ كَيْسانَ قال ابنُ شِهاب أخبرنى أنَسُ ابنُ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم كانَ يُصَلِّى العَصْرَ فيأْتِى العَوالِىَ والشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ * وزادَ اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ وبُعْدُ العَوالِى أرْبَعَةُ أمْيالٍ أوْثَلاَثَةٌ *

58-..... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) ikindi namâzını kıldırırdı da (namâzdan sonra) Avâlî'ye gider ve oraya varırdı da, güneş hâlâ yüksek bulunurdu.

el-Leys ibn Sa'd, Yûnus'tan: Avâlî'nin uzaklığı dört mil yâhud üç mildir, dediğini ziyâde etmiştir [79].

---

78 Umer'in Âişe'den oraya gömülme isteği, vurulması akabinde daha geniş anlatıldı. İbn Kurkul: Bu, kalb bâbındandır. Onların yanına kimseyi tercîh etmem demektir, yâhud: Herhangibir kimsenin gömülmesi için onların toprağını deşip çıkarmam, ma'nâsına olmak da muhtemel olur demiştir... (Kastallânî).

79 Avâlî, Namâz Kitâbı'nda da geçtiği üzere, Medîne civârında Necd cihetine doğru meskûn olan yerlerin ismidir ki, en yakın ma'mûresi iki, en uzuk yerleri altı ile sekiz mil mesâfede idi. Bunun için bu hadîsin râvîleri kâh böyle dört mil takdîr ettikleri gibi, kâh iki, kâh altı, kâh üç mil dedikleri de vardır. Mesâfe beyânından maksad, ikindi namâzını Rasûlullah'ın erken kıldırdıklarını anlatmaktır. Başlığa uygunluğu "Namâzdan sonra Avâlî'ye gelirdi" sözüdür, denildi. Çünkü Peygamber'in Avâlî'ye gitmesi, Avâlî'nin, Medîne'de, Peygamber'in hazır bulunduğu yerler cümlesinden olduğuna delâlet eder.

٥٩ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ زُرارَةَ حدّثنا القاسِمُ بنُ مالِكٍ عنِ الجُعَيْدِ سَمِعْتُ السَّائِبَ بنَ يَزِيدَ يَقُولُ كانَ الصَّاعُ عَلى عَهْدِ النبيِّ ﷺ مُدًّا وثُلُثًا بِمُدِّكُمُ اليَوْمَ وقَدْ زِيدَ فيهِ *

59-..... Bize el-Kaasım ibn Mâlik tahdîs etti ki, el-Cuayd şöyle demiştir: Ben es-Sâib ibn Yezîd'den işittim: Peygamber (S) zamânında sâ' ölçeği, bugünkü müdd'ümüz ölçüsüyle bir müdd ile üçte bir müdd mikdârı idi. Sâ' ölçeği Umer ibn Abdilazîz zamânında artırıldı, diyordu [80].

٦٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحاقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال اللَّهُمَّ بارِكْ لَهُمْ فى مِكْيالِهِمْ وبارِكْ لَهُمْ فى صاعِهِمْ ومُدِّهِمْ يَعْنِى أهْلَ المَدِينَةِ *

60-..... Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) Medîneliler'i kasdederek: *"Allâh'ım, bunların mikyâl ölçeklerinde bereket ihsân et. Onların sâ' ve müdd ölçeklerine de bereket ver!"* diye duâ buyurdu, demiştir [81].

٦١ــ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا أبُو ضَمْرَةَ حدّثنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ اليَهُودَ جاؤُا إلى النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم بِرَجُلٍ وامْرَأةٍ زَنَيا فأمَرَ بِهِما فَرُجِما قَرِيبًا مِنْ حَيْثُ تُوضَعُ الجَنائِزُ عِنْدَ المَسْجِدِ *

61-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Yahûdîler, Peygamber(S)'in yanına birbiri ile evli

---

80 Hadîste zikrolunan sâ' ve müdd, hubûbât ölçekleridir. Bir sâ, 1040 dirhem ayarında ölçeğe denir... Bunların tafsîlâtı hakkında Zekât Kitâbı'nda geniş bilgi verildi.

Başlığa uygunluğu *Fethu'l-Bârî*'de dediği gibi, sâ', Peygamber'den sonra İki Harem halkının üzerinde ittifâk ettikleri ve devâm ettirdikleri ölçek olması bakımındandır. Emevîler, sâ'da artırma yaptıkları zamân, Mekke-Medîne halkı Peygamber sâ'ına i'tibâr etmeyi terketmemiş ve zekât, fıtra ve benzeri dînî ölçü işlerinde bunun üzerinde sebât etmişlerdir... Bunun bir rivâyeti Keffâretler'de geçti (Kastallânî).

81 Bunun birer rivâyeti de Buyû'da ve Keffâretler'de geçti.

iken zinâ etmiş bir adamla bir kadın getirdiler. Peygamber o zinâcıların taşlanmalarını emretti de, onlar Mescid'in yanında cenâzelerin konulduğu yerin yakınında taşlandılar [82].

٦٢ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ عَمْرٍو مَوْلى المُطَّلِبِ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم طَلَعَ لهُ أُحُدٌ فقال هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ اللَّهُمَّ إنَّ إبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وإنِّى احَرِّمُ مابَيْنَ لابَتَيْها * تابَعَهُ سَهْلٌ عنِ النبىِّ ﷺ فى أُحُدٍ *

62-..... Bana Mâlik, Muttalib'in âzâdlısı Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti. Rasûlullah (S) Uhud Dağı kendisine görününce: *"Şu Uhud'dur. O bizi sever, biz de onu severiz. Allah'ım! Şübhesiz İbrâhîm Peygamber Mekke'yi harem kıldı. Ben de Medîne'nin şu iki kara taşlık arasındaki sâhasını harem kılıyorum"* buyurdu.

Uhud hakkındaki bu hadîsi Peygamber(S)'den rivâyet etmekte Sehl ibn Sa'd da Enes ibn Mâlik'e mutâbaat etti [83].

٦٣ــ حدّثنا ابنُ أبى مَرْيَمَ حدّثنا أبُو غَسَّانَ حدّثنى أبُو حازِمٍ عنْ سَهْلٍ أنَّهُ كانَ بَيْنَ جِدَارِ المَسْجِدِ مِمَّايَلى القِبْلَةَ وبَيْنَ المِنْبَرِ مَمَرُّ الشَّاةِ *

63-..... Bana Ebû Hâzım tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R): Peygamber Mescidi'nin kıbleye yakın olan duvarı ile minberi arasında davar geçecek kadar açıklık vardı, demiştir [84].

٦٤ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِىٍّ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ مَهْدِىٍّ حدّثنا مالِكٌ عنْ خُبَيْبِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ حَفْصِ بنِ عاصِمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال

82 Başlığa uygunluğu "Cenâzelerin konulduğu yerde" sözündedir. Çünkü orası Peygamber'in Musallâ'sı sözünde açıkça belirtilen meşhedlerdendir. Hadîsin daha bütün bir rivâyeti Muhâribûn'da, "Zimmet ehlinin hükümleri bâbı"nda geçmişti.

83 Hadîsin bâzı rivâyetleri Cihâd, "Gazvede hizmetin fadlı bâbı"nda; Peygamberler'de ve Uhud Gazvesi sonunda geçmişti.

84 Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nın evvellerinde, "Namâz kılan ile sütre arası ne kadar olması yakışır bâbı"nda da geçmişti.

رسولُ اللَّهِ ﷺ ما بَيْنَ بَيْتِى ومِنْبَرِى رَوْضَةٌ مِنْ رِياضِ الجَنَّةِ ومِنْبَرِي عَلى حَوْضي *

64-..... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Evimle minberim arasındaki sâha, cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de* (bana bahşedilen) *havzımın üzerindedir"* buyurdu, demiştir [85].

٦٥ــ **حدّثنا** مُوسَي بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال سَابَقَ النبيُّ ﷺ بَيْنَ الخَيْلِ فأُرْسِلَتِ الَّتِى ضُمِّرَتْ مِنْها وأَمَدُها إلى الحَفْياءِ إلى ثَنِيَّةِ الوَدَاعِ والَّتِى لَمْ تُضَمَّرْ أَمَدُها ثَنِيَّةُ الوَداعِ إلى مَسْجِدِ بنى زُرَيْقٍ وأنَّ عَبْدَ اللَّهِ كانَ فِيمَنْ سابَقَ *

65-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) atlar arasında koşu yarışı yaptırdı. Evvelâ idmâna çekilmiş, zayıflatılmış atlar salıverildi. Bu koşunun uzaklığı Hayfâ ile Vedâ Tepesi'ne kadardı. Bir de zayıflatılmamış atlar salıverildi. Bu koşunun uzunluğu Vedâ Tepesi ile Zurayk oğulları Mescidi'ne kadardı.

Abdullah ibn Umer de yarış yapan binicilerin içinde idi [86].

٦٦ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ عنْ لَيْثٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ ح و**حدّثنى** إسْحاقُ أخبرنا عِيسَى وابنُ إدْرِيسَ وابنُ أبى غَنِيَّةَ عنْ أبى حَيَّانَ عنِ الشَّعْبِىِّ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال سَمِعْتُ عُمَرَ عَلى مِنْبَرِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم *

66-..... Bize Îsâ ibn Yûnus, İbnu İdrîs ve İbnu Ebî Ganıyye; her üçü de Ebû Hayyân'dan; o da eş-Şa'bî'den haber verdiler ki, İbn

---

85 Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nın sonunda geçti, başlığa uygunluğu meydandadır.

86 Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Fulân oğulları mescidi denilir mi bâbı"nda da geçmişti.

Seniyyetu'l-Vedâ, Medîne'nin yanıbaşında bir boğazdır ki, yolcular oraya kadar yolcu edildiği için bu isim verilmiştir.

Hafyâ yâhud Hayfâ, beş-altı, bir kavle göre yedi mil ötede bir yerdir. Zurayk oğulları mescidi, Hazrecîler'den Zurayk ibn Âmir yurdundaki mescidin ismidir ki, hadîsin sevkinden daha yakın olduğu anlaşılıyor.

Umer (R): Ben Umer ibnu'l-Hattâb'dan Peygamber(S)'in minberi üzerinde işittim, demiştir [87].

٦٧ــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى السَّائبُ ابنُ يَزيدَ سَمِعَ عُثْمانَ بنَ عفَّانَ خَطَبنا عَلى مِنْبرِ النبىِّ ﷺ *

67-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana es-Sâib ibn Yezîd haber verdi ki, kendisi Usmân ibn Affân(R)'ı Peygamber(S)'in minberi üzerinde hutbe yaparken işitmiştir [88].

٦٨ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** عَبْدُ الأعَلَى **حدّثنا** هِشامُ بنُ حَسَّانَ أنَّ هِشامَ بنَ عُرْوَةَ حدّثَهُ عنْ أبِيهِ أنَّ عائِشَةَ قالَتْ قَدْ كانَ يُوضَعُ لِى ولِرَسولِ اللَّهِ ﷺ هٰذَا المِرْكَنُ فَنَشْرَعُ فِيهِ جَميعًا *

68-..... Âişe (R): Benimle Rasûlullah'ın cenâbetten yıkanmamız için şu (içinde elbise ve diğer şeyler yıkanan) "Mirken" denilen leğen konulurdu da biz yıkanırken berâberce onun içinden suyu elimizle almaya başlardık, demiştir [89].

٦٩ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** عَبَّادُ بنُ عَبَّادٍ **حدّثنا** عاصِمٌ الأحْوَلُ عنْ أنَسٍ قال حالَفَ النبىُّ ﷺ بَيْنَ الأنْصارِ وقُرَيْشٍ فى دارِى الَّتى بالمَدِينَةِ وقَنَتَ شَهْرًا يَدْعُو عَلى أحْياءٍ مِنْ بَنِى سُلَيْمٍ *

69-..... Bize Âsım el-Ahvel tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) Ensâr ile Kureyş'ten olan Muhâcirler arasında Medîne'deki benim evimde birbirlerine yardım etmek üzere muâhede yaptı. Ve yine Peygamber (S) -Kur'ân hâfızlarını öldüren- Suleym oğulla-

---

87 Bunun tamâmı Eşribe Kitâbı, "Hamrın aklı örten şey olduğu hakkında gelen şeyler bâbı"nda geçmişti. Orada Umer: Hamrın harâm kılınması emri inmiştir. Hamr beş şeyden yapılır... Hamr, aklı örten şeydir... demişti.

88 Bunun başka bir rivâyetini Ebû Ubeyd Kitâbu'l-Emvâl'de, ez-Zuhrî'den getirmiştir. Onda şu ziyâde vardır: Umer: Bu zekât ayınızdan kimin üzerinde borç varsa ödesin! diyordu (Kastallânî).

89 Bunun bir rivâyeti Gusl'de, "Kadın ile kocanın bir kapta yıkanması bâbı"nda geçmişti.

rı'ndan bâzı kabîleler aleyhine bir ay rukû'dan sonra kunût yapıp duâ etti, demiştir [90].

٧٠ــ **حدّثنا** أبو كُرَيْبٍ **حدّثنا** أبو أُسامَةَ **حدّثنا** بُرَيْدٌ عنْ أبى بُرْدَةَ قال قَدِمْتُ المَدِينَةَ فَلَقِيَنِى عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلامٍ فقال لِي انْطَلِقْ إلى المَنْزِلِ فأسْقِيَكَ فى قَدَحٍ شَرِبَ فِيهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ وتُصَلِّى فى مَسْجِدٍ صَلَّى فِيهِ النبيُّ ﷺ فانْطَلَقْتُ مَعَهُ فَسَقانِى سَوِيقًا وأطْعَمَنِى تَمْرًا وصَلَّيْتُ فى مَسْجِدِهِ *

70-..... Bize Bureyd tahdîs etti ki, Ebû Burde şöyle demiştir: Ben Medîne'ye geldim. Beni Abdullah ibn Selâm kavuşup karşıladı da bana:

— Haydi benim evime yürü de sana Rasûlullah'ın içinden su içmiş olduğu bir kadehle su içireyim ve sen de Peygamber'in namâz kıldığı bir mescid için de namâz kılarsın, dedi.

Bunun üzerine ben onunla berâber gittim. Evinde bana sevîk içirdi ve hurma yedirdi. Ben de onun mescidinde namâz kıldım! [91]

٧١ــ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ الرَّبِيعِ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ المُبارَكِ عنْ يَحْيَى ابنِ أبى كَثِيرٍ **حدّثنى** عِكْرِمَةُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ عُمَرَ رضى اللَّه عنه **حَدَّثَهُ** قال **حدّثنى** النبىُّ ﷺ قال أتانِى اللَّيْلَةَ آتٍ مِنْ رَبِّى وهْوَ بِالعَقِيقِ أنْ صَلِّ فى هذا الوَادِي المُبارَكِ وقُلْ عُمْرَةٌ وَحَجَّةٌ * وقال هارُونُ بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** عَلِيٌّ عُمْرَةٌ فى حَجَّةٍ *

71-..... Bana İkrime, İbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, ona da İbn Umer tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Peygamber (S) tahdîs edip şöyle buyurdu: *"Bu gece bana Rabb'im tarafından bir gelen geldi de Akîk Vâdîsi'nde iken bana:*

— Bu mübârek vâdîde namâz kıl ve 'Umretun ve haccun' diye söyle! buyurdu".

Ve Hârûn ibn İsmâîl şöyle dedi: Bana Alî ibnu'l-Mubârek kendi

90 Bunlar ayrı ayrı iki hadîstir. Buhârî bunları burada kısaltarak getirmiştir. Biri Mağâzî ve Kefâlet'te, diğeri de Namâz ve Vitr'de geçmişti.

91 Başlığa uygunluğu "Mescidinde namâz kıldım" sözündedir.

rivâyetinde *"Umretun fî haccetin*(= Hacc içinde umre)" şeklinde tahdîs etti [92].

٧٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ وقَّتَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم قَرْنًا لأَهْلِ نَجدٍ والجُحْفَةَ لأَهْلِ الشَّأْمِ وذَا الحُلَيْفَةِ لأَهْلِ المَدِينَةِ قال سَمِعْتُ هٰذَا مِنَ النبيِّ ﷺ وبَلَغَنِى أَنَّ النبيَّ ﷺ قال ولأَهْلِ اليَمَنِ يَلَمْلَمُ وذُكِرَ العِرَاقُ فقال لَمْ يَكُنْ عِرَاقٌ يَوْمَئِذٍ *

72-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S- Mekke'den iki merhale uzaktaki) Kann mevkiini Necd ahâlîsi için, (Mekke'den altı merhale uzakta ve Râbığ yakınındaki) el-Cuhfe'yi Şâm ahâlîsi için, (Medîne'den altı mil uzaktaki en uzak mîkaat olan) Zu'l-Huleyfe'yi de Medîne ahâlîsi için mîkaat ta'yîn etmiştir.

İbn Umer dedi ki: Ben bunu Peygamber'den işittim. Ve bana ulaştı ki, Peygamber, Yemen ahâlîsi için de Mekke'ye iki merhaledeki Yelem mevkiini mîkaat ta'yîn etmiştir.

İbn Umer'in yanında Irak zikredildi de; İbn Umer: O vakit Irak yoktu (yânî o zamân Irak ahâlîsi müslümân değildi), demiştir.

٧٣ــ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ المُبارَكِ حدّثنا الفُضَيْلُ حدّثنا مُوسَى ابنُ عُقْبَةَ حدّثنى سالِمُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أَبِيهِ عنِ النبيِّ ﷺ أَنَّهُ أُرِىَ وهْوَ فى مُعَرَّسِهِ بِذِى الحُلَيْفَةِ فَقِيلَ لهُ إِنَّكَ بِبَطْحاءَ مُبارَكَةٍ *

73-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bana Sâlim ibn Abdillah, babası İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'e -Vedâ Haccı'nda- Zu'l-Huleyfe'deki gece sonu istirahati içinde iken ru'yâda gösterildi ve kendisine: *"Şübhesiz ki sen mübârek bir Bathâ vâdîsindesin"* denildi [93].

---

92 Vâdî'l-Akîk, Medîne yakınında, Medîne'ye dört mil mesâfede bir vâdîdir. Kendisine burada ihrâm sünnetini kıl denilmiş oluyor.

93 Bu hadîslerin birer rivâyeti Hacc Kitâbı'nın evvellerinde geçti. Bu hadîslerin başlığa uygunlukları, düşünen kimse için meydandadır. Muvaffak kılıcı ve yardım edici ancak Allah'tır. Buhârî'nin bu hadîsleri bu bâbda sevkten maksadı, Medîne ehlini Peygamber zamânında ve Peygamber'den sonra sahâbîlerin başka şehirlere dağılmalarından evvel ilimde başkalarından öne geçirmektir... (Kastallânî).

١٧ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ

17- YÜCE ALLAH'IN:

"İşten hiçbirşey sana âid değildir"

(Âlu İmrân: 128)

KAVLİ BÂBI

٧٤ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أَنَّهُ سَمِعَ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ فى صَلاَةِ الفَجْرِ رفَعَ رأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قال اللَّهُمَّ رَبَّنا ولَكَ الحَمْدُ فى الآخِرَةِ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ الْعَنْ فُلاَنًا وفُلاَنًا فأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فإِنَّهُمْ ظالِمُونَ *

74-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den haber verdi ki, babası İbn Umer (R) Peygamber(S)'den işitmiştir. Peygamber (yaralanıp dişi kırılınca) sabâh namâzının son rek'atinde başını rukû'dan kaldırıp: ***"Rabbenâ ve leke'l-hamd"*** der, bunun ardından da:

— *"Allah'ım, fulâna ve fulâna la'net eyle!"* derdi.

Bunun üzerine Azîz ve Celîl Allah: "(Kulların) ***işinden hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabûl eder, yâhud onları, kendileri zâlimler oldukları için azâblandırır"*** (Âlu İmrân: 128) âyetini indirdi [94].

١٨ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى وكانَ الإِنْسانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلاً : وقَوْلِهِ تعالى ولاتُجادِلُوا أَهْلَ الكِتابِ إلاَّ بالَّتى هِىَ أَحْسَنُ

18- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

94 Allah'ın aleyhlerinde bedduâdan nehy buyurduğu kimseler, çeşitli yollardan gelen rivâyetlere göre: Safvân ibn Umeyye, Suheyl ibn Amr, Hâris ibn Hişâm ve Amr ibnu'l-Âs'tır ki, henüz îmân etmemiş bulundukları için İslâm'a haylî zararları dokunuyordu. Bunların ilk üçü Mekke fethi günü müslümân olmuşlar ve müslümânlıktaki hayâtları fazîletli devâm etmiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti Âlu İmrân Tefsîri'nde de geçmişti. Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır.

"... İnsanın cedeli ise herşeyden fazladır"

(el-Kehf: 54).

"Kitâb ehli olanlarla en güzel olandan başka bir sûrette mücâdele etmeyin"

(el-Ankebût: 46) [95].

٧٥ــ حدّثنا أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ ح **وحدّثنى** مُحَمَّدُ ابنُ سَلاَمٍ أخبرنا عتَّابُ بنُ بَشِيرٍ عنْ إسْحاقَ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى علِيُّ ابنُ حُسَيْنٍ أنَّ حُسَيْنَ بنَ علِيٍّ رضى اللَّه عنهما أخْبَرَهُ أنَّ علِيَّ بنَ أبى طالِب رضى اللَّه عنه قال إنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ طَرَقَهُ وفاطِمَةَ عَلَيْها السَّلاَمُ بِنْتَ رسولِ اللَّهِ ﷺ فقال لَهُمْ ألا تُصَلُّونَ فقال عَلِيٌّ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنَّما أنْفُسُنا بِيَدِ اللَّهِ فاذَا شاءَ أنْ يَبْعَثَنا بَعَثَنا فانْصَرَفَ رسولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ قال لهُ ذَلكَ ولَمْ يَرْجِعْ إلَيْهِ شَيْئًا ثُمَّ سَمِعَهُ وهْوَ مُدبِرٌ يَضْرِبُ فَخِذَهُ وهْوَ يَقُولُ وكانَ الإنْسانُ أكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلاً * قال أبُو عَبْدِ اللَّهِ يُقالُ ماأتاكَ لَيْلاً فَهْوَ طارِقٌ ويُقالُ الطَّارِقُ النَّجْمُ والثَّاقِبُ المُضِيءُ يُقالُ أثْقِبْ نارَكَ لِلْمُوقِدِ*

75-..... ez-Zuhrî'den (o, şöyle demiştir): Bana Alî ibnu Hüseyin haber verdi, ona da babası Hüseyin ibn Alî (R) haber verdi; ona da babası Alî ibn Ebî Tâlib (R) haber verip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gece kendisine ve Rasûlullah'ın kızı Fâtıma aleyha's-selâma ziyâret için geldi de, bu ikisine hitâben:

— *"Sizler namâz kılmaz mısınız?"* buyurdu.

(Bu sorusu ile teheccüd kılmayı teşvîk ediyordu.)

Alî dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Nefislerimiz ancak Allah'ın elindedir. Bizi uyandırmak istediği zamân uyandırır! dedim.

Alî O'na bunu söylediği zamân Rasûlullah geri döndü ve Alî'ye

---

95 Âyetlerin tamâmı şöyledir:

"And olsun ki biz bu Kur'ân'da insanlar için her misâli (tekrar tekrar) ***açıklamışızdır. İnsanın husûmeti ise herşeyden fazladır";***

"İçlerinden zulmedenler müstesnâ olmak üzere, kitâb ehli ile en güzel (savaştan) ***başka bir sûretle mücâdele etmeyin. Ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim Allah'ımız da, sizin Allah'ınız da hep birdir. Biz O'na teslîm olanlarız".***

hiçbir cevâb vermedi. Sonra Rasûlullah dönüp giderken Alî O'ndan, dizini vurarak:

—*"Bâzen insan ne kadar da çok cidâlci oluyor!"* (el-Kehf: 54) âyetini söylemekte olduğunu işitmiştir [96].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Sana geceleyin gelen "Târık"tır. (Işığı ile karanlıkları deldiği için) *"en-Necmu's-sâkıbu"* (et-Târık: 3) denilir. *"et-Târık*(= Yıldız)"; *"es-Sâkıb*(= Ziyâ saçan)"dır. Ateş yakacak kimseye emir fiili olarak "Eskıb nârake(= Ateşini ziyâlandır)" denilir [97].

٧٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ سَعِيدٍ عنْ أَبِيهِ عن أَبِى هُرَيْرَةَ قال بَيْنا نَحْنُ فى المَسْجِدِ خَرَجَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلّم فقال انْطَلِقُوا إلى يَهُودَ فَخَرَجْنا مَعَهُ حتَّى جِئْنا بَيْتَ المِدْراسِ فقامَ النبيُّ ﷺ فَنادَاهُمْ فقال يامَعْشَرَ يَهُودَ أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا فقالُوا بَلَّغْتَ يا أبا القاسِمِ قال فقال لَهُمْ رسولُ اللَّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ذَلِكَ أُرِيدُ أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا فقالُوا قَدْ بَلَّغْتَ يا أبا القاسِمِ فقال لَهُمْ رسولُ اللَّهِ ﷺ ذَلِكَ أُرِيدُ ثُمَّ قالَهَا الثَّالِثَةَ فقال اعْلَمُوا أَنَّما الأَرْضُ للَّهِ رسولِهِ وأَنِّى أُرِيدُ أَنْ أُجْلِيَكُمْ مِنْ هٰذِهِ الأَرْضِ فَمَنْ وجَدَ مِنْكُمْ بِمالِهِ شَيْئًا فَلْيَبِعْهُ وإلاَّ فاعْلَمُوا أَنَّما الأَرْضُ للَّهِ ورسُولِهِ *

76-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz mescidde bulunduğumuz sırada Rasûlullah (S) bizim yanımıza çıktı da:

— *"Haydin Yahûdîler'in yurduna yürüyün!"* buyurdu.

---

96 Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu burada iki senedle getirdi. Bunun bâzı rivâyetlerini Gece Namâzı ve Tefsîr'de de getirmiştir. Müslim'le Nesâî' de Namâz Kitâbı'nda; tekrâr Nesâî Tefsîr'de rivâyet etmiştir. Rasûlullah'ın Alî'nin sözü üzerine okuduğu âyette insanın söz ve fiil ile kendi nefsini müdâfaa üzere cibillendirilip yaratıldığı hükmü vardır. Bu hadîsten, yerine göre sükûtun en belîğ bir cevâb olduğu, taaccüb sırasında dizin vurulmasının cevâzı, Kur'ân'dan bir cümle alınıp delîl olarak kullanılabileceği *"İnsan ne kadar da çok cidâlcidir"* sözünün umûmî olup kâfirlere hâss olmadığı, Alî'nin hârika hazırcevâblılığı ve hikmetli müdâfaa kaabiliyeti gibi husûslar alınmıştır. el-Muhelleb şöyle demiştir: Emir sâhiblerinin nâfilelerde şiddet yolunu tutmaya hakkı olmadığı hükmü de bundan alınabilir. Çünkü Rasûlullah, Alî'nin i'tirâzını yeterli görmüştür. Farz bir namâz olsaydı "Nefislerimiz Allah'ın elindedir" cevâbını yeterli görmezdi.

97 Buhârî âdeti üzere hadîsteki *"Taraka"* fiilini, Kur'ân'da geçtiği âyeti getirmek sûretiyle tefsîrini bildirmektedir.

Bizler O'nun berâberinde yola çıktık, nihâyet Yahûdîler'in, içinde âlimlerinin Tevrât okudukları Beytu'l-Mıdrâs'a vardık. Peygamber ayakta dikilip onlara nidâ ederek:

— *"Ey Yahûdî topluluğu! İslâm Dîni'ne girin ki, selâmette olunuz!"* buyurdu.

Bunun üzerine Yahûdîler:

— Sen elçiliğini teblîğ ettin yâ Eba'l-Kaasım! dediler (ve O'na itâate yanaşmadılar).

Râvî dedi ki: Rasûlullah onlara:

— *"Ben ancak bunu, yânî 'İslâm'a girin, selâmette olun' teblîğimin gerçekleşmesini istiyorum"* dedi.

Yahûdîler yine:

— Sen risâletini teblîğ ettin yâ Eba'l-Kaasım! dediler.

Rasûlullah onlara tekrar:

— *"Ben ancak bunu; 'İslâm'a girin, selâmette olun' teblîğimin gerçekleşmesini istiyorum"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah bu sözünü üçüncü defa onlara söyledi de ardından şöyle buyurdu:

— *"Biliniz ki, Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir. Ben sizleri bu arâzîden çıkarmak istiyorum. Bunun için sizden her kim kendi malından taşıyamıyacağı birşeyi olursa onu satsın. Yoksa iyi biliniz ki, **Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir**"*[98].

١٩ــ بابُ قَوْلِهِ تعالى وكَذَلِكَ جَعَلْنا كُمْ أُمَّةً وسَطًا
وما أمَرَ النبيُّ ﷺ بِلُزُومِ الجَماعَةِ وهُمْ أهْلُ العِلْمِ

19- YÜCE ALLAH'IN:

"Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, (hakîkate) şâhidler olasınız, bu Rasûl de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..."

(el-Bakara: 143)

---

98 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Yahûdîler'e teblîğ edip onları İslâm'a çağırması, onların "Teblîğ ettin" deyip O'na itâate yanaşmamaları, bunun üzerine Peygamber'in onlara teblîğde mubâlağa edip, teblîğini tekrarlaması yönündendir. İşte bu el-Ankebût: 46'da emredilen ***"En güzel olan sûretle mücâdele"***dir.

Bu hadîsin birer rivâyeti Cizye ve İkrâh Kitâbları'nda da geçti. Müslim de bunu Cihâd ve Siyer Kitâbı'nda "Yahûdîler'in Hicâz toprağından çıkarılmaları bâbı"nda getirmiştir: *Müslim Tercemesi*, V, 397-398, 61 "1765".

KAVLİ İLE PEYGAMBER(S)'İN İLİM EHLİ TOPLULUĞU OLAN CEMÂATTEN AYRILMAMAYI EMRETMESİ BÂBI

٧٧ـ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا أبُو أُسامَةَ حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا أبُو صالِحٍ عنْ أبِى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يُجاءُ بِنُوحٍ يَوْمَ القِيامَةِ فَيُقالُ لهُ هَلْ بَلَّغْتَ فَيَقُولُ نَعَمْ يارَبِّ فَتُسْئَلُ أُمَّتُهُ هَلْ بَلَّغَكُمْ فَيَقُولُونَ ما جاءَنا مِنْ نَذِيرٍ فَيَقُولُ مَنْ شُهُودُكَ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ وأُمَّتُهُ فَيُجاءُ بِكُمْ فَتَشْهَدُونَ ثُمَّ قَرَأ رسولُ اللَّهِ ﷺ وكَذَلِكَ جَعَلْنَا كُمْ أُمَّةً وسَطًا قال عَدْلاً لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلى النَّاسِ ويَكُونَ الرَّسولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا * وعنْ جَعْفَرِ بنِ عَوْنٍ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ أبِى صالِحٍ عنْ أبِى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ عنِ النبِىِّ ﷺ بِهٰذَا *

77-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet gününde Nûh Peygamber getirilir de ona:*

— Teblîğ ettin mi? diye sorulur.

Nûh da:

— Evet teblîğ ettim yâ Rabb! der.

Bunun ardından Nûh'un ümmetine:

— Nûh size teblîğ etti mi? diye sorulur.

Onlar da:

— Bizi âhiret azâbından korkutan bir nezir gelmedi, derler.

Soran da Nûh'a:

— Senin şâhidlerin kimdir? der.

Nûh da:

— Muhammed ve Ümmeti'dir, der.

Bunun üzerine sizler getirilecek ve Nûh'un teblîğ ettiğine şehâdet edeceksiniz".

Râvî dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah şu âyeti okudu: ***"Böylece sizi vasat*** (âdil) ***bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı*** (hakk) ***şâhidler olasınız, bu Rasûl de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..."***[99].

Ca'fer ibn Avn'dan da: Bize el-A'meş, Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Saîd el-Hudrî'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu geçen hadîsi tahdîs etti.

---

99 Bu âyetle icmâın hüccet olduğuna delîl getirilmiştir. Çünkü Yüce Allah bu ümmeti adâletle vasıflamıştır. Adâletli olan da şehâdet etmeye ve şâhidliğinin kabûl edilmesine hakk kazanan kimsedir. Böyle olan kimseler birşey üzerinde ittifâk

٢٠ــ بابٌ إذَا اجْتَهَدَ العامِلُ أوِ الحاكِمُ فأخْطأ خِلاَفَ الرَّسولِ مِنْ غَيْرِ عِلْمٍ فَحُكْمُهُ مَرْدُودٌ لِقَوْلِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم منْ عَمِلَ عمَلاً لَيْسَ عليْهِ أمْرُنا فَهْوَ ردٌّ

20- BÂB: ÂMİL (VEYÂ ÂLİM) YÂHUD HÂKİM ÇALIŞIP İCTİHÂD ETTİĞİ ZAMÂN (MUHÂLEFET KASDETMEKSİZİN) İLİMSİZ OLARAK RASÛLULLAH'IN ŞERÎATİNE AYKIRI BİR HATÂ YAPARSA, ONUN BU HÜKMÜ REDDEDİLİR (ONUNLA AMEL EDİLMEZ)

Çünkü Peygamber(S)'in:
"Her kim bizim işimizin üzerinde olmadığı bir iş yaparsa, o reddedilmiştir"
kavli vardır [100].

٧٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ عنْ أخِيهِ عنْ سُلَيْمانَ بنِ بِلاَلٍ عنْ عَبْدِ المَجِيدِ بنِ سُهَيْلِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ أنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ يُحَدِّثُ أنَّ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ وأبا هُرَيْرَةَ حدَّثاهُ أنَّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ بَعَثَ أخا بَنى عَدِيٍّ الأنْصارِيَّ واسْتَعْمَلَهُ عَلى خَيْبَرَ فَقَدِمَ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ فقال لهُ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم أكُلُّ تَمْرِ خَيْبَرَ هٰكَذَا قال لا واللّٰهِ يارسولَ اللّٰهِ إنَّا لَنَشْتَرِى الصَّاعَ بالصَّاعَيْنِ مِنَ الجَمْعِ فقال رسولُ اللّٰهِ ﷺ لاتَفْعَلُوا ولَكِنْ مِثْلاً بِمِثْلٍ أوْ بِيعُوا هٰذَا واشْتَرُوا بِثَمَنِهِ مِنْ هٰذَا وكَذٰلِكَ المِيزَانُ *

78-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle tahdîs ediyordu: Ona Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hureyre (R) şöyle tahdîs etmişlerdir. Rasûlullah (S) Ensâr'dan Adiyy oğulları'nın kardeşi olan (Savâd ibn Ğaziyye ismindeki bir) kimseyi Hayber üzerine harâc âmili ta'yîn edip gönderdi. Sonra bu zât Hayber'den Cenîb (denilen en iyi cins) hurma ile geldi. Rasûlullah ona:

— *"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?"* diye sordu.

O sahâbî:

— Hayır vallâhi, hepsi böyle değildir yâ Rasûlallah! Biz bu iyi

---

ettikleri ve ona şehâdet ettikleri zamân, bunun kabûl edilmesi lâzım gelir. Bunun birer rivâyeti Tefsîr'de ve Peygamberler'de de geçmişti.

100 Peygamber'in bu emrini Müslim rivâyet etti. Bu emrin benzeri Sulh Kitâbı'nda, fakat başka bir lafızla geçmişti.

hurmadan bir sâ'ını (âdî hurmanın) iki sâ'ı karşılığında satın alırız, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Böyle yapmayın! Lâkin misli mukaabiliyle mislini satın alınız. Yâhud bu âdî hurmayı para ile satınız da onun parasıyle şu iyi hurmadan satın alınız. Tartılan herşey böyledir"* buyurdu (yânî tartısına mukaabil tartılır, hiçbir fazlalık olmaksızın satılıp alınır) [101].

٢١ــ بابُ أجْرِ الحاكِمِ إذَا اجْتَهَدَ فأصابَ أوْأخْطأ

21- HÂKİM HÜKMÜNDE İCTİHÂD ETTİĞİ ZAMÂN İSÂBET ETSE YÂHUD HATÂ DA YAPSA ÜCRET ALACAĞI BÂBI

٧٩ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يَزِيدَ المُقْرِى المَكِّىُّ **حدّثنا** حَيْوَةُ **حدّثنى** يَزِيدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ الهادِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْرَاهِيمَ بنِ الحارِثِ عنْ بُسْرِ بنِ سَعِيدٍ عنْ أبى قَيْسٍ مَوْلَى عَمْرِو بنِ العاصِ عنْ عَمْرِو بنِ العاصِ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ إذَا حَكَمَ الحاكِمُ فاجْتَهَدَ ثُمَّ أصابَ فَلَهُ أجْرانِ وإذَا حَكَمَ فاجْتَهَدَ ثُمَّ أخْطأ فَلَهُ أجْرٌ قال **فَحَدَّثْتُ** بِهٰذَا الحَدِيثِ أبا بَكْرِ بنَ عَمْرِو بنِ حزْمٍ فقال هٰكَذَا **حدّثنى** أبُو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ* وقال عَبْدُ العزِيزِ بنُ المُطَّلِبِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أبي بَكْرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنِ النبيِّ ﷺ مِثْلَهُ *

79-..... Bana Yezîd ibnu Abdillah ibni'l-Hâd, Muhammed ibn İbrâhîm ibni'l-Hâris'ten; o da Busr ibnu Saîd'den; o da Amr ibnu'l-Âs'ın kölesi Ebû Kays'tan tahdîs etti ki, Amr ibnu'l-Âs (R), Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"Bir hâkim hükmedeceği zamân ictihâd eder, yânî hakkı arayıp hükmeder de sonra bu hükümde isâbet ederse, o hâkime iki ecir vardır* (hakkı aramak ve isâbet etmek sevâbları). *Eğer hâkim hükmedeceği zamân hakkı ictihâd edip arar,*

---

101 Hadîsin başlığa uygunluğu, sahâbînin ictihâd edip, ilimsiz olarak yaptığı bir iş husûsunda Peygamber'in onu reddetmesi ve yaptığı işten onu nehyetmesi ve ictihâdından dolayı da onu ma'ziretli tutması yönündendir.

Bunun bir rivâyeti Buyû' Kitâbı', "Hurmayı ondan daha hayırlı bir hurma mukaabilinde satmak istediği zamân bâbı''nda geçmişti.

fakat sonunda hatâ ederse, bu hâkime de bir ecir vardır (hakîkati arama sevâbı vardır)" [102].

Yezîd ibnu Abdillah şöyle dedi: Ben bu hadîsi Ebû Bekr ibnu Amr ibn Hazm'a tahdîs ettim. O da bana: Bu hadîsi bana böylece Ebû Usâme ibnu Abdirrahmân, Ebû Hureyre'den tahdîs etti, dedi. Abdulazîz ibnu'l-Muttalib de Abdullah ibn Ebî Bekr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bunun benzerini söyledi [103].

٢٢ــ بابُ الحُجَّةِ عَلى مَنْ قال إنَّ أحْكامَ النبيِّ ﷺ كانَتْ ظاهِرَةً وما كانَ يَغِيبُ بَعْضُهُمْ عَنْ مَشاهِدِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم وأُمُورِ الإسْلامِ

22- "PEYGAMBER'İN HÜKÜMLERİ İNSANLAR İÇİN GİZLİ DEĞİL, MEYDANDA OLURDU. SAHÂBÎLERİN BÂZISI İSE PEYGAMBER'İN HAZIR BULUNDUĞU YERLERDE HAZIR BULUNAMAZ VE İSLÂM İŞLERİNİN KARARLAŞTIĞI YERLERDEN BAŞKA YERLERDE BULUNURLARDI" DİYEN KİMSE ÜZERİNE HÜCCET BÂBI [104]

٨٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنِ ابنِ جُرَيْجٍ حدّثني عَطاءٌ عنْ عُبَيْدِ بنِ عُمَيْرٍ قال اسْتَأْذَنَ أبو مُوسٰى عَلى عُمَرَ فَكأنَّهُ وَجَدَهُ مَشْغُولاً فَرَجَعَ فقال عُمَرُ ألَمْ أسْمَعْ صَوْتَ عَبْدِ اللّهِ بنِ قَيْسٍ ائْذَنُوا لهُ فَدُعِيَ لهُ فقال ما حَمَلَكَ عَلى ما صَنَعْتَ فقال إنَّا كُنَّا نُؤْمَرُ بِهٰذَا قال فأْتِنِي عَلى هٰذَا بِبَيِّنَةٍ أوْ لأفْعَلَنَّ بِكَ فانْطَلَقَ إلى مَجْلِسٍ مِنَ الأنْصارِ فقالُوا لا يَشْهَدُ إلاَّ أصاغِرُنا فَقامَ

---

102 Başlığa uygunluğu, başlıktaki mübhemliği açıklaması yönündendir. Çünkü başlıkta ücretin kemmiyeti ve keyfiyetini açıklamamıştı.

Bu hadîste hakkın Allah katında bir olduğu ve her vâkıa hakkında Allah'ın bir hükmü olduğu, bunu bulanın isâbet ettiği, bulamayanın hatâ ettiğine ve her müctehidin hatâ ve isâbet edeceğine delîl vardır. Bu mes'ele Fıkıh Usûlü'nde tahrîr edilmiştir... (Kastallânî).

103 Buhârî burada hadîsin başka yollardan gelişini de göstermiştir.

104 Buhârî bu bâbı, sahâbîlerin büyüklerinden bir kısmının Peygamber'in meclislerinden ayrı kalıp Peygamber'in söylemekte yâhud işlemekte olduğu bâzı işleri bunlardan kaçtığı için, bu sahâbîler muttali' olabildikleri işler üzerinde devâm eder olduklarını beyân için açmıştır. Bâzısı nâsıhı muttali' olmadığından, mensûh üzerinde yâhud berâat-ı asliyye üzerinde yürür, sonra bunlardan bâzısı Rasûlullah'tan rivâyet edenlerden alırlar... (Aynî).

أَبُو سَعِيدٍ الخُدْرِيُّ فقال قَدْ كُنَّا نُؤْمَرُ بِهٰذَا فقال عُمَرُ خَفِيَ عَلَيَّ هٰذَا مِنْ أَمْرِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَلْهانِي الصَّفْقُ بِالأَسْوَاقِ *

80-..... İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh tahdîs etti. Ubeyd ibnu Umeyr şöyle dedi: Ebû Mûsâ (R) Umer'in yanına girmek için izin istemişti. Ebû Mûsâ Umer'i (o sırada müslümânların işleriyle) meşgûl bulmuştu da geri dönmüştü. Umer meşgûliyetten kurtulunca Ebû Mûsâ'yı kasdederek:

— Ben Abdullah ibn Kays'ın sesini işitmedim mi? Ona, yanıma girmeye izin veriniz! dedi.

Akabinde Ebû Mûsâ çağırıldı. Umer:

— Bu yaptığın işe (yânî dışarıda beklemeyip hemen geri dönmeye) seni sevkeden nedir? diye sordu.

Ebû Mûsâ da:

— Biz (izin verilmeyince kapıdan) böyle dönmekle emrolunduk, dedi.

Umer:

— Sen ya bu söylediğin şey üzerine bana beyyine getir yâhud da ben sana bu sebeble muhakkak bir cezâ yaparım! dedi.

Bunun üzerine Ebû Mûsâ Ensâr'dan oluşan bir meclise gitti, onlardan buna şâhidlik edecek kimse istedi. Oradaki topluluk:

— Bu mes'ele hakkında ancak en küçüklerimiz bile şehâdet eder, dediler.

Akabinde Ebû Saîd el-Hudrî kalktı gitti de Umer'e hitâben:

— Bize izin istediğimizde izin verilmezse böyle hemen dönmekle emrolunduk, dedi.

Bunun üzerine Umer:

— Peygamber(S)'in emrinden olan bu iş bana gizli kalmış, çarşılarda ticâret için alışveriş etmek beni meşgûl edip alıkoydu, dedi [105].

---

105 Hadîsin başlığa uygunluğu Umer, izin isteyip de verilmeyince geri dönmek emri gizli kalınca, Ebû Mûsâ'nın sözüne dönmesi yönündendir. Bu onun vâhid haberiyle amel eder olduğuna, bâzı sahâbîlere sünnetlerden bâzılarının gizli kaldığına, hazır bulunanın hazır bulunduğu sünneti bulunmayanlara teblîğ eder olduğuna, gâib de kendisine tahdîs edilen şeyi kabûl, i'timâd ve onunla amel eder olduğuna delâlet etmiştir...

Bunun bir rivâyeti Buyû'da ve İsti'zân'da "Selâm vermek ve izin isteme bâbı"nda geçmişti (Kastallânî).

٨١ــ حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنى الزُّهْرِيُّ أَنَّهُ سَمِعَهُ مِنَ الأَعْرَجِ يَقُولُ أخبرنى أَبُو هُرَيْرَةَ قال إِنَّكُمْ تَزْعُمُونَ أَنَّ أبا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الحدِيثَ عَلى رسولِ اللَّه صلى اللَّهِ عليه وسلم واللَّهُ المَوْعِدُ إِنِّى كُنْتُ امْرَأً مِسْكِينًا أَلْزَمُ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم عَلى مِلْءِ بَطْنِى وكان المُهاجِرُونَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالأَسْواقِ وكانَتِ الأَنْصارُ يَشْغَلُهُمُ القِيامُ عَلى أَمْوالِهِمْ فَشَهِدْتُ مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ ذاتَ يَوْمٍ وقال مَنْ يَبْسُطْ رِداءَهُ حتَّى أَقْضِيَ مَقالَتِى ثُمَّ يَقْبِضُهُ فَلَنْ يَنْسَى شَيْئًا سَمِعَهُ مِنِّى فَبَسَطْتُ بُرْدَةً كانَتْ عَلَىَّ فَوَالَّذِى بَعَثَهُ بِالحَقِّ ما نَسِيتُ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْهُ *

81-..... ez-Zuhrî tahdîs etti ki, kendisi el-A'rec'den şöyle derken işitmiştir: Bana Ebû Hureyre (R) haber verip şöyle dedi: Sizler: "Ebû Hureyre, Rasûlullah üzerine çok hadîs rivâyet ediyor" diye iddiâ ediyorsunuz. Allah mev'ıddır -yânî kıyâmet günü sizin inkârda yâhud benim çoğaltmakta hakk üzere olduğum meydana çıkacaktır-. Ben Suffa ehlinin miskînlerinden fakîr bir kimse idim. Karnımın doyması karşılığında Rasûlullah'tan hiç ayrılmazdım. Muhâcirler çarşılarda alışveriş etmekle meşgûl bulunurlar, Ensâr da malları, toprakları üzerindeki işlerinde çalışmalarıyla meşgûl bulunurlardı. Ben bir gün Rasûlullah'tan şuna şâhid oldum. Rasûlullah:

—*"Her kim ben sözümü bitirinceye kadar ridâsını yayar, sonra onu yumarsa, benden işitmiş olduğu hiçbir şeyi aslâ unutmayacaktır"* buyurdu.

Bunun üzerine ben üzerimde bulunan bir bürdeyi yaydım. Rasûlullah'ı hakk ile gönderen Allah adına yemîn ediyorum ki, bundan sonra ben kendisinden işittiğim hiçbir şeyi unutmadım [106].

---

106 Başlığa uygunluğu şu bakımdandır: Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den, O'nun sözleri ve fiillerinden sahâbîlerin çoğunun hazır bulunmadığı şeyleri haber verirdi. Ebû Hureyre'nin işitip de onlara teblîğ ettiği bu şeyleri onlar kabûl ederler ve onunla amel ederlerdi. Bu, vâhid haberinin kabûl edilir ve onunla amel edilir olduğuna delâlet etmiştir. Ve bunda Peygamber'den haber vermekte tevâturu şart kılanlar aleyhine de bir hüccet vardır... Bunun bâzı rivâyetleri Buyû Kitâbı'nın evvelinde ve İlim Kitâbı'nda "İlmi hıfzetmek bâbı"nda geçmişti (Aynî).

el-Berâ ibn Âzib(R)'in sahîh bir senedle gelen hadîsinde: Bizim hepimiz Peygamber'den hadîs işitir değildik. Biz Ensâr'ın tarlaları ve orada işleri vardı, Lâkin insanlar yalan söylemezlerdi. Peygamber'in konuşmasında hazır bulunan, hazır bulunmayan kimselere tahdîs ederdi, demiştir. Muvaffak kılıcı ve yardım edici ancak Allah'tır (Kastallânî).

٢٣ــ بابُ مَنْ رَأى تَرْكَ النَّكِيرِ مِنَ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم حُجَّةً لا مِنْ غَيْرِ الرَّسُولِ

23- PEYGAMBER(S)'DEN, HUZÛRUNDA YAPILAN VEYÂ MUTTALİ' OLDUĞU BİRŞEYİ İNKÂR ETMEMESİNİ HÜCCET GÖREN KİMSE BÂBI

Bu inkâr etmemenin hüccetliği, Rasûlullah'tan başkasından olmaz [107].

٨٢ــ حدّثنا حَمَّادُ بنُ حُمَيْدٍ حدّثنا عُبَيْدُ اللّٰهِ بنُ مُعاذٍ حدّثنا أبى حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدِ بنِ إبْراهِيمَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ قال رَأَيْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللّٰهِ يَحْلِفُ باللّٰهِ أنَّ ابنَ الصَّيَّادِ الدَّجَّالُ قُلْتُ تَحْلِفُ باللّٰهِ قال إنِّى سَمِعْتُ عُمَرَ يَحْلِفُ عَلى ذٰلِكَ عِنْدَ النبيِّ ﷺ فَلَمْ يُنْكِرْهُ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم *

82-..... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'ı İbnu's-Sayyâd'ın Deccâl olduğuna Allah adına yemîn ederken gördüm. Ona:

— (Ey Câbir!) Sen Allah adıyle bu husûsta nasıl yemîn edersin? dedim.

O da:

— Umer ibnu'l-Hattâb'ı, bunun Deccâl'lığına Peygamber(S)'in huzûrunda yemîn ederken işittim. Hâlbuki Peygamber (S), Umer'in bu yemînini reddetmedi, dedi [108].

---

107 Çünkü Peygamber, bâtıl üzerindeki hiçbir kimseyi takrîr etmez. Zîrâ Rasûl'den başka ismetli, yânî ma'sûm olmadığı için, onun sükûtu cevâza delâlet etmez... (Kastallânî).

Buhârî'nin bu başlıktan garazı, Rasûlullah'ın takrîrinin hüccet olduğudur. Çünkü takrîr de Peygamber'in fiilinden bir nev'idir. Zîrâ o şey münker bir iş olaydı, Peygamber'in o şeyi muhakkak değiştirmesi lâzım gelirdi. Bu husûsta âlimler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü Peygamber'in ümmetinden bir kimseyi bir söz söylerken yâhud sakıncalı bir iş yaparken görüp de onu bu söz ve işinden takrîr eylemesi câiz olmaz. Zîrâ Allah Taâlâ, ona münkerden nehyetmeyi farz kılmıştır... (Aynî).

108 İbnu's-Sayyâd'ın adı Safî'dir. O zamân İbnu's-Sayyâd garîb hâlleri olan bir çocuktu. Erlik çağına ermeden kâhinlik ve peygamberlik iddiâ etmiştir. Rasûlullah, Umer'le bâzı sahâbîlerini yanına alıp onu görmeye gitmiş ve bunun kâhinliğini anlamak için giderken yolda Duhân Sûresi'ni gönlünde saklayarak, bu kâhine soracağını bildirmişti. Vardığında Rasûlullah ona: *"Haydi gönlümde birşey sakladım, bunu bil!"* dedi. Ibnu's-Sayyâd: Gönlündeki "Duh"dur, dedi. Bu sûretle "Duhân" kelimesinin ilk iki harfini bilmiş oluyordu. Rasûlullah: *"Düşte,*

٢٤ــ بابُ الأحْكامِ الَّتِى تُعْرَفُ بِالدَّلائِلِ وكَيْفَ مَعْنَى الدِّلالَةِ وتَفْسِيرُها وقَدْ أخبَرَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم أمْرَ الخَيْلِ وغَيْرِها ثُمَّ سُئِلَ عنِ الحُمُرِ فدَلَّهُمْ عَلى قَوْلِهِ تعالى فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ: وسُئِلَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ الضَّبِّ فقال لا آكُلُهُ ولا أُحَرِّمُهُ وأُكِلَ عَلى مائِدَةِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم الضَّبُّ فاسْتَدَلَّ ابنُ عَبَّاسٍ بأنَّهُ لَيْسَ بِحَرامٍ

24- DELÎLLERLE BİLİNECEK HÜKÜMLER İLE DELÂLETİN MA'NÂSININ NASIL OLDUĞU VE BUNUN (PEYGAMBER TARAFINDAN) TEFSÎRİ BÂBI [109]

Ve Peygamber (S), atların ve diğerlerinin işlerini haber vermiştir. Bundan sonra kendisine eşeklerin durumu sorulduğunda, soranlara Yüce Allah'ın: *"İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecek, kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyorsa onu görecek"* (ez-Zilzâl: 7-8) kavlini delâlet etti.

Yine Peygamber'e: Kelerin eti yenilir mi? diye soruldu da O: *"Ben onu yemiyorum ve harâm da kılmıyorum"* buyurdu. Peygamber'in sofrasında keler yenildi de İbn Abbâs bununla kelerin harâm olmadığını istidlâl etti [110].

---

törede ne görüyorsun?" diye sordu. O: Bana doğru haber de gelir, yanlış haber de gelir! diye cevâb vermiş; şeytânî telkînleri hâiz tam bir kâhin olduğunu i'tirâf etmişti. Bunun üzerine Umer: Yâ Rasûlallah, vallâhi bu Deccâl'dir, müsâade et de şunun boynunu vurayım! demişti. Bu Câbir hadîsinde de bildirildiğine göre Rasûlullah, "Bu Deccâl değildir" diye reddetmemekle berâber, öldürülmesine de müsâade etmemişti. Çünkü o günler Medîne'ye ilk hicret edildiği zamândı, Yahûdîler'le iyi geçinmek günleri idi. Câbir'in: "İbnu's-Sayyâd, fitne âmili bir Deccâl'di", diye yemîn etmesi de Umer'in bu yemîninin Rasûlullah tarafından reddolunmamasına dayanıyordu. İbnu's-Sayyâd'ın sonradan müslümân olduğuna ve hacc ettiğine dâir Müslim'de, Ebû Saîd Hudrî'den bir rivâyet vardır. Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda da geçti.

109 *ed-Delâle,* -dâl'in üç harekesiyle- *ve'd-Dulûle* (umûme vezninde) bir adamı bir nesneye doğru yol gösterip kılavuzluk eylemek ma'nâsınadır, ikinci bâbdan masdardır...

ed-Delîl: Emîr vezninde, kılavuza denir *(Kaamûs Ter.).*

Buradaki "Delîl"ler, Kur'ân, Sünnet, İcmâ, Kıyâs'tır...

110 Burada kısaca işâret edilen hadîsler daha evvelki kitâblarda geçtiği gibi, bâzıları burada da getirilmiştir.

٨٣ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبى صالِحٍ السَّمَّانِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال الخَيْلُ لِثَلاثَةٍ لِرَجُلٍ أجْرٌ ولِرَجُلٍ سِتْرٌ وعَلى رَجُلٍ وِزْرٌ فأمَّا الَّذِى لهُ أجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَها فى سَبِيلِ اللّٰهِ فأطالَ فى مَرْجٍ أوْرَوْضَةٍ فَما أصابَتْ فِي طِيَلِها ذٰلِكَ المَرْجِ والرَّوْضَةِ كانَ لهُ حسَناتٍ ولَوْ أنَّها قَطَعَتْ طِيَلَها فاسْتَنَّتْ شَرَفًا أوْ شَرَفَيْنِ كانَتْ آثارُها وأرْواثُها حَسَناتٍ لهُ ولَوْ أنَّها مَرَّتْ بِنَهَرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ ولَمْ يُرِدْ أنْ يَسْقِىَ بِهِ كانَ ذٰلِكَ حَسَناتٍ لهُ وهْىَ لِذٰلِكَ الرَّجُلِ أجْرٌ ورَجُلٌ رَبَطَها تَغَنِّيًا وَتَعَفُّفاً ولَمْ يَنْسَ حَقَّ اللّٰهِ فِي رِقابِها ولا ظُهُورِها فَهْىَ لهُ سِتْرٌ ورَجُلٌ رَبَطَها فَخْرًا ورِياءً فَهْىَ عَلى ذٰلِكَ وِزْرٌ : وسُئِلَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ الحُمُرِ قال ما انْزَلَ اللّٰهُ عَلَىَّ فِيها إلاَّ هٰذِهِ الآيَةَ الفَّاذَّةَ الجامِعَةَ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ومَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ *

83-..... Bana Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Ebû Sâlih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

—*"At ırkı üç sınıf insan için olur: Bir kimse için ecirdir, bir kimse için* (fakîrlik ve ihtiyâcına) *perdedir; bir kimse üzerinde ise vebâldir. At kendisi için hayır olan kimseye gelince, o öyle bir adamdır ki, atını Allah yolunda* (cihâd için) *bağlamıştır. Ve atını da* (yânî bağladığı ipini) *bol otlu geniş bir sâhada veyâ çayırlıkta uzatmıştır. Bu bol otlu sâhadan veyâ çayırlıktan atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, at sâhibi için birer hasenedir. Hele bir de atın ipi kopsa da şâhlanarak bir veyâ iki mil sevinç ile koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübreleri de sâhibi için haseneler olur. Bir de hayvan* (bu arada) *bir nehre uğrayıp da ondan su içerse -sâhibi sulamak istememiş olsa bile- bu su da sâhibi için haseneler olur. Binâenaleyh cihâd maksadıyle bağlanan bu gazâ atı, sâhibi için büyük bir sevâbdır.*

Bir kimse de atını (onunla kazanmak), *insanlardan müstağnî olmak, iffetini korumak için bağlar da sonra o kimse gerek hayvanlarının üzerindeki Allah hakkını, gerek arkalarına tâkatinden fazla yüklememeyi unutmazsa, bu at da o kimse için* (fakîrliğe karşı) *bir perdedir.*

Bir kimse de atını öğünmek için, gösteriş için bağlarsa, bu hayvan da onun için büyük bir günâhtır".

Rasûlullah(S)'a merkeblerin hükmünden (yânî onlardan zekât ve sâir vergiler olup olmadığı) soruldu. Rasûlullah:

— *"Allah Taâlâ bana onlar hakkında her hükmü toplayıcı bir vecîze olan şu âyetten başka bir nass indirmedi:* ***İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecek, kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyorsa onu görecek"*** (ez-Zilzâl: 7-8) âyetlerini okudu [111].

٨٤ــ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ مَنْصُورِ بنِ صَفِيَّةَ عنْ أُمِّهِ عنْ عائِشَةَ أنَّ امْرَأَةً سَألَتِ النبيَّ ﷺ *

84-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Mansûr ibn Safiyye'den; o da annesi Safiyye bintu Şeybe ibn Usmân ibn Ebî Talha'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, bir kadın, Peygamber(S)'e suâl sormuştur [112].

٨٥ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ هُوَ ابنُ عُقْبَةَ حدّثنا الفُضَيْلُ بنُ سُلَيْمانَ النُّمَيْرِيُّ البَصْرِيُّ حدّثنا مَنْصُورُ بن عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنُ شَيْبَةَ حدّثَتْنِي أُمِّي عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها أنَّ امْرَأَةً سَألَتِ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ الحَيْضِ كَيْفَ تَغْتَسِلُ مِنْهُ قال تَأْخُذِينَ فِرْصَةً مُمَسَّكَةً فَتَوَضَّئِينَ بِها قالَتْ كَيْفَ أتَوَضَّأُ بِها يارسولَ اللّٰهِ قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم تَوَضَّئِي قالَتْ كَيْفَ أتَوَضَّأُ بِها يارسولَ اللّٰهِ قال النبيُّ ﷺ تَوَضَّئِينَ بِها قالَتْ عائِشَةُ فَعَرَفْتُ الَّذِي يُرِيدُ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَجَذَبْتُها إلَيَّ فَعَلَّمْتُها *

85-..... Bize Mansûr ibn Abdirrahmân ibn Şeybe tahdîs etti. Bana annem Safiyye bintu Şeybe, Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir kadın Peygamber(S)'e hayızdan sonra nasıl yıkanacağını sordu. Peygamber de (nasıl yıkanacağını ta'rîf etti de sonra) ona:

---

111 Başlığa uygunluğu, Peygamber (S) atların işlerini beyân edince, kendisine merkeblerden sorulunca, merkeblerin hükmünü ez-Zilzâl: 7-8. âyetinin umûmundan alınacağını bildirmesi yönündendir... (Aynî).

İbn Mes'ûd: Kur'ân'da herşeye sâdık ve çok hükümlü âyet budur, demiştir. Âlimler bu âyetin umûmiyetinde ittifâk etmişlerdir...

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Şirb, Cihâd, Nübüvvet Alâmetleri ve Tefsîr'de de geçmişti... (Kastallânî).

112 Bunu bundan sonraki tarîften gelen hadîs açıklamaktadır.

— *"Miske bulanmış pamuklu parçası alırsın ve onunla yıkanır temizlenirsin"* buyurdu.

Kadın:

— Onunla nasıl temizlenip abdest alayım yâ Rasûlallah? diye tekrar sorunca, Peygamber:

—*"(Subhânallah!) Temizlen işte!"* buyurdu.

Bunun üzerine ben Rasûlullah'ın kasdetmekte olduğu şeyi anladım da kadını tutup kendime doğru çektim ve ona öğrettim, dedi [113].

٨٦ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا أبُو عَوانَةَ عنْ أبي بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ أُمَّ حُفَيْدٍ بِنْتَ الحارثِ بنِ حَزْنٍ أهْدَتْ إلى النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم سَمْنًا وأقِطًا وأضُبًا فَدَعا بِهِنَّ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم فأُكِلْنَ عَلى مائِدَتِهِ فَتَرَكَهُنَّ النبيُّ ﷺ كالمُتَقَذِّرِ لهُ ولوْ كُنَّ حَرامًا ما أُكِلْنَ عَلى مائِدَتِهِ ولا أمَرَ بِأكْلِهِنَّ *.

86-..... Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Ümmü Hafîd bintu'l-Hâris ibn Hazn -ki İbn Abbâs'ın teyzesidir- bir kerre Peygamber(S)'e bir mikdâr tereyağı, keş ve birkaç tâne keler hediye etmişti. Peygamber onların getirilmesini istedi de onun sofrası üzerinde bunlar yenildi. Fakat Peygamber (yağ ile keşten yedi de) kelerleri tiksinmiş gibi bıraktı. Eğer kelerler harâm olsaydı, Peygamber'in sofrası üzerinde yenilmezdi ve Peygamber onların yenilmesini emretmezdi, demiştir [114].

٨٧ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ

---

113 Başlığa uygunluğu *"Onunla temizlen işte!"* sözündedir. Çünkü Peygamber'in sorucu kadına beyânı, Âişe'nin anladığı ma'nâ ile ve Âişe'yi bu anlatması üzerine takrîr buyurması ile vâki' olmuştur. Çünkü sorucu kadın, pamuklu parça ile kanı ta'kîb etmeye temizlenme ismi verileceğini bilmiyordu. Âişe, Peygamber'in maksadını anlayınca, kadına bundan gizli kalan işi beyân etmiştir. Mücmel, karînelerden olan beyân üzerinde durdurulur ve onu idrâkte anlayışlar ihtilâf ederler. Bu hadîsin bir rivâyeti Gusl'de de geçmişti (Kastallânî).

114 Başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber (S), kelerleri tiksinir gibi terkedince, belki sofrada bulunanlar onları yemekten çekindiler. Sonra Peygamber onların getirilmesini isteyip de O'nun sofrasında bunlar yenilince bu kelerlerin mübâh olduğuna bir delîl oldu. Bu hadîsin bir rivâyeti Hibe'de ve Et'ime'de de geçmişti... (Aynî).

شِهابٍ أخبرنى عَطاءُ بنُ أبى رَباحٍ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم مَنْ أكَلَ ثُوْمًا أوْ بَصَلاً فَلْيَعْتَزِلْنا أوْ لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنا ولْيَقْعُدْ فى بَيْتِهِ وإنَّهُ أُتِىَ بِبَدْرٍ قال ابنُ وَهْبٍ يَعْنِى طَبَقًا فيهِ خَضِراتٌ مِنْ بُقُولٍ فَوَجَدَ لَها رِيحًا فَسألَ عَنْها فأُخْبِرَ بِما فِيها مِنَ البُقُولِ فقال قَرِّبُوها فَقَرَّبُوها إلى بَعْضِ أصْحابِهِ كانَ مَعَهُ فَلمَّارَآهُ كرِهَ أكْلَها قال كُلْ فإنِّى أُناجِى مَنْ لاتُناجِى * وقال ابنُ عُفَيْرٍ عنِ ابنِ وَهْبٍ بِقِدْرٍ فِيهِ خَضِراتٌ ولَمْ يَذْكُرِ اللَّيْثُ وأبُو صَفْوانَ عنْ يُونُسَ قِصَّةَ القِدْرِ فَلا أدْرِى هُوَ مِنْ قَوْلِ الزُّهْرِىِّ أوْ فِي الحَدِيثِ *

87-..... Bize İbnu Vehb, tahdîs etti. Bana Yûnus,İbn Şihâb'-dan haber verdi. Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"Her kim sarmısak, soğan yemiş bulunursa bizden* -yâhud: *Mescidimizden- uzak durup evinde otursun"* buyurdu.

-Yine aynı sened ile rivâyet etti:- Peygamber'in huzûruna, içinde tâze sebzeler bulunan yuvarlak bir kap getirildi. -Abdullah ibn Vehb: "Bedr" sözü ile tabak kasdediyor, dedi.- Rasûlullah onda sevilmeyen bir koku duydu. O tabağın içinde ne olduğunu sordu. Kendisine onun içindeki sebzelerin ne olduğu haber verildi. Bunun üzerine sahâbîlerine:

— *"Bunu* (fulân kimseye) *götürünüz!"* buyurdu.

Onlar da bu tencereyi yanında bulunan bir sahâbîye götürdüler. O sahâbî de Peygamber'in böyle yaptığını görünce onu yemek istemedi. Bunun üzerine:

— *"Sen bundan ye! Çünkü ben senin münâcât etmediklerinle münâcât ederim"* buyurdu [115].

---

115 Başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber anılan bu yeşil sebzelerden, kokuları sebebiyle yemekten çekinince, yanında bulunan sahâbî de Peygamber'in bundan çekindiğini gördüğünde, Peygamber ona: *"Sen bundan ye!"* buyurup bu kelâmını da *"Çünkü ben senin münâcât etmediğin kimselerle münâcât ederim"* sözüyle tefsîr etti.

Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, (Ezânın Başlaması Kitâbı), "Sarmısak yemek hakkında gelen şeyler bâbı"nda da geçmişti.

Arabça'da "Tabak"a "Bedr" denilmesi dolunay gibi yusyuvarlak olduğundan dolayı böyle teşbîhî bir ta'bîri de içine almaktadır.

Münâcât, "Mübâhât" vezninde *en-Nicâ,* "Cidâl" vezninde bir kimseye fısıldamak ma'nâsınadır. Şârih der ki: *Niyâz,* Yüce Allah'a münâcât denilmesi, gizleme cihetiyle olduğundandır. (Âsım Efendi, *Kaamûs Ter.)* Baradaki *Münâcât,* hazır olanların muttali' olamayacakları şekilde meleklerle konuşmak ma'nâsınadır.

İbn Ufeyr, İbnu Vehb'den: "İçinde yeşil sebzeler bulunan bir tencere" şeklinde söyledi.

el-Leys ibn Sa'd ile Ebû Safvân, Yûnus'tan "el-Kıdr" kıssasını zikretmediler. Ben bunun ez-Zuhrî'nin kavlinden mi, yâhud bu hadîsin lafzından olarak mı rivâyet edildiğini bilmiyorum [116].

٨٨ــ حدّثنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ سَعْدِ بنِ إبْراهِيمَ حدّثنا أبى وعَمِّى قالا حدّثنا أبى عنْ أبِيهِ أخبرنى مُحَمَّدُ بنُ جُبَيْرٍ أنَّ أباهُ جُبَيْرَ بنَ مُطْعِمٍ أخبرَهُ أنَّ امْرَأةً مِنَ الأنْصارِ أتَتْ رسولَ اللَّهِ ﷺ فَكَلَّمَتْهُ فى شَىْءٍ فأمَرَها بِأمْرٍ فقالَتْ أرَأيْتَ يارسولَ اللَّهِ إنْ لَمْ أجِدْكَ قال إنْ لَمْ تَجِدِينى فأْتِى أبا بَكْرٍ * زادَ الحُمَيْدِىُّ عنْ إبْراهِيمَ بنِ سَعْد كأنَّها تَعْنِى المَوْتَ *

88-..... İbrâhîm ibn Sa'd şöyle demiştir: Bana Muhammed ibn Cubeyr haber verdi: Ona da babası Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle haber vermiştir: Ensâr'dan bir kadın Rasûlullah(S)'a geldi de O'nunla (vereceği) birşey hakkında konuşmuştu. Rasûlullah da o kadına (dönerken) birşey emretmişti. Bunun üzerine kadın:

— Yâ Rasûlallah! Ben gelir de Seni bulamazsam ne dersin? dedi.

Rasûlullah:

— *"Şâyet beni bulamazsan Ebû Bekr'e git"* buyurdu.

el-Humeydî, İbrâhîm ibn Sa'd'dan rivâyetinde: Kadın "Eğer Seni bulamazsam" sözüyle, Rasûlullah'ın ölümünü kasdeder gibiydi, fıkrasını ziyâde etmiştir [117].

٢٥ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم لا تَسْأَلُوا أهْلَ الكِتابِ عنْ شَىْءٍ * وقال أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرنى حُمَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ سَمِعَ مُعاوِيَةَ يُحَدِّثُ رَهْطًا مِنْ قُرَيْشٍ بِالمَدِينَةِ وذَكَرَ كَعْبَ الأحْبارِ فقال إنْ كانَ مِنْ أصْدَقِ هٰؤُلاءِ المُحَدِّثِينَ الَّذِينَ يُحَدِّثونَ عنْ

116 Burada hadîsin ayrı ayrı geliş yolları gösterilmiştir.

117 *el-Kevâkib*'de şöyle dedi: Bu hadîsin başlığa münâsebeti, bununla Ebû Bekr'in halîfeliğine istidlâl edilmiş olmasıdır. Lâkin bu istidlâl işâret iledir, açıkça söylemekle değildir... Bunun bir rivâyeti Ebû Bekr'in menkabeleri bâbı'nda da geçti (Kastallânî).

أَهْلِ الكِتابِ وإِنْ كُنَّا مَعَ ذٰلِكَ لَنَبْلُو عَلَيْهِ الكَذِبَ

25- PEYGAMBER(S)'İN *"Kitâb ehline* (şerîatle ilgili) *herhangi birşey sormayınız"* KAVLİ BÂBI [118]

Ve Ebû'l-Yemân şöyle dedi: Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Humeyd ibn Abdirrahmân haber verdi; kendisi Muâviye'den işitmiştir. Muâviye, halîfeliğinde hacc ettiği zamân Medîne'de tahdîs ediyordu. Ve bu arada Ka'bu'l-Ahbâr'ı zikretti de şöyle dedi:

Muhakkak bu Ka'b, Kitâb ehlinden İslâm'a girip de eski kitâblardan hadîs tahdîs etmekte olan bu muhaddislerin en doğru söyleyenidir. Yine muhakkak ki, bununla berâber biz onun eski kitâblardan nakletmekte olduğu haberlerinde, Ka'b'ın bâzen hatâ edip yalan yanlış şeyler söylemekte olduğunu da Ka'b aleyhine tercübe etmekteyizdir [119].

٨٩ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا عُثْمانُ بنُ عُمَرَ أخبرنا عَلِيُّ بنُ المُبارَكِ عنْ يَحْيٰى بنِ أبى كَثِيرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال كان أهْلُ الكِتابِ يَقْرَؤُنَ التَّوْراةَ بِالعِبْرانِيَّةِ ويُفَسِّرُونَها بالعَرَبِيَّةِ لأهلِ الإسْلامِ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم لاتُصَدِّقُوا أهْلَ الكِتابِ ولا تُكَذِّبُوهُمْ وقُولُوا آمَنَّا بِاللّهِ وما أُنْزِلَ إلَيْنا وما أُنْزِلَ إلَيْكُمْ الآيَةَ *

89-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ehli kitâb (olan Ya-

---

118 Bu bâbın başında bâzı nüshalarda *Besmele* vardır.

Yânî kitâb ehli olanlara şerîatle ilgili şeylerden herhangi birşey sormayınız. Çünkü bizim şerîatimiz herhangi birşey için onlara muhtâc değildir. Eğer onda nass bulunmazsa nazar ve istidlâl ile çözülür. Müslümân onlara birşey sormaktan müstağnîdir. Bu nehye, şerîatimizin doğruladığı haberleri ve eski ümmetlerin haberlerini, kezâ onlardan îmân edenlere sormak girmez... (Kastallânî).

119 Yânî biz, doğru bir kimse olduğu hâlde Ka'bu'l-Ahbâr'ın bâzan söylemekte olduğu bilgilerin bâzısında hatâ ettiğini tecrübe etmekteyiz, demiş oluyor.

Ka'bu'l-Ahbâr, Yahûdî âlimlerinden idi. Peygamber zamânına yetişmiş, fakat Ebû Bekr yâhud Umer zamânında müslümân olmuştur. Sonra Şâm'a yerleşmiş, 32 yılında Usmân'ın halîfeliği zamânında Hımıs'da vefât etmiştir.

hûdîler) Tevrât'ı İbrânîce metni ile okurlar, Arab diliyle de onu müslümânlara tefsîr ederlerdi. Bu husûsta Rasûlullah (S) sahâbîlerine:

— *"Siz kitâb ehlinin sözlerini tasdîk de, tekzîb de etmeyin. Ancak* ***'Şöyle deyin: Biz Allah'a, bize indirilene, İbrâhîm'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Ya'kûb'a ve torunlarına indirilenlere; Mûsâ'ya, Îsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb'leri katından verilenlere îmân ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırdetmeyiz. Biz Allah'a teslîm olmuşlarız'"*** (el-Bakara: 136) [120].

٩٠ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ أخبرنا ابنُ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال كَيْفَ تَسْأَلُونَ أهْلَ الكِتابِ عنْ شَيْءٍ وكِتابُكُمُ الَّذِى أُنْزِلَ عَلى رسولِ اللَّهِ ﷺ أحْدَثُ تَقْرَؤنَهُ مَحْضًا لَمْ يُشَبْ وقَدْ حَدَّثَكُمْ أنَّ أهْلَ الكِتابِ بَدَّلُوا كِتابَ اللَّهِ وغَيَّرُوهُ وكَتَبُوا بَأيْدِيهِمُ الكِتابَ وقالُوا هوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً ألا يَنْهاكُمْ ماجاءَكُمْ مِنَ العِلْمِ عنْ مَسْئَلَتِهِمْ لا واللَّهِ مارَأيْنا مِنْهُمْ رَجُلاً يَسْأَلُكُمْ عنِ الَّذِى أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ *

90-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Sizler kitâb ehli olanlara şerîatten herhangi birşeyi nasıl soruyorsunuz? Hâlbuki Rasûlullah (S) üzerine indirilmiş olan Kitâb'ınız, kitâbların en yenisidir. Sizler onu hâlis olarak ve içine başka hiçbirşey karışmamış olduğu hâlde okumaktasınız. Bu Kur'ân sizlere, ehli kitâb olanların Allah'ın kitâbını tebdîl edip değiştirdiklerini ve Kitâb'ı kendi elleriyle yazdıklarını ve bununla az bir bahâyı satın almaları için "Bu Allah katındandır" dediklerini sizlere söylemiştir. Dikkat edin! Size gelmiş olan ilim, sizleri onlara suâl sormaktan nehyetmektedir. Vallâhi biz onlardan hiçbir kimseyi size indirilmiş olan kitâbdan size suâl sorar görmüş değiliz! [121]

٢٦ــ بابٌ كَراهِيَةِ الخِلاف

120 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in onları tasdîk ve tekzîb etmemeyi emretmiş olduğu için bu onlara birşey sormayı da terketmeyi gerektirir olması yönündendir. Bunun bir rivâyeti bu sened ve bu metinle el-Bakara: 136. âyetin tefsîrinde geçmişti.

121 Öyle olunca sizler evlâ yoluyla onlara birşey sormamalısınız. Bunun bir rivâyeti Şehâdetler Kitâbı'nda da geçmişti.

26- -ŞER'Î HÜKÜMLERE- MUHÂLEFET ETMENİN KERÂHETİ (YÂNÎ ÇİRKİNLİĞİ) BÂBI [122]

٩١ــ حدّثنا إسْحٰق أخبرنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ مَهْدِيٍّ عنْ سَلاَّمِ بنِ أبِى مُطِيعٍ عنْ أبِى عِمْرانَ الجَوْنِىِّ عنْ جُنْدَبِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال قال رسُولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم اقْرَؤُا القُرْآنَ ما ائْتَلَفَتْ قُلُوبُكُمْ فإذَا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا عَنْهُ * قال أبُو عَبْدِ اللَّهِ سَمِعَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ سَلاَّمًا *

91-..... Cundeb ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Kur'ân üzerinde kalbleriniz ülfet edip birleştiği müddetçe Kur'ân'ı okuyunuz. Kur'ân üzerinde ihtilâf ettiğiniz zamân da artık kalkıp ondan dağılınız"* buyurdu [123].

Ebû Abdillah el-Buhârî: Râvî Abdurrahmân ibn Mehdî, bu hadîsi Sellâm ibn Ebî Mutî'den işitmiştir, dedi.

٩٢ــ حدّثنا إسْحٰقُ أخبرنا عَبْدُ الصَّمَدِ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا أبُو عِمْرانَ الجَوْنِىُّ عنْ جُنْدَبِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال اقْرَؤُا القُرْآنَ ماائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ فإذَا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا عَنْهُ * قال أبُو عَبْدِ اللَّهِ وقال يَزِيدُ بنُ هارُونَ عنْ هارُونَ الأعْوَرِ حدّثنا أبُو عِمْرانَ عنْ جُنْدَبٍ عنِ النبِىِّ ﷺ *

92-..... Bize Ebû İmrân el-Cevnî, Cundeb ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Kur'ân üzerinde kalbleriniz birleştiği müddetçe Kur'ân okuyunuz. Kur'ân hakkında ihtilâf ettiğiniz zamân da artık kalkınız"* buyurmuştur [124].

---

122 Bu başlık "İhtilâf etmenin kerâheti bâbı" şeklinde de zabtedilmiştir. Bu bâb, Ebû Zerr rivâyetinde "Peygamber'in tahrîmden nehyetmesi bâbı"ndan öncedir. Zikredilen bu bâbdan önce de Yüce Allah'ın ***"Onların işleri dâimâ aralarında müşâvere iledir"*** (eş-Şûrâ: 38) bâbı vardır... (Kastallânî).

123 Aranızdaki muhâlefetin uzamaması ve sizleri şerre götürmemesi için kalkıp dağılınız. Bunun bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda da geçmişti. Bunu Müslim de Nuzûr'da getirmiştir.

124 Yânî sizler Kur'ân'ı okuyunuz ve delâlet ettiği, sevkettiği üzere birleşmeye tutunuz. Bir şübhe ârız olmak sebebiyle ayrılmaya da'vet edici münâzaayı gerektiren bir ihtilâf vâki' olduğu zamân okumayı terkedin ve ülfet edip birleşmek için muhkem olanına yapışın, ayrılmaya götürücü müteşâbihten yüz çevirin. Bunu

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ve Yezîd ibn Hârûn, Hârûn ibn Mûsâ el-Esdî el-A'ver'den söyledi. O da: Bize Ebû İmrân el-Cevnî, Cundeb'den; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti, dedi [125].

٩٣ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال لَمَّا حُضِرَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم قال وفى البَيْتِ رِجالٌ فِيهِمْ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ قال هَلُمَّ أكْتُبْ لَكُمْ كِتابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ قال عُمَرُ إنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم غَلَبَهُ الوَجَعُ وعِنْدَكُمُ القُرْآنُ فَحَسْبُنا كِتابُ اللَّهِ واخْتَلَفَ أهْلُ البَيْتِ واخْتَصَمُوا فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ قَرِّبُوا يَكْتُبْ لَكُمْ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم كِتابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ ومِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ما قال عُمَرُ فَلَمَّا أكْثَرُوا اللَّغَطَ والاخْتِلافَ عِنْدَ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال قُومُوا عَنِّى * قال عُبَيْدُ اللَّهِ فَكانَ ابنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ إنَّ الرَّزِيَّةَ كُلَّ الرَّزِيَّةِ ما حال بَيْنَ رسولِ اللَّهِ ﷺ وبَيْنَ أنْ يَكْتُبَ لَهُمْ ذَلِكَ الكِتابَ مِنِ اخْتِلافِهِمْ ولَغَطِهِمْ *

93-..... Bize Hişâm ibn Yûsuf, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in vefâtı yaklaştığı zamân, evde içlerinde Umer ibnu'l-Hattâb'ın da bulunduğu birtakım adamlar varken, Rasûlullah (S):

— *"Gelin size, ondan sonra hiç sapmayacağınız bir yazı* (bir vasiyetnâme) *yazayım"* buyurdu.

Umer:

— Peygamber'in hastalığı ağırlaştı. Yanınızda Kur'ân vardır. Bize Allah'ın Kitâbı yeter, dedi.

Bunun üzerine evdeki sahâbîler ihtilâf ettiler ve münâkaşa edip çekiştiler. Onlardan kimi: "Yazacak birşey yaklaştırın da Rasûlullah sizler için ondan sonra sapıtmayacağınız bir yazı yazsın" diyor; kimi de Umer'in dediği sözü söylüyordu. Nihâyet onlar Peygamber'in yanında gürültüyü ve ihtilâfı çoğalttıkları zamân, Peygamber onlara:

Fethu'l-Bârî'de İbn Hacer söyledi. Başka yerde ve Kur'ân'ın Fazîletleri'nin sonunda geçmekle berâber ben bunu burada mesâfe uzadığı için tekrar getirdim (Kastallânî).

125 Buhârî hadîsin başka bir yoldan gelişini işâret etmiştir. Bu ta'lîkı ed-Dârimî senedle ulaştırmıştır.

— *"Yanımdan kalkın* (benim yanımda çekişme lâyık olmaz)*!"* buyurdu.

Râvî Ubeydullah ibn Abdillah şöyle dedi: İbn Abbâs bu hadîsin sonunda:

— Âh! Ne büyük musîbettir o musîbet ki, gürültü etmeleri ve ihtilâf eylemeleri yüzünden o musîbet, Rasûlullah ile sahâbîler için yazmak istediği bu yazı arasına perde oldu! dedi [126].

٢٧ــ بابُ نَهْيِ النبيِّ ﷺ علَى التَّحْرِيمِ إلاَّ ماتُعْرَفُ إباحَتُهُ وكَذَلِكَ أَمْرُهُ نَحْوَ قَوْلِهِ حِينَ أَحَلُّوا أصِيبُوا مِنَ النِّساءِ وقال جابِرٌ ولَمْ يَعْزِمْ عَلَيْهِمْ ولَكِنْ أَحَلَّهُنَّ لَهُمْ وقالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ نُهِينا عنِ اتِّباعِ الجَنازَةِ ولَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنا

27- PEYGAMBER(S)'İN (MÜBÂHLIĞI SİYÂK DELÂLETİ YÂHUD HÂL KARÎNESİ YÂHUD DELÎL GETİRMEKLE) BİLİNEN ŞEYLERİ HARÂM KILMAYA KARŞI NEHYİ OLDUĞU BÂBI

Peygamber'in emri de böyledir. Vedâ Haccı'nda sahâbîlerine: *"*(Umre niyetiyle) *ihrâmdan çıkınız ve kadınlardan da nasîbinizi alınız"* **buyurduğu zamânki kavli gibi.**

Câbir ibn Abdillah:
Peygamber onlara kadınlarla cinsî münâsebet yapmalarını vâcib kılmadı, lâkin onlara ihrâmdan çıktıklarında kadınları da halâl kıldı, demiştir [127].

Ve Ümmü Atıyye de: Biz kadınlar cenâze ardından gitmekten nehyolunduk, fakat bu bize vâcib kılınmadı, demiştir [128].

---

126 Umer ibnu'l-Hattâb, Kur'ân'la yetinmesi sebebine İbn Abbâs'tan daha fakîh idi. Peygamber'in Umer'i reddetmemesinde de Umer'in görüşünü doğru bulduğuna delîl vardır. Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri İlim'de,"İlmin yazılması bâbı"nda ve Mağâzî'de geçmişti. Bunu Müslim de Vasiyetler'de; Nesâî de İlim'de getirmişlerdir.

127 Yânî Peygamber'in buradaki emri halâl kılma, mübâh kılma emridir. Vâcib kılma emri değildir. Ümmü Atıyye'nin şahsında kadınların, cenâze arkasından gitmelerini nehyetmesi de harâm kılma nehyi değil, tenzîhî bir nehiydir.

128 Câbir'in hadîsi Hacc'da, "Vedâ Haccı bâbı"nda, Ümmü Atıyye'nin hadîsi de Cenâzeler Kitâbı'nda senedli olarak geçmiştir.

٩٤ــ حدّثنا المَكّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ قال عَطاءٌ قال جابِرٌ قال أبُو عَبْدِ اللَّهِ وقال مُحَمَّدُ بنُ بَكْرٍ حدّثنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخبرنى عَطاءٌ سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ فى أُناسٍ مَعَهُ قال أهْلَلْنا أصْحابَ رسولِ اللَّهِ ﷺ فِي الحَجِّ خالِصًا لَيْسَ مَعَهُ عُمْرَةٌ قال عَطاءٌ قال جابِرٌ فقَدِمَ النبيُّ ﷺ صُبْحَ رابِعَةٍ مَضَتْ مِنْ ذِى الحَجَّةِ فَلَمَّا قَدِمْنا أمَرَنا النبىُّ ﷺ أنْ نَحِلَّ وقال أحِلُّوا وأصِيبُوا مِنَ النِّساءِ قال عَطاءٌ قال جابِرٌ ولَمْ يَعْزِمْ عَلَيْهِمْ ولَكِنْ أحَلَّهُنَّ لَهُمْ فَبَلَغَهُ أنَّا نَقُولُ لَمَّا لَمْ يَكُنْ بَيْنَنَا وبَيْنَ عَرَفَةَ إلاَّ خَمْسٌ أمَرَنا أنْ نَحِلَّ إلى نِساءِنَا فَنأْتِى عَرَفَةَ تَقْطُرُ مَذاكِيرُنا المَذْىَ قال ويَقُولُ جابِرٌ بِيَدِهِ هَكَذَا وحَرَّكَها فَقامَ رسولُ اللَّهِ ﷺ فقال قَدْ عَلِمْتُمْ أنِّى أتْقاكُمْ لِلَّهِ وأصْدَقُكُمْ وأبَرُّكُمْ ولَوْلا هَدْيى لحَلَلْتُ كَما تَحِلُّونَ فَحِلُّوا فَلَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أمْرِى ما اسْتَدْبَرْتُ ما أهْدَيْتُ فَحَلَلْنا وسَمِعْنا وأطَعْنا *

94-..... Bize İbn Cureyc tahdîs edip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verip şöyle dedi: Ben yanında bulunan birçok insanlar içinde iken Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle dediğini işittim: Biz Rasûlullah(S)'ın sahâbîleri yalnız ve hâlis olarak, berâberinde umre olmayarak hacc niyetiyle ihrâma girdik.

Atâ dedi ki: Câbir şöyle dedi: Peygamber, zu'l-hiccenin dördüncü sabâhında (Mekke'ye) geldi. Biz de oraya geldiğimiz zamân, Peygamber bizlere ihrâmdan çıkmamızı emretti ve:

— *"İhrâmlarınızdan çıkınız ve kadınlarınızdan da nasîblenininiz"* buyurdu.

Atâ dedi ki: Câbir şöyle dedi: Fakat Peygamber onlara kadınlarla cinsî münâsebet etmeleri husûsunda kesin emir vermedi. Lâkin kadınları erkekler için halâl kıldı. "Bizimle arafe günü arasında ancak beş gün kaldığı hâlde kadınlarımızla cinsî münâsebet yapmamızı ve netîcede zekerlerimiz menî damlatarak Arafât'a çıkmamızı emrediyor!" diye söylendiğimiz Peygamber'e ulaştı.

Atâ: "Câbir işâret eder ve elini hareket ettirip şöyle diye gösterirdi" demiştir.

Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalktı da şöyle buyurdu:

— *"Kat'î olarak biliniz ki, ben sizin Allah'a en takvâlınız, en sâdıkınız, en itâatlinizim. Eğer yanımda kurbânım olmasaydı sizin ihrâmdan çıkışınız gibi ben de muhakkak ihrâmdan çıkacaktım. Hacc*

aylarında umrenin cevâzı şimdi olduğu gibi ihrâma girerken de bana zâhir olsaydı, ben berâberimde kurban sevketmezdim. Onun için artık sizler ihrâmdan çıkınız!'' buyurdu.

Bunun üzerine bizler ihrâmdan çıkıp Peygamber'i dinledik ve itâat ettik [129].

٩٥ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عنِ الحُسَيْنِ عنِ ابنِ بُرَيْدَةَ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ المُزَنِىُّ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال صَلُّوا قَبْلَ صَلاَةِ المَغْرِبِ قال فى الثَّالِثَةِ لِمَنْ شاءَ كَرَاهِيَةَ أنْ يَتَّخِذَها النَّاسُ سُنَّةً *

95-..... Bana Abdullah ibnu'l-Muğaffel el-Muzenî (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S): *''Akşâm namâzından önce* (de iki rek'at) *namâz kılınız''* buyurdu.

Üçüncü defasında insanların bunu terkedilmez bir yol edinmelerini istemeyerek: *''Bu, isteyen içindir''* buyurdu [130].

٢٨ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى وأمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وشاوِرْهُمْ فى الأمْرِ: وأنَّ المُشاوَرَةَ قَبْلَ العَزْمِ والتَّبَيُّنِ لِقَوْلِهِ تعالى فإذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلى اللَّهِ فإذَا عَزَمَ الرَّسُولُ ﷺ لَمْ يَكُنْ لِبَشرٍ التَّقَدُّمُ عَلى اللَّهِ ورسولِهِ وشاوَرَ النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم أصْحابَهُ يَوْمَ أُحُدٍ فى المُقامِ والخُرُوجِ فَرَأوْا لهُ الخُروجَ فَلَمَّا لَبِسَ لأمَتَهُ وعَزَمَ قالُوا أقِمْ فَلَمْ يَمِلْ

---

129 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kadınlarla nasîblenme emrinin vücûb üzere bir emir olmadığı bakımındandır. Onun için Câbir: Peygamber bunu sahâbîlere vâcib kılmadı, lâkin kadınları erkeklere halâl kıldı, demiştir. Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nda geçti. Bunu Müslim de Hacc'da getirdi: *Müslim Ter.*, IV, 76; 141 ''1216''.

130 Başlığa uygunluğu *''İsteyen için''* kavlindedir. Çünkü bunda emrin hakîkaten vücûb için olduğuna ancak fiil ve terk arasında muhayyer kılmaya delâlet eder bir karîne bulunursa vücûba hamledilmeyeceğine işâret vardır. İşte *''İsteyen için''* sözü buna işârettir. Bu söz bu emri vücûba hamletmekten çevirici olmuştur.

Bu hadîsin daha tafsîlli bir rivâyeti Namâz Kitâbı, ''Ezân ile ikaamet arasında ne kadar mesâfe vardır bâbı''nda geçmişti. Orada Peygamber: *''Her iki ezân* (yânî ezân ile ikaamet) *arasında bir namâz vardır, her iki ezân arasında bir namâz vardır''* buyurduktan sonra üçüncüsünde *''İsteyen için''* (sözünü ilâve) buyurdu.

إِلَيْهِمْ بَعْدَ العَزْمِ وقال لاينْبَغِى لنَبِىٍّ يَلْبَسُ لأمَتَهُ فَيَضَعُها حتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وشاوَرَ عَلِيًّا وأُسامَةَ فِيمارَمى بِهِ أَهْلُ الإفْكِ عائِشَةَ فَسَمِعَ مِنْهُما حتَّى نَزَلَ القُرْآنُ فَجَلَدَ الرَّامِينَ ولَمْ يَلْتَفِتْ إلى تَنازُعِهِمْ ولٰكِنْ حَكَمَ بِما أَمَرَهُ اللَّهُ وكانَتِ الأئِمَّةُ بَعْدَ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم يَسْتَشِيرُونَ الأُمَناءَ مِنْ أَهْلِ العِلْمِ فِي الأُمُورِ المُباحَةِ لِيَأْخُذُوا بِأَسْهَلِها فإذَا وَضَحَ الكِتابُ أوِ السُّنَّةُ لَمْ يَتَعَدَّوْهُ إلى غَيْرِهِ اقْتِداءً بالنبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم ورَأى أَبُو بَكْرٍ قِتالَ مَنْ مَنَعَ الزَّكاةَ فقال عُمَرُ كَيْفَ تُقاتِلُ وقَدْ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أُمِرْتُ أنْ أُقاتِلَ النَّاسَ حتى يَقُولُوا لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ فإذَا قالُوا لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ عَصَمُوا مِنِّى دِماءَهُمْ وأَمْوالَهُمْ إلاَّ بِحَقِّها فقال أَبُو بَكْرٍ واللَّهِ لأُقاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ ما جَمَعَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ثُمَّ تابَعَهُ بَعْدُ عُمَرُ فَلَمْ يَلْتَفِتْ أَبُو بَكْرٍ إلى مَشُورَةٍ إذْ كانَ عِنْدَهُ حُكْمُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فى الَّذِينَ فَرَّقُوا بَيْنَ الصَّلاةِ والزَّكاةِ وأَرادُوا تَبْدِيلَ الدِّينِ وأَحْكامِهِ قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فاقْتُلُوهُ وكان القُرَّاءُ أَصْحابَ مَشُورَةِ عُمَرَ كُهُولاً كانُوا أَوْشُبَّانًا وكانَ وَقَّافًا عِنْدَ كِتابِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ

28- YÜCE ALLAH'IN:

"Onların işleri dâimâ aralarında müşâvere iledir"

(eş-Şûrâ: 38);

"İş husûsunda onlarla müşâvere et... Bir kerre de azmettin mi, Allah'a güvenip dayan..."

(Âlu İmrân: 159)

KAVİLLERİ BÂBI

Şübhesiz birşey üzerine müşâvere, azmetmeden ve maksad iyice açığa çıkmadan öncedir. Çünkü Yüce Allah'ın:

"Bir işe azmettiğin zamân artık Allah'a güvenip dayan" **kavli, buna delîldir. Rasûlullah müşâvereden sonra bir işe kesin karar verip azmettiğinde, hiçbir beşer için Allah'ın ve Rasûlü'nün önüne geçmek olmaz.**

Peygamber (S) Uhud günü için şehirde ikaamet etmek ve düşmana karşı çıkmak husûslarında sahâbîleri ile müşâvere etti de, sahâbîleri O'na dışarı çıkmak görüşünü ileri sürdüler. Bunun üzerine Peygamber, zırhını giyip harbe çıkmaya azmedince, sahâbîler kendisine: Şehir içinde kal! dediler. Fakat Peygamber kesin karar ve azimden sonra onların söylediklerine meyletmedi ve:

"Zırhını, silâhını giyen bir peygambere, Allah kendisiyle düşmanları arasında hükmünü verinceye kadar silâhlarını indirip koyması yakışmaz" buyurdu [131].

İftirâ ehli Âişe'ye zinâ iftirâsı attıklarında, Peygamber (S) o konuda Alî ve Usâme ile müşâvere etti ve bunlardan söyledikleri sözlerini işitti (fakat bu söyledikleri sözlerin hepsiyle amel etmedi). Nihâyet o konuda Âişe'nin berâetinin delîli olan Kur'ân âyeti indi de, bunun üzerine Peygamber, iftirâ atanlara deynekleme cezâsı uyguladı. Alî ve Usâme tarafdârlarının çekişmelerine bakmadı, fakat Allah'ın kendisine emrettiği hükümle hükmetti [132].

Peygamber'den sonra sahâbî, tâbiî ve onların ardından gelen bütün imâmlar da mübâh işler husûsunda onların en kolaylarını almak için ilim ehlinden emîn kimselerle istişâre ediyorlardı. Kitâb yâhud sünnet hükmü açıkça belirttiği zamân, artık onlar Peygamber'e uyarak başka şeye gitmezlerdi.

Ebû Bekr de zekâtı men' edip vermek istemeyenlerle harb etmek görüşünde olduğunda, Umer ona:

—Sen bunlara karşı nasıl harb açarsın? Rasûlullah (S) *"Ben insanlarla **Lâ ilâhe ille'llah** deyinceye kadar harb etmekle emrolundum. Onlar **Lâ ilâhe ille'llah** dedikleri zamân, benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. Ancak* (insan öldürmek, ağır suç işlemek gibi) *hakklar karşılığında korunmazlar"* buyurmuştur, dedi. Ebû Bekr de ona:

---

131 Bunu Taberî bu ma'nâda bir lafızla İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir.
132 Bunun tafsîli Ifk hadîsinde geçmiştir.

— Vallâhi ben Rasûlullah'ın bir yere getirip topladığı İslâm düstûrları arasında ayırma yapan kimselerle muhakkak harb ederim! dedi [133].

Sonra bunun ardından Umer, Ebû Bekr'e tâbi' oldu. Ebû Bekr de onun müşâveresine dönüp bakmadı. Çünkü kendisinin yanında namâzla zekât arasını ayıran kimseler ile dîni ve hükümlerini değiştirip tebdîl etmek isteyen kimseler hakkında Rasûlullah'ın hükmü vardı.

Peygamber (S):

"Her kim dînini değiştirip tebdîl ederse, onu öldürünüz!" **buyurmuştur [134].**

Yaşlılar yâhud gençlerden olan bütün âlimler Umer'in danışma arkadaşları idiler ve zâten Umer de Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitâbı yanında çok durucu idi [135].

٩٦ــ حدّثنا الأُوَيْسِيُّ حدّثنا إبْراهِيمُ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ حدّثنى عُرْوَةُ وابنُ المُسَيَّبِ وعَلْقَمَةُ بنُ وَقَّاصٍ وعُبَيْدُ اللَّهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها حِينَ قال لَها أَهْلُ الإفْكِ قالَتْ ودَعا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم عَلِيَّ بنَ أبى طالِبٍ وأُسامَةَ بنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلْبَثَ الوَحْىُ يَسْأَلُهُما وهْوَ يَسْتَشِيرُهُما فى فِراقِ أَهْلِهِ فأَمَّا أُسامَةُ فأشارَ بالَّذِى يَعْلَمُ مِنْ بَراءَةِ أَهْلِهِ وأَمَّا عَلِيٌّ فقال لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ والنِّساءُ سِواها كَثِيرٌ وسَلِ الجارِيَةَ تَصْدُقْكَ فقال هَلْ رَأَيْتِ مِنْ شَيْءٍ يَرِيبُكِ قالَتْ مارَأَيْتُ أَمْرًا أَكْثَرَ مِنْ أَنَّها جارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنامُ عنْ عَجِينِ أَهْلِها فَتَأْتِى الدَّاجِنُ فتَأْكُلُهُ فَقامَ عَلى المِنْبَرِ فقال يا مَعْشَرَ المُسْلِمِينَ مَنْ يَعْذِرُنِى مِنْ رَجُلٍ بَلَغَنِى أَذَاهُ فى أَهْلِى واللَّهِ ما عَلِمْتُ على أَهْلِى إلاَّ خَيْرًا فَذَكَرَ بَراءَةَ عائِشَةَ وقال أَبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ ح و *

---

133 Bu hadîsin birer rivâyeti Îmân ve Zekât Kitâbları'nda geçmişti.

134 Bunu da Buhârî İbn Abbâs'tan Kitâbu'l-Muhâribîn'de rivâyet etmişti.

135 Bu da Tefsîr'de Âlu İmrân: 159 âyetinin tefsîri sırasında geçen hadîsten bir parçadır.

96-..... İbn Şihâb'dan (şöyle demiştir): Bana Urve, İbnu'l-Müseyyeb, Alkame ibn Vakkaas ve Ubeydullah, Âişe(R)'den tahdîs ettiler, Âişe, iftirâ ehlinin kendisi hakkında dediklerini dedikleri zamân şöyle demiştir: Rasûlullah (S) o sabâh Alî ibn Ebî Tâlib ile Usâme ibn Zeyd'i yanına çağırdı. Vahy gecikince ehli ile ayrılması husûsunda onlara görüşlerini sorup istişâre ediyordu. Usâme Ehli Beyt için nefsinde bilip gönlünde beslediği muhabbeti ve ehlinin berâetini Rasûlullâh'a tavsiye ve işâret etti.

Alî ibn Ebî Tâlib'e gelince, o:

— Yâ Rasûlallah, Allah Sana dünyâyı dâr etmemiştir. Âişe'den başka kadın çoktur. Bununla berâber Âişe'nin câriyesi Berîre'ye de sor. O doğrusunu Sana söyler, demişti.

Bunun üzerine Rasûlullah, Berîre'yi çağırıp:

— *"Ey Berîre, Âişe'de sana şübhe veren herhangibir hâl gördün mü?"* diye sordu.

Berîre de:

— Hayır yâ Rasûlallah, görmedim. Ben ondan hatâ, ayıp olarak meydana gelmiş şundan büyük bir iş görmedim: Âişe küçük yaşta tâze bir kadındı. Hamur yoğururken uyur kalırdı da evin besi koyunu gelir hamuru yerdi! demiş.

Bunun üzerine Rasûlullah o günü minber üstünde durup şöyle buyurdu:

— *"Ey müslümânlar topluluğu! Ehlim hakkında bana ezâsı ulaşan bir adamdan dolayı bana kim yardım eder de benim o kimseyi kınamamı haklı görür? Vallâhi ben ehlim hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim"* dedi ve Âişe'nin berâetini zikretti...

Ve Ebû Usâme Hammâd ibn Usâme, Hişâm ibn Urve'den bu hadîsi rivâyet etti **H** [136].

٩٧ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** يَحْيٰى بنُ أبى زَكَرِيَّاءَ الغَسَّانِيُّ عنْ هِشامٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم خَطَبَ النَّاسَ فَحَمِدَ اللَّهَ وأثْنٰى عَلَيْهِ وقال ما تُشِيرُونَ عَلَيَّ فى قَوْمٍ يَسُبُّونَ أهْلِى ما عَلِمْتُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُوءٍ قَطُّ وعنْ عُرْوَةَ قال لَمَّا أُخْبِرَتْ عائِشَةُ بِالأمْرِ قالَتْ يارسولَ اللَّهِ أتَأْذَنُ لِى أنْ أنْطَلِقَ إلى أهْلِى فأذِنَ لَها وأرْسَلَ مَعَها الغُلامَ وقال

136 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bu uzun Ifk hadîsinden bir parçadır, daha uzun metinlerle birçok yerlerde geçti: Şehâdetler, Mağâzî, Tefsîr, Eymân ve'n-Nuzûr ve daha başka yerler...

رَجُلٌ مِنَ الأَنْصارِ سُبْحانَكَ ما يَكُونُ لَنا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا سُبْحانَكَ هٰذَا بُهْتانٌ عَظِيمٌ *

97-..... Bize Yahyâ ibn Ebî Zekeriyyâ el-Gassânî, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) insanlara bir hutbe yaptı, Allah'a hamd ve senâ eyledi de: *"Kendileri üzerine aslâ bir kötülük bilmediğim ehlime sövmekte olan bir topluluk hakkında bana ne işâret edersiniz?"* dedi...

Ve Urve ibnu'z-Zubeyr'den: O şöyle demiştir: Âişe'ye iftirâ ehlinin söylediği iş haber verilince, Âişe:

— Yâ Rasûlallah! Ebeveynimin evine gitmek üzere bana izin verir misin? dedi.

Rasûlullah da kendisine izin verdi ve Âişe'nin berâberinde hizmetçi bir köleyi de gönderdi. Bu sırada Ensâr'dan bir zât (İbn İshâk ve Hâkim'de Ebû Eyyûb Hâlid, bunu söyleyenlerden taaccüb ederek):

— ***Subhâneke!*** Seni tenzîh ederiz! Bu iftirâyı konuşmak bizlere yakışmaz. Seni tenzîh ederiz! Bu büyük bir iftirâdır! dedi [137].

137 Bu da o hadîsin başka yoldan gelen bir kısmıdır. Ensâr'dan olan bu zât, İbn İshâk'ta ve Hâkim'in onun tarîkıyle rivâyetinde Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî'dir. Onun bu büyük iftirâyı söyleyenlerden taaccüb ederek söylediği bu teşbîh sözü, en-Nûr: 16. âyetinin lafzına uygun düşmüştür.

Kastallânî şöyle demiştir: "Bu, İ'tisâm Kitâbı'nın sonudur, 916 yılının 16 rebîu'l-evvelinde tamam oldu. Müellif Buhârî Fıkh'ın asılları olan mes'eleleri bitirince Kelâmın asılları olan mes'elelere ve onunla ilgili şeylere başladı. Ve bununla kitâb bitiyor. Evlâ olan, Kelâm'ın asıllarını öne geçirmek idi. Çünkü bu asıldır, esâstır, herşey onun üzerine kurulmuştur. Lâkin Buhârî terakkî bâbından olarak kitâbını en şerefli olanla bitirmek istemiştir" (*İrşâdu's-Sârî*, X, 344)

Biz de bunu 21 ağustos 1984/24 zu'l-ka'de 1404'te ikindiye yakın tamamlamış olduk. Yüce Allah tamâmını muvaffak kılması niyâzıyle! (Mehmed Sofuoğlu)

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٨ــ كِتابُ التَّوْحِيدِ

98- KİTÂBU'T-TEVHÎD

(Tevhîd, yânî: Allah'ı Birleme Kitâbı) [1]

١ــ بابُ ما جاءَ في دُعاءِ النبيِّ ﷺ أُمَّتَهُ إلى تَوْحِيدِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ

1- PEYGAMBER(S)'İN ÜMMETİNİ AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'I BİRLEMEYE ÇAĞIRMASI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١ــ **حدّثنا** أبو عاصِمٍ **حدّثنا** زَكَرِيَّاءُ بنُ إسْحٰقَ عنْ يَحْيٰى بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ صَيْفِيٍّ عنْ أبي مَعْبَدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما أنَّ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم بَعَثَ مُعاذًا إلى اليَمَنِ * **وحدّثني** عَبْدُ اللَّهِ بنُ أبي الأسْوَدِ **حدّثنا** الفَضْلُ

---

1 Yalnız el-Mustemlî rivâyetinde bu başlık "Tevhîd ile Cehmiyye ve onlardan başka bid'at fırkalarını redd kitâbı" şeklinde gelmiştir.

Tevhîd, tef'îl vezninde bir nesneyi bir kılmak ma'nâsınadır. Allah'ı tevhîd de Allah Taâlâ'nın hakîkî bir olduğuna, ortak ve benzerden münezzeh bulunduğuna îmân eylemekten ibârettir... (*Kaamûs Tercemesi*'nde bu maddenin güzel açıklaması vardır).

Allah'ı birlemek, İslâm Dîni'nin assu'l-esâsı olan îmân umdesidir. Bu sebeble Buhârî, Tevhîd Kitâbı'nı *el-Câmi'u's-Sahîh*'ine hüsnü hâtime, yânî güzel bir sonuç yapmıştır. Bu Tevhîd Kitâbı ile *Sahîh-i Buhârî* artık sona ermiş bulunuyor.

بنُ العَلاءِ **حدّثنا** إسْمٰعِيلُ بنُ أُمَيَّةَ عنْ يَحْيٰى ابنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُحَمَّدِ بنِ صَيْفِيٍّ أنَّهُ سَمِعَ أبا مَعْبَدٍ مَوْلَى ابنِ عَبَّاسٍ يَقُولُ سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ لَمَّا بَعَثَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم مُعاذًا نَحْوَ اليَمَنِ قال لهُ إنَّكَ تَقْدَمُ عَلى قَوْمٍ مِنْ أهْلِ الكِتابِ فَلْيَكُنْ أوَّلَ ما تَدْعُوهُمْ إلى أنْ يُوَحِّدُوا اللَّهَ تعالى فإذَا عَرَفُوا ذٰلِكَ فأخْبِرْهُمْ أنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَواتٍ في يَوْمِهِمْ ولَيْلَتِهِمْ فإذا صَلَّوْا فأخْبِرْهُمْ أنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكاةً أمْوالِهِمْ تُؤْخَذُ مِنْ غَنِيِّهِمْ فَتُرَدُّ عَلى فَقِيرِهِمْ فإذَا أقَرُّوا بِذٰلِكَ فَخُذْ مِنْهُمْ وتَوَقَّ كَرائِمَ أمْوالِ النَّاسِ *

1-..... Bize İsmîl ibn Umeyye, Yahyâ ibn Abdillah ibn Muhammed ibn Safî tahdîs etti. O da İbn Abbâs'ın kölesi Ebû Ma'bed'-den işitti. O da der ki: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S), Muâz ibn Cebel'i Yemen'in bir tarafına vâlî gönderdi ve ona şöyle ta'lîmât verdi:

— "(Ey Muâz!) *Şimdi sen kitâb ehli olan bir kavim üzerine vâlî gidiyorsun. Oraya vardığında ilk vazîfen Yemenliler'i Yüce Allah'ı birleyip tevhîd etmelerine çağırmak olsun. Allah'ın birliğini tanıdıkları zamân onlara Allah'ın kendilerine gece ve gündüzleri içinde üzerlerine beş vakit namâz farz kılmış olduğunu haber ver. Namâz kılmaya başladıklarında da Allah'ın kendilerine mallarının zekâtını farz kılmış olduğunu ve bu zekâtlarının zenginlerinden alınıp fakîrlerine verileceğini haber ver. Yemenliler bunu da ikrâr ve kabûl edince, onlardan zekât al, fakat insanların mallarının en iyilerini almaktan sakın!*"[2]

٢ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبي حَصِينٍ والأشْعَثِ بنِ سُلَيْمٍ سَمِعا الأسْوَدَ بنَ هِلالٍ عنْ مُعاذِ بنِ جَبَلٍ قال قال النبيُّ

2 Başlığa uygunluğu *"Onları Yüce Allah'ı birlemelerine çağırman..."* kavlindedir. Buhârî bu hadîsi burada iki yoldan getirmiştir. Bu hadîs de "İlk vâcib, bilmektir" diyenler için bir delîldir...

Allah'ı tevhîd edip birlemek, Allah'ın bir olduğuna şehâdet etmektir.

Muâz, Yemen'in bir mıntıkasına gönderilmişti. Öbür mıntıkasına da Ebû Mûsâ el-Eş'arî gönderilmişti. Hadîsteki kitâb ehli ile maksad, Yahûdîler ve Hıristiyanlar'dır. Yahûdîler Yemen'e Tubba' Es'ud zamânında gelmişlerdi. Habeşliler'in gâlib gelmeleri üzerine Yemen'e Hıristiyanlar da girmişti. Bunlar Necrân'da bulunuyorlardı.

Bu hadîsin bir rivâyeti Zekât Kitâbı'nın evvelinde de geçmişti.

ﷺ يا مُعاذُ أتَدْرِى ما حَقُّ اللَّهِ عَلى العِبادِ قال اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ قال أنْ يَعْبُدُوهُ ولا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا أتَدْرِي ما حَقُّهُمْ عَلَيْهِ قال اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ قال أنْ لايُعَذِّبَهُمْ *

2-..... Bize Şu'be, Ebû Husayn ile el-Eş'as ibn Suleym'den tahdîs etti. Bu ikisi de el-Esved ibn Hilâl'den işitmişlerdir ki, Muâz ibn Cebel şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"Yâ Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?"* diye sordu.

Muâz:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi.

Peygamber:

— *"Kulların Allah'a ibâdet etmeleri ve O'na hiçbirşeyi ortak kılmamalarıdır"* buyurdu.

Sonra da:

— *"Kulların Allah üzerindeki hakları nedir, bilir misin?"* diye sordu.

Muâz da:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi.

Peygamber:

— "(Büyük günâhlardan çekinen ve emirleri yerine getiren) *kullarını azâb etmemesidir"* buyurdu [3].

٣ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ **حدّثنى** مالِكٌ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى صَعْصَعَةَ عنْ أبِيهِ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ أنَّ رَجُلاً سَمِعَ رَجُلا يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أحَدٌ يُرَدِّدُها فَلمَّا أصْبَحَ جاءَ إلى النبِيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَذَكَرَ لهُ ذٰلِكَ وكأنَّ الرَّجُلَ يَتَقالها فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنَّها لَتَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ * وزادَ إسْمٰعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ مالِكٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبِيهِ عنْ أبى سَعِيدٍ أخبرنى أخِى قَتادَةُ بنُ النُّعْمانِ عنِ النبِىِّ ﷺ *

3-..... Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (o şöyle demiştir): Sahâbîler-

---

3 Başlığa uygunluğu *"Allah'a ibâdet etmeleri"* sözündedir. Çünkü bunun ma'nâsı Allah'ı birlemeleridir. Bunun içindir ki, tefsîr edici "Vav" harfiyle onun üzerine atıf yapılmıştır... Bunun bir rivâyeti Rikaak'ta ve başka yerlerde de geçti. Müslim de bunu Îmân'da getirmiştir.

den birisi diğer birinin geceleyin *"Kul huve'llâhu ahad"* Sûresi'ni okumakta olduğunu, hiç durmadan bu sûreyi tekrarlamakta olduğunu işitti. Sabâh olunca Peygamber(S)'e geldi ve bunu kendisine zikretti. Sûreyi okuyan zât, okumasını azımsayarak sanki hâlâ bu sûreyi tekrarlıyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, bu sûre muhakkak Kur'ân'ın üçte birine denk olur"* buyurdu [4].

İsmâîl ibn Ca'fer, Mâlik'ten; o da Abdurrahmân'dan; o da babası Abdullah ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'saa'dan; o da Ebû Saîd'den şunu ziyâde etti: Ebû Saîd: Bana annemin erkek kardeşi olan Katâde ibnu'n-Nu'mân, Peygamber'den haber verdi, demiştir.

٤ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ حدّثنا عَمْرٌو عنِ ابنِ أبى هِلالٍ أنَّ أبا الرِّجالِ مُحَمَّدَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حَدَّثَهُ عن أُمِّهِ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وكانَتْ فى حَجْرِ عائِشَةَ زَوْجِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم عنْ عائِشَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم بَعَثَ رَجُلاً عَلى سَرِيَّةٍ وكانَ يَقْرَأُ لأصْحابِهِ فى صَلاتِهِ فَيَخْتِمُ بِقُلْ هُوَ اللّهُ أحَدٌ فَلمَّا رجعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنبىِّ صلى اللّه عليْهِ وسلم فقال سَلُوهُ لأىِّ شَىْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ فَسألُوهُ فقال لأنَّها صِفَةُ الرَّحْمٰنِ وأنا أُحِبُّ أنْ أقْرَأ بِها فقال النبىُّ ﷺ أخْبِرُوهُ أنَّ اللّهَ يُحِبُّهُ *

4-..... Ebu'r-Ricâl Muhammed ibn Abdirrahmân, annesi Amr bintu Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti. Annesi Peygamber'in zevcesi Âişe'nin terbiyesinde bulunmuştu. Âişe şöyle demiştir: Peygamber (S) sahâbîlerinden bir zâtı bir askerî birliğe kumandan yapıp gazâya göndermişti. Bu zât maiyyetindeki arkadaşlarına kıldırdığı namâzlarda Kur'ân okur ve kırâatini her zamân *"Kul huve'llâhu ahad"* Sûresi ile bitirirdi. Bu sefer hey'eti gazâdan döndüklerinde kumandanın bu âdetini Peygamber'e zikrettiler. Peygamber de onlara:

---

4 Başlığa uygunluğu, Allah'ın vasfından *"Ehadiyet"*i açıkça bildirmiş olması bakımındandır. Çünkü Kur'ân, üç kısım üzerinedir: kıssalar, hükümler ve Allah'ın sıfatlarıdır. ***"Kul huve'llâhu ahad"*** Sûresi, Tevhîd'i ve Allah'ın sıfatlarını içine almaktadır. Onun için bu sûre, Kur'ân'ın üçte biridir. Bu hadîste Tevhîd ilminin şerefine bir delîl vardır. Bunun bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri, ***"Kul huve'llâhu ahad"ın*** fazîleti bâbı'nda da geçti.

— *'Niçin böyle yapmakta olduğunu kendisine sorunuz''* buyurdu.

Onlar da gidip bunu kendisine sordular. Kumandan da:

— ***''Kul huve'llâhu ahad''*** Sûresi, Rahmân'ın vasıf ve ta'rîfidir (Allah'ın bütün isimleri ve sıfatları bu sûrededir). Onun için ben bu sûreyi okumayı severim, diye cevâb verdi.

Gelip bu cevâbı haber verdiklerinde Peygamber:

— *''Siz de kumandana, Allah'ın da onu muhakkak sevmekte olduğunu haber veriniz!''* buyurmuştur [5].

٢ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تبارَكَ وتعالى قلِ ادْعُوا اللَّهَ أوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ أيًّا ماتَدْعُوا فَلَهُ الأَسْماءُ الحُسْنَى

2- YÜCE ALLAH'IN:

''De ki: Gerek Allah diye ad verin, gerek Rahmân diye ad verin, hangi adı verirseniz, nihâyet en güzel isimler O'nundur...''

(el-İsrâ: 110)

KAVLİ BÂBI [6]

٥ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا أبُو مُعاوِيَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ زَيْد بنِ وهْبٍ

---

5 Bu hadîs en yüksek tevhîd delîlidir. Bu sûreyi okumağa devâm eden kumandanın Allah tarafından sevilmesi, Allah'ın bütün isim ve sıfatlarında birliğini bildiren bu sûreyi sevmesi eseridir. Bu küçük sûrenin dört âyetinde bütün tevhîd delîlleri özetlendiği için bu ''Tevhîd Sûresi'', İslâm Dîni'nin i'tikaad hulûsası olan tevhîd umdesini en saf ve hâlis bir sûretle ifâde etmesi sebebiyle ''İhlâs Sûresi'' diye de isimlendirilmiştir. ***''Kul huve'llâhu ahad''*** Sûresi, Kursî Âyeti ve el-Haşr Sûresi'nin son âyetlerindeki tafsîlât derecesinde esaslı olarak Allah Taâlâ'yı ulûhiyet vasıflarıyle hiçbir dînde ve hiçbir semâvî kitâbda tafsîl ve ta'rîf olunmamıştır. Bu bakımdan buna ''Esâs Sûresi'' adı da verilmiştir.

Bu sûre hakîkaten çok câmialı bir tevhîd vecîzesidir. Müellif Buhârî de Tevhîd Kitâbı'nın baş taraflarında bu hadîsi tekrar getirmekle yüksek bir tevhîd irfânı göstermiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, ''Bir rek'atte iki sûre arasını birleştirmek bâbı''nda da geçmişti. Kâmil Mîrâs merhûmun da dediği gibi: Göklerin ve yerin nûru olan Yüce Allah bu satırları yazan ve okuyan kullarının gönüllerini dâimâ tevhîd nûru içinde yaşatsın! Âmin!

6 En güzel isimler hep O'nundur, o ***''Ahad''*** Zât'ındır... Yânî Allah'ın birçok isimleri vardır ki, en güzel isimlerdir. En yüksek Cemâl, Celâl ve ikrâm ifâde eden Güzel İsimler hep O'nundur. Bunların herhangisi ile olursa olsun duâ câizdir. Çünkü ismin taaddüdünden, müsemmânın taaddüdü lâzım gelmez. Bütün güzel isimlerle duâ, hiç ortağı olmayan o Ahad Zât'a duâdır (*Hakk Dîni*, IV, 314).

وأبى ظَبْيانَ عنْ جَرِيرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لايَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لايَرْحَمُ النَّاسَ *

5-..... Cerîr ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S): *"Allah insanlara merhamet etmeyene merhamet etmez"* buyurdu, demiştir [7].

٦ــ **حدّثنا** أَبُو النُّعْمانِ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عاصِمٍ الأَحْوَلِ عنْ أبى عُثْمانَ النَّهْدِيِّ عنْ أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ قال كُنَّا عِنْدَ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم إذْ جاءَهُ رسولُ إحْدَى بَناتِهِ يَدْعُوهُ إلى ابْنِها فى المَوْتِ فقال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم ارْجِعْ فأخْبِرْها أنَّ لِلَّهِ ما أخَذَ ولهُ ما أعْطَى وكلُّ شَىْءٍ عِنْدَهُ بأجَلٍ مُسَمًّى فَمُرْها فَلْتَصْبِرْ ولْتَحْتَسِبْ فأعادَتِ الرَّسولَ أنها أقْسَمَتْ لَيَأْتِيَنَّها فقامَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم وقامَ مَعَهُ سَعْدُ بنُ عُبادَةَ ومُعاذُ بنُ جَبَلٍ فَدُفِعَ الصَّبِىُّ إلَيْهِ ونَفْسُهُ تَقَعْقَعُ كأنها فى شَنٍّ فَفاضَتْ عَيْناهُ فقال لهُ سَعْدٌ يارسُولَ اللَّهِ ما هٰذَا قال هٰذِهِ رحْمَةٌ جعَلَها اللَّهُ فى قُلُوبِ عِبادِهِ وإنَّما يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبادِهِ الرُّحَماءَ *

6-..... Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in yanında bulunuyorduk. O'na kızlarından birinin elçisi geldi de kendisini ölmek üzere olan bir çocuğuna gelmesi için çağırıyordu. Peygamber, elçiye:

— *"Kızıma dön ve ona Allah'ın almak ve vermek istediği herşey kendisine âiddir. Ve herşeyin ilâhî ilimde ta'yîn edilmiş bir ömrü var olduğunu ona haber ver ve kendisine: Sabret ve bu sabrın Allah yanında bir ecir ve sevâbı olduğunu da hatırla! diye emret"* buyurdu.

Elçi gidip tekrar döndü de:

— Kızınız herhâlde kendisine geliniz diye yemîn etti, dedi.

Bunun üzerine Peygamber, berâberinde Sa'd ibn Ubâde, Muâz ibn Cebel olduğu hâlde kalkıp gitti. Hasta çocuk Peygamber'in kucağına verildi. Çocuğun nefesi gidip gelmekte idi. Nefsi, canı sanki eski bir kırba içinde gibi idi. Peygamber'in iki gözü yaş döktü. Sa'd ibn Ubâde bu yaşları görünce:

— Yâ Rasûlallah! Bu yaş, bu ağlama nedir? dedi.

Rasûlullah:

---

7 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivâyeti Edeb'de geçmişti.

— *"Bu gözyaşı, Allah'ın kullarının kalblerine koyduğu bir rahmettir. Allah Taâlâ ancak kullarından merhametli ve şefkatli olanlara merhamet eyler"* buyurdu [8].

٣ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى إنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِ المَتِينُ

3- YÜCE ALLAH'IN ŞU:

"Şübhesiz rızkı veren, o pek çetin kuvvet sâhibi Allah'ın kendisidir" (ez-Zâriyât: 58)

KAVLİ BÂBI [9]

٧ــ حدّثنا عَبْدَانُ عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ أبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِيِّ عنْ أبى مُوسَى الأشْعَرِيِّ قال قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم ما أحَدٌ أصْبَرُ عَلى أذًى سَمِعَهُ مِنَ اللَّهِ يَدَّعُونَ لهُ الوَلَدَ ثُمَّ يُعافِيهِمْ ويَرْزُقُهُمْ *

7-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R), Peygamber (S) şöyle buyurdu, demiştir: *"Hiçbir kimse* (kendisi hakkında) *duyduğu ezâ*(verici isnâd ve iftirâ)*ya Allah'tan çok sabırlı değildir. Kâfirler ve müşrikler Allah'a oğul isnâd ederler de sonra Allah yine onları illetler ve âfâtlardan selâmette kılar ve onları türlü ni'metlerle rızıklandırıp yaşatır"* [10].

---

8 Bunun da bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı, "Peygamber'in *'Ölü, âilesinin bir nevi' ağlamasından dolayı azâb olunur'* buyurması bâbı"nda da geçmişti. Hadîsin tesellî edici yeri *"Allah'ın almak ve vermek istediği herşey kendisinindir..."* fıkrasıdır.

9 Bundan önceki iki âyet şöyledir: ***"Ben cinnleri de, insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan bir rızık istemiyorum. Bana yemek yedirmelerini de istemiyorum"*** (ez-Zâriyât: 56-57).

Bâzıları bu 56. âyetteki ***"Bana ibâdet etsinler"*** kavlini, "Beni tanısınlar, bilsinler" diye tefsîr etmişlerdir. Allah onları yaratmamış olsaydı, O'nun varlığı ve birliği bilinemezdi *(Hâzin)*.

Bu başlıktaki 54. âyette Allah'ın sıfatlarından ***"Razzâk***=Her mahlûku besleyip yaşatan", ***"Zu'l-kuvve***=Kudret Sâhibi", ***"Metîn***=Pek çetin" sıfatları zikrolunmuştur.

10 Hadîste Allah'a oğul isnâd ettikleri bildirilenler Yahûdîler'le Hrıstiyanlar'dır: ***"Yâhudîler: Uzeyr Allah'ın oğludur, dediler. Hrıstiyanlar da: Mesîh*** (Îsâ) ***Allah'ın oğludur, dediler. Bu onların ağızlarıyle*** (câhilce) ***sözleridir -ki bununla***

٤ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى عالِمُ الغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلى غَيْبِهِ أحَدًا وإنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وأنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وما تَحْمِلُ مِنْ انْثى ولاَ تَضَعُ إلا بِعِلْمِهِ إلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ . قال يَحْيى الظَّاهِرُ عَلى كُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا والباطِنُ علَى كلِّ شَيْءٍ عِلْمًا *

4- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"O, bütün gaybı bilendir. Öyle ki, gaybına kimseyi muttali' etmez O. Meğer ki, beğenip seçtiği bir peygamber ola..."

(el-Cinn: 26-27);

"O sâatin ilmi şübhesiz ki, Allah'ın nezdindedir..."

(Lukmân: 34; ez-Zuhruf: 85);

"Bununla berâber, Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidlik eder ki, O bunu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakîkî şâhid olmak bakımındansa Allah yeter" (en-Nisâ: 166);

"... Onun ilmi olmaksızın hiçbir dişi olamaz, doğuramaz da" (Fâtır: 11; Fussilet: 47);

"O sâatin ilmi ancak O'na döndürülür. O'nun ilmi olmaksızın meyvelerden hiçbiri tomurcuklarından çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz..."

(Fussilet: 47)[11].

Yahyâ ibn Ziyâd el-Ferra *Maâni'l-Kur'ân*'ında: Herşey üzerinde ilmen zâhir, herşey üzerinde ilmen bâtındır, demiştir [12].

٨ــ حدّثنا خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ بِلالٍ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ

---

daha evvel küfredenlerin sözlerini taklîd ediyorlar..." (et-Tevbe: 30). Müşrikler de Allah'a kızlar uydurmuşlardı: en-Nahl: 57.

Bu hadîsin bir rivâyeti Edeb'de de geçmişti.

11 Burada zikredilen beş âyet Yüce Allah'ın ilim sıfatının isbâtına delâlet etmekte olan en kat'î hüccetlerdendir.

12 Bu el-Hadîd: 3. âyetindeki iki sıfatın tefsîridir. Ondan başkaları, *ez-Zâhir:* Vücûdu bâhir âyetleriyle yerde ve gökte açıktır./*el-Bâtın:* Zâtının künhü aklın nazarında gizlenendir... demiştir.

بنُ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال مَفاتِيحُ الغَيْبِ خَمْسٌ لايَعْلَمُها إلاَّ اللَّهُ لا يَعْلَمُ ما تَغيضُ الأرْحامُ إلاَّ اللَّهُ ولا يَعْلَمُ ما فى غَدٍ إلاَّ اللَّهُ ولا يَعْلَمُ مَتَى يَأْتِى المَطَرُ أحَدٌ إلاَّ اللَّهُ ولا تَدْرِى نَفْسٌ بأىِّ أرْضٍ تَمُوتُ إلا اللَّهُ ولا يَعْلَمُ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ إلاَّ اللَّهُ *

8-..... Abdullah ibn Dînâr, İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Gaybın anahtarları beştir ki, onları Allah'tan başkası bilemez. Rahimlerin ne artırıp ne eksilttiğini Allah'tan başkası bilemez. Yarın ne olacağını Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez. Yağmurun ne zamân geleceğini de Allah'tan başka kimse bilemez. Hiçbir nefs hangi yerde öleceğini bilemez. Allah'tan başka hiçbir kimse kıyâmetin ne zamân olacağını bilemez"* [13].

٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ إسْمٰعِيلَ عنِ الشَّعْبِىِّ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها قالَتْ مَنْ حَدَّثَكَ أنَّ مُحَمَّدًا صلى اللَّه عليه وسلم رَأى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وهْوَ يَقُولُ لاتُدْرِكُهُ الأبْصارُ ومَنْ حَدَّثَكَ أنَّهُ يَعْلَمُ الغَيْبَ فقَدْ كَذَبَ وهْوَ يَقُولُ لا يَعْلَمُ الغَيْبَ إلاَّ اللَّهُ *

9-..... Bize Sufyân es-Sevrî, İsmâîl'den; o da eş-Şa'bî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) Mesrûk'a:

— Her kim sana "Muhammed (Mîrâc gecesinde) Rabb'ini gördü" diye tahdîs ederse, yalan söylemiştir. Çünkü Allah: ***"O'na gözler erişemez. O ise bütün gözleri ihâta eder..."*** (el-En'âm: 103) buyurur. Yine sana Muhammed'in gaybı bilir olduğunu kim tahdîs ederse, muhakkak o da yalan söylemiştir. Çünkü Yüce Allah: ***"De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez..."*** (en-Neml: 65) buyuruyor, demiştir [14].

٥ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى السَّلاَمُ المُؤْمِنُ

13 Hadîsin ilâhî ilme delâleti açıktır. Bunun bir rivâyeti Yağmur duâsı Kitâbı'nın sonunda geçmişti.

14 Bunun biraz genişçe bir rivâyeti en-Necm: 18. âyetinin tefsîrinde geçmişti. *Hakk Dîni*, VI, 4583-4559, tafsîlât için okunmağa değer.

5- YÜCE ALLAH'IN:
"es-Selâmu'l-mu'minu..." (el-Haşr: 23)
KAVLİ BÂBI [15]

١٠ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا مُغِيرَةُ حدّثنا شقِيقُ بنُ سَلَمَةَ قال قال عَبْدُ اللَّهِ، كُنَّا نُصَلِّي خَلْفَ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم فَنَقُولُ السَّلاَمُ عَلى اللَّهِ فقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّ اللَّه هُوَ السَّلاَمُ ولَكِنْ قُولُوا التَّحِيَّاتُ للَّهِ والصَّلَوَاتُ والطَّيِّبَاتُ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّها النبيُّ ورَحْمَةُ اللَّهِ وبَرَكاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنا وعَلى عِبادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لاإِلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ ورسُولُهُ *

10-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in arkasında namâz kılardık da teşehhüdde ***"es-Selâmu ala'llâhi min ibâdihî*** (=Allah'a kullarından selâm olsun)" der idik. Peygamber (S): *"Selâm, Allah'ın kendisidir. Lâkin şöyle deyiniz:*

et-Tahıyyâtu lillâhi ve's-salavâtu ve't-tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyyühe'n-nebiyyu ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhu. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdi'llâhi's-sâlihîn. Eşhedu en lâ ilâhe ille'llâh ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhû.

(=Tahıyyât Allah'a dönücü ve O'na mahsûstur. Salavât Allah içindir. Tayyibât da O'na mahsûstur. Ey Nebî, Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun. Bize ve Allah'ın sâlih kullarına selâm olsun. Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hakk ma'bûd yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür)" buyurdu [16].

٦ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى مَلِكِ النَّاسِ : فِيهِ ابنُ عُمَر عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم .

---

15 İbn Battâl: Buhârî'nin bununla maksadı, Allah'ın isimlerini isbât etmektir. Bu kadarla el-Haşr Sûresi'nin sonundaki üç âyette bulunan isimlere işâret etmek istemiştir, dedi. Hakîkaten bu üç âyette "Allah'ın en güzel isimleri"nden mühim bir kısmı sayılmıştır.

16 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin daha bütün bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Son oturuşta teşehhüd bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

6- YÜCE ALLAH'IN: *"Meliki'n-nâsi... = İnsanların Meliki..."* (en-Nâs: 2) KAVLİ BÂBI

Bu *"Melik"* ismi hakkında İbn Umer'in Peygamber(S)'den rivâyet ettiği bir hadîs vardır [17].

١١ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال يَقْبِضُ اللَّهُ الأَرْضَ يَوْمَ القِيامَةِ ويَطْوِى السَّماءَ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أنا المَلِكُ أيْنَ مُلُوكُ الأَرْضِ * وقال شُعَيْبٌ والزُّبَيْدِىُّ وابنُ مُسافِرٍ وإسْحاق بنُ يُحْيى عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ أبى سَلَمَةَ مِثْلَهُ *

11-..... Bize Yûnus, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah kıyâmet günü bütün yer tabakalarını kudret kabzasıyle tutar, gökleri de sağ eli içine dürer, büker de sonra* (mahşer halkına):

— *İşte* (kâinâtta hakîkî) *Melik benim! Hani yeryüzünün melikleri nerede? diye hitâb eder"* [18].

Şuayb, ez-Zubeydî, İbnu Musâfir, İshâk ibnu Yahyâ; yânî bu dördü ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den bu hadîsin benzerini söylemişlerdir [19].

٧ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى (وهُوَ العَزِيزُ الحَكِيمُ : سُبْحانَ رَبِّكَ ربِّ العَزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ). ولِلَّهِ العِزَّةُ ولِرَسُولِهِ . ومَنْ حَلَفَ بِعِزَّةِ اللَّهِ وصِفاتِهِ : وقال أنَسٌ قال النبيُّ ﷺ تقُولُ جَهَنَّمُ قَطِ قَطِ وعِزَّتِكَ : وقال أبُو

---

17 İbn Umer'in bu hadîsi Sâd: 75. âyetinin başlık yapıldığı 19. bâbda gelecektir.

18 Hadîste Yemîn'in Allah'ın zât sıfatlarından bir sıfatı olduğunun isbâtı vardır. Bunun birer rivâyeti ***"Kıyâmet günü bütün yer, Allah'ın avucunda bir tutamdır"*** (ez-Zumer: 67) âyeti tefsîrinde ve Rikaak'ta da geçmişti.

19 Bu yoldan gelen hadîs de geçen hadîsin benzeridir.

Yüce Allah'ın ***"Melik"*** ismi, daha başka âyetlerde de geçmektedir: Tâhâ: 114; el-Mu'minûn: 117.

هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَبْقَى رجلٌ بَيْنَ الجَنَّةِ والنَّارِ آخِرُ أهْلِ النَّارِ دُخُولاً الجَنَّةَ فَيَقُولُ رَبِّ اصْرِفْ وجْهِى عنِ النَّارِ لا وعِزَّتِكَ لاأسْأَلُكَ غَيْرَها . وقال أبُو سَعِيدٍ إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال قال اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ لَكَ ذَلِكَ وعَشَرَةُ أمْثالِهِ . وقال أيُّوب وعِزَّتِكَ لاغِنَى بى عن بَرَكَتِكَ

7- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Ve huve'l-Azîzu'l-Hakîm = O mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir"

(el-Haşr: 24);

"Subhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti ammâ yasıfûn = Galebe sâhibi Rabb'in onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir"

(es-Sâffât: 180);

"Ve lillâhi'l-izzetu ve li-rasûlihi... = Hâlbuki izzet (şeref, kuvvet, gâlibiyet) Allah'ındır, Rasûlü'nündür, mü'minlerindir..."

(el-Munâfıkûn: 8).

Ve "Allah'ın izzeti" ve sıfatlarıyle yemîn eden kimse. Ve Enes ibn Mâlik şöyle dedi: Peygamber (S): *"Cehennem: İzzetine yemîn ederim ki, yeter, yeter! diyecek"* **buyurdu** [20].

Ve Ebû Hureyre de Peygamber(S)'den şöyle buyurduğunu söyledi:

"Cennetle cehennem arasında bir adam kalır. O, cehennem ehlinden cennete en son girecek olan kimsedir. O kimse: Yâ Rabb! Yüzümü şu ateşten döndür! Sen'in izzetine yemîn ederim ki, Sen'den bundan başkasını istemem! der" **(Hadîsi Ebû Hureyre'den rivâyet edenlerden biri olan Atâ ibn Yezîd el-Leysî şöyle dedi: Ebû Hureyre bunu rivâyet ederken Ebû Saîd de orada oturuyordu. Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbirini değiştirmeye lüzûm görmedi.**

---

20 Enes'in bu hadîsi Kaaf: 30. âyetin tefsîrinde geçti.

Tâ *"Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir"* sözüne gelince) Ebû Saîd Hudrî (R) Ebû Hureyre'ye: Rasûlullah (S):

***"Azîz ve Celîl olan Allah: Bunların hepsi ve daha on misli senindir! buyuracaktır"* demişti, dedi** [21]...

Eyyûb Peygamber (S) de (mu'cizeli suda yıkandığı sırada önüne altından düzülmüş bir sürü çekirge düşmüştü de Eyyûb bunları hemen toplayıp elbisesine doldurmaya başlamıştı. Bunun üzerine Allah: Ey Eyyûb! Ben seni, malını geri vermek sûretiyle zengin kılmadım mı? buyurunca, Eyyûb: Evet Tanrım, beni o sûretle zengin kıldın!) Fakat izzetine yemîn ederim ki, Sen'in hayır ve bereketlerinden benim için müstağnî olmak ihtimâli yoktur! dedi [22].

١٢ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا حُسَيْنٌ المُعَلِّمُ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ بُرَيْدَةَ عنْ يَحْيٰى بنِ يَعْمَرَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ النبيَّ ﷺ كانَ يَقُولُ أعُوذُ بِعِزَّتِكَ الَّذِى لاإلٰهَ إلاَّ أنْتَ الَّذِي لايَمُوتُ والجِنُّ والإنْسُ يُمُوتُونَ *

12-..... Bize Hüseyin el-Muallim tahdîs etti. Bana Abdullah ibnu Bureyde, Yahyâ ibn Ya'mer'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle duâ ederdi:

"Eûzu bi-izzetike'llezî lâ ilâhe illâ ente lâyemûtu ve'l-cinnu ve'l-insu yemûtûne(= Allah'ım, Sen'in izzetine sığınırım, Sen o kudret sâhibisin ki, Sen'den başka ibâdet edilecek ma'bûd yoktur, yalnız Sen varsın! Ve Sen ebedî hayât sâhibisin. Hâlbuki cinn ve ins -görülen ve-görülmeyen bütün varlıklar- ölürler)" [23].

١٣ــ حدّثنا ابنُ أبي الأسْوَد حدّثنا حَرَمِيٌّ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال يُلْقَى في النَّارِ : وقال لى خَلِيفَةُ حدّثنا

---

21 Ebû Hureyre'nin bu hadîsinin bir rivâyeti Rikaak'ın sonlarında da geçmişti.

22 Eyyûb Peygamber'in bu kıssası Gusl'de ve Peygamberler'de geçmişti.

23 Bu gâib sîgâsıyle *"Lâyemûtu = Ölmez"* lafzıyledir. Bir rivâyette: *"Allah'ım, ben Sen'in saptırmandan Sen'in izzetine sığınıyorum. Sen'den başka ilâh yoktur. Sen ölmeyecek olan dirisin! Hâlbuki cinnler ve insanlar ölürler"* şeklindedir. Bunu Müslim, Duâ'da getirmiştir.

يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدّثنا** سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ وعنْ مُعْتَمِرٍ سَمِعْتُ أبى عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال لايَزَالُ يُلْقَى فِيها وتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حتَّى يَضَعَ فِيها رَبُّ العالَمِينَ قَدَمَهُ فَيَنْزَوِى بَعْضُها إلى بَعْضٍ ثُمَّ تَقُولُ قَدْقَدْ بِعِزَّتِكَ وكَرَمِكَ ولا تَزَالُ الجَنَّةُ تَفْضُلُ حتَّى يُنْشِيءَ اللّهُ لها خَلْقًا فَيُسْكِنَهُمْ فَضْلَ الجَنَّةِ *

13-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cehennemin içine kâfirler devâmlı atılır durur"*.

Buhârî şöyle dedi: Bana Halîfe ibn Hayyât söyledi: Bana Yezîd ibn Zuray' tahdîs etti: Bana Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes(R)'ten ve (yine bana Yezîd ibn Zuray' ile) Mu'temir ibn Süleymân'dan; o, şöyle demiştir: Ben babam Süleymân'dan işittim; o da Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cehennemin içine kâfirler atılır durur. Cehennem de: Daha ziyâde var mı? der. Nihâyet Âlemlerin Rabbi ona ayağını koyacak da cehennem, bâzısı bâzısına toplanıp, dürülecek. Sonra cehennem: Yâ Rabb! Sen'in izzetine ve keremine yemîn ederim ki, yeter, yeter! diyecek. Ve cennet ise* (içine girenlerle) *devâmlı artıp büyüyecek, nihâyet Allah onun* (boşluğunu doldurmak) *için yeniden birtakım halk yaratıp da bunları kalan cennet fazlalığında iskân edecektir"* [24].

٨ــ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى وهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ والأرْضَ بالحَقِّ

8- YÜCE ALLAH'IN: *"O, gökleri ve Yer'i hakk ile yaratandır..."*

(el-En'âm: 73; İbrâhîm: 19; en-Nahl: 3; el-Ankebût: 44; ez-Zumer: 5; el-Câsiye: 21; et-Teğâbun: 3)

KAVLİ BÂBI [25]

---

24 Buhârî bu hadîsi burada Katâde'den ayrı ayrı üç yoldan getirmiştir. Şu'be'nin lafzı Kaaf Sûresi tefsîrinde geçti. Burada ise hadîsi Halîfe'nin lafzı ile sevketti. Bu hadîsten Allah'ın izzetiyle yemîn edildiği gibi Allah'ın keremiyle de yemîn edilmesinin meşrû'luğu hükmü alınır (Kastallânî).

25 Bu ilâhî kelâm burada sayılan âyetlerde birçok defa geçmiştir. Yânî O, gökleri ve yeri hakk kelimesi ile, yânî *"Kun = Ol"* emri ile yaratandır. Yâhud: "Hakk sebeble; bâtıl ile değil!" de denilmiştir.

١٤ــ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنْ سُلَيْمانَ عنْ طاوُسٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما قال كانَ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَدْعُو مِنَ اللَّيْلِ اللّٰهُمَّ لَكَ الحَمْدُ أنْتَ ربُّ السَّمٰوَاتِ والأرْضِ لَكَ الحَمْدُ أنْتَ قَيِّمُ السَّمٰوَاتِ الأرْضِ ومَنْ فِيهِنَّ لَكَ الحَمْدُ أنْتَ نُورُ السَّمٰوَاتِ الأرْضِ قَوْلُكَ الحَقُّ وَوعْدُكَ الحَقُّ ولِقاؤُكَ حَقٌّ والجَنَّةُ حَقٌّ والنَّارُ حَقٌّ والسَّاعَةُ حَقٌّ اللّٰهُمَّ لَكَ أسْلَمْتُ وبِكَ آمَنْتُ وعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وإلَيْكَ أنَبْتُ وبِكَ خاصَمْتُ وإلَيْكَ حاكَمْتُ فاغْفِرْلِى ما قَدَّمْتُ وما أخَّرْتُ وأسْرَرْتُ واعْلَنْتُ أنْتَ إلٰهِى لا إلٰهَ لى غَيْرُكَ *

14-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin şöyle duû eder idi:

"Allâhumme leke'l-hamdu. Ente Rabbu's-Semâvâti ve'l-Ardı. Leke'l-hamdu. Ente kayyımu's-semâvâti ve'l-Ardı. Kavluke'l-hakku ve va'duke'l-hakku ve likaauke hakkun. Ve'l-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-sâatu hakkun.

Allâhumme leke eslemtu ve bike âmentu ve aleyke tevekkeltu. Ve ileyke enebtu ve bike hâsemtu ve ileyke hâkemtu. Feğfir lî mâ kaddemtu ve mâ ahhartu ve esrartu ve a'lentu. Ente ilâhî lâ ilâhe lî ğayruke!

(= Yâ Allah! Hamd ancak Sana mahsûstur. Sen göklerin ve Yer'in Rabbisin. Hamd ancak Sana mahsûstur. Gökleri ve Yer'i tedbîr edip ayakta tutan Sen'sin. Sen'in sözün haktır, va'din haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır, cehennem haktır. Kıyâmetin kopması haktır!

Yâ Allah! Yalnız Sana teslîm oldum, yalnız Sana îmân ettim. Yalnız Sana güvenip dayandım. Yalnız Sana döndüm. Yalnız Sen'in burhânına dayanarak mücâdele ettim. Aramızda yalnız Sen'i hakem kıldım. Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum bütün günâhlarımı mağfiret eyle! Sen benim ilâhımsın. Sen'den başka ibâdete lâyık tanrı yoktur!)" [26].

١٥ــ حدّثنا ثابِتُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيانُ بِهٰذَا وقال أنْتَ الحَقُّ وقَوْلُكَ الحَقُّ *

---

26 Başlığa uygunluğu *"Göklerin ve yerin Rabb'i Sen'sin"* sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı: "Sen göklerin ve yerin mâlik ve yaratıcısısın" demektir. Bu hadîsin birer rivâyeti Gece Namâzı ve Duâlar'da da geçmişti.

15- Bize Sâbit ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Sufyân es-Sevrî, bu sened ve metinle tahdîs etti. Ve bunda *"Ancak Sen'sin ve ancak Sen'in sözün haktır"* demiştir [27].

٩ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى وكانَ اللَّهُ سَميعًا بَصِيرًا . وقال الأعْمَشُ عنْ تَمِيمٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ قالَتِ الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى وَسِعَ سَمْعُهُ الأصْوَاتَ فأنْزَلَ اللَّهُ تعالى عَلى النبِىِّ صلي اللَّه عليه وسلم قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتى تُجادِلُكَ فى زَوْجِها

9- YÜCE ALLAH'IN:

"Ve kâne'llâhu semîan basîran = Allah hakkıyle işitici, kemâliyle görücüdür" (en-Nisâ: 134, 147)

KAVLİ BÂBI [28]

el-A'meş de Temîm ibn Seleme'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den söyledi ki, Âişe (R): İşitmesi bütün sesleri ihâta eden Allah'a hamd olsun! Yüce Allah, Peygamberi üzerine *"Zevci hakkında seninle direşip duran, Allah'a da şikâyet etmekte olan kadının sözünü Allah dinlemiştir. Allah sizin konuşmanızı zâten işitiyordu. Çünkü Allah hakkıyle işitici, kemâliyle görücüdür"* (el-Mucâdile: 1) **âyetini indirdi, demiştir** [29].

١٦ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ أبى مُوسٰى قال كُنَّا مَعَ النبِىِّ صلى اللَّه عليه وسلم فى سَفَرٍ فَكُنَّا إذَا عَلَوْنا كَبَّرْنا فقال ارْبَعُوا عَلى أنْفُسِكُمْ فإنَّكُمْ لاتَدْعُونَ أصَمَّ ولا غائِبًا تَدْعُونَ سَمِيعًا بَصِيرًا قَرِيبًا ثُمَّ أتَي عَلَيَّ وأنا أقُولُ فى نَفْسِى لا حَوْلَ ولا قُوَّةَ

---

27 Bu, ileride *"Yucâhun yevmeizin kaadira..."* bâbı''nda gelecektir.

28 Dînden zarûrî olan bilinmiş ve Kitâb ile Sünnet'ten inkârı ve te'vîli mümkin olmayacak sûrette sâbit olmuştur ki; Bârî Taâlâ diridir, semi'dir, basîr'dir...

29 Buhârî bunu kısaca verdi. Bunun tamâmı Ahmed ibn Hanbel'de daha geniştir...

إلاَّ بِاللَّهِ فقال لى يا عَبْدَ اللَّهِ بنَ قَيْسٍ قُلْ لاحَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ فإنَّها كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الجَنَّةِ أوْ قال ألا أدُلُّكَ بِهِ *

16-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in maiyyetinde bir seferde bulunduğumuzda yüksek bir yere çıktığımız zamân yüksek sesle tekbir getirirdik. Bunun üzerine Peygamber (S): *"Nefislerinize acıyınız* (yavaş tekbîr getiriniz). *Çünkü sizler ne bir sağırı çağırıyorsunuz, ne de bir gâibe sesleniyorsunuz. Muhakkak ki sizler iyi işiten, mükemmel gören ve size çok yakın olan Allah'a duâ ediyorsunuz"* buyurdu.

Ebû Mûsâ dedi ki: Sonra Peygamber, benim üzerime geldi. O sırada ben gönlümden ***"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi***(=Her çâre ve kuvvet ancak Allah ile olur)" diyordum.

Peygamber bana:

—*"Yâ Abdallah!* ***Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi*** *sözünü söyle, çünkü o, cennet hazînelerinden bir hazînedir"* buyurdu.

Yâhud:

— *"Ben sana cennet hazînelerinden birine delâlet edeyim mi?"* buyurdu [30].

١٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ **حدّثنى** ابنُ وَهْبٍ أخبرنى عَمْرٌو عنْ يَزِيدَ عنْ أبى الخَيْرِ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَمْرٍو أنَّ أبا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ رضى اللَّه عنه قال للنبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم يارسولَ اللَّهِ عَلِّمْنِى دُعاءً أدْعُو بِهِ فِي صَلاتِى قال قُلْ اللَّهُمَّ إنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى ظُلْمًا كَثِيرًا ولا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إلاَّ أنْتَ فاغْفِر لِى مِنْ عِنْدِكَ مَغْفِرَةً إنَّكَ أنْتَ الغَفُورُ الرَّحِيمُ *

17-..... Bana Amr ibnu'l-Hâris, Yezîd ibn Ebî Habîb'den haber verdi ki, Ebû'l-Hayr Mersed ibn Abdillah, Abdullah ibn Amr(R)'den işitti. Ebû Bekr (R) Peygamber'e:

— Yâ Rasûlallah, bana bir duâ öğret de onunla namâzım(ın sonun)da duâ edeyim, dedi.

Rasûlullah (S) da ona:

— ***"Allâhumme innî zalemtu nefsî zulmen kesîran velâ yağfiru'z-zunûbe illâ ente. Feğfir lî min indike mağfiraten. İnneke ente'l-ğafû-***

---

30 Başlığa uygunluğu *"Siz işiten ve gören Allah'a duâ ediyorsunuz"* kavlinden alınır. Bunun bir rivâyeti Duâlar Kitâbı, "Yükseğe çıkıldığında duâ bâbı"nda geçmişti.

ru'r-rahîm(= Yâ Allah, şübhesiz ben kendime çok zulmettim. Günâhları mağfiret eden de ancak Sen'sin. Öyle ise kendi rahîmiyet makaamından gelen bir mağfiret ile bana mağfiret ve rahmet eyle. Şübhesiz Gafûr, Rahîm Sen'sin)*! de!''* buyurdu [31].

١٨ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا ابنُ وَهْبٍ أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ **حدّثنى** عُرْوَةُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها حَدَّثَتْهُ قال النبيُّ صلي اللّه عليه وسلم إنَّ جِبْرِيلَ عليه السَّلامُ نادانِى قال إنَّ اللَّه قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ وما رَدُّوا عَلَيْكَ *

18-..... ez-Zuhrî'den (şöyle demiştir): Bana Urve tahdîs etti; ona da Âişe (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: ''(Ben Tâif'ten eli boş dönüşümde Karnu Seâlib mevkiinde semâya baktım, bir bulut beni gölgelendirmekte idi, buluta baktım, içinde Cibrîl bulunduğunu gördüm.) *Cibrîl bana nidâ edip şöyle dedi:*

— Allah, kavminin Sen'in hakkında dediklerini muhakkak işitti. Ve onların Sen'in da'vetini reddetmelerini ve İslâm'ı kabûl etmemelerini de işitti... (Allah Sana şu Dağlar Meleği'ni gönderdi...)'' [32].

١٠ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى قُلْ هُوَ القادِرُ

10- YÜCE ALLAH'IN:

''Kul: Huve'l-Kaadiru = De ki: O Kaadir'dir...''

(el-En'âm: 65)

KAVLİ BÂBI [33]

---

31 Başlığa uygunluğu, günâhların bâzısı işitilir, bâzısı görülür nevi'den olup bunların mağfireti ancak işitilme ve görülmeden sonra vâki' olmasıdır... (Aynî).

İbnu Battâl'ın işâret ettiği gibi hadîsin başlığa münâsebeti şöyledir: Ebû Bekr'in, Peygamber'in kendisine öğrettiği sözlerle duâ etmesinin, Allah'ın onun duâsını işitir ve bu duâya karşılık ona mükâfât vereceğini gerektirir olmasıdır. Bu hadîsin birer rivâyeti Namâz Kitâbı, ''Selâm'dan evvel duâ bâbı'' ile Duâlar Kitâbı'nda da geçmişti (Kastallânî)

32 Bu hadîsin bundan daha bütün bir rivâyeti Bed'u'l-Halk, ''Dağlar Meleği bâbı''nda geçmişti. Hadîste Peygamber'in Cibrîl'i gördüğü yer olarak haber verilen Karnu Seâlib mevkii, Nevevî'ye göre Necdliler'in mîkaatı ve ihrâma girdikleri Karnu'l-Menâzil'dir. Ve Mekke'ye iki konak mesâfededir. *''Karn''* lugatte, büyük dağdan ayrılmış küçük dağdır.

33 ***el-Kaadir,*** Allah'ın zât sıfatlarındandır. Kudret ve kuvvet bir ma'nâyadır...

١٩ــ حدّثني إبْراهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا مَعْنُ بنُ عِيسَى حدّثني عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أبي المَوالِي قال سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بنَ المُنْكَدِرِ يُحَدِّثُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ الحَسَنِ يَقُولُ أخبرني جابرُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ السَّلَمِيُّ قال كان رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يُعَلِّمُ أصْحابَهُ الاسْتِخارَةَ فى الأُمُورِ كُلِّها كما يُعَلِّمُ السُّورَةَ مِنَ القُرْآنِ يَقُولُ إذَا هَمَّ أحَدُكُمُ بِالأمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الفَرِيضَةِ ثُمَّ لْيَقُلِ اللَّهُمَّ إنِّى أسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وأسْتَقْدِرُكَ بَقُدْرَتِكَ وأسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ فإنَّكَ تَقْدِرُ ولا أقْدِرُ وتَعْلَمُ ولا أعْلَمُ وأنْتَ عَلاَّمُ الغُيُوبِ اللَّهُمَّ فإنْ كُنْتَ تَعْلَمُ هٰذَا الأمْرَ ثُمَّ يُسَمِّيهِ بِعَيْنِهِ خَيْرًا لى فى عاجِلِ أمْرِى وآجِلِهِ قال أوْ فى دِينِى ومَعاشِى وعاقِبَةِ أمْرِى فاقْدُرْهُ لِى ويَسِّرْهُ لِى ثُمَّ بارِكْ لِى فيهِ اللَّهُمَّ وإنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنَّهُ شَرٌّ لِى فى دِينِى ومَعاشِى وعاقِبَةِ أمْرِي أوْ قال فى عاجِلِ أمْرِى وآجِلِهِ فاصْرِفْنِى عَنْهُ واقْدُرْ لِىَ الخَيْرَ حَيْثُ كان ثُمَّ رَضِّنِى بِهِ *

19-..... Câbir ibn Abdillah es-Selemî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sahâbîlerine işlerin hepsinde Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi istihâre duâsını öğretir, şöyle buyururdu: *"Sizin herbiriniz bir işe kasdettiği zamân- o kimse farz olmaksızın* (nâfile olarak) *iki rek'at namâz kılsın. Sonra şu duâyı söylesin:*

Allâhumme, innî estehîruke bi-ilmike ve estekdiruke bi-kudretike ve es'elüke min fadlike, fe-inneke takdiru velâ akdiru ve ta'lemu velâ a'lemu. Ve ente Allâmu'l-Ğuyûb.

Allâhumme fe-in kunte ta'lemu hâza'l-emre summe yusemmîhi bi-aynihi hayran lî fî âcili emrî ve âcilihi -ev kaale- fî dînî ve maâşî ve âkıbeti emrî fakdurhu lî ve yessirhu lî. Summe bârik lî fîhi.

Allâhumme, ve kunte ta'lemu ennehu şerrun lî fî dînî ve maâşî ve âkıbeti emrî -ev kaale- fî âcili emrî ve êcilihi fasrifnî anhu vakdur lîye'l-hayra haysu kâne summe raddinî bihî.

[= Yâ Allah, bildiğin için ben Sen'den hayırlısını isterim. Ve gücün yetiştiğinden beni kudretlendirmeni isterim. Bunu Sen'in fadlından istiyorum. Çünkü Sen takdîr edersin, ben takdîr edemem; Sen bilirsin, ben bilemem. Şübhesiz Sen Allâmu'l-Guyûb'sun(= Şuûrumuzdan uzak olan bütün gaybleri pek yakından bilicisin)!

Yâ Allah, şu işin benim için dünyâ işimde ve âhiret işimde yâhud dînim, yaşayışım ve işimin âkıbeti hakkında hayırlı olduğunu bil-

mekte isen, onu benim için takdîr et ve onu bana kolaylaştır. Sonra bu işte bana bereket ihsân eyle!

Yâ Allah, bu işin benim için, dînim, yaşayışım ve işimin âkıbeti husûsunda -yâhud şöyle der:- dünyâ işimde ve âhiret işimde bir şerr olduğunu bilmekte isen beni ondan çevir ve bana her nerede ise hayrı takdîr et. Sonra beni o hayırda râzı kıl!]"[34].

١١ــ بابُ مُقَلِّبِ القُلُوبِ . وقَوْلِ اللَّهِ تعالى ونُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وأَبْصارَهُمْ

11- *"Mukallibu'l-kulûb"* SÖZÜ VE YÜCE ALLAH'IN: *"Biz onların gönüllerini ve gözlerini çeviririz..."* (el-En'âm: 110) KAVLİ BÂBI [35]

٢٠ــ حدّثنى سَعِيدُ بنُ سُلَيْمانَ عنِ ابنِ المُبارَكِ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال أَكْثَرُ ما كانَ النبيُّ ﷺ يَحْلِفُ لا ومُقَلِّبِ القُلُوبِ*

20-..... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) çok defa *"Gönülleri çevirip döndüren Allah'a and ederim ki, yapmam!"* diye yemîn ederdi, demiştir [36].

---

34 Bunun birer rivâyeti Teheccüd Namâzı, "Tatavvu'da namâzlar ikişer rek'at ikişer rek'attir hakkında gelen şeyler bâbı" ile Duâlar Kitâbı'nda geçmiştir.

35 Âyetin tamâmı şöyledir: ***"Onlar, evvelce indirilenlere îmân etmedikleri gibi. Biz onların gönüllerini ve gözlerini çevirmiş, kendilerini azgınlıkları, taşkınlıkları içinde serserî ve şaşırmış oldukları hâlde terketmiş bulunuyoruz".***

36 *"Kalbleri çevirici"* ta'bîri, gönüllerdeki temâyülleri çevirici demektir. Bedenlerimizdeki organların fiil ve hareketleri, Allah'ın kudreti eseri olduğu gibi, gönüllerdeki hayır ve şerr temâyülleri, arzûlar, hâtıralar da Allah'ın yaratması eseridir.

Bu ma'nâya şu âyet de açıkça delîldir: ***"... Bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakîkaten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız"*** (el-Enfâl: 24). Bu âyette Allah'ın kişi ile kalbi arasına girip perde olması, Allah'ın kişinin kalbine ondan daha yakın olup, her türlü temâyüllerine vâkıf olması demektir.

Bu hadîsin birer rivâyeti Kader ve Yemînler'de de geçmişti.

١٢ــ بابُ إنَّ لِلَّهِ مِائَةَ اسْمٍ إلاَّ واحِداً . قال ابنُ عَبَّاسٍ ذُو الجَلالِ العَظَمَةِ البَرُّ اللَّطِيفُ

12- *"Allah'ın yüzden bir eksik olarak doksandokuz ismi vardır"* BÂBI

İbn Abbâs: *"Zu'l-Celâl"*, "Zu'l-Azame"; *"el-Berru"*, "el-Latîfu" demektir, demiştir [37].

٢١ــ حدّثنا أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أَبُو الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عن أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إلاَّ واحِدَةً مَنْ أَحْصاها دَخَلَ الجَنَّةَ . أَحْصَيْناهُ حَفِظْناهُ *

21-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Allah'a hâss, yüzden bir eksik olarak doksandokuz isim vardır. Bu isimleri her kim sayarsa cennete girer"* buyurmuştur.

Buhârî: *"Ahsaynâhu"*, "Hafıznâhu" (yânî "Onu hıfzettik") ma'nâsınadır, dedi [38].

١٣ــ بابُ السُّؤالِ بِأَسْماءِ اللَّهِ تعالى والإِسْتِعاذَةِ بِها

---

37 *İbn Kesîr Tefsîri*'nde İbn Abbâs: "Zu'l-Celâl ve'l-İkrâm, Zu'l-Azeme ve'l-Kibriyâ" demiştir.

38 Buhârî bunun bir rivâyetini bu metin ve isnâd ile Şartlar Kitâbı'nda da getirmiştir: *"Allah'ın doksandokuz ismi vardır"* kavli daha çok olmasını nefyetmez.

"اَللّٰهُمَّ أَسْئَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ فِي كُتُبِكَ او عَلَّمْتَهُ احداً مِنْ خَلْقِكَ واستأثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الغَيْبِ عِنْدَكَ = *Allah'ım, Sana isimlerinin hepsiyle niyâz ederim. O isimler ki, Sen kendini onlardan herbiri ile anmişsındır. Yâhud kitâblarında indirmişsindir, yâhud halkından bir peygambere öğretmişsindir. Yâhud ezelî gayb ilminde Kendin için seçmişsindir".*

Âişe (R):

"اَللّٰهُمَّ إنِّي اسئَلُكَ بِجَمِيعِ أَسْمائِكَ كلها ما عَلِمْنَا مِنْهَا وَمَا نَعْلَمْ واسئلك باسمك العظيم الأعظم الكبير الاكْبَر . مَنْ دعاك بِهِ أَجَبْتَ = Allah'ım, ben Sen'in isimlerinden bildiğimiz, bilmediğimiz her ismin ile isterim. Ve Sen'in azîmlerin en azametlisi, büyüklerin en büyüğü olan isminle isterim. Her kim Sana bu isimle duâ ederse icâbet edersin" diye duâ etmiştir.

13- YÜCE ALLAH'IN İSİMLERİYLE İSTEMEK VE BUNLARLA ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI [39]

٢٢ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنى مالِكٌ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال إذَا جاءَ أحَدُكُمْ فِراشَهُ فَلْيَنْفُضْهُ بِصَنِفَةِ ثَوْبِهِ ثَلاثَ مَرَّاتٍ ولْيَقُلْ باسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنْبِى وبِكَ أرْفَعُهُ إنْ أمْسَكْتَ نَفْسِى فاغْفِرْ لَها وإنْ أرْسَلْتَها فاحْفَظْها بِما تَحْفَظُ بِهِ عِبادَكَ الصَّالِحِينَ * تابَعَهُ يَحْيٰى وبِشْرُ ابنُ المُفَضَّلِ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم وزَادَ زُهَيْرٌ وأبُو ضَمْرَةَ وإسْماعِيلُ بنُ زَكَرِيَّاءَ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم . ورواهُ ابنُ عَجْلاَنَ عنْ سَعِيد عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ * تابَعَهُ مُحَمَّدُ ابنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ والدَّرَاوَرْدِيُّ وأُسامَةُ بنُ حَفْصٍ *

22-..... Bana Mâlik, Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Biriniz yatağına geldiği zamân, elbisesinin kenârıyle üç kerre yatağını silkelesin. Sonra şöyle duâ etsin:*

Bismike Rabbi vada'tu cenbî ve bike erfauhu. İn emsekte nefsî feğfir lehâ ve in erseltehâ fehfazhâ bimâ tahfazu bihi ibâdeke's-sâlihîn!

(=Rabb'im, ancak Sen'in isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Sen'in isminle de kaldırırım. Rabb'im eğer nefsimi tutacak olursan (yânî canımı alacak olursan) ona mağfiret eyle! Eğer tekrâr hayâta

---

Âişe: Rasûlullah:

— *"İsâbet ettin, isâbet ettin!"* diye beni tasdîk etti, demiştir. (Aynî, Şartlar Kitâbı'ndan).

Allah'ın doksandokuz ismini, Tirmizî, İbn Hıbbân, Hâkim ve Beyhakî Ebû Hureyre'den rivâyet etmişlerdir.

39 İbn Battâl ile *Tavzîh* sâhibi şöyle dediler: Buhârî'nin bu başlıkta murâdı ismin, Allah hakkında müsemmâdan ibâret olduğunu tesbît etmektir. Sünnet ehli de bu görüşe gitmişlerdir.

Buhârî burada dokuz hadîs zikretti. Bunların hepsi Azîz ve Celîl Allah'ın ismiyle teberrük etmek, O'nunla istemek ve istiâze etmek hakkındadır... (Aynî).

salıverecek olursan, hayâtımı sâlih kullarını muhâfaza etmekte olduğun korunmanla koru!)'' [40].

Râvî Abdulazîz el-Uveysî'ye Mâlik'ten rivâyetinde Yahyâ ibn Saîd el-Kattân ile Bişr ibnu'l-Mufaddal da Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere mutâbaat etmişlerdir.

Ve Zuheyr, Ebû Demre, İsmâîl ibn Zekeriyyâ üçlüsü de Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da babası Ebû Saîd Keysân'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivâyette bir râvî ziyâde etmişlerdir.

Bu hadîsi İbn Aclân da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivâyet etti. Muhammed ibn Aclân'a Muhammed ibnu Abdirrahmân, ed-Derâverdî ve Usâme ibnu Hafs üçlüsü mutâbaat etmişlerdir [41].

٢٣ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ المَلِكِ عنْ رِبْعِي عنْ حُذَيْفَةَ قال كانَ النبيُّ صلي اللّه عليه وسلم إذَا أوَي إلى فِرَاشِهِ قال اللّهُمَّ باسْمِكَ أحْيا وأمُوتُ وإذَا أصْبَحَ قال الحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي أحْيانا بَعْدَ ما أماتنا وإلَيْهِ النُّشورُ *

23..... Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yatağına girdiği zamân ***"Allâhumme bismike ahyâ ve emûtu*** (=Allah'ım, Sen'in isminle dirilir ve ölürüm -uyanır ve uyurum-)'' der, sabâha girdiği zamân da ***"el-Hamdu lillâhi'llezî ahyânâ ba'de mâ emûtenâ ve ileyhi'n-nuşûr*** (=Hamd bizleri öldükten sonra dirilten ve öldükten sonra -ba's için- dirilmemiz de -böylece- O'na âid olan Allah'a mahsûstur)'' diye hamdederdi.

٢٤ــ حدّثنا سَعْدُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا شَيْبانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ رِبْعِيٍّ ابنِ حِرَاشٍ عنْ خَرَشَةَ بنِ الحُرِّ عنْ أبي ذَرٍّ قال كانَ النبيُّ ﷺ إذَا أخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ قال باسْمِكَ نَمُوتُ ونَحْيا فإذَا اسْتَيْقَظَ قال الحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي أحْيانا بَعْدَ ما أماتَنا وإلَيْهِ النُّشُورُ *

40 Başlığı uygunluğu *"Rabb'im, ancak Sen'in isminle yanımı yatağa koydum ve Sen'in isminle de kaldırırım"* sözündedir.

41 Buhârî hadîsin birçok geliş yollarını da göstermiştir. Bunun bir rivâyeti Duâlar'da da geçmiştir.

24-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) geceleyin yatağını alıp girdiği zamân: *"Sen'in isminle ölür ve yaşarız"* der, uykusundan uyandığı zamân da: *"Hamd, bizleri öldürdükten sonra dirilten ve son diriliş de ancak kendisine âid olan Allah'a mahsûstur"* der idi [42]..

٢٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** جَرِيرٌ اعنْ مَنْصُورٍ عنْ سالِمٍ عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لَوْ أنَّ أحَدَكُمْ إذَا أرَادَ أنْ يأتِىَ أهْلَهُ فقال بِاسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنا الشَّيْطانَ وجَنِّبِ الشَّيْطانَ مارزَقْتَنا فإنَّهُ إنْ يُقَدَّرْ بَيْنَهُما ولَدٌ فى ذَلِكَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطانٌ أبَدًا *

25-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Eğer sizden biriniz* (cinsî münâsebet için) *eşine gelmek istediği zamân* ***'Bismillâhi. Allâhumme cennibnâ'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktena***(= Bismillah, Allah'ım, beni şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsân ettiğin çocuktan uzak kıl)*' derse, sonra onların bu münâsebetinden bir çocuk takdîr olunursa, o çocuğa ebeden şeytân zarar veremez"* [43].

٢٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ **حدّثنا** فُضَيْلٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ هَمَّامٍ عنْ عَدِىِّ بنِ حاتِمٍ قال سألْتُ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم قُلْتُ أُرْسِلُ كِلابِى المُعَلَّمَةَ قال إذَا أرْسَلْتَ كِلابَكَ المُعلَّمَةَ وذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فأمْسَكْنَ فَكُلْ وإذَا رَمَيْتَ بالمِعْرَاضِ فَخَزَقَ فَكُلْ *

26-..... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e sorup:

— Öğretilmiş köpeklerimi avın üzerine salıveriyorum, dedim.

Peygamber:

— *"Sen av öğretilmiş olan köpeklerini Allah'ın ismini zikredip*

---

42 Bunların başlığa uygunlukları meydandadır. Bunların birer rivâyeti Duâlar'da da geçmişti.

43 Bunun birer rivâyeti Abdest Alma Kitâbı, "Her hâl üzerine ve cinsî münâsebet sırasında da Bismillah demek bâbı"nda, bir de Nikâh'ta geçmişti.

de av üzerine saldığında onlar avı senin için tutmuşlarsa, sen o av etini ye. Sen mi'râd denilen demirli okunu ava attığında avı yaralamışsa, onu da ye!'' buyurdu [44].

٢٧ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسَي حدّثنا أَبُو خالِدٍ الأَحْمَرُ قال سَمِعْتُ هِشامَ بنَ عُرْوَةَ يُحَدِّثُ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ قالُوا يارسولَ اللَّهِ إنَّ هُنا أَقْوَامًا حَدِيثًا عَهْدُهُمْ بِشِرْكٍ يأْتُونا بِلُحْمانٍ لانَدْرِى يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْها أَمْ لا قال اذْكُرُوا أَنْتُمُ اسْمَ اللَّهِ وكُلُوا * تابَعَهُ مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ والدَّراوَرْدِيُّ وأُسامَةُ بنُ حَفْصٍ *.

27-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, şu mıntıkada müşriklik zamânları yakın bulunan birtakım kavimler var, onlar bizlere etler getiriyorlar. Bizler onların bu hayvanları keserlerken üzerlerine Allah'ın ismini zikrediyorlar mı yâhud etmiyorlar mı bilmiyoruz? dediler.

Rasûlullah (S) onlara:

— *''Sizler kendiniz o etler üzerine Allah'ın ismini zikredin de onları yiyin!''* buyurdu.

Hadîsin râvîlerinden Ebû Hâlid el-Ahmer'e Muhammed ibn Abdirrahmân, ed-Derâverdî ve Usâme ibn Hafs üçlüsü mutâbaat etmişlerdir [45].

٢٨ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا هِشَامٌ عَنْ قَتادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ ضَحَّى النبيُّ ﷺ بِكَبْشَيْنِ يُسَمِّى وَيُكَبِّرُ *.

28-..... Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) kurban bayramında Allah'ın ismini söyleyerek ve tekbîr getirerek iki koç kurbanı kesti, demiştir [46].

٢٨ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الأَسْوَدِ بنِ قَيْسٍ عنْ جُنْدَبٍ أَنَّهُ شَهِدَ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم يَوْمَ النَّحْرِ صَلَّى ثُمَّ خَطَبَ فقال

44 Bunun birkaç rivâyeti Sayd Kitâbı'nda geçti ve açıklamalar orada verildi.

45 Bunun da bir rivâyeti Zebîhalar Kitâbı'nda geçti.

46 Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَذْبَحْ مَكانَها أُخْرى ومَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ باسْمِ اللَّهِ *

29-..... Bize Şu'be, el-Esved ibn Kays'tan tahdîs etti ki, Cundeb (R): Bir kurban bayramı gününde Peygamber(S)'in yanında hazır bulunduğunu, Peygamber'in evvelâ bayram namâzı kıldırdığını, bundan sonra hutbe yapıp şöyle buyurduğunu haber vermiştir: *"Her kim namâz kılmadan evvel kurban kestiyse, onun yerine bir daha kessin. Her kim de kesmemişse Allah'ın ismiyle teberrük ederek kessin!"*

٣٠ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا وَرْقاءُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال قال النبيُّ ﷺ لاتَحْلِفُوا بآبائِكُمْ ومَنْ كان حالِفًا فَلْيَحْلِفْ باللَّهِ *

30-..... Bize Verkaa, Abdullah ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Babalarınız isimleriyle yemîn etmeyiniz. Her kim yemîn etmek zorunda kalırsa, Allah ismiyle yemîn etsin"* buyurdu [47].

١٤ــ بابُ ما يُذْكَرُ فى الذّاتِ والنُّعُوتِ وأسامِى اللَّهِ : وقال خُبَيْبٌ

47 Cundeb hadîsinin bir rivâyeti Iydeyn Kitâbı'nda, İbn Umer'in hadîsinin bir rivâyeti de Yemînler Kitâbı'nda geçti.

İsm, asıl lugatte birşeyi zihne yükselten alâmet ve dâl demektir. Örfte yalnız başına anlaşılır bir ma'nâya delâlet eden kelime diye ta'rîf olunur ki, o ma'nâya veyâ onun hâriçte veyâ zihinde tahakkuk ettiği mâsadakına *"Müsemmâ"* denilir. Muhtar olan mezhebe göre aslı *"Sumuvv"* maddesidir, *"Vesm"*den olması da mümkindir. Fakat cem'i *"Esmâ"* veyâ *"Esâmî"* gelir ve bunlar tamâmiyle lisânımıza mal olmuş kelimelerdir. Sıfatlar da esâsen ismin kısımlarındandırlar. Bunun için isimler hass isim veyâ alem, cins isim veyâ âmm diye taksîm olunduğu gibi, zât ismi veyâ sıfat ismi diye de tefrîk olunur. Allah Taâlâ'nın güzel isimlerinde bu farkın ehemmiyeti vardır. İsim esâs i'tibâriyle "Ad" ve "Nâm" mürâdifi olmakla berâber, lisânımızda biz bunları ince farklarla kullanırız: "Ben bu işi fulân nâmına yapıyorum" yerinde "Fulânın adına veyâ ismine yapıyorum" demeyiz. Kezâlik "İnsan bir isimdir" deriz de "Bir addır, bir nâmdır" demeyiz. Öyle zamân olur ki, "O adamın adı" yerine "O zâtın ismi" demeyi tercîh ederiz.

Allah, hakk ma'bûdun hass ismidir. Daha doğrusu zât ismidir, alem ismidir, yânî Kur'ân bize bu Zât, ecellu âlâyı, kemâl sıfatları ve güzel isimleriyle tanıtacak, bizim ve bütün âlemin O'na olan nisbet ve alâkamızı bildirecektir... (*Hakk Dîni,* I, 18-26).

وذٰلِكَ فى ذاتِ الإلٰهِ فَذَكَرَ الذَّاتَ باسْمِهِ تعالى

14- ZÂT, SIFATLAR VE ALLAH'IN İSİMLERİ HAKKINDA ZİKREDİLEN ŞEYLER BÂBI

Hubeyb ibn Adiyy el-Ensârî: "Ve zâlik fî zâti'l-ilâhî..." demiş de, Zâtı Yüce Allah'ın ismine yàpışarak zikretmiştir.
(Yâhud Zât lafzıyle Allah'ın hakîkatini zikretmiştir) [48].

٣١ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني عَمْرُو بنُ أبى سُفْيانَ بنِ أسِيدِ بنِ جارِيَةَ الثَّقَفِيُّ حَلِيفٌ لِبَنِى زُهْرَةَ وكانَ مِنْ أصْحابِ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال بَعَثَ رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَشَرَةً مِنْهُمْ خُبَيْبٌ الأنْصارِيُّ فأخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عِياضٍ أنَّ ابْنَةَ الحارِثِ أخبَرَتْهُ أنَّهُمْ حِينَ اجْتَمَعُوا اسْتَعارَ مِنْها مُوسىٰ يَسْتَحِدُّ بِها فَلَمَّا خَرَجُوا مِنَ الحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ قال خُبَيْبٌ الأنْصارِيُّ ولَسْتُ أُبالِى حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِماً * عَلى أىِّ شِقٍّ كان لِلَّهِ مَصْرَعِى وذٰلِكَ فى ذاتِ الإلٰهِ وإنْ يَشَأْ * يُبارِكْ عَلى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعٍ فَقَتَلَهُ ابنُ الحارِثِ فأخْبَرَ النبىُّ ﷺ أصْحابَهُ خَبَرَهُمْ يَوْمَ أُصِيبُوا *

31-..... ez-Zuhrî'den (şöyle demiştir): Bana Zuhre oğulları'nın yemînli dostu olan Amr ibnu Ebî Sufyân ibn Esîd ibn Câriye es-Sakafî haber verdi. Bu zât Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından idi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) (Uhud'dan sonra Adal ve el-Kâre kabîlelerinden bir topluluk: Yâ Rasûlallah, bizde İslâm var, bizimle berâber sahâbîlerinden bizlere dîni öğretecek kimseler gönder, demeleri üzerine) on kişi gönderdi. Bu gönderilenlerden biri Hubeyb el-Ensârî idi [49].

---

48 Kaadı Iyâd: Bir şeyin zâtı, onun kendisi ve hakîkatidir, demiştir.

49 Bu vak'aya Recî' Vak'ası da denir. Recî', Huzeyl kabîlesi yurdunda bir suyun adıdır. Bu şehîd edilme hâdisesi burada olduğu için bu isimle anılmıştır. Hâdise şöyledir: Adal ve el-Kaare kabîlelerinden bâzı kimseler Rasûlullah'ın huzûruna gelerek, kabîlelerine dîn ve Kur'ân öğretmek için bâzı muallimler göndermesini istemişlerdi. Rasûlullah bunlara Meşhed, Âsım ibn Sâbit, Hubeyb ibn Adiyy gibi Suffa sahâbîlerinden ve okuyucu âlimlerden bâzılarını göndermişti. Recî' mevkiine geldiklerinde, bu kabîle halkı bu Kur'ân âlimlerini burada gadrederek şehîd edip, Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürmüşler. Bunları burada ismi zikredilen kızın babasının obasına satmışlar. Onlar da bunları Harem dışına Ten'im mevkiine çıkarıp îdâm etmişlerdi.

ez-Zuhrî dedi ki: Bana Ubeydullah ibn Iyâd haber verdi ki, ona da el-Hâris'in kızı Zeyneb şöyle haber vermiştir: O kabîleler zulmedip Hubeyb'i öldürmeye ittifâk ettiklerinde Hubeyb, avret yerlerinin kıllarını temizlemek için bu kızdan bir ustura emânet alıp kullanmıştır. Onlar Hubeyb'i öldürmek üzere Harem'den çıkardıkları zamân, Hubeyb şu beyitleri söylemiştir:

Ve lestu ubâlî hîne uktelu müslimen
Alâ eyyi şıkkın kâne lillâhi masra'î
Ve zâlike fî Zâti'l-İlâhî ve in yeşe'
Yubârik alâ evsâli şılvın mumezza'i

(=Ben müslümân olarak öldürülürken Allah için düşüşümün arzın hangi şıkkında olmasına aldırmam! Çünkü bu öldürülmem Allah'ın Zâtı (yânî O'na tâat ve O'nun rızâsını isteme) yolundadır. Eğer O isterse, parçalanmış cesedin her bir eklemi ve kemikleri üzerine bereketler ihsân eder!)

Akabinde Hubeyb (iki rek'at namâz kılmış) sonra onu Ukbe ibnu'l-Hâris Ten'îm mevkiinde öldürmüş ve asmıştır. Peygamber, Hubeyb ve arkadaşlarının musîbete uğradıkları gün sahâbîlerine onların haberini bildirmiştir [50].

١٥ــ بابُ

قَوْلِ اللَّهِ تعالى ويُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ : وقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ تَعْلَمُ ما فى نَفْسِى ولا أَعْلَمُ ما فى نَفْسِكَ

15- YÜCE ALLAH'IN ŞU: *"Allah sizi kendinden sakındırıp korkutur"* (Âlu İmrân: 27, 30); KAVLİ BÂBI

---

el-Bakara: 204 âyetinin inme sebeblerinden birinin bu hâdise olduğu rivâyet edilmiştir. İbn Abbâs'tan rivâyette Recî' seriyyesinde bulunup şehîd edilen Hubeyb ve arkadaşlarını bâzı münâfıklar kötülemişlerdi. Bunun üzerine bu âyet münâfıkları kötüleme, Hubeyb ve arkadaşlarını medh için inmiştir, denilmiştir.

50 Buhârî bu hadîsle Hubeyb'in "Ve zâlike fî Zâti'l-İlâhî..." sözünü açıklamıştır. Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd'da, mutlak olarak "Bir adam kendisinin esîr edilmesini ister mi? Esîr edilmesini istemeyen ve öldürülmeden önce iki rek'at namâz kılan kimse bâbı"nda (Buhârî, c. VI, s. 2836-2840, 169. Bâb, 245 numaralı hadîs) geçmişti.

Hubeyb'in hâl tercümesi *İslâm Ansiklopedisi,* c. VI, s. 574-575'de; Mehmed zihnî, *el-Hakaaık,* s.?2-24'de ise hâl tercemesi ile şiirlerinin tahlîli vardır.

Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli:
"... Benim içimde olan herşeyi Sen bilirsin. Ben ise Sen'in zâtında olanı bilmem. Şübhesiz ki, gaybları hakkıyle bilen Sen'sin Sen!" (el-Mâide: 116) [51].

٣٢ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ عنْ شَقِيقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ عنِ النبي صلى اللّه عليه وسلم قال ما مِنْ أحَدٍ أغْيَرُ مِنَ اللَّهِ مِنْ أجْلِ ذٰلِكَ حَرَّمَ الفَواحِشَ وما أحَدٌ أحَبَّ إلَيْهِ المَدْحُ مِنَ اللَّهِ *

32-..... Bize el-A'meş, Şakîk'ten; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Mü'minleri Allah'tan ziyâde fenâlıklardan koruyan bir kimse yoktur. Mü'minlerin en büyük himâye edicisi olduğu içindir ki, Allah bütün fenâlıkları harâm kılmıştır. Bir de Allah Taâlâ'dan ziyâde medhedilmeyi seven kimse de yoktur* (Bunun için Allah kendisini Kur'ân'da birçok sıfatlarla övmüştür)" [52].

٣٣ــ حدّثنا عَبْدان عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الخَلْقَ كَتَبَ فى كِتابِهِ هُوَ يَكْتُبُ عَلى نَفْسِهِ وهْوَ وَضْعٌ عِنْدَهُ عَلى العَرْشِ إنَّ رَحْمَتِى تَغْلِبُ غَضَبِى *

33-..... Ebû Hureyre(R)'den (o şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Allah Taâlâ mahlûkları yarattığı* (ve onların mukadderâtını ta'yîn buyurduğu) *zamân kendi ulûhiyetine âid olmak üzere de bir kitâbını yazdı.* (Zâtına âid ahd ve mîsâkı içine alan) *bu mektûbu da kendi Arş'ına koydu.* (Bunda şu vardır:) *Benim rahmetim gazabıma galebe eder"* [53].

---

51 Âyetin baş tarafı şöyledir: ***"Allah: 'Ey Meryem oğlu Îsâ, insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki tanrı ediniz diyen sen misin?" dediği zamân, o şöyle dedi: 'Seni tenzîh ederim, hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söyledimse elbette bunu bilmişsindir!..'".*** Sen benim nefsimdekini, yânî zâtımdakini bilirsin, ben ise Sen'in nefsindekini, yânî Zât'ındakini bilmem demektir. Buna göre birşeyin nefsi, onun zâtı ve hüviyetidir...

52 Hadîsin sonundaki ziyâde el-En'âm: 151, el-A'râf: 33 âyetlerinin tefsîrindeki rivâyetten alınmıştır. Bunun bir rivâyeti Nikâh'ta, "Gayret bâbı"nda da geçmişti.

53 Rahmet, gazab Allah Taâlâ'nın iki sıfatıdır. *Rahmet,* sevâbın kula ulaştırılma-

٣٤ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ سَمِعْتُ أبا صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم يقُولُ اللَّهُ تعالى أنا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بى وأنا مَعَهُ إذَا ذَكَرَنِى فإنْ ذَكَرَنى فى نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فى نَفْسِي وإنْ ذَكَرَنِى فى مَلاَءٍ ذَكَرْتُهُ في مَلاَءٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ وإنْ تَقَرَّبَ إلَىَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إلَيْهِ ذِراعًا وإنْ تَقَرَّبَ إلَىَّ ذِراعًا تَقَرَّبْتُ إلَيْهِ باعًا وإنْ أتانِى يَمْشِى أتَيْتُهُ هَرْوَلَةً *

34-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah şöyle buyurur: Ben kulumun beni zannı yanındayım* (irâdem kulumun beni anlayışına göre ilgilenir). *Kulum beni andığı zamân ben muhakkak onunla berâber bulunurum. O beni gönlünde gizlice zikrederse, ben de onu bu sûretle nefsimde* (yânî Zâtımda) *zikrederim. Eğer o beni bir cemâat içinde zikrederse, ben de onu bu cemâat ferdlerinden daha hayırlı bir cemiyet içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim!"* [54].

١٦ــ بابُ
قَوْلِ اللَّهِ تَبارَكَ وتَعالى كُلُّ شَىْءٍ هالِكٌ إلاَّ وجْهَهُ

16- ALLAH TEBÂREKE VE TAÂLÂ'NIN:
"Kullu şey'in hâlikun illâ vechehu = O'nun zâtından başka herşey helâk olucudur"

(el-Kasas: 88)

KAVLİ BÂBI [55]

---

sı; *Gazab* da kulun hakk kazanmasına göre Allah'ın cezâlandırması ma'nâsınadır... Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ın evvellerinde geçmişti.

54 Bu hadîste Allah'ın kuluna yakınlık derecesini ifâde için kullanılan karış, arşın, kulaç gibi mahsûsâta âid ölçü mikyâslarının Allah Taâlâ hakkında kullanılmaları, tamâmiyle mecâzî ta'bîrlerdir. Bunların ve benzerlerinin Yüce Allah üzerine kullanılmaları ancak mecâz yoluyla câiz olur. Çünkü bunlar Allah Taâlâ hakkında muhâl şeylerdir.

Bir de bu hadîste nefsin zât üzerine kullanılmasının cevâzı vardır. Bunun Kitâb ve Sünnette kullanılması, bunun şer'î olduğunun delîlidir...

55 *Vech* lafzıyle zât ma'nâsı ifâde edilir. Arab'ın âdeti cümleden ancak en şerefli olanla ta'bîr etmek üzere yürür...

٣٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ عَمْرٍو عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ قُلْ هُوَ القادِرُ على أنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ قال النبيُّ ﷺ أعُوذُ بِوَجْهِكَ فقال أوْ مِنْ تَحْتِ أرْجُلِكُمْ فقال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم أعُوذُ بِوَجْهِكَ قال أوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا فقال النبيُّ ﷺ هٰذَا أيْسَرُ *

35-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: ***"Allah size üstünüzden bir azâb göndermeye kaadirdir"*** (el-En'âm: 65) âyeti inince, Peygamber (S): *"Rabb'im, Sen'in zâtına sığınırım"* dedi. Yâhud ***"Ayaklarınızın altından bir azâb göndermeye kaadirdir"*** cümlesinin ardından: *"Rabb'im, Sen'in zâtına sığınırım"* dedi. Yâhud ***"Fırkalarınızı birbirine katıp bâzınızın hıncını bâzınıza tattırmaya kaadirdir"*** cümlesinden sonra da Peygamber: *"Bu daha kolaydır"* buyurdu [56].

١٧ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى ولِتُصْنَعَ عَلى عَيْنِى تُغَذَّى . وقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ تَجْرِى بأعْيُنِنا

17- YÜCE ALLAH'IN: *"Sana karşı (ey Mûsâ) gözümün önünde yetiştirilmen için kendimden bir sevgi de bırakmıştım"* (Tâhâ: 39)

KAVLİ BÂBI

"*Li-tusnaa*", "Gıdâlandırılman için" demektir. Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli: *"Ki (o gemi, hakkında) nankörlük edilmiş bulunulan o zâta bir mükâfât olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu"* (el-Kamer: 14) [57].

٣٦ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ

---

56 Bu hadîste de *Vech* lafzı zât ma'nâsına kullanılmıştır. *"Sen'in vechine sığınırım"* demek, "Sen'in zâtına sığınırım" ma'nâsınadır.

Bunun birer rivâyeti el-En'âm: 65 âyeti tefsîrinde ve Kitâb ve Sünnet'e sıkı yapışma Kitâbı'nda geçti.

57 Buhârî bu iki âyette Yüce Allah'ın kendisinin *"Ayn"* ismini verdiği bir sıfatı olduğuna işâret etmiştir. Bu sıfat, aramızda bulunan organlar ma'nâsına değildir... (Aynî).

اللَّهِ قال ذُكِرَ الدَّجَّالُ عِنْدَ النبيِّ ﷺ فقال إنَّ اللَّهَ لايَخْفَى عَلَيْكُمْ إنَّ اللَّهَ لَيْسَ بأعْوَرَ وأشارَ بِيَدِهِ إلى عَيْنِهِ وإنَّ المَسِيحَ الدَّجَّالَ أعْوَرُ العَيْنِ اليُمْنَى كأنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طافِيَةٌ *

36-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in yanında Deccâl zikrolundu. Bunun üzerine Peygamber: *"Şübhesiz Allah sizin üzerinize gizli olmaz. Çünkü Allah sakat gözlü değildir"* buyurdu ve eliyle kendi gözüne işâret etti. *"Mesîh Deccâl ise, sağ gözü sakattır. Sanki onun gözü, salkımındaki emsâlinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tânesi gibidir"* buyurdu [58].

٣٧ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ أخبرنا قَتادَةُ قال سَمِعْتُ أنَسًا رضى اللَّه عنه عَنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال مابَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ إلاَّ أنْذَرَ قَوْمَهُ الأعْوَرَ الكَذَّابَ إنَّهُ أعْوَرُ وإنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بأعْوَرَ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كافِرٌ *

37-..... Bize Katâde haber verip şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah Taâlâ'nın gönderdiği herbir peygamber kendi kavmini muhakkak o pek yalancı şaşı Deccâl'den haber verip sakındırmıştır. Çünkü sakat gözlüdür. Rabb'iniz ise sakat gözlü değildir* (yânî doğru yolu irşâd eyler). *Yalancı Deccâl'in iki gözü arasında 'Kâfir' yazılmıştır"* [59].

١٨ــ بابُ
قَوْلِ اللَّهِ تعالي هُوَ اللَّهُ الخالِقُ البارِئُ المُصَوِّرُ

18- YÜCE ALLAH'IN:
"Huve'llâhu Hâlıku'l-Bâriu'l-Musavviru"
(el-Haşr: 24)
KAVLİ BÂBI [60]

---

58 Başlığa uygunluğu *"Şübhesiz Allah şaşı değildir"* buyurdu da eliyle gözüne işâret edip gösterdi" sözünden alınır. Çünkü bu kelâm ve işârette *"Ayn = Göz"* sıfatının isbâtı vardır.

59 Bunun da başlığa uygunluğu bundan öncekinin uygunluğu gibidir. Bunların birer rivâyeti Fitneler Kitâbı'nda da geçmişti.

60 Bunlar Allah'ın haber verdiği sıfatlarıdır: ***"O öyle Allah'tır ki, Hâlık'tır,*** diğer-

٣٨ــ حدّثنا إسْحٰقُ حدّثنا عَفَّانُ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا مُوسٰي هُوَ ابنُ عُقْبَةَ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ يَحْيٰى بنِ حَبَّانَ عنِ ابنِ مُحَيْرِيزٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ فى غَزْوَةِ بَنِى المُصْطَلِقِ أنَّهُمْ أصابُوا سَبايا فأرادُوا أنْ يَسْتَمْتِعُوا بِهِنَّ ولا يَحْمِلْنَ فَسَأَلُوا النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ العَزْلِ فقال ما عَلَيْكُمْ أنْ لاتَفْعَلُوا فإنَّ اللّٰهَ قَدْ كَتَبَ مَنْ هُوَ خالِقٌ إلى يَوْمِ القِيامَةِ : وقال مُجاهِدٌ عنْ قَزَعَةَ سَمِعْتُ أبا سَعِيدٍ فقال قال النبىُّ ﷺ لَيْسَتْ نَفْسٌ مَخْلُوقَةٌ إلاَّ اللّٰهُ خالِقُها *

38-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bana Muhammed ibn Yahyâ ibn Habbân, İbnu Muhayrîz'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) Musta'lık oğulları gazvesinde kâfirlerden pekçok esîr câriyeler elde ettiklerini ve bu kadınlardan cimâ yapmak sûretiyle, fakat gebe kalmaksızın faydalanmalarını istediklerini, Peygamber'e azl'in hükmünü (yânî cimâ sırasında inzâlden önce zekeri çekerek menîyi ferc̣den dışarı akıtmanın hükmünü) sordukḷarını haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Bunu yapmamanızda bir be's yoktur.* (Azl yapmamanız vâcib kılınmamıştır.) *Fakat Allah kıyâmet gününe kadar yaratacak olduğu kimseleri muhakkak yazmıştır"* buyurdu.

Mucâhid ibn Cebr: Râvî Kazaa'dan söyledi ki, o: Ben Ebû Saîd'den azl hakkında işittim, o: Peygamber (S):

— *"Yaratılması takdîr edilmiş olan hiçbir nefis hâriç olmamak üzere muhakkak Allah onların hepsini yaratacaktır"* buyurdu, dedi[61].

١٩ــ بابُ قَوْلِ اللّٰهِ تعالى لِما خَلَقْتُ بِيَدَىَّ

leri ise mahlûktur... "Halk" fiili iki ma'nâ ifâde eder: Birisi "Takdîr etmek" yânî eşyânın bütün tafsîlâtıyle mikdâr ve mertebelerini ta'yîn etmektir... İkincisi yok olan şeye vücûd vermek, hiç bir asıl ve misâli yok iken îcâd ve ihtirâ eylemektir... ***O öyle Hâlık'tır ki, el-Bârî*** —yânî öyle temiz yaratıcı ki, halk ettiklerini temiz ve sağlam bir nizâm üzere seçip tesviye ve tekâmül ettirerek birbirinden farklı sıfatlar ve husûsiyetler ile temyîz ettirir... ***el-Musavvir'dir***— Mahlûkaatın sûret ve keyfiyetlerini dahî takdîr edip dilediği vechile îcâd ederek tasvîr edici ancak O'dur: ***"O, rahimlerde sizi dilediği keyfiyette sûretlendirendir"*** (Âlu İmrân: 7), ***"Seni yaratan, şu sâlim uzuvları veren, sana şu nizâm ve i'tidâli bahşedendir O. Seni dilediği herhangibir sûrette terkîb edendir O"*** (el-İnfitâr: 7-8) (*Hakk Dîni,* VI, 4775-4776).

61 Başlığa uygunluğu *"O, kıyâmet gününe kadar yaratacak olduğu kimseleri yaratacaktır"* sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti Mağâzî'de de geçmişti.

19- YÜCE ALLAH'IN: *"Buyurdu: Ey İblîs, iki elimle (yânî bizzât) yarattığıma secde etmenden seni hangi şey men' etti? Kibirlenmek mi istedin? Yoksa yücelerden mi oldun?"* (Sâd: 75)

KAVLİ BÂBI [62]

٣٩ــ **حدّثنا** مُعاذُ بنُ فَضالَةَ **حدّثنا** هِشامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ أنَّ النبيَّ ﷺ قال يَجْمَعُ اللَّهُ المُؤْمِنِينَ يَوْمَ القِيامَةِ كذٰلِكَ فيَقُولُونَ لَوِ اسْتَشْفَعْنا إلى رَبِّنا حتَّى يُرِيحَنا مِنْ مَكانِنا هٰذا فيَأْتُونَ آدَمَ فيَقُولون يا آدَمُ أما تَرَى النَّاسَ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وأسْجَدَ لَكَ ملائِكَتَهُ وعَلَّمَكَ أسْماءَ كُلِّ شَيْءٍ شَفِّعْ لَنا إلى رَبِّنا حتَّى يُرِيحَنا مِنْ مَكانِنا هٰذا فيَقُولُ لَسْتُ هُناكَ ويَذْكُرُ لَهُمْ خَطِيئَتَهُ التِي أصابَ ولَكِنِ ائْتُوا نُوحًا فإنَّهُ أوَّلُ رسولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ إلى أهْلِ الأرْضِ فيَأْتُونَ نُوحًا فيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ ويَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ التَّى أصابَ ولَكِنِ ائْتُوا إبْرَاهِيمَ خَلِيلَ الرَّحْمٰنِ فيَأْتُونَ إبْرَاهِيمَ فيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ ويَذْكُرُ لهُمْ خَطاياهُ الَّتى أصابَها ولَكِنِ ائْتُوا مُوسَى عَبْدًا آتاهُ اللَّهُ التَّوْرَاةَ وكَلَّمَهُ تَكْلِيمًا فيَأْتُونَ مُوسَى فيَقُولُ لَسْتُ هُنا كُمْ ويَذْكُرُ لهُمْ خَطِيئَتَهُ الَّتى أصابَ ولَكِنِ ائْتُوا عِيسَى عَبْدَ اللَّهِ ورسولَهُ وكَلِمَتَهُ ورُوحَهُ فيَأْتُونَ عِيسَى فيَقُولُ لسْتُ هُناكُمْ ولَكِنِ ائْتُوا مُحَمَّدًا صلى اللَّهُ عليه وسلم عبْدا غُفِرَ لهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وما تأخَّرَ فيَأْتُونِى فأنْطَلِقُ فأسْتأْذِنُ عَلى ربِّى فيُؤْذَنُ لى عَلَيْهِ فإذَا رأيْتُ ربِّى وقَعْتُ لَهُ ساجِدًا فيَدَعُنِى ماشاءَ اللَّهُ أنْ يَدَعَنِى ثُمَّ يُقالُ لى ارْفَعْ مُحَمَّدُ وقُلْ يُسْمَعْ وسلْ تُعْطَهْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأحْمَدُ ربِّى بِمَحامِدَ عَلَّمَنِيها ثُمَّ أشْفَعُ فيَحُدُّ لى حَدًّا فأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ ثُمَّ أرْجِعُ فإذَا رأيْتُ ربِّى وقَعْتُ ساجِدًا فيَدَعُنِى مَا شاءَ اللَّهُ أنْ يَدَعَنِى ثُمَّ يُقالُ إرْفَعْ مُحَمَّدُ وقُلْ يُسْمَعْ وسَلْ تُعْطَهْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأحْمَدُ رَبِّى بِمَحامِدَ عَلَّمَنِيها ربِّى ثُمَّ أشْفَعُ فيَحُدُّلى حَدًّا فأُدْخِلُهُمْ الجَنَّةَ ثُمَّ أرْجِعُ فإذَا رأيْتُ ربِّى

---

62 Âdem'e şeref bahşetmek için böyle buyurulmuştur. Yoksa bütün mahlûkaatı bizzât yaratan Cenâbı Hakk'tır *(Celâleyn)*. "بيدى=*İki elimle*" demekten maksad, ana ve baba gibi hiçbir vâsıta olmaksızın yaratmış olduğunu beyândır (Beydâvî). Bâzıları *"Yedeyye"* sözü de *"Nefs"* ve *"Vech"* gibi Allah'a âid birer sıfattır demişlerdir. Bâzıları da "Yedeyye=Kudretimle" demektir demişlerdir.

وقَعْتُ ساجِدًا فيَدَعُنِى ماشاءَ اللَّهُ أنْ يَدَعَنِى ثُمَّ يُقالُ ارْفَعْ مُحَمَّدُ قُلْ يُسْمَعْ وسَلْ تُعْطَه واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأحْمَدُ ربِّى بِمَحامدَ عَلَّمَنِيها ثُمَّ اشْفَعُ فيُحَدُّ لى حَدًّا فأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ ثُمَّ أرْجِعُ فأقُولُ يارَبِّ ما بَقِىَ فى النَّارِ إلاَّ مَنْ حَبَسَهُ القُرْآنُ وَوجَبَ عَلَيْهِ الخُلُودُ قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قال لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وكانَ فى قَلْبِهِ مِنَ الخَيْرِ ما يَزِنُ شَعيرَةً ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قال لاإلٰه إلاَّ اللَّهُ وكانَ فى قَلْبِهِ مِنَ الخَيْرِ ما يَزِنُ بُرَّةً ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قال لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وكانَ فى قَلْبِهِ ما يَزِنُ مِنَ الخَيْرِ ذَرَّةً *

39-..... Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygambeр (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah kıyâmet gününde mü'minleri böylece toplar.*

—İçinde bulunduğumuz şu durumumuzdan bizleri kurtarması için Rabb'imize şefâat istesek, derler.

Ardından Âdem Peygamber'e gelirler ve:

— Yâ Âdem! İnsanların sıkıntıda olduklarını görmüyor musun? Allah seni kendi eliyle yarattı, meleklerini sana secde ettirdi... ve herşeyin isimlerini sana öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için Rabb'inden bizlere şefâat et! derler.

Âdem:

— Ben buna ehil değilim, der ve onlara, işlemiş olduğu o ağaçtan yeme hatîesini zikrederek: Lâkin sizler Nûh'a gidin. Çünkü o, Allah'ın bütün yeryüzü ahâlîsine göndermiş olduğu ilk rasûldür! der.

İnsanlar Nûh'a gelirler, ondan şefâat isterler. O da:

— Ben buna ehil değilim, der ve vaktiyle işlediği, kavmi aleyhine duâ etmesi hatîesini zikrederek: Fakat siz Halîlu'r-Rahmân olan İbrâhîm'e gidin, der.

İnsanlar İbrâhîm'e gidip ondan şefâat isterler. O da:

— Ben buna ehil değilim, der ve onlara, vaktiyle işlediği hatâlarını ("Ben hastayım, putları onların büyükleri kırdı" ve zevcesi için "O benim kızkardeşimdir" demesini) *zikrederek: Lâkin sizler, Allah'ın kendisine Tevrât vermiş ve kendisiyle konuşmuş olduğu bir kul olan Mûsâ'ya gidin, der.*

Onlar Mûsâ'ya giderler. O da:

— Ben buna ehil değilim, der ve onlara, vaktiyle işlediği (nefis öldürme) *hatâsını zikreder: Fakat sizler Allah'ın kulu, rasûlü, kelimesi ve rûhu olan Îsâ'ya gidin, der.*

Onlar Îsâ'ya gelip (ondan şefâat isterler). *Îsâ da onlara:*

— Ben buna ehil değilim. Fakat siz geçmiş ve geri kalmış günâhları mağfiret olunmuş bir kul olan Muhammed(S)'e gidin, der.

Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben de akabinde gider Rabb'imin huzûruna izin isterim. Bana huzûra girmem için izin verilir. Ben Rabb'imi görünce hemen O'nun için secdeye kapanırım. Allah beni bu vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra Allah tarafından bana:

— Başını kaldır, Muhammed! Söyle, sözün dinlenir; iste, Sana verilir; şefâat et, şefâatin kabûl olunur! denilir.

Ben, bana öğrettiği birçok hamdlerle Rabb'ime hamdederim. Sonra şefâat ederim. Benim için bir sınır (yânî belli bir kavim) *ta'yîn edilir. Ben onları cennete girdiririm. Sonra tekrar dönerim. Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. O beni bu vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra Allah tarafından:*

— Başını kaldır, Muhammed! Söyle; sözün işitilir; iste, sana verilir; şefâat et, şefâatin kabûl olunur! denilir.

Ben yine Rabb'imin bana öğretmiş olduğu birçok hamdlerle Rabb'ime hamdederim. Sonra şefâat ederim. Bana yine bir sınır ta'yîn edilir. Ben onları da cennete koyarım. Bundan sonra yine döner, Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. Rabb'im beni o vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra:

— Kalk yâ Muhammed! Söyle, sözün işitilir; iste, sana verilir; şefâat et, şefâatin kabûl olunur! denilir.

Ben yine Rabb'imin bana öğretmiş olduğu birçok hamdlerle Rabb'ime hamdederim. Sonra şefâat ederim. Benim için yine bir sınır konulur. Ben o sınır içindekileri de alır, cennete korum. Sonra döner ve Rabb'ime:

— Yâ Rabbî! Ateşte Kur'ân'ın habsettiklerinden ve kendisine hulûd vâcib olanlardan başka kimse kalmadı, derim''.

Enes ibn Mâlik dedi ki:Peygamber (S):

*— "**Lâ ilâhe ille'llah** diyen ve kalbinde bir arpa ağırlığınca hayır* (yânî îmân) *bulunan kimseler ateşten çıkar. Bundan sonra **Lâ ilâhe ille'llah** diyen ve kalbinde bir buğday tânesi ağırlığı kadar hayır bulunan kimseler ateşten çıkar. Daha sonra **Lâ ilâhe ille'llah** diyen ve kalbinde bir tek zerre ağırlığı kadar hayır olan kimseler ateşten çıkar''* buyurdu [63].

---

63 Başlığa uygunluğu *"Allah seni bizzât eliyle yarattı"* sözündedir... (Aynî).

Bu hadîste büyük günâh şâhiblerine şefâati reddetmeleri hakkında Mu'tezile'ye redd, Muhammed'in bütün peygamberler üzerine üstünlüğünü beyân vardır. Peygamberlere nisbet edilen hatâlara gelince, bunlar tevâzu' bâbındandır. Yoksa bunların hepsi mutlak olarak ma'sûmdurlar.

Bu hadîsin bir rivâyeti el-Bakara Sûresi tefsîrinde geçti (Kastallânî).

٤٠ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال يَدُ اللَّهِ مَلآى لايَغِيضُها نَفَقَةٌ سَحَّاءُ اللَّيْلَ والنَّهارَ وقال أرأيْتُمْ ما أنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمٰواتِ والأرْضَ فإنَّهُ لَمْ يَغِضْ ما فى يَدِهِ وقال وكانَ عَرْشُهُ عَلى الماءِ وبِيَدِهِ الأُخْرَي المِيزَانُ يَخْفِضُ ويَرْفَعُ *

40-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın eli dopdoludur, harcamak onu eksiltmez, O gece ve gündüz dâimâ cömerttir, akar durur".*

Yine Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah'ın gökleri ve Yer'i yarattığı günden beri infâk ve in'âm ettiği ni'metlerin mâhiyetini bana bildirebilir misiniz? Şübhesiz bunca harcama O'nun elindeki ni'metlerden hiçbirşey eksiltmemiştir".*

Yine Rasûlullah: *"**Çünkü O'nun tahtı su*** (hudûdsuz ni'met deryâsı) ***üzerine kurulmuştur*** (Hûd: 7). *O'nun diğer elinde adâlet terâzîsi vardır ki, onun gözü alçalır, yükselir* (bu sûretle insanların kimine çok, kimine az rızık verir)" buyurdu [64].

٤١ــ حدّثنا مُقَدَّمُ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنى عَمِّى القاسِمُ بنُ يحي عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أنَّهُ قال إنَّ اللَّهَ يَقْبِضُ يَوْمَ القِيامَةِ الأرْضَ وتَكُونُ السَّمٰوَاتُ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أنا المَلِكُ رواهُ سَعِيدٌ عنْ مالِكٍ * وقال عُمَرُ بنُ حَمْزَةَ سَمِعْتُ سالِمًا سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم بِهٰذَا وقال أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرنى أبو سَلَمَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يَقْبِضُ اللَّهُ الأرْضَ *

41-..... Bana amcam el-Kaasım ibn Yahyâ, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S)

---

64 Başlığa uygunluğu *"Gökleri ve Yer'i yarattığı günden beri..."* sözündedir... *"Diğer eliyle"* kavliyle muhâtabların sebebleri iki elleriyle alıp vermeleri âdetine işâret etmiştir. Tasarruf kudretinden *"İki eli"* zikretmekle ta'bîr etmiştir. Bunun bir rivâyeti biraz ziyâde ile Hûd Sûresi tefsîrinde de geçmişti.

şöyle demiştir: *"Şübhesiz Allah kıyâmet gününde bütün Arz'ı avucuna alır, gökler de O'nun sağ elinde olur. Sonra:*

— Melik ancak benim! buyurur".

Bu hadîsi Saîd ibn Dâvûd da İmâm Mâlik'ten rivâyet etmiştir. Umer ibnu Hamza da: Ben Sâlim'den işittim, demiştir. Sâlim de: Ben İbn Umer'den işittim; Peygamber (S) bu hadîsi söylemiştir, demiştir.

Ebû'l-Yemân da şöyle dedi: Bize Şuâyb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Hureyre: Rasûlullah (S): *"Allah Taâlâ bütün Yer tabakalarını avucuna alıp dürer"* buyurdu, demiştir [65].

٤٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ سَمِعَ يَحْيٰى بنَ سَعِيدٍ عنْ سُفْيانَ حدّثنى مَنْصُورٌ وسُلَيْمانُ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَبيدَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ يَهُودِيًّا جاءَ إلى النبِيِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال يامُحَمَّدُ إنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمٰواتِ عَلى إصْبَعٍ والأَرَضِينَ عَلى إصْبَعٍ والجِبالَ عَلى إصْبَعٍ والشَّجَرَ عَلى إصْبَعٍ والخَلاَئِقَ عَلى إصْبَعٍ ثُمَّ يَقُولُ أنا المَلِكُ فَضَحِكَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم حتَّى بَدَتْ نَواجِذُهُ ثُمَّ قَرَأَ وما قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ * قال يَحْيٰى ابنُ سَعِيدٍ وزَادَ فيهِ فُضَيْلُ بنُ عِياضٍ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَبِيدَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ فَضَحِكَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم تَعَجُّبًا وتَصْدِيقًا لهُ *

42-.....Sufyân es-Sevrî'den (şöyle demiştir): Bana Mansûr ve Süleymân ibn Mıhrân el-A'meş; ikisi de İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Abîde'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'e bir Yahûdî geldi de:

— Yâ Muhammed, Allah gökleri bir parmağında, Yer tabakalarını bir parmağında, dağları bir parmağında, bütün ağaçları bir parmağında, öbür mahlûkları da (beşinci) bir parmağında tutar, sonra: Melik ancak benim (bütün kâinâtın hükümdârı ancak benim)! der, dedi.

Bu haber üzerine Rasûlullah (S) ağzının sonundaki dişleri görülünceye kadar güldü. Sonra da: ***"Allah'ın kadrini O'na lâyık olacak bir sûrette hakkıyle takdîr edemediler..."*** [el-En'âm: 91; el-Hacc: 74; (ez-Zumer: 67)] âyetini okudu.

Yahyâ ibn Saîd el-Kattân bu hadîsi söyledi de bunda şunu ziyâ-

65 Bunun bir rivâyeti yakında "Yüce Allah'ın 'Meliku'n-nâs' kavli bâbı"nda geçti.

de etti: Fudayl ibnu Iyâd, Mansûr'dan; o da İbrâhîm'den; o da Abîde'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan: "Rasûlullah (S), Yahûdî âliminin (Tevrât'tan naklettiği) bu sözünden hoşlanarak ve onu tasdîk ederek, sondaki dişleri görülünceye kadar güldü" fıkrasını ziyâde etti.

٤٣ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِيَاثٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ سَمِعْتُ إبْراهِيمَ قال سَمِعْتُ عَلْقَمَةَ يَقُولُ قال عَبْدُ اللَّهِ جاءَ رجُلٌ إلى النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم مِنْ أهْلِ الكِتابِ فقال ياأبا القاسِمِ إنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمٰواتِ عَلى إصْبَعٍ والأرَضِينَ عَلى إصْبَعٍ والشَّجَرَ والثَّرى عَلى إصْبَعٍ والخَلائِقَ عَلى إصْبَعٍ ثُمَّ يَقُولُ أنا المَلِكُ أنا المَلِكُ فَرَأيْتُ النبيَّ ﷺ ضَحِكَ حتّى بَدَتْ نَواجِذُهُ ثُمَّ قَرَأ وما قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ *

43-..... Abdullah ibnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Kitâb ehlinden bir adam Peygamber(S)'e geldi ve:

— Yâ Ebâ'l-Kaasım! Şübhesiz Allah gökleri bir parmağında, Yer tabakalarını bir parmağında, bütün ağaçları bir parmağında, suları ve toprakları bir parmağında, öbür mahlûkları da (beşinci) parmağında tutar, sonra: Melik ancak benim, Melik ancak benim! buyurur, dedi.

(İbn Mes'ûd dedi ki:) Bu söz üzerine ben Peygamber'i gördüm ki, O son dişleri görülünceye kadar güldü, sonra: ***"Allah'ın kadrini, O'na lâyık olacak bir sûrette hakkıyle takdîr etmediler..."*** (ez-Zumer: 91) âyetini okudu [66].

٢٠ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لاشَخْصَ أغْيَرُ مِنَ اللَّهِ

66 Başlığa uygunluğu düşünene gizli olmayacağı üzere "Bütün mahlûkları bir parmağı üzerinde tutar" kavlinden alınır. Bunun bir rivâyeti ez-Zumer: 91 âyeti tefsîrinde de geçmişti. Bu hadîsteki parmak işi, Peygamber'in Yahûdî'yi tasdîk etmesi gibi görünen hâli, Peygamber'in onun sözünden taaccüb edip gülmesi, Peygamber'in âyet okumasındaki hikmet husûslarında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Tafsîlâtı geniş şerhlerden alınabilir. Hattâbî: Âyet, hem rızâyı, hem inkârı muhtemildir, demiştir. Kurtubî: Peygamber'in Yahûdî'nin câhilliğinden taaccüb ederek gülmüş ve bunun için bu âyeti okumuş da: Allah'ı hakkıyle bilmediler, O'nu hakkıyle ta'zîm etmediler, demiştir (Aynî).

20- PEYGAMBER(S)'İN:
"Allah'tan daha kıskanç hiçbir şahıs yoktur"
KAVLİ BÂBI

٤٤ــ حدّثنا مُوسَي بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا أبُو عَوانَةَ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ عنْ ورّادٍ كاتِبِ المُغِيرَةِ عنِ المُغِيرَةِ قال قال سَعْدُ بنُ عُبادَةَ لَوْ رأيْتُ رَجُلاً مَعَ امْرَأتِى لَضَرَبْتُهُ بالسَّيْفِ غَيْرَ مُصْفَحٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال تَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْد واللَّهِ لأنا أغْيَرُ مِنْهُ واللَّهُ أغْيَرُ مِنِّى ومِنْ أجْلِ غَيْرَةِ اللَّهِ حَرَّمَ الفَواحِشَ ماظَهَرَ مِنْها وما بَطَنَ ولاَ أحَدٌ أحَبُّ إلَيْهِ العُذْرُ مِنَ اللَّهِ ومِنْ أجْلِ ذَلِكَ بَعَثَ المُبَشِّرِينَ والمنْذِرِينَ ولا أحَدَ أحَبُّ إلَيْهِ المِدْحَةُ مِنَ اللَّهِ ومِنْ أجْلِ ذٰلِكَ وعَدَ اللَّهُ الجَنَّةَ *

44-..... Bize Abdulmelik ibn Umeyr, el-Mugîre'nin kâtibi olan Verrâd'dan tahdîs etti ki, el-Mugîre (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan Hazrec'in seyyidi Sa'd ibn Ubâde:

— Eğer ben karımın yanında (yabancı) bir erkek görsem, onu kılıcımın geniş yüzü ile değil, keskin tarafı ile vurur öldürürdüm, dedi.

Onun bu sözü Rasûlullah'a ulaştı da Rasûlullah (S):

— *"Sa'd ibn Ubâde'nin bu gayret ve hamiyyetinden hayret mi ediyorsunuz?* (Hayret etmeyiniz!) *Vallâhi ben elbette Sa'd'den daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır. İşte Allah'ın bu gayretinden dolayıdır ki, Allah açık, kapalı bütün çirkin işleri harâm kılmıştır. Allah'tan daha çok hücceti seven hiçbir kimse de yoktur. İşte bundan dolayıdır ki, Allah birçok mübeşşirler ve munzirler göndermiştir. Bir de Allah Taâlâ'dan fazla medh ve senâyı seven kimse de yoktur. İşte bundan dolayıdır ki, kendisine itâat edenlere cenneti va'd etmiştir"* buyurdu [67].

---

67 Başlığa uygunluğu ma'nâsı yönünden olduğu meydandadır.

Allah'ın kıskançlığı, rûhî infiâl ve teessür ma'nâsına değil, onun lâzımı olan Allah'ın kullarına merhameti, hayır ve saâdet dilemesi ma'nâsınadır. İşlenen herhangibir kötülüğe, bir zulme karşı kullarını bunlardan koruma ve himâye etmesidir...

el-Kirmânî: Buradaki *"Uzr"*den maksad, hüccettir. Çünkü Allah'ın: ***"Biz peygamberleri müjdeciler ve azâb habercileri olarak gönderdik. Tâ ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı hüccetleri olmasın.."*** (en-Nisâ: 165) kavli buna delîldir, demiştir. *Tavzîh* sâhibi de, *"Uzr"* tevbe ve inâbedir, demiştir.

Bunun bir rivâyeti Nikâh Kitâbı, "Gayret bâbı"nda geçmişti... (Aynî).

٢١ــ بابٌ قُلْ أَىُّ شَىْءٍ
أَكْبَرُ شَهادَةً وسَمَّى اللَّهُ تعالى نَفْسَهُ شَيْئاً قُلِ
اللَّهُ وسَمَّى النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم القُرْآنَ شَيْئًا وهُوَ صِفَةٌ
مِنْ صِفاتِ اللَّهِ : وقال كُلُّ شَىْءٍ هالِكٌ إلاَّ وجْهَهُ *

21- BÂB

"De ki: Şâhid olmak bakımından hangi şey daha büyük? De ki: Benimle sizin aranızda Allah, hakkıyle şâhiddir..." (el-En'âm: 19)

Bu âyette Allah kendisini *"Şey"* diye isimlendirmiştir [68]. Hâlbuki Kur'ân Yüce Allah'ın zâtî sıfatlarındandır (Her sıfat, "O mevcûddur" ma'nâsına olarak *"Şey"* diye isimlendirilir).

"Kullu şey'in hâlikun illâ vechehu = O'nun zâtından başka herşey helâk olucudur" (el-Kasas: 88) **(âyeti de Allah'a *"Şey"* denilmesine delîldir).**

٤٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال النبىُّ ﷺ لِرَجُلٍ أمَعَكَ مِنَ القُرْآنِ شَىْءٌ قال نَعَمْ سُورَةُ كَذَا وسُورَةُ كَذَا لِسُورٍ سَمَّاها *

45-..... Bize Mâlik, Ebû Hâzım'dan haber verdi ki, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S- bir kadınla evlenmek isteyen) bir erkeğe:

— *"Kur'ân'dan ezberinde birşey var mı?"* diye sordu.

O zât:

---

68 Asıl şehâdet, hakkın huzûruna yakîn ilim, şehâdeti edâ da o ilmi ihbâr ve tebliğdir. Yakîn ilminin menât ve mebdei sözde, zihinde, vicdânda değil, zihnin vâki' ve nefsu'l-emre intibâkında, yânî hakkın Zât'ındadır. Hakk'ın kendine şehâdetidir ki, yakînin hakîkatini teşkîl eder... Eşyânın kendilerine şehâdeti de Allah'ın kendine ve onun zımnında onlara şehâdetine dayanmaktadır. Bütün beyyineler, tecrübeler, istidlâller, Allah'ın şehâdetine dönücü olmak ve birer hakk âyeti bulunmak i'tibâriyledir ki, ilim ifâde ederler... Enfüsî, âfâkî hiçbirşey Allah'ın şehâdetine dayanmadan ve bir İlâhî şehâdet olmadan kendine şehâdet edemez. Allah'ın şâhid olmadığı şehâdet bulunamaz ve Allah şâhid tutulmadan hiçbir şehâdet yapılamaz. Hâsılı Allah'tan büyük bir şey ve Allah'ın fevkinde hiçbir alîm ve habîr tasavvur edilmiş değildir. Ve Allah'tan büyük şâhid de tasavvur olunamaz... (*Hakk Dîni,* III, 1894).

— Evet, ezberimde şu sûre, şu sûre vardır, diye birtakım sûrelerin isimlerini saydı [69].

٢٢ــ بابُ وكانَ عَرْشُهُ عَلى الماءِ

وهُوَ ربُّ العَرْشِ العَظِيمِ * قال أبُو العالِيَةِ اسْتَوَى إلى السَّماءِ ارْتَفَعَ * فَسَوَّاهُنَّ خَلَقَهُنَّ : وقال مُجاهِدٌ اسْتَوَى عَلى العَرْشِ : وقال ابنُ عَبَّاسٍ المجِيدُ الكَرِيمُ والوَدُودُ الحَبِيبُ يُقال حَمِيدٌ مَجِيدٌ كأنَّهُ فَعِيلٌ مِنْ ماجِدٍ مَحْمُودٌ مِنْ حَمِيدٍ *

22- *"O'nun Arş'ı su üstünde idi"* (Hûd: 7); *"O, büyük Arş'ın sâhibidir"*

(et-Tevbe: 129; el-Mü'minûn: 86; en-Neml: 26) BÂBI [70]

---

69 Bu hadîsin bir rivâyeti Nikâh Kitâbı'nda da geçmişti.

"Şey" lafzının bir mevcûdun isbâtını gerektirdiği, *"Lâşey"* lafzının da mevcûdun yokluğunu gerektirdiği üzerinde ittifâk edilmiştir... (Kastallânî).

70 Buhârî bu iki âyet parçasını iki fâideyi tenbîh için zikretti:

a. ***"Ve O'nun Arş'ı su üstünde idi..."***; Arş'ın Allah'la berâber olduğunu düşünenlere redd;

b. ***"O, büyük Arş'ın Rabb'idir"*** kısmını da Arş'ın Hâlık şânı olduğunu düşünenleri redd... (Aynî).

Elmalılı özetle şöyle dedi: "Âcizâne anlayışıma göre ***"Ve kâne arşuhu ale'l-mâi"*** kavl-i kerîmi ***"Sümme'stevâ ale'l-Arşı"*** kavl-i celîline mukaabil olarak teemmül ve mütâlaa olunmak iktizâ eder. İkisinde de Arş, taht-ı ma'rûf ma'nâsından alınmış olarak mülk ve saltanattan kinâyedir. Allah'ın Arşı, ilâhî hükmü ve saltanatı demek olur. Binâenaleyh Arş'ın su üzerine istîlâsı, mekânî ve cismânî bir ma'nâ ile değildir. Ve ***"Sümme'stevâ ale'l-Arşı"*** mukaabilinde, Arş'ı su üzerinde olması da istivâya mukaabil cereyândan kinâyedir...

Fakat bu cereyân diğer bir sûrette ifâde edilmeyip de bilhassa suyun tercîh olunmasından elbette su hakîkatine husûsî bir ehemmiyet atfettirecek bir nükte ve hizmet vardır ki, bunu teemmül etmek lâzım gelir. Biz bunda ***"Biz her canlı şeyi sudan yarattık"*** mazmûnuna bir işâret buluyoruz. Bâzı hadîsler ve eserlerden anlaşıldığına göre, altıncı gün hayvânâtın halk olunduğu devirdir ki, Âdem bunun ikindisinde, yânî âhirinde halk olunmuştur. Demek ki, o gün İlâhî saltanat hayâtı yaratma ile cereyân ediyordu ve bu cereyânın tecelligâhı su bulunuyordu. Bir de zamânımızdaki tecrübî fennî bilgilere göre hidrojen gazı cisimlerin en hafifi ve en basîti olduğu gibi, bütün unsûrî maddelerin bile aslı gibi düşünülmekte ve henüz basît sayılan diğer cisimler atomlarının hidrojen atomlarından terekküb ettiği bahis konusu edilmektedir ki (su hidrojen ile oksijenden meydana geldiği için) pek dikkate şâyândır..." (*Hakk Dîni,* VI, 2758-2761).

Ebû'l-Âliye: *"İstevâ ile's-semâi"* (el-Bakara: 29; Fussilet: 11) kelâmının ma'nâsı "İrtefaa = Yükseldi"; *"Fe sevvâhunne"* (el-Bakara: 29), "Halakahunne = Onları yarattı" demektir, dedi. Mucâhid ibn Cebr de: *"İstevâ ale'l-Arş"* (el-A'râf: 53; Yûnus: 3; er-Ra'd: 2; el-Furkaan: 59; es-Secde: 4; el-Hadîd: 4) "Allah Arş'ın üzerine yükseldi" ma'nâsınadır, dedi. İbn Abbâs: *"Zu'l-Arşı'l-Mecîd"* (İbrâhîm: 15), "Kerîm" yânî "Keremde nihâyeti olmayan"; *"el-Gafûru'l-Vedûd"* (İbrâhîm: 14), "Habîb" yânî "Çok seven" ma'nâsınadır, demiştir. *"Hamîdun Mecîdun"* denilir. Bu "Faîlun" vezninden gibidir. "Mâcidun"dan alınmıştır. *"Mahmûd"* da *"Hamîd"*den alınmıştır.

٤٦ــ حدّثنا عَبْدانُ عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ عَنْ جامِعِ بنِ شَدَّادٍ عنْ صَفْوانَ بنِ مُحْرِزٍ عنْ عمْرانَ بنِ حُصَيْنٍ قال إنِّى عِنْدَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم إذْ جاءَهُ قَوْمٌ مِنْ بَنِى تَمِيمٍ فقال اقْبَلُوا البُشْرَى يابَنِى تَمِيمٍ قالُوا بَشَّرْتَنا فأعْطِنا فَدَخَلَ ناسٌ مِنْ أهْلِ اليَمنِ فقال اقْبَلُوا البُشْرَى يا أهْلَ اليَمنِ إذْ لَمْ يَقْبَلْها بَنُو تَمِيمٍ قالُوا قَبِلْنا جِئْناكَ لِنَتَفَقَّهَ فى الدِّينِ ولِنَسْألَكَ عنْ أوَّلِ هٰذَا الأمْرِ ما كان قال كان اللّهُ ولَمْ يَكُنْ شَىْءٌ قَبْلَهُ وكان عَرْشُهُ عَلى الماءِ ثُمَّ خَلَقَ السَّمٰواتِ والأرْضَ وكَتَبَ فى الذِّكْرِ كُلَّ شَىْءٍ ثُمَّ أتانِى رَجُلٌ فقال يا عِمْرانُ أدْرِكْ ناقَتَكَ فَقَدْ ذَهَبَتْ فانْطَلَقْتُ أطْلُبُها فإذا السَّرابُ يَنْقَطِعُ دُونَها وايْمُ اللّهِ لَوَدِدْتُ أنَّها قَدْ ذَهَبَتْ ولَمْ أقُمْ *

46-..... İmrân ibnu Husayn (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanında idim. O sırada Temîm oğulları'ndan bir topluluk geldi. Peygamber onlara:

— *"Müjdeyi kabûl edin ey Temîm oğulları!"* buyurdu.

Onlar:

— Sen bizi müjdeledin. Şimdi bize (Beytu'l-mâl'den dünyâlık da) ver! dediler.

Bu sırada Yemen halkından birtakım insanlar içeriye girdiler. Peygamber bu sefer onlara:

— *"Ey Yemenliler! Temîm oğulları mâdem ki müjdeyi kabûl etmek istemediler, İslâm'ın o hayır ve saâdet müjdesini sizler kabûl ediniz!"* buyurdu.

Yemenliler:

— Kabûl ettik (yâ Rasûlallah)! Esâsen bizler Sen'in yanına dîn husûsunda iyi anlayışlar kazanalım ve Sen'den bu işin (yânî yaratılışın) evvelinde neler olduğunu soralım diye geldik! dediler.

Peygamber:

— "(Ezelde) *Allah vardı ve Allah'tan başka birşey yoktu. Ve Allah'ın Arşı su üzerinde bulunuyordu. Sonra Allah gökleri ve Yer'i yarattı. Sonra Allah* (levhde) *kâinâtın tamâmını takdîr ve tesbît edip yazdı..."* buyurdu.

Sonra tam bu sırada bana bir adam geldi de:

— Yâ İmrân! Yetiş, deven kaçıp gitti! dedi.

Ben hemen deveyi aramak üzere gittim. Bu sırada benimle de vem arasını serâb kesiyordu. Allah'a yemîn ederim ki, keşki devem gitmiş olsaydı da ben yerimden kalkmasaydım (ve Peygamber'in sözlerini dinleseydim) diye arzû ettim! [71]

٤٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ حدّثنا أبُو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال إنَّ يَمينَ اللَّهِ مَلأى لايَغِيضُها نَفَقَةٌ سَحَّاءُ اللَّيْلَ والنَّهارَ أرَأيْتُمْ ما أنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمٰواتِ والأرْضَ فإنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ ما فى يَمِينِهِ وعَرْشُهُ عَلى الماءِ وبيَدِهِ الأُخْرى الفَيْضُ أوِ القَبْضُ يَرْفَعُ ويَخْفِضُ *

47-..... Bize Ma'mer, Hemmâm'dan haber verdi: Bize Ebû Hureyre (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Şübhesiz Allah'ın sağ eli dopdoludur, harcamak onu eksiltmez. O, gece gündüz dâimâ çok cömert olup devâmlı verir durur. Allah'ın gökleri ve Yer'i yarattığı günden beri infâk ve in'âm eylediği ni'metlerinin mâhiyetini bana bildirebilir misiniz? Şu muhakkak ki, O'nun sağ elindeki ni'metler hiç eksilmez. O'nun Arşı su üzerindedir* (hudûdsuz ni'met deryâsı üzerine kurulmuştur). *O'nun diğer elinde de feyz yâhud*

71 Bunun bir rivâyeti rivâyeti Bed'u'l-Halk Kitâbı'nın başında geçti. Başlığa uygunluğu meydandadır.

kabz (yânî tutma) *vardır ki,* (bir kısım kavimleri) *yükseltir,* (diğer bâzılarını da) *alçaltır*" [72].

٤٨ــ حدّثنا أَحْمَدُ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبي بَكْرٍ المُقَدَّمِيُّ حدّثنا حَمَّادُ ابنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ قال جاءَ زَيْدُ بنُ حارِثَةَ يَشْكُو فَجَعَلَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ اتَّقِ اللَّهَ وأَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ قالَتْ عائِشَةُ لَوْ كان رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم كاتِمًا شَيْئًا لَكَتَمَ هٰذِهِ قال فكانَتْ زَيْنَبُ تَفْخَرُ عَلى أزْواجِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم تَقُولُ زَوَّجَكُنَّ أهالِيكُنَّ وزَوَّجَنِي اللَّهُ تعالى مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمٰواتٍ * وعنْ ثابِتٍ وتُخْفِي فِي نَفْسِكَ ما اللَّهُ مُبْدِيهِ وتَخْشَي النَّاسَ نَزَلَتْ في شَأْنِ زَيْنَبَ وزَيْدِ بنِ حارِثَةَ *

48-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Zeyd ibn Hârise geldi, zevcesi Zeyneb bintu Cahş'tan şikâyet ediyordu. Peygamber (S) de Zeyd, zevcesini boşamak istedikçe ona:

— *"Yâ Zeyd! Allah'tan kork, zevceni üzerinde tut* (boşama)*!"* diyordu.

Âişe: Eğer Rasûlullah (S) Allah'ın Kitâbı'ndan birşey gizlese idi, şu ***"Sen zevceni uhdende tut. Allah'tan kork! diyordun da, Allah'ın açığa çıkarıcı olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun. Hâlbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktı"*** (el-Ahzâb: 37) âyetini gizlerdi, demiştir.

Enes şöyle dedi: Zeyneb bintu Cahş, Peygamber'in diğer kadınlarına karşı öğünür, iftihâr eder:

— Sizleri Peygamber ile kendi ahâlîleriniz, hısımlarınız evlendirdi. Hâlbuki beni O'nunla yedi kat göklerin üstünden Yüce Allah evlendirdi! der idi.

Râvî Sâbit el-Bunânî'den gelen rivâyette: ***"Allah'ın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun..."*** âyeti Zeyneb ile Zeyd ibn Hârise'nin işi hakkında indi, ziyâdesi gelmiştir [73].

---

72 Başlığa uygunluğu *"Arş'ı su üzerinde idi"* sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti yakında da geçmişti.

73 Başlığa uygunluğu "Yedi kat göklerin üstünden..." sözünden alınır. Çünkü "Yedi kat göklerin üstünden" sözüyle murâd Arş'tır. Bunu Ebu'l-Kaasım et-Teymî'nin Kitâbu'l-Hucce'de Dâvûd ibn Ebi'l-Hind yoluyla eş-Şa'bî'den rivâyet ettiği hadîs kuvvetlendirmektedir... (Aynî).

٤٩ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيٰى حدّثنا عِيسَى بنُ طَهْمانَ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ نَزَلَتْ آيَةُ الحِجابِ فى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وأَطْعَمَ عَلَيْها يَوْمَئِذٍ خُبْزًا ولَحْمًا وكانَتْ تَفْخَرُ عَلى نِساءِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم وكانَتْ تَقُولُ إنَّ اللّه أَنْكَحَنِى فى السَّماءِ *

49-..... Bize Îsâ ibnu Tahmân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Hicâb âyeti (el-Ahzâb: 53) Zeyneb bintu Cahş'ın evlenmesinde indi. Peygamber (S) o gün Zeyneb'in düğün yemeği olarak insanlara et ve ekmek yedirdi. Zeyneb de Peygamber'in diğer kadınlarına karşı öğünüp iftihâr ederdi ve:

— Şübhesiz Allah Taâlâ beni Peygamber ile göklerde nikâh etti. (Çünkü ***"Zevvecnâkehâ = Biz seni Zeyneb'le evlendirdik"*** -el-Ahzâb: 37- buyurdu) derdi [74].

٥٠ــ حدّثنا أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أَبُو الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال إنَّ اللَّهَ لَمَّا قَضَى الخَلْقَ كَتَبَ عِنْدَهُ فَوْقَ عَرْشِهِ إنَّ رَحْمَتِى سَبَقَتْ غَضَبِى *

50-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah bütün mahlûkları yaratmayı hükmettiği zamân, Arş'ının üstünde, yanında bulunan bir kitâbda tesbît edip şunu yazdı: Şübhesiz benim rahmetim gadabımı geçmiştir"* [75].

٥١ــ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ قال حدّثنى

---

74 Çünkü: ***"Zevvecnâkehâ = Biz seni Zeyneb'le evlendirdik"*** (el-Ahzâb: 37) buyurdu. Ve Yüce Allah'ın Zâtı mekândan ve cihetten münezzehtir. Zeyneb'in: "Semâda" sözüyle murâd, Zât ve sıfatların yüceliğine işârettir. Yoksa bu Allah'ın mahallinin semâda olması i'tibâriyle değildir. Allah bundan çok münezzehtir... Bu, Buhârî'de vâki' olan üç râvîli hadîslerin sonuncusu, yânî yirmiüçüncüsüdür (Aynî, Kastallânî).

75 *Kevâkib*'de şöyle dedi: Eğer: Allah'ın sıfatları kadîmdir, kıdem ise başkası tarafından geçilmemiş olmaktır, öyle ise bu öne geçmenin vechi nedir? dersen, ben şöyle derim: Rahmet ve Gadab fiil sıfatlarındandır. Öne geçmek taalluk i'tibâriyledir. Bundaki sırr, gadab kuldan ma'siyetin çıkmasından sonra olmasıdır. Rahmetin kula ilgisi böyle değildir. Çünkü rahmet devamlı olarak herşey üzerine feyezân etmektedir.

Bunun bir rivâyeti yakında geçti (Kastallânî).

أبى حدّثنى هِلاَلٌ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال مَنْ آمَنَ باللّٰهِ ورسُولِهِ وأقامَ الصَّلاَةَ وصامَ رمَضانَ كانَ حَقًّا عَلى اللّٰهِ أنْ يُدْخِلَهُ الجَنَّةَ هاجَرَ فى سَبِيلِ اللّٰهِ أوْ جَلَسَ فى أرْضِهِ الَّتِى وُلِدَ فِيها قالُوا يارسولَ اللّٰهِ أفَلاَ نُنَبِّىءُ النَّاسَ بِذَلِكَ قال إنَّ فى الجَنَّةِ مِائَةَ درَجَةٍ أعَدَّها اللّٰهُ لِلْمُجاهِدِينَ فى سَبِيلِهِ كُلُّ دَرَجَتَيْنِ ما بَيْنَهُما كَما بَيْنَ السَّماءِ والأرْضِ فإذَا سألْتُمُ اللّٰهَ فَسَلُوهُ الفِرْدَوْسَ فإنَّهُ أوْسَطُ الجَنَّةِ وأعْلَى الجَنَّةِ وفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ ومِنْهُ تَفَجَّرُ أنْهارُ الجَنَّةِ *

51-..... Bana Atâ ibn Yesâr, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Her kim Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne îmân eder de namâz kılar ve ramazânda oruç tutarsa, onu cennete koymak* (sâdık olan va'di gereğince) *Allah üzerine bir hakk olur. O kimse ister Allah yolunda muhâcir olsun, isterse içinde doğduğu toprağında otursun".*

Bunun üzerine sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bu müjdeyi insanlara haber vermeyelim mi? dediler.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz cennette yüz derece vardır. Allah onları kendi yolunda cihâd eden mücâhidler için hazırladı. Her iki derecenin arasındaki mesâfe, gökle Yer arasındaki mesâfe gibidir. Sizler Allah'tan* (cennet) *istediğiniz zamân, O'ndan Firdevs'i isteyin. Çünkü o, cennetin en üstünü ve en yüksek olanıdır. Firdevs'in üstünde Rahmân'ın Arş'ı vardır. Cennetin ırmakları Firdevs'ten fışkırıp akarlar"* buyurdu [76].

٥٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ جَعْفَرٍ **حدّثنا** أبُو مُعاوِيَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ هُوَ التَّيْمِىُّ عنْ أبِيهِ عنْ أبى ذَرٍّ قال دَخَلْتُ المَسْجِدَ ورسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم جالِسٌ فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قال يا أبا ذَرٍّ هَلْ تَدْرِى أيْنَ تَذْهَبُ هٰذِهِ قال قُلْتُ اللّٰهُ ورسولُهُ أعْلَمُ قال فإنَّها تَذْهَبُ تَسْتأْذِنُ فى السُّجُودِ فَيُؤْذَنُ

76 Başlığa uygunluğu *"Firdevs'in üstünde Rahmân'ın Arş'ı vardır"* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Allah yolunda mucâhde edenlerin dereceleri bâbı"nda da geçmişti.

لَها وكأنَّها قَدْ قِيلَ لَها ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ فتَطْلُعُ مِنْ مَغْرِبِها ثُمَّ قَرَأَ ذَلِكَ مُسْتَقَرٌّ لَها فِي قِرَاءَةِ عَبْدِ اللَّهِ *

52-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben mescide girdim, Rasûlullah (S) oturmaktaydı. Güneş batınca bana:

— *"Yâ Ebâ Zerr! Bu Güneş nereye gider bilir misin?"* diye sordu.

Ebû Zerr dedi ki: Ben:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim.

Rasûlullah:

— *"Güneş gider, secde hâlinde izin ister de kendisine izin verilir. Sanki ona 'Nereden geldin ise oraya dön!' denilir. O da battığı taraftan doğar"* buyurdu.

Bundan sonra Rasûlullah ***"Zâlike mustakarrun lehâ***(=Bu onun karar yeridir)" âyetini okudu. Bu okuyuş, Abdullah ibn Mes'ûd'un okuyuşunda böyledir [77].

٥٣ــ **حدّثنا** مُوسَى عنْ إبْرَاهِيمَ **حدّثنا** ابنُ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ بنِ السَّبَّاقِ أنَّ زَيْدَ بنَ ثابِتٍ : وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خالِدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنِ ابنِ السَّبَّاقِ أنَّ زَيْدَ بنَ ثابِتٍ **حدّثَهُ** قال أرْسَلَ إلَيَّ أبُو بَكْرٍ فَتَتَبَّعْتُ القُرْآنَ حتَّى وجَدْتُ آخِرَ سُورَةِ التَّوْبَةِ مَعَ أبِى خُزَيْمَةَ الانْصارِيِّ لَمْ أجِدْها مَعَ أحَدٍ غَيْرِهِ لَقَدْ جاءَكُمْ رسولٌ مِنْ أنْفُسِكُمْ حتَّى خاتِمَةِ بَرَاءَةٌ *

53-..... Zeyd ibn Sâbit (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ebû Bekr bana haber gönderip çağırttı ve bana Kur'ân'ın cem'i için ardına düşüp gereği gibi araştırmamı emretti. Artık ben Kur'ân'ı gereği gibi araştırdım. Nihâyet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin berâberinde (yazılı) buldum, bu âyetten ondan başka kimsenin yanında yazılı olarak bulmadım: ***"And olsun, size kendinizden***

---

77 Bu âyet, Yâsîn Sûresi'nin 38. âyetinden bir parçadır: ***"Güneş de kendi karargâhında cereyân etmektedir. Bu mutlak gâlib, herşeyi bilen Allah'ın takdîridir".***

Bu hadîsin Bed'u'l-Halk'taki rivâyetinde burası şöyledir: *"Güneş gider, Arş'ın altında secde eder ve izin ister de ona düstûr verilir. Ve bu hâlde secde etmeye yaklaşır. Fakat secdesi kabûl olunmaz.* (Doğuş yerine gitmeye) *izin ister de izin de verilmez. Ve ona: Artık nereden geldinse, oraya dön! denilir. O da battığı taraftan doğar. İşte bu Yüce Allah'ın şu kavlidir..."*

Bu âyetin okunuşu ve tefsîri hakkında *Hakk Dîni,* V, 4029-4031. sahîfeleri okünmaya değer.

öyle bir rasûl gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü'minlere çok re'fetli, çok merhametlidir...'' Berâe'nin sonuna kadar (128-129. âyetler) [78].

٥٤ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ بِهٰذَا وقال مَعَ أبِى خُزَيْمَةَ الأنْصارِىِّ *

54- Bize Yahyâ ibn Bukeyr tahdîs etti. Bize el-Leys, Yûnus'tan bu hadîsi tahdîs etti; bunda ''Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin berâberinde buldum'' demiştir [79].

٥٥ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ سَعِيد عنْ قَتادَةَ عنْ أبى العالِيَةِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما قال كانَ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَقُولُ عِنْدَ الكَرْبِ لاإلٰهَ إلاَّ اللّٰهُ العَلِيمُ الحَلِيمُ لا إلٰهَ إلاَّ اللّٰهُ ربُّ العَرْشِ العَظِيمِ لاإلٰهَ إلاَّ اللّٰهُ ربُّ السَّمٰوَاتِ وربُّ الأرْضِ ورَبُّ العَرْشِ الكَرِيمِ *

55-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) keder ve şiddet zamânında şu duâyı söylerdi:

''Lâ ilâhe ille'llâhu el-Azîmu'l-Halîm.
Lâ ilâhe ille'llâhu Rabbu'l-Arşı'l-Azîm.
Lâ ilâhe ille'llâhu Rabbu's-semâvâti ve Rabbu'l-Ardı
Ve Rabbu'l-Arşı'l-Kerîm.

(=İbâdete lâyık hiçbir tanrı yoktur, ancak azamet ve vakaar sâhibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir tanrı yoktur, ancak büyük Arş'ın sahibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir tanrı yoktur, ancak göklerin Rabb'i, Yer'in Rabb'i ve kerîm Arş'ın Rabb'i olan Allah vardır.)'' [80].

---

78 Başlığa uygunluğu, o âyetin tamâma ermesi cümlesindedir. O da Berâe Sûresi'nin sonu ***''Ve huve Rabbu'l-Arşi'l-Azîm = O büyük Arş'ın sâhibidir''*** kavlidir. Çünkü Arş, Allah'ın en büyük mahlûkudur. Onu semâ ehlinin tavâf yeri ve duânın kıblesi olarak yaratmıştır.

Bu hadîsin uzun bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı, ''Kur'an'ın cem'i bâbı''nda geçmişti. Buradaki hadîs ise Tevbe Sûresi'nin tefsîri bâbı'nda geçti.

79 Bu da hadîsin başka bir yoldan rivâyetidir. Bu konudaki geniş bilgi, daha evvel geçtiği Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda verilmişti.

80 Başlığa uygunluğu ***''Rabbu'l-Arşi'l-Azîm''*** kavlindedir.

Bu hadîs, Duâlar Kitâbı, ''Keder ânında duâ bâbı''nda da geçti.

Arş'ın azametle vasıflanması kemmiyet yönünden, kerem yânî güzellikle

٥٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرو بنِ يَحْيى عنْ أبيهِ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم يَصْعَقُونَ يَوْمَ القِيامَةِ فإذَا أنا بِمُوسَى آخِذٌ بِقائِمَةٍ مِنْ قَوائِمِ العَرْشِ * وقال المَاجِشُونُ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ الفَضْلِ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال فأكُونُ أوَّلَ مَنْ بُعِثَ فإذَا مُوسَى آخِذٌ بالْعَرْشِ *

56-..... Bize Sufyân es-Sevrî, Amr ibn Yahyâ'dan; o da babası Yahyâ ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Kıyâmet gününde insanlar* (o günün şiddetinden) *bayılıp düşecekler. O anda ben kendimi Mûsâ'ya yakın bulacağım. Mûsâ Arş'ın direklerinden birisine tutunmuş bulunacak"*.

Ve el-Mâcişûn da Abdullah ibnu'l-Mugaffel'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den söyledi ki, Peygamber (S): "(Onlarla berâber ben de bayılacağım.) *Ben ilk ayıltılan olurum. O anda ben Mûsâ'yı Arş'a yapışmış bulurum"* demiştir [81].

٢٣ــ بابُ
قَوْلِ اللّهِ تعالى تَعْرُجُ المَلائِكَةُ والرُّوحُ إلَيْهِ :
وقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ إلَيْهِ يَصْعَدُ
الكَلِمُ الطَّيِّبُ

وقال أبُو جَمْرَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ بَلَغَ أبا ذَرٍّ مَبْعَثُ النبيِّ صلى اللّه علية

---

vasıflanması keyfiyet yönündendir. O zâten ve sıfâten medhedilmiştir. Bu duâ, câmialı sözlerdendir (Aynî).

Arş, mahlûkaatın en rıf'atlısı, en yükseğidir. O mahlûkaattan herşeyin kıvâmıdır, herşeyi kuşatmıştır, o büyüklük mekânıdır. Herşeyin oluştuğu, îcâd ve tedbîrlerin oluştuğu, hükümler ve hikmetler onun üstünden çıkar... (Kastallânî).

81 Başlığa uygunluğu *"Arş"* sözünde olduğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmişti.

وسلم فقال لأخيه اعْلَمْ لى علّمَ هٰذَا الرَّجُلِ الَّذِى يَزْعُمُ أَنَّهُ يأْتِيهِ الخَبرُ مِنَ السَّماءِ : وقال مُجاهِدٌ العَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُ الكَلِمَ الطَّيِّبَ يُقالُ ذِى المَعارِجِ المَلاَئِكَةُ تَعْرُجُ إِلى اللَّهِ *

23- YÜCE ALLAH'IN:

"O, derecelerin sâhibi Allah'tandır. Melekler de, rûh da oraya mesâfesi ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar"

(el-Meâric: 3-4)

KAVLİ BÂBI

Ve zikri ulu olan Allah'ın şu kavli:

"Kim ululanmak hevesine düşerse (bilsin ki) bütün ululuk Allah'ındır. Güzel kelimeler ancak O'na yükselir. Onu da iyi amel yükseltir"

(Fâtır: 10) [82].

Ebû Cemre, İbn Abbâs'tan söyledi: Ebû Zerr'e Peygamber'in gönderilmesi haberi ulaştığında, kardeşi Uneys'e: Benim için şu kendisine semâdan haber gelmekte olduğunu söyleyen adamın ilmini öğren! dedi [83].

Mucâhid:

Sâlih amel, güzel kelimeyi yükseltir; *"Zı'l-Meâric"*'in ma'nâsı "Melekler"dir, onlar Allah'a yükselirler deniyor, demiştir [84].

٥٧ــ حدّثنا إِسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال يَتَعاقَبُونَ فِيكُمْ مَلاَئِكَةٌ باللَّيْلِ ومَلاَئِكَةٌ بالنَّهارِ ويَجْتَمِعُونَ فى صَلاَةِ العَصْرِ وصَلاَةِ الفَجْرِ

82 Buhârî iki âyetten birincisiyle *"Zı'l-Meâric"* kavlinin zâhirine tutunan Mucessime Cehmiyye fırkasını reddetmek istemiştir. Takarrur etmiştir ki, Allah cisim değildir. İstikrâr mekânına ihtiyâcı yoktur. *"Meâric"*i kendisine izâfesi, şereflendirme izâfetidir. İkinci âyete gelince, yine onların şübhelerini redd içindir. Çünkü kelime yükselirken Allah'ın bir cihette olmasını gerektirmez. Çünkü Allah Taâlâ'yı hiçbir cihet ihâta edemez... (Aynî).

83 Ebû Cemre'nin bu hadîsi, "Ebû Zerr'in İslâm'ı bâbı"nda uzun bir metinle geçmişti.

84 Mucâhid'in bu sözünü el-Feryâbî rivâyet etmiştir.

ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ باتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ وهُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ فَيَقُولُ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْناهُمْ وهُمْ يُصَلُّونَ وأَتَيْناهُمْ وهُمْ يُصَلُّونَ * وقال خالِدٌ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمانُ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ دِينارٍ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ولا يَصْعَدُ إِلى اللَّهِ إِلاّ الطَّيِّبُ فإِنَّ اللَّهَ يَتَقَبَّلُها بِيَمِينِهِ ثُمَّ يُرَبِّيها لِصاحِبِهِ كما يُرَبِّى أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حتَّى تَكُونَ مِثْلَ الجَبَلِ : ورَوَاهُ ورْقاءُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ سَعِيدِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ ولا يَصْعَدُ إِلى اللَّهِ إِلاَّ الطَّيِّبُ *

57-..... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Her gün) *birtakım melekler geceleyin, diğer birtakım melekler de gündüzleyin birbirlerini müteâkib size gelirler. Bunlar sabâh ile ikindi namâzlarında buluştuktan sonra içinizde kalmış olanlar semâya yükselirler. Rabb'leri* (namâz kılmış kullarının) *hâllerini en iyi bilir iken, yine o meleklere:*

— Kullarımı ne hâlde bıraktınız? diye sorur.

Onlar da:

— Onları namâz kılarlarken bıraktık, nitekim namâz kılarlarken bulmuştuk, cevâbını verirler" [85].

Ve Hâlid ibnu Mahled şöyle dedi: Bize Süleymân tahdîs etti. Bana Abdullah ibnu Dînâr, Ebû Sâlih'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Her kim halâl kazancından bir tek hurma değerinde hirşey sadaka verirse -ki Allah Taâlâ'ya halâl olandan başkası yükselmez- şübhesiz Allah onu sağ eliyle kabûl eder. Sonra o tek hurma kadar sadakayı, dağ gibi oluncaya kadar, sizin birinizin beygir yavrusunu dikkatle büyüttüğü gibi, sadaka sâhibi için büyütür"* [86].

Bu hadîsi Verkaa da Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Saîd ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den: *"Allah'a ancak halâl olan yükselir"* lafzıyle rivâyet etmiştir [87].

---

85 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nın evvellerinde, "İkindi namâzının fazîleti bâbı"nda geçmişti.

86 Başlığa uygunluğu *"Allah'a halâl olandan başkası yükselmez"* kavlindedir. Bunun bir rivâyeti Zekât Kitâbı evvellerinde "Halâl kazançtan sadaka vermek bâbı"nda geçmişti.

87 Bu da hadîsin başka bir yoldan rivâyetidir. el-Kirmânî şöyle dedi: Bu iki yoldan

٥٨ــ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى بنُ حَمَّادٍ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قتادَةَ عنْ أبى العالِيَةِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ نَبِىَّ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم كانَ يَدْعُو بِهِنَّ عِنْدَ الكَرْبِ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ العَظِيمُ الحَلِيمُ لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ رَبُّ العَرْشِ العَظِيمِ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ رَبُّ السَّمٰواتِ وربُّ العَرْشِ الكَرِيمِ *

58-..... Bize Saîd ibn Arûbe, Katâde'den; o da Ebû'l-Âliye'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Allah'ın Peygamberi (S) keder sırasında şu kelimelerle duâ ederdi:

"Lâ ilâhe ille'llâhu'l-Azîmu'l-Halîm.
Lâ ilâhe ille'llâhu Rabbu'l-Arşı'l-Azîm.
Lâ ilâhe ille'llâhu Rabbu's-semâvâti
Ve Rabbu'l-Arşı'l-Kerîm!" [88]

٥٩ــ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفيانُ عنْ أبِيهِ عنِ أبى نُعْيْمٍ أوْ أبى نُعْمٍ شكَّ قَبيصَةُ عنْ أبى سَعِيدٍ قال بُعِثَ إلى النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم بِذُهَيْبَةٍ فَقَسَمَها بَيْنَ أرْبَعَةٍ *

59- Bize Kabîsa tahdîs etti. Bize Sufyân es-Sevrî, babası Saîd ibn Mesrûk'tan; o da Ebû Nuaym'dan yâhud Ebû Nu'm'dan -râvî Kabîsa şekk etmiştir- tahdîs etti. Ebû Saîd el-Hudrî (R): Peygamber(S)'e bir parça altın gönderildi de, kendisi bu altını dört kimse arasında taksîm etti, demiştir [89].

٦٠ــ وحدّثنى إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا سُفْيانُ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ أبى نُعْمٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ قال بَعَثَ عَلِيٌّ وهْوَ باليَمنِ إلى النبىِّ ﷺ بِذُهَيْبَةٍ فى تُرْبَتِها فَقَسَمَها بَيْنَ الأقْرَعِ ابنِ حابِسٍ الحَنْظَلِيِّ ثُمَّ أحَدِ بَنى مُشاجِعٍ وبَيْنَ عُيَيْنَةَ بنِ بَدْرٍ الفَزارِيِّ وبَيْنَ عَلْقَمَةَ بنِ عُلاثَةَ العامِرِيِّ ثُمَّ أحَدِ بنى كِلابٍ وبَيْنَ زَيْدِ الخَيْلِ الطَّائِيِّ ثُمَّ أحَدِ بَنِى نَبْهانَ فَتَغَضَّبَتْ قُرَيْشٌ

---

gelen hadîs arasındaki fark, birincisinde "et-Tayyib" kelimesi ma'rifedir, ikincisinde nekredir. İşte bu fark üzere kısalttı ve iki şeyhin ihtilâfını zikretmedi. Verkaa'nın ta'lîkını el-Beyhakî rivâyet etmiştir.

88 Bunun bir rivâyeti yakında da geçmişti.

89 Buhârî bu hadîsi iki yoldan getirdi. İkincisi daha tafsîllidir.

والأنصارُ فقالُوا يُعْطِيهِ صَنادِيدَ أهْلِ نَجْدٍ ويَدَعُنا قال إنَّما أتألَّفُهُمْ فأقْبَلَ رجُلٌ غائِرُ العَيْنَيْنِ ناتِئُ الجَبِينِ كَثُّ اللِّحْيَةِ مُشْرِفُ الوَجْنَتَيْنِ مَحْلُوقُ الرَّأْسِ فقال يامُحَمَّدُ اتَّقِ اللَّهَ فقال النبيُّ ﷺ فَمَنْ يُطِيعُ اللَّهَ إذَا عَصَيْتُهُ فَيأْمَنُنِي عَلى أهْلِ الأرْضِ ولا تأْمَنُونِي فَسألَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ قَتْلَهُ أُراهُ خالِدَ بنَ الوَلِيدِ فَمَنَعَهُ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم فَلمَّا ولَّى قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم إنَّ مِنْ ضِئْضِىءِ هٰذَا قَوْمًا يَقْرَؤُنَ القُرْآنَ لايُجاوِزُ حَناجِرَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الإسْلاَمِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ يَقْتُلُونَ أهْلَ الإسْلاَمِ ويَدَعُونَ أهْلَ الأوْثانِ لَئِنْ أدْرَكْتُهُمْ لأقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ عادٍ *

60-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R) Yemen'de bulunduğu sırada Peygamber(S)'e toprağı içinde altın ma'deni göndermişti. Peygamber bu altını el-Akra' ibnu Hâbis el-Hanzalî, sonra Mucâşi' oğulları'ndan biri ve Uyeyne ibn Bedr el-Fezârî ile Alkame ibnu Ulâse el-Âmirî arasında, sonra Kilâb oğulları'ndan biri ile Zeyd el-Hayl et-Tâî arasında, sonra Nebhân oğulları'ndan biri arasında taksîm etti. Bu taksîm sebebiyle Kureyş ile Ensâr öfkelendiler ve:

— Rasûlullah bizleri terkediyor da Nech ahâlîsinin seyyidlerine veriyor! dediler.

Rasûlullah:

— *"Ben ancak* (İslâm'da sebât etmeleri için) *onları alıştırıyorum!"* buyurdu.

Bu sırada iki gözü çökük, alnı yüksek, sakalının kılları bol, elmacık kemikleri çıkık, başı tıraşlı bir kişi geldi de:

— Yâ Muhammed, Allah'tan kork! dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Ben Allah'a âsî olduğum takdîrde, O'na kim itâat eder? O beni Yer halkı üzerine emîn kılıyor, sizler beni emîn saymıyor musunuz?"* buyurdu.

O topluluktan bir adam Peygamber'e i'tirâz edeni öldürmek istedi. Zannederim ki, o öldürmek isteyen kişi Hâlid ibnu'l-Velîd idi. Peygamber onu bundan men' etti. Sonra o Peygamber'e i'tirâz eden adam arkasına dönüp gittiği zamân, Peygamber şöyle buyurdu:

— *"Şunun soyundan öyle bir kavim türeyecektir ki, onlar Kur'ân okuyacaklar, fakat Kur'ân onların boğazlarından öteye geçmiyecek. Onlar -ok avı delip çıktığı gibi- İslâm'dan çıkacaklar; onlar İslâm ahâlîyi öldürecekler de putlar ehlini bırakacaklardır. Eğer ben onla-*

rın zamânına erişmiş olsaydım, muhakkak onları Âd kavminin öldürülüşü gibi öldürürdüm!'' [90]

٦١ــ حدّثنا عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا وَكِيعٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عنْ أبِيهِ عنْ أبى ذَرٍّ قال سَأَلْتُ النبىَّ صلي اللّهُ عليه وسلم عنْ قَوْلِهِ والشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَها قال مُسْتَقَرُّها تَحْتَ العَرْشِ *

61-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'e ***"Güneş de kendi karargâhında cereyân etmektedir..."*** (Yâsîn: 37) âyetini sordum.

Peygamber (S):

— *"Onun mustakarrı Arş'ın altındadır"* buyurdu [91].

٢٤ــ بابُ قَولِ اللّهِ تعالى
وجُوهٌ يَوْمَئِذٍ ناضِرَةٌ إلى رَبِّها ناظِرَةٌ

24- YÜCE ALLAH'IN:
"Birtakım yüzler o gün terütâzedir; Rabb'lerini göreceklerdir" (el-Kıyâme: 22)
KAVLİ BÂBI [92]

٦٢ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَوْنٍ حدّثنا خالِدٌ وهُشَيْمٌ عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنْ جَرِيرٍ قال كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النبىِّ ﷺ إذْ نَظَرَ إلى القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ قال إنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَما تَرَوْنَ هٰذَا القَمَرَ لاتُضامُّونَ فى رُؤْيَتِهِ فإنِ اسْتَطَعْتُمْ أنْ لاتُغْلَبُوا عَلى صَلاَةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وصَلاَةٍ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ فافْعَلُوا *

---

90 Başlığa uygunluğu *"O beni. Yer halkı üzerine emîn kılıyor..."* sözünden alınır.
Bu hadîsin bâzı rivâyetleri ***"Ve ammâ Âdun fe-uhlikû..."*** (el-Hâkkaa: 5-6) kavli bâbı'nda; Mağâzî'de "Alî'nin gönderilmesi bâbı"nda ve Berâe Sûresi tefsîrinde geçmişti.

91 Bunun birer rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta ve Tefsîr'de geçti. Oralarda açıklaması verilmişti.

92 Ehli Sünnet âlimleri şöyle dediler: Allah Taâlâ'yı görmek aklen imkânsız değildir, mümkindir. Bunun âhirette vukû'u husûsunda ittifâk etmişlerdir. Binâenaleyh mü'minler Cenâbı Hakk'ı görecekler, kâfirler ise et-Tatfîf: 15. âyeti gereğince bundan mahrûm kalacaklardır...

62-..... Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber'in yanında oturuyorduk. Ayın ondördüncü gecesi idi. Peygamber (S) kamere baktı da şöyle buyurdu:

— *"Şu Ay'ı görmekte nasıl birbirinize gösterebilmek için sıkışıp üstüste yığılmanıza hâcet kalmaksızın hepiniz zahmetsizce görüyorsanız, Rabb'inizi de öylece göreceksiniz. Artık Güneş'in doğumundan da, batışından da evvelki namâzların hiçbirinden alıkonmamak elinizden gelirse, ona çalışınız"* [93].

٦٣ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسَى حدّثنا عاصِمُ بنُ يُوسَفَ اليَرْبُوعِىُّ حدّثنا أبُو شِهابٍ عنْ إسْماعِيلَ بنِ أبى خالِدٍ عنْ قَيْسِ بنِ أبى حازِمٍ عنْ جرِيرِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ قال قال النبىُّ ﷺ إنَّكُمْ سترَوْنَ رَبَّكُمْ عِيانًا.*

63-..... Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Şübhesiz sizler Rabb'inizi göz görüşü ile göreceksiniz"* buyurdu.

٦٤ــ حدّثنا عَبْدَةُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا حُسَيْنٌ الجُعْفِىُّ عنْ زَائِدَةَ حدّثنا بَيانُ بنُ بِشْرٍ عنْ قَيْسِ بنِ أبى حازِمٍ حدّثنا جَرِيرٌ قال خَرَجَ عَلَيْنا رسولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ البَدْرِ فقال إنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ يَوْمَ القِيامَةِ كَما تَرَوْنَ هٰذا لاتُضامُّونَ فى رُؤْيَتِهِ *

64-..... Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ayın ondördüncü gecesi bizim yanımıza çıktı da şöyle buyurdu: *"Şübhesiz sizler şu Ay'ı görmekte nasıl sıkışıp üstüste yığılmanıza hâcet kalmaksızın hepiniz zahmetsizce görüyorsanız, kiyâmet gününde Rabb'inizi de öylece göreceksiniz* [94].

---

93 Zahmetsizce görmekten maksad, "Acabâ görünüyor mu, görünmüyor mu?" diye aramak zahmetine katlanmaksızın gökyüzünde Ay'ı, Güneş'i görür gibi âşikâr görmektir. Bu, görüleni görülene değil; görmeyi görmeye benzetmektir ki, bi'l-cümle hadîs kitâblarındaki birçok hadîslerin lafızları hep bunu te'yîd edicidir. Kıyâmet gününde mü'min kullarına Rabb'lerinin cemâlini hicâbsız görmek ve müşâhade etmek müyesser olacağına -Mu'tezile ile Hâricîler'den başka- İslâm fırkalarından hiçbirinin şekk ve şübhesi yoktur.

Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "İkindi namâzının fadlı bâbı"nda da geçmişti.

94 Bu iki rivâyet de hadîsin başka yoldan gelişleridir.

٦٥ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَطَاءِ بنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ أنَّ النَّاسَ قالُوا يارسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنا يَوْمَ القِيامَةِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم هَلْ تُضارُّونَ فى القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ قالُوا لا يارسولَ اللَّهِ قال فَهَلْ تُضارُّونَ فى الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَها سَحابٌ قالُوا لا يارسولَ اللَّهِ قال فإنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ القِيامَةِ فيَقُولُ مَنْ كانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فلْيَتَّبِعْهُ فَيَتَّبِعُ مَنْ كانَ يَعْبُدُ الشَّمْسَ الشَّمْسَ وَيَتَّبِعُ مَنْ كانَ يَعْبُدُ القَمَرَ القَمَرَ ويَتْبَعُ مَنْ كان يَعْبُدُ الطَّواغِيتَ الطَّواغِيتَ وتَبْقَى هٰذِهِ الأُمَّةُ فِيها شافِعُوها أوْ مُنافِقُوها شَكَّ إبْراهِيمُ فَيَاْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ أنا رُبُّكُمْ فَيَقُولُونَ هٰذَا مَكانُنا حَتَى يَاْتِينَا رَبُّنا فإذَا جاءَنا رَبُّنا عَرَفْناهُ فَيَاْتِيهِمِ اللَّهُ فى صُورَتِهِ الَّتى يَعْرِفُونَ فَيَقُولُ أنا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ أنْتَ رَبُّنا فَيَتْبَعُونَهُ ويُضْرَبُ الصِّراطُ بَيْنَ ظَهْرَىْ جَهَنَّمَ فأكُونُ أنا وأُمَّتِى أوَّلَ مَنْ يُجِيزُها ولا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ إلاَّ الرُّسُلُ ودَعْوَي الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ وفى جَهَنَّمَ كَلالِيبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ هَلْ رَأيْتُمُ السَّعْدانَ قالُوا نَعَمْ يا رسولَ اللَّهِ قال فإنَّها مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدانِ غَيْرَ أنَّهُ لا يَعْلَمُ ما قَدْرُ عِظَمِها إلاَّ اللَّهُ تَخْطَفُ النَّاسَ بِأعْمالِهِمْ فَمِنْهُمُ المُوبَقُ بَقِىَ بِعَمَلِهِ أوِ المُوثَقُ بِعَمَلِهِ ومِنْهُمُ المُخَرْدَلُ أوِ المُجازَى أوْ نَحْوُهُ ثُمَّ يَتَجَلَّى حتَّى إذَا فَرَغَ اللَّهُ مِنَ القَضاءِ بَيْنَ العِبادِ وأرادَ أنْ يُخْرِجَ بِرَحْمَتِهِ مَنْ أرادَ مِنْ أهْلِ النَّارِ أمَرَ المَلائِكَةَ أنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ كان لا يُشْرِكُ باللَّهِ شَيْئًا مِمَّنْ أرادَ اللَّهُ أنْ يَرْحَمَهُ مِمَّنْ يَشْهَدُ أنْ لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ فَيَعْرِفُونَهُمْ في النَّارِ بأثَرِ السُّجُودِ تَاْكُلُ النَّارُ ابنَ آدَمَ إلاَّ أثَرَ السُّجُودِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلى النَّارِ أنْ تَاْكُلَ أثَرَ السجُودِ فَيَخْرُجُونَ مِنَ النَّارِ قَدِامْتُحِشُوا فَيُصَبُّ عَلَيْهِمْ ماءُ الحَياةِ فَيَنْبُتُونَ تَحْتَهُ كما تَنْبُتُ الحِبَّةُ فى حَمِيلِ السَّيْلِ ثُمَّ يَفْرُغُ اللَّهُ مِنَ القَضاءِ بَيْنَ العِبادِ ويَبْقَى رَجُلٌ مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ عَلى النَّارِ هُوَ آخِرُ أهْلِ النَّارِ دُخُولاً الجَنَّةَ فَيَقُولُ أىْ رَبِّ اصْرِفْ وَجْهِى عنِ النَّارِ فإنَّهُ قَدْ قَشَبَنِى رِيحُها وأحْرَقَنِى ذَكاؤُها فَيَدْعُوا اللَّهَ بِما شاءَ أنْ يَدْعُوَهُ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ هَلْ عَسَيْتَ إن أُعْطِيتَ ذٰلِكَ أنْ تَسْأَلَنِى غَيْرَهُ فَيَقُولُ لاوعِزَّتِكَ

لا أسْأَلُكَ غَيْرَهُ ويُعْطِى رَبَّهُ مِنْ عُهُودٍ ومَواثِيقَ ماشاءَ فَيَصْرِفُ اللَّهُ وَجْهَهُ عنِ النَّارِ فإذَا أقْبَلَ عَلى الجَنَّةِ ورَآها سَكَتَ ماشاءَ اللَّهُ أنْ يَسْكُتَ ثُمَّ يَقُولُ أىْ رَبِّ قَدِّمْنِى إلى بابِ الجَنَّةِ فَيَقُولُ اللَّهُ لهُ أَلَسْتَ قَدْ أعْطَيْتَ عُهُودَكَ ومَواثِيقَكَ أنْ لاتَسْأَلَنِى غَيْرَ الَّذِى أُعْطِيتَ أبَدًا وَيْلَكَ يا ابنَ آدَمَ ما أغْدَرَكَ فَيَقُولُ أىْ رَبِّ ويَدْعُو اللَّهَ حتَّى يَقولَ هَلْ عَسِيْتَ إنْ أُعْطِيتَ ذٰلِكَ أنْ تَسْأَلَ غَيْرَهُ فَيقولُ لا وعِزَّتِكَ لا أسْأَلُكَ غَيْرَهُ ويُعْطِى ما شاءَ مِنْ عُهُودٍ ومَواثِيقَ فَيُقَدِّمُهُ إلى بابِ الجَنَّةِ فإذَا قام إلى بابِ الجَنَّةِ انْفَقَهَتْ لهُ الجَنَّةُ فَرَأى ما فِيها مِنَ الحَبْرَةِ والسُّرُورِ فَيَسْكُتُ ما شاءَ اللَّهُ أنْ يَسْكُتَ ثُمَّ يَقُولُ أىْ رَبِّ أدْخِلْنِى الجَنَّةَ فَيَقُولُ اللَّهُ أَلَسْتَ قَدْ أعْطَيْتَ عُهُودَكَ ومَواثِيقَكَ أنْ لا تَسْأَلَ غَيْرَ ما أُعْطِيتَ فَيَقُولُ ويْلَكَ يا ابنَ آدَمَ ما أغْدَرَكَ فيقولُ أىْ رَبِّ لا أكُونَنَّ أشْقَى خَلْقِكَ فَلا يَزالُ يَدْعُو حتَّى يَضْحَكَ اللَّهُ مِنْهُ فإذَا ضَحِكَ مِنْهُ قال لهُ ادْخُلِ الجَنَّةَ فإذَا دَخَلَها قال اللَّهُ لهُ تَمَنَّه فَسأَلَ رَبَّهُ وتَمَنَّى حتَّى إنَّ اللَّهَ لَيُذَكِّرُهُ يَقولُ كَذَا وكَذَا حتَّى انْقَطَعَتْ بِهِ الأمانِىُّ قال اللَّهُ ذٰلِكَ لَكَ ومِثْلُهُ مَعَهُ : قال عَطاءُ بنُ يَزِيدَ وأبُو سَعِيدٍ الخُدْرِىُّ مَعَ أبى هُرَيْرَةَ لايَرُدُّ عَلَيْهِ مِنْ حَدِيثِهِ شَيْئًا حتَّى إذا حَدَّثَ أبُو هُرَيْرَةَ أنَّ اللَّهَ تَبارَكَ وتعالى قال ذٰلِكَ لَكَ ومِثْلُهُ مَعَهُ : قال أبُو سَعِيدٍ الخُدْرِىُّ وعَشَرَةُ أمْثالِهِ مَعَهُ ياأبا هُرَيْرَةَ . قال أبُو هُرَيْرَةَ ما حَفِظْتُ إلاَّ قَوْلَهُ ذٰلِكَ لَكَ ومِثْلُهُ مَعَهُ . قال أبُو سَعِيدٍ الخُدْرِىُّ أشْهَدُ أنِّى حَفِظْتُ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قَوْلَهُ ذٰلِكَ لَكَ وعَشَرَةُ أمْثالِهِ : قال أبُو هُرَيْرَةَ فَذٰلِكَ الرَّجُلُ آخِرُ أهْلِ الجَنَّةِ دُخُولاً الجَنَّةَ *

65-..... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: İnsanlar:

— Yâ Rasûlallah, bizler kıyâmet gününde Rabb'imizi görecek miyiz? diye sordular.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Ayın ondördüncü gecesi Ay'ı görmek için itişip kakışmaya,*

birbirinize zahmet vermeye hâcet görür müsünüz?'' diye sordu.

Sahâbîler:

— Hayır yâ Rasûlallah! dediklerinde, tekrâr:

— *''Ya Güneş'in önünde hiçbir bulut yokken görmek için itişip kakışmaya, birbirinize zahmet vermeye hâcet görür müsünüz?''* diye sordu.

Sahâbîler yine:

— Hayır yâ Rasûlallah! deyince, Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *''Şübhesiz sizler O'nu işte böyle açık göreceksiniz. Allah, kıyâmet gününde insanları toplayacak da:*

— *Her kim her neye tapıyor idiyse, onun ardına düşsün! buyuracak.*

Artık Güneş'e tapmakta olan Güneş'in ardına; Ay'a tapmakta olan Ay'ın ardına; tâgûtlara tapmakta olanlar da tâgûtların arkalarına düşüp gidecek. Ve yalnız bu ümmet, içlerinde şefâatçileri -yâhud: *münâfıkları- da olduğu hâlde yerinde durup kalacak* -Râvî İbrâhîm bu iki kelimede şekk etti-; *Allah onlara* (evvelce tanıdıklarından başka bir sûrette) *gelip:*

— *Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak.*

Onlar (Rabb'lerini o tecellî ile tanıyamadıkları için:

—Senden Allah'a sığınırız), *Rabb'imiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır* (yerimizden ayrılmayız)*! Rabb'imiz bize geldiğinde biz O'nu tanırız! diyecekler.*

Allah Taâlâ onlara bu defa tanımakta oldukları sûret üzere gelecek de:

— *Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak.*

Onlar da:

— (Hakîkat) *Sen bizim Rabb'imizsin! diyecekler ve* (Allah'ın da'vet etmesi üzerine) *O'na tâbi' olacaklar.*

Cehennemin de ortasına sırât (yânî köprü) *kurulur. Ben ümmetimi onun üstünden geçirecek ilk kimse olacağım. O gün rasûllerden başka hiçbir kimse* (korku ve dehşetten dolayı) *tekellüm edemez. Rasûllerin de o günkü duâsı:*

— ***'Allâhumme sellim sellim***(=Allah'ım, selâmet ver, selâmet ver)*!' olacaktır. Cehennemden sa'dân dikenlerine benzer çengeller vardır. Sa'dân dikenlerini hiç görmüşlüğünüz var mı?''*

Sahâbîler:

— Evet yâ Rasûlallah, dediler.

Rasûlullah şöyle devâm etti:

— *''İşte bu çengeller sa'dân dikenlerine benzer. Ancak şu var ki, ne kadar büyük olduklarını yalnız Allah Taâlâ bilir. İşte bunlar*

insanları (kötü) *amellerinden dolayı kapıp alırlar. Artık insanlardan kimisi helâk olur, kötü ameliyle kalır* -yâhud: *Kötü ameli dolayısiyle helâk olur-, kimisi de hardal gibi ezim ezim ezildikten sonra yâhud cezâsını gördükten yâhud buna benzer bir hâlde kurtulur. Nihâyet Allah Taâlâ kulları hakkında hüküm ve kazâ adlini icrâ ve tamam edip de sırf ilâhî rahmeti olarak cehennem ehlinden dilediklerini cehennemden çıkarmak istediğinde meleklere ilâhî rahmete nâiliyetleri murâd olanlardan Allah'a birşeyi ortak edinmemişleri,* ***'Lâ ilâhe illa'llâh'*** *diye şehâdet etmişleri cehennemden çıkarsınlar diye emredecektir. Melekler bunları cehennemde üzerlerindeki sucûd izlerinden tanıyacaklardır. Ateş Âdem oğlunun bütününü yer de yalnız sucûd eserini yiyemez. Allah Taâlâ sucûd eserini yemeyi cehennem ateşine harâm kılmıştır. Bunlar ateşten kavrulup kapkara olarak çıkarılacaklar. Üzerlerine hayât suyu dökülecek de onun altında seyl uğrağında biten yabânî reyhân tohumları nasıl çabuk biterse, yeniden öylece bitecekler.*

Sonra Allah Taâlâ kulları arasında hüküm ve kazâyı sona erdirir. Ancak cennet ile cehennem arasında yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki, o cennete girecek cehennem ehlinin sonuncusu olacaktır. O kimse:

— Yâ Rabb! Yüzümü şu ateşten döndür. Çünkü kokusu beni zehirleyip duruyor, alevi beni yakıp duruyor, diyecek.

O adamı mütemâdiyen Allah'a, Allah'ın dilemesi kadar duâ ve niyâzda bulunacak. Sonunda Allah ona:

— Bu senin dediğin sana verilecek olsa, acaba başka şey daha istemiyecek misin? buyuracak.

O ise:

— İzzetine yemîn olsun ki, hayır; bundan başka Sen'den birşey daha istemem! diyecek ve Rabb'ine, ilâhî ma'siyeti taalluk eden birçok ahidler ve mîsâklar verecek.

Ondan sonra Allah Taâlâ onun yüzünü cehennem cihetinden (cennet tarafına) *çevirecek. Yüzünü cennete doğru döndürünce cennetin güzelliğini göreçek.* (Lâkin hemen istekten utanıp) *Allah'ın dilediği kadar bir müddet sükût ettikten sonra:*

— Yâ Rabb! Beni cennetin kapısına yanaştır, diyecek.

Allah da ona:

— Evvelce istediğinden başka ebediyyen hiçbirşey istemiyeceğine ahidlerini ve mîsâklarını vermiş değil miydin? Allah lâyıkını versin be hey Âdem oğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin! buyuracak.

O da:

— Ey Rabb'im! der ve Allah'a devâmlı duâ eder.

Nihâyet Allah:

— Bu sana verilirse, bundan başka birşey istemiyecek misin? diyecek.

O da:

— İzzetine yemîn ederim ki, hayır; bundan başka birşey istemem! diyecek ve yine Rabb'inin dilediği bir çok ahidler ve mîsâklar verecek.

Bunun ardından Rabb'i onu cennetin kapısına yanaştıracak. O kimse cennet kapısına varıp dikildiği ve cennet ona açılıp genişlediği, o da cennetin içindeki güzel ve bol ni'metleri, sevinci görünce (yine utanıp) *Allah'ın dilediği kadar bir müddet sükût edecek. Sonra:*

— Yâ Rabb! Beni cennetin içine sok! diyecek.

Allah da ona:

— İstediğin sana verildiği takdîrde, ondan başka hiçbirşey istemiyeceğine ahidlerini ve mîsâklarını vermiş değil miydin? der ve: Sana veyl olsun ey Âdem oğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin! buyurur.

Bunun üzerine o kimse:

— Ey Rabb'im! Mahlûklarının en bedbahtı ben olmayayım, diyecek, durmadan duâ ve niyâza devam edecek.

Nihâyet Allah Taâlâ ona gülecek. Ona gülünce de:

— Cennete gir! buyuracak.

O kul cennete girince Allah ona:

— Temennî et! buyuracak.

O da Rabb'inden ister ve temennî eder. Nihâyet Allah ona:

— Şunu da, bunu da iste! diye buyurarak, istenecek şeyleri onun aklına getirecek.

Nihâyet bu dileklerinin hepsi kesilince, yine Allah ona:

— Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir! buyuracak."

Hadîsi Ebû Hureyre'den rivâyet edenlerden biri olan Atâ ibn Yezîd şöyle dedi: Ebû Hureyre bunu rivâyet ederken Ebû Saîd el-Hudrî de oturuyor ve Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbirşeyi değiştirmeğe lüzûm görmüyordu. Tâ: *"Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir"* sözüne gelince, Ebû Saîd Hudrî (R), Ebû Hureyre'ye:

— Rasûlullah: *"Allah, bunların hepsi ve daha on misli senindir, buyuracaktır"*, demişti, yâ Ebâ Hureyre! dedi.

Ebû Hureyre de:

— Ben şehâdet ederim ki, Rasûlullah'tan yalnız *"Bu ve bunun on misli senindir"* ezberledim, dedi.

Ebû Saîd Hudrî de:

— Ben de şehâdet ederim ki, ben Rasûlullah'tan, O'nun *"Bunun hepsi ve on misli de senindir"* buyurduğunu ezberledim, dedi.

Ebû Hureyre:

— İşte bu adam, cennet ehlinin cennete en son girecek olanıdır, demiştir [95].

٦٦ــ **حدّثنا** يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ خالِدِ بنِ يَزِيدَ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى هِلالٍ عنْ زَيْدٍ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ قال قُلْنا يارسولَ اللَّهِ هَلْ نَرٰي رَبَّنا يَوْمَ القِيامَةِ قال هَلْ تُضارُونَ فى رُؤْيَةِ الشَّمْسِ والقَمَرِ إذَا كانَتْ صَحْوًا قُلْنا لا قال فإنَّكُمْ لاتُضارُونَ فى رُؤْيَةِ رَبِّكُمْ يَوْمَئِذٍ إلا كما تُضارُونَ فى رُؤْيَتِهما ثُمَّ قال يُنادِى مُنادٍ لِيَذْهَبْ كُلُّ قَوْمٍ إلى ما كانُوا يَعْبُدُونَ فَيَذْهَبُ أصْحابُ الصَّلِيبِ مَعَ صَلِيبِهِمْ وأصْحابُ الأوْثانِ مَعَ أوْثانِهِمْ وأصْحابُ كُلِّ آلِهَةٍ مَعَ آلِهَتِهِمْ حتَّى يَبْقٰى مَنْ كانَ يَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ أوْ فاجِرٍ وغُبَّراتٌ منْ أهْلِ الكِتابِ ثُمَّ يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ تُعْرَضُ كأنَّها سَرابٌ فيُقالُ لِلْيَهُودِ ما كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قالُوا كُنَّا نَعْبُدُ عُزَيْرَ بنَ اللَّهِ فَيُقالُ كَذَبْتُمْ لَمْ يَكُنْ لِلَّهِ صاحِبَةٌ ولا وَلَدٌ فَما تُرِيدُونَ قالُوا نُرِيدُ أنْ تَسْقِيَنا فيُقالُ اشْرَبُوا فَيَتَساقَطُونَ فى جَهَنَّمَ ثُمَّ يُقالُ لِلنَّصارٰى ماكُنْتُمْ تَعْبُدُونَ فيَقُولُونَ كُنَّا نَعْبُدُ المَسِيحَ ابنَ اللَّهِ فيُقالُ كَذَبْتُمْ لَمْ يَكُنْ لِلَّهِ صاحِبَةٌ ولا وَلَدٌ فَما تُرِيدُونَ فيَقُولُونَ نُرِيدُ أنْ تَسْقِيَنا فيقالُ اشْرَبُوا فَيَتَساقَطُونَ حتَّى يَبْقٰى مَنْ كانَ يَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ أوْ فاجِرٍ فَيقالُ لَهُمْ ما يُحْبِسُكُمْ وقَدْ ذَهَبَ النَّاسُ فَيَقُولُونَ فارَقْناهُمْ ونَحْنُ أحْوَجُ مِنَّا إلَيْهِ اليَوْمَ وإنَّا سَمِعْنا مِنادِيًا يُنادِى لِيَلْحَقْ كُلُّ قَوْمٍ بِما كانُوا يَعْبُدُونَ وإنَّما نَنْتَظِرُ رَبَّنا قال فَيأْتِيهِمُ الجَبَّارُ بِصُورَةٍ غَيْرِ صورَتِهِ الَّتِى رَأوْهُ فِيهِ أوَّلَ مَرَّةٍ فيَقُولُ أنَا رَبُّكُمْ فيَقُولُونَ أنْتَ رَبُّنا فَلاَ يُكَلِّمُهُ إلاَّ الأنْبِياءُ فيَقُولُ هَلْ بَيْنَكُمْ وبَيْنَهُ آيَةٌ تَعْرِفونَهُ فيَقُولونَ السَّاقُ فَيَكْشِفُ عنْ ساقِهِ فَيَسْجُدُ لهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ ويَبْقٰى مَنْ كان يَسْجُدُ لِلَّهِ رِياءً وسُمْعَةً فَيَذْهَبُ كَيْما يَسْجُدَ فَيعودُ ظَهْرُهُ طَبَقًا واحِدًا ثُمَّ يُؤْتَى

95 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Rikaak Kitâbı, "Sırât, cehennemin köprüsüdür bâbı"nda da geçmişti.

Bu hadîsin Ezân Kitâbı'nda ve daha başka yerlerde Ebû Hureyre'den, İbn Mes'ûd'dan, Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen rivâyetleri geçmişti. Müslim de Îmân'da, Kıyâme, Cennet ve Nârın Sıfatı Kitâbı'nda bunun ayrı ayrı râvîlerden farklı metinlerini getirmiştir. *Tecrîd Ter.*, II, 658-689'daki 450 rakamlı hadîsin hâşiyelerinde bunların birçoğuna işâret edilmiştir.

بِالجَسْرِ فَيُجْعَلُ بَيْنَ ظَهْرَىْ جَهَنَّمَ قُلْنا يارسولَ اللَّهِ وما الجَسْرُ قال مَدْحَضَةٌ مَزِلَّةٌ عَلَيْهِ خَطاطِيفُ وكَلالِيبُ وحَسَكَةٌ مُفَلْطَحَةٌ لَها شَوْكَةٌ عُقَيْفاءُ تَكُونُ بِنَجْدٍ يُقالُ لَهَا السَّعْدَانُ المُؤْمِنُ عَلَيْها كالطَّرْفِ وكالْبَرقِ وكالرِّيحِ وكأجاوِيدِ الخَيْلِ والرِّكابِ فَناجٍ مُسَلَّمٌ وناجٍ مَخْدُوشٌ ومَكْدُوسٌ فى نارِ جَهَنَّمَ حتَّى يُمُرَّ آخِرُهُمْ يُسْحَبُ سَحْبًا فَما أَنْتُمْ بأَشَدَّ لى مُناشَدَةً في الحَقِّ قَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ منَ المُومِنِ يَوْمَئِذٍ لِلْجَبَّارِ وإِذَا رأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ نَجَوْا فى أَخْوَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنا إِخْوَانُنا الَّذِينَ كانُوا يُصَلُّونَ مَعَنا ويَصُومُونَ مَعَنا ويَعْمَلُونَ مَعَنا فيَقُولُ اللَّهُ تعالى اذْهَبُوا فَمَنْ وجَدْتُمْ فى قَلْبِهِ مثْقالَ دِينارٍ مِنْ إِيمانٍ فأَخْرِجُوهُ ويُحَرِّمُ اللَّهُ صُوَرَهُمْ عَلى النَّارِ فَيأْتُونَهُمْ وبَعْضُهُمْ قَدْ غابَ في النَّارِ إلى قَدَمِهِ وإلى أَنْصافِ ساقَيْهِ فَيُخْرِجُونَ مَنْ عَرَفُوا ثُمَّ يَعُودُونَ. فَيَقُولُ اذْهَبُوا فَمَنْ وجَدْتُمْ فى قَلْبِهِ مِثقالَ نِصْفِ دِينارٍ فأَخْرِجُوهُ فَيُخْرِجُونَ مَنْ عَرَفُوا ثُمَّ يَعُودُونَ فَيَقُولُ اذْهَبوا فَمَنْ وجَدْتُمْ في قَلْبِهِ مِثْقالَ ذَرَّةٍ مِنْ إِيْمانٍ فأَخْرِجُوهُ فَيُخْرِجُونَ مَنْ عَرَفوا. قال أَبُو سَعِيدٍ فإِنْ لَمْ تُصَدِّقُونِى فاقْرَؤُوا إِنَّ اللَّهَ لايَظْلِمُ مِثْقالَ ذَرَّةٍ وإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضاعِفْها فَيَشْفَعُ النَّبِيُّونَ والمَلاَئِكَةُ والمُؤْمِنُونَ فَيَقُولُ الجَبَّارُ بَقِيَتْ شَفاعَتِى فَيَقْبِضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ فَيُخْرِجُ أَقْوَامًا قَدِ امْتُحِشُوا فَيُلْقَوْنَ فى نَهَرٍ بأَفْوَاهِ الجَنَّةِ يُقالُ لهُ ماءُ الحَياةِ فَيَنْبُتُونَ في حافَتَيْهِ كَما تَنْبُتُ الحِبَّةُ في حَمِيلِ السَّيْلِ قَدْ رأَيْتُمُوها إِلى جانِبِ الصَّخْرَةِ إِلى جانِبِ الشجَرَةِ فَما كانَ إِلى الشَّمْسِ مِنْها كانَ أَخْضَرَ وما كانَ مِنْها إِلى الظِّلِّ كانَ أَبْيَضَ فَيَخْرُجُونَ كأَنَّهُمُ اللُّؤْلُؤُ فيُجْعَلُ فى رِقابِهِمِ الخَوَاتِيمُ فَيَدْخُلُونَ الجَنَّةَ فَيَقُولُ أَهْلُ الجَنَّةِ هٰؤُلاَءِ عُتَقاءُ الرَّحْمٰنِ أَدْخَلَهُمُ الجَنَّةَ بِغَيْرِ عَمَلٍ عَمِلُوهُ ولا خَيْرٍ قَدَّمُوهُ فَيقالُ لَهُمْ لَكُمْ ما رَأَيْتُمْ ومِثْلُهُ مَعَهُ * وقال حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ **حدّثنا** هَمَّامُ بنُ يَحْيٰى **حدّثنا** قَتادَةُ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم قال يُحْبَسُ المُؤْمِنُونَ يَوْمَ القِيامَةِ حتَّى يُهِمُّوا بِذٰلِكَ فيقولُونَ لَوِ اسْتَشْفَعْنا إِلى رَبِّنا فَيُرِيحُنا مِنْ مَكانِنا فَيأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ أَنْتَ آدَمُ أَبُو النَّاسِ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وأَسْكَنَكَ

جَنَّتَهُ وأَسْجَدَ لَكَ مَلائِكَتَهُ وعَلَّمَكَ أَسْماءَ كُلِّ شَيْءٍ لِتَشْفَعْ لَنا عِنْدَ رَبِّكَ حتَّى يُرِيحَنا مِن مَكانِنا هٰذَا قال فَيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ قال ويَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ الَّتى أصابَ أَكْلَهُ مِنَ الشَّجَرَةِ وقَدْ نُهِىَ عنْها ولٰكِنِ ائْتُوا نُوحًا أَوَّلَ نَبِىٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ تعالى إلى أَهْلِ الأَرْضِ فَيأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ وَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ الَّتِى أصابَ سُؤَالَهُ رَبَّهُ بِغَيْرِ عِلْمٍ ولٰكِنِ ائْتُوا إبْرَاهِيمَ خَلِيلَ الرَّحْمٰنِ قال فَيأْتُونَ إبْرَاهِيمَ فَيَقُولُ إنِّي لَسْتُ هُناكُمْ ويَذْكُرُ ثَلاثَ كَلِماتٍ كَذَبَهُنَّ ولٰكِنِ ائْتُوا مُوسَى عَبْدًا آتاهُ اللَّهُ التَّوْرَاةَ وكَلَّمَهُ وقَرَّبَهُ نَجِيًّا قال فَيأْتُونَ مُوسَى فَيَقُولُ إنِّى لَسْتُ هُناكُمْ ويَذْكُرُ لَهُمْ خَطِيئَتَهُ الَّتى أصابَ قَتْلَهُ النَّفْسَ ولٰكِنِ ائْتُوا عِيسَى عَبْدَ اللَّهِ ورسولَهُ ورُوحَ اللَّهِ وكَلِمَتَهُ قال فَيأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ ولٰكِنِ ائْتُوا مُحَمَّدًا صلى اللَّه عليه وسلم عَبْدًا غَفَرَ اللَّهُ لهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وما تأَخَّرَ فَيأْتُونِى فأَنْطَلِقُ فأَسْتأْذِنُ عَلى ربِّى فى دارِهِ فَيُؤْذَنُ لِى عَلَيْهِ فإِذَا رأَيْتُهُ وقَعْتُ لهُ ساجِدًا فَيَدَعُنِى ماشاءَ اللَّهُ أنْ يَدَعَنِى فَيَقُولُ ارْفَعْ مُحَمَّدُ وقُلْ يُسْمَعْ واشْفَعْ تَشَفَّعْ وسَلْ تُعْطَهْ قال فأَرْفَعُ رَأْسِى فأُثْنِى عَلى رَبِّى بِثَناءٍ وتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لى حَدا فأَخْرُجُ فأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ : قال قَتادَةُ وسَمِعْتُهُ أَيْضًا يَقولُ فأَخْرُجُ فأُخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ وأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ فأَسْتَأْذِنُ عَلى رَبِّى فِي دارِهِ فَيُؤْذَنُ لى عَلَيْهِ فإِذَا رَأَيْتُهُ وقَعْتُ ساجِدًا فَيَدَعُنِى ما شاءَ اللَّهُ أنْ يَدَعَنِى ثُمَّ يَقُولُ ارْفَعْ مُحَمَّدُ وقُلْ يُسْمَعْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ وسَلْ تُعْطَ قال فأَرْفَعُ رَأْسِى فأُثْنِى عَلى رَبِّى بِثَناءٍ وتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ قال ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لى حَدًّا فأَخْرُجُ فأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ : قال قَتادَةُ وسَمِعْتُهُ يَقولُ فأَخْرُجُ فأُخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ وأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ الثَّالِثَةَ فأَسْتَأْذِنُ عَلى رَبِّى فِي دارِهِ فَيُؤْذَنُ لى عَلَيْهِ فإِذَا رَأَيْتُهُ وقَعْتُ ساجِدًا فَيَدَعُنِى ما شاءَ اللَّهُ أنْ يَدَعَنِى ثُمَّ يَقولُ ارْفَعْ مُحَمَّدُ وقُلْ يَسْمَعْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ وسَلْ تُعْطَهْ قال فأَرْفَعُ رَأْسِى فأُثْنِى عَلى رَبِّى بِثَناءٍ وتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ قال ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لى حَدًّا فأَخْرُجُ فأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ : قال قَتادَةُ وقَدْ سَمِعْتُهُ يَقولُ فأَخْرُجُ فأُخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ وأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ حتَّى ما يَبْقَى فى النَّارِ إلاَّ مَنْ حَبَسَهُ

القُرْآنُ أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الخُلُودُ قال ثُمَّ تَلا هٰذِهِ الآيَةَ عَسٰى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقاماً مَحْمُودًا : وقال وهٰذَا المَقامُ المَحْمودُ الَّذِى وُعِدَهُ نَبِيُّكُمْ ﷺ *

66-..... Bize el-Leys, Hâlid ibn Yezîd'den; o da Saîd ibn Ebî Hilâl'den; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan tahdîs etti. Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz:

— Yâ Rasûlallah, kıyâmet gününde bizler Rabb'imizi görecek miyiz? diye sorduk.

Rasûlullah:

— *"Sizler gökyüzünde bulut olmadığı zamân Güneş'i ve Ay'ı görmek için birbirinizle sıkışıp darlığa düşer misiniz?"* buyurdu.

Biz:

— Hayır sıkışmayız, dedik.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz sizler Güneş ile Ay'ı görmekte birbirinizle sıkışıp darlığa düşmediğiniz gibi, o gün Rabb'inizi görmekte de hiç birbirinizle sıkışıp darlığa düşmeyeceksiniz"* buyurdu.

Sonra şöyle devâm etti:

— *"Herbir kavmin dünyâda ibâdet edegeldiği şeye gitmesi için bir nidâcı nidâ eder. Bunun üzerine salîb sâhibleri, yânî salîbe tapanlar salîbleriyle, putların sâhibleri olan putperestler putlarıyle, herbir ma'bûdun sâhibleri de kendi ma'bûdlarıyle giderler. Nihâyet iyi olsun, fâcir olsun, hakk üzere kalan kitâb ehlinin bakıyyeleri olsun, Allah Taâlâ'ya ibâdet etmekte olanlar kalır. Sonra cehenneme getirilirler, cehennem onlara gösterilir ki, sanki cehennem onların nazarında yalımları birbirini kırıp geçiren bir serâbdır. Yahûdîler'e:*

— Sizler kime tapardınız? diye sorulacak.

Onlar:

— Biz Allah'ın oğlu Uzeyr'e tapardık, diyecekler.

Bunun üzerine onlara:

— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Taâlâ hiçbir eş, hiçbir oğul edinmiş değildir. Şimdi söyleyiniz, istediğiniz nedir? denilecek.

O Yehûd tâifesi de:

— Yâ Rabb! Bize su içirmeni istiyoruz, diyecekler.

Onlara:

— Haydi içiniz! denilecek de onlar birbiri ardınca cehennemin içine dökülecekler.

Sonra Hıristiyanlar'a hitâben:

— Sizler kime tapıyordunuz? diye sorulacak.

Onlar da:

— Biz Allah'ın oğlu Mesîh'e tapardık, diyecekler.

Bunun üzerine onlara:

— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Taâlâ hiçbir eş, hiçbir oğul edinmiş değildir. Şimdi söyleyiniz: Ne istiyorsunuz? denilecek.

Onlar da:

— Bize su içirmeni istiyoruz, diyecekler.

Onlara da:

— Haydin su içiniz! denilecek de birbiri ardınca cehennemin içine dökülecekler.

Nihâyet iyi olsun, fâcir olsun, Allah'a ibâdet etmekte olanlar kalır.

Onlara da:

— İnsanlar hep gittikleri hâlde sizleri habseden nedir? denilecek.

Onlar:

— Biz şimdikinden ziyâde kendilerine muhtâc iken onlardan dünyâda ayrılmıştık. (Şimdi nasıl olur da onların arkasına takılırız?) *Biz bir münâdînin: Her kavim vaktiyle ibâdet ettiği ne idiyse ona kavuşsun! diye nidâ ettiğini işittik. Ondan dolayı bizler Rabb'imizi bekleyip duruyoruz! diyecekler".*

Dedi ki: *"Meydanda kalan mü'minlere Cebbâr olan Allah, onlara ilk defa gördükleri tanıdıkları sûretten başka bir sûrette gelecek de:*

— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak.

Onlar da:

— Sen bizim Rabb'imizsin! diyecekler.

Artık O'nunla peygamberlerden başkası kelâm edemez. Allah Taâlâ:

— Rabbinizi tanıyabilmek için aranızda bir alâmet var mıdır? diye suâl edecek.

Onlar:

— Evet, sâk'tır! demeleri üzerine Rabb Taâlâ, sâk'ını keşfedip açacak [96].

Bunun üzerine her mü'min Allah'a secde eder. Allah'a riyâ ve şöhret için secde eden kimseler kalır. Onlar da secde etmeye davranırlar. Fakat onun sırtı tek bir tahta gibi kaskatı bir tabakaya döner. Sonra köprü getirilir de cehennemin ortasına kurulur".

Biz:

— Yâ Rasûlallah! Köprü nedir? dedik.

Şöyle buyurdu:

---

96 *"Sâk'ı keşfedip açmak"* alâmeti, müteşâbihlerdendir, ancak o korkunç yerde mü'min kullarına hakîkati açılacak beyyine hakîkatlerdendir. Lugatçılar ile garîbu'l-hadîs müelliflerinin cumhûru buradaki "Sâk"ın şiddet ma'nâsına geldiğine kaaildirler. Bu takdîrce *"Sâk açmak"*, şedîd ve korkunç bir hâlin o esnâda zuhûru olmuş olur. Bunu başka türlü tefsîr edenler de vardır. Nitekim Kaadı Iyâz'a göre *"Sâk"*, o sırada alâmet olarak zuhûr edecek olan büyük bir nûrdur ki, buna dâir hadîs de varmış... *(Tecrîd Ter.*, II, 670)

— *"Ayakların kayacağı bir yerdir ki, üzerinde başları eğri demirden çengeller, dikenler; sert, keskin enli şeyler vardır. Bunların Necd'de olan ve sa'dân denilen dikenler gibi uçları kıvrık, eğri dikenleri vardır. Mü'minlerin kimi onun üzerinden göz kırpacak kadar zamân içinde, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi iyi cins yürük at ve develer gibi sür'atle geçerler. Bunların kimi sapsağlam, olduğu gibi kurtulur. Kimi tırmıklar içinde perîşân olmuş olarak salıverilir. Kimi de cehennem ateşi içine sapır sapır düşerler. Nihâyet sonuncuları sürüklene sürüklene geçer, kurtulur. Bugünkü günde apâşîkâre olmuş hakkını kurtarmak için hiçbirinizin yalvarıp yakarması, o dehşetli günde âsî mü'min kardeşleri arasından çıkıp necât bulan mü'minlerin kalanlar için Cebbâr Zu'l-Celâl hazretlerine yalvarıp yakarmasına benzemez. Diyeceklerdir ki:*

— *Ey bizim Rabb'imiz, bu kalanlar bizim kardeşlerimizdir. Onlar bizimle berâber namâz kılar, oruç tutar, her türlü iyi işlerde bulunurlardı.*

Allah Taâlâ:

— *Haydin gidin, kalbinde bir dînâr ağırlığınca îmân ve yakîn olan her kimi bulursanız, çıkarınız! buyuracak.*

Allah Taâlâ onların sûretlerini yakmayı ateşe harâm edecektir. Artık bu şefâatçiler -yâhud kurtarılacak olanlar- kimi ayağının üstüne, kimi de yarı inciğine kadar ateşe gömülerek içeriye dalmış bulunacaklar. Tanıdıklarını çıkarıp dönecekler.

Yine Allah Taâlâ:

— *Haydin bir daha gidin, kalbinde zerre ağırlığınca îmân ve ya-ve yakîn olan her kimi bulursanız, onları da çıkarınız! buyuracak.*

Yine böyle olanlardan tanıdıklarını çıkarıp dönecekler.

Yine Allah Taâlâ:

— *Haydin bir daha gidin, kalbinde zerre aırlığınca îmân ve yakîn olan her kimi bulursanız, çıkarınız! buyuracak.*

Yine böyle olanlardan tanıdıklarını çıkaracaklar".

Ebû Saîd (R) der ki: Eğer bu dediğime inanmıyorsanız, ***"Şübhesiz ki, Allah zerre kadar haksızlık etmez.*** (Zerre mikdârı) ***bir iyilik olursa, onu kat kat artırır. Kendi cânibinden*** (başkaca da) ***pek büyük bir mükâfât verir"*** (en-Nisâ: 40) âyetini okuyunuz.

"Hâsılı peygamberler, melekler, mü'minler şefâat etmiş bulunacaklar. Derken Cebbâr Muteâl Hazretleri:

— *Artık sıra benim şefâatime geldi! buyuracak da ateşten bir kabza tutacak, yânî bir kısım insanı toplayacak da simsiyâh yanmış olan birtakım kavimleri dışarı çıkaracak, akabinde bunlar cennetin yolları üzerinde olup "Hayat Nehri' denilen bir nehrin içine atılacaklardır. Onlar o nehrin iki tarafında seyl uğrağında biten yabânî rey-*

hân tohumlarının çabucak bittiği gibi biteceklerdir. Sizler o yabânî reyhân tohumlarını taşın yanında, ağacın yanında görmüşsünüzdür. Onlardan güneşte olanları yeşildir, gölgede olanları da beyazdır. Sonra onlar 'Hayat Nehri'nden beyaz, parlak inciler gibi çıkacaklar, boyunlarına kendileriyle tanınacakları altın, gümüş nev'inden hâtemler takılır ve cennete girerler. Cennet ahâlîsi:

— İşlenmiş hiçbir amelleri, geçmiş hiçbir hayır ve haseneleri olmadığı hâlde Allah'ın cennete girdirdiği âzâdlıkları işte bunlardır! diyeceklerdir.

Sonra onlara:

— Gözünüzün görebildiği sizindir, bir o kadarı daha sizindir! denilecektir'' [97].

(Buhârî geçen senedle şöyle dedi:) Ve bize Haccâc ibnu Minhâl şöyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Katâde, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *''Mü'minler kıyâmet gününde habsolunacaklar ve nihâyet bu habsolunma sebebiyle kederlenecekler. Derken:*

— İçinde bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarıp rahatlatması için Rabb'imize şefâat istesek, diyecekler.

Akabinde Âdem Peygamber'e gelecekler ve:

— Sen insanların babası olan Âdem'sin, Allah seni kendi eliyle yarattı, seni cennetine yerleştirdi, meleklerini sana secde ettirdi, ve herbir şeyin isimlerini sana öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için Rabb'in katında bizlere şefâat etmeni istiyoruz, diyecekler''.

Dedi ki: *''Âdem vaktiyle işlemiş olduğu o yasaklanmış ağaçtan yeme günâhını zikrederek:*

— Ben buna ehil değilim, lâkin sizler Allah Taâlâ'nın bütün Yer halkına göndermiş olduğu ilk peygamber olan Nûh'a gidiniz, diyecek.

Sonra onlar Nûh'a gelecekler. O da evvelce işlemiş olduğu ilimsiz olarak Rabb'inden isteme günâhını (Nûh: 26) *zikrederek:*

— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler Halîlu'r-Rahmân olan İbrâhîm Peygamber'e gidiniz, diyecek.''

Dedi ki: *''Akabinde insanlar İbrâhîm'e gelecekler. O da vaktiyle yalan şeklinde söylemiş olduğu üç sözünü zikrederek:*

— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler Allah'ın kendisine Tevrât verdiği, kelâm ettiği ve fısıldaşarak konuşmak için kendisine yaklaştırdığı bir kul olan Mûsâ'ya gidin, diyecek.''

---

97 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin bir rivâyeti en-Nisâ Sûresi tefsîrinde, fakat sonunda bir kısaltma ile geçmişti.

Dedi ki: *"Akabinde insanlar Mûsâ'ya gelecekler. O da vaktiyle işlemiş olduğu insan öldürme günâhını zikrederek:*

— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler Allah'ın Kulu, Rasûlü, Allah'ın Rûhu ve Kelimesi olan Îsâ'ya gidin, diyecek".

Dedi ki: *"Bunun üzerine insanlar Îsâ'ya gelecekler. O da:*

— Ben bunun ehli değilim, fakat sizler, Allah'ın geçmiş ve geri kalmış günâhlarını mağfiret etmiş olduğu bir kul olan Muhammed(S)'e gidin, diyecek.

Bunun üzerine insanlar bana gelecekler. Ben gider; O'nun cenneti içinde Rabb'imin huzûruna girme izni isterim. Bana izin verilir. Rabb'imi gördüğüm zamân O'nun için secdeye kapanırım. Allah beni bırakmak istediği kadar bu vaziyette bırakır. Sonra:

— Başını kaldır yâ Muhammed! Söyle, sözün dinlenir; şefâat et, şefâatin kabûl edilir; iste, sana verilir! buyurur".

Rasûlullah şöyle dedi: *"Ben secdeden başımı kaldırırım da Rabb'imin bana öğreteceği senâ ve tahmîd ile Rabb'ime senâ ve hamd ederim. Sonra şefâat ederim. Benim için bir sınır koyar. Ben O'nun dârından* (yânî cennetindeki buluşma yerinden) *dışarı çıkarım da o insanları cennete sokarım".*

Katâde şöyle dedi: Ben yine Enes'ten işittim, şöyle diyordu: *"Ben* (dârından) *çıkarım da artık o insanları ateşten çıkarır ve cennete girdiririm. Sonra döner, O'nun cenneti içinde Rabb'imin huzûruna izin isterim. Bana izin verilir. Ben Rabb'imi gördüğüm zamân secdeye kapanırım. Allah beni o vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra:*

— Kalk, Muhammed! Söyle, sözün dinlenir; şefâet et, şefâatin kabûl edilir; iste, sana verilir! buyurur".

Rasûlullah dedi ki: *"Ben başımı kaldırır, Rabb'imin bana öğreteceği senâ ve tahmîd ile Rabb'ime senâ eder, hamdeylerim".*

Dedi ki: *"Sonra şefâat ederim. Benim için bir sınır ta'yîn buyurur. Akabinde ben çıkarım da o insanları cennete koyarım".*

Katâde şöyle dedi: Ben Enes'ten şöyle derken işittim: *"Ben çıkarım. Akabinde o insanları ateşten çıkarır, cennete girdiririm. Sonra üçüncü defa dönerim de cennetinde Rabb'imin huzûruna izin isterim. Bana izin verilir. Ben Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. Allah beni o vaziyette bırakmak istediği kadar bırakır. Sonra:*

— Kalk, Muhammed! Söyle, sözün işitilir. Şefâat et, şefâatin kabûl olunur. İste, isteğin verilir! buyurur".

Rasûlullah dedi ki: *"Bunun üzerine ben başımı secdeden kaldırır, Rabb'imin bana öğreteceği senâ ve tahmîd ile Rabb'ime senâ ve hamdederim. Sonra şefâat ederim. Bana bir sınır ta'yîn buyurur. Akabinde çıkar, o sınır içindeki insanları cennete girdiririm".*

Katâde şöyle dedi: Ben Enes'ten işittim, şöyle diyordu: *"Akabinde ben çıkarım da o insanları ateşten çıkarır, cennete girdiririm. Nihâyet ateşte Kur'ân'ın habsettiği, yânî kendilerine hulûd* (devâmlı azâb) *vâcib olan kimselerden başkası kalmaz".*

Dedi ki: Sonra şu âyeti okudu: ***"... Ümîd edebilirsin, Rabb'in seni bir Makaamı Mahmûd'a gönderecektir"*** (el-İsrâ: 79).

Enes:

— İşte, Peygamberinize va'd edilmiş olan ***"el-Makaamu'l-Mahmûd"*** budur! [98].

٦٧ــ **حدّثنا** عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ سَعْدِ بنِ إبْراهِيمَ **حدّثنى** عَمِّى **حدّثنا** أبى عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال **حدّثني** أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أرْسَلَ إلى الأنْصارِ فَجَمَعَهُمْ فى قُبَّةٍ وقال لَهُمُ اصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوُا اللَّهَ ورَسولَهُ فإنِّى عَلى الحَوْضِ *

67-..... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) -Hevâzin ganîmetlerini taksîm ettiği zamân- Ensâr'a haber gönderip, onları yuvarlak bir Arab çadırı içinde topladı. (Konuşmasının sonunda) onlara:

— *"Sizler Allah'a ve Rasûlü'ne kavuşuncaya kadar sabrediniz. Şübhesiz ben havz başında olacağım"* buyurdu [99].

٦٨ــ **حدّثنى** ثابِتُ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنْ سُلَيْمانَ الأحْوَلِ عنْ طاوُسٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال كان النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم إذَا تَهَجَّدَ مِنَ اللَّيْلِ قال اللَّهُمَّ رَبَّنا لَكَ الحَمْدُ أنْتَ قَيِّمُ السَّمٰواتِ والأرْضِ ولَكَ الحَمْدُ أنْتَ رَبُّ السَّمٰواتِ والأرْضِ ومَنْ فِيهِنَّ ولَكَ الحَمْدُ أنْتَ نُورُ السَّمٰواتِ والأرْضِ ومنْ فِيهِنَّ أنْتَ الحَقُّ وقَوْلُكَ الحَقُّ

98 Kur'ân'ın nassıyle habsettiği kimseler: ***"Şübhesiz ki, Allah, kendisine ortak tanınmasını mağfiret etmez. O'ndan başkasını, dileyeceği kimseler için mağfiret eder..."*** (en-Nisâ: 48, 116) âyetinde mağfiret edilmeyeceği bildirilenlerdir.

Buhârî burada bu uzun şefâat hadîslerini Ebû Saîd, Ebû Hureyre ve Enes'ten olmak üzere arka arkaya getirdi. Bunları Müslim de Îmân Kitâbı'nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, I, 247-280, "Mü'minlerin âhirette Rabb'lerini görmelerini isbât bâbı" ve "Allah'ı ru'yet yolunu tanıma bâbı".

99 Başlığa uygunluğu *"Allah'a kavuşuncaya kadar"* sözünden alınır. Bu hadîste *"Havz"*ı inkâr eden Mu'tezile'yi de redd vardır...

وَوَعْدُكَ الحَقُّ ولِقاؤُكَ الحَقُّ والجَنَّةُ حَقٌّ والنَّارُ حَقٌّ والسَّاعَةُ حَقٌّ اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وبِكَ آمَنْتُ وعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وإِلَيْكَ خاصَمْتُ وبِكَ حاكَمْتُ فاغْفِرْ لِي ما قَدَّمْتُ وما أَخَّرْتُ وأَسْرَرْتُ وأَعْلَنْتُ وما أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي لا إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ * قال أَبو عَبْدِ اللَّهِ قال قَيْسُ بنُ سَعْدٍ وأَبُو الزُّبَيْرِ عنْ طاوُسٍ قَيَّامُ . وقال مُجاهِدٌ القَيُّومُ القائِمُ عَلى كُلِّ شَيْءٍ . وقَرَأَ عُمَرُ القَيَّامُ وكِلاهُما مَدْحٌ *

68-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gecenin bir kısmında teheccüd namâzı kıldığında şu duâyı söylerdi.

"Yâ Allah! Hamd Sana mahsûstur. Gökleri, yerleri görüp gözetmekten hiç gâfil olmayan yalnız Sen'sin. Hamd Sana mahsûstur. Göklerin, yerlerin ve içlerinde olanların Rabb'i yalnız Sen'sin. Hamd Sana mahsûstur. Göklerin yerlerin ve bunların içinde olanların nûru Sen'sin. Hakk Sen'sin. Hakk olan sözündür. Hakk olan va'dindir. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır. Cehennem haktır. Kıyâmet gününün geleceği haktır!

Yâ Allah! Emir ve nehyini kabûl edip kendimi yalnız Sana verdim. Yalnız Sana îmân ettim. Yalnız Sana güvendim, tevekkül ettim. Yalnız Sana inâbe ve rucû' ettim. Hasma karşı hüccet getirme kuvvetimi Sen'den aldım. Hakkı inkâr eden ile kendimin arasına Sen'i hakem ettim. Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim, açığa vurduğum ve Sen'in benden daha iyi bilmekte olduğun bütün günâhlarımı Sen mağfiret et. Sen'den başka hiçbir ilâh yoktur!"[100].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Kays ibn Sa'd ile Ebu'z-Zubeyr, Tâvûs'tan *"Kayyımu"* yerine *"Kayyâmu"* diye söylediler.

Mucâhid de: ***"el-Kayyûm"***, herşey üzerine kaaim olandır, dedi.

Umer ibnu'l-Hattâb: ***"Lâ ilâhe illâ huve'l-Hayyu'l-Kayyûm"***'da ***"el-Kayyâm"*** şeklinde okudu. Bunların ikisi de (yânî ***"Kayyûm"*** ve ***"Kayyâm"***) medhdir.

٦٩ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسى **حدّثنا** أَبُو أُسامَةَ **حدّثنى** الأَعْمَشُ عنْ خَيْثَمَةَ عنْ عَدِيِّ بنِ حاتِمٍ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وبَيْنَهُ تَرْجُمانٌ ولا حِجابٌ يَحْجُبُهُ *

---

100 Başlığa uygunluğu *"Sana kavuşmak haktır"* sözündedir. Çünkü bunun ma'nâsı, *"Ru'yetuke"*, yânî "Seni görmek sâbittir" demektir. Bunun bir rivâyeti Teheccüd Kitâbı'nın evvelinde de geçmişti.

69-..... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Sizden herbir kimseye Rabb'i arada bir tercümân ve Rabbini görmekten perdeleyen bir hicâb olmaksızın, muhakkak kelâm edecektir"* buyurdu [101].

٧٠ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ الصَّمَدِ عنْ أبي عِمْرَانَ عنْ أبي بَكْرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ قَيْسٍ عنْ أبيهِ عنِ النبيِّ ﷺ قال جَنَّتانِ مِنْ فِضَّةٍ آنِيَتُهُما وما فِيهِما وجَنَّتانِ منْ ذَهَبٍ آنِيَتُهُما وما فيهِما وما بَيْنَ القَوْمِ وبَيْنَ أنْ يَنْظُرُوا إلى رَبِّهِمْ إلاَّ رِدَاءُ الكِبْرِ عَلى وَجْهِهِ فى جَنَّةِ عَدْنٍ *

70-..... Abdullah ibn Kays(R)'tan (şöyle demiştir): Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"İki cennet vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan eşyâları gümüştendir. Diğer iki cennet daha vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan şeyler de altındandır. Adn cennetindeki cennetliklerle bunların Rabb'lerine bakmaları arasında Allah'ın vechi üzerinde bulunan kibriyâ ve azamet perdesinden başka birşey bulunmayacaktır"* [102].

٧١ــ **حدّثنا** الحُمَيْدِيُّ **حدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** عَبْدُ المَلِكِ بنُ أعْيَنَ وجامِعُ بنُ أبي راشِدٍ عنْ أبي وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنه قال قال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مَنِ اقْتَطَعَ مالَ امْرِىءٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينٍ كاذِبَةٍ لقِيَ اللَّهَ وهْوَ عَلَيْهِ غَضْبانُ قال عَبْدُ اللَّهِ ثُمَّ قَرَأ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِصْدَاقَهُ مِنْ كِتابِ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ إنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وأيْمانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً أُولٰئِكَ لا خَلاقَ لهُمْ فِي الآخِرَةِ ولا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ الآيَةَ *

71-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Her kim yalan bir yemîn ile müslümân bir kimsenin malını koparıp alırsa, o, Allah'a kendisine karşı öfkeli olduğu hâlde kavuşacaktır"*.

Abdullah ibn Mes'ûd dedi ki: Sonra Rasûlullah, zikri ulu olan Allah'ın Kitâbı'ndan bu hadîsin doğrulayıcısını okudu: ***"Hakîkat, Al-***

---

101 Bunun uygunluğu da ma'nâsından alınır. Bunun da bir rivâyeti Rikaak'ta geçmişti.

102 Bunun bir rivâyeti, er-Rahmân: 62. âyeti tefsîrinde geçti.

lah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyâmet gününde onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır'' (Âlu İmrân: 77) [103].

٧٢ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال ثَلاثَةٌ لايُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ القِيامَةِ ولا يَنْظُرُ إلَيْهِمْ رَجُلٌ حَلَفَ عَلى سِلْعَةٍ لَقَدْ أعْطَى بِها أكْثَرَ مِمَّا أعْطَى وهُوَ كاذِبٌ ورَجُلٌ حَلَفَ عَلي يَمِينٍ كاذِبَةٍ بَعْدَ العَصْرِ لِيَقْتَطِعَ بِها مالَ امْرِىءٍ مُسْلِمٍ ورَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ ماءٍ فَيَقُولُ اللَّهُ يَوْمَ القِيامَةِ اليَوْمَ أمْنَعُكَ فَضْلِى كَما مَنَعْتَ فَضْلَ مالَمْ تَعْمَلْ يَدَاكَ *

72-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *''Üç nevi' kimse vardır ki, Allah kıyâmet gününde onlara kelâm etmez ve onlara bakmaz: Birisi, malı üzerine yalancı olarak bu mala, almak isteyen müşteriden daha çok bedel verdiğine yemîn eden kimse. İkincisi, ikindiden sonra müslümân bir kimsenin malını koparıp almak için yalan bir yemînle yemîn eden. Üçüncüsü, ihtiyâcından fazla olan suyu insanlardan men' eden kimse. Allah kıyâmet gününde ona: Sen ellerinle îmâl etmediğin fazla suyu men' ettiğin gibi, bu gün ben de senden fadlımı men' ediyorum! buyuracaktır''* [104].

٧٣ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** عَبْدُ الوَهَّابِ **حدّثنا** أيُّوبُ عنْ مُحَمَّدٍ عنِ ابنِ أبى بَكْرَةَ عنْ أبى بَكْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال الزَّمانُ قَدِ اسْتَدارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمٰواتِ والأرْضَ السَّنَةُ إثْنا عَشَرَ شَهْرًا مِنْها أرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلاثٌ مُتَوالِياتٌ ذُو القَعْدَةِ وذُو الحِجَّةِ والمُحَرَّمُ ورَجَبُ مُضَرَ الَّذِى بَيْنَ جُمادَى وشَعْبانَ أىُّ شَهْرٍ هٰذَا قُلْنا اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اِسْمِهِ قال أَلَيْسَ ذَا الحِجَّةِ قُلْنا بَلَى قال أىُّ بَلَدٍ هٰذَا

103 Başlığa uygunluğu *''Allah'a kavuşur''* sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti Yemînler'de geçti.

104 Bunun bir rivâyeti Şirb'de, ''Yolculardan suyu men' eden kimsenin günâhı bâbı''nda geçti.

قُلْنا اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ فَسَكَتَ حتَّى ظَنَنَّا أنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قال أَلَيْسَ البَلْدَةَ قُلْنا بَلى قال فأيُّ يَوْمٍ هٰذا قُلْنا اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ فَسَكَتَ حتَّى ظَنَنَّا أنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قال أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ قُلْنا بَلَى قال فانَّ دِماءَكُمْ وأمْوالَكُمْ قال مُحَمَّدٌ وأحْسِبُهُ قال وأعْراضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هٰذا فى بَلَدِكُمْ هٰذا فى شَهْرِكُمْ هٰذا وستَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ فَيَسْألُكُمْ عنْ أعْمالِكُمْ ألاَ فَلاَ تَرْجِعُوا بَعْدِي ضُلاَّلاً يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقابَ بَعْضٍ ألاَ لِيُبْلِغِ الشَّاهِدُ الغائِبَ فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنَ يَبْلُغُهُ أنْ يَكُونَ أوْعَى مِنْ بَعْضِ مَنْ سَمِعَهُ فَكانَ مُحَمَّدٌ إذا ذَكَرَهُ قال صَدَقَ النبىُّ صلى الله عليه وسلم ثُمَّ قال ألاَ هَلْ بَلَّغْتُ ألاَ هَلْ بَلَّغْتُ *

73-..... Bize Eyyûb, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da İbn Ebî Bekre'den; o da Ebû Bekre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S- Vedâ Haccı'ndaki hutbesinde) şöyle buyurmuştur:

— *"Zamân, Allah'ın gökleri ve yerleri yarattığı günkü* (ilk) *vaziyetine dönmüştür. Bir yıl,* (ay ölçüsüyle) *oniki aydır. Bunlardan dördü harâm* (yasak) *aylardır ki, üçü arka arkaya zu'l-ka'de, zu'l-hicce, muharrem'dir.* (Dördüncüsü) *Mudar'ın ayı olan receb'dir. O, cumâda'l-âhir ile şa'bân arasındadır".*

Bundan sonra Rasûlullah:

— *"Bu ay hangi aydır?"* diye sordu.

Biz:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.

Rasûlullah sükût etti. Biz Rasûlullah bu aya eski adından başka bir ad verecek sandık. Sonra:

— *"Zu'l-hicce ayı değil midir?"* buyurdu.

Biz:

— Evet zu'l-hicce'dir! dedik.

Rasûlullah:

— *"Bu içinde bulunduğunuz hangi beldedir?"* buyurdu.

Biz:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.

Rasûlullah sustu. Hattâ biz Rasûlullah'ı Mekke'ye eski isminden başka bir isim verecek sandık. Sonra Rasûlullah:

— *"Mekke beldesi değil midir?"* buyurdu.

Biz:

— Evet Mekke'dir! dedik.

Rasûlullah:

— *"Bu gün hangi gündür?"* diye sordu.

Biz:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.

Rasûlullah yine sükût etti. Hattâ biz, eski adından başka bir ad verecek sandık. Rasûlullah:

— *"Nahr günü* (kurban kesim günü) *değil midir?"* buyurdu.

Biz:

— Evet, Nahr günüdür! dedik.

(Bu mukaddimelerden) sonra Rasûlullah:

— *"Şu hâlde, iyi biliniz ki, kanlarınız ve mallarınız* -Muhammed ibn Sîrîn: Ebû Bekre şunu da söyledi sanıyorum, demiştir:- *ve ırzlarınız birbirinize bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün harâm oluşu gibi harâmdır* (Her türlü saldırıdan korunmuştur). *Muhakkak ki, siz Rabb'inize kavuşacaksınız. Rabb'iniz sizlere istediğiniz amellerinizden soracaktır.* (Ey insanlar!) *Aklınızı başınıza toplayınız da, benden sonra birbirinizin boynunu vuracak sûrette sapıklara dönmeyiniz!* (Ey insanlar!) *Dikkat edin: Bu sözlerimi burada hazır bulunanlar, hazır bulunmayan müstakbel nesillere teblîğ edip ulaştırırsın! Olabilir ki, kendisine teblîğ ulaşan bâzı kimse, burada bulunup işiten bir kısım kimseden daha iyi anlayıp bellemiş olur!"*

Muhammed ibn Sîrîn bu hadîsi zikrettiği zamân: Peygamber (S) doğru söyledi, der idi (çünkü dinleyenlerden çoğu, üstâdlarından daha iyi anlayıp belleyicidirler). Bundan sonra Rasûlullah:

—*"Dikkat edin: Teblîğ ettim mi? Dikkat edin: Teblîğ ettim mi?"* diye iki kerre sordu [105].

٢٥ــ بابُ ماجاءَ
فى قَوْلِ اللَّهِ تعالى إنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ المُحْسِنِينَ

25- YÜCE ALLAH'IN:
"Şübhe yok ki, iyi hareket edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır" (el-A'râf: 56)
KAVLİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

105 Hadîsin bundan sonrası şöyledir:

Biz: Evet, teblîğ ettin! dedik. Rasûlullah:. *"Şâhid ol Yâ Rabb!"* dedi.

Başlığa uygunluğu *"Rabbinize kavuşacaksınız"* kavlindedir. Bunun bâzı rivâyetleri İlim, Hacc, Bed'u'l-Halk, Fiten, Mağâzî, Tefsîr (el-Berâe tefsîrinde) Kitâbları'nda geçti, açıklamalar oralarda verilmiştir.

٧٤ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا عاصِمٌ عنْ أبِى عُثْمانَ عنْ أُسامَةَ قال كانَ ابنٌ لِبَعْضِ بَناتِ النبِىِّ صلى اللّه عليه وسلم يَقْضِي فأرْسَلَتْ إلَيْهِ أنْ يأْتِيَها فأرْسَلَ إنَّ لِلَّهِ ما أخَذَ ولهُ ما أعْطَى وكُلٌّ إلى أجَلٍ مُسَمًّى فَلْتَصْبِرْ ولْتَحْتَسِبْ فأرْسَلَتْ إلَيْهِ فأقْسَمَتْ عَلَيْهِ فقامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم وقُمْتُ مَعَهُ ومعاذُ بنُ جَبَلٍ وأُبَىُّ ابنُ كَعْبٍ وعُبادَةُ بنُ الصَّامِتِ فلَمَّا دَخَلْنا ناوَلُوا رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم الصَّبِيَّ ونَفْسُهُ تُقَلْقَلُ فى صَدْرِهِ حَسِبْتُهُ قال كأنَّها شَنَّةٌ فَبَكَى رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم فقالَ سَعْدُ بنُ عُبادَةَ أتَبْكِى فقال إنَّما يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبادِهِ الرُّحَماءَ *

74-..... Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Peygamber'in kızlarından birinin bir oğlan çocuğu ölmek üzere hasta idi. Peygamber'in kızı, Peygamber'e, yanına gelmesi için haber gönderdi. Peygamber (S) de kızına:

— *"Allah'ın almak ve Allah'ın vermek istediği herşey, kendisine âiddir. Ve herşeyin ilâhî ilimde ta'yîn edilip isimlendirilmiş bir eceli vardır. Kızım sabretsin ve bu sabrın Allah yanında sevâbı olduğunu hatırlasın!"* diyerek cevâb yolladı.

Bu sefer kızı (Zeyneb) tekrar haber gönderip, Peygamber'in muhakkak gelmesi için yemîn etti. Bu haber üzerine Rasûlullah kalktı. O'nun berâberinde ben de kalktım. Muâz ibn Cebel, Ubeyy ibn Ka'b ve Ubâdetu'bnu's-Sâmit de kalktılar. Kızının evine girdiğimiz zamân, çocuğu Rasûlullah'a uzatıp verdiler. Çocuğun nefesi göğsünde gidip geliyordu.

Râvî dedi ki: Zannediyorum o "Çocuk eski kırbaya dönmüştü" dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah ağladı. Sa'd ibnu Ubâde:

— (Yâ Rasûlallah!) Ağlıyor musun? dedi.

Rasûlullah:

— *"Allah Taâlâ, kullarından ancak merhametli olanlara merhamet eyler"* buyurdu [106].

٧٥ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ سَعْدِ بنِ إبْراهِيمَ حدّثنا يَعْقُوبُ حدّثنا أبى عنْ صالِحِ بنِ كَيْسانَ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبِىِّ ﷺ قال

106 Başlığa uygunluğu sonundadır. Bunun birer rivâyeti Cenâzeler, Tıbb ve Nezirler'de de geçmişti.

اخْتَصَمَتِ الجَنَّةُ والنَّارُ إلى ربِّهما فقالَتِ الجَنَّةُ يارَبِّ مالَها لايَدْخُلُها إلاَّ ضُعَفاءُ النَّاسِ وسَقَطُهُمْ وقالَتِ النَّارُ يَعْنِى أُوثِرْتُ بالمُتَكَبِّرِينَ فقال اللَّهُ تعالى لِلْجَنَّةِ أَنْتِ رَحْمَتِى وقال لِلنَّارِ أَنْتِ عَذَابِى اصِيبُ بِكِ مَنْ أشاءُ ولِكُلِّ واحِدَةٍ مِنْكُما مِلْؤُها قال فأمَّا الجَنَّةُ فإنَّ اللَّه لايَظْلِمُ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا وإنَّهُ يُنْشِىءُ لِلنَّارِ مَنْ يَشاءُ فَيُلْقَوْنَ فِيها فَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ثَلاثًا حتَّى يَضَعَ فِيها قَدَمَهُ فَتَمْتَلِىءُ ويُزَوِىْ بَعْضُها إلى بَعْضٍ وتَقُولُ قَطْ قَطْ قَطْ *

75-..... Bize babam İbrâhîm, Sâlih ibn Keysân'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cennetle cehennem, Rabb'lerinin huzûrunda çekiştiler. Şöyle ki: Cennet:*

— Yâ Rabb! Bana ne oldu ki, bana insanların yalnız zaîfları ve (halkın gözünde) *düşük olanları girer! dedi.*

Cehennem de:

— Ben büyüklenen kimselere tercîh, yânî tahsîs olundum! dedi.

Yüce Allah, cennete:

— Sen benim rahmetimsin, buyurdu.

Cehennem'e de:

— Sen benim azabımsın, kullarımdan azâb etmek istediklerimi seninle azâb ederim. İkinizden herbirinizin dolmak hakkı vardır, buyurur".

Dedi ki: *"Cennete gelince* (o da dolar.) *Şübhesiz Allah, halkından hiçbir kimseye zulmetmez. Allah cehennem için* (boşluklarını doldurmak üzere) *yeniden dileyeceği kimseler yaratır da bunlar oraya atılırlar. Cehennem üç kerre:*

— Daha ziyâde var mı? der.

Nihâyet Allah ona ayağını basar ve cehennem dolar. Cehennemin bâzısı bâzısına reddolunup toplanır da:

— Yetişir, yetişir, yetişir! der" [107].

٧٦ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا هِشامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللَّه عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال لَيُصِيبَنَّ أقْوامًا سَفْعٌ مِنَ النَّارِ بِذُنُوبٍ

107 Başlığa uygunluğu *"Sen benim rahmetimsin"* kavlindedir.

Bunun bir rivâyeti Kaaf Sûresi tefsîrinde geçmişti. Bunun birkaç rivâyetini Müslim, Cennet ve Ni'metlerinin Sıfatı... Kitâbı, 13. bâb, "2846"da getirmiştir.

أصابُوها عُقُوبَةً ثُمَّ يُدْخِلُهُمُ اللَّهُ الجَنَّةَ بِفَضْلِ رحْمَتِهِ يُقالُ لهُمُ الجَهَنَّمِيُّونَ *
وقال هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَةُ حدّثنا أَنَسٌ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم *

76-..... Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'-ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Âsîlerden) *bir-takım kavimlere işlemiş oldukları günâhlar sebebiyle onlara bir ukûbet olmak üzere bir siyahlık isâbet edecektir. Sonra Allah Taâlâ onları rahmetinin fazlı ile cennete girdirir. Onlara 'Cehennemlikler' denilir*".

Hemmâm ibn Yahyâ da: Bize Katâde tahdîs etti. Bize Enes, Peygamber(S)'den tahdîs etti, demiştir [108].

٢٦ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالي

إنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمٰواتِ والأَرْضَ أنْ تَزُولاَ

26- YÜCE ALLAH'IN:

"Şübhesiz ki, Allah gökleri ve Yer'i zevâl bulmalarından tutmaktadır..."

(Fâtır: 41)

KAVLİ BÂBI [109]

٧٧ــ حدّثنا مُوسَي حدّثنا أَبُو عَوَانَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال جاءَ حبْرٌ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال يامُحَمَّدُ إنَّ اللَّه يَضَعُ السَّماءَ عَلى إصْبَعٍ والأَرْضَ عَلى إصْبَعٍ والجِبالَ عَلى إصْبَعٍ والشَّجَرَ والأَنْهارَ عَلى إصْبَعٍ وسائِرَ الخَلْقِ عَلى إصْبَعٍ ثُمَّ يَقُولُ بِيَدِهِ أنا المَلِكُ فَضَحِكَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وقال وما قَدَرُوا اللَّه حَقَّ قَدْرِهِ *

77-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a Yahûdî âlimlerinden biri geldi de:

— Yâ Muhammed! Şübhesiz Allah (kıyâmet günü) göğü bir par-

---

108 Başlığa uygunluğu *"Rahmetinin fazlı ile"* sözündedir.
Bunun bir rivâyeti Rikaak'ta geçmişti.

109 Âyetin tamâmı: *"Şübhesiz ki, Allah gökleri ve Yer'i zevâl bulmalarından* (korumak için bizzât) *tutmaktadır. Eğer onlar zevâl bulurlarsa, and olsun ki, ondan sonra kimse bunları tutamaz. Hakîkaten O, ukûbette aceleci değildir. Çok mağfiret edicidir"*.

mağı üzerine, yeri bir parmağı üzerine, dağları bir parmağı üzerine, ağaçları ve nehirleri bir parmağı üzerine ve diğer mahlûkları da bir parmağı üzerine kor. Sonra eliyle: Melik ancak benim! buyurur, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S) güldü ve: ***"Onlar Allah'ın kadrini, O'na lâyık olacak bir sûrette hakkıyle takdîr edemediler.."*** (el-En'âm: 91, el-Hacc: 74, ez-Zumer: 67) âyetini söyledi [110].

٢٧ــ بابُ

ماجاءَ فى خَلْقِ السَّمٰواتِ

والأَرْضِ وغَيْرِها مِنَ الخَلاَئِقِ وهُوَ فِعْلُ الرَّبِّ تَبارَكَ

وتعالى وأَمْرُهُ فالرَّبُّ بِصِفاتِهِ وفِعْلِهِ وأَمْرِهِ وكَلاَمِهِ

وهُوَ الخالِقُ هُوَ المُكَوِّنُ غَيْرُ مَخْلُوقٍ

وما كانَ بِفِعْلِهِ وأَمْرِهِ وتَخْلِيقِهِ

وتَكْوِينِهِ فَهُوَ مَفْعُولٌ

ومَخْلُوقٌ ومُكَوَّنٌ

27- GÖKLERİN, YER'İN VE BUNLARDAN BAŞKA MAHLÛKLARIN YARATILMALARI HAKKINDA GELEN ŞEYLER BÂBI

Ve bu yaratma, Yüce Rabb'in fiili ve emridir. Rabb, sıfatları, fiili, emri ve kelâmiyle yaratıcıdır, mükevvindir; mahlûk değildir. O'nun fiili, emri, yaratması ve tekvîni ile olan şeyler ise mef'ûldür, mahlûktur, mükevvendir [111].

---

110 Başlığa uygunluğu *"Şübhesiz Allah ayağını koyar"* sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, hakîkatte *"Yumsiku = Tutar"* demektir. Çünkü "Elimle yaratğım şey" kavli bâbı'nda ***"Yumsiku = Tutar"*** lafzıyle de gelmiştir (Aynî).

111 Musannıf el-Buhârî *"Kulların Fiillerinin Yaratılması Kitâbı"*nda şöyle dedi: İnsanlar fâil ve mef'ûl hakkında ihtilâf ettiler: Kaderiyye fırkası, fâillerin hepsi beşerdendir, dedi. Cebriyye fırkası, bunların hepsi Allah'tandır, dedi. Cehmiyye fırkası, fiil ve mef'ûl birdir, dedi. Bunun için ***"Kun"*** mahlûktur, dediler. Selef ise: Yaratmak, Allah'ın fiilidir, bizim fiillerimiz ise mahlûktur. Allah'ın fiili, Allah'ın sıfatıdır. Mef'ûl ise Allah'tan başka olup mahlûklardandır, dediler (Kastallânî).

٧٨ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ أخبرني شَرِيكُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى نَمِرٍ عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عَبَّاس قال بِتُّ فى بَيْتِ مَيْمُونَةَ لَيْلَةً والنبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عِنْدَها الأَنْظُرَ كَيْفَ صَلاَةُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم باللَّيْلِ فَتَحَدَّثَ رسولُ اللَّهِ صلي اللَّه عليه وسلم مَعَ أَهْلِهِ ساعَةً ثُمَّ رقَدَ فَلَمَّا كانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الآخِرُ أَوْ بَعْضُهُ قَعَدَ فنَظَرَ إلى السَّماءِ فَقَرَأَ إنَّ فى خَلْقِ السَّمٰواتِ والأَرْضِ إلى قَوْلِهِ لأُولى الألبابِ ثُمَّ قامَ فَتَوَضَّأَ واسْتَنَّ ثُمَّ صَلَّى إحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ أَذَّنَ بلاَلٌ بالصَّلاَةِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى لِلنَّاسِ الصُّبْحَ *

78-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben bir gece teyzem Meymûne'nin yanında geceledim. Peygamber (S) de o gece teyzemin yanında idi. Maksadım Rasûlullah'ın geceleyin kıldığı namâzın nasıl olduğunu görmek istiyordum. Rasûlullah bir müddet eşi Meymûne ile konuştu, sonra uyudu. Gecenin son üçte biri yâhud yarısı olduğu zamân, Rasûlullah oturdu ve semâya doğru baktı da şu âyeti okudu: ***"Hakîkat, göklerin ve Yer'in yaratılışında gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sâhibleri için ibret verici delîller vardır"*** (Âlu İmrân: 190).

Bundan sonra kalktı, dişlerini misvaklıyarak abdest aldı. Sonra onbir rek'at namâz kıldı. Sonra Bilâl sabâh namâzı için ezân okudu. Rasûlullah iki rek'at daha namâz kıldı. Bundan sonra mescide çıkıp insanlara sabâh namâzını kıldırdı [112].

٢٨ــ بابٌ

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنا لِعِبادِنا المُرْسَلِينَ

28- BÂB:

"And olsun ki, gönderilen kullarımız geçmiş bir sözümüz vardır" hakkında bizim

(es-Sâffât: 171) [113].

---

112 Hadîsin başlığa uygunluğu, âyette olduğu meydandadır. Bu hadîs bu sened ve metinle Âlu İmrân: 190. âyeti tefsîrinde de geçmişti. Bunu buradaki başlık için tekrar getirdi (Aynî).

113 O söz şudur: ***"Muhakkak onlar, muhakkak onlar yardım edilip muzaffer olacaklardır. Muhakkak bizim ordumuz; herhâlde onlar galebe edicidirler"*** (es-Sâffât: 172-173).

٧٩ــ **حدّثنا** إسْماعِيلُ **حدّثنى** مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لَمَّا قَضَى اللّهُ الخَلْقَ كَتَبَ عِنْدَهُ فَوْقَ عَرْشِهِ إنَّ رحْمَتِى سَبَقَتْ غضَبِى *

79-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû-Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Allah mahlûkaatı yaratmayı hükmettiği* (yânî tamamladığı) *zamân, Arş'ının üstünde, yanında bulunan bir kitâbda tesbît edip: Şübhesiz benim rahmetim, gadabımın önüne geçmiştir, diye yazdı"* buyurmuştur [114].

٨٠ــ **حدّثنا** آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** الأعْمَشُ سَمِعْتُ زَيْدَ بنَ وهْبٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللّهِ بنَ مَسْعُودٍ رضى اللّه عنه **حدّثنا** رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم وهْوَ الصّادِقُ المَصْدُوقُ أنَّ خلْقَ أحَدِكُمْ يُجْمَعُ فى بَطْنِ أُمِّهِ أرْبَعِينَ يَوْمًا وأرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَهُ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَهُ ثُمَّ يُبْعَثُ إلَيْهِ المَلَكُ فيُؤْذَنُ بأرْبَعِ كَلِماتٍ فَيَكْتُبُ رِزْقَهُ وأجَلَهُ وعَمَلَهُ وشَقِىٌّ أمْ سَعِيدٌ ثُمَّ يَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ فإنَّ أحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ حتَّى لايَكُونُ بَيْنَها وبَيْنَهُ إلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الكِتابُ فيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُ النَّارَ وإنَّ أحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ النَّارِ حتَّى مايَكُونُ بَيْنَهَا وبَيْنَهُ إلاَّ ذِراعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الكِتابُ فَيَعْمَلُ عَمَلَ أهْلِ الجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا *

80-..... Zeyd ibn Vehb şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'(R)'dan işittim: Bize kendisi doğru söyleyici, kendisine de doğru bildirilen Rasûlullah (S) şöyle tahdîs etti: *"Sizden herbirinizin yaratılışı, ana ve baba maddeleri anasının karnında kırk gün ve kırk gece toplanır. Sonra o maddeler o kadar zamân içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zamân içinde mudğâya, yânî bir çiğnem ete dönüşür. Sonra ona bir melek gönderilir de, ona dört kelâmı yazmasına izin verilir. Melek de* (ezelde takdîr olunan mukadder hükümlerden), *onun rızkını, ecelini, işini, şakî ve saîd olduğunu yazar. Sonra ona rûh üfler. Sizden herhangibiriniz kendisi ile cennet*

---

114 Başlığa uygunluğu *"Rahmetim öne geçmiştir"* kavlindedir. Bunlar fiil sıfatlarındandır, zât sıfatlarından değildir. Onun için iki fiilden birinin diğerinin önüne geçmesi câiz olmuştur...

arasında ancak bir zirâ' mesâfe oluncaya kadar cennet ehlinin ameli ile amel eder. Sonunda (meleğin ana karnında yazdığı) *yazı onun önüne geçer de bunun üzerine o kişi cehennem ehlinin ameliyle iş yapar ve cehenneme girer. Yine sizden biriniz kendisiyle cehennem arasında bir zirâ' mesâfe oluncaya kadar hep cehennem ehlinin işini işler, sonunda* (meleğin ana karnında yazdığı) *yazısı onun önüne geçer de artık cennet ehlinin işini yapar ve cennete girer''* [115].

٨١ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيٰى حدّثنا عُمَرُ بنُ ذَرٍّ سَمِعْتُ أبى يُحَدِّثُ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم قال ياجِبْرِيلُ ما يَمْنَعُكَ أنْ تَزُورَنَا أكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنا فَنَزَلَتْ وما نَتَنَزَّلُ إلاَّ بأمْرِ رَبِّكَ لهُ ما بَيْنَ أيْدِينا وما خَلْفَنا إلى آخِرِ الآيَةِ قال هٰذَا كانَ الجَوَابَ لِمُحَمَّدٍ ﷺ *

81-..... Bize Amr ibnu Zerr tahdîs etti: Ben babam (Zerr ibn Abdillah ibn Zurâre el-Hemedânî)'den işittim, o Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan olmak üzere şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S):

— *''Yâ Cibrîl! Senin bizi şu ziyâretinden daha çok ziyâret etmene ne mâni' oluyor?''* diye sormuştu.

Bunun üzerine şu âyet indi: ***''Biz*** (elçiler) ***senin Rabb'inin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde, ardımızda ve ikisinin arasında ne varsa hepsi O'nundur. Senin Rabb'in unutkan değildir''*** (Meryem: 64).

İbn Abbâs: İşte bu kelâm, Muhammed(S)'e cevâb oldu, demiştir [116].

٨٢ــ حدّثنا يَحْيٰى حدّثنا وَكِيعٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال كُنْتُ أمْشِي مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فى حَرْثٍ

---

115 Başlığa uygunluğu *''Yazı onun önüne geçer''* sözündedir. Bu hadîste haseneler ve seyyielerden olan amellerin emârelerden ibâret olup mûcibelerden olmadığı, âkıbette işin varacağı yer, geçen hükme ve takdîrin cereyân etmesine dayanacağı hükmü vardır.

Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta da geçmişti.

116 Başlığa uygunluğu ***''Ancak Rabb'inin emriyle''*** kavlinden alınır. Çünkü ***''Rabb'inin emriyle''*** sözünden maksad, kelâmıyle demektir. Ve bu uygunluk "Tenezzul" masdarından da alınır. Çünkü o da ancak kelimeler, yânî vahiy ile olur denildi... (Aynî).

بالمَدِينَةِ وهُوَ مُتَّكِئٌ عَلى عَسيبٍ فَمَرَّ بِقَوْمٍ مِنَ اليَهُودِ فقال بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُوهُ عنِ الرُّوحِ وقال بَعْضُهُمْ لاتَسأَلُوهُ عنِ الرُّوحِ فَسأَلُوهُ فقامَ مُتَوَكِّئًا عَلى العَسِيبِ وأنا خَلْفَهُ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ فقال ويَسأَلُونَكَ عنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ ربِّى وما أُوتِيتُمْ مِنَ العِلْمِ إلاَّ قَلِيلاً فقال بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ قَدْ قُلْنا لَكُمْ لاتَسْأَلُوهُ *

82-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben (bir gün) Rasûlullah'la berâber Medîne'deki tarlalar içinde yürüyordum. Rasûlullah (S) hurma dalından bir deyneğe dayanıyordu. Derken Yahûdîler'den bir topluluğa uğradı. Onların birtakımı diğer takımına:

— O'na rûhtan sorun, dedi.

Bir takımı da:

— O'na rûhtan sormayın, dediler.

Netîcede Rasûlullah'a rûhtan sordular. Rasûlullah deyneği üzerine dayanarak dikeldi. Ben arkasında bulunuyordum. Ve ben Kendisine vahy indirilmekte olduğunu düşündüm. Sonunda Rasûlullah ***"Sana rûhu sorarlar. De ki: Rûh, Rabb'imin emrindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir"*** (el-İsrâ: 85) âyetini söyledi.

Bunun üzerine onların bâzısı, diğerlerine:

— Biz size, O'na birşey sormayınız! demiştik, dediler [117].

٨٣ــ حدّثنا إسْماعِيلُ **حدّثنى** مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جاهَدَ فى سَبِيلِهِ لا يُخْرِجُهُ إلا الجِهادُ فى سَبِيلِهِ وتَصْدِيقُ كَلِماتِهِ بأَنْ يُدْخِلَهُ الجَنَّةَ أَوْ يَرْجِعَهُ إلى مَسْكَنِهِ الَّذِى خَرَجَ مِنْهُ مَعَ مَا نال مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ *

83-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Azîz ve Celîl olan Allah, ancak kendi yolunda cihâd etmek düşüncesi ve* (Kur'ân'da gelen) *kelimelerinin tasdîki niyeti kendisini cihâda çıkarıp da kendi yolunda cihâd eden mücâhide ya* (şehîdlik

117 Bunun birer rivâyeti İlim ve Tefsîr Kitâbları'nda da geçti. Aynî şöyle dedi: Ben şârihlerden kimsenin buradaki başlığa uygunluk yönünü zikrettiğini görmedim. Benim hatırıma uygunluk cihetinin ***"Sana sorarlar"*** sözünden alınabileceği geldi. Çünkü bunda ***"Rabb'inin emrinden"*** fıkrası vardır. Yine Allah'ın ilminde hiçbir kimsenin onu bilemeyeceği, onun ilminin Allah indinde olduğu geçmiştir *(Umdetu'l-Kaarî).*

sûretiyle) *onu cennete girdirmeyi veyâ sevâb ve ganîmetle berâber içinden çıktığı meskenine sâlimen döndürmeyi tekeffül etmiştir''* [118].

٨٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ عنْ أبى مُوسَي قال جاءَ رَجُلٌ إلى النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم فقال الرَّجُلُ يُقاتِلُ حَمِيَّةً ويُقاتِلُ شَجاعَةً ويُقاتِلُ رِياءً فأىُّ ذَلِكَ فى سَبِيلِ اللّهِ قال مَنْ قاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّهِ هِىَ العُلْيا فَهْوَ فى سَبِيلِ اللّهِ *

84-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber(S)'e geldi de:

— Kimi adam hamiyyet için (yânî şerefini korumak için) mukaatele eder, kimisi yiğitlik derecesi için mukaatele eder, kimisi de gösteriş için mukaatele eder. Şu hâlde bunların hangisinin mukaatelesi Allah yolundadır? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *''Her kim Allah'ın kelimesi* (yânî Tevhîd kelimesi) *daha yüce olsun diye kıtâl ederse, işte onunkisi Allah yolundadır''* buyurdu [119].

٢٩ــ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى إنَّما قَوْلُنا لِشَىءٍ إذَا أرَدْناهُ

29- YÜCE ALLAH'IN: *''Biz birşeyi(n olmasını) dilediğimiz zamân sözümüz ancak 'Ol!' dememizden ibârettir; o da derhâl oluverir''* (en-Nahl: 40) KAVLİ BÂBI [120]

---

118 Başlığa uygunluğu *''Kelimelerini tasdîk''* sözünden alınır. Hadîsin bir rivâyeti Cihâd ve Beşte bir'de geçti.

119 Başlığa uygunluğu *''Allah'ın kelimesi en yüksek olsun diye''* sözünden alınır. Bunun da birer rivâyeti İlim'de ve Cihâd'da geçti.

120 Buna yakın bir âyet şöyledir: ***''O'nun emri, bir şeyi dilediği zamân, ancak 'Ol!' demesinden ibârettir. O da oluverir''*** (Yâsîn: 82). Bu, Yüce Allah'ın *''Tekvîn''* sıfatının ifâdesidir. *''Tekvîn''*, *''Kevn = Olmak''*tan tef'îldir ki, "Oldurmak, var etmek" demektir. "Olan"a *''Kâine, Hâdise''* derler ki, cem'ileri *''Kâinât, Hâdisât''*tır. *''Kevneyn''*, "Dünyâ ve âhiret" ma'nâsına; *''Mekân''*da "Olma ve hâsıl olma yeri"dir. *''Tekvîn''*, Allah'ın ezelî sıfatlarındandır. Mâturîdî'ye göre yapmak, yaratmak, rızk vermek, diriltmek, öldürmek gibi Allah'a âid sıfatlar O'nun zâtiyle kaaim olan *''Tekvîn''* sıfatına varır. Ancak eserlerin ihtilâfı yüzündendir ki, o bir tek sıfatın, yânî *''Tekvîn''*in adları değişmiştir. O sıfat yaratılanlara taalluk edince "Yaratmak, rızk vermek, diriltmek, öldürmek..." denilir (*Meâl-i Kerîm*, II, 758, hâşiye: 85).

٨٥ــ حدّثنا شِهابُ بنُ عَبَّادٍ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ حُمَيْدٍ عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنِ المُغِيرَةِ بنِ شُعْبَةَ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ لايَزَالُ مِنْ أُمَّتِي قَوْمٌ ظاهِرِينَ عَلى النَّاسِ حتَّى يأْتِيَهُمْ أمْرُ اللَّهِ *

85-..... el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ümmetimden bir kavim, Allah'ın emri kendilerine gelinceye* (kıyâmet kopuncaya) *kadar dâimâ insanlar üzerine gâlib ve yüksek olmakta devâm edecektir"* [121].

٨٦ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا ابنُ جابِرٍ حدّثني عُمَيْرُ بنُ هانِىءٍ أنَّهُ سَمِعَ مُعاوِيَةَ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم يَقُولُ لايَزَالُ مِنْ أُمَّتِي أُمَّةٌ قائِمَةٌ بأمْرِ اللَّهِ ما يَضُرُّهُمْ مَنْ كَذَّبَهُمْ ولا مَنْ خالَفَهُمْ حتَّى يأْتِيَ أمْرُ اللَّهِ وهُمْ عَلى ذَلِكَ فقال مالِكُ بنُ يُخامِرَ سَمِعْتُ مُعاذًا يَقُولُ وهُمْ بالشَّأْمِ فقال مُعاوِيَةُ هٰذَا مالِكٌ يَزْعُمُ أنَّهُ سَمِعَ مُعاذًا يَقُولُ وهُمْ بالشَّأْمِ *

86-..... Muâviye (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ümmetimden, dâimâ Allah'ın emrini yerine getirmekte sâbit, kendilerini yalanlayanların ve muhâliflerinin zarar veremeyeceği bir ümmet var olmakta devâm edecektir. Tâ Allah'ın emri gelinceye* (kıyâmet kopuncaya) *kadar, onlar hep bu doğru yol üzerinde sâbit bulunacaklardır"*.

Mâlik ibn Yuhâmir: Ben Muâz ibn Cebel'den işittim. "Onlar (yânî Allah'ın emrini ayakta tutan ümmet) Şâm'dadır" diyordu, dedi.

Bunun üzerine Muâviye ibn Ebî Sufyân: Bu Mâlik ibnu Yuhâmir, Muâz ibn Cebel'den: "Bunlar Şâm'dadırlar" derken işittiğini söylemektedir, demiştir [122].

٨٧ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبي حُسَيْنٍ حدّثنا نافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال وَقَفَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم عَلى مُسَيْلِمَةَ

121 Başlığa uygunluğu ***"Allah'ın emri gelinceye kadar"*** sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti İlim ve İ'tisâm Kitâbı'nda da geçmişti.

122 Bunun da uygunluğu geçen hadîs gibidir. Bunun da birer rivâyeti İlim ve Nübüvvet Alâmetleri Kitâbları'nda geçmişti.

فى أصْحابِهِ فقال لوْ سَألْتَنِى هٰذِهِ القِطْعَةَ ما أعْطَيْتُكَهَا ولَنْ تَعْدُ وَأمْرَ اللَّهِ فِيكَ ولَئِنْ أدْبَرْتَ لَيَعْقِرَنَّكَ اللَّهُ *

87-..... Bize Nâfi' ibnu Cubeyr tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (Museylimetu'l-Kezzâb Medîne'ye geldiğinde:

— Eğer Muhammed, kendisinden sonra beni halef kılarsa, kendisine uyarım! dedi.

Museylime, kavmi olan Benû Hanîfe kabîlesinden kalabalık bir hey'etle gelmişti. Peygamber (S) Museylime'nin yanına hatîbi Sâbit ibn Şemmâs ile berâber gitmişti. Rasûlullah'ın elinde hurma dalından bir deynek bulunuyordu.) Peygamber, kavmi içinde oturan Museylime'nin tam karşısında durdu (onunla İslâm hakkında konuştu. Museylime, peygamberlikten bir hisse verilmesini istedi). Rasûlullah:

— "(Değil peygamberlikten bir pay;) *şâyet sen benden elimdeki şu deynek parçasını istesen, onu bile sana vermem! Sen de Allah'ın senin hakkındaki hüküm ve takdîrini tecâvüz edemezsin.* (O hüküm yalancı, maktûl ve cehennemlik olmandır.) *Eğer sen bana ve Hakk'a arka dönüp muhâlefet edersen, Allah seni muhakkak helâk edecektir...*" buyurdu [123].

٨٨ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْمٰعِيلَ عنْ عَبْدِ الواحِدِ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْراهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ قال بَيْنا أنا أمْشِى مَعَ النبِّى صلى اللَّه عليه وسلم في بَعْضِ حَرْثِ المَدِينَةِ وهْوَ يَتَوَكَّأُ عَلى عَسِيبٍ مَعهُ فَمَرَرْنا عَلى نَفَرٍ مِنَ اليَهُودِ فقال بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُوهُ عنِ الرُّوحِ وقال بَعْضُهُمْ لا تَسْألُوهُ أنْ يَجِىءَ فيهِ بِشَىْءٍ تَكْرَهُونَهُ فقال بَعْضُهُمْ لَنَسْألَنَّهُ فقامَ إلَيْهِ رَجُلٌ مِنْهُمْ فقال يا أبا القاسِمِ ما الرُّوحُ فَسَكَتَ عَنْهُ النبِّى صلي اللَّه عليه وسلم فَعَلِمْتُ أنَّهُ يُوحٰى إلَيْهِ فقال ويَسْألُونَكَ عنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أمْرِ رَبِّى وما أُوتُوا مِنَ العِلْمِ إلاَّ قَلِيلاً : قال الأعْمَشُ هٰكذَا فى قِراءَتِنا *

88-..... Abdullah ibn Mesûd (R) şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Peygamber'le berâber Medîne'nin bâzı tarlaları içinde yürüyorduk. Peygamber (S) yanında bulunan hurma dalından bir deyneğine

123 Başlığa uygunluğu *"Sen Allah'ın senin hakkındaki hükmünü geçemezsin"* sözündedir. Bunun birer rivâyeti Peygamberlik Alâmetleri ile Mağâzî'nin sonlarında geçmişti.

dayanıyordu. Derken biz Yahûdîler'den bir topluluk üzerine tesâdüf ettik. Onlardan birtakımı diğer takımına:

— O'na rûhtan sorun, dedi.

Bir takımı da:

— O'na birşey sormayın. Belki bunun hakkında hoşlanmayacağınız bir cevâb getirir, dedi.

Bâzıları ise:

— Biz O'na muhakkak soracağız, dediler.

Bunun üzerine onlardan biri ayağa kalktı da:

— Yâ Ebâ'l-Kaasım, rûh nedir? diye sordu.

Peygamber (S) sükût etti. Ben kendisine vahy verilmekte olduğunu bildim. Sonunda:

— ***"Sana rûhu sorarlar. De ki: Rûh, Rabb'imin emrindendir. Onlara az bir ilimden başkası verilmemiştir"*** (el-İsrâ: 85) âyetini söyledi.

Râvî el-A'meş: Bizim kırâatimizde böyle ***"Ve mâ ûtû***(= Onlara verilmedi)" şeklindedir, dedi [124].

٣٠ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى

قُلْ لَوْ كانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِماتِ رَبِّى لَنَفِدَ

الْبَحْرُ قَبْلَ أنْ تَنْفَدَ كَلِماتُ ربِّى ولَوْ جِئْنا بِمِثْلِهِ مَدَدًا .

ولَوْ أنَّ ما فى الأرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أقْلامٌ والبَحْرَ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ

سَبْعَةُ أبْحُرٍ مانَفِدَتْ كَلِماتُ اللَّهِ . إنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰواتِ

والأرْضَ فى سِتَّةِ أيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلى العَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهارَ

يَطْلُبُهُ حَثِيثًا والشَّمْسَ والقَمَرَ والنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بأمْرِهِ

ألاَ لَهُ الخَلْقُ والأمْرُ تَبارَكَ اللَّهُ ربُّ

العالَمِينَ * سَخَّرَ ذَلَّلَ *

30- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"De ki: Rabb'imin sözleri için denizler mürekkeb olsa ve bir o kadar daha yardımcı olarak ilâve etsek, Rabb'imin sözleri tükenmeden, o denizler tükenir"

(el-Kehf: 109);

"Eğer yeryüzündeki (herbir) ağaç kalemler; deniz de

124 Bunun bir rivâyeti yakında 82 rakamıyle geçmişti.

arkasından yedi deniz daha kendisine yardım ederek (mürekkeb) olsa, yine Allah'ın kelimeleri tükenmez''
(Lukmân: 27) [125];

''Şübhesiz ki, Rabb'iniz, gökleri ve Yer'i altı günde yaratan, sonra (emri) Arş üzerinde hükümrân olan Allah'tır. Kendisini durmayıp kovalayan gündüze geceyi, O bürüyüp örter. Güneş'i, Ay'ı, yıldızları -hepsi de emrine râm olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şânı ne kadar yücedir!''
(el-A'râf: 54).

''Sahhara'', "Zellele" (yânî "Alçaltıp itâat ettirdi") demektir [126].

٨٩ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جاهَدَ فى سَبِيلِهِ لايُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إلاَّ الجِهادُ فى سَبِيلِهِ وتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ أنْ يُدْخِلَهُ الجَنَّةَ أوْ يَرُدَّهُ إلى مَسْكَنِهِ بِما نالَ مِنْ أجْرٍ أوْ غَنِيمَةٍ *

89-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah, ancak evinden kendi yolunda cihâd etmek ve* (Kur'ân'da gelen) *kelimelerini tasdîk etmek niyeti çıkarıp da kendi yolunda cihâd eden mücâhid için, şehîdlik sûretiyle onu cennete girdirmeyi yâ-*

---

125 Çünkü ***"Kelimetu'llah"***, nâ-mütenâhî, denizler mütenâhîdir. Mütenâhî'ye mütenâhî ilâvesinin mecmuu da mütenâhîdir. Mütenâhî'nin nâ-mütenâhî'ye intibâkı ise muhâldir, tenâkuzdur... (*Hakk Dîni,* IV, 3296).

126 İyi bilmeli ki, bütün halk da O'nundur, emir de. Evvel, âhir; takdîr ve tekvîn de O'nun, îcâb ve teşrî' de. Binâenaleyh hacim ve mikdârı bulunan mahlûkaat da O'nun milki, onlar üzerinde cereyân eden hacimsiz, mikdârsız emirler de. Yânî yaratma da O'nun, yürütme de O'nun; cisim ve cismâniyyet; madde ve sûret O'nun îcâd ve ihtirâ'ı; onları yürüten kuvvet ve rûh O'nun te'sîr ve izâfeti. O'ndan başkası ne ma'dûmiyete vucûd verebilir, ne de mümkinâta vucûb. Îcâd O'nun, îcâb O'nun, hârika O'nun, kaanûn O'nun, bütün mâsivâ O'nun hükmü altında, halk ve emrinden ibâret; O ise herşeyin mûcidi ve mutlak mutasarrıfı. Hakîkatte ne O'nun îcâdına dayanmayan bir mevcûd bulunabilir, ne de O'nun emir ve îcâbına tevâfuk etmeyen emirler emr olabilir... (Bu âyetlerin güzel bir tefsîri: *Hakk Dîni,* III, 2170-2193).

hud nâil olduğu sevâb ve ganîmetle berâber evine sâlimen döndürmeyi tekeffül etmiştir'' [127].

٣١ــ بابٌ في المَشِيئَةِ والإرادَةِ وما تَشاؤُونَ إلاَّ أنْ يَشاءَ اللَّهُ
وقَوْلِ اللَّهِ تعالى تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشاءُ ولا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ
إنِّي فاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا إلاَّ أنْ يَشاءَ اللَّهُ إنَّكَ
لاتَهْدِى مَنْ أحْبَبْتَ ولَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي
مَنْ يَشاءُ * قال سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ
عنْ أبِيهِ نَزَلَتْ فى أبي طالِبٍ
يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ اليُسْرَ
ولا يُرِيدُ بِكُمُ
العُسْرَ

31- BÂB: MEŞÎE VE İRÂDE HAKKINDADIR [128]:
''Allah dilemeyince siz dilemezsiniz''
(el-İnsân: 30, et-Tekvîr: 29).

''De ki: Ey mülkün sâhibi Allah, Sen mülkü kime dilersen ona verirsin, mülkü kimden dilersen ondan alırsın. Kimi dilersen onun kadrini yükseltir, kimi dilersen onu alçaltırsın. Hayır yalnız Sen'in elindedir. Şübhesiz Sen herşeye kaadirsin''
(Âlu İmrân: 26).

---

127 Başlığa uygunluğu *''Kelimelerini tasdîk''* sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti yakında 83 rakamıyle geçti.

128 Râgıb el-İsfahânî: Meşîet ekserin yanında müsâvî olarak irâde gibidir, dedi. *eş-Şey'*, şîn'in fethi ve yâ'nın sükûnuyle *''Ve'l-Meşîe''*, hatîe vezninde, *''ve'l-Meşâe''*, kerâme vezninde... dilemek ma'nâsınadır.. dördüncü bâbdandır. Ve *''Şey''*, her mevcûda denir ki... Türkî'de nesne ta'bîr olunur, gerek hissî olsun cisimler gibi ve gerek hükmî olsun akvâl gibi. Cem'i *''Eşyâ''* ve *''Eşyâât''*, *''Eşâvât''*, *''Eşâvî''* gelir ki, vav'ların fethi ve kesriyle de hikâye edilmiştir.... *''eş-Şîe''*, şîa vezninde, verilen ma'nâdan isimdir, bir nesneyi dilemek ma'nâsınadır, irâde ve meşîet gibi. ''Kullu şey'in bi-şîeti'llâhi taâlâ = Herşey Allah Taâlâ'nın dilemesiyledir, yânî irâdesiyledir'' denilir... *''el-İşâe''*, hemzenin kesriyle muzdar ve mültecî kılmak ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.)*

"Hiçbirşey hakkında 'Ben bunu herhâlde yarın yapayım' deme. Meğer ki (sözünü) Allah'ın dilemesi(ne bağlamış olasın)"

(el-Kehf: 23-24).

"Hakîkat sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah'tır ki, kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir"

(el-Kasas: 56) [129].

Saîd ibnu'l-Müseyyeb, babası el-Müseyyeb ibn Hazn el-Kureşî el-Mahzûmî(R)'den bu âyetin Ebû Tâlib hakkında indiğini söylemiştir [130].

"... Allah size kolaylık diler, size güçlük istemez"

(el-Bakara: 185).

٣٢ — بابُ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

32- *"Allah size kolaylık diler, size güçlük dilemez"* (el-Bakara: 185) BÂBI [131]

---

129 Buradaki âyetler yüce Allah'a irâde ve meşîet isbâtına, kulların hiçbirşeyi dileyemeyecekleri, ancak ona Allah'ın irâdesi geçmiş olduğu hâlde dileyecekleri, Allah'ın tâat ve ma'siyet olarak kulların bütün fiillerinin yaratıcısı olduğuna delâlet etmektedir (Kastallânî).

"Allah dilemeyince siz dileyemezsiniz"- Bu âyet cebr ve kader mes'elesinde re'ylerin harb yeri olmuş ise de, bunda kullara da meşîet isbât edilmiş olduğunda ve maamâfîh onun mutlak olmayıp, ilâhî meşîete tevâfuk ile kayıtlı bulunduğunda şübheye mahâl yoktur. Binâenaleyh mes'ûliyet abd'e, hüküm Allah'a muzâftır. Onun için kul mukadderâtını keyfine göre çizemez, ilâhî meşîet dâiresinde mes'ûldür. Allah Taâlâ ise hiç kayıtlı olmayarak dilediğini yapar, yol O'nun ta'yîn ettiği, sevâb ve ikaab O'nun hükümleridir. O dilediğini yapar (*Hakk Dînî,* VII, 5515, 5624-5630. sahîfelerde geniş bilgiler verilmiştir).

130 Zeccâc'ın da dediği gibi müfessirler bu âyetin Ebû Tâlib hakkında indiği üzerinde ittifâk etmişlerdir. Bu ta'lîkı el-Kasas: 56. âyet sırasında senedi ile rivâyet etti.

131 Kur'ân'da irâdenin zikri tekrar tekrar gelmiştir. Sünnet ehli bunun ancak Allah'ın irâde etmekte olduğu şeye vâki' olacağı, Allah'ın kâinâtın hepsi için irâde edici olduğu üzerinde ittifâk etmiştir. Mu'tezile bu âyete tutunarak, Allah, ma'siyeti irâde etmez, demiştir.

٩٠ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** عَبْدُ الوَارِثِ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ عنْ أَنَسٍ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إذَا دَعَوْتُمُ اللَّهَ فاعْزِمُوا فى الدُّعاءِ ولا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ إنْ شِئْتَ فأعْطِنِى فإنَّ اللَّهَ لامُسْتَكْرِهَ لَهُ *

90-..... Enes ibn Mâlik (R), Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, demiştir: *"Sizler Allah'a duâ ettiğiniz zamân, duâda istemeyi kesin yapın. Sakın herhangibiriniz: Allah'ım, dilersen bana ver! diye söylemesin.* (Azimle, kesinlikle istesin.) *Çünkü Allah'ı icbâr edecek hiçbir kuvvet yoktur!"* [132].

٩١ــ **حدّثنا** أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ ح و**حدّثنا** إسْماعِيلُ **حدّثنى** أَخِى عَبْدُ الحَمِيدِ عَنْ سُلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أَبى عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَلِىِّ بنِ حُسَيْنٍ أنَّ حُسَيْنَ بنَ عَلِىٍّ عَلَيْهِما السَّلامُ أَخْبَرَهُ أنَّ عَلِىَّ بنَ أَبى طالِبٍ أخبرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم طَرَقَهُ وفاطِمَةَ بِنْتَ رسولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَيْلَةً فقال لَهُمْ ألا تُصَلُّونَ قال عَلِىٌّ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنَّما أَنْفُسُنا بِيَدِ اللَّهِ فإذَا شاءَ أنْ يَبْعَثَنَا بَعَثَنَا فانْصَرَفَ رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حِينَ قُلْتُ ذٰلِكَ ولَمْ يَرْجِعْ إلَىَّ شَيْئًا ثُمَّ سَمِعْتُهُ وهُوَ مُدْبِرٌ يَضْرِبُ فَخِذَهُ ويَقُولُ وكانَ الإنْسانُ أكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلاً *

91-..... Alî ibn Ebî Tâlib (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) bir gece kendisine ve Rasûlullah'ın kızı Fâtıma'ya gece ziyâreti yapıp, onlara hitâben:

— *"Sizler gece namâzı kılmaz mısınız?"* buyurmuştur.

Alî şöyle dedi: Ben:

"...Allah irâde etmeyince kul irâde edemez. Lâkin Allah kulun irâdesini irâde etmekle murâdını da irâde etmiş olmak lâzım gelmez. İnsan birşey irâde eder de murâdı hâsıl olmayabilir. Niceleri doğru gitmek ister de başı döner, düşer. O vakit Allah onun irâdesini irâde etmiş, fakat murâdının husûlünü irâde etmemiş demektir. Zîrâ irâdesini irâde etmese idi, o irâde edemezdi, murâdını irâde ede idi, murâd husûle gelirdi. Demek ki Allah'ın meşîeti murâdı müstelzim, lâkin kulun meşîeti Allah'ın meşîetine iktırân etmedikçe müstelzim değildir" (*Hakk Dîni,* VII, 5627..)

132 Başlığa uygunluğu *"Eğer dilersen bana ver"* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Duâlar Kitâbı'nda da geçmişti.

— Yâ Rasûlallah! Nefislerimiz Allah'ın elindedir. Bizi uyandırmak dilerse uyandırır, dedim.

Ben Rasûlullah'a böyle cevâb verince, bana hiçbir cevâb vermeyerek, hemen geri döndü. Sonra ben yüzünü bizden çevirirken, O'nun elini dizine vururak: *"... İnsan ne kadar da çok cidâlcidir"* (el-Kehf: 54) buyurduğunu işittim [133].

٩٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ **حدّثنا** فُلَيْحٌ **حدّثنا** هِلالُ بنُ عَلِيٍّ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال مَثَلُ المُؤْمِنِ كَمَثَلِ خامَةِ الزَّرْعِ يَفِيءُ ورَقُهُ مِنْ حَيْثُ أتَتْها الرِّيحُ تُكَفِّئُها فإذا سَكَنَتِ اعْتَدَلَتْ وكَذٰلِكَ المُؤْمِنُ يُكَفَّأُ بالبَلاءِ ومَثَلُ الكافِرِ كَمَثَلِ الأرْزَةِ صَمَّاءُ مُعْتَدِلَةٌ حتّى يَقْصِمَها اللّهُ إذَا شاءَ *

92-..... Bize Hilâl ibn Alî, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Mü'min kişinin benzeri, bir sap üzerinde biten tâze ekin gibidir. Rüzgâr ona hangi taraftan gelirse onu eğer de yaprağı diğer tarafa döner meyleder* (fakat o yıkılmaz). *Rüzgâr sâkinleştiğinde yine doğrulur. İşte mü'min kişi de böyledir. O da belâ sebebiyle eğilir* (fakat yıkılmaz). *Haktan yüz çeviren kâfir kişinin benzeri ise sert ve dümdüz duran çam ve dağ servisi gibidir. Nihâyet Allah onu dilediği zamân* (bir seferde) *kırar devirir"* [134].

٩٣ــ حدّثنا الحَكَمُ بنُ نافِعٍ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى سالِمٌ

---

133 Bunun da başlığa uygunluğu "Eğer Allah dilerse..." sözündedir. Alî'nin bu "Nefislerimiz Allah'ın elindedir" sözü, şu âyetten iktibâs edilmiştir: ***"Allah ölümü zamânında, ölmeyenin de uykusunda rûhlarını alır. Bu sûretle hakkında ölümü hükmettiği rûhu tutar, diğerini muayyen bir vakte kadar salıverir. Şübhe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için kat'î ibretler vardır"*** (ez-Zumer: 42).

Bunun bir rivâyeti İ'tisâm'da da geçmişti.

134 Başlığa uygunluğu *"Dilediği zâmân"* sözündedir. Hadîs şöyle açıklanmıştır: Düzgün bir sap üzerinde biten tâze ekin, esen rüzgâr ile kâh eğilir, kâh doğrulur. Bir zamân yeşil yaşar, bir zamân sonra zamânın değiştirici te'sîrleriyle sararır. Fakat o, rüzgârların şiddetleri ve dehrin inkılâbları karşısında eğildiği hâlde hiçbir zamân devrilmez, yine doğrulûr. Mü'min de böyledir. Hastalık, hüzün, keder, zulüm gibi zamânın birtakım bunaltıcı hâlleri karşısında sağa sola sarsılsa da bir türlü yıkılmaz. Allah'a kulluktan ayrılmaz. Kâfir de serviler gibi ne kadar metin ve uzun boylu olursa olsun, Allah onu kâfirliği sebebiyle yere serer...

Bunun bir rivâyeti Tıbb Kitâbı'nda da geçmişti.

بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وهْوَ قائِمٌ على المِنْبرِ إنَّما بَقاؤُكُمْ فِيما سَلَفَ قَبْلَكُمْ مِنَ الأُمَمِ كما بَيْنَ صَلاةِ العَصْرِ إلى غُرُوبِ الشَّمْسِ أُعْطِىَ أهْلُ التَّوْراةِ التَّوْراةَ فَعَمِلُوا بِها حتَّى انْتَصَفَ النَّهارُ ثُمَّ عَجَزُوا فأُعْطُوا قِيراطًا قِيراطًا ثُمَّ أُعْطِىَ أهْلُ الإنْجِيلِ الإنْجِيلَ فعَمِلُوا بِهِ حتَّى صَلاةِ العَصْرِ ثُمَّ عَجَزُوا فأُعْطُوا قِيراطًا قِيراطًا ثُمَّ أُعْطِيتُمُ القُرْآنَ فعَمِلْتُمْ بِهِ حتَّى غُرُوبِ الشَّمْسِ فأُعْطِيتُمْ قِيراطَيْنِ قِيراطَيْنِ قال أهْلُ التَّوْراةِ رَبَّنا هٰؤُلاءِ أقَلُّ عَمَلاً وأكْثَرُ أجْرًا قال هَلْ ظَلَمْتُكُمْ مِنْ أجْرِكُمْ مِنْ شَيْءٍ قالُوا لا فقال فَذٰلِكَ فَضْلِى أُوتِيهِ مَنْ أشاءُ *

93-..... ez-Zuhrî'den (şöyle demiştir): Bana Sâlim ibn Abdillah haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan (şu temsîli) işittim. Kendisi minber üzerinde şöyle buyuruyordu: *"Sizden evvel gelen ümmetlere nisbetle sizin dünyâda bekaanız* (bütün güne nisbetle) *ikindi namâzından güneşin batmasına kadar* (olan müddet gibi)*dir. Tevrât ehline Tevrât verildi. Onlar gün yarı oluncaya kadar Tevrât'la amel ettiler. Sonra çalışmaktan âciz oldular. Kendilerine birer kırât birer kırât* (olan gündelikleri) *verildi. Sonra İncîl sâhiblerine İncîl verildi. Onlar da ikindi namâzı vaktine kadar İncîl'le amel edip çalıştılar. Sonra âciz kaldılar* (ve çalışmaktan vazgeçtiler). *Onlara da birer kırât birer kırât* (olan ücretleri) *verildi. Sonra sizlere Kur'ân verildi. Sizler de Kur'ân'la güneş batıncaya kadar çalıştınız. Bundan dolayı size de ikişer kırât ikişer kırât* (olarak ücret) *verildi. Bunun üzerine Tevrât ehli:*

— Ey Rabb'imiz! Bunlar bizden daha az çalıştılar, ve bizden daha çok ücret aldılar!' dediler.

Allah Taâlâ:

— Ben sizin ücretlerinizden herhangi birşey eksik verip size zulmettim mi? buyurur.

Onlar:

— Hayır (gündeliğimizden eksik vermedin), *derler.*

Allah da:

— İşte bu benim fadlımdır ki, ben onu dileyeceğim kimselere veririm! buyurur" [135].

---

135 Başlığa uygunluğu sonundaki *"Ben onu dileyeceğim kimselere veririm"* sözündedir. Bunun biraz değişik bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "İkindi namâzından güneş batmadan önce bir rek'ate yetişen kimse bâbı"nda da geçmişti.

٩٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ المُسْنَدِيُّ حدّثنا هِشامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبى إدْرِيسَ عنْ عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ قال بايَعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فى رَهْطٍ فقال أُبايِعُكُمْ عَلى أنْ لاتُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا ولا تَسْرِقُوا ولا تَزْنُوا ولا تَقْتُلُوا أوْلادَكُمْ ولا تَأْتُوا بِبُهْتانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أيْدِيكُمْ وأرْجُلِكُمْ ولا تَعْصُونِى فى مَعْرُوفٍ فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فأجْرُهُ عَلى اللَّهِ ومَنْ أصابَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا فأُخِذَ بِهِ فى الدُّنْيا فَهْوَ لهُ كَفّارَةٌ وَطَهُورٌ ومَنْ سَتَرَهُ اللَّهُ فَذٰلِكَ إلى اللَّهِ إنْ شاءَ عَذَّبَهُ وإنْ شاءَ غَفَرَ لهُ *

94-.....Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Ben (Akabe gecesinde bey'at eden) nakîbler topluluğu içinde Rasûlullah ile bey'at ettim. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben sizlerle şu şartlar üzerine bey'at ediyorum: Allah'a* (ibâdette) *hiçbirşeyi ortak etmemek, hırsızlık yapmamak, zinâ eylememek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftirâ etmemek, hiçbir ma'rûf işte bana isyân etmemek üzere. İçinizden verdiği bu ahd ve sözünde kim durursa, onun mükâfâtı Allah'ın zimmet ve fadlı üzerinedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda yakalanıp cezâlanırsa, bu ikaab ona bir keffârettir ve bir günâh temizleyicidir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah Taâlâ gizlerse, onun bu işi Allah'a kalır. Allah isterse ona azâb eder, isterse onu mağfiret eyler"* [136].

٩٥ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ نَبِىَّ اللَّهِ سُلَيْمانَ عَليه السَّلامُ كان لهُ سِتُّونَ امْرَأةً فقال لأطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلى نِسائِى فَلْتَحْمِلْنَ كُلُّ امْرَأةٍ ولْتَلِدْنَ فارِسًا يُقاتِلُ فى سَبِيلِ اللَّهِ فَطافَ عَلى نِسائِهِ فَما وَلَدَتْ مِنْهُنَّ إلاَّ امْرَأةٌ ولَدَتْ شِقَّ غُلامٍ قال نَبِىُّ اللَّهِ صلى

136 Başlığa uygunluğu, hadîsin sonundaki *"Allah isterse ona azâb eder, isterse onu mağfiret eyler"* fıkrasındadır. Bunun bir rivâyeti Îmân Kitâbı, "Îmânın alâmetleri bâbı"nda da geçmişti. Bu ilk Akabe gecesinde yapılan bey'attir ki, bunda el-Mumtehıne Sûresi'ndeki *"Ey Peygamber, mü'min kadınlar Allah'a hiçbirşeyi ortak tutmamaları, hırsızlık yapmamaları... şartları üzere sana bey'atleşmeye geldikleri zamân, onların bey'atlerini kabûl et..."* (Âyet; 12)'nin nutkettiği bey'at şartları aynıyle vâki' olduğundan, *"Bey'atu'n-Nisâ"* denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsâvîdir...

اللّٰه عليه وسلم لَوْ كان سُلَيْمانُ اسْتَثْنَى لَحَمَلَتْ كُلُّ امْرَأةٍ مِنْهُنَّ فَوَلَدَتْ فارِسًا يُقاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ *

95-..... Bize Vuheyb, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Allah'ın Peygamberi Süleymân Aleyhi'sselâmın altmış tâne kadını vardı. "Ben bir gecede kadınlarım üzerine dolaşırım da onlardan herbir kadın muhakkak Allah yolunda savaşacak birer süvârî oğlan çocuğu doğurur" diye (***İnşâallah*** demeden) yemîn sözü söyledi. Hakîkaten kadınları üzerine dolaştı. Fakat kadınlardan hiçbiri doğurmadı, yalnız bir kadın eksik doğumlu bir oğlan çocuğu doğurdu. Allah'ın Peygamberi Muhammed (S):

— *"Eğer Süleymân Peygamber **inşâallah** diyerek yemîninde bir istisnâ yapsaydı, kadınlardan herbir kadın muhakkak gebe kalır ve Allah yolunda savaşacak birer süvârî doğururdu"* buyurdu [137].

٩٦ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّاب الثَّقَفِيُّ حدّثنا خالِدٌ الحَذَّاءُ عَنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم دخَلَ عَلى أعْرَابِيٍّ يَعُودُهُ فقال لاباْسَ عَلَيْكَ طَهُورٌ إنْ شاءَ اللّٰهُ قال قال الأعْرَابِيُّ طَهُورٌ بَلْ هِيَ حُمَّى تَفُورُ عَلى شَيْخٍ كَبِيرٍ تُزِيرُهُ القُبُورَ قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم فَنَعَمْ إذًا *

96-..... Bize Hâlid el-Hazzâ, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir A'râbî'nin yanına, ona hasta ziyâreti yapmak üzere girdi ve:

—*"Hastalığın zararsız geçmiş olsun, günâhlarını temizleyici bir keffârettir **inşâallah**"* duâsında bulundu.

İbn Abbâs dedi ki: A'râbî:

— Günâhları temizleyici bir keffârettir. Fakat bu öyle geçici bir hastalık değildir. Bu yaşlı bir ihtiyâr hasta üzerinde harâreti kayna-

137 Başlığa uygunluğu *"Eğer yemîninde istisnâ yapsaydı..."* sözündedir. Çünkü bu istisnâdan murâd, lugat bakımından: Eğer ***"İnşâallah"*** demiş olsaydı, demektir. Bu hadîsin birer rivâyeti Cihâd'da, "Cihâd için çocuk isteme bâbı"nda ve Peygamberler Kitâbı, ***"Biz Dâvûd'a Süleymân'ı hibe ettik"*** (Sâd: 30) kavli bâbı'nda da geçti. Kadınların sayısı hakkında ayrılıklar, aded ayrılıkları olduğundan bu ihtilâfa i'tibâr yoktur.

yan ve onu kabirleri ziyâret ettirecek olan hummâ hastalığıdır! dedi.

Peygamber (S) de:

— *"Şu hâlde peki* (öyle olsun)*!"* buyurdu [138].

٩٧ــ **حدّثنا** ابنُ سَلاَمٍ أخبرنا هُشَيْمٍ عنْ حُصَيْنٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى قتَادَةَ عنْ أبِيهِ حِينَ نامُوا عنِ الصَّلاَةِ قال النبيُّ ﷺ إنَّ اللَّه قَبَضَ أرْوَاحَكُمْ حِينَ شاءَ وردَّها حِينَ شاءَ فَقَضَوْا حَوَائِجَهُمْ وتَوَضَّئُوا إلى أنْ طَلَعتِ الشمْسُ وأبْيَضَّتْ فقامَ فَصلَّى *

97-..... Bize Huşeym ibn Buşeyr, Husayn ibn Abdirrahmân'dan; o da Abdullah ibn Ebî Katâde'den; o da babası Ebû Katâde(R)'den şöyle haber verdi: Bir seferde sahâbîler sabâh namâzını kılmaktan güneş çıkıncaya kadar uyuyakaldıkları zamân, Peygamber (S): *"Şübhesiz Allah Taâlâ istediği zamânda sizin rûhlarınızı kabzetti, yine istediği zamânda onları geri çevirdi"* buyurdu.

Akabinde sahâbîler hâcetlerini yerine getirdiler ve abdestlerini aldılar. Güneş doğup bembeyaz olduğu (yânî yükseldiği) zamân Peygamber kalktı ve sahâbîlere (cemâatle o geçen) namâzını kıldırdı [139].

٩٨ــ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ والأعْرَجِ **وحدّثنا** إسْماعِيلُ **حدّثنى** أخِى عنْ سلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبى عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وسَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال اسْتَبَّ رَجُلٌ مِنَ المُسْلِمِينَ ورجُلٌ مِنَ اليَهُودِ فقال المُسْلِمُ والَّذِى اصْطَفَى مُحَمَّدا عَلى العالَمِينَ فى قَسَمٍ يُقْسِمُ بِهِ فقال اليَهُودِيُّ والَّذِى اصْطَفَى مُوسَي عَلى العالَمِينَ فَرَفَعَ المُسْلِمُ يَدَهُ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَطَمَ اليَهُودِيَّ فَذَهَبَ اليَهُودِيُّ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فأخْبَرهُ بالَّذِى كانَ مِنْ أمْرِهِ وأمْرِ المُسْلِمِ فقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم لاتُخَيِّرُونِى عَلى مُوسَي فانَّ النَّاسَ

---

138 Başlığa uygunluğu *"İnşâallah"* sözündedir. Bunda Peygamber'in *"Hastalığın geçmiş olsun"* sözünün, gaybden haber verme yoluyla değil de, ancak tereccî yolu üzere olduğuna delîl vardır. Çünkü hasta, ertesi gün ölmüştür.

Buhârî bunun bir rivâyetini Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda da getirdi.

139 Başlığa uygunluğu iki yerde "İstediği zamân" sözündedir. Bu hadîsin daha geniş bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Vakit gittikten sonra ezân okuma bâbı"nda geçmişti. Buhârî burada hadîsi kısaca zikretmiştir.

يَصْعَقُونَ يَوْمَ القِيامَةِ فأكُونُ أوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فإذَا مُوسَى باطِشٌ بِجانِبِ العَرْشِ فَلا أدْرِى أكانَ فِيمَنْ صَعِقَ فأفاقَ قَبْلِى أوْ كانَ مِمَّنْ اسْتَثْنَى اللَّهُ *

98-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Müslümânlardan bir adamla Yahûdîler'den bir adam birbiriyle sövüştü. Müslümân:

— Muhammed'i âlemler üzerine seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki, dedi.

Bunu, yapmakta olduğu bir yemînde söyledi.

Yahûdî olan kimse de:

— Mûsâ'yı âlemler üzerine seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki, dedi.

Müslümân bu sırada elini kaldırıp Yahûdî'nin yüzüne bir tokat vurdu. Bunun üzerine Yahûdî, Rasûlullah'a gitti. Kendisinin ve müslümân zâtın işinden olup biten şeyleri Rasûlullah'a haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Beni Mûsâ üzerine hayrlıdır demeyiniz. Çünkü insanlar kıyâmet gününde hep düşüp bayılacaklar.* (Ben de bayılacağım.) *Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda ben Mûsâ'yı Arş'ın bir tarafına sıkıca tutunmuş bulacağım. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı, yâhud baygınlıktan Allah'ın istisnâ ettiği kimselerden mi oldu?"* buyurdu [140].

٩٩ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ أبِى عِيسَى أخْبَرَنا يَزِيدُ بنُ هارُونَ أخبرنا شُعْبَةُ عَنْ قَتادَةَ عَنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ المَدِينَةُ يأْتِيها الدَّجَّالُ فَيَجِدُ المَلائِكَةَ يَحْرُسونَها فَلا يَقْرَبُها الدَّجَّالُ ولا الطَّاعُونُ إنْ شاءَ اللَّهُ *

99-..... Bize Şu'be, Katâde'den haber verdi ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Medîne'ye Deccâl gelecek, fakat meleklerin onu bekleyip korumakta olduklarını bulacak. Artık inşâallah Medîne'ye Deccâl de, tâûn da yaklaşmayacaktır"* [141].

---

140 Başlığa uygunluğu *"Allah'ın bayılmaktan istisnâ ettiklerinden mi oldu"* kavlinden alınır. Çünkü Peygamber bununla ***"Sûra üfürülmüş, artık Allah'ın dilediklerî müstesnâ olmak üzere göklerde kim varsa, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür..."*** (ez-Zumer: 68) kavline işâret etmiştir. Buhârî hadîsi burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivâyeti Husûmât'ta da geçmişti.

141 Başlığa uygunluğu *"İnşâallahu = Allah dilerse"* sözündedir. Bu istisnâ, teber-

١٠٠ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ حدّثنى أبو أُسامَةَ ابنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ فأُرِيدُ إنْ شاءَ اللّهُ أنْ أُخْتَبِىءَ دَعْوَتِى شَفاعَةً لأُمَّتِى يَوْمَ القيامَةِ *

100-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Her peygamberin* (kabûl edilecek) *bir duâsı vardır. Ben duâmı inşâallah kıyâmet günü ümmetime şefâat etmek için saklamak istiyorum"* [142].

١٠١ــ حدّثنا يَسَرَةُ بنُ صَفْوانَ بنِ جَمِيلٍ اللَّخْمِيُّ حدّثنا إبْرَاهِيمُ ابنُ سَعْدٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم بَيْنا أنا نائِمٌ رأيْتُنِى عَلى قَلِيبٍ فَنَزَعْتُ ماشاءَ اللّهُ أنْ أنْزِعَ ثُمَّ أخَذَها ابنُ أبى قُحافَةَ فنَزَعَ ذَنُوبًا أوْ ذَنُوبَيْنِ وفى نَزْعِهِ ضَعْفٌ واللّهُ يَغْفِرُ لَهُ ثُمَّ أخَذَها عُمَرُ فاسْتَحالَتْ غَرْبًا فَلَمْ أرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَفْرِى فَرِيَّهُ حتّى ضَرَبَ النَّاسُ حَوْلَهُ بِعَطَنٍ *

101-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben uyurken kendimi bir kuyu başında gördüm. Onun suyundan Allah'ın çekmemi istediği kadar su çektim. Sonra kovayı benden Ebû Kuhâfe'nin oğlu Ebû Bekr aldı. O da kuyudan bir yâhud iki kova su çekti. Onun çekişinde bir zayıflık ve güçlük vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret eylesin. Sonra kovayı Umer aldı. Ve alınca bu kova Umer'in elinde büyük bir kovaya dönüştü. Ben, halk içinde Umer'in gördüğü işi görebilecek kuvvette ve mükemmellikte kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylek yeri edindiler"* [143].

---

rük ve teeddüb içindir, şekk için değildir. Bundan maksad Medîne'de fitneden korunacakları için, Medîne'de oturmayı teşvîk etmektir. Bunun birer rivâyeti Hacc'ın sonunda Medîne'nin Fazîletleri'nde ve Fitneler'de geçti.

142 Başlığa uygunluğu yine *"İnşâallah=Allah dilerse"* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Duâlar Kitâbı'nda da geçmişti.

143 Başlığa uygunluğu *"Mâşâallahu=Allah'ın dilediği kadar"* sözündedir. Hadîsin bir rivâyeti Fadâil'de, "Umer'in menkabeleri bâbı"nda da geçmişti. Bu, Peygamber'den sonra hilâfetleri ve insanların onlarla faydalanmalarında Umereyn için cereyân eden işlerin misâlidir. Peygamber işin sâhibi olup en mükemmel şekilde yerine getirdi, İslâm'ın kaaidelerini oturttu, temellerini kurdu, asıllarını

١٠٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى مُوسَى قال كانَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم إذَا أتاهُ السَّائِلُ ورُبَّما قال جاءَهُ السَّائِلُ أَوْ صاحِبُ الحاجَةِ قال اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا ويَقْضِى اللّهُ عَلى لِسانِ رسولِهِ ماشاءَ *

102-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kendisine birşey isteyen geldiği zamân -Ebû Mûsâ bâzen de şöyle demiştir: Kendisine birşey isteyen yâhud da bir hâcet sâhibi geldiği zamân- etrafında bulunan sahâbîlerine:

— "(Bu kimsenin ihtiyâcının görülmesi husûsunda) *şefâat ediniz* (bana delâlet ediniz), *böylece sizlere de ücret ve sevâb verilir. Bununla berâber Allah Taâlâ, Rasûlü'nün dili ile* (yânî O'nun duâ ve istirhâmı üzerine) *dilediği şeyi yerine getirip infâz eder*" buyururdu [144].

١٠٣ــ حدّثنا يَحْيٰى حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامٍ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال لايَقُلْ أَحَدُكُمْ اللّهُمَّ اغْفِرْ لى إنْ شِئْتَ ارْحَمْنِى إنْ شِئْتَ ارْزُقْنِى إنْ شِئْتَ ولْيَعْزِمْ مَسْأَلَتَهُ إنَّهُ يَفْعَلُ ما يَشاءُ لامُكْرِهَ لهُ*

103-..... Hemmâm ibn Münebbih, Ebû Hureyre(R)'den işitti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "*Sizin herhangibiriniz duâsında: 'Allah'ım, dilersen beni mağfiret eyle! Dilersen bana merhamet eyle! Dilersen bana rızık ver!' demesin. Azim ve kesinlikle* (Yâ Rabb, beni mağfiret et, bana merhamet eyle! diye) *duâ etsin. Çünkü Allah, dileyeceği herşeyi yapar, O'nu zorlayacak hiçbir kuvvet yoktur*" [145].

١٠٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا أَبو حَفْصٍ عَمْرٌو حدّثنا الأَوْزاعِىُّ حدّثنى ابنُ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ

---

ve furû'unu açıkladı. Sonra Ebû Bekr halef olup riddenin kökünü kesti. Sonra Umer halîfe oldu ve İslâm çok genişledi...

144 Başlığa uygunluğu "Rasûlü'nün lisânı üzere dileyeceği şeyi yerine getirir" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Edeb Kitâbı, "***Her kim güzel bir şefâat yaparsa...***" (en-Nisâ: 84) kavli bâbı'nda geçti.

145 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti.

عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما أَنَّهُ تَمارٰى هُوَ والحُرُّ بنُ قَيْسِ ابنِ حِصْنٍ الفَزارِيُّ فى صاحِبِ مُوسٰى أهُوَ خَضِرٌ فَمَرَّ بِهِما أُبَيُّ بنُ كَعْبٍ الأنْصارِيُّ فَدَعاهُ ابنُ عَبَّاسٍ فقال إنِّى تَمارَيْتُ أنا وصاحِبِى هٰذَا فى صاحِبِ مُوسٰى الَّذِى سَأَلَ السَّبِيلَ إلى لُقِيِّهِ هَلْ سَمِعْتَ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَذْكُرُ شَأْنَهُ قال نَعَمْ إنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بَيْنا مُوسٰى فى مَلإٍ بنَى إسْرائِيلَ إذْ جاءَهُ رَجُلٌ فقال هَلْ تَعْلَمُ أحَدًا أعْلَمَ مِنْكَ فقال مُوسٰى لافأُوحِىَ إلى مُوسٰى بَلَى عَبْدُنا خَضِرٌ فسألَ مُوسٰي السَّبِيلَ إلى لُقِيِّهِ فَجَعَلَ اللَّهُ لهُ الحُوتَ آيَةً وقِيلَ لهُ إذَا فقَدْتَ الحُوتَ فارْجِعْ فإنَّكَ ستَلْقاهُ فكان مُوسٰي يَتْبَعُ أثَرَ الحُوتِ فى البَحْرِ فقال فتَى مُوسٰي لِمُوسٰى أرَأيْتَ إذْ أوَيْنا إلى الصَّخْرَةِ فإنِّى نَسِيتُ الحُوتَ وما أنْسانِيهِ إلا الشَّيْطانُ أنْ أذْكُرَهُ قال مُوسَى ذٰلِكَ ما كُنَّا نَبْغِى فارْتَدَّا عَلى آثارِ هِما قَصَصًا فَوَجَدا خَضِرًا وكان مِنْ شَأْنِهِما ما قَصَّ اللَّهُ *

104-..... Bize el-Evzâî tahdîs etti. Bana İbn Şihâb, Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd'dan; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. İbn Abbâs (R) ile Hurr ibnu Kays ibn Hısn el-Fezârî, Mûsâ'nın sâhibi hakkında: "O, Hıdır mıdır?" diye mücâdele ettiler.

Bu sırada onların yanından Ubeyy ibn Ka'b el-Ensârî geçti. İbn Abbâs, Ka'b'ı çağırdı da:

— Ben ve şu arkadaşım, Mûsâ Peygamber'in buluşmak için yolunu sorup istemiş olduğu sâhibi hakkında münâkaşa ettik. Sen Rasûlullah(S)'tan onun hâlini zikrederken birşey işittin mi? dedi.

Ubeyy ibn Ka'b:

— Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Mûsâ Peygamber İsrâîl oğulları'ndan bir topluluk içinde bulunduğu sırada ona bir adam geldi de:*

— Senden daha âlim bir kimse biliyor musun? diye sordu.

Mûsâ da:

— Hayır bilmiyorum, dedi.

Bu cevâbı üzerine Mûsâ'ya:

— Evet, benim kulum Hadır (Hızır) *vardır* (o senden bâzı husûslarda daha âlimdir), *diye vahy verildi.*

Bunun üzerine Mûsâ Peygamber o daha âlim olan kul ile buluşma yolunu istedi. Allah da ona (Hızır'ın mekânı ve buluşma yerine alâmet olmak üzere) *balığı bir âyet, bir nişân kıldı. Ve Mûsâ'ya:*

— Yâ Mûsâ, balığı kaybettiğin zamân hemen geri dön. Çünkü sen o kula orada kavuşacaksın! denildi.

Artık Mûsâ balığın kaybolduğu denizin içinde balığın izini ta'kîb edecek idi. Yola devâm ettiler. Bir yerde Mûsâ'nın hizmetçisi olan genç, Mûsâ'ya:

— Ne dersin? Kayanın yanında barındığımız zamân (balığın denize düşüp hareket ettiğini görmüştüm;) *ben balığı unuttum. Onu zikretmemi bana unutturan ancak şeytândır, dedi.*

Mûsâ:

— Zâten istediğimiz bu idi, dedi.

Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Sonunda taşın yanında Hadır'ı buldular. Hadır'la Mûsâ'nın işinden Allah'ın el-Kehf Sûresi'nde hikâye ettiği şeyler oldu'' [146].

١٠٥ــ حدّثنا أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ . وقال أَحْمَدُ ابنُ صالِحٍ **حدّثنا** ابنُ وَهْبٍ أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال نَنْزِلُ غَدًا إنْ شاءَ اللَّهُ بِخَيْفِ بَنِى كِنانَةَ حَيْثُ تَقاسَمُوا عَلى الكُفْرِ يُرِيدُ المُحَصَّبَ *

105-..... Bize Yûnus, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) -Vedâ Haccı'nda Minâ'dan Mekke'ye inmek istediğinde-: *''Yârın **inşâallah** Kinâne oğulları yurduna ineriz ki, orada Kureyş ile Kinâne oğulları küfr üzerine ahid yapmışlardı''* buyurmuştur.

Rasûlullah, Kinâne oğulları hayfı demekle, Muhassab mevkiini kasdediyordu [147].

---

146 Başlığa uygunluğu Allah'ın onların kıssalarından anlattığı âyetin kalanında ***''İnşâallah sen beni sabredici bulacaksın''*** ve ***''Rabb'in irâde etti''*** sözlerinden alınır. Bu hadîsin birer rivâyeti İlim Kitâbı, ''Mûsâ'nın denizde Hızır'a gitmesi hakkında zikredilen şeyler bâbı''nda ve Tefsîr, ''el-Kehf Sûresi: 60-82 âyetleri tefsîri bâbı''nda da birçok îzâhlarla geçmişti. Hadîsi o âyetler daha güzel tamamlamaktadır. Bu konu *Hakk Dîni,* IV, 3253-3273'ten okunup incelenmeye değer.

147 Başlığa uygunluğu ***''İnşâallah yarın Kinâne oğulları yurduna ineceğiz...''*** sözündedir. Bu ahd ve yemînleşme Kureyş ile Kinâne oğulları arasında Hâşimîler ve Abdülmuttalib oğulları aleyhine: ''Bunlarla kız alıp vermemek, alışveriş etmemek üzere yapılmıştı...''

Bunun tam bir rivâyeti Hacc Kitâbı, ''Peygamber'in Mekke'ye inmesi bâbı''nda geçmişti.

١٠٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ عَمْرٍو عنْ أبى العَبَّاسِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ قال حاصَرَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلّم أهْلَ الطَّائِفِ فَلَمْ يَفْتَحْها فقال إنَّا قافِلُونَ إنْ شاءَ اللَّهُ فقال المُسْلِمُونَ نَقْفُلُ ولَمْ نَفْتَحْ قال فاغْدُوا عَلى القِتالِ فغَدَوْا فأصابَتْهُمْ جِراحاتٌ قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّا قافِلُونَ غَدًا إنْ شاءَ اللَّهُ فكأنَّ ذٰلِكَ أعْجَبَهُمْ فَتَبَسَّمَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم *

106-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Tâif ehlini muhâsara etti de onları fethedemeyince:

— *"İnşâallah yarın Medîne'ye döneceğiz"* buyurdu.

Müslümânlar:

— Onların kalelerini fethetmeden nasıl döneriz?! dediler.

(Bu i'tirâz üzerine) Peygamber:

— *"Öyle ise yarın harbe hazır olun!"* buyurdu.

Ertesi gün harbe giriştiler. (Düşmanın çetin müdâfaa harbi yapmasından) sahâbîlere çok yaralar isâbet etti. Bunun üzerine Peygamber:

— *"İnşâallah yarın döneceğiz!"* buyurdu.

Bu defa bu dönme kararı sahâbîleri sevindirmiş gibi oldu. Rasûlullah da sahâbîlerin bu sevinmelerinden gülümsedi [148].

٣٣ــ بابُ

قَوْلِ اللَّهِ تعالى ولا تَنْفَعُ الشَّفاعَةُ عِنْدَهُ إلاَّ لِمَنْ أذِنَ لهُ حتَّى إذَا فُزِّعَ عنْ قُلُوبِهِمْ قالُوا ماذا قال رَبُّكُمْ قالُوا اَلْحَقَّ وهُوَ العَلِيُّ الكَبِيرُ ولَمْ يَقُلْ ماذا خَلَقَ رَبُّكُمْ . وقال جَلَّ ذِكْرُهُ مَنْ ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهُ إلاَّ بِإذْنِهِ . وقال مَسْرُوقٌ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ إذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بالوَحْيِ سَمِعَ أهْلُ السَّمٰوَاتِ شَيْئًا فإذَا

148 Başlığa uygunluğu iki kerre *"İnşâallah yarın döneceğiz"* kavlindedir. Bu hadîsin bir rivâyeti ve tafsîlâtı Mağâzî, "Tâif gazvesi bâbı"nda geçmişti.

فُزِّعَ عنْ قُلُوبِهِمْ وسَكَنَ الصَّوْتُ عَرَفُوا أَنَّهُ الحَقُّ ونادَوْا ماذَا قال رَبُّكُمْ قالوا الحَقَّ * ويُذْكَرُ عنْ جابِرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أُنَيْسٍ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ يَحْشُرُ اللَّهُ العِبادَ فَيُنادِيهِمْ بِصَوْتٍ يَسْمَعُهُ مَنْ بَعُدَ كما يَسْمَعُهُ مَنْ قَرُبَ أنا المَلِكُ أنا الدَّيانُ

33- YÜCE ALLAH'IN:

"O'nun nezdinde kendisine izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda etmez. Nihâyet kalblerinden korku giderildiği zamân 'Rabb'iniz ne buyurdu?' derler. 'Hakkı (söyledi)' derler. O çok yüce, çok büyüktür"

(Sebe: 23)

KAVLİ BÂBI

Burada "Rabb'iniz ne yarattı?" demedi (de *"Rabb'iniz ne buyurdu?"* dedi [149].

Ve zikri ulu Allah şöyle buyurdu:

"O'nun izni olmadıkça nezdinde şefâat edecek kim?"

(el-Bakara: 255).

Mesrûk, İbn Mes'ûd'dan şöyle söyledi:

Allah vahy ile kelâm ettiği zamân gökler ahâlîsi birşey işitirler. Meleklerin kalblerinden korku giderildiği ve ses sâkin olduğunda, onlar bu sesin Rabb'leri tarafından olan hakk olduğunu tanırlar. Ve birbirlerine: "Rabb'iniz ne buyurdu?" diye nidâ ederler. Onlar da: "Hakkı buyurdu" derler [150].

Ve Câbir ibn Abdillah'tan zikrolunuyor ki, Abdullah

---

149 Bu, müellif Buhârî'nin kelâm mes'elesi hakkında zikrettiği ilk bâbdır. Bu, uzun bir mes'eledir. Görüş, Yüce Allah'ın peygamberlerle mütekellim olduğunda tevâtür etmiştir. Bu konuda dînler ve mezhebler erbâbından hiçbir kimse ihtilâf etmemiştir. İhtilâf ancak kelâmın ma'nâsı, kıdemi, hudûsu konularındadır. Hakk ehli indinde Allah'ın kelâmı, sesler ve harfler cinsinden değildir, bu Allah'ın zâtiyle kaaim ezelî bir sıfattır... (Kastallânî).

Buhârî'nin bu âyeti zikirden, hattâ bu bâbın tamâmından garazı Allah'ın zâtiyle kaaim olan kelâmını beyân etmektir. Delîli, Yüce Allah'ın *"Rabb'iniz ne buyurdu?"* deyip "Rabb'iniz ne yarattı" dememesidir. (Aynî).

150 Mesrûk'un bu sözünü Beyhakî, el-Esmâ ve's-Sıfât Kitâbı'nda Ebû Muâviye yolundan; o da el-A'meş'ten senediyle rivâyet etmiştir

ibn Uneys el-Ensârî şöyle demişti: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Allah kıyâmet gününde kulları toplar da onlara uzak olanın yakın olan kimsenin işitmesi gibi işiteceği bir ses ile nidâ eder: Melik ancak benim! Deyyân* (yânî karşılık verici) *ancak benim! buyurur".*

١٠٧ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ عِكْرِمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النبيَّ ﷺ قال إذَا قَضَى اللَّهُ الأَمْرَ فى السَّماءِ ضَرَبَتِ المَلاَئِكَةُ بأَجْنِحَتِها خُضْعانًا لِقَوْلِهِ كأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلى صَفْوَانٍ قال عَلِيٌّ وقال غَيْرُهُ صَفْوانٍ يَنْفُذُهُمْ ذٰلِكَ فإذَا فُزِّعَ عنْ قُلُوبِهِمْ قالُوا ماذَا قال رَبُّكُمْ قالُوا الحَقَّ وهْوَ العَلِيُّ الكَبِيرُ * قال عَلِيٌّ **وحدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** عَمْرٌو عنْ عِكْرِمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ بِهٰذَا * قال سُفْيانُ قال عُمْرٌو سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ **حدّثنا** أبُو هُرَيْرَةَ قال عَلِيٌّ قُلْتُ لِسُفْيانَ قال سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ قال نَعَمْ قُلْتُ لِسُفْيانَ إنَّ إنساناً رَوى عن عمرٍو عن عكرِمَةَ عن أبى هُرَيْرَةَ يَرْفَعُهُ أنَّهُ قَرَأَ فُزِّعَ قال سُفْيانُ هٰكَذَا قَرَأَ عَمْرٌو فَلا أدْرِي سَمِعَهُ هٰكَذَا أمْ لا قال سُفْيانُ وهْىَ قِرَاءَتُنا *

107- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) bu hadîsi Peygamber'e ulaştırır: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah Taâlâ semâdaki meleklere bir emrin infâz olunmasını hükmettiği zamân düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilâhî hükme, melekler tamâmiyle boyun eğerek* (korku ile) *kanatlarını birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku gidince melekler, Cebrâîl ve Mîkâîl gibi Mukarreb Melekler'e:*

— Rabb'iniz ne söyledi? diye sorarlar.

Mukarreb Melekler de:

— Allah ancak hakkı buyurdu. Allah yücedir. Allah büyüktür! derler".

Alî ibn Medînî ve Sufyân ibn Uyeyne'den başkası "Fâ"nın fethasıyle "Safavânin" diye söylemişlerdir.

Alî ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Ve bize Sufyân tahdîs etti. Bize Amr, İkrime'den; o da Ebû Hureyre'den bu hadîsi tahdîs etti.

Sufyân şöyle dedi: Amr şöyle dedi: Ben İkrime'den işittim: Bize Ebû Hureyre tahdîs etti.

Alî ibn Medînî şöyle dedi: Ben Sufyân'a söyledim. O:

— Ben İkrime'den işittim, dedi; o da: Ben Ebû Hureyre'den işittim dedi, dedim.

O da:

— Evet (hadîs böyle de geldi), dedi.

Alî dedi ki: Ben Sufyân'a:

— Bir insan Amr'dan; o da İkrime'den; o da Ebû Hureyre'den rivâyet etti ki, o bunu Peygamber'e yükseltiyordu. Peygamber *"Fuzzia"* şeklinde okumuştur, dedim.

Sufyân:

— Amr da böyle okudu. O bunu İkrime'den böyle mi işitti, yâhud kendisi nefsinden böyle mi okudu, bilmiyorum? dedi.

Sufyân:

— Bu, bizim kırâatimizdir, dedi [151].

١٠٨ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرني أَبُو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كانَ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ ما أَذِنَ اللَّهُ لِشَيْءٍ ما أَذِنَ لِلنَبِيِّ صلى الله عليه وسلم يَتَغَنَّى بالقُرْآنِ وقال صاحِبٌ لهُ يُرِيدُ أَنْ يَجْهَرَ بِهِ *

108-..... İbn Şihâb'dan (şöyle demiştir): Bana Ebû Seleme ibn Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle der idi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah Kur'ân'ı tegannî etmekte olan bir peygamberi dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi"*.

Ebû Hureyre'nin bir arkadaşı: *"Tegannî"* ile "Kur'ân'ı âşikâre okumakta olan" demeyi kasdeder, dedi [152].

---

151 Başlığa uygunluğu "İzâ fuzzia an kulûbihim = Kalblerinden korku gidince" sözündedir. Buhârî burada hadîsin çeşitli yollardan gelişini ve bâzı isnâd inceliklerini ayrı ayrı tesbît edip bildirmiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti bu senedle el-Hıcr Sûresi tefsîrinde de geçmişti.

152 el-Kirmânî: Buhârî *"el-İzn"*den söz söylemeyi anladı, dinlemeyi değil. Bunun delîli de bu hadîsi bu bâba girdirmesidir, dedi. Ben: Bu husûs teemmül edilecek yerdir. Buhârî bunu Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda "Kur'ân'la tegannî etmeyen kimse bâbı"nda iki yoldan getirdi. Birincisinde tegannîyi, "Âşikâre okumak"la tefsîr etti. İkincisinde "İstiğnâ" ile tefsîr etti. *"el-İzn"* lafzını "Dinlemek" ma'nâsıyle de tefsîr ettiler, dedim. (aynî).

١٠٩ــ حدّثنا عُسَرُ بنُ حَفْصِ بن غِياثٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا أبو صالِحٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ ﷺ يَقُولُ اللَّهُ ياآدَمُ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ فَيُنَادِى بِصَوْتٍ إنَّ اللَّهَ يأمُرُكَ أنْ تُخْرِجَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ بَعْثًا إلى النَّارِ *

109-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Azîz, Celîl Allah kıyâmet günü:*

— Yâ Âdem! diye nidâ eder.

Âdem de:

*— **Lebbeyke ve sa'deyke*** (= Yâ Rabb, emrine tekrâr tekrâr icâbet ve emrini yerine getirmeye dâimâ hazırım)*! diyecek.*

Allah, Âdem'e bir ses ile:

— Allah sana zürriyetinden cehenneme gidecek bir topluluğu çıkarmanı emrediyor! diye nidâ edecek" [153].

١١٠ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ ما غِرْتُ عَلى امْرَأةٍ ما غِرْتُ عَلى خَدِيجَةَ ولَقَدْ أمَرَهُ رَبُّهُ أنْ يُبَشِّرَها بِبَيْتٍ في الجَنَّةِ *

110-..... Âişe (R): Ben, Peygamber(S)'in kadınlarından hiçbirisi hakkında Hadîce'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç değildim. Yemîn olsun, Rabb'i Peygamber'e, Hadîce'ye cennette bir ev ile müjde vermesini emretmiştir, dedi [154].

٣٤ــ بابُ
كَلامِ الرَّبِّ مَعَ جِبْرِيلَ ونِداءِ اللَّهِ المَلائِكَةَ

وقال مَعْمَرٌ وإنَّكَ لَتُلَقَّى القُرْآنَ أىْ يُلْقَى عَلَيْكَ وتَلَقَّاهُ أنْتَ أىْ تَأْخُذُهُ عَنْهُمْ ومِثْلُهُ فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِماتٍ *

153 Bunun daha bütün rivâyetleri Peygamberler'de ve Hacc Sûresi tefsîrinde geçmişti.

154 Bunun bir rivâyeti "Hadîce'nin fazîletleri bâbı"nda geçmişti.

34- YÜCE RABB'İN CİBRÎL İLE KELÂMI VE ALLAH'IN MELEKLERE NİDÂSI BÂBI [155]

Ebû Ubeyde Ma'mer ibnu'l-Müsennâ:
"İnneke le-tulakkâ'l-Kur'âne... = Şübhesiz bu Kur'ân sana Hakîm, Alîm tarafından veriliyor"

(en-Neml: 6)

"Bu Kur'ân sana ilkaa olunuyor, sen de onu telâkkî ediyorsun, yânî sen onu meleklerden alıyorsun" demektir.

"Ve telakkaa Âdemu min Rabbihi kelimâtin = Derken Âdem Rabb'inden kelimeler belleyip aldı..."

(el-Bakara: 37)

kavli de bunun benzeridir, demiştir.

١١١ــ حدّثنى إسْحَقُ حدّثنا عَبْدُ الصَّمَدِ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ هُوَ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّ اللَّهَ تَبارَكَ وتعالى إذَا أحَبَّ عَبْدًا نادَى جِبْرِيلَ إنَّ اللَّهَ قَدْ أحَبَّ فُلانًا فأحِبَّهُ فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يُنادِى جِبْرِيلُ فى السَّماءِ إنَّ اللَّهَ قَدْ أحَبَّ فُلانًا فأحِبُّوهُ فَيُحِبُّهُ أهْلُ السَّماءِ ويُوضَعُ لهُ القَبُولُ فى أهْلِ الأرْضِ *

111-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah Tebâreke ve Taâlâ bir kulu sevdiği zamân Cibrîl'e:*

— Allah fulân kulu sevmiştir, onu sen de sev! diye nidâ eder. Cibrîl de o kulu sever. Sonra Cibrîl gök halkına:

— Allah fulân kulu sevmiştir, sizler de onu sevin! diye nidâ eder. Gök ahâlîsi de o kulu severler. Ve Yer ahâlîsi arasında da o kimse için (gönüllerine) *bir kabûl konulur"* [156].

---

155 Bu bâb, yine Yüce Allah'ın kelâmının isbâtı, kelâmını Cibrîl'e ve meleklere işittirmesi, onların da bu anda zâtiyle kaaim olan ve mahlûkların kelâmına benzemiyen bu kelâmı işitir olduklarının isbâtı vardır... (Kastallânî).

156 Demek ki, insanların sevgisi, Allah'ın sevgisine alâmettir. Başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîsin birinci fıkrası: Müslümânlar arasında sevimli olan her kişi Allah yanında da sevimlidir, sûretinde umûmî bir hükmü ihtivâ etmektedir. Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk Kitâbı, "Meleklerin zikri bâbı"nda, bir rivâyeti de Edeb'de "Sevimsiz olmak, nefret edilmek Allah tarafındandır bâbı"nda geçti.

١١٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ عنْ مالِكٍ عنْ أبى الزِّنادِ عنْ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلي اللّه عليه وسلم قال يَتعاقَبُونَ فِيكُمْ مَلائِكَةٌ بِاللَّيْلِ ومَلائِكَةٌ بِالنَّهارِ ويَجْتَمِعُونَ فى صَلاةِ العَصْرِ وصَلاةِ الفَجْرِ ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ باتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ وهُوَ أعْلَمُ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبادِي فَيَقُولونَ تَرَكْناهُمْ وهُمْ يُصَلُّونَ وأتَيْناهُمْ وهُمْ يُصَلُّونَ *

112- Bize Kuteybe ibn Saîd, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"(Her gün) birtakım melekler geceleyin, diğer birtakım melekler de gündüzleyin birbirinin akabinde size gelirler. Bunlar ikindi ile sabâh namâzlarında bir yere gelip birleşirler. Sonra* (evvelce) *içinizde kalmış olanlar semâya çıkarlar. Rabb'leri kullarının hâllerini en iyi bilirken* (yine) *o meleklere:*

— Kullarımı ne hâlde bıraktınız? diye sorar.

Onlar da:

— Onları namâz kılarlarken bıraktık, nitekim namâz kılarlarken bulmuştuk, cevâbını verirler" [157].

١١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عن واصِلٍ عنِ المَعْرُورِ قال سَمِعْتُ أبا ذَرٍّ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال أتانِى جِبْرِيلُ فَبَشَّرَنِى أنَّهُ مَنْ ماتَ لا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الجَنَّةَ قُلْتُ وإنْ سَرَقَ وإنْ زَنَى قال وإنْ سَرَقَ وإنْ زَنَى *

113-..... Bize Şu'be, Vâsıl el-Ahdeb'den tahdîs etti ki, el-Ma'rûr şöyle demiştir: Ben Ebû Zerr (Cundeb ibn Zurâre -R)'den işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cibrîl bana geldi ve bana:*

---

157 Başlığa uygunluğu *"Rabb'leri kullarını meleklerden daha iyi bilirken meleklere kullarını hâllerini sorar"* kavlindedir.

"Her iki takım meleklerin namâz vaktinde gelmeleri, ve çıkmaları ve müslümânlarla birlikte namâzda hazır olmaları Âdem oğullarının mü'minleri hakkında bir ilâhî lutuf ve keremdir. Allah melekleri insanların en iyi hâllerine muttali' kılıp haklarında güzel övgü ve şehâdette bulundurmuş oluyor. Hamd ve minnet Allah'adır"

Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "İkindi namâzının fazîleti bâbı"nda geçmişti.

— Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmayarak ölen her kişi cennete girer! diye müjdeledi.

Ben:

— Yâ Cibrîl, bu kimse hırsızlık yapsa, zinâ etse de mi? diye sordum.

Cibrîl:

— (Evet.) *Hırsızlık yapmış ve zinâ etmiş olsa da* (cennete girer)*! diye cevâb verdi''* [158].

٣٥ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى
أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ والمَلائِكَةُ يَشْهَدُونَ :
قال مُجاهِدٌ
يَتَنَزَّلُ الأَمْرُ بَيْنَهُنَّ بَيْنَ السَّماءِ السَّابِعَةِ والأَرْضِ السَّابِعَةِ

35- YÜCE ALLAH'IN:
''Bununla berâber Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidlik eder ki, O bunu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakîkî şahid olmak bakımındansa, Allah yeter'' (en-Nisâ: 166)
KAVLİ BÂBI [159]
Müfessir Mucâhid ibn Cebr: *''(Allah, yedi göğü ve yerden de onların mislini yaratmış olandır.) Emr bütün bunların arasında durmadan iner durur...''* (et-Talâk: 12) kavli hakkında: *''Emr''*, yedinci semâ ile yedinci Arz arasında iner durur, demiştir [160].

---

158 Başlığa uygunluğu Cibrîl'in Peygamber'e müjde vermesinin ancak Allah'ın bunu haber vermesi ve ona bunu emretmesi sûretiyle olması yönündendir. Bu hadîsin ziyâde ve noksanlı birçok sened ve metinleri Cenâzeler, İstikrâz, İsti'zân, Rikaak Kitâbları'nda da geçti.

159 Yânî onu, sana indirmeye ehil olduğunu ve senin onun teblîğ edicisi olduğunu bilerek indirdi. Yâhud onu kullarının iyiliklerinden olduğunu bilerek indirdi. Bunda sıfatları inkâr eden Mu'tezile görüşünü redd vardır. Çünkü bunda Allah, kendisine ilim sıfatını isbât etmiştir...

İbn Battâl şöyle demiştir: İnzâl ile murâd, kullara farzların ma'nâlarını anlatmaktır. O'nun indirmesi, yaratılmış cisimlerin indirmesi gibi değildir. Zîrâ Kur'ân cisim değil, mahlûk da değildir (Kastallânî).

160 Mucâhid'in bu sözünü Feryâbî rivâyet etmiştir.

١١٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أَبُو الأَحْوَصِ حدّثنا أَبُو إِسْحٰقَ الهَمْدانِيُّ عنِ البَرَاءِ بنِ عازِبٍ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يافُلانُ إِذَا أَوَيْتَ إِلى فِراشِكَ فَقُلْ اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وفَوَّضْتُ أمرِي إِلَيْكَ وأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً ورَهْبَةً إِلَيْكَ لا مَلْجَأَ ولا مَنْجا مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ فإِنَّكَ إِنْ مُتَّ في لَيْلَتِكَ مُتَّ عَلى الفِطْرَةِ وإِنْ أَصْبَحْتَ أَصَبْتَ أَجْرًا *

114-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Yâ fulân! Yatağına girdiğinde şu duâyı şöyle:*

Allah'ım! Kendimi Sana teslîm ettim. Yüzümü Sana çevirdim, işimi Sana ısmarladım, sırtımı Sana dayadım. Seni dilerim ve Sen'den korkarım. Sen'den başka sığınacak, Sen'den başka kurtaracak yoktur. Kurtulma ve koruma ancak Sana âiddir. Ben Sen'in indirdiğin Kitâb'na inandım ve gönderdiğin Peygamber'ine îmân ettim!

Eğer sen o gecende ölecek olursan, fıtrat (yânî İslâm Dîni) *üzere ölürsün, eğer sabâha çıkarsan, sevâba isâbet etmiş olursun"* [161].

١١٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ إِسْمٰعِيلَ بنِ أَبِي خالِدٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أَبِي أَوْفَى قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمَ الأَحْزابِ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتابِ سَرِيعَ الحِسابِ اهْزِمِ الأَحْزابَ وزَلْزِلْ بِهِمْ * زَادَ الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا ابنُ أَبِي خالِدٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم *

115-..... Abdullah ibn Ebî Evfa (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ahzâb gününde (müşrikler aleyhine) şöyle duâ etti: *"Yâ Allah! Ey Kitâb'ı indiren, ey hesâbı çabuk olan Allah'ım! Şu toplanıp gelmiş düşman kabîlelerini dağıt, onların topluluklarını kır, irâdelerini sars!"*

el-Humeydî şunu ziyâde etti: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs et-

161 Başlığa uygunluğu *"İndirmiş olduğun Kitâbı'na inandım"* sözündedir.
Bunun birer rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nın sonunda ve Duâlar Kitâbı, "Sağ taraf üzere uyumanın müstehâblığı bâbı"nda da geçmişti.

ti. Bize İbnu Ebî Hâlid tahdîs etti. Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan işittim; ben Peygamber(S)'den işittim [162].

١١٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ هُشَيْمٍ عنْ أبى بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما ولا تَجْهَرْ بِصَلاتِكَ ولا تُخافِتْ بِهاَ قال أُنْزِلَتْ ورسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مُتَوارٍ بِمَكَّةَ فكانَ إذَا رَفَعَ صوْتَهُ سَمِعَ المُشْرِكُونَ فَسَبُّوا القُرْآنَ ومَنْ أنْزَلَهُ ومَنْ جاءَ بِهِ : وقال اللَّهُ تعالى ولا تَجْهَرْ بِصَلاتِكَ ولا تُخافِتْ بِها لاتَجْهَرْ بِصَلاتِكَ حتَّى يَسْمَعَ المُشْرِكُونَ ولا تُخافِتْ بِها عنْ أصْحابِكَ فَلا تُسْمِعُهُمْ وابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً أسْمِعْهُمْ ولا تَجْهَرْ حتَّى يَأْخُذُوا عَنْكَ القُرْآنَ *

116- Bize Müsedded, Huşeym'den; o da Ebû Bişr'den; o da Sa-îd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. O: ***"...Namâzında pek bağırma, sesini o kadar kısma da. İkisinin arası bir yol tut"*** (el-İsrâ: 110) âyeti, Rasûlullah (S) Mekke'de gizli yaşamakta iken indirildi. Fakat Rasûlullah, sahâbîleriyle namâz kıldığı zamân Kur'ân okurken sesini yükseltir, müşrikler ise O'nun sesini işitirler de hem Kur'ân'a, hem Kur'ân'ı indirene, hem de Kur'ân kendisine gelmiş olana söverlerdi. Yüce Allah: ***"Namâzında pek bağırma, sesini o kadar kısma da"***, yânî, "Namâzında kırâatini çok açıklama, sonra müşrikler işitirler. Ve sesini sahâbîlerinden gizli de yapma. Sonra onlara işittiremezsin. Bunun ikisi arası bir yol tut, pek bağırmayarak onlara işittir ki, onlar Kur'ân'ı Sen'den alabilsinler" buyurdu [163].

٣٦ــ بابُ
قَوْلِ اللَّهِ تعالى
يُرِيدُونَ أنْ يُبَدِّلُوا كَلاَمَ اللَّه :
لَقَوْلٌ فَصْلٌ حَقٌّ وما هُوَ بالهَزْلِ باللَّعِبِ

162 Başlığa uygunluğu *"Yâ Allah! Ey Kitâbı indiren"* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Müşrikler aleyhine hezîmetle duâ bâbı"nda geçti. Humeydî'nin rivâyetinde işitmeler açıkça söylenmiştir.

163 Başlığa uygunluğu "İndirildi" sözündedir. *İnzâl* ile *Tenzîl* arasında fark, *İnzâl,*

36- YÜCE ALLAH'IN: *"Onlar Allah'ın kelâmını değiştirmelerini isterler..."* (el-Feth: 15)

KAVLİ BÂBI

"Hakîkaten o, hakk ile bâtılı kat'î ayırdeden bir sözdür": **Haktır;** ***"O bir şaka değildir"*** (et-Târık: 13)**: "O oyun ve eğlence değildir"** [164].

١١٧ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا الزُّهْرِيُّ عنْ سَعِيدِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم قال اللّهُ تعالى يُؤْذِينِي ابنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وأنا الدَّهْرُ بِيَدِي الأمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ والنَّهارَ *

117-..... ez-Zuhrî bize Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle dedi: *"Yüce Allah: Âdem oğlu dehre söverek beni ezâlandırır. Hâlbuki ben dehr'-im* (yânî dehrin yaratanıyım). *Her emr benim elimdedir. Geceyi gündüzü ben arka arkaya getiririm! buyurdu"* [165].

١١٨ــ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال يَقُولُ اللّهُ عَزَّ وجَلَّ الصَّوْمُ لِي وأنا أجْزِي بِهِ يَدَعُ شَهْوَتَهُ وأكْلَهُ وشُرْبَهُ مِنْ أجْلِي والصَّوْمُ جُنَّةٌ ولِلصَّائِمِ فَرْحَتانِ فَرْحَةٌ حِينَ يُفْطِرُ وفَرْحَةٌ حِينَ يَلْقَى ربَّهُ ولَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أطْيَبُ عِنْدَ اللّهِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ *

118-..... Bize el-A'meş, Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle demiştir: *"Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurur: Oruç benim içindir. Onun mükâfâtını ancak ben veririm. Oruçlu kişi şehvetini, yemesini, içmesini benim*

---

bir defada indirmek, *Tenzîl* ise vak'alara ve maslahatlara göre tedrîcle indirmektir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Tefsîr'de, el-İsrâ Sûresi'nin sonunda geçmişti.

164 İbn Battâl şöyle dedi: Buhârî'nin bu başlıkla ve hadîsleriyle murâdı, bundan evvelki bâblarda isbât etmek istediği "Allah'ın kelâmı kendisiyle kaaim bir sıfat olduğu ve devâmlı mütekellim olduğudur...

165 Başlığa uygunluğu kelâmın Allah'a isnâdını isbât etmesidir. Bu, kudsî hadîslerdendir. Bunun birer rivâyeti el-Câsiye Sûresi tefsîrinde ve Edeb'de geçmişti.

için terkeder. Oruç bir kalkandır. Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri iftâr ederkenki sevinç, biri de (kıyâmet günü) *Rabb'ine kavuşurkenki sevinç. Yemîn olsun ki, oruçlu ağzın açlık kokusu Allah katında misk kokusundan daha temizdir''* [166].

١١٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال بَيْنَما أيُّوبُ يَغْتَسِلُ عُرْيانًا خَرَّ عَلَيْهِ رِجْلُ جَرَادٍ منْ ذَهَبٍ فَجَعَلَ يَحْثِى فى ثَوْبِهِ فَناداهُ رَبُّهُ ياأيُّوبُ أَلَمْ أكُنْ أغْنَيْتُكَ عَمَّا تَرَى قال بَلى ياربِّ ولٰكِنْ لاغِنَى بِى عنْ بَرَكَتِكَ *

119-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *''Eyyûb Peygamber çıplak olarak yıkandığı sırada üzerine altından birçok çekirgeler düştü. Eyyûb da avuç avuç alıp elbisesinin içine atmağa başladı. Rabb'i ona:*

— Yâ Eyyûb! Ben seni şu görmekte olduğun şeylerden zengin kılmamış mı idim? diye nidâ edince:

— Evet yâ Rabb (beni zengin kılmıştın). *Lâkin Sen'in bereketinden müstağnî kalacağım yok! cevâbını verdi''* [167].

١٢٠ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى عَبْدِ اللَّهِ الأغَرِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال يَتَنَزَّلُ ربُّنا تَبارَكَ وتعالى كُلَّ لَيْلَةٍ إلى السَّماءِ الدُّنْيا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الآخِرُ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونى فأسْتَجِيبَ لهُ مَنْ يَسْأَلُنِى فأُعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنى فأغْفِرَ لهُ *

120-..... Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Abdillah el-Egarr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: *''Rabb'imiz Tebâreke ve Taâlâ her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünyâ semâsına iner de: Bana kim duâ eder ki, onun duâsına icâbet edeyim! Benden kim hâcet'ister ki, dileğini vereyim! Benden kim mağfiret ister ki, onu mağfiret edeyim! buyurur''* [168].

---

166 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti.

167 Başlığa uygunluğu *''Rabb'i ona: Yâ Eyyûb! diye nidâ etti''* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Gusl'de "Çıplak yıkanma bâbı"nda geçti.

168 Bunun birer rivâyeti Teheccüd Kitâbı ve Duâlar'da geçti. Bu, müteşâbih hadîs-

١٢١ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنادِ أنَّ الأعْرَجَ حدّثَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ نَحْنُ الآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ القِيامَةِ * وبِهٰذَا الإسْنادِ قالَ اللَّهُ أنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْكَ *

121-..... Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti. Ona da el-A'rec tahdîs etmiştir. O da Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir. O da Rasûlullah(S)'tan: *"Bizler* (dünyâda) *en sonra gelenleriz, kıyâmet gününde ise en başa geçecek olanlarız"* buyururken işitmiştir.

Bu "Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti" isnâdıyle gelen hadîsin sonunda: Allah: *"Ey kulum, sen infâk et, ben de sana infâk edeyim"* buyurdu, demiştir [169].

١٢٢ــ حدّثنا زُهَيْرُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا ابنُ فُضَيْلٍ عنْ عُمارَةَ عنْ أبي زُرْعَةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ فقال هٰذِهِ خَدِيجَةُ أتَتْكَ بإناءٍ فِيهِ طَعامٌ أوْ إناءٍ فِيهِ شَرَابٌ فأقْرِئْها مِنْ رَبِّها السَّلامَ وبَشِّرْها بِبَيْتٍ مِنْ قَصَبٍ لاصَخَبَ فِيهِ ولا نَصَبَ *

122-..... Bize İbnu Fudayl, Umâre'den; o da Ebû Zur'a'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti: (Cibrîl, Pegamber'e geldi ve:) *"İşte şu Hadîce'dir. Sana içinde bir yiyecek bulunan bir kap yâhud içinde bir içecek şey bulunan bir kap getirdi. Ona Rabb'i tarafından selâm söyle ve kendisini, cennette gürültü ve yorulmak bulunmayan inciden yapılmış bir beytle müjdele! dedi"* [170].

١٢٣ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ أسَدٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامِ ابنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال

---

lerdendir. Allah'ın dünyâ semâsına inip yükselmesi keyfiyeti biz kullarca bilinemez.

169 Bu, Hûd Sûresi tefsîrinde tamamı getirilen hadîsten bir parçadır. Burada bundan murâd, Allah Taâlâ'nın *"Ben de sana infâk edeyim"* kavlinin Yüce Allah'a nisbet edilmesidir.

170 Başlığa uygunluğu *"Ona Rabb'inden selâm söyle.."* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Menkabeler'de, "Peygamber'in Hadîce ile evlenmesi ve fadlı bâbı"nda da geçmişti. Suheylî şöyle dedi: Peygamber insanları İslâm'a çağırdığı zamân, Hadîce çekişmesiz, yorgunluksuz icâbet etmiş, hattâ Peygamber'den her yorgunluğu giderip O'na ünsiyet etmişti. İşte onun bu fiillerine mukaabil cennette bu sıfatla bir ev olması münâsib olmuştur (Kastallânî).

قال اللَّهُ أعْدَدْتُ لِعِبادِي الصَّالِحِينَ مالا عَيْنٌ رَأتْ ولا أُذُنٌ سَمِعَتْ ولا خَطَرَ عَلى قَلْبِ بَشَرٍ *

123-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'-ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle demiştir: *"Allah Taâlâ: Ben iyi kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine gelmeyen birtakım ni'metler hazırladım, buyurdu"* [171].

١٢٤ــ حدّثنا مَحْمُودٌ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ أخبرنى سُلَيْمانُ الأحْوَلُ أنَّ طاوُسًا أخْبَرهُ أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ كانَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم إذَا تَهَجَّدَ مِنَ اللَّيْلِ قال اللَّهُمَّ لَكَ الحَمْدُ أنْتَ نُورُ السَّمٰواتِ والأرْضِ ولَكَ الحَمْدُ أنْتَ قَيِّمُ السَّمٰواتِ والأرْضِ ولَكَ الحَمْدُ أنْتَ ربُّ السَّمٰواتِ والأرْضِ ومَنْ فِيهِنَّ أنْتَ الحَقُّ ووَعْدُكَ الحَقُّ وقَوْلُكَ الحَقُّ ولِقاؤُكَ الحَقُّ والجَنَّةُ حَقٌّ والنَّارُ حَقٌّ والنَّبِيُّونَ حَقٌّ والسَّاعَةُ حَقٌّ اللَّهُمَّ لَكَ أسْلَمْتُ وبِكَ آمَنْتُ وعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وإلَيْكَ أنَبْتُ وبِكَ خاصَمْتُ وإلَيْكَ حاكَمْتُ فاغْفِر لِى ما قَدَّمْتُ وما أخَّرْتُ وما أسْرَرْتُ وما أعْلَنْتُ أنْتَ إلٰهِى لا إلٰهَ إلاَّ أنْتَ *

124-..... Bize Süleymân el-Ahvel haber verdi ki, ona da Tâvûs haber vermiştir. O da İbn Abbâs(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) geceden bir kısmında teheccüd namâzı kıldığında şöyle derdi:

"Allah'ım, her hamd Sen'in içindir. Sen göklerin ve Yer'in nûrusun. Hamd Sana mahsûstur. Sen göklerin ve Yer'in dâimî tedbîr edicisisin. Hamd Sana mahsûstur. Sen göklerin, Yer'in ve bunlardaki herşeyin Rabb'isin. Sen Hakk'sın. Va'din de haktır. Sen'in sözün de ancak haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır. Cehennem de haktır. Peygamberler de haktır. Kıyâmetin kopması da haktır.

Allah'ım! Ben kendimi yalnız Sana teslîm ettim. Yalnız Sana îmân ettim. Yalnız Sana güvenip dayandım. Yalnız Sana yöneldim. Yal-

---

171 Bunun bir rivâyeti Secde Sûresi'nde geçti. Başlığa uygunluğu *"Allah buyurdu"* kavlindedir.

nız Sana dayanarak mücâdele ettim. Aramızda yalnız Seni hakem kıldım. Benim önceden işlediğim, sonra işlerim sandığım, gizli yaptığım ve açıktan işlediğim bütün günâhlarımı mağfiret eyle. İbâdete lâyık tanrı ancak Sen'sin. Sen'den başka hiçbir ilâh yoktur'' [172].

١٢٥ــ **حدّثنا** حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ **حدّثنا** يُونُسُ بنُ يَزِيدَ الأَيْلِيُّ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ قال سَمِعْتُ عُرْوَةَ ابنَ الزُّبَيْرِ وسَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ وعَلْقَمَةَ بنَ وَقَّاصٍ وعُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَبْدِ اللَّهِ عنْ حَدِيثِ عائِشَةَ زَوْجِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم حِينَ قال لَها أَهْلُ الإِفْكِ ما قالُوا فَبَرَّأَها اللَّهُ مِمَّا قالُوا وكُلٌّ **حدّثني** طائِفَةً مِنَ الحَدِيثِ الَّذِي **حدّثني** عنْ عائِشَةَ قالَتْ ولٰكِنْ واللَّهِ ما كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ اللّه يُنْزِلُ براءَتِي وَحْيًا يُتْلٰى ولَشَأْنِي فى نَفْسِي كان أَحْقَرَ مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ فِيَّ بِأَمْرٍ يُتْلَى ولٰكِنِّي كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرٰى رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم فى النَّوْمِ رُؤْيا يُبَرِّئُنِي اللَّهُ بِها فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى إنَّ الَّذِينَ جاؤُا بِالإِفْكِ العَشْرَ الآياتِ *

125-..... Bize Yûnus ibn Yezîd el-Eylî tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle dedi: Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Vakkaas'tan ve Ubeydullah ibn Abdillah'tan, iftirâ ehlinin Peygamber'in zevcesi Âişe hakkında dediklerini dedikleri ve Allah'ın da iftirâcıların dediklerinden onu temize çıkardığı zamânki hadîsini işittim. Bunlardan herbiri bana Âişe'den tahdîs ettiği hadîsten bir tâifeyi tahdîs etti. Âişe (R) hadîsinin sonunda şöyle demiştir:

— Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın benim berâetim hakkında tilâvet edilecek bir vahy indireceğini hiç zannetmezdim. Ve elbette benim şânım, benim nefsimde Allah'ın benim hakkımda tilâvet edilecek bir emirle tekellüm etmesinden çok hakîr idi. Fakat ben Rasûlullah'ın uykuda bir ru'yâ görmesini ve Allah'ın beni o ru'yâ ile temize çıkaracağını ümîd ediyordum. Nihâyet Yüce Allah şu on âyeti indirdi: ***"O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o, sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan büyüğünü üze-***

172 Başlığa uygunluğu *"Sözün haktır"* kavlindedir. Hakk'ın ma'nâsı, sâbit ve lâzım demektir. Bu da Teheccüd'de geçti.

rine alan adam: en büyük azâb onundur... " (en-Nûr: 11-21) [173]..

١٢٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** المُغِيرَةُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال يَقُولُ اللَّهُ إذَا أرادَ عَبْدِى أنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً فَلا تَكْتُبُوها عَلَيْهِ حتَّى يَعْمَلَها فإنْ عَمِلَها فاكْتُبُوها بِمِثْلِها وإنْ تَرَكَها مِنْ أجْلِى فاكْتُبُوها لهُ حَسَنَةً وإذا أرادَ أنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً فَلَمْ يَعْمَلْها فاكْتُبُوها لهُ حَسَنَةً فإن عَمِلَها فاكْتُبُوها لهُ بِعَشْرِ أمْثالِها إلى سَبْعِمائَةٍ *

126-..... Bize el-Mugîre ibnu Abdirrahmân, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: *"Yüce Allah* (kullarının hasene ve seyyielerini yazmağa me'mûr olan meleklerine) *her zamân şöyle buyurur: Kulum fenâ bir iş yapmak istediğinde hemen bu irâdesini defterine yazmayınız, tâ bu irâdesini gerçekleştirip o fiili yapıncaya kadar bekleyiniz. Eğer o fenâlığı yaparsa, o yaptığı fenâlığın bir mislini yazınız. Eğer benden çekinerek yapmaz, bırakırsa, bu defa onun hesâbına bir hasene yazınız. Bir de kulum bir güzel iş yapmak ister de* (herhangibir sebeble) *yapamazsa, ona bu güzel niyetine mükâfât olarak bir hasene yazınız. Eğer yaparsa, yaptığı o işin mukâfâtını on mislinden yediyüz katına kadar yazınız"* [174].

١٢٧ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنى** سُلَيْمانُ بنُ بِلالٍ عنْ مُعاوِيَةَ بنِ أبى مُزَرِّدٍ عنْ سَعِيدِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال خَلَقَ اللَّهُ الخَلْقَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ قامَتِ الرَّحِمُ فقالَ مَهْ قالَتْ هٰذَا مَقامُ العائِذِبِكَ مِنَ القَطِيعَةِ فقال ألاَ تَرْضَيْنَ أنْ أصِلَ مَنْ وَصَلَكِ

---

173 Başlığa uygunluğu "Allah'ın benim hakkımda tilâvet edilecek bir emirle kelâm etmesinden..." sözündedir. Bu Ifk hadîsinden bir parçadır. Buhârî bu hadîsten bu isnâdla birçok yerlerde zikretmiştir. Cihâd, Şehâdetler, Tefsîr. Buhârî bu hadîsin tamâmını Şehâdetler ile en-Nûr Sûresi tefsîrinde sevketmiştir.

174 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Allah şöyle buyurur"* kavlindedir.

Bu da kudsî hadîslerdendir. Bunun bir rivâyeti Rikaak Kitâbı, "Bir hasene işlemeyi kasdeden kimse bâbı"nda İbn Abbâs hadîsinden olmak üzere geçmişti

وأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ قالَتْ بَلَى يارَبِّ قالَ فَذٰلِكِ لَكِ ثُمَّ قال أَبُو هُرَيْرَةَ فَهَلْ عَسِيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وتُقَطِّعُوا أَرْحامَكُمْ *

127-..... Bana Süleymân ibn Bilâl, Muâviye ibn Muzerrid'den; o da Saîd ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: *"Allâh Taâlâ, mahlûkları yaratıp bunu tamamladığı zamân, rahim* (hısımlık) *ayağa kalktı. Yüce Allah ona:*

— Ne dersin? buyurdu.

Rahim:

— Yâ Rabb! Bu kıyâm ve ilticâm, hısımlığı kesmekten Sana sığınmak makaamıdır (Sana sığınıyorum), *dedi.*

Yüce Allah:

— Ey rahim, sen râzı olmuyor musun? Seni ekleyip hakkını veren kimseye ben de ihsânımı ekleyip mükâfâtını vereyim, seninle ilgiyi kesip hakkını tanımayanı ben de ilgiyi azaltıp cezâlandırayım! buyurdu.

Rahim de:

— Evet râzıyım, dedi.

Allah Taâlâ da:

— İşte rahimin hakkını gözetenlerle gözetmeyenlerin hâli böyle olacaktır! buyurdu".

Bundan sonra Ebû Hureyre: ***"Demek, idâreyi ve hâkimiyeti ele alırsanız, hemen yeryüzünde fesâd çıkaracak, akrabâlık münâsebetlerinizi bile parçalayıp keseceksiniz, öyle mi?"*** (Muhammed: 22) [175].

١٢٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** سُفْيانُ عَنْ صالِحٍ عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ عَنْ زَيْدِ ابنِ خالِدٍ قال مُطِرَ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم فقال قال اللّٰهُ أَصْبَحَ مِنْ عِبادِي كافِرٌ بى ومُؤْمِنٌ بى *

128-..... Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle demiştir: Peygamber'in duâsıyle yağmura kavuştuk. Peygamber (S) dedi ki: *"Allah Taâlâ: Kullarımdan kimi bana kâfir, kimi de bana mü'min olarak sabâhı etti... buyurdu"* [176].

---

175 Bunun birer rivâyeti el-Kıtâl Sûresi tefsîrinde ve Edeb'de de geçmişti.

176 Başlığa uygunluğu *"Allah buyurdu..."* sözündedir. Bu, Namâz Kitâbı'nın sonunda ve Yağmur Duâsı Kitâbı'nda geçen uzünca hadîsin bir parçasıdır. Hadîsin bundan sonrası şöyle devâm ediyor: *"Her kim Allah'ın fadlı ve rahmeti ile üzerimize yağmur yağdı dedi ise, işte o bana îmân etmiş, yıldıza îmân etmemiş-*

١٢٩ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال قال اللَّهُ إذَا أحَبَّ عَبْدِى لِقائِى أحْبَبْتُ لِقاءَهُ وإذَا كَرِهَ لِقائِى كَرِهْتُ لقاءَهُ *

129-..... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: *"Allah Taâlâ: Kulum bana kavuşmayı arzû ettiği zamân, ben de ona kavuşmayı arzû ederim. Kulum bana kavuşmayı istemediği zamân ben de ona kavuşmayı istemem! buyurdu"* [177].

١٣٠ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبُو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال قال اللَّهُ أنا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بِى *

130-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Allah Taâlâ: Ben kulumun beni zannı yanındayım, buyurdu"* demiştir [178].

١٣١ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ أبي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال قال رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ فإذَا ماتَ فَحَرِّقُوهُ واذْرُوا نِصْفَهُ فِي البَرِّ ونِصْفَهُ فِي البَحْرِ فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ اللَّهُ علَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لايُعَذِّبُهُ أحَدًا مِنَ العالَمِينَ فأمَرَ اللَّهُ البَحْرَ فَجَمَعَ ما فِيهِ وأمَرَ البَرَّ فَجَمَعَ مافِيهِ ثُمَّ قال لِمَ فَعَلْتَ قال مِنْ خَشْيَتِكَ وأنْتَ أعْلَمُ فَغَفَرَ لهُ *

131-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Aslâ hiçbir hayır yapmamış olan bir adam* (kendi âilesine hitâben:

---

tir. Her kim de fulân ve fulân yıldızın hareketiyle üzerimize yağmur yağdı dediyse, işte o bana îmân etmemiş, yıldıza îmân etmiştir" buyurdu.

177 Bunun bir rivâyeti Rikaak Kitâbı, "Allah'a kavuşmayı seven kimse bâbı"nda geçti.

178 Bunun bir rivâyeti Tevhîd Kitâbı'nın evvellerinde ***"Allah sizi kendisinden sakındırır..."*** (Âlu imrân: 28, 30) bâbı'nda geti.

Bu vücûd) *öldüğü zamân siz onu yakın. Sonra külünün yarısını kara tarafına* (rüzgârla) *tozutup uçurun, yarısını da deniz içine doğru tozutun. Allah'a yemîn ederim ki, eğer Allah onu ele geçirmeğe kaadir olursa, onu muhakkak âlemlerden hiçbir kimseye tatbîk etmediği bir azabla azablandıracaktır, dedi.*

(Bu kimse öldüğü zamân emrettiği işleri yaptılar.) *Netîcede Allah denize emretti, deniz kendisinde bulunan kul zerrelerini topladı. Allah karaya emretti, o da hemen kendisinde bulunan zerreleri topladı. Sonra Allah o kimseye:*

— Bunu niçin yaptın? diye sordu.

O zât:

— Sen'den korktuğumdan dolayı yâ Rabb! Hâlbuki Sen en iyi bilensin! dedi.

Bunun üzerine Allah o kimseyi mağfiret eyledi'' [179].

١٣٢ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ إسْحاقَ **حدّثنا** عَمْرُو بنُ عاصِمٍ **حدّثنا** هَمَّامٌ **حدّثنا** إسْحاقُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ أبى عَمْرَةَ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال إنَّ عَبْدًا أصابَ ذَنْبًا ورُبَّما قال أذْنَبَ ذَنْبًا فقال ربِّ أذْنَبْتُ ذَنْبًا ورُبَّما قال أصَبْتُ فاغْفِرْ لِى فقال ربُّهُ أعَلِمَ عَبْدِي أنَّ لهُ ربًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ويأخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثُمَّ مَكَثَ ما شاءَ اللّٰهُ ثُمَّ أصابَ ذَنْبًا أوْ أذْنَبَ ذَنْبًا فقال رَبِّ أذْنَبْتُ أوْ أصَبْتُ آخَرَ فاغْفِرْهُ فقال أعَلِمَ عَبْدِى أنَّ لهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ويأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثُمَّ مَكَثَ ماشاءَ اللّٰهُ ثُمَّ أذْنَبَ ذَنْبًا ورُبَّما قال أصابَ ذَنْبًا قال قال رَبِّ أصَبْتُ أوْ أذْنَبْتُ آخَرَ فاغْفِرْهُ لى فقال أعَلِمَ عَبْدِى أنَّ لهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِي ثَلاثًا فَلْيَعْمَلْ ماشاءَ *

132-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyurdu: *''Bir kula* (bilmeyerek) *bir günâh isâbet edip veyâ bilerek bir günâh işleyip de* [180]:

---

179 Başlığa uygunluğu *''Bunu niçin yaptın?''* sözündedir. Bunun bir rivâyeti İsrâîl oğulları bölümünde geçti. Bunu Müslim de Tevbe'de getirdi: *Müslim Ter.*, 8, 249 "2757".

180 Hadîste buradan başlayarak sonuna kadar devâm eden terdîdli rivâyetler, râvînin şübhesi eseri değildir. İşlenilen günâhın irâde ile bilerek veyâhud hatâ eseri olarak yapılmış olması ve aynı şekilde Allah Taâlâ'nın affetmek veyâ cezâlandırmasının ulûhiyet gereği bulunması i'tibâriyledir.

— *Yâ Rabb, ben* (bilerek) *bir günâh işledim, yâhud* (bilmeyerek) *ben bir günâha uğramış oldum, kusûrumu afv ve mağfiret eyle! diye* (günâhını i'tirâf ve) *niyâz ederse, o kulun Rabb'i:*

— *Demek ki kulum* (dilerse) *günâhını affedecek,* (dilerse) *cezâlandıracak muhakkak bir Rabb'i olduğunu bildi. Şu hâlde ben de kulumu mağfiret ettim! buyurur.*

Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zamân (günâhsız) *yaşar. Sonra bir günâh daha isâbet edip veyâ bir günâh işleyip de:*

— *Yâ Rabb! Ben* (bilerek) *bir günâh işledim, yâhud* (bilmeyerek) *bir günâha uğradım. Kusûrumu afv ve mağfiret eyle! diye niyâz ederse, o kulun Rabb'i:*

— *Demek ki, kulum günâhını affedecek veyâ cezâlandıracak bir Rabb'i bulunduğunu gereği gibi bildi. Şu hâlde ben de bu kulumu mağfiret ettim! buyurur.*

Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zaman günâhsız yaşar. Sonra bir günâha isâbet edip veyâ günâh işleyip de:

— *Yâ Rabb! Ben bir günâh işledim veyâ bir günâha uğradım, kusûrumu afv ve mağfiret eyle! diye niyâz ederse, o kulun Rabb'i:*

— *Demek ki, kulum günâhını affedecek veyâ cezâlandıracak bir Rabb'i bulunduğunu gereği gibi bildi. Şu hâlde ben de bu kulumu mağfiret ettim! buyurur.*

Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zamân günâhsız yaşar. Sonra bir günâha isâbet edip veyâ günâh işleyip de:

— *Yâ Rabb! Ben bir günâh işledim veyâ bir günâha uğradım, kusûrumu afv ve mağfiret eyle! diye Allah'a yalvarırsa, o kulun Rabb'i:*

— *Demek ki, kulum günâhını affedecek veyâ cezâlandıracak bir Rabb'i olduğunu bildi, ben de üç defa kendisini afv ve mağfiret ettim. Artık* (günâh işlediğinde tevbe etmesini bilen) *bu kulum dilediği işi işlesin! buyurur"* [181].

---

181 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Rabb'i şöyle... buyurur"* sözündedir.

Bu hadîsi Müslim de Tevbe Kitâbı'nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 251 "2758".

Nevevî şöyle demiştir: Hadîste şuna işâret vardır: Tevbekâr olan ve Allah'a yalvarmak yolunu bilen bir kulun günâhı yüz kerre, bin kerre ve belki daha çok tekerrür etse de her defasında tevbe etse yâhud bu mükerrer günâh yığınının topu hakkında Allah Taâlâ'ya niyâz arzeylese, tevbesi sahîh olur ve kabûl buyurulur. Bu, mü'minler için en büyük müjdedir...

Bu hadîsin son fıkrasının ma'nâsı: Sen günâh işler, sonra da tevbe etmekte devâm ettiğin müddetçe, ben seni mağfiret eylerim, demektir.

(Bu hadîsin tercümesi az tasarruf ile Kâmil Mîrâs'ın terçümesinden -*Tecrîd Ter.*, XII. 457- nakledildi.)

١٣٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ أبى الأَسْوَدِ حدّثنا مُعْتَمِرٌ سَمِعْتُ أبى حدّثنا قَتادَةُ عن عُقْبَةَ بنِ عَبْدِ الغافِرِ عنْ أبى سَعِيدٍ عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم أنَّهُ ذَكَرَ رَجُلاً فِيمَنْ سَلَفَ أوْ فِيمَنْ كان قَبْلَكُمْ قال كَلِمَةً يَعْنِى أعْطاهُ اللَّهِ مالاً ووَلَدًا فَلمَّا حَضَرَتِ الوَفاةُ قال لِبَنِيهِ أىَّ أبٍ كُنْتُ لَكُمْ قالُوا خَيْرَ أبٍ قال فإنَّهُ لَمْ يَبْتَئِرْ أوْ لَمْ يَبْتَئِزْ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرًا وإنْ يَقْدِرِ اللَّهُ عَلَيْهِ يُعَذِّبْهُ فانْظُرُوا إذَا مُتُّ فأحْرِقُونِى حتَّى إذا صِرْتُ فَحْمًا فاسْحَقُونِي أوْ قال فاسْحَكُونِى فإذا كان يَوْمُ رِيحٍ عاصِفٍ فأذْرُونِى فِيها فقال نَبِىُّ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فأخَذَ مَواثِيقَهُمْ عَلى ذٰلِكَ ورَبِّى فَفَعَلُوا ثُمَّ أذْرَوْهُ فى يَوْمٍ عاصِفٍ فقال اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ كُنْ فإذَا هُوَ رَجُلٌ قائِمٌ قال اللَّهُ أىْ عَبْدِى ما حَمَلَكَ عَلى أنْ فَعَلْتَ ما فَعَلْتَ قال مَخافَتُكَ أوْ فَرَقٌ مِنْكَ قال فَما تَلافاهُ أنْ رَحِمَهُ عِنْدَها وقال مَرَّةً أُخْرٰي فَما تَلا فاهُ غَيْرُها فَحَدَّثْتُ بِهِ أبا عُثْمانَ فقال سَمِعْتُ هٰذَا مِنْ سَلْمانَ غَيْرَ أنَّهُ زادَ فِيهِ أذْرُونِى فى البَحْرِ أوْ كما حَدَّثَ *

133-..... Bize Katâde, Ukbe ibnu Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S) geçmiş insanlar içinde yâhud sizden evvelki milletler içinde bir adamı zikretti de bir kelime söyledi. Yânî *"Allah o adama mal ve evlâd verdi. Nihâyet ona vefât zamânı yaklaştığında, oğullarına hitâben:*

— Ben size nasıl bir baba oldum? diye sordu.

Oğulları:

— Sen bize hayırlı bir baba oldun, dediler.

Adam:

— Şu muhakkak-ki, bu baba Allah yanında önden bir hayır göndermedi yâhud bir hayır biriktirmedi. Şübhesiz Allah (tevhîdden başka hiçbir hayrı olmayan) *bu zâtı ele geçirdiğinde, ona azâb edecektir. Şimdi bakınız! Ben öldüğüm zamân sizler beni kömür oluncaya kadar yakınız. Sonra beni ezip öğütünüz* -yâhud: *beni toz yapınız,* dedi-. *Sonra rüzgârı şiddetli esen bir gün olunca, benim tozlarımı bu şiddetli rüzgârın içinde uçurup dağıtın! dedi"*.

Allah'ın Peygamberi şöyle dedi: *"O adam, Rabb'ime yemîn olsun, bu dediklerimi muhakkak yapacaksınız diye, oğullarından mîsâklarını, yânî taahhüdlerini aldı. Onlar da babaları öldükten sonra onun vasiyet ettiği işleri yaptılar. Sonra onun tozlarını rüzgârı şiddetli*

esen bir günde uçurup dağittılar. Azîz ve Celîl olan Allah o tozlara 'Ol!' emrini verdi. Derhâl o tozlar ayakta dikilen bir adam oluverdi. Allah:

— Ey kulum! Sen'in bu yaptığın işleri yapmana seni sevkeden nedir? diye sordu.

O zât:

— Sen'in korkun, yâhud Sen'den korkmaktır, dedi.

Allah:

— Kusûru, elden kaçan fırsatı Allah'ın merhamet etmesi telâfî eder -yâhud diğer bir kerre de: *Kusûru, elden kaçan fırsatı Allah korkusundan başkası telâfî edemez-, buyurdu''.*

Râvî Süleymân et-Teymî şöyle dedi: Ben bu hadîsi Ebû Usmân en-Nehdî'ye tahdîs ettim de o: Ben bunu Selmân el-Fârisî'den işittim. Şu kadar var ki, o bunda *''Beni deniz içine tozutup dağıtınız''* fıkrasını ziyâde etti yâhud onun tahdîs ettiği gibi söyledi [182].

١٣٤ــ حدّثنا مُوسَى حدّثنا مُعْتَمِرٌ وقال لَمْ يَبْتَئِرْ * وقال خَلِيفَةُ حدّثنا مُعْتَمِرٌ وقال لَمْ يَبْتَئِزِ فَسَّرَهُ قَتادَةُ لَمْ يَدَّخِرْ *

134- Bize Mûsâ tahdîs etti. Bize Mu'temir tahdîs edip *''Lem yebteir = Hayır göndermedi''* dedi.

Râvî Halîfe de şöyle dedi: Bize Mu'temir tahdîs etti de *''Ve lem yebteiz''* kelimesini söyledi. Katâde bunu *''Biriktirmedi''* diye tefsîr etti [183].

٣٧ــ بابُ كَلاَمِ الرَّبِّ عَزَّ وجَلَّ يَوْمَ القِيامَةِ مَعَ الأَنْبِياءِ وغَيْرِهِمْ

37- AZÎZ VE CELÎL OLAN RABB'İN KIYÂMET GÜNÜNDE PEYGAMBERLERLE VE DİĞERLERİYLE KELÂM ETMESİ BÂBI [184]

١٣٥ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ راشِدٍ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا أَبُو بَكْرِ بنُ عَيَّاشٍ عنْ حُمَيْدٍ قال سَمِعْتُ أَنَسًا رضى اللَّه عنه قال سَمِعْتُ النبىَّ

182 Başlığa uygunluğu *''Allah: Ey kulum.... buyurdu''* kavlindedir.
Bu hadîsin bir rivâyeti İsrâîl oğulları'nı zikr ve Rikaak Kitâbları'nda da geçti. Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Tevbe'de getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 248-250 ''2757''.

183 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir.

184 Bu bâbın bütün hadîslerinde Rabb'in kullarıyle kelâmı vardır.

صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ إِذَا كانَ يَوْمُ القِيامَةِ شُفِّعْتُ فَقُلْتُ يارَبِّ أَدْخِلِ الجَنَّةَ مَنْ كانَ فى قَلْبِهِ خَرْدَلَةٌ فَيَدْخُلُونَ ثُمَّ أَقُولُ أَدْخِلِ الجَنَّةَ مَنْ كان فى قَلْبِهِ أَدْنَى شَيْءٍ فقال أَنَسٌ كأَنِّى أَنْظُرُ إلى أصابعِ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم *

135-..... Bize Ebû Bekr ibnu Ayyâş tahdîs etti ki, Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes(ibn Mâlik- R)'ten işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Kıyâmet günü olduğunda* (Allah tarafından) *umûmî şefâate ben me'mûr edilirim. Ben:*

— Yâ Rabbi, kalbinde hardal tânesi kadar îmânı olanları cennete koy! diye niyâz ederim.

Bunlar cennete girerler. Sonra ben:

— Yâ Rabbi, kalbinde hardal tânesinden daha az îmânı olanları da cennete koy! diye şefâat ederim".

Enes ibn Mâlik: (*"Az bir şey"* dediği sırada) ben Rasûlullah'ın parmaklarına bakar gibi idim (O, parmaklarını birbirine yumarak azlığa işâret ediyordu), demiştir [185].

١٣٦ــ **حدّثنا** سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ **حدّثنا** مَعْبَدُ بنُ هِلاَلٍ العَنَزِىُّ قال اجْتَمَعْنا ناسٌ مِنْ أَهْلِ البَصْرَةِ فَذَهَبْنا إلى أَنَسِ بنِ مالِكٍ وذَهَبْنا مَعَنَا بِثابِتٍ إِلَيْهِ يَسْأَلُهُ لَنَا عنْ حَدِيثِ الشَّفاعَةِ فإِذَا هوَ فى قَصْرِهِ فوافَقْناهُ يُصَلِّى الضُّحَى فاسْتأْذَنَّاهُ فأَذِنَ لَنا وهْوَ قاعِدٌ عَلى فِراشِهِ فَقُلْنا لِثابِتٍ لاتَسْأَلْهُ عنْ شَيْءٍ أَوَّلَ مِنْ حَدِيثِ الشَّفاعَةِ فقال يابا حَمْزَةَ هٰؤُلاَءِ إِخْوانُكَ مِنْ أَهْلِ البَصْرَةِ جاؤُكَ يَسأَلُونَكَ عنْ حدِيثِ الشَّفاعَةِ فقال **حدّثنا** مُحَمَّدٌ صلى اللّٰه عليه وسلم قال إِذَا كانَ يَوْمُ القِيامَةِ ماجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فى بَعْضٍ فَيأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ اشْفَعْ لَنا إلى رَبِّكَ فَيقولُ لَسْتُ لَها ولَكِنْ عَلَيْكُمْ بإِبْراهِيمَ فإِنَّهُ خَلِيلُ الرَّحْمٰنِ قال فَيأْتُونَ إِبْراهِيمُ فَيَقُولُ لَسْتُ لَها ولَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُوسَى فإِنَّهُ كَلِيمُ اللّٰهِ فَيأْتُونَ مُوسَى فَيَقُولُ لَسْتُ لِها ولَكِنْ عَلَيْكُمْ بِعِيسَى فإِنَّهُ رُوحُ اللّٰهِ

185 Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü siyâk, şefâat istemeye delâlet etmektedir. Hadîs kısaltılmış olmakla berâber, *"Yâ Rabb"* kavli ve buna icâbet açıkça bellidir. (Aynî).

وكَلِمَتُهُ فيأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُ لَسْتُ لها ولَكِنْ عليْكُمْ بِمُحَمَّدٍ صلى اللَّهُ عليه وسلم فيأْتُونِى فأقُولُ أنا لها فأسْتأْذِنُ عَلى رَبِّى فيُؤْذَنُ لِى ويُلْهِمُنِى مَحامِدَ أحْمَدُهُ بِها لاتَحْضُرُنِى الآنَ فأحْمَدُهُ بِتِلْكَ المَحامِدِ وأخِرُّ لهُ ساجِدًا فيُقَالُ يامُحَمَّدُ ارْفَعْ رأسَكَ وقُلْ يُسْمَعْ لَكَ وسَلْ تُعْطَهْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأقُولُ يارَبِّ أُمَّتِى أُمَّتِى فيُقالُ انْطَلِقْ فأخْرِجْ مِنْها مَنْ كانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقالُ شَعيرَةٍ مِنْ إيمانٍ فأنْطَلِقُ فأفْعَلُ ثُمَّ أعُودُ فأحْمَدُهُ بِتِلْكَ المَحامِدِ ثُمَّ أخِرُّ لهُ ساجِدًا فيُقالُ يامُحَمَّدُ ارْفَعْ رأسَكَ وقُلْ يُسْمَعْ لَكَ وسَلْ تُعْطَ واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأقُولُ يارَبِّ أُمَّتِى أُمَّتِى فيقال انْطَلِقْ فأخْرِجْ مِنْها مَنْ كانَ فى قَلْبِهِ مِثْقالُ ذَرَّةٍ أوْ خَرْدَلَةٍ مِنْ إيمانٍ فأنْطَلِقُ فأفْعَلُ ثُمَّ أعُودُ فأحْمَدُهُ بِتِلْكَ المَحامِدِ ثُمَّ أخِرُّلهُ ساجِدًا فيقالُ يامُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأسَكَ وقُلْ يُسْمَعْ لَكَ وسَلْ تُعْطَهْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأقُولُ يارَبِّ أُمَّتِى أُمَّتِى فَيَقُولُ انْطَلِقْ فأخْرِجْ مَنْ كان فى قَلْبِهِ أدْنَى أدْنَى أدْنَى مثْقالِ حَبَّةِ خَرْدلٍ من إيمانٍ فأخْرِجْهُ منَ النار فأنْطَلِقُ فأفْعَلُ فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ أنَسٍ قُلْتُ لِبَعْضِ أصْحابِنا لوْ مَرَرْنا بِالحَسَنِ وهْوَ مُتَوارٍ في مَنْزِلِ أبى خَلِيفَةَ بِما **حدّثنا** أنَسُ بنُ مالِكٍ فأتَيْناهُ فَسَلَّمْنا عَلَيْهِ فأذِنَ لَنا فَقُلْنا لهُ يا أبا سَعِيدٍ جِئْناكَ مِنْ عِنْدِ أخِيكَ أنَسِ بنِ مالِكٍ فَلَمْ نَرَ مِثْلَ ما **حدّثنا** فى الشَّفاعَةِ فقال هِيهِ فَحَدَّثْناهُ بِالحَدِيثِ فانْتَهى إلى هٰذَا المَوْضِعِ فقال هِيهِ فَقُلْنا لَمْ يَزِدْ لَنا عَلى هٰذَا فقال لَقَدْ **حدّثنى** وهْوَ جَمِيعٌ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً فَلا أدْرِي أنَسِيَ أمْ كَرِهَ أنْ تَتَّكِلُوا قُلْنا يا أبا سَعِيدٍ **فَحَدَّثَنا** فَضَحِكَ وقال خُلِقَ الإنْسانُ عَجُولاً ما ذَكَرْتُهُ إلاَّ وأنا أُرِيدُ أنْ أُحَدِّثَكُمْ **حَدَّثَنِى** كما حَدَّثَكُمْ بِهِ قال ثُمَّ أعُودُ الرَّابِعَةَ فأحْمَدُهُ بِتِلْكَ ثُمَّ أخِرُّ لهُ ساجِدًا فَيُقالُ يا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأسَكَ وقُلْ يَسْمَعْ وسَلْ تُعْطَهْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأقُولُ يارَبِّ ائْذَنْ لِى فِيمَنْ قال لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ فَيَقُولُ وعِزَّتِي وَجلالِى وكِبْرِيائِى وعَظَمَتِى لأُخْرِجَنَّ مِنْها مَنْ قال لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ *

136-..... Bize Ma'bed ibnu Hilâl el-Anezî tahdîs edip şöyle dedi: Biz Basra ahâlîsinden birkaç kişi bir araya toplandık da Enes ibn Mâlik'i ziyârete gittik. Bizimle berâber Sâbit el-Bunânî de gitmişti. Sâ-

bit bize Enes'ten "Büyük Şefâat Hadîsi"ni sorduracaktı. Enes Basra'ya iki fersah mesâfede bulunan Zâviye mevkiindeki kasrında ikaamet ediyordu. Ziyâretimiz Enes'in Duhâ namâzı kıldığı bir zamâna tesâdüf etmişti. Biz içeri girmeye izin istedik. Bize izin verdi. Verilen izin üzerine biz Enes ibn Mâlik'in huzûruna girdik.

Enes bir minder üzerinde oturuyordu. Girerken biz Sâbit'e, Şefâat Hadîsi'nden önce hiçbirşey sormamasını tenbîh etmiştik. O da:

— Yâ Ebâ Hamza! Bu Basralı kardeşlerimiz size Şefâat Hadîsi'ni sormaya geldiler, dedi.

Bunun üzerine Enes:

— Bize Muhammed (S) tahdîs edip şöyle buyurdu:

"Kıyâmet günü olduğu zamân insanlar birbiri üzerine dalgalanıp çalkalanırlar. Nihâyet Âdem'e gelirler de:

— Rabb'in huzûrunda bize şefâat et! derler.

O da:

— Ben buna ehil değilim. Fakat sizler İbrâhîm'e gidin. Çünkü o, Halîlullah'tır der".

Dedi ki: *"Sonra İbrâhîm'e gelirler. O da:*

— Ben buna ehil değilim. Fakat siz Mûsâ'ya gidin. Çünkü o Kelîmullah'tır (yânî Allah'ın kelâm ettiği peygamberdir), *der.*

Akabinde insanlar Mûsâ'ya gelirler. O da:

— Ben buna ehil değilim. Lâkin sizler Îsâ'ya gidin. Çünkü o Allah'ın Rûhu ve Kelimesi'dir, der.

Îsâ'ya gelirler. O da:

— Ben buna ehil değilim. Lâkin siz Muhammed(S)'e gidin, der.

İnsanlar bana gelirler. Ben de:

— Ben onun için(yaratılmış)*imdir, derim.*

Hemen gider, Rabb'imin huzûruna izin isterim. Bana izin verilir. Bana şimdi hatırlayamadığım, Kendisine yapacağım birtakım hamdler ilhâm eder. Ben bu hamdlerle hamdederim ve Kendisine secdeye kapanırım. Bana:

— Yâ Muhammed! Başını kaldır, söyle, sözün dinlenir; iste, isteğin sana verilir; şefâat et, şefâatin kabûl edilir! buyurulur.

Bunun üzerine ben:

— Yâ Rabb! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefâat dilerim.

Bana:

— Git, kalbinde bir arpa ağırlığı kadar îmân bulunan kimseleri oradan çıkar! denilir.

Ben de gider bunu yaparım.

Sonra yine Rabb'ime döner, bu hamdlerle hamdederim. Sonra Rabb'ime secdeye kapanırım. Bana:

— Yâ Muhammed! Başını kaldır, söyle, sözün dinlenir; iste, sana verilir; şefâat et, şefâatin kabûl olunur! denilir.

Bunun üzerine ben:

— Yâ Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefâat dilerim.

Bana:

— Git, kalbinde bir zerre ağırlığınca yâhud hardal tânesi kadar îmân bulunanları oradan çıkar! denilir.

Ben gider, bunu yaparım. Sonra döner yine bu hamdler ile Rabb'ime hamd ederim. Sonra O'na secdeye kapanırım. Bana:

— Yâ Muhammed! Başını kaldır, söyle, sözün dinlenir; işte, isteğin sana verilir. şefâat et, şefâatin kabûl edilir! buyurulur.

Bunun üzerine ben:

— Yâ Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefâat dilerim.

Bana:

— Git, kalbinde bir hardal tânesi ağırlığından daha az, daha az, daha az îmân bulunan kim varsa, onları da ateşten çıkar! buyurur.

Ben hemen gider bunu yaparım".

Ma'bed şöyle dedi: Akabinde biz Enes'in yanından çıktığımızda ben arkadaşlarımızdan bâzısına:

— Biz Hasen el-Basrî'nin yanına uğrasak. O, Ebû Halîfe et-Tâî'nin evinde (Haccâc'ın zulmünden) gizlenmiş bir hâlde bulunmaktadır, dedim.

Enes ibn Mâlik'in bize tahdîs ettiği hadîsle Hasen'in yanına vardık. Ona selâm verdik. Bize izin verdi. Biz ona:

— Yâ Ebâ Saîd! Biz kardeşin Enes ibn Mâlik'in yanından geldik. Şefâat hakkında bize tahdîs ettiği hadîsin benzerini hiç duymamıştık, dedik.

O:

— Devâm edin, hadîsi söyleyin! dedi.

Biz de ona bu hadîsi tahdîs ettik. Hadîs bu son noktaya ulaşınca Hasen bize:

— Devâm edin, daha söyleyin! dedi.

Biz de ona:

— Enes bize daha fazla artırmadı, dedik.

O da bize şunları söyledi:

— Yemîn olsun o bunu bana yirmi sene önce tahdîs etmişti. Kendisi o günlerde bütün hâfızasını ve kuvvetini toplamış hâldeydi. Şimdi ise bir kısım şeyi terketmiştir. O bunu unuttu mu yoksa güvenip dayanırsınız diye sizlere tahdîs etmeyi kerîh mi gördü, bilmiyorum, dedi.

Biz de ona:

— Yâ Ebâ Saîd! Bize sen tahdîs et, dedik.

Bunun üzerine güldü ve:

— *"İnsan aceleden yaratılmıştır"* (el-İsrâ: 11; el-Enbiyâ: 37). Bunu size sâdece o hadîsi tahdîs etmeyi isteyerek zikrettim, dedi ve şöyle devâm etti:

— Enes bana bu hadîsi size tahdîs ettiği gibi tahdîs etti. Bundan sonra Rasûlullah (S) şöyle demiştir: *"Sonra ben dördüncü defa yine Rabb'ime döner, bu hamdler ile O'na tekrâr hamdederim. Sonra O'na secde ederek kapanırım. Bunun üzerine bana:*

— Yâ Muhammed, başını kaldır ve söyle; sözün dinlenir; iste, sana verilir; şefâat et, şefâatin kabûl edilir! buyurulur.

Ben de:

— Yâ Rabb, bana izin ver de ***'Lâ ilâhe ille'llah'*** *diyen bütün Tevhîd Ehli hakkında şefâat edeyim! diye niyâz ederim.*

Bunun üzerine Yüce Allah:

— İzzetim, Celâlim, Kibriyâm, Azametim hakkı için ben ***Lâ ilâhe ille'llah*** *diyen Tevhîd Ehli'nin hepsini muhakkak sûrette cehennemden çıkaracağım! buyuracaktır"* [186].

١٣٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ خالِدٍ **حدّثنا** عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسىٰ عنْ إسْرائِيلَ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْراهِيمَ عنْ عَبِيدَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ آخِرَ أهْلِ الجَنَّةِ دُخُولاً الجَنَّةَ وآخِرَ أهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنَ النَّارِ رَجُلٌ يَخْرُجُ حَبْوًا فَيقُولُ لهُ رَبُّهُ ادْخُلِ الجَنَّةَ فيَقُولُ رَبِّ الجَنَّةُ مَلأي فَيقُولُ لهُ ذٰلِكَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ فَكُلُّ ذَلِكَ يُعِيدُ عَلَيْهِ الجَنَّةُ مَلأى فَيَقُولُ إنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيا عَشْرَ مِرارٍ *

137-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Cehennem ehlinin cehennemden en son çıkacak ve cennet ehlinin cennete en son girecek olan kimse, öyle bir adamdır ki, cehennemden emekleye emekleye çıkar. Rabb'i ona:*

— Git, cennete gir! buyurur.

O da:

— Rabb'im, cennet dopdoludur, der.

Rabb'i ona bunu üç kerre söyler. Her defasında kul Allah'a, 'Cennet doludur' diye tekrâr eder. Bunun üzerine Yüce Allah:

186 Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü bunda Peygamber tarafından birçok defa suâller, Allah Taâlâ tarafından da cevâblar vardır. Bu hadîsi Müslim de Îmân Kitâbı'nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, I, 272-273.

— Sana dünyânın benzeri on misli kadar yer vardır! buyurur'' [187].

١٣٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ حُجْرٍ أخبرنا عِيسَى بنُ يُونُسَ عنِ الأعْمَشِ عنْ خَيْثَمَةَ عنْ عَدِيِّ بنِ حاتِمٍ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مامِنْكُمْ أحَدٌ إلاَّ سَيُكَلِّمُهُ ربُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وبَيْنَهُ تُرْجُمانٌ فَيَنْظُرُ أيْمَنَ مِنْهُ فَلاَ يَرَي إلاَّ ماقَدَّمَ مِنْ عَمَلِهِ ويَنْظُرُ أشْأَمَ مِنْهُ فَلاَ يَرَى إلاَّ ما قَدَّمَ ويَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلاَ يَرَى إلاَّ النَّارَ تِلْقاءَ وَجهِهِ فاتَّقُوا النَّارَ ولَوْ بِشِقِّ تمْرَةٍ * قال الأعْمَشُ **وحدّثني** عَمْرُو بنُ مُرَّةَ عنْ خَيْثَمَةَ مِثْلَهُ وزادَ فِيهِ ولَوْ بِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ *

138-..... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Sizden hiçbir kimse müstesnâ olmamak üzere, muhakkak Rabb'i kendisiyle arasında bir tercümân olmaksızın kelâm edecektir. O kimse sağına bakar önden gönderdiği amelinden başka birşey göremez. Soluna bakar, önden gönderdiğinden başka birşey göremez. Önüne bakar, yüzünün karşısında ateşten başka birşey göremez. Onun için sizler şimdiden bir tek hurmanın yarısı ile olsun ateşten korunun!''*

el-A'meş şöyle dedi: Bana Amr ibnu Murre, Heyseme'den bunun benzerini tahdîs etti. Bunda ''(Bunu da bulamazsa) *velev ki güzel bir kelime ile olsun ateşten korunsun!''* fıkrasını ziyâde etti [188].

١٣٩ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبِي شَيْبَةَ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنْ مَنْصُور عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَبِيدَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنه قال جاءَ حَبْرٌ مِنَ اليَهُودِ فقال إنَّهُ إذَا كانَ يَوْمُ القِيامَةِ جَعَلَ اللَّهُ السَّمٰواتِ عَلى إصْبَعٍ والأرَضِينَ عَلى إصْبَعٍ والماءَ والثَّرى عَلى إصْبَعٍ والخَلاَئِقَ عَلى إصْبَعٍ ثُمَّ يَهُزهُنَّ ثُمَّ يَقُولُ أنا المَلِكُ أنا المَلِكُ فَلَقَدْ رأيْتُ النبى صلى اللَّه عليه وسلم يَضْحَكُ حتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَعَجُّبًا وتَصْدِيقًا لِقَوْلِهِ ثُمَّ قال النبىُّ ﷺ وما قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إلى قَوْلِهِ يُشْرِكُونَ *

---

187 Bunun birer rivâyeti Cennetin Sıfatı ile Rikaak'ta da geçti. Bunu Müslim de Îmân'da, ''Cehennemden son çıkacak olana dâir bâb''da getirmiştir: *Müslim Ter.*, I, 258-259, 308 ''186''.

188 Bu hadîs, ziyâde ve noksan ile Zekât'ın evvellerinde ve Rikaak'ta geçti.

139-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Yahûdîler'-den bir âlim geldi ve şöyle dedi:

— Şu muhakkak ki, kıyâmet günü olduğu zamân Allah gökleri bir parmak üzerine, yerleri bir parmak üzerine, suları ve toprakları bir parmak üzerine, diğer bütün mahlûkları da bir parmak üzerine kor. Sonra bunların hepsini hareket ettirir. Sonra: Melik ancak benim, Melik ancak benim! buyurur.

İbn Mes'ûd dedi ki: Ben Peygamber(S)'i bu sözlerden hoşlanarak ve Yüce Allah'ın şu kavlini tasdîk olarak yan dişleri meydana çıkıncaya kadar gülerken gördüm. Sonra Peygamber: ***"Allah'ı hakk olduğu vechile takdîr etmediler. Hâlbuki kıyâmet günü Arz toptan O'nun bir kabzasıdır. Gökler de O'nun sağ eliyle toplanıp dürülmüşlerdir. O, müşriklerin katmakta devâm ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir"*** (ez-Zumer: 67) âyetini sonuna kadar okudu [189].

١٤٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** أَبُو عَوَانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ صَفْوَانَ بنِ مُحْرِزٍ أنَّ رَجُلاً سأَلَ ابنَ عُمَرَ كَيْفَ سَمِعْتَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ فى النَّجْوَى قال يَدْنُو أَحَدُكُمْ مِنْ ربِّهِ حتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ أَعَمِلْتَ كَذَا وكَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ ويَقُولُ عمِلْتَ كَذَا وكَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُقَرِّرُهُ ثُمَّ يَقُولُ إنِّى سَتَرْتُ علَيْكَ فى الدُّنْيا وأنا أَغْفِرُها لَكَ اليَوْمَ * وقال آدَمُ **حدّثنا** شَيْبانُ **حدّثنا** قَتادَةُ **حدّثنا** صَفْوَانُ عنِ ابنِ عُمَرَ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ *

140-..... Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Safvân ibn Muhriz'den şöyle tahdîs etti: Bir adam İbn Umer'e:

— Allah'ın mü'min kulu ile gizli konuşması hakkında Rasûlullah(S)'tan nasıl buyururken işittin? diye sordu.

İbn Umer dedi ki:

— Rasûlullah şöyle buyurdu: *"Herhangibiriniz Rabb'ine yaklaşır da Rabb'i onun üzerine perdesini kor ve:*

— Fulân ve fulân günâhları işledin mi? diye sorar.

Mü'min de:

— Evet Rabb'im işledim! der.

Rabb'i yine ona:

---

189 Başlığa uygunluğu *"Melik ancak benim, Melik ancak benim"* sözündedir. Bunun bir rivâyeti bu kitâbda "Elimle yarattığıma.. bâbı"nda da geçmişti.

— *Fulân ve fulân günâhları da işledin! buyurur.*

Mü'min de:

— *Evet, diyerek tasdîk eder.*

Böylece Rabb'i ona işlediği günâhlarını ikrâr ve i'tirâf ettirir. Sonra Yüce Allah:

— *Ben senin bu günâhlarını dünyâda iken* (halktan) *gizledim. Bu gün de onları senin lehine mağfiret ediyorum! buyurur".*

Âdem ibn Ebî Iyâs şöyle dedi: Bize Şeybân tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs etti. Bize Safvân ibn Muhriz tahdîs etti ki, İbn Umer: Ben Peygamber(S)'den işittim, demiştir [190].

٣٨ــ بابُ قَوْلِهِ وكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

38- YÜCE ALLAH'IN: *"Allah, Mûsâ'ya hitâb ile konuştu"*

(en-Nisâ: 164)

KAVLİ BÂBI [191]

١٤١ــ حَدَّثَنَا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنا عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ حدّثنا حُمَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ النبيَّ ﷺ قال احْتَجَّ آدمُ ومُوسَى فقال مُوسَى أنْتَ آدَمُ الَّذِي أخْرَجْتَ ذُرِّيَّتَكَ مِنَ الجَنَّةِ قال آدَمُ أنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفاكَ اللَّهُ بِرِسالاتِهِ وكَلامِهِ ثُمَّ تَلُومُنِي عَلى أمْرٍ قَدْ قُدِّرَ عَلَيَّ قَبْلَ أنْ أُخْلَقَ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى *

141-..... Bize Humeyd ibn Abdirrahmân, Ebû Hureyre(R)'den

---

190 Başlığa uygunluğu iki yerde, *"Rabb'i şöyle buyurur"* ifâdelerindedir Buhârî bunun biraz değişik bir rivâyetini Mezâlim Kitâbı, "Dikkat edin! Allah'ın la'neti zâlimler üzerinedir bâbı"nda da getirmişti.

en-Necvâ: Yavaşça söz söylemeye denir ki, "Fısıldamak" ta'bîr olunur. Nitekim İbnu'l-Esîr de *en-Nihâye*'de: *Necvâ,* isimdir, masdar makaamına kaaimdir. Kıyâmet gününde Allah'ın, mü'min kuluna gizlice hitâbıdır, der. Buhârî şârihleri de: *Necvâ:* Allah Taâlâ ile mü'min kulu arasında kıyâmet günündeki gizli konuşmadır ki, bunda kulun ma'siyetleri gizlice kendisine sayılır, bu Allah'ın fadlıdır, demişlerdir.

191 Buhârî bu âyeti Yüce Allah'ın mütekellim olduğuna delîl için getirdi. Sünnet ehli de Yüce Allah'ın Mûsâ ile vâsıtasız, tercümânsız olarak konuştuğu ve ona kelâmını işittirip, kelâmının ma'nâlarını ona anlattığı üzerinde ittifâk etmiştir. Çünkü kelâm işitilmesi, sahîh olan şeylerdendir... (Aynî).

tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Âdem ile Mûsâ birbirlerine karşı hüccet getirip çekiştiler. Mûsâ Peygamber, Âdem'e:*

— (Yâ Âdem!) Sen zürriyetini cennetten çıkarmış olan Âdemsin! dedi.

Âdem de Mûsâ'ya:

— Allah'ın seni elçilikleri ve kelâmı ile seçip tercîh eylediği Mûsâ'sın. Sonra sen beni, benim yaratılmamdan önce üzerime takdîr olunan bir işten dolayı azarlayıp kınıyorsun! dedi."

Bunu ta'kîben Peygamber: *"Böylece Âdem, Mûsâ'ya* (delîl ve burhânla) *gâlib geldi"* buyurdu [192].

١٤٢ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ **حدّثنا** هِشامٌ **حدّثنا** قتادَةُ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم يُجْمَعُ المُؤْمِنُونَ يَوْمَ القِيامَةِ فَيَقُولُونَ لَوِاسْتَشْفَعْنا إلى رَبِّنا فَيُرِيحُنا مِنْ مَكانِنا هٰذا فيأْتُونَ آدَمَ فَيُقُولُونَ لهُ أنْتَ آدَمُ أبُو البَشَرِ خَلَقَكَ اللّهُ بِيَدِهِ وأسْجَدَ لَكَ المَلائِكَةَ وعَلَّمَكَ أسْماءَ كلِّ شَيْءٍ فاشْفَعْ لَنا إلى رَبِّنا حتّى يُرِيحَنا فَيَقُولُ لهُمْ لَسْتُ هُناكُمْ فَيَذْكُرُ لَهُمْ خَطِيئَتَهُ الَّتى أصابَ *

142..... Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet gününde mü'minler toplanırlar ve:*

— İçinde bulunduğumuz şu sıkıntılı durumdan bizleri kurtarıp rahat ettirmesi için Rabb'imizden şefâat istesek! derler.

Akabinde Âdem'e gelirler ve ona:

— Sen beşerin babası Âdem'sin. Allah seni kendi eliyle yarattı; melekleri senin için secde ettirdi ve sana herşeyin isimlerini öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için Rabb'imiz yanında bizlere şefâat et! derler.

Âdem de:

— Ben buna ehil değilim, der ve onlara vaktiyle işlemiş olduğu hatîesini zikreder" [193].

---

192 Başlığa uygunluğu *"Allah seni elçilikleri ve kelâm etmesiyle seçip tercîh etti"* kavlindedir. Bunun bir rivâyeti Kader Kitâbı'nda geçti. Bunun bir rivâyetini Müslim de Kader'de getirdi: *Müslim Ter.*, VIII, 126-128, 13 "2652".

193 Bu, Rikaak'ta geçen uzun Enes hadîsinden birer parçadır. Bunun bir rivâyeti el-Bakara tefsîrinde ve Tevhîd'de geçmişti. Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Îmân'da getirdi: *Müslim Ter.*, I, 268-269, 322 "193".

١٤٣ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنى** سُلَيْمانُ عن شَرِيكِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ أنَّهُ قال سَمِعْتُ ابنَ مالِكٍ يَقُولُ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مِنْ مَسْجِدِ الكَعْبَةِ إنَّهُ جاءَهُ ثَلاثَةُ نَفَرٍ قَبْلَ أنْ يُوحَى إلَيْهِ وهْوَ نائِمٌ فى المَسْجِدِ الحرامِ فقال أوَّلُهُمْ أيُّهُمْ هُوَ فقال أوْسَطُهُمْ هُوَ خَيْرُهُمْ فقال آخِرُهُمْ خُذُوا خَيْرَهُمْ فَكانَتْ تِلْكَ اللَّيْلَةَ فَلَمْ يَرَهُمْ حتَّى أتَوْهُ لَيْلَةً أُخْرَي فِيما يَرَي قَلْبُهُ وتَنامُ عَيْنُهُ ولا يَنامُ قَلْبُهُ وكَذٰلِكَ الأنْبِياءُ تَنامُ أعْيُنُهُمْ ولا تَنامُ قُلُوبُهُمْ فَلَمْ يُكَلِّمُوهُ حتَّى احْتَمَلُوهُ فَوَضَعُوهُ عِنْدَ بِئْرِ زَمْزَمَ فَتَوَلاَّهُ مِنْهُمْ جِبْرِيلُ فَشَقَّ جِبْرِيلُ ما بَيْنَ نَحْرِهِ إلى لَبَّتِهِ حتَّى فَرَغَ مِنْ صَدْرِهِ وجَوْفِهِ فَغَسَلَهُ مِنْ ماءِ زَمْزَمَ بِيَدِهِ حتَّى أنْقَى جَوْفَهُ ثُمَّ أُتِىَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ فِيهِ تَوْرٌ مِنْ ذَهَبٍ مَحْشُوًّا إيمانًا وحِكْمَةً فَحَشا بِهِ صَدْرَهُ ولَغادِيدَهُ يَعْنِى عُرُوقَ حَلْقِهِ ثُمَّ أطْبَقَهُ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إلى السَّماءِ الدُّنْيا فَضَرَبَ بابًا مِنْ أبْوابِها فَناداهُ أهْلُ السَّماءِ مَنْ هٰذَا فقال جِبْرِيلُ قالُوا ومَنْ مَعَكَ قال مَعِى مُحَمَّدٌ قال وقَدْ بُعِثَ إلَيْهِ قال نَعَمْ قالُوا فَمَرْحَبًا بِهِ وأهْلاً فَيَسْتَبْشِرُ بِهِ أهْلُ السَّماءِ لا يَعْلَمُ أهْلُ السَّماءِ بِما يُرِيدُ اللَّهُ بِهِ فى الأرْضِ حتَّى يُعْلِمَهُمْ فَوَجَدَ فى السَّماءِ الدُّنْيا آدَمَ فقال لهُ جِبْرِيلُ هٰذَا أبُوكَ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ورَدَّ عَلَيْهِ آدَمُ وقال مَرْحَبًا وأهْلاً بِابْنِى نِعْمَ الِابْنُ أنْتَ فإذا هُوَ فى السَّماءِ الدُّنْيا بِنَهَرَيْنِ يَطَّرِدانِ فقال ما هٰذَانِ النَّهَرانِ يا جِبْرِيلُ قال هٰذانِ النِّيلُ والفُراتُ عُنْصُرُهُما ثُمَّ مَضَى بِهِ فى السَّماءِ فإذَا هُوَ بِنَهَرٍ آخَرَ عَلَيْهِ قَصْرٌ مِنْ لُؤْلُؤٍ وزَبَرْجَدٍ فَضَرَبَ يَدَهُ فإذَا هُوَ مِسْكٌ أذْفَرُ قال ما هٰذَا يا جِبْرِيلُ قال هٰذَا الكَوْثَرُ الَّذِى خَبَأَلَكَ رَبُّكَ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إلى السَّماءِ الثانِيَةِ فقالت المَلائِكَةُ لهُ مِثْلُ ما قالَتْ له الأُولَى مَنْ هٰذَا قال جِبْرِيلُ قالُوا ومَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ صلى اللَّهُ عليه وسلم قالُوا وقَدْ بُعِثَ إلَيْهِ قال نَعَمْ قالُوا مَرْحَبًا بِهِ وأهْلاً ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إلى السَّماءِ الثَّالِثَةِ وقالُوا لهُ مِثْلَ ما قالَتِ الأُولَى والثانِيَةُ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إلى الرَّابِعَةِ فقالُوا لهُ مِثْلَ ذٰلِكَ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إلى السَّماءِ الخامِسَةِ فقالُوا لهُ مِثْلَ ذٰلِكَ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إلى السَّادِسَةِ فقالُوا لهُ مِثْلَ ذٰلِكَ ثُمَّ

عَرَجَ بِهِ إلى السَّماءِ السَّابِعَةِ فقالُوا لهُ مِثْلَ ذٰلِكَ كُلُّ سَماءٍ فِيها أنْبِياءُ قَدْ سَمَّاهُمْ فأوْعَيْتُ مِنْهُمْ إدْرِيسَ فى الثَّانِيَةِ وهٰرُونَ فى الرَّابِعَةِ وآخَرَ في الخامِسَةِ لَمْ أحْفَظِ اسْمَهُ وإبْراهِيمَ فى السَّادِسَةِ ومُوسٰى فى السَّابِعَةِ بِتَفْضِيلِ كَلامِ اللَّهِ فقال مُوسٰى رَبِّ لَمْ أظُنَّ أنْ يُرْفَعَ عَلَىَّ أحَدٌ ثُمَّ عَلا بِهِ فَوْق ذٰلِكَ بِما لايَعْلَمُهُ إلاَّ اللَّهُ حتَّى جاءَ سِدْرَةَ المُنْتَهٰى ودَنا الجَبَّارُ رَبُّ العِزَّةِ فَتَدَلّٰى حتَّى كانَ مِنْهُ قابَ قَوْسَينِ أوْ أدْنَى فأوْحٰى اللَّهُ فِيما أوْحٰى إلَيْهِ خَمْسِينَ صَلاةً عَلى أُمَّتِكَ كُلَّ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ ثُمَّ هَبطَ حتَّى بَلَغَ مُوسٰي فاحْتَبَسَهُ مُوسٰي فقال يامُحَمَّدُ ماذا عَهِدَ إلَيْكَ رَبُّكَ قال عَهِدَ إلَىَّ خَمْسِينَ صَلاةً كُلَّ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ قال إنَّ أُمَّتَكَ لا تَسْتَطِيعُ ذٰلِكَ فارْجِعْ فَلْيُخَفِّفْ عَنْكَ رَبُّكَ وعَنْهُمْ فالْتَفَتَ النبىُّ صلي اللّٰه عليه وسلم إلى جِبْرِيلَ كأنَّهُ يَسْتَشِيرُهُ فى ذٰلِكَ فأشارَ إلَيْهِ جِبْرِيلُ أنْ نَعَمْ إنْ شِئْتَ فَعَلا بِهِ إلى الجَبَّارِ فقال وهْوَ مَكانَهُ يارَبِّ خَفِّفْ عَنَّا فإنَّ أُمَّتِى لا تَسْتَطِيعُ هٰذَا فَوَضَعَ عَنْهُ عَشْرَ صَلَواتٍ ثُمَّ رَجَعَ إلى مُوسٰى فاحْتَبَسَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُرَدِّدُهُ مُوسٰي إلى رَبِّهِ حتَّى صارَتْ إلى خَمْسِ صَلَوات ثُمَّ احْتَبَسَهُ مُوسٰى عِنْدَا الخَمْسِ فقال يامُحَمَّدُ واللَّهِ لَقَدْ راوَدْتُ بَنِى إسْرائِيلَ قَوْمِى عَلى أدْنَى مِنْ هٰذَا فَضَعُفُوا فتَرَكُوهُ فأُمَّتُكَ أضْعَفُ أجْسادًا وقُلُوبًا وأبْدانًا وأبْصارًا وأسْماعًا فارْجِعْ فَلْيُخَفِّفْ عَنْكَ رَبُّكَ كُلَّ ذٰلِكَ يَلْتَفِتُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إلى جِبْرِيلَ لِيُشِيرَ عَلَيْهِ ولا يَكْرَهُ ذٰلِكَ جِبْرِيلُ فَرَفَعَهُ عِنْدَ الخامِسَةِ فقال يارَبِّ إنَّ أُمَّتِى ضُعَفاءُ أجْسادُهُمْ وقُلُوبُهُمْ وأسْماعُهُمْ وأبْدانُهُمْ فَخَفِّفْ عَنَّا فقال الجَبَّارُ يامُحَمَّدُ قال لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ قال إنَّهُ لا يُبَدَّلُ القَوْلُ لَدَىَّ كما فَرَضْتُ عَلَيْكَ فى أُمِّ الكِتابِ قال فَكُلُّ حَسَنَةٍ بِعَشْرِ أمْثالِها فَهِىَ خَمْسُونَ فى أُمِّ الكِتابِ وهِىَ خَمْسٌ عَلَيْكَ فَرَجَعَ إلى مُوسٰى فقال كَيْفَ فَعَلْتَ فقال خَفَّفَ عَنَّا أعْطانا بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أمْثالِها : قال مُوسٰى قَدْ واللَّهِ راوَدْتُ بَنِى إسْرائِيلَ عَلى أدْنَى مِنْ ذٰلِكَ فَتَرَكُوهُ ارْجِعْ إلى رَبِّكَ فَلْيُخَفِّفْ عَنْكَ أيْضًا قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم

يامُوسٰى قَدْ واللّٰهِ اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَبِّى مِمَّا اخْتَلَفْتُ إِلَيْهِ قال فاهْبِطْ بِاسْمِ اللّٰهِ قال واسْتَيْقَظَ وهُوَ فى مَسْجِدِ الحَرامِ *

143-..... Şerîk ibnu Abdillah şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, o, Rasûlullah(S)'ın Ka'be mescidinden geceleyin yürütüldüğü geceyi şöyle söylüyordu: Kendisine o husûsta vahy edilmeden evvel Rasûlullah el-Mescidu'l-Harâm'da uyurken yanına üç nefer melek geldi. Onların birincisi:

— (Yatmakta olan üç kişinin) hangisi O'dur (yânî Muhammed'dir)? diye sordu [194].

Diğeri:

— Onların ortasındakidir, O onların hayırlısıdır, dedi.

O üç neferin sonuncusu da:

— (Semâya çıkarılmak için) üç kişinin hayırlısını alın! dedi.

Vâki' olan bu kıssa bu gecede oldu (bu gecede başka şey vâkı' olmadı). Peygamber o üç kişiyi bundan sonra görmedi. Nihâyet onlar diğer bir gecede Peygamber'in gözü uyur ve kalbi görür hâlde iken, O'nun yanına geldiler. Peygamber'in kalbi uyumuyordu. Bütün peygamberlerde böyledir; onların gözleri uyur da kalbleri uyumaz. Bu gelen üç kişi Peygamber'le kelâm etmediler, nihâyet O'nu taşıdılar ve Zemzem Kuyusu'nun yanına koydular. O üç kişiden Muhammed'in işini Cibrîl üzerine aldı. Cibrîl, O'nun göğsü ile gerdanı arasını yardı. Nihâyet göğsünü ve içini yarmayı bitirince, Cibrîl kendi eliyle Zemzem Suyu'ndan alıp orayı yıkadı ve içini tertemiz yaptı. Sonra Peygamber'in yanına altından bir leğen getirildi, onun içinde de yine altından yapılmış su içecek bir kap daha vardı. Bu leğenin içi îmân ve hikmetle doldurulmuştu. Cibrîl bununla Peygamber'in göğsünü ve boğazının içindeki etleri, yânî boğazındaki damarları doldurdu. Sonra göğsünü kapattı. Sonra O'nu dünyâ semâsına çıkardı. Onun kapılarından bir kapıya vurdu. Semâ ahâlîsi ona:

— Kimdir o? dediler.

— Ben Cibrîl'im, dedi.

Semâ ehli:

— Berâberindeki kimdir? dediler.

Cibrîl:

— Berâberimdeki Muhammed'dir, dedi.

İçerideki sorucu:

— O'na da'vet gönderilmiş midir? dedi.

Cibrîl:

---

194 Peygamber'in orada amcası Hamza ve amcasının oğlu Ca'fer ibn Ebî Tâlib'le berâber yatmakta olduğu rivâyet edilmiştir.

— Evet gönderilmiştir, dedi.

İçeridekiler:

— O'na merhabâ ve ehlen! dediler, akabinde semâ ehli Muhammed'i bu da'vetinden dolayı müjdeliyorlardı.

Semâ ehli Allah'ın O'nunla Yer hakkında ne yapmak istediğini Cibrîl diliyle onlara bildirinceye kadar bilmiyorlardı.

Dünyâ semâsında Âdem'i buldu. Cibrîl, Peygamber'e:

— Bu, baban Âdem'dir, ona selâm ver, dedi.

Peygamber, Âdem'e selâm verdi, Âdem de selâmını alıp mukaabele etti ve:

— Merhabâ ve ehlen benim oğlum, Sen ne iyi oğulsun! dedi.

Bir de Peygamber dünyâ semâsında devâmlı akmakta olan iki nehirle karşılaştı da:

— Bu iki nehir nedir yâ Cibrîl? dedi.

Cibrîl:

— Bu ikisi Nîl ile Furat'ın asıllarıdırlar, dedi.

Sonra Peygamber'i dünyâ semâsında yürüttü. Bu arada Peygamber diğer bir nehirle karşılaştı ki, onun üzerinde inciden ve zebercedden yapılmış bir saray vardı. Eliyle nehrin suyuna vurdu, bir de gördü ki, o, en iyi cins misktir. Cibrîl'e:

— Bu nedir yâ Cibrîl? diye sordu.

Cibrîl:

— Bu, Rabb'inin Sen'in için hazırlamış olduğu Kevser'dir, dedi.

Bundan sonra Cibrîl O'nu ikinci semâya yükseltti. Orada da melekler ona, birinci semâdaki meleklerin sordukları gibi:

— Bu kimdir? dediler.

Cibrîl:

— Ben Cibrîl'im! dedi.

— Berâberindeki kimdir? dediler.

— Muhammed'dir, dedi.

— O'na da'vet gönderilmiş midir? dediler.

— Evet gönderilmiştir, dedi.

— O'na merhabâ ve ehlen! dediler.

Bundan sonra Cibrîl, O'nu üçüncü semâya yükseltti. Oradakiler de ona birinci ve ikinci semâdaki meleklerin söyledikleri gibi sorup, cevâb aldılar. Bundan sonra Cibrîl, O'nu dördüncü semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona önceki semâlardaki meleklerin sordukları gibi sorup cevâb aldılar. Bundan sonra Cibrîl O'nu beşinci semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona, önceki semâlardaki meleklerin sordukları gibi sorup cevâb aldılar. Bundan sonra Cibrîl, O'nu altıncı semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona daha öncekilerin dedikleri sözler gibi söylediler. Bundan sonra Cibrîl O'nu yedinci se-

mâya yükseltti. Oradaki melekler de ona daha evvelkilerin sözleri gibi söylediler. Herbir semâda isimlerini söylediği peygamberler vardı. Ben onlardan ikinci semâda İdrîs'i, dördüncü semâda Hârûn'u, beşinci semâda ismini ezberleyemediğim bir diğerini, altıncı semâda İbrâhîm'i, yedinci semâda da Mûsâ'yı, Allah'ın onu kelâmıyle tafdîl etmesi sebebiyle ezberledim [195].

Mûsâ:

— Ey Rabb'im! Benim üzerime yükseltilen (yânî Sen'in benim üzerime yükselttiğin herhangi) kimsenin varlığını zannetmemiştim, dedi [196].

Sonra Cibrîl, Muhammed'i, ancak Allah'ın bilmekte olduğu şeylerle bu katın üstüne çıkardı. Nihâyet Sidretu'l-Müntehâ'ya geldi. Rabbu'l-İzzet olan Cebbâr da ***'yaklaştı ve tedellî etti'*** (daha çok yaklaşmak istedi) de nihâyet (bu sûretle O, Peygamber'e) ***'iki yay kadar yâhud daha yakın oldu da'*** Allah, kuluna vahyettiğini etti' (en-Necm: 8-9). Allah O'na vahyettiği şeyler içinde, ümmetinin üzerine her gün ve gecede elli vakit namâzı da vahyetti. Sonra oradan aşağıya indi, nihâyet Mûsâ'nın yanına ulaştı. Mûsâ O'nu biraz alıkoydu ve:

— Yâ Muhammed! Rabb'in Sana neyi ahdetti (yânî Sana neyi emr ve tavsiye etti)? diye sordu.

— Rabb'im bana her gün ve gecede elli namâz emretti, dedi.

Mûsâ:

— Sen'in ümmetin buna güç yetiremez, geri dön de Rabb'in Sen'den ve ümmetinden bunu hafifletsin! dedi.

Bunun üzerine Peygamber, Cibrîl'e yöneldi de, sanki bu konuda Cibrîl'le istişâre etmek istiyor gibiydi. Cibrîl kendisine:

— Evet, istersen bunu iste! diye işâret etti.

Akabinde Cibrîl O'nu Cebbâr'ın huzûruna doğru yükseltti.

Peygamber dedi ki: *"Cebbâr olan Allah, evvelki durduğu makaamında idi:*

— *Ey Rabb'im! Hafiflet, çünkü ümmetim buna* (bu elli vakit namâza) *güç yetiremez! dedi"*.

Yüce Allah elliden on namâzı indirdi. Sonra Peygamber, Mûsâ'nın yanına döndü. Mûsâ O'nu alıkoymakta ve O'nu Rabb'ine geri döndürmekte devâm etti. Nihâyet elli namâz beş namâz oldu. Sonra Mûsâ O'nu bu beş namâzın yanında da durdurup:

---

195 Hadîsin başlığa uygunluk noktası burasıdır.

196 İbn Battâl şöye dedi: Mûsâ, Allah'ın ***"Ey Mûsâ, ben seni risâletimle, kelâmımla insanlardan seçkin kıldım"*** (el-A'râf: 144) kavli sebebiyle Allah'ın kendisini dünyâda başkaları üzerine kelâmiyle üstün kıldığını bildiğinden, Allah, Muhammed'e ***"Mahmûd Makaamı"*** vermekle başkaları üzerine tafdîl edince, O'nun bu fazîletle kendisi üzerine yükseldiğini anladı... (Aynî).

— Yâ Muhammed! Vallâhi ben kavmim İsrâîl oğulları'na bundan daha azı ile döndüm de onlar zaîf olup bunu da terkettiler. Sen'in ümmetin cesedler, kalbler, bedenler, gözler, kulaklar bakımından daha zaîftir. Geri dön de Rabb'in Sen'den bunun hepsini hafifletsin! dedi.

Peygamber, onun kendisine işâret etmesi için Cibrîl'e yöneldi. Cibrîl bunu kerîh görmüyordu. Cibrîl O'nu beşinci defa sırasında da yükseltti. Peygamber:

— Ey Rabb'im! Şübhesiz benim ümmetim cesedleri, kalbleri, işitmeleri, bedenleri zaîf kimselerdir. Bizlerden daha da hafiflet! diye niyâz etti.

Bunun üzerine Cebbâr olan Allah:

— Yâ Muhammed! diye nidâ etti.

Peygamber:

— Lebbeyke ve sa'deyke yâ Rabb! diye icâbet etti.

Allah:

— Şu bir hakîkat ki, Ben'im nezdimde söz (hüküm ve kazâ) tebdîl olunmaz! [197] Bu, senin ve ümmetin üzerine Ana Kitâb'da farzettiğim gibidir! buyurdu.

Ve yine:

— Her bir hasene on misliyle karşılanır. Bu, Ümmü'l-Kitâb'da elli vakittir ve bu senin ve ümmetin üzerine beş vakittir! buyurdu.

Peygamber, Mûsâ'nın yanına döndü. Mûsâ O'na:

— Nasıl yaptın? dedi.

Peygamber ona:

— Allah bizden hafifletti. Bize herbir haseneye on misli ile karşılık verdi, dedi.

Mûsâ:

— Ben İsrâîl oğulları'nı bundan daha azı dönüp tecrübe ettim, onlar bunu da terkettiler. Sen yine Rabb'ine dön de Sen'den yine hafifletsin! dedi.

Rasûlullah:

— Yâ Mûsâ! Ben vallâhi Rabb'ime çok gidip gelmemden dolayı utandım, dedi.

Cibrîl de O'na:

— Allah'ın ismiyle in! dedi.

Râvî: Peygamber, Mescidu'l-Harâm içinde uykusunda iken uyandı, demiştir [198].

---

197 Kaaf Sûresi'nde *"Lâ"* yerine *"Mâ"* ile şu âyet vardır: *"Benim yanımda söz değiştirilmez"* (Kaaf: 29).

198 Başlığa uygunluğu "Yedinci semâda Mûsâ'yı Allah' kelâmiyle tafdîli" sözünden alınır. Bunu yerinde tenbîh ettik. Buhârî bu İsrâ hadîsinin bir rivâyetini ez-

٣٩ــ بابُ

كَلامِ الرَّبِّ عَزَّ وجَلَّ مَعَ أهْلِ الجَنَّةِ

39- AZÎZ VE CELÎL OLAN RABB'İN CENNET EHLİ İLE KELÂMI BÂBI [199]

١٤٤ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سُلَيْمانَ حدّثنى ابنُ وَهْبٍ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللّٰه عنه قال قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم إنَّ اللّٰهَ يَقُولُ لأهْلِ الجَنَّةِ ياأهْلَ الجَنَّةِ فَيَقُولُونَ لَبَّيْكَ رَبَّنا وسَعْدَيْكَ والخَيْرُ فى يَدَيْكَ فَيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ فَيَقُولُونَ وما لَنا لانَرْضٰي يارَبِّ وقَدْ أعْطَيْتَنا مالَمْ تُعْطِ أحَدًا مِنْ خَلْقِكَ فَيَقُولُ ألا أُعْطِيكُمْ أفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ فَيَقُولُونَ يارَبِّ وأيُّ شَيْءٍ أفْضَلُ مِنْ ذٰلِكَ فَيَقُولُ أُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوانِى فَلا أسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أبَدًا *

144-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle dedi: *"Yüce Allah cennet ehline:*

— Ey cennet ehli! diye hitâb eder.

Onlar da:

*— **Lebbeyke Rabbenâ ve sa'deyke**(= Emrine tekrâr tekrâr hazırız ve ubûdiyette devâmlıyız, hayır ancak Sen'in ellerindedir)! derler.*

Yüce Allah:

— Şu hâlinizden râzı mısınız? buyurur.

Cennettekiler:

— Ey Rabb'imiz, nasıl râzı olmayalım. Sen bize, halkından hiçbir kimseye vermediğin bunca ni'metleri ihsân buyurdun! derler.

— Dikkat edin! Ben size bunlardan daha yüksek bir ni'met vereceğim! buyurur.

Cennetlikler:

Zuhrî'den; o da Enes'ten; o da Ebû Zerr'den olmak üzere Namâz Kitâbı'nın evvellerinde; bir rivâyetini Katâde'den; o da Enes'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'dan olmak üzere Bed'u'l-Halk'ta; birini Hicret'ten Evvel Bi'set'in evvellerinde; ve Peygamber'in sıfatı'nda da getirdi.

Müslim de Îmân'da, İsmâîl ibn Ebî Uveys'ten getirdi: *Müslim Ter.*, I, 217-230, 259 "162-164-165".

199 Bundan evvel Yüce Allah'ın peygamberler ve meleklerle olan kelâmı geçmişti. Burada ise cennet ehli ile olan kelâmını beyân etmeye başladı (Aynî).

— Ey Rabb'imiz! Bu ni'metlerden daha kıymetli nasıl bir ni'met olabilir ki? derler.

Rabb'leri:

— Sizden râzı ve hoşnûdluğumu size halâl kılar ve bundan sonra ebeden sizlere darılmam! buyurur'' [200].

١٤٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ **حدّثنا** فُلَيْحٌ **حدّثنا** هِلالٌ عنْ عَطاءِ ابنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم كان يَوْمًا يُحَدِّثُ وعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ أهْلِ البادِيَةِ أنَّ رَجُلاً مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ اسْتَأْذَنَ رَبَّهُ فى الزَّرْعِ فقال لهُ أوَلَسْتَ فِيما شِئْتَ قال بَلٰى ولٰكِنِّى أُحِبُّ أنْ أزْرَعَ فأسْرَعَ وبَذَرَ فَتَبادَرَ الطَّرْفَ نَباتُهُ واسْتِواؤهُ واسْتِحْصادُهُ وتَكْوِيرُهُ أمْثالَ الجِبالِ فيَقُولُ اللّهُ تعالى دُونَكَ يا ابنَ آدَمَ فإنَّهُ لايُشْبِعُكَ شَىْءٌ فقال الأعْرابِىُّ يارسولَ اللّهِ لاتَجِدُ هٰذا إلاَّ قُرَشِيًّا أوْ أنْصارِيًّا فإنَّهُمْ أصْحابُ زَرْعٍ فأمَّا نَحْنُ فَلَسْنا بِأصْحابِ زَرْعٍ فَضَحِكَ رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم *

145-..... Bize Hilâl, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) birgün huzûrunda çöl halkından bir kimse bulunduğu hâlde sahâbîlerine şöyle tahdîs ediyordu: *''Cennet ehlinden bir kimse* (cennette) *zirâat etmek üzere Rabb'inden izin istedi de, Rabb'i ona:*

— (Ey kulum!) Sen arzû ettiğin hâl içinde değil misin? diye sordu.

O kimse:

— Evet Rabb'im. Fakat ben zirâat etmeyi seviyorum! dedi.

(Ona izin verdi.) *O kul çabuk davrandı, tohum ekti, tohumu he-*

---

200 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyetini Rikaak, ''Cennet ve cehennemin sıfatı bâbı''nda da getirmişti.

Lebbeyke kavli, *''Lebb = İkaamet etmek''* ma'nâsından aded irâdesiyle tesniye kılınıp, hitâb kâfına muzâf kılınmıştır. Ve bunun ma'nâsında dört görüş vardır. Birincisi zikrolunan ikaamet ma'nâsına olmakla, ''Ben senin emrine itâat ve icâbet merkezinde tekrâr tekrâr sâbit ve pâyidâr olurum'' demektir...

Is'âd: Bir adamı saâdetli kılmak, meded ve iânet eylemek ma'nâsınadır. ***''Lebbeyke ve sa'deyke''*** lafzında ***''Sa'deyke''*** de tekrâr tekrâr yardım etmek ma'nâsınadır. Kezâlik ***''Sa'deyk''*** kelimesinde dahî ***''Isâd''***ın fazlaları hazfolunmuş ve hitâb kâfına muzâf kılınmıştır. Bununla tesniye masdar olmakla, fiillerinin hâzfedilmesi gereklidir. Ve ***''Sa'deyke''*** kelimesi ancak ***''Lebbeyke''*** kelimesine bitişik zikrolunur... Ma'nâları ''Tâatinde mükerreren yânî devâmlı mukîm ve hizmetinde devâmlı olurum'' demektir... *(Kaamûs Tercemesi).*

men meydana çıkmağa, bitkisi gözünü kırpıncaya kadar kısa zamânda büyümeğe, doğrulmağa, biçilmek devrine erişmeğe ve toplanmağa ulaştı. (Zirâatin bu tavırları sür'atle geçti.) *Dağlar misâli mahsûl oldu. Bunun üzerine Yüce Allah ona:*

— Ey Âdem oğlu! Al işte! Muhakkak ki seni hiçbirşey doyurmaz! buyurur."

Bunun üzerine huzûrunda bulunan bedevî Arab:

— Yâ Rasûlallah! Bu zirâatçiyi ya Kureyşli yâhud Ensârî bir kimse bulursun. Çünkü Kureyş ile Ensâr, zirâat sâhibleridirler. Bizlere gelince, biz (çöl halkı) zirâat sâhibleri değiliz, dedi.

Rasûlullah (bedevînin bu sözüne) güldü [201].

٤٠ــ بابُ ذِكْرِ اللَّهِ بالأمْرِ

وذِكْرِ العِبادِ بالدُّعاءِ والتَّضَرُّعِ والرِّسالَةِ

والإبْلاَغِ لِقَوْلِهِ تعالى فاذْكُرُونِى أذْكُرْكُمْ واتْلُ عَلَيْهِمْ

نَبأَ نُوحٍ إذْ قال لِقَوْمِهِ ياقَوْمِ إنْ كانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقامِى وتَذْكِيرِى

بِايآتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فأجْمِعُوا أمْرَكُمْ وشُرَكاءَكُمْ ثُمَّ لايَكُنْ

أمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إلَىَّ ولا تُنْظِرُونِ فإنْ تَوَلَّيْتُمْ فَما سألْتُكُمْ

مِنْ أجْرٍ إنْ أجْرِيَ إلاَّ عَلى اللَّهِ وأُمِرتُ أنْ أكُونَ مِنَ المُسْلِمِينَ :

غُمَّةٌ هَمٌّ وضِيقٌ : قال مُجاهِد اقْضُوا إلَىَّ ما فى أنْفُسِكُمْ يُقالُ

افْرُقِ اقْضِ : وقالِ مُجاهِدٌ وإنْ أحَدٌ مِنَ المُشْرِكِينَ اسْتَجارَكَ

فأجِرْهُ حتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللَّهِ إنْسانٌ يأتِيهِ فَيَسْتَمِعُ مايَقُولُ

وما أُنْزِلَ عليْهِ فَهُوَ آمِنٌ حتَّى يأْتِيَهُ فَيَسْمَعَ كَلاَمَ

اللَّهِ وحتَّى يَبْلُغَ مَأْمَنَهُ حَيْثُ جاءَهُ النَّبأُ العَظِيمُ

القُرْآنُ . صَوَابًا حقًّا فى

الدُّنْيا وعَمَلٌ بِهِ

201. Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Zirâat Kitâbı, "Arâzîyi altınla kirâlamak bâbı"ndan sonra, unvansız bir bâbda da geçmişti.

40- YÜCE ALLAH'IN KULLARINI ZİKRİ EMİR İLE OLUR, KULLARIN ALLAH'I ZİKİRLERİ İSE DUÂ, TADARRU', RİSÂLET VE TEBLÎĞ İLE OLUR BÂBI

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Öyle ise siz beni anın, ben de sizi anayım. Bir de bana şükredin, bana nankörlük etmeyin"

(el-Bakara: 152) [202];

ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Onlara Nûh'un kıssasını oku. Hani o, kavmine: 'Ey kavmim', demişti; 'Eğer benim (aranızda) duruşum, Allah'ın âyetleriyle öğüt verişim size ağır geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah'a dayanıp güvenmişimdir. Siz ve ortaklarınız da artık toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın. Bilâhare bu işiniz size hiçbir tasa olmasın. Sonra hükmünüzü bana icrâ edin. Eğer (benim öğütlerimden) yüz çeviriyorsanız, ben sizden (bu husûsta zâten) hiçbir mükâfât istemedim. Benim mükâfâtım Allah'tan başkasına âid değildir. Ben müslümânlardan olmamla emrolundum"

(Yûnus: 71-72) [203].

***"Ğumme"*, "Hemm ve darlık" demektir.**

Mucâhid:

***"Nefislerinizdekini bana hükmedip yerine getiriniz":* "İstediğiniz işi bana hükmedin" demektir, dedi.**

Mucâhid'den başkaları tarafından: *"Ufruk"*, "Akdı" ma'nâsınadır, deniliyor.

Yine Mucâhid:

"Eğer (kendilerine taarruz edilmesi emrolunan) müşriklerden biri sana emân dilerse, ona emân ver. Tâ ki Allah'ın Kelâmını dinlesin. Sonra onu emîn olduğu yere kadar (selâmetle) ulaştır. Çünkü onlar hakîkati bilmeyen bir kavimdir" (et-Tevbe: 6)

kavli hakkında şöyle tefsîr etmiştir: İnsan, yânî müşrik

---

202 Buhârî bu âyetle, kul Allah'ı itâatle zikrettiği zamân, Allah'ın da onu rahmet ve mağfiretle anacağına delîl getirmiştir.

203 İbn Battâl şöyle dedi: Yüce Allah Nûh Peygamber'i, emrinden ve Allah'ın âyetlerinden zikrettikleriyle andı. Bunun gibi herbir peygamber üzerine de kitâbını ve şerîatini teblîğ etmeyi farz kıldığına işâret etti...

sana, senin söyleyeceğin şeyleri ve üzerine indirilen âyetleri dinlemek üzere gelirse o, gelip Allah'ın Kelâmını işitinceye ve işittikten sonra (kabûl etmese de) geldiği yere, emîn olduğu yurduna ulaşıncaya kadar emîndir (her türlü saldırıdan korunacaktır).

Yine Mucâhid şöyle dedi:

"en-Nebe'u'l-Azîm" (en-Nebe': 1), **"Kur'ân"dır.**

"O gün rûh ve melekler saff hâlinde ayakta duracaklar. Rahmânın kendilerine izin verdiğinden başkaları konuşamazlar. Onlar da doğruyu söylemişlerdir"

(en-Nebe': 38):

Yânî, dünyâda hakk söylediği gibi âhirette de izin verilince doğruyu söyler ve onunla amel edilir [204].

٤١ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى

فَلاَ تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا . وقَوْلِهِ

جَلَّ ذِكْرُهُ وتَجْعَلونَ لهُ أَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ

العالَمِينَ . وقَوْلِهِ والَّذِينَ لايَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ

إِلٰهًا آخَرَ ولَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وإِلى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ

لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ ولَتَكُونَنَّ مِنَ الخاسِرِينَ بَلِ اللَّهَ

فاعبُدْ وكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ * وقال عِكْرِمَةُ وما يُؤْمِنُ

أَكْثَرُهُمْ باللَّهِ إِلاَّ وهُمْ مُشْرِكُونَ ولَئِنْ سأَلْتَهُمْ مَنْ

خَلَقَهُمْ ومَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ والأَرْضَ

لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَذٰلِكَ إِيمانُهُمْ وهُمْ

يَعْبُدُونَ غَيْرَهُ وماذُكِرَ فى

خَلْقِ أَفْعالِ العِبادِ وأَكْسابِهِمْ لِقَوْلِهِ تعالى وخَلَقَ كلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ

---

204 Mucâhid'in bu sözlerini el-Feryâbî rivâyet etmiştir.

Bu kitâbdaki bu bâbla maksûd Yüce Allah'ın emir ve duâ ma'nâsıyle zikredici ve zikredilmiş olduğunu beyândır. Bunun için buradaki âyetleri bu konuyla ilgili oldukları için getirmiştir. Buhârî bu bâbda merfû' hadîs getirmemiştir.

تَقْدِيرًا . وقال مُجاهِدٌ ماتَنَزَّلُ المَلائِكَةُ إلاَّ
بالحَقِّ بالرِّسالَةِ والعَذَابِ لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عنْ صِدْقِهِمْ
المُبَلِّغِينَ المُؤَدِّينَ مِنَ الرُّسُلِ وإنَّا لهُ لحَافِظُونَ عِنْدَنا والَّذِى جاءَ
بِالصِّدْقِ القُرْآنُ وصَدَّقَ بِهِ المُؤْمِنُ يَقُولُ يَوْمَ القِيامَةِ هٰذَا
الَّذِى أعْطَيْتَنِى عَمِلْتُ بِما فِيهِ

41- YÜCE ALLAH'IN:
"... O hâlde kendiniz bilip dururken Allah'a eşler koşmayın" (el-Bakara: 22)
KAVLİ BÂBI

Ve zikri ulu Allah'ın şu kavli:
"De ki: Gerçek siz mi o Arz'ı iki günde yaratana küfrediyor, O'na ortaklar katıyorsunuz? O, Âlemlerin Rabbi'dir" (Fussilet: 9);
ve şu kavli:
"Onlar ki, Allah'ın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar..." (el-Furkaan: 68);
"And olsun ki, sana da, senden evvelkilere de şu vahyolunmuştur: Eğer ortak tanırsan, celâlim hakkı için bütün amellerin boşa gider ve muhakkak husrâna düşenlerden olursun. Hayır. İşte onun için ancak Allah'a kulluk et. Şükredenlerden ol"
(ez-Zumer: 65-66).

İkrime: Onların çoğu Allah'a ortak kılıcılar olarak Allah'a îmân ettiler, dedi.
"And olsun ki, kendilerini kimin yarattığını onlara sorsan, elbette Allah derler. O hâlde nasıl olup da çevriliyorsunuz?" (ez-Zuhrûf: 87);
"And olsun onlara: 'O gökleri, o Yer'i kim yarattı?' diye sorarsan, muhakkak 'Allah yarattı' diyecekler..."
(ez-Zumer: 38).
İşte bu söz, onların Allah'a îmânlarıdır. Hâlbuki kendileri Allah'tan başka şeylere ibâdet etmektedirler [205].

---

205 Buhârî'nin bu bâbdaki maksadı, fiillerin hepsinin Allah Taâlâ'ya nisbetini isbâttır. Bu fiiller, mahlûklar tarafından hayır yâhud şerr olsa da müsâvîdir. Bun-

Ve kulların fiillerinin yaratılması ve kesbleri konusunda zikredilen şeyler bâbı.

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"O Allah ki, göklerin ve Yer'in mülkü O'nundur. O, hiçbir evlâd edinmemiştir. Mülkünde O'nun bir ortağı da yoktur. O, herşeyi yaratıp ona bir nizâm vermiş, onun mukadderâtını ta'yîn etmiştir. (Böyle iken O'nu bırakıp da birtakım tanrılar edindiler ki, bunlar hiçbirşey yaratamazlar. Bil'akis kendileri yaratılıp durmaktadırlar. Onlar nefisleri için bile ne bir zarar, ne de bir fâideye muktedir olamazlar. Öldürmeye, diriltmeye, ölenleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya ise hiç güçleri yetmez)"

(el-Furkaan: 2-3)

Mucâhid şöyle dedi: Melekler ancak hakk ile, risâlet ve azâb ile inerler, demiştir: ***"Tâ ki, Allah, o sâdıklara sadâkatlerini sorsun..."*** (el-Ahzâb: 8): Yânî, rasûllerden risâleti yerine getirici, teblîğ edici olan peygamberlere teblîğlerinden sorsun. ***"Çünkü onun için bizim yanımızda muhâfızlar vardır"***

(el-Hıcr: 9).

"Sıdkı getiren ve onu tasdîk edenlere gelince..." (ez-Zumer: 33) âyetinde ***"Sıdk"***, Kur'ân'dır; onu tasdîk eden de mu'min'dir. O, kıyâmet gününde:

Bu bana verdiğin,
benim de içindekilerle amel ettiğim
Kitâb'dır,
der [206].

١٤٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَمْرِو بنِ شُرَحْبِيلَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال سُأَلْتُ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم أىُّ الذَّنْبِ أعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ قال أنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وهْوَ خَلَقَكَ قُلْتُ إنَّ ذٰلِكَ

---

ların hepsi Allah için mahlûktur, mahlûk için kesbdir. Halktan hiçbirşey Allah'tan başkasına nisbet edilmez. Edilirse o bir ortak, eş, ve fiilin O'na nisbetinde Ona müsâvî olmuş olur. Yüce Allah kullarına bu mühim iş üzerine zikredilen âyetlerle ve eşleri ve berâberinde duâ edilmiş ilâhları açıkça nefyeden diğer âyetlerle tenbîh edip uyarmıştır... (Aynî).

206 Bu da, tasdîk mü'mine izâfe edildiği zamân kesb'dir...

لَعَظِيمٌ قُلْتُ ثُمَّ أَيّ قال ثُمَّ أنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخافُ أنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قُلْتُ ثُمَّ أيُّ قال ثُمَّ أنْ تُزانِيَ بِحَلِيلَةِ جارِكَ *

146-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e: Allah indinde hangi günâh en büyüktür? diye sordum.

— *"Allah seni yarattığı hâlde Allah'a benzer bir eş uydurmandır"* buyurdu.

Ben:

— Hakîkaten bu elbette büyük günâhtır, dedim.

— Sonra hangi günâh (büyüktür)? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Seninle berâber yemek yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir"* buyurdu.

— Bundan sonra hangisidir? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Komşunun halîlesiyle zinâlaşmandır"* buyurdu [207].

٤٢ــ بابُ
قَوْلِ اللَّهِ تعالى وما كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ ولا أبْصارُكُمْ ولا جُلودُكُمْ ولٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أنَّ اللَّهَ لايَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ

42- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye düşünüp sakınmadınız. Bil'akis Allah yapmakta olduklarınızın birçoğunu bilmez sandınız!"

(Fussilet: 23).

١٤٧ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا مَنْصُورٌ عنْ مُجاهِدٍ عنْ

207 Bu hadîsten burada hedef, kendi fiilini yaratır olduğunu iddiâ edenin Allah'a eş kılan kimse gibi olacağına işâret etmektir. Bu konuda şiddetli tehdîd gelmiştir. Buna i'tikaad etmek harâmdır *(Fethu'l-Bârî.)* Buhârî bunun birer rivâyetini Tefsîr'de ve Hudûd'da, "Zinâ edenlerin günâhı bâbı"nda getirmiştir.

أبى مَعْمَرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنه قال اجْتَمَعَ عِنْدَ البَيْتِ ثَقَفِيَّانِ وقُرَشِيٌّ أَوْ قُرَشِيَّانِ وثَقَفِيٌّ كَثِيرَةٌ شَحْمُ بُطُونِهِمْ قَلِيلَةٌ فِقْهُ قُلُوبِهِمْ فقال أَحَدُهُمْ أَتُرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ ما نَقُولُ قال الآخَرُ يَسْمَعُ إِنْ جَهَرْنا ولا يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنا وقال الآخَرُ إِنْ كانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنا فإِنَّهُ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنا فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى وما كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ ولا أَبْصارُكُمْ ولا جُلُودُكُمْ الآيَةَ *

147-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Beyt'in yanında Sakîf kabîlesine mensûb iki kişi ile bir Kureyşli yâhud iki Kureyşli ile bir Sakîfli birleştiler. Bunlar karınlarının yağı çok, kalblerinin anlayışı az olan kimselerdi. Bunlardan biri diğerlerine:

— Allah'ın bizim söyleyeceğimiz herşeyi işitir olduğunu düşünür, zanneder misiniz? diye sordu.

Diğer biri:

— Eğer açıktan söylersek işitir, gizlersek işitmez, dedi.

Diğeri de:

— Eğer açıktan söylediğimizde işitiyor idiyse, o takdîrde O gizlediğimiz zamân da işitir, dedi.

Bunun üzerine Yüce Allah şu ***"Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye düşünüp sakınır mısınız?.."*** âyetini indirdi [208].

٤٣ــ بابُ

قَوْلِ اللَّهِ تعالى كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فى شَأْنٍ وما يأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ :

وقَوْلِهِ تعالى لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ أَمْرًا وأَنَّ حَدَثَهُ لايُشْبِهُ حَدَثَ المَخْلُوقِينَ لِقَوْلِهِ تعالى لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَىْءٌ وهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ :

---

208 İbn Battâl şöyle demiştir: Buhârî'nin bu bâbda hedefi, Allah'ın işitmesini ve sahîh kıyası isbât etmek, sahîh olmayan fâsid kıyası da ibtâl eylemektir. Çünkü, açıktan söylediğimde işitir de gizli söylersek işitmez diyenin bu kıyası, fâsid bir kıyastır. Zîrâ O, Allah'ın işitmesini, açıktan söylendiğinde işiten, gizlendiğinde işitmeyen kullarının işitmesine benzetmiştir.

Bu hadîsin iki rivâyeti Fussilet Sûresi tefsîrinde de geçmişti... (Kastallânî).

وقال ابنُ مَسْعُودٍ

عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّ اللَّهَ

يُحْدِثُ مِنْ أمْرِهِ ما يَشاءُ وإنَّ مِمَّا أحْدَثَ أنْ لاتَكَلَّمُوا

فى الصَّلاةِ

43- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Göklerde ve Yer'de kim varsa, hepsi O'ndan ister. O, her gün bir iştedir"

(er-Rahmân: 29);

"İnsanların hesâbları yaklaştı. Böyle iken onlar hâlâ gaflet içindedirler, (bunu tefekkürden) yüz çeviriciler. Rabb'lerinden kendilerine yeni bir ihtâr gelmeyedursun, onlar bunu ille alay ederek ve kalbleri oyuna dalarak dinlemişlerdir..."

(el-Enbiyâ: 1-3);

"... Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peydâ ediverir" (et-Talâk: 1); **O'nun meydana çıkarıverdiği iş, mahlûkların meydana çıkardıkları işe benzemez. Çünkü Yüce Allah'ın:**

"O'nun benzeri gibi yoktur. O hakkıyle işiten, kemâliyle görendir" (eş-Şûrâ: 11) **(kavli vardır)** [209].

Abdullah ibn Mes'ûd (R), Peygamber(S)'den söyledi ki, O: *"Şübhesiz Allah dileyeceği herhangibir işi meydana çıkarır ve O'nun meydana çıkardığı işlerden birisi namâzda kelâm etmemenizdir"* **buyurmuştur** [210]

---

209 Belki Buhârî'nin murâdı, Muhdis'in gayr-ı mahlûk olduğudur. Nitekim bu el-Belhî ve tâbiîlerinin görüşüdür. Takarrur etti ki, Yüce Allah'ın sıfatları ya selbiyyedir, bunlar "Tenzihiyyât" diye isimlenir; veyâ vucûdiyye-i hakîkiyye'dir; ilim, irâde, kudret gibi. Bunlar muhakkak kadîme'dir. Yâhud izâfiyye'dir: Halk, rızk gibi. Bunlar hâdise'dir, fakat bunların hudûsundan, Allâh'ın zâtında ve hakîkî olan sıfatlarında bir değişiklik olması lâzım gelmez. Bunlar hakîkatte O'nun sıfatlarıdır. Nitekim ilmin ve kudretin, ma'lûmâta ve makdûrâta taallûkları gibi ki, bunlar hâdislerdir, ve onun bütün fiilî sıfatları da böyledir (Kastallânî).

210 Bunu Ebû Dâvûd uzun bir metinle mevsûl olarak rivâyet etti. Müellif Buhârî'nin bunu burada sevketmesinden murâdı, Yüce Allah üzerine "O, Muhdis'tir" ta'bîrinin kullanılmasının cevâzını bildirmektir. Lâkin O'nun ihdâsı, mahlûkların ihdâsına benzemez. Allah bundan yüce oldu (Kastallânî).

١٤٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا حاتِمُ بنُ ورْدَانَ حدّثنا أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال كَيْفَ تَسْأَلُونَ أَهْلَ الكِتابِ عنْ كُتُبِهِمْ وعِنْدَكُمْ كِتابُ اللَّهِ أَقْرَبُ الكُتُبِ عَهْدًا باللَّهِ تَقْرَؤُنَهُ مَحْضًا لَمْ يُشَبْ *

148-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Sizler kitâb ehli olanlara onların kitâblarından nasıl suâl sorarsınız? Hâlbuki sizin yanınızda tahrîf ve tebdîlden hâlî ve kendisine başka birşey karışmamış olarak okumakta olduğunuz semâvî kitâbların Allah'a zamânca en yakın bulunan Allah Kitâbı vardır [211].

١٤٩ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ قال يامَعْشَرَ المُسْلِمِينَ كَيْفَ تَسألُونَ أَهْلَ الكِتابِ عنْ شَيْءٍ وكِتابُكُمُ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ عَلى نَبِيِّكُمْ صلى اللَّه عليه وسلم أَحْدَثُ الأَخْبارِ باللَّهِ مَحْضًا لَمْ يُشَبْ وقَدْ حَدَّثَكُمُ اللَّهُ أنَّ أَهْلَ الكِتابِ قَدْ بَدَّلُوا مِنْ كُتُبِ اللَّهِ وغَيَّرُوا فَكَتَبُوا بأَيْدِيهِمْ قالُوا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِذلِكَ ثَمَنًا قَلِيلاً أَوَلاَيَنْهاكُمْ ما جاءَكُمْ مِنَ العِلْمِ عنْ مَسْئَلَتِهِمْ فَلاَ واللَّهِ مارَأَيْنا رجُلاً مِنْهُمْ يَسأَلُكُمْ عنِ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ *

149-..... ez-Zuhrî'den (o şöyle demiştir): Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi ki, Abdullah ibnu Abbâs (R) şöyle demiştir:

— Ey müslümânlar topluluğu! Sizler kitâb ehli olanlardan herhangi birşeyi nasıl sorarsınız? Hâlbuki Allah'ın, Peygamberiniz (S) üzerine indirmiş olduğu, Allah'a lâfız, nuzûl ve Allah'tan haberlerin hâlisi olarak en yenisi ve başka şeyle karışmamış olanı, sizin Kitâb'ınızdır. Hâlbuki Allah sizlere Kur'ân'ında ve Rasûlü'nün diliyle, Kitâb ehli olanların Allah'ın kitâblarını tebdîl etmiş ve tağyîr edip başkalaştırmış olduklarını ve onların bu kitâbları kendi elleriyle yazıp, onlar sebebiyle az bir bahâyı satın almaları için: "Bu Allah'ın katındandır" dediklerini tahdîs edip bildirmiştir. Size gelmiş olan ilim, sizleri onlara sormaktan nehyetmiyor mu? Hayır vallâhi, bizler onlardan hiçbir kimsenin, Allah'ın sizlere indirmiş olduğu Kitâb'dan birşey soranını görmemişizdir! [212].

---

211 Başlığa uygunluğu "Kitâbların en yakını" sözünden alınır.

212 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir. Bunların ikisi de mevkûf hadîs

٤٤ــ بابُ

قَوْلِ اللَّهِ تعالى لاتُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ وفِعْلِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم حَيْثُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ الوَحْىُ *

وقال أبو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ

قال اللَّهُ تعالى

أنا مَعَ عَبْدِى حَيْثُما ذَكَرَنِي وتَحَرَّكَتْ بِى شَفَتاهُ

44- YÜCE ALLAH'IN: *"Onu acele etmen için dilini onunla depretme"* (el-Kıyâme: 16) KAVLİ VE PEYGAMBER(S)'İN ÜZERİNE VAHY İNDİRİLİRKENKİ FİİLİ BÂBI

Ebû Hureyre söyledi ki, Peygamber (S): *"Yüce Allah: Kulum beni zikrettiği ve iki dudağını benim ismimle hareket ettirdiği zamân, ben kulumun berâberindeyimdir, buyurdu"* **demiştir** [213].

١٥٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** أبو عَوَانَةَ عنْ مُوسَى بنِ أبى عائِشَةَ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ فى قَوْلِهِ تعالى لاتُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ قال كانَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يُعالِجُ مِنَ التَّنْزِيلِ شِدَّةً وكانَ يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ فقال لى ابنُ عَبَّاسٍ أُحَرِّكُهُما لَكَ كما كانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُحَرِّكُهُما فقال سَعِيدٌ أنا أُحَرِّكُهُما كما كانَ ابنُ عَبَّاسٍ يُحَرِّكُهُما فَحَرَّكَ شَفَتَيْهِ فأنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ لاتُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إنَّ عَلَيْنا جَمْعَهُ وقُرْآنَهُ قال جَمْعُهُ فى صَدْرِكَ ثُمَّ تَقْرَؤُهُ فإذَا قَرَاناهُ فاتَّبِعْ قُرْآنَهُ قال فاسْتَمِعْ لهُ وأنْصِتْ ثُمَّ إنَّ

---

görünümündedir. Bunların bir rivâyeti Kitâb'a Sımsıkı Yapışma Kitâbı'nın sonunda Peygamber(S)'in *"Kitâb ehline herhangi birşey sormayınız"* kavli bâbı'nda da geçmişti (Aynî).

213 Bu, Ahmed ibn Hanbel ile Buhârî'nin "Halku Ef'âli'l-İbâd" Kitâbı'nda rivâyet ettikleri hadîsten bir parçadır. Diğerleri de böyle tahrîc etmişlerdir.

عَلَيْنا أنْ تَقْرَأَهُ قال فَكَانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إذَا أتاهُ جِبْرِيلُ عليْهِ السَّلاَمُ اسْتَمَعَ فإذَا انْطَلَقَ جِبْرِيلُ قَرَأهُ النبيُّ ﷺ كَما أقْرَأهُ *

150-..... Bize Ebû Avâne, Mûsâ ibn Ebî Âişe'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Yüce Allah'ın ***"Onunla dilini hareket ettirme"*** kavli hakkında şöyle demiştir:

— Peygamber (S) indirilen âyetlerin zabtı yüzünden güçlük çeker, bundan dolayı çok kerreler dudaklarını kımıldatırdı.

Râvî Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Bunu söylerken İbn Abbâs bana:

— İşte bak, Rasûlullah (S) dudaklarını nasıl kımıldatıyor idiyse, ben de sana öylece kımıldatıyorum, dedi.

Saîd ibn Cubeyr de: Ben de sana İbn Abbâs'ın dudaklarını nasıl kımıldatıyor idiyse, dudaklarımı öylece kımıldatıyorum, dedi ve dudaklarını hareket ettirdi, dedi.

— Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah O'na ***"Onu acele etmen için dilini onunla depretme. Onu*** (göğsünde) ***toplamak, onu*** (dilinde akıtıp) ***okutmak şübhesiz bize âiddir. Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit, sen onun kırâatine uy. Sonra onu açıklamak da hakîkat bize âiddir"*** (el-Kıyâme: 16-19) âyetlerini indirdi.

İbn Abbâs ***"Cemuhu"***'yu: "Onu senin göğsünde toplamak bize âiddir. Sonra sen onu okursun. Biz onu Cibrîl'in diliyle okuduğumuz vakit sen onun okuyuşuna tâbi' ol" demektir, dedi.

Yine İbn Abbâs: "Sen onu dinle ve sus. Sonra onu sana okutmak da bize âiddir" buyurdu, dedi.

— İşte artık bundan sonra Cibrîl aleyhi's-selâm kendisine geldiği zamân susup onu dinler, Cibrîl gidince, getirmiş olduğu âyetleri nasıl okutmuşsa, Peygamber de öylece okurdu [214].

٤٥ ـ بابُ
قَوْلِ اللَّهِ تعالى وأسِرُّوا قَوْلَكُمْ أوِ اجْهَرُوا بِهِ إنَّهُ عَليمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

214 Bu bâbdan maksûd, Peygamber'in Cibrîl'den Allah'ın Kelâmını alma keyfiyetini beyân etmektir. Bu hadîsin birer rivâyeti Îmân ile Bed'u'l-Halk'ta açıklanmış olarak geçmişti... (Aynî).

Bu hadîste Kur'ân söylenip, onunla kırâat kasdedilmesi vardır. Çünkü *"Kurânehu"* kavliyle Kur'ân'ın kendisini okumak kasdedilmiştir. Kur'ânı okurken dili ve dudakları hareket ettirmek okuyucunun amelidir, karşılığında ücret alacaktır... (Kastallânî.)

أَلاَ يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وهُوَ اللَّطِيفُ الخَبِيرُ .

يَتَخافَتُونَ يَتَسارُّونَ

45- YÜCE ALLAH'IN:
"Sözünüzü gizli tutun, ister onu açığa vurun. Çünkü O, sînelerin özünü bile hakkıyle bilendir. Yaratıp duran Allah mı bilmeyecekmiş? O latîftir, herşeyden haberdârdır" (el-Mülk: 13-14)
KAVLİ BÂBI [215]
"Yetehâfetûn": ("Aralarında gizli gizli konuşacaklar, on geceden fazla eğlenmediniz diye" (Tâhâ: 103))
"Aralarında gizli gizli konuşacaklar" ma'nâsınadır.

١٥١ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ زُرارَةَ عنْ هُشَيْمٍ أخبرنا أَبُو بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما فى قَوْلِهِ تعالى ولا تَجْهَرْ بِصَلاتِكَ ولا تُخافِتْ بِها قال نَزَلَتْ ورسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مُخْتَفٍ بِمَكَّةَ فَكانَ إذَا صَلَّى بِأصْحابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالقُرْآنِ فإذَا سَمِعَهُ المُشْرِكُونَ سَبُّوا القُرْآنَ ومَنْ أنْزَلَهُ ومَنْ جاءَ بِهِ فقال اللَّهُ لِنَبِيِّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ولاتَجْهَرْ بِصَلاتِكَ أَيْ بِقِراءَتِكَ فَيَسْمَعَ المُشْرِكُونَ فَيَسُبُّوا القُرْآنَ ولاتُخافِتْ بِها عنْ أصْحابِكَ فَلاتُسْمِعُهُمْ وابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً *

151-..... Bize Ebû Bişr, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi ki, İbn Abbâs (R): ***"...Namâzında pek bağırma, sesini o kadar kısma da, ikisi arası bir yol tut"*** (el-İsrâ: 110) kavli hakkında şöyle demiştir:

— Bu âyet indiği sırada Rasûlullah Mekke'de gizli yaşıyordu. Fakat sahâbîlerine namâz kıldırdığı zamân Kur'ân okurken sesini yükseltiyordu. Müşrikler ise Kur'ân'ı duyunca hem Kur'ân'a, hem onu indirene, hem de Kur'ân kendisine gelene küfrediyorlardı. Bunun üze-

215 Yânî, Allah sözlerinizden gizli olanını da, açıktan olanını da bilir, O'na bunlardan hiçbirşey gizli olmaz. İbn Battâl şöyle dedi: Buhârî'nin bu bâbdan murâdı, Allah Taâlâ'ya zâtî bir sıfat olarak ilmi isbât etmektir. Çünkü onun ilmi, sözün açığında gizlisinde müsâvîdir. Allah bunu ***"Sizden sözünü kim gizledi, kim onu açıkladı, geceleyin gizlenen, gündüzleyin yoluna giden kimdir*** (O'nun ilminde) ***birdir"*** (er-Ra'd: 10) âyetinde de beyân etmiştir.

rine Yüce Allah, Peygamberi'ne: "Namâzında kırâatini çok açıktan yapma! Sonra müşrikler işitirler de Kur'ân'a söverler. Kırâatini sahâbîlerinden pek de gizleme. Sonra onlara işittiremezsin. Bunun ikisi arası bir yol tercîh et!" buyurdu [216].

١٥٢ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عن هِشامٍ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ ولا تَجْهَرْ بِصَلاتِكَ ولا تُخافِتْ بِها فى الدُّعاءِ *

152-..... Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Bu ***"Namâzında pek bağırma, sesini o kadar kısma da, ikisi arası bir yol tut"*** (el-İsrâ: 110) âyeti, duâ hakkında indi, demiştir [217].

١٥٣ــ حدّثنا إسْحٰقُ حدّثنا أَبو عاصِمٍ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ أخبرنا ابنُ شِهابٍ عنْ أَبى سَلَمَةَ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ . وزادَ غَيْرُهُ يَجْهَرُ بِهِ *

153-..... Bize İbnu Şihâb,Ebû Seleme'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Kur'ân'la tegannî etmeyen* (yânî Kur'ân okurken sesini güzelleştirmeyen) *bizden değildir"* buyurdu.

Ebû Hureyre'den başkası *"Kur'ân'ı açıktan okur"* fıkrasını ziyâde etti [218].

٤٦ــ بابُ قَوْلِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم رَجُلٌ آتاهُ اللّٰهُ القُرْآنَ فَهُوَ

216 Bunun bir rivâyeti yakında ve Tefsîr'de, el-İsrâ: 110. âyeti tefsîri sırasında da geçmişti.

217 Bu da bu âyetin inme sebebi hakkında diğer vecihtir. Yâhud bu, küllün cüz' üzerine ıtlâkı bâbındandır. Çünkü duâ, namâzın cüz'lerinden biridir. Bu da el-İsrâ Sûresi'nde geçmişti (Kastallânî).

218 *Tegannî*'ye Şâfiî ve âlimlerin çoğu böyle ma'nâ vermişlerdir. Sufyân ibn Uyeyne: İnsanlardan müstağnî olur, demiştir.

"Kur'ân'ı açıktan okur" ziyâdesi "Tegannî eder" cümlesinin tefsîridir.

يَقُومُ بِهِ آناءَ اللَّيْلِ والنَّهارِ

ورَجُلٌ يَقُولُ لوْ أُوتِيتُ مِثْلَ ما أُوتِيَ هَذا

فَعَلْتُ كَما يَفْعَلُ فَبَيَّنَ اللَّهُ أنَّ قِيامَهُ بالكِتابِ هُوَ فِعلُهُ :

وقال ومنْ آياتِهِ

خَلْقُ السَّمٰواتِ والأرْضِ واخْتِلافُ ألْسِنَتِكُمْ وألْوانِكُمْ :

وقال جَلَّ ذِكْرُهُ

وافْعَلُوا الخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

46- PEYGAMBER(S)'İN:

"Bir kimse ki, Allah ona Kur'ân ilmi vermiştir de, o gece sâatlerinde ve gündüz vakitlerinde onunla kaaim olur. Bir kimse de: Keşki şuna verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilmiş olsaydı, ben de onun yapmakta olduğu gibi yapaydım, der"

KAVLİ BÂBI [219]

Buhârî: Allah Taâlâ o kimsenin Kitâb'la kaaim olmasının onun fiili olduğunu beyân etti de şöyle buyurdu:

"O gökleri, o Yer'i yaratması, dillerinizin ve renklerinizin birbirine uymaması da O'nun âyetlerindendir. Hakîkat bunlarda âlimler için elbette ibretler vardır" (er-Rûm: 22).

Ve yine zikri ulu Allah:

"Ey îmân edenler, rukû' edin, sucûd edin. Rabb'inize ibâdet edin, hayır işleyin. Tâ ki umduğunuza nâil olasınız" (el-Hacc: 77) **buyurdu.**

١٥٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لاتَحاسُدَ إلاَّ في اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتاهُ اللَّهُ القُرْآنَ فَهُوَ يَتْلُوهُ آناءَ اللَّيْلِ وآناءَ النَّهارِ فَهُو يَقولُ لوْ أُوتِيتُ مِثْلَ ما

219 Buhârî'nin bu bâbdan hedefi, kulların sözleri ve fiillerinin yine kullara mensûb olduklarıdır. Bu, geçen bâba nisbetle tahsîsten sonra ta'mîm gibidir.

أُوتِيَ هَذا لَفَعَلْتُ كما يَفْعَلُ ورَجُلٌ آتاهُ اللَّهُ مالاً فَهْوَ يُنْفِقُهُ في حَقِّهِ فَيقولُ لَوْ أُوتِيتُ مِثْلَ ما أُوتِيَ عَمِلْتُ فيهِ مِثْلَ مايَعْمَلُ *

154-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Hasedleşmek ancak şu iki kimse hakkında olur:*

a. O kimseye hased (yânî gıbta) *olunur ki, Allah ona Kur'ân* (ilmi) *vermiştir, o da gecenin sâatlerinde, gündüzün* (muayyen) *zamânlarında Kur'ân okur. Onu kıskanan kimse de: Keşki şu adama verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilmiş olsaydı ve onun yapmakta olduğu gibi ben amel etseydim, der.*

b. Şu kimseye de gıbta olunur ki, Allah ona da mal vermiştir, o da malını hakk yolda harcamaktadır. Onu kıskanan kimse de: Keşki şuna verilen mal gibi bana da verilse idi de, ben de o malda onun yapmakta olduğu gibi hakk yolda harcama yapsaydım! der" [220].

١٥٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال الزُّهْرِيُّ عنْ سالِمٍ عنْ أَبِيهِ عنِ النبيِّ صلي اللَّهِ عليه وسلم قال لا حَسَدَ إلاَّ فى اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتاهُ اللَّهُ القُرْآنَ فَهْوَ يَتْلُوهُ آناءَ اللَّيْلِ وآناءَ النَّهارِ وَرجُلٌ آتاهُ اللَّهُ مالاً فَهْوَ يُنْفِقُهُ آناءَ اللَّيْلِ وآناءَ النَّهارِ سَمِعْتُ سُفْيانَ مِرارًا لَمْ أَسْمَعْهُ يَذْكُرُ الخَبَرَ وهْوَ مِنْ صَحِيحِ حَدِيثِهِ *

155-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, ez-Zuhrî, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den söyledi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Hased ancak iki kimse hakkında câiz olur: Biri, Allah'ın kendisine Kur'ân* (ilmi) *verdiği; o da gece sâatlerinde ve gündüz zamânlarında Kur'ân'ı okur. Diğeri de, Allah'ın kendisine mal verdiği; o da gece sâatlerinde ve gündüz sâatlerinde o malı* (hakk yolunda) *harcar"*.

Râvî Alî ibn Abdillah: Ben Sufyân'dan bu hadîsi birçok kerreler işittim, fakat onun "Bize haber verdi" ta'bîrini zikrederken işitmedim, demiştir. Bununla berâber bu da onun sahîh hadîsindendir [221].

---

220 Bu hadîste bu iki büyük ni'meti elde etmekte mübâlağa irâdesiyle hased tesbît eyledi. Hasedden burada murâd, gıbta'dır. O da kişinin kardeşinde olan ni'metin kendisinde de olmasını temennî etmesidir. Özetle: *Hased* ni'metin gitmesini, *Gıbta* ise ni'metin elde edilmesini istemektir.

221 Bu da aynı hadîsin başka bir yoldan rivâyetidir. Bu hadîsin birer rivâyeti İlim, Kur'ân'ın Fazîletleri ve Temennî Kitâbları'nda da geçmişti.

٤٧ــ بابُ
قَوْلِ اللَّهِ تعالى يأيُّها الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إلَيْكَ منْ رَبِّكَ وإنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ

وقال الزُّهْرِيُّ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ الرِّسالَةُ وعَلى رسولِ اللَّهِ ﷺ البَلاَغُ وعَلَيْنا التَّسْلِيمُ . وقال لِيَعْلَمَ أنْ قَدْ أبْلَغُوا رِسالاتِ رَبِّهِمْ وقال تعالى أُبْلِغُكُمْ رسالاتِ رَبِّى . وقال كَعْبُ بنُ مالِكٍ حِينَ تَخَلَّفَ عنِ النبىِّ ﷺ وسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ ورسُولُهُ والمُؤْمِنُونَ وقالَتْ عائِشَةُ إذَا أعْجَبَكَ حُسْنُ عَمَلِ امْرِىءٍ فَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ ورسولُهُ والمُؤْمِنُونَ ولا يَسْتَخِفَّنَّكَ أحَدٌ : وقال مَعْمَرٌ ذَلِكَ الكِتابُ هٰذَ القُرْآنُ هُدًي لِلْمُتَّقِينَ بَيانٌ ودِلاَلَةٌ كَقَوْلِهِ تعالى ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ هٰذَا حُكْمُ اللَّهِ : لارَيْبَ لاشَكَّ : تِلْكَ آياتُ اللَّهِ يَعْنِى هٰذِهِ أعْلاَمُ القُرْآنِ ومِثْلُهُ حتَّى إذَا كُنْتُمْ فى الفُلْكِ وجَرَيْنَ بِهِمْ يَعْنِى بِكُمْ : وقال أنَسٌ بَعَثَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم خالَهُ حَرَامًا إلى قَوْمِهِ وقال أتُؤْمِنُونَ أُبَلِّغُ رِسالَةَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَجَعَلَ يُحَدِّثُهُمْ *

47- YÜCE ALLAH'IN:
"Ey Rasûl, Rabb'inden sana indirileni teblîğ et. Eğer yapmazsan Allah'ın elçiliğini teblîğ etmiş olmazsın..."
(el-Mâide: 67)

KAVLİ BÂBI [222]

Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî şöyle demiştir: Azîz ve Celîl olan Allah tarafından risâlet, Rasûlullah (S) üzerine teblîğ etmek vazîfesi, bizim üzerimize de teslîm olmak yânî kabûl etmek vazîfesi vardır.

Allah Taâlâ:

"Tâ ki Rabb'lerinin gönderdiklerini hakkıyle teblîğ ettiklerini bilsinler..." (el-Cinn: 28) **buyurdu.**

Yine Yüce Allah: *"Ben size, Rabb'imin vahyettiklerini teblîğ ediyorum..."* (el-A'râf: 62, 68) **buyurdu.**

Ka'b ibn Mâlik de Tebûk Seferi'nde Peygamber'le gitmekten geri kaldığı zamân:

---

222 Allah bu âyette, Peygamber'ine, beşerî sıfatlarının en şereflisi ile nidâ etti...

"(De ki: Yapın!) Çünkü hareketinizi Allah da, Rasûlü de, mü'minler de görecektir..." (et-Tevbe: 105) âyetini söyledi.

Âişe (R) de: Bir kimsenin amelinin güzelliği senin hoşuna gittiği zamân (hemen övmeye gitme): *"De ki: Yapınız! Çünkü hareketlerinizi Allah da, Rasûlü de, mü'minler de görecektir..."* (et-Tevbe: 105) âyetini söyledi ve:

Sakın seni hiçbir kimse *"hafifliğe götürmesin'* (er-Rûm: 60) öğüdünü ilâve etti.

Ebû Ubeyde Ma'mer ibn Müsennâ şöyle dedi: *"Zâlike'l-Kitâbu'*, "Haza'l-Kur'ânu(= Bu Kur'ân)"; *"Hüden lil-muttakîn*(= Muttakîlere hidâyettir)", "Muttakîlere bir beyân ve delâlettir" ma'nâsınadır. Bu da Yüce Allah'ın şu kavli gibidir:

"Zâlikum hükmu'llâhi" (el-Mumtehine: 10), "Hazâ hukmu'llâhi(= Bu, Allah'ın hükmüdür)" ma'nâsınadır (yânî *"Zâlik"*, "Hazâ" ma'nâsınadır).

"Lâ reybe fîhî", "Lâ şekke fîhi" (= Onda hiçbir şübhe yoktur)" (el-Bakara: 1) ma'nâsınadır.

"Tilke âyâtu'llâhi", yânî bunlar Kur'ân'ın alemleri, nişânları demektir (yânî uzak için olan *"Tilke"* bu yerde yakın için kullanıldı). Şu âyet de kullanmakta bunun benzeridir:

"Hattâ izâ kuntum fi'l-fulki ve cereyne bihim" (Yûnus: 22), yânî buradaki *"Bihim"*, "Bikum" yerine kullanılmıştır.

Enes ibn Mâlik de şöyle demiştir:

Peygamber (S) Enes'in dayısı Harâm ibn Milhân'ı, kendi kavmi Âmir oğulları'na elçi gönderdi. Harâm onlara hitâben:

Sizler, Rasûlullah'ın elçiliğini teblîğ etmemde beni emîn bir kişi sayıyor, kabûl ediyor musunuz? dedi. Onlar kendisini emîn kabûl edince, o da onlara Peygamber'den tahdîs edip söylemeğe başladı [223].

223 Enes ibn Mâlik'in bu hadîsini Buhârî Cihâd ve Mağâzî'de uzunca birer metinle rivâyet etti. Peygamber onu kurrâlar hey'etiyle göndermişti. Harâm ibn Milhân o kabîlelere hitâben yaptığı bu konuşması sırasında düşmanlardan bir adam onu mızrakla vurdu. O da: Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, ben zafer buldum! diyerek şehîd oldu: Cihâd, 9. bâb, 17. hadîs.

١٥٦ــ حدّثنا الفَضْلُ بنُ يَعْقُوبَ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ حدّثنا المُعْتَمِرُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيُّ حدّثنا بَكْرُ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ المُزَنِيُّ وزِيادُ بنُ جُبَيْرِ بنِ حَيَّةَ عنْ جُبَيْرِ بنِ حَيَّةَ قال المُغِيرَةُ أخبرنا نَبِيُّنا صلى اللَّه عليه وسلم عنْ رِسالةِ رَبِّنا أنَّهُ مَنْ قُتِلَ مِنَّا صارَ إلى الجَنَّةِ *

156-..... Bize Bekr ibnu Abdillah el-Muzenî ile Ziyâd ibnu Cubeyr ibn Hayye, Cubeyr ibnu Hayye'den tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Şu'be (R) -Kisrâ'nın âmili Bundâr'ın tercümânına-:

— Bize Peygamber'imiz, Rabb'imizin elçiliğinden olarak: *"Bizden cihâdda öldürülen cennete gider"* buyurdu, demiştir [224]..

١٥٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ إسْماعِيلَ عنِ الشَّعْبِيِّ عن مَسْرُوقٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها قالَتْ مَنْ حَدَّثَكَ أنَّ مُحَمَّدًا صلى اللَّه عليه وسلم كَتَمَ شَيْئًا * وقال مُحَمَّدٌ حدّثنا أبُو عامِرٍ العَقَدِيُّ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ إسْماعيلَ بنِ أبى خالِدٍ عنِ الشَّعْبِيِّ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها قالَتْ مَنْ حَدَّثَكَ أنَّ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم كَتَمَ شَيْئًا مِنَ الوَحْيِ فَلاَ تُصَدِّقْهُ إنَّ اللَّه تعالى يَقُولُ يأيُّها الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وإنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ *

157-..... Bize Sufyân es-Sevrî, İsmâîl'den; o da eş-Şa'bî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R): Sana her kim "Muhammed birşeyi gizledi" diye tahdîs ederse..., demiştir.

Ve bize Muhammed (ibn Yûsuf veyâ başkası) şöyle dedi: Bana Ebû Âmir el-Akadî tahdîs etti. Bize Şu'be, İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da eş-Şa'bî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir:

— Her kim sana "Peygamber (S) vahyden herhangi birşey gizledi" diye tahdîs edip söylerse, sen onu tasdîk etme. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: ***"Ey Peygamber, Rabb'inden sana indirileni teblîğ et. Eğer yapmazsan, Allah'ın elçiliğini teblîğ etmiş olmazsın"*** (el-Mâide: 67) [225].

---

224 Buhârî bunu uzunca bir metinle Cizye'de rivâyet etmiştir.

225 *Fethu'l-Bârî*'de dedi ki: Rasûl'e indirilen herşeyin Rasûl'e nisbetle iki tarafı vardır: Biri Cibrîl'den almak tarafıdır ki, bu, bundan önceki bâbda geçti. Ötekisi de

١٥٨ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَمْرِو بنِ شُرَحْبِيلَ قال قال عَبْدُ اللَّهِ قال رَجُلٌ يارسولَ اللَّهِ أىُّ الذَّنْبِ أكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ تعالى قال أنْ تَدْعُوَ لِلَّهِ نِدًّا وهُوَ خَلَقَكَ قال ثُمَّ أىّ قال ثُمَّ أنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ أنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قال ثُمَّ أىّ قال أنْ تُزانِىَ حَلِيلَةَ جارِكَ فأنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَها والَّذِينَ لايَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إلٰهًا آخَرَ ولا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتى حَرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بِالحَقِّ ولا يَزْنُونَ ومَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ أثامًا يُضاعَفْ لهُ العَذابُ الآيَةَ *

158-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Yüce Allah katında günâhın hangisi en büyüktür? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Allah seni yarattığı hâlde Allah'a bir ortak uydurup duâ etmendir"* buyurdu.

O zât:

—Sonra hangi (günâh en büyüktür)? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Seninle berâber yemek yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir"* buyurdu.

O kimse:

— Bundan sonra hangisi? dedi.

Rasûlullah:

— *"Komşunun halîlesi olan zevcesiyle zinâ edişmendir"* buyurdu.

Râvî dedi ki: Yüce Allah bunların tasdîki olan şu âyetleri indirdi: ***"Onlar ki Allah'ın yanına başka bir tanrı daha katıp tapmazlar. Allah'ın harâm kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa, cezâya çarpar. Kıyâmet günü de azâbı katmerleşir ve o azâbın içinde hor ve hakîr ebedî bırakılır"*** (el-Furkaan: 68-69) [226].

٤٨ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى
قُلْ فأْتُوا بِالتَّوْراةِ فاتْلُوها وقَوْلِ النَّبِىِّ
صلى اللَّهُ عليه وسلم

Ümmete edâ etme tarafıdır. Bu, "Teblîğ" ismi verilendir. Burada kasdedilen budur (Kastallanî).

226 Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti.

أُعْطِيَ أَهْلُ التَّوْرَاةِ التَّوْرَاةَ فَعَمِلُوا بِهَا وأُعْطِيَ أَهْلُ
الإِنْجِيلِ الإِنْجِيلَ فَعَمِلُوا بِهِ وأُعْطِيتُمُ القُرْآنَ فعَمِلْتُمْ بِهِ :
وقال أَبُو رَزِينٍ
يَتْلُونَهُ يَتَّبِعُونَهُ ويَعْمَلُونَ بِهِ حَقَّ عَمَلِهِ :
يُقَالُ يُتْلَى يُقْرَأُ حَسَنُ التِّلاوَةِ
حَسَنُ القِراءَةِ لِلْقُرْآنِ لايَمسُّهُ لايَجِدُ طَعْمَهُ ونَفْعَهُ إلا مَنْ آمَنَ بِالقُرْآنِ
ولا يَحْمِلُهُ بِحَقِّهِ إلاَّ المُوقِنُ لِقَوْلِهِ تعالى مَثَلُ الَّذِينَ
حُمِّلُوا التَّوراةَ ثُمَّ
لَمْ يَحْمِلُوها كَمَثَلِ الحِمارِ يَحْمِلُ أَسْفارًا بِئْسَ مَثَلُ
القَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِ اللَّهِ واللَّهُ لايَهْدِي القَوْمَ الظَّالِمِينَ وسَمَّى
النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم الإِسْلاَمَ والإِيمانَ عَمَلاً :
قال أَبُو هُرَيْرَةَ قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم
لِبلالٍ أَخْبِرْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الإِسْلامِ قال ما عَمِلْتُ
عَمَلاً أَرْجَى عِنْدِي أَنِّي لَمْ أَتَطَهَّرْ إلاَّ صَلَّيْتُ . وسُئِلَ أَيُّ العَمَلِ أَفْضَلُ
قال إِيمان بِاللَّهِ ورَسُولِهِ ثُمَّ الجِهادُ
ثُمَّ حَجٌّ مَبْرُورٌ

48- YÜCE ALLAH'IN:

"... Eğer doğru söyleyiciler iseniz, Tevrât'ı getirin de onu okuyun"

(Âlu İmrân: 93) [227]

KAVLİ İLE PEYGAMBER(S)'İN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Tevrât ehline Tevrât verildi de onunla amel ettiler. İncîl ehline de İncîl verildi, onlar da İncîl'le amel ettiler. Size de Kur'ân verildi, sizler de onunla amel edip çalıştınız" [228].

---

226 Bunun bir rivâyeti yakında gemişti.

227 Bu âyetteki *"Tilâvet"*, amel ile tefsîr edilmiştir. Amel de amel edenin fiilindendir.

228 Bu, buradaki bâbın sonunda senedli olarak gelmiştir.

Ebû Razîn (tâbiî âlimi Mes'ûd ibn Mâlik), Yüce Allah'ın *"Yetlunehû hakka tilâvetihî*(= Onu hakkıyle tilâvet ederler)" (el-Bakara: 121) kavli hakkında: "Ona tâbi' olurlar ve onunla hakkıyle amel ederler" demiştir.

"Sana indirdiğimiz o Kitâb karşılarında tilâvet edilip duruyor" (el-Ankebût: 51)'deki *"Yutlâ"*, "Yukrau" ma'nâsınadır, deniliyor.

"Hüsnü't-tilâvet" Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okumadır.

"Lâ yemessehû ille'l-mutahharûn(= Ona tam bir sûrette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez)" (el-Vâkıa: 79) kavlindeki "Lâ yemessuhû(= Ona dokunamaz)", "Onun tadını ve yararını ancak Kur'ân'a îmân eden kimse bulur, onu hakkıyle kesin îmân edenden başkası taşımaz" demektir. Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Kendilerine Tevrât yükletilip de sonra onu taşıyamayanların hâli, koca kitâblar taşıyan eşeğin hâli gibidir. Allah'ın âyetlerini yalan sayan kavmin vasfı ne kötüdür. Allah zâlimler gürûhunu muvaffak etmez" (el-Cumua: 5).

Peygamber (S) İslâm'a ve îmâna (bir rivâyette namâza) "Amel" ismini verdi.

Ebû Hureyre şöyle dedi:
Peygamber (S) Bilâl'e: *"İslâm içinde işlediğin en umutlu amelini bana haber ver"* dedi. Bilâl: Benim indimde, her temizlendiğimde muhakkak namâz kılmamdan daha umutlu bir amel işlemiş değilim, dedi [229].

Peygamber'e: Hangi amel en fazîletlidir? diye soruldu.
Peygamber (S): *"Allah'a ve Rasûlü'ne îmân etmek, bundan sonra cihâd etmek, sonra kabûl edilmiş hacc'dır"* buyurdu [230].

---

229 Ebû Hureyre'nin bu hadîsi Teheccüd, "Gündüz ve gecede temizliğin fadlı bâbı"nda senedli olarak geçti.

230 Bu hadîs de Îmân'da, "Îmân ameldir diyen kimse bâbı"nda; Hacc'da, "Mebrûr haccın fadlı bâbı"nda geçti.

١٥٩ــ حدّثنا عَبْدانُ أخْبَرَنا عَبْدُ اللّهِ أخْبَرَنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ أخْبرنى سالِمٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال إنَّما بَقاؤُكُمْ فِيمَنْ سَلَفَ مِنَ الأُمَمِ كما بَيْنَ صَلاةِ العَصْرِ إلى غُرُوبِ الشَّمْسِ أُوتِيَ أهْلُ التَّوراةِ التَّوْراةَ فَعَمِلُوا بِها حتّى انْتَصَفَ النَّهارُ ثُمَّ عجَزُوا فأُعْطُوا قِيراطًا قِيراطًا ثُمَّ أُوتِيَ أهْلُ الإنْجِيلِ الإنْجِيلَ فَعَمِلُوا بِهِ حتّى صُلِّيَتِ العَصْرُ ثُمَّ عَجَزُوا فأُعْطُوا قِيراطًا قِيراطًا ثُمَّ أُوتِيتُمُ القُرْآنَ فَعَمِلْتُمْ بِهِ حتّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ فأُعْطِيتُمْ قِيراطَيْنِ قِيراطَيْنِ فقال أهْلُ الكِتابِ هٰؤُلاءِ أقَلُّ مِنَّا عَمَلاً وأكْثَرُ أجْرًا قال اللّهُ هَلْ ظَلَمْتُكُمْ مِنْ حَقِّكُمْ شَيْئًا قالُوا لا قال فَهْوَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَنْ أشاءُ *

159-..... Bize Sâlim, İbn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizden evvel geçen ümmetlere nisbetle sizin* (dünyâdaki) *bekaa müddetiniz* (bütün güne nisbetle) *ikindi namâzından güneşin batmasına kadar olan müddet gibidir. Tevrât ehline Tevrât verildi. Onlar Tevrât'la gündüzün yarısına kadar çalıştılar. Sonra çalışmaktan âciz oldular. Fakat kendilerine yine birer kırât birer kırât* (olarak gündelik) *ücret verildi. Sonra İncîl ehline de İncîl verildi. Onlar da ikindi namâzı kılınıncaya kadar İncîl ile amel edip çalıştılar. Sonra onlar da çalışmaktan âciz oldular. Onlara da birer kırât birer kırât* (olan gündelik ücret) *verildi. Sonra size Kur'ân verildi. Sizler de onunla güneş batıncaya kadar çalıştınız. Sizlere de ikişer kırât ikişer kırât* (olarak gündelik ücret) *verildi. Bunun üzerine Tevrât ehli ile İncîl ehli olanlar:*

— Bunların amelleri bizden daha az, ücretleri daha çoktur, dediler.

Allah Taâlâ:

— Ben sizin hakkınızdan birşeyi eksik verip size zulmettim mi? diye sordu.

Onlar:

— Hayır (bir haksızlık etmedin), *dediler.*

Allah:

— İşte bu benim fadlımdır ki, ben onu dileyeceğim kimselere veririm! buyurdu" [231].

231 Başlığa uygunluğu *"Tevrât ehline Tevrât verildi"* kavlindedir. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Kırâatin imâma ve me'mûma vucûbu bâbı"nda ve bu Tevhîd'de de yakında geçmişti.

٤٩ــ بابٌ

وسَمَّى النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم الصَّلاَةَ عَمَلاً :

وقال لا صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفاتِحَةِ الكِتابِ

49- BÂB:

PEYGAMBER (S) NAMÂZA "AMEL" İSMİNİ VERDİ VE:

"(Namâzda) *Fâtihatu'l-Kitâb'ı okumayanın namâzı yoktur*" BUYURMUŞTUR [232].

١٦٠ــ حدّثنى سُلَيْمانُ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الوَلِيدِ وحدّثنى عَبَّادُ بنُ يَعْقُوبَ الأسَدِيُّ أخبرنا عَبَّادُ بنُ العَوَّامِ عنِ الشَّيْبانِيِّ عنِ الوَلِيدِ ابنِ العَيزارِ عنْ أبى عَمْرٍو الشَّيْبانِيِّ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّه عنه أنَّ رَجُلاً سَأَلَ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم أيُّ الأعْمالِ أفْضَلُ قال الصَّلاةُ لِوَقْتِها وبِرُّ الوالِدَيْنِ ثُمَّ الجِهادُ في سَبِيلِ اللَّهِ *

160-..... Bize Abbâd ibnu'l-Avvâm, eş-Şeybânî'den; o da el-Velîd ibnu'l-Ayzâr'dan; o da Ebû Amr eş-Şeybânî'den; o da İbnu Mes'ûd(R)'dan şöyle haber verdi: Bir adam Peygamber'e:

— Amellerin en fazîletlisi hangisidir? diye sordu.

Peygamber (S):

— *"Vakti içinde kılınan namâzdır ve ana-babaya itâattir. Sonra Allah yolunda cihâd etmektir"* buyurdu [233].

٥٠ــ بابُ

قَوْلِ اللَّهِ تعالى إنَّ الإنْسانَ خُلِقَ هَلُوعًا إذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا وإذَا مَسَّهُ الخَيْرُ مَنُوعًا :

هَلُوعًا ضَجُورًا

---

232 Bu hadîs, Namâz Kitâbı, "Namâzda imâma ve cemâate kırâatin vucûbu bâbı"nda Ubâde ibnu's-Sâmit'ten olarak geçti.

233 Bu hadîs, bundan daha uzun olarak Namâz ve Edeb Kitâbları'nda da geçmişti.

50- YÜCE ALLAH'IN: *"Hakîkat insan hırsına düşkün yaratılmıştır. Kendisine şerr dokundu mu feryâdı basandır. Ona hayır dokununca da çok cimridir"* (el-Meâric: 19-21)

KAVLİ BÂBI [234]

"Helûan", "Dacûran(= Çok bunalan)" ma'nâsınadır.

١٦١ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ حدّثنا جَرِيرُ بنُ حازِمٍ عنِ الحَسَنِ حدّثنا عَمْرُو بنُ تَغْلِبَ قال أتى النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم مالٌ فأعْطَى قَوْمًا ومَنَعَ آخَرِينَ فَبَلغَهُ أنَّهُمْ عَتَبُوا فقال إنِّي أُعْطى الرَّجُلَ وأدَعُ الرَّجُلَ والَّذِى أدَعُ أحَبُّ إلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِى أُعْطِى أقْوَامًا لِما في قُلُوبِهِمْ مِنَ الجَزَعِ والهَلَعِ وأكِلُ أقْوَامًا إلى ما جَعَلَ اللّهُ فى قُلُوبِهِمْ مِنَ الغِنَى والخَيْرِ . مِنْهُمْ عَمْرُو بنُ تَغْلِبَ فقال عَمْرٌو وما أُحِبُّ أنَّ لِى بِكَلِمَةِ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم حُمْرَ النَّعَمِ *

161-..... Bize Amr ibnu Tağlib (R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber(S)'e bir mal geldi de ondan birtakım kimselere verdi de, diğer bâzılarına vermedi. Sonra haber aldı ki, atıyyesiz bıraktığı kimseler kendisine serzeniş etmişler. Bunun üzerine Rasûlullah (bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu: *"Ben bir kimseye atıyye veriyor, bir kimseye de atıyye vermiyorum. Atıyye vermeyip terketmekte olduğum kimse bana atıyye vermekte olduğum kimseden daha sevimlidir. Ben birtakım kimselere kalblerinde sabırsızlık ile hırs ve tamâ' olduğu için kendilerine mal veririm. Bâzı kimseleri de Allah Taâlâ'nın, kalblerinde yarattığı gönül zenginliği ve cibillî hayra havâle ederim* (de mal vermem). *Amr ibn Tağlib de bunlardan biridir"* [235].

Râvî Amr ibn Tağlib: Rasûlullah'ın bu (taltîfkârâne) sözüne be-

---

234 Buhârî'nin bu bâbdan garazı, Yüce Allah'ın insanı, üzerinde yaratmış olduğu "Hel"', "Men", "İ'tâ", "Şiddetlere sabr ve bundan sevâb bekleme" gibi birtakım huylarla yaratmasını isbât etmektir. *"Helu"'* lafzını âyette Allah tefsîr etmiştir.

235 Başlığa uygunluğu *"Ceza' ve hela' = Sabırsızlık ve hırslılıktan"* sözündedir. Bunun birer rivâyeti Cumua'da ve Beşte bir'in farziyeti'nde geçti.

Ceza': Lugatte sabırsızlık demektir. *Hela'* da sabırsızlığın son derecesidir. Sıfatları, *Cezû'* ve *Helû'*dur. *Helu'*, korkak ve tamâ'kâr diye de tefsîr edilmiş ise de en uygun olanı Allah'ın Kitâbı'ndaki tefsîrdir. Bunun tercümesini bâb başlığında yazdık. Metindeki *"Ceza"'* ve *"Hela"'* kelimelerinin ma'nâları Kur'ân-ı Kerîm'in bu tefsîri sâyesinde daha kolay anlaşılır.

del benim kırmızı develerim olmasını arzû etmem, demiştir [236].

٥١ــ بابُ

ذِكْرِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم ورِوايَتِهِ عنْ رَبِّهِ

51- PEYGAMBER(S)'İ VE ONUN (CİBRÎL'İN ARACILIĞI OLMAKSIZIN) RABB'İNDEN RİVÂYET ETMESİNİ ZİKRETME BÂBI [237]

١٦٢ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ **حدّثنا** أَبُو زَيْدٍ سَعِيدُ بنُ الرَّبِيعِ الهَرَوِيُّ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ قتادَةَ عنْ أَنَسٍ رضى اللّٰه عنه عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم يَرْوِيهِ عنْ ربِّهِ قال إذَا تَقَرَّبَ العَبْدُ إلَىَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إلَيْهِ ذِراعًا وإذَا تَقَرَّبَ مِنِّى ذِراعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ باعًا وإذَا أتانِى مَشْيًا أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً *

162-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Rabb'inden şöyle rivâyet ediyordu: Rabb'i şöyle buyurmuştur: *"Kul bana bir karış yaklaştığı zamân, ben de ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaştığı zamân, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek geldiği zamân, ben ona koşarak varırım"*.

١٦٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ يَحْيَى عنِ التيْمِىِّ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال رُبَّما ذَكَرَ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال إذَا تَقَرَّبَ العَبْدُ مِنِّى شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِراعًا وإذَا تَقَرَّبَ مِنِّى ذِراعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ باعًا أَوْ بُوعًا * وقال مُعْتَمِرٌ سَمِعْتُ أبى سَمِعْتُ أَنَسًا عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم يَرْوِيهِ عنْ رَبِّهِ عَزَّ وجَلَّ *

---

236 Amr ibn Tağlib'in bu "Kırmızı develerim olmasını arzû etmem" sözü, "Benim en kıymetli dünyâ mallarımın olmasını istemem" demektir. Arab kavmi beyaza da, nefîs olan mala da "Ahmer=Kırmızı" dedikleri gibi malın en nefîs ve en yükseğine de "Humuru'n-nazmı=Kırmızı develer" derler.

237 Bu bâbdaki hadîsleri, Peygamber (S) Rabb'inden rivâyet etmiştir. Bu nevi' hadîslere hadîs âlimleri arasında *"Kudsî hadîs"* denilir. Bunlar ma'nâ yönüyle Allah'la, lafızları yönüyle Peygamber'le ilgilidirler. Bunların ma'nâlarını Allah, Peygamber'ine ya ilhâm ile yâhud ru'yâ ile bildirmiş, Peygamber de o ma'nâyı kendi ibâresiyle ümmetine teblîğ etmiştir. Bunun için kudsî hadîs, ma'nâsı Al-

163- Bize Müsedded Yahyâ ibn Saîd el-Kattân'dan; o da et-Teymî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'i zikretti de şöyle buyurdu, dedi: "(Yüce Allah şöyle buyurdu:) *Kul bana bir karış yaklaştığı zamân, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kul bana bir arşın yaklaştığı zamân ben ona bir kulaç yaklaşırım*" [238].

Mü'temir şöyle dedi: Ben babam Süleymân et-Teymî'den işittim. O da: Ben Enes'ten işittim ki, Peygamber (S), Azîz ve Celîl olan Rabb'inden rivâyet ediyordu.

١٦٤ــ حدّثنا آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ زِيادٍ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم يَرْوِيهِ عنْ رَبِّكُمْ قال لِكلِّ عَمَلٍ كَفَّارَةٌ والصَّوْمُ لى وأنا أجْزِى بِهِ ولَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أطْيَبُ عِنْدَ اللّهِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ *

164-..... Bize Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, o da Peygamber'den ki, Peygamber (S) Rabb'inizden şöyle rivâyet ediyordu: *"Rabb'iniz şöyle buyurdu:* "(Ma'siyetlerden) *herbir amel için* (onun örtülmesi ve mağfiret edilmesini gerektiren) *bir keffâret vardır. Oruç doğrudan doğruya benim için yapılan bir ibâdettir* (onunla benden başkasına ibâdet edilmez). *Onun ecrini de doğrudan doğruya ben veririm. Yemîn ederim ki, oruçlu kimsenin ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha temizdir*" [239].

١٦٥ــ حدّثنا خَلِيفَةُ بنُ عُمَرَ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ قتادَةَ ح وقال لى خَلِيفَةُ

---

lah tarafından ilhâm ve lafzı Rasûlullah tarafından tertîb ve teblîğ buyurulan haberdir, diye ta'rîf olunur. Kudsî hadîsin, Kur'ân'dan farkı şöyledir: Kur'ân'ın hem lafzı, hem ma'nâsı Allah tarafından verilmiştir. Kudsî hadîsin yalnız ma'nâsı,diğer Peygamber hadîslerinin hem ma'nâsı, hem lafızları Peygamber'e âiddir.

238 Bunların ma'nâsı: Her kim bana tâatimle yaklaşırsa, ben de ona rahmetim, tevfîkim ve yardım edişimle yaklaşırım. O bunları artırırsa, ben de artırırım, demektir. Murâd kulun mükâfâtı, tâatle yaklaşma derecesine göre dâimâ kat kat olur demektir. Hulâsa, bu hadîslerde Allah'ın kuluna yakınlık derecesini ifâde için kullanılan karış, arşın, kulaç gibi uzunluk ölçüleri, Allah hakkında tamâmiyle mecâzî ma'nâda ta'bîrlerdir. Allah hakkında *"Koşmak"* ta'bîri de "Çabuk icâbet"i ifâde etmektedir.

239 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti. Son cümle ile Allah Taâlâ'nın oruçludan rızâsı ifâde edilmiş oluyor. Bu cümlede orucun şerefi, oruçlunun ma'nêvî derecesi en belîğ bir uslûb ile bildirilmiştir.

حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ عنْ سَعِيدٍ عنْ قَتادَةَ عنْ أبِي العالِيَةِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه سلم فِيما يَرْوِيهِ عنْ ربِّهِ قال لاَيَنْبَغِى لِعَبْدٍ أنْ يَقُولَ إنَّهُ خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بنِ مَتَّى ونَسَبَهُ إلى أبِيهِ *

165-..... Bize Yezîd ibnu Zuray', Saîd ibn Arûbe'den; o da Katâde'den; o da Ebû'l-Âliye'den; o da İbn Abbâs(R)'tan; o da Peygamber'den olmak üzere tahdîs etti ki, Peygamber (S), Rabb'inden rivâyet etmekte olduğu hadîsinde: *"Hiçbir kul için: Ben muhakkak Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım, demek muvâfık olmaz"* buyurmuş ve Yûnus'u, babası Mettâ'ya nisbet etmiştir [240].

١٦٦ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ أبى سُرَيْجٍ أخبرنا شَبابَةُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُعاوِيَةَ بنِ قُرَّةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ المُزَنِىِّ قال رَأيْتُ رسولَ اللهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمَ الفَتْحِ عَلى ناقَةٍ لهُ يَقْرَأُ سُورَةَ الفَتْحِ أوْ مِنْ سُورَةِ الفَتْحِ قال فَرَجَّعَ فِيها قال ثُمَّ قَرَأ مُعاوِيَةُ يَحْكِى قِراءَةَ ابنِ مُغَفَّلٍ وقال لَوْلا أنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ عَلَيْكُمْ لَرَجَّعْتُ كما رَجَّعَ ابنُ مُغَفَّلٍ يَحْكِى النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقُلْتُ لِمُعاوِيَةَ كَيْفَ كان تَرْجِيعُهُ قال قال آ آ آ ثَلاثَ مَرَّاتٍ *

166-..... Bize Şu'be, Muâviye ibn Kurre'den tahdîs etti ki, Abdüllah ibn Mugaffel el-Muzenî (R) şöyle demiştir: Ben fetih günü Rasûlullah(S)'ı dişi devesi üzerinde el-Fetih Sûresi'ni yâhud el-Fetih Sûresi'nden okurken gördüm.

Râvî Abdullah ibn Mugaffel: Rasûlullah bu okuyuşunda tercî' yapıyordu, yânî sesini işittirecek şekilde yükseltiyor, dalgalandırıyordu, demiştir.

---

240 Başlığa uygunluğu "Rabb'inden rivâyet etmekte olduğu hadîsinde" kavlindedir. Buhârî hadîsi burada iki tarîk ile getirmiştir. Hadîsteki *"Ben Yûnus'tan hayırlıyım"* hükmü, iki ihtimâle müsâiddir: Biri, kişi kendi nefsini tercîh etmek, öbürüsü mütekellim sıgâsıyle Rasûlullah kasdolunarak: Muhammed, Yûnus'tan hayırlıdır, demek. İkinci ihtimâle göre: Peygamber bunu tevâzu' ederek söylemiştir, demektir. Çünkü şefâatle ilgili sahîh bir hadîsinde: *"Ben Âdem oğullarının seyyidiyim ve en hayırlısıyım"* buyurmuş olduğu için, Yûnus'tan ve bütün peygamberlerden üstün olduğunu bildirmiştir. Bunu da Allah'ın kendisine ihsân buyurduğu ni'metlerini anmak için söylemiş, övünmek için değil. Bunun bâzı rivâyetleri Peygamberler Kitâbı ile en-Nisâ ve el-En'âm Sûreleri tefsîrinde de geçmişti.

Şu'be dedi ki: Sonra Muâviye ibn Kurre, İbn Mugaffel'in okuyuşunu hikâye ederek okudu ve:

— Eğer insanların üzerinize toplanmaları düşüncesi olmasaydı, Abdullah ibn Mugaffel'in Rasûlullah'ın okuyuşunu hikâye ederken sesini yükselttiği gibi ben de muhakkak tercî' yaparak, sesimi yükseltirdim, dedi.

Şu'be: Ben Muâviye ibn Kurre'ye:

— Onun tercî' yapması nasıl olurdu? diye sordum.

O: Üç kerre:

— Â Â Â, dedi [241].

٥٢ــ بابُ

مايَجُوزُ مِنْ تَفْسِيرِ التَّوْراةِ وغَيْرِها مِنْ كُتُبِ اللَّهِ بِالعَرَبِيَّةِ وغَيْرِها لِقَوْلِ اللَّهِ تعالى قُلْ فأْتُوا بِالتَّوْراةِ فاتْلُوها إنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ * وقال ابنُ عَبَّاسٍ

أخبرنى أبُو سُفْيانَ بنُ حَرْبٍ أنَّ هِرَقْلَ دَعا تُرْجُمانَهُ ثُمَّ دَعا بِكِتابِ النبِّى صلى اللَّه عليه وسلم فَقَرَأهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ ورسولِهِ إلى هِرَقْلَ ويا أهْلَ الكِتابِ تَعالَوْا إلى كَلِمَةٍ سَواءٍ بَيْنَنا وبَيْنَكُمْ الآيَةَ

52- TEVRÂT'IN VE DİĞER

241 Bu hadîsin bâbla ilgisi, Rabb'den olan rivâyetin Kur'ân olmak yâhud başkası olmak, vâsıta ile veyâ vâsıtasız olmaktan daha umûmî olması yönündendir... Muhelleb şöyle dedi: Bu bâbın ma'nâsı, Peygamber Kur'ân'ı Rabb'inden rivâyet ettiği gibi, sünneti de Rabb'inden rivâyet ettiğidir. Bu İbn Mugaffel hadîsinin bu bâba girmesinde, Kur'ân'ın da yine Rabb'inden rivâyeten olduğuna tenbîh vardır. Ve yine: Peygamber'in *"Allah buyurdu"* sözü ve "Rabb'inden rivâyet etti" denilmesi müsâvîdir, denilmiştir.

ALLAH KİTÂBLARININ ARAPÇA'YA VE DİĞER DİLLERE TEFSÎR EDİLMESİNİN ÇÂİZ OLMASI BÂBI

Çünkü Yüce Allah'ın:

"De ki: Eğer doğru söyleyiciler iseniz, Tevrât'ı getirin de onu okuyun" (Âlu İmrân: 93) **kavli vardır** [242].

İbn Abbâs da şöyle dedi:

Bana Ebû Sufyân ibnu Harb haber verdi ki, Bizans Kayseri Hırakliyus kendi tercümânını çağırmış, sonra Peygamber(S)'in mektûbunu istemiş ve onu okutmuştur.

İçinde şu varmış:

"Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

Allah'ın Kulu ve Rasûlü Muhammed'den Hırakliyus'a:

Ey kitâb ehli hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvî (ve âdil) bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbirşeyi eş tutmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabb'ler tanımayalım. Eğer yüz çevirirlerse: Şâhid olun, biz muhakkak müslümânlarız! deyin"

(Âlu İmrân: 64) [243].

١٦٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** عُثْمانُ بنُ عُمَرَ أخبرنا عَلِيُّ ابنُ

Bu hadîsin birer rivâyeti Mağâzî'de ve Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda da geçmişti... (Aynî)

İbn Kesîr bu hadîsin şerhinde şöyle dedi: Tercî'e gelince, bu, savtta götürüp getirme yapmaktır. Nitekim yine Buhârî'de Peygamber'in "Â Â Â" demeğe başladığı hadîsi vardır. Muhtemel ki; bu ses götürüp getirmesi, altındaki hayvanın hareketinden meydana gelmiştir. Bu hadîs, sesi böyle ırlamaya vardırsa da hayvan üzerinde ve tercî' ile tilâvetin cevâzına delâlet etmiştir. Ve bu, harflerde ziyâde yapmak bâbından da olmaz... Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı, "Tercî' bâbı".

242 Bu âyetin başlığa delâlet ciheti şöyledir: *Tevrât,* İbrânîce'dir. Böyle olduğu hâlde Allah, *Tevrât*'ın Arablar'a karşı okunmasını emretmiştir. Arablar ise İbrânîce'yi bilmiyorlardı. Bunda *Tevrât*'tan Arabça ile ta'bîr etmeye izin vardır (Kastallânî).

243 Bu âyetin başlığa delâlet yönü de şöyledir: Peygamber (S) Hırakliyus'a Arab dili'yle mektûb yazdı, hâlbuki Hırakliyus'un dili rumca idi. Bunda Peygamber'in mektûbundaki şeyleri teblîğ etmesinde ona anlatması için gönderdiği zâtın diline tercüme edecek kimseye i'timâd ettiğine iş'âr vardır. Zikredilen mütercim de tercümândır. Bu hadîs, *el-Câmi'u's-Sahîh*'in başında "Vahy'in başlaması bâbı"nda uzun bir metinle geçmişti.

الْمُبارَكِ عنْ يَحْيٰى بنِ أبى كَثِيرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال كانَ أهْلُ الكِتابِ يَقْرَؤُنَ التَّوْراةَ بالعِبْرانِيَّةِ ويُفَسِّرُونَها بالعَرَبِيَّةِ لأهْلِ الإسْلامِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لاتُصَدِّقُوا أهْلَ الكِتابِ ولا تُكَذِّبُوهُمْ وقُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وما أُنْزِلَ الآيَةَ *

167-..... Bize Alî ibnu'l-Mubârek, Yahyâ ibn Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir; Ehli Kitâb (olan Yahûdîler) Tevrât'ı İbrânîce (metni) ile okurlar ve onu müslümânlara Arab Dili'yle tefsîr ederlerdi. Rasûlullah (S) bu husûsta müslümânlara:

—*"Sizler kitâb ehlini tasdîk de etmeyin, tekzîb de etmeyin. Ancak şunu söyleyin:* ***Deyin ki: Biz Allah'a, bize indirilene, İbrâhîm'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Ya'kûb'a ve torunlarına indirilenlere; Mûsâ'ya, Îsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb'leri katından verilenlere îmân ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırdetmeyiz. Biz Allah'a teslîm olmuş müslümânlarız"*** (el-Bakara: 136) [244].

١٦٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** إسْمٰعِيلُ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال أُتِىَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم بِرَجُلٍ وامْرَأةٍ مِنَ اليَهُودِ قَدْ زَنَيا فقال لليَهُودِ ما تَصْنَعُونَ بِهِما قالُوا نُسَخِّمُ وُجُوهَهُما ونُخْزِيهِما قال فأْتُوا بِالتَّوْراةِ فاتْلُوها إنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ فَجاؤا فَقالُوا لِرَجُلٍ مِمَّنْ يَرْضَوْنَ ياأعْوَرُ اقْرَأْ فَقَرَأَ حتَّى انْتَهٰى إلى مَوْضِعٍ مِنْها فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ قال ارْفَعْ يَدَكَ فَرَفَعَ يَدَهُ فإذا فِيهِ آيَةُ الرَّجْمِ تَلُوحُ فقال يامُحَمَّدُ إنَّ عَلَيْهِما الرَّجْمَ ولٰكِنَّا نُكاتِمُهُ بَيْنَنا فأمَرَ بِهِما فَرُجِما فَرَأيْتُهُ يُجانِيءُ عَلَيْها الحِجارَةَ *

168-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber'e

---

244 el-Beyhakî şöyle dedi: Bunda kitâb ehli kendi kitâblarından Arabça ile tefsîr ettiklerinde doğru söylerlerse, bu kendilerine indirilenden ta'bîr yoluyla bildirme olur. Allah'ın Kelâmı birdir, dillerin değişmesiyle ihtilâf etmez. Hangi lisânla okunursa, o, Allah'ın kelâmıdır, dedi. Sonra Mucâhid'in ***"Bu Kur'ân bana, size de ve sizden sonra erişen kimselere de inzâr etmekliğim için vahyolundu..."*** (el-En'âm: 19) kavli hakkında: Yânî Arab olmayanlardan ve diğerlerinden İslâm olanlara dediğini, senedle rivâyet etti. Yine Beyhakî: Bâzen o kimse Arabça'yı bilmez. Onun kendi diliyle ma'nâsını teblîğ ettiği zamân, o kimseye nezîr olmuştur, dedi (Kastallânî).

Yahûdîler'den birbiriyle zinâ etmiş bir erkekle bir kadın getirildi. Peygamber (S) Yahûdîler'e:

— *"Sizler zinâ edenlere ne yapıyorsunuz?"* diye sordu.

Onlar:

— Bizler onların yüzlerini kömür sürüp karartıyor ve onları (bir merkeb üzerine ters olarak bindirip sokaklarda dolaştırmak sûretiyle) hakaaret ediyoruz, dediler.

Peygamber:

— ***"Eğer doğru söyleyiciler iseniz, Tevrât'ı getirin de onu okuyun"*** (Âlu İmrân: 93) kavlini söyledi.

Yahûdîler Tevrât'ı getirdiler ve kendisinden râzı bulundukları bir adama (ki o, Abdullah ibn Sûriyâ el-A'ver el-Yahûdî'dir):

— Yâ A'ver, oku! dediler.

O da Tevrât'tan recm âyetine kadar okudu da oranın üstüne elini koydu.

(Abdullah ibn Selâm ona:)

— Elini onun üstünden kaldır! dedi.

O da elini kaldırdı. Bir de baktık ki, orada recm âyeti parlayıp durmaktadır. Bunun üzerine Abdullah ibn Selâm:

— Yâ Muhammed, şübhesiz bunlar üzerine taşlamak cezâsı vardır. Lâkin bizler recm âyetini aramızda gizliyorduk, dedi.

Akabinde Peygamber zinâ edenlerin taşlanmalarını emretti.

İbn Umer: Ben onların taşlanmalarını gördüm, erkek, kadını taşlardan korumak için üzerine meylediyordu, demiştir [245].

٥٣ــ بابُ
قَوْلِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم
الماهِرُ بالقُرْآنِ مَعَ الكِرامِ
البَرَرةِ وزَيِّنُوا القُرْآنَ بِأصْواتِكُمْ

53- PEYGAMBER(S)'İN:
"Kur'ân'ı güzel okumakta mahâretli olan, ***el-kirâmu'l-berere*** (el-Abese: 15) *ile berâberdir"*

VE

245 Başlığa uygunluğu "Onlara taşlama cezâsı vardır" sözlerinden alınır. Çünkü onu okuyan kimse Arabça'ya, onların üzerine taşlama cezâsı olduğunu Arabça ile tercüme ve tefsîr etmişti. Bunun birer rivâyeti Peygamberlik Alâmetleri ve İslâm'a Karşı Muhârebe Edenler Kitâbı'nda da geçti.

"Kur'ân'ı seslerinizle zînetlendiriniz"
KAVİLLERİ BÂBI [246]

١٦٩ــ **حدّثنا** إبْراهِيمُ بنُ حَمْزَةَ **حدّثنى** ابنُ أبى حازِمٍ عنْ يَزِيدَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْراهِيمَ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّهُ سَمِعَ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم يقُولُ ما أذِنَ اللّهُ لِشَىءٍ ما أذِنَ لِنَبِىٍّ حَسَنِ الصَّوْتِ بالقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ *

169-..... Bana İbnu Ebî Hâzım, Yezîd ibn Abdillah'tan; o da Muhmmed ibn İbrâhîm'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, o da Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: *"Allah Taâlâ hiçbirşeyi, bir peygamberin Kur'ân'ı açıktan, güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlemedi"* [247].

١٧٠ــ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهَابٍ أخبرنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ وسَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ وعَلْقَمَةُ بنُ وَقَّاص وعُبَيْدُ اللّهِ بنُ عَبْدِ اللّهِ عنْ حَدِيثِ عائِشَةَ حِينَ قال لَها أهْلُ الإفْكِ ما قالُوا وكُلٌّ **حدّثنى** طائِفَةً مِنَ الحَدِيثِ قالَتْ فاضْطَجَعْتُ على فِراشِى وأنا حِينَئِذٍ أعْلَمُ أنِّي بَرِيئَةٌ وأنَّ اللّهَ يُبَرِّئُنِى ولٰكِنْ واللّهِ ما كُنْتُ أظُنُّ أنَّ اللّهَ يُنْزِلُ فِي شَأْنِى وَحْياً يُتْلَى ولَشَأْنِى فِي نَفْسِى كان أحْقَرَ مِنْ أنْ يَتَكَلَّمَ اللّهُ فِىَّ بِأمْرٍ يُتْلَى وأنْزَلَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ إنَّ الَّذِينَ جاؤُا بالإفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمُ العَشْرَ الآياتِ كُلَّها *

170-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Alkame ibn Vakkaas ve Ubeydullah ibnu Abdillah, iftirâ ehlinin Âişe aleyhine söylediklerini söyledikleri zamânki hadîsini haber verdiler. Bunlardan herbiri hadîsten bir parçayı bana tahdîs ettiler. Bu hadîsin sonunda Âişe (R) şöyle demiştir:

— Ben Ya'kûb'un sözünü söyledikten sonra yatağımın üzerine yan yattım. Ben o zamân kendimin berî' olduğumu ve Allah'ın da benim berî' olduğumu ortaya çıkaracağını bilmekte idim. Fakat ben

---

246 Buhârî'nin bu başlıktan murâdı, tilâvetin kulun fiili olduğunu isbâttır. Şübhesiz bunun içine tertîl, tahsîn ve tatrîb de girmektedir.

Bu iki ta'lîkı Ebû Dâvûd ile başkaları rivâyet etmiştir. Buhârî bunları Kulların Fiillerinin Yaratılması Kitâbı'nda mevsûlen rivâyet etmiştir.

247 Başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Bunun bir rivâyeti daha önce de geçmişti.

Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın benim işim hakkında tilâvet edilecek bir vahy indireceğini zannetmiyordum. Ve elbette benim şânım, benim nefsim de bana âid bir mes'elede Allah'ın Kur'ân'la tilâvet olunacak bir kelâm söylemesinden çok hakîr idi. Ve Azîz ve Celîl Allah: ***"O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o, sizin için bir hayırdır..."*** (en-Nûr: 11-21) on âyetin tamâmını indirdi [248].

١٧١ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** مِسْعَرٌ عنْ عَدِيِّ بنِ ثابِتٍ أُراهُ عنِ البَراءِ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقْرَأُ في العِشاءِ والتِّينِ والزَّيْتُونِ فَما سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا أَوْقِراءَةً مِنْهُ *

171-..... Bize Mıs'ar, Adiyy ibn Sâbit'ten, zannederim o da el-Berâ(R)'dan tahdîs etti ki, o: Ben Peygamber(S)'den yatsı namâzı(nın bir rek'ati)'nda ***"Ve't-tîni ve'z-zeytûni"*** Sûresi'ni okurken işittim, ondan güzel sesli yâhud ondan güzel kirâatli hiçbir kimseyi dinlemiş değilim, demiştir [249].

١٧٢ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ **حدّثنا** هُشَيْمٌ عنْ أَبي بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال كان النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم مُتَوارِيًا بِمَكَّةَ وكان يَرْفَعُ صَوْتَهُ فإذا سَمِعَ المُشْرِكُونَ سَبُّوا القُرْآنَ ومَنْ جاءَ بِهِ فقال اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ لِنَبِيِّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ولا تَجْهَرْ بِصَلاتِكَ ولا تُخافِتْ بِها *

172-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mekke'de iken (İslâm'ın evvelinde) gizlenerek yaşardı. Namâz kıldırırken sesini yükseltirdi. Müşrikler Kur'ân işittikleri zamân hem Kur'ân'a, hem onu getirene söverlerdi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah,

---

248 Başlığa uygunluğu "Benimle ilgili bir işte (mihrâblarda, toplantılarda) tilâvet edilecek bir vahy..." sözünden alınır (Aynî). Buhârî bunu, Kulların Fiillerinin Yaratılması Kitâbı'nda başka bir yolla getirdi de sonra: Âişe, inzâl Allah tarafındandır, insanlar da onu tilâvet etmektedirler diye beyân etti, demiştir (Kastallânî).

249 Buhârî'nin bunu burada getirmekten maksadı, nağme yönünden kırâatte seslerin ayrı ayrı oluşlarını beyân etmektir. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Yatsı namâzında kırâat bâbı"nda da geçti.

kendi Peygamber'ine: ***"Namâzında pek bağırma, sesini o kadar kısma da. İkisi arası bir yol tut"*** (el-İsrâ: 110) buyurdu [250].

١٧٣ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ **حدّثنى** مالِك عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى صَعْصَعَةَ عنْ أبِيهِ أنَّهُ أخبره أنَّ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ رضى اللَّه عنه قال لهُ إنِّى أراكَ تُحِبُّ الغَنَمَ والبادِيَةَ فإذا كُنْتَ فى غَنَمِكَ أوْ بادِيَتِكَ فأذَّنْتَ لِلصَّلاةِ فارْفَعْ صَوْتَكَ بِالنِّداءِ فإنَّهُ لايَسْمَعُ مَدٰى صَوْتِ المُؤَذِّنِ جِنٌّ ولا إنْسٌ ولا شَىْءٌ إلاَّ شَهِدَ لهُ يَوْمَ القِيامَةِ * قال أبو سَعِيدٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم *

173-..... Abdurrahmân ibn Ebî Sa'saa el-Ensârî el-Mâzinî, oğlu Abdullah'a şöyle haber vermiştir: Ebû Saîd el-Hudrî (R) kendisine:

— Seni görüyorum ki, sen koyun beslemeyi ve bâdiyede oturmayı seviyorsun. Davarların başında yâhud bâdiyende iken namâz için ezân okuyacak olduğun vakit yüksek sesle nidâ et. Çünkü müezzin sesinin yetiştiği yere kadar ins, cinn, hattâ hiçbirşey yoktur ki, ezânı duymuş olsun da kıyâmet gününde müezzin için güzel şehâdette bulunmasın, demiştir.

Ebû Saîd: Ben bu hadîsi Rasûlullah(S)'tan işittim, demiştir [251]

١٧٤ــ حدّثنا قَبِيصَةُ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أُمِّهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ كان النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقْرَأُ القُرْانَ ورَأسُهُ فى حَجْرِى وأنا حائِضٌ

174-..... Âişe (R): Ben hayızlı iken Peygamber (S), başı benim kucağımda olduğu hâlde Kur'ân okur idi, demiştir [252].

٥٤ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى فاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنَ القُرْانِ

250 Başlığa uygunluğu açıktan ve gizli okumakla sesin değişik olacağını beyân etmesi bakımındandır. Bunun birer rivâyeti Subhân Sûresi tefsîrinde ve başka yerlerde geçmişti.

251 *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: Müellifin bundan murâdı yükseltmek ve alçaltmakla seslerin ihtilâf etmelerini beyândır. *el-Kevâkib*'de de şöyle dedi: Başlığa münâsebeti Kur'ân'la sesleri yükseltmek şehâdet edilmeğe daha haklı ve evlâdır. Bunun bir rivâyeti Namâz, "Ezân'da sesi yükseltmek bâbı"nda da geçti.

252 Bunun bir rivâyeti Hayız Kitâbı'nda da geçmişti.

54- YÜCE ALLAH'IN:
"Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun"
(el-Muzzemmil: 20)

KAVLİ BÂBI [253]

١٧٥ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ **حدّثنى** عُرْوَةُ أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ وعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَبْدٍ القارِىَّ **حدّثاهُ** أنَّهُما سَمِعا عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ يَقُولُ سَمِعْتُ هِشامَ بنَ حَكِيمٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الفُرْقانِ فى حَياةِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فاسْتَمَعْتُ لِقِراءَتِهِ فإذَا هُوَ يَقْرَأُ عَلى حُرُوفٍ كَثِيرَةٍ لَمْ يُقْرِئْنِيها رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَكِدْتُ أُساوِرُهُ فى الصَّلاةِ فَتَصَبَّرْتُ حتَّى سَلَّمَ فَلَبَّبْتُهُ بِرِدائِهِ فَقُلْتُ مَنْ أقْرَأكَ هٰذِهِ السُّورَةَ الَّتِى سَمِعْتُكَ تَقْرَأُ قال أقْرَأنِيها رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَقُلْتُ كَذَبْتَ أقْرَأنِيها عَلى غَيْرِ ما قَرَأْتَ فانْطَلَقْتُ بِهِ أقُودُهُ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَقُلْتُ إنِّى سَمِعْتُ هٰذَا يَقْرَأُ سُورَةَ الفُرْقانِ عَلى حُرُوفٍ لَمْ تُقْرِئْنِيها فقال أرْسِلْهُ اقْرَأْ ياهِشامُ فَقَرَأَ القِراءَةَ الَّتى سَمِعْتُهُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم كَذٰلِكَ أُنْزِلَتْ ثُمَّ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم اقْرَأْ ياعُمَرُ فَقَرَأْتُ التِى أقْرَأنِى فقال كَذٰلِكَ أُنْزِلَتْ إنَّ هٰذَا القُرْآنَ أُنْزِلَ عَلى سَبْعَةِ أحْرُفٍ فاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنْهُ *

175-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve tahdîs etti. Ona da Mısver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibnu Abd el-Kaarî tahdîs etmişlerdir. Bu ikisi de Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan şöyle derken işitmişlerdir: Ben Rasûlullah'ın hayâtında bir kerre Hişâm ibn Hakîm'i namâzda el-Furkaan Sûresi'ni okurken işittim. Onun kırâatini dinledim. Hişâm, Rasûlullah'ın bana okutup öğretmediği birçok Arab lugati şîvesiyle okuyordu. Az kaldı namâzı bozacaktım. Fakat selâm verinceye kadar güçlükle sabrettim. Ve selâm verir vermez hemen ridâsının yakasına sarılıp çektim ve:

— Bu sûreyi, okuduğunu işittiğim şekilde sana kim okuttu? diye sordum.

O da:

---

253 el-Muhelleb: Lugat ve i'râbdan lisân üzerine ezberlemesini kolaylaştırdık demeyi kasdediyor, demiştir.

— Bunu bana Rasûlullah (S) okuttu! diye cevâb verdi.

Ben derhâl:

— Yalan söyledin! Çünkü Rasûlullah bu sûreyi bana, senin okuduğun lugatten başka bir lehçe ile okutup öğretti, dedim.

Ve onu sürükleyerek Rasûlullah'ın huzûruna götürdüm ve:

— Yâ Rasûlallah! Ben bu adamın el-Furkaan Sûresi'ni, Sen'in bana öğrettiğin lugatten başka lugatlerle okuduğunu işittim! diye şikâyet ettim.

Rasûlullah:

— *"Yâ Umer, hele onun yakasını bırak!"* buyurdu.

Ve Hişâm'a:

— *"Yâ Hişâm, oku bakayım!"* diye emretti.

O da Rasûlullah'a karşı, benim kendisinden işittiğim okuyuşla okudu.

Rasûlullah bunun üzerine:

— *"Bu sûre böyle indirildi!"* dedi.

Sonra bana:

— *"Yâ Umer, sen de oku bakayım!"* buyurdu.

Ben de, Kendisinin bana okutmuş olduğu okuyuşla okudum.

Rasûlullah bana da:

— *"Bu sûre böyle indirildi!"* diye, okuyuşumu doğru buldu ve:

— *"Şübhesiz bu Kur'ân yedi lugat üzerine indirilmiştir. Bunlardan kolayınıza gelen lugati okuyunuz!"* buyurdu [254].

٥٥ــ بابُ

قَوْلِ اللَّه تعالي ولَقَدْ يَسَّرْنا القُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

وقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم كلٌّ مُيَسَّرٌ لِما خُلِقَ لهُ يُقالُ مُيَسَّرٌ مُهَيَّأٌ.

وقال مُجاهِدٌ يَسَّرْنا القُرْآنَ بِلِسانِكَ هَوَّنَّا قِراءَتَهُ عَلَيْكَ : وقال مَطَرٌ الوَرَّاقُ

254 Başlığa uygunluğu hadîsin sonundaki kavildedir. Yânî okuyucuya kolay gelen Kur'ân'ın indirilmiş olduğu Arab kabîlelerinin lugatleriyle okuyunuz demektir. el-Muzzemmil: 20 âyetindeki kemmiyet içindir, hadîsteki ise keyfiyet içindir. *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: Başlığın ve hadîsinin geçen bâblara uygunluğu, keyfiyetteki farklılık yönünden ve okuyucuya nisbetle kırâatin cevâzı yönündendir.

Bu hadîsin birer rivâyeti Husûmetler'de ve Kur'ân'ın Fazîletleri'nde de geçmişti (Kastallânî).

وَلَقَدْ يَسَّرْنا القُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ قال هَلْ مِنْ طالِبِ عِلْمٍ فَيُعانَ عَلَيْهِ *

55- YÜCE ALLAH'IN:

"And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?"

(el-Kamer: 17, 22, 32, 40)

KAVLİ BÂBI [255]

Ve Peygamber (S): ***"Herkes ve herşey niçin yaratıldıysa, ona kolaylaştırılıp hazırlanmıştır"*** **buyurdu.**

"Muyesserun"**, "Muheyyeun(= Hazırlanmıştır)" denilir.**

Müfessir Mucâhid:

Biz Kur'ân'ı senin lisânınla kolaylaştırdık, yânî onun okunmasını sana hazırladık, demiştir.

Matar el-Verrâk ibn Tahmân el-Horâsânî de:

"And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde bir düşünen var mı?" **âyetini söyledi de:**

"Bir ilim tâlibi, bir ilim arayan var mı ki, o bunun üzerine yardım olunsun" demektir, dedi [256].

١٧٦ــ حدّثنا أَبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوارِثِ قال يَزِيدُ حدّثنى مُطَرِّفُ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ عِمْرَانَ قال قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ فِيما يَعْمَلُ العامِلُونَ قال كلٌّ مُيَسَّرٌ لِما خُلِقَ لَهُ *

176-..... Bana Mutarrıf ibnu Abdillah tahdîs etti ki, İmrân ibn Husayn (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah! (Cennetlik, cehennemlik ezelde belli olunca) çalışanlar neye çalışıyorlar? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"Herkes niçin yaratıldıysa, ona kolaylaştırılıp hazırlanmıştır"* buyurdu [257].

---

255 Yânî biz onu düşünmek ve öğüt almak için kolaylaştırdık yâhud onu ezberlemek için kolaylaştırdık ve onu ezberlemek isteyene yardım ettik...

256 Buhârî,Peygamber'in sözünü burada; Matar el-Verrâk'ın tefsîrini de el-Feryâbî rivâyet etmiştir.

257 Bunun biraz tafsîlli bir rivâyeti Kader Kitâbı'nda da geçmişti.

١٧٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مَنْصُورٍ والأعْمَشِ سَمِعا سَعْدَ بنَ عُبَيْدَةَ عنْ أبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عَلِيٍّ رَضى اللّه عنه عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم أنَّهُ كانَ فى جَنازَةٍ فأخَذَ عُودًا فَجَعَلَ يَنْكُتُ في الأرْضِ فقال ما مِنْكُمْ مِنْ أحَدٍ إلاَّ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ أوْ مِنَ الجَنَّةِ قالُوا الاتَّكِلُ قال اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ فأمَّا مَنْ أعْطَى التَّقَى الآيَةَ *

177-..... Bize Şu'be, Mansûr'dan ve el-A'meş'ten tahdîs etti. O ikisi de Sa'd ibnu Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân'dan; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den işitmişlerdir ki, Peygamber (S) bir cenâzede bulundu. Orada eline bir deynek aldı da (düşünceli bir hâlde başını eğerek) onunla yere dürtüp vurmaya başladı. Ve:

— *"Sizden hiçbir kimse müstesnâ olmamak üzere muhakkak cennetteki yeri de, cehennemdeki oturacağı yeri de takdîr edilip yazılmıştır!"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Öyleyse (âmeli terkedip) bu takdîr ve yazıya dayanamaz mıyız? dediler.

Peygamber:

— *"Sizler çalışınız! Çünkü herkes yaratılmış olduğu şeye kolaylaştırılıp hazırlanmıştır!"* buyurdu ve şu âyetleri okudu:

"Bundan sonra kim verir ve sakınırsa ve o en güzeli de tasdîk ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Ammâ kim cimrilik eder, kendini müstağnî görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olanı hazırlarız" (el-Leyl: 5-10) [258].

٥٦ــ بابُ

قَوْلِ اللّهِ تعالى بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مُجِيدٌ فى لَوْحٍ مَحْفُوظٍ والطُّورِ وكِتابٍ مَسْطُورٍ

قال قتادَةُ مَكْتُوبٌ يَسْطُرُونَ يَخُطُّون فى أُمِّ الكِتابِ

جُمْلَةُ الكِتابِ وأصْلِهِ ما يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ

258 Yânî "Sizler amelde devâm edin. Çünkü herkes niçin yaratıldıysa o, kendisine kolaylaştırılmıştır" buyurdu. Başlığa uygunluğu bundan evvelki gibi meydandadır. Bunun daha tafsîlli bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı, "Muhaddisin kabir yanında mev'iza etmesi bâbı"nda geçmişti. Âyetlerin tefsîri de Tefsîr'de verilmişti.

ما يَتَكَلَّمُ مِنْ شَيْءٍ إلاَّ كُتِبَ عَلَيْهِ .

وقال ابنُ عَبَّاسٍ

يُكْتَبُ الخَيْرُ والشَّرُّ : يُحَرِّفُونَ يُزِيلُونَ وليْسَ

أَحَدٌ يُزِيلُ لَفْظَ كِتابٍ مِنْ كُتُبِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ ولٰكِنَّهُمْ يُحَرِّفُونَهُ يَتَأَوَّلُونَهُ

عَلى غَيْرِ تَأْوِيلِهِ .

دِراسَتُهُمْ تِلاوَتُهُمْ واعِيَةٌ حافِظَةٌ وتَعِيها تَحْفَظُها

وأُوحِي إِلَيَّ هٰذَا القُرْآنُ لأُنْذِرَكُمْ بِهِ يَعْنِي أَهْلَ مَكَّةَ

ومَنْ بَلَغَ هٰذَا القُرْانُ فَهُوَ لهُ نَذِيرٌ :

وقال لِي خَلِيفَةُ بنُ خَيَّاط حدّثنا مُعْتَمِرٌ سَمِعْتُ أبِي عنْ

قَتادَةَ عنْ أبِي رافِعٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم

قال

لَمَّا قَضَى اللَّهُ الخَلْقَ كَتَبَ كِتابًا عِنْدَهُ غَلَبَتْ أوْ

قال سَبَقَتْ رَحْمَتِي

غَضَبِي فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ

56- YÜCE ALLAH'IN:

"Daha doğrusu o Kitâb, çok şerefli bir Kur'ân'dır ki, Mahfûz bir levhadadır" (el-Burûc: 21-22); ***"And olsun Tûr'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb'a..."*** (et-Tûr: 1-3)

KAVİLLERİ BÂBI

Katâde şöyle dedi:

"Mestûrin = Satır satır yazılmış", **yânî "Melekler onu satır satır dizerler, yazarlar" demektir.**

"Fî Ümmi'l-Kitâb" = Şübhesiz o nezdimizdeki Ana Kitâb'dadır (sâbittir)..." (ez-Zuhrûf: 4): **Kitâb'ın cümlesi içinde, yânî aslı içinde sâbittir, demektir.**

"(Hatırla ki, insanın hem sağında hem solunda oturan, onun amellerini tesbît etmekte olan iki de melek vardır.) O, bir söz etmeyedursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır" (Kaaf: 17-18); **yânî, o herhangi birşey**

konuşursa, muhakkak o konuştuğu kelime, üzerine yazılır.

İbn Abbâs da şöyle demiştir:

"O bir söz atmayadursun..." kavli hakkında: Hayır ve şerr onun üzerine yazılır, ma'nâsınadır.

"Yuharrifûne(= Onu tahrîf ederler)" (en-Nisâ: 45, el-Mâide: 14, 41),

"İzâle ederler" demektir. Hâlbuki Azîz ve Celîl Allah'ın kitâblarından bir kitâbın lafzını giderebilecek hiçbir kimse yoktur. Fakat onlar *"Kitâb'ı tahrîf ederler"*, yânî onu te'vîlinden başka olan te'vîl ile te'vîl ederler, demektir [259].

"... Ve in kunnâ an dirâsetihim le gâfilîne = Bizden evvel kitâb yalnız iki tâifeye indirildi, biz ise onların okuduklarından kesin olarak gâfillerdik dememeniz için" (el-En'âm: 156): Buradaki *"Dirâsetihim"*, "Onların okumaları" ma'nâsınadır.

"Onu sizin için bir öğüt ve ibret yapalım, onu belleyen kulaklar da bellesin diye" (el-Hâkkaa: 12) âyetindeki *"Vâiye"*, "Hâfıza" yânî "Ezberleyici , onu belleyip muhâfaza edici kulaklar" ma'nâsınadır.

"... Şu Kur'ân bana, sizi de sizden sonra erişenleri de inzâr etmekliğim için vahyolundu..." (el-En'âm: 19).

Yânî "Bu Kur'ân bana hem siz Mekke ehlini, hem de sizden sonra Kur'ân kendilerine ulaşacak herkesi inzâr etmekliğim için vahyolundu". Demek ki, Peygamber kıyâmete kadar gelecek herkes için bir nezîr olmuştur.

(Buhârî şöyle dedi:)

Bana Halîfe ibn Hayyât (müzâkere yoluyla) şöyle dedi: Bize Mu'temir tahdîs etti. Ben babam Süleymân ibn Tarhân'dan işittim; o da Katâde'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den.

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah Taâlâ mahlûkları hükmedip tamamladığı zamân, yanında bulunan bir kitâb yazdı da, onda: Rahmetim gadabıma galebe etti* -yâhud: *Rahmetim gadabımın önüne geçti-*

259 Bu sözün Buhârî'nin olması ve İbn Abbâs'ın sözünün bakıyyesi olması ihtimâli de vardır. Buhârî'nin olması ihtimâline göre bu söz, İbn Abbâs'ın tefsîri üzerine zeyl yapılmıştır.

hükmünü yazdı. O kitâb, Arş'ın üstünde, Allah'ın yanındadır'' [260].

١٧٨ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ أبى غالِبٍ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ إسْمٰعِيلَ **حدّثنا** مُعْتَمِرٌ سَمِعْتُ أبى يَقُولُ **حدّثنا** قَتادَةُ أنَّ أبا رافِعٍ **حَدَّثَهُ** أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ إنَّ اللّٰهَ كَتَبَ كِتابًا قَبْلَ أنْ يَخْلُقَ الخَلْقَ إنَّ رَحْمَتِى سَبَقَتْ غَضَبِى فَهُوَ مَكْتُوبٌ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ *

178-..... Bize Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Süleymân ibn Tarhân'dan işittim, şöyle diyordu: Bize Katâde tahdîs etti; ona da Ebû Râfi' tahdîs etmiştir. Ebû Râfi' de Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir: Ebû Hureyre şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *''Muhakkak ki, Yüce Allah mahlûkları yaratmadan önce bir kitâb yazmış* (ve onda): *Benim rahmetim gadabımın önüne geçmiştir! diye yazmıştır. O kitâb, Arş'ın üstünde Yüce Allah'ın yanında yazılmış bir kitâbdır''* [261].

٥٧ــ بابُ

قَوْلِ اللّٰهِ تعالى

واللّٰهُ خَلَقَكُمْ وما تَعْمَلُونَ إنَّا كُلَّ شَىْءٍ خَلَقْناهُ بِقَدَرٍ :

ويُقالُ لِلْمَصَوِّرِينَ أحْيُوا ما خَلَقْتُمْ إنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِى

خَلَقَ السَّمٰواتِ والأرْضَ فِي سِتَّةِ أيامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلى العَرْشِ يُغْشِى

---

260 Başlığa uygunluğu, bu hadîsle ''el-Levhu'l-Mahfûz''un Arş'ın üstünde olduğunu işâret etmekte olması yönündendir. Bunun bir rivâyeti Tevhîd'de, ***''And olsun ki, gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz vardır...''*** (es-Sâffât: 171-173) bâbı'nda geçti.

261 Geçen hadîste ''Allah mahlûkları yarattığı zamân...'' ifâdesi vardır. Buna göre, yazma, yaratma'dan sonradır. Burada ise *''Mahlûkları yaratmadan önce''* buyurdu. Birinciden murâd, halka taallûktur. Bu, hâdis'tir. Bundan dolayı yaratmadan sonra olması câiz olmuştur. İkinciye gelince, bundan murâd ise, hükmün kendisidir. Bu ise ezelîdir; zarûrî olarak halk'tan önce olacaktır. Bu hadîs birçok kerreler geçti (Kastallânî).

اللَّيْلَ النَّهارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا والشَّمْسَ والقَمَرَ والنُّجُومَ مُسَخَّراتٍ
بِأَمْرِهِ ألا لهُ الخَلْقُ والأَمْرُ تَبارَكَ اللَّهُ رَبُّ العالَمِينَ :
قال إبنُ عُيَيْنَةَ بَيَّنَ اللَّه الخَلْقَ
مِنَ الأَمْرِ لِقَوْلِهِ تعالى ألاَ لهُ الخَلْقُ والأَمْرُ وسَمَّى
النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم الإِيمانَ عَمَلاً :
قال أَبُو ذَرٍّ وأَبُو هُرَيْرَةَ سُئِلَ
النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم
أَيُّ الأَعْمالِ أَفْضَلُ قال إِيمانٌ بِاللَّهِ وجِهادٌ فى سَبِيلِهِ وقال جَزاءً
بِما كانُوا يَعْمَلُونَ .
وقال وَفْدُ عَبْدِ القَيْسِ لِلنبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم
مُرْنا بِجُمَلٍ مِنَ الأَمْرِ إِنْ عَمِلْنا بِها دَخَلْنا الجَنَّةَ
فأَمَرَهُمْ بِالإِيمانِ والشَّهادَةِ وإِقامِ الصَّلاةِ
وإِيتاءِ الزَّكاةِ فَجَعَلَ ذٰلِكَ كُلَّهُ عَمَلاً

57- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Hâlbuki sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır"

(es-Sâffât: 96) [262];

"Şübhesiz ki, biz herşeyi bir takdîr ile yarattık"

(el-Kamer: 49).

Sûret yapıcı musavvirlere: Yaptığınız sûretlere hayât verin! denilir.

"Şübhesiz ki, Rabb'iniz gökleri ve Yer'i altı günde yaratan, sonra (emri) Arş üzerinde hükümrân olan Allah'tır.

Kendisini durmayıp kovalayan gündüze, geceyi O bürüyüp örter. Güneş'i, Ay'ı, yıldızları -hepsi de emrine râm olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan

---

262 el-Muhelleb: Buhârî'nin bu başlıktan maksadı, kulların fiilleri ve sözlerinin Allah'ın mahlûku olduğunu isbât etmektir, demiştir (Aynî).

Allah'ın şânı ne kadar yücedir''
(el-A'râf: 54).
Sufyân ibn Uyeyne şöyle dedi: Allah, "Yaratma"nın "Emr"den ayrı olduğunu beyân etti.
Yânî geçen *''Yaratmak da, emr de O'na mahsûstur''* kavliyle bunların arasını ayırdı [263].
Peygamber (S) de îmâna "Amel" ismi verdi.
Ebû Zerr ile Ebû Hureyre şöyle dediler: Peygamber'e: Amellerin hangisi en fazîletlidir? diye soruldu.
Peygamber (S):
''Allah'a îmân ve Allah yolunda cihâd etmektir'' buyurdu [264].
Yüce Allah da:
''Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükâfât olarak...'' (es-Secde: 17, el-Ahkaaf: 14, el-Vâkıa: 24) buyurmuştur [265].
Abdu'l-Kays hey'eti de Peygamber'e:
Bizlere (tafsîlden müstağnî kılacak) özetlenmiş küllî işlerden birtakım şeyler emret de bizler onları yaptığımızda cennete girelim, dediler.
Peygamber de onlara:
Îmân etmeyi, Allah'ın varlığı ve birliğine şehâdet etmeyi, farz namâzları kılmayı, farz zekâtı vermeyi emretti de bunların hepsini amel kıldı [266].

١٧٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الوَهَّابِ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا أَيُّوبُ عنْ أَبِي قِلابَةَ والقاسِمِ التَّيْمِيِّ عنْ زَهْدَمٍ قال كان بَيْنَ هٰذَا الحَيِّ مِنْ

263 Çünkü bunlardan birini diğeri üzerine atfetti. *Halk,* mahlûklardan ibârettir. *Emr* ise kelâm'dır. Birincisi hâdis'tir, ikincisi kadîm'dir. Bunda Yüce Allah'tan başkası için yaratma olmadığı hükmü vardır. Çünkü Allah, Zât'ı üzerine hasredip haber'i mübtedâ'dan önce getirdi (Kastallânî)

264 Ebû Zerr'in hadîsi Itk Kitâbı'nda, Ebû Hureyre'nin hadîsi Îmân ve Hacc Kitâbları'nda geçti.

265 Yânî îmândan ve başka tâatlerden olan amellerinize mükâfât olarak, Allah îmân'a amel ismi verdi. Çünkü îmân'ı da diğer ameller topluluğu içine girdirdi (Kastallânî).

266 Bu, Îmân Kitâbı'nda, ''Îmân da ameldir diyen kimse bâbı''nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

Bu hey'et Rabîa kabîlelerinden Abdu'l-Kays tarafından Hudeybiye'den sonra ve Mekke fethinden biraz önce Peygamber'in huzûruna Munzir ibn Âiz el-Asarî'nin başkanlığı altında bir nevi' sefîrlikle gönderilmişti...

مِنْ جَرْمٍ وبَيْنَ الأَشْعَرِيِّينَ وُدٌّ وإِخاءٌ فَكُنَّا عِنْدَ أَبِى مُوسَى الأَشْعَرِىِّ فَقُرِّبَ إِلَيْهِ الطَّعامُ فِيهِ لَحْمُ دَجاجٍ وعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِى تَيْمِ اللَّهِ كأَنَّهُ مِنَ المَوالِى فَدَعاهُ إِلَيْهِ فقال إِنِّى رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا فقَذِرْتُهُ فَحَلَفْتُ لاآكُلُهُ فقال هَلُمَّ فَلأُحَدِّثْكَ عنْ ذاكَ إِنِّى أَتَيْتُ النبىَّ ﷺ فى نَفَرٍ مِنَ الأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحْمِلُهُ قال واللَّهِ لاأَحْمِلُكُمْ وما عِنْدِى ما أَحْمِلُكُمْ فأُتِىَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم بِنَهَبِ إِبِلٍ فَسأَلَ عَنَّا فقال أَينَ النَفَرُ الأَشْعَرِيُّونَ فأَمَرَ لَنا بِخَمْسِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى ثُمَّ انْطَلَقْنا قُلْنا ما صَنَعْنا حَلَفَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليهِ وسلم لايُحْمِلُنا وما عِنْدَهُ ما يَحْمِلُنا ثُمَّ حَمَلَنا تَغَفَّلْنا رسولَ اللَّهِ ﷺ يمِينَهُ واللَّهِ لانُفْلِحُ أَبَدًا فَرَجَعْنا إِلَيْهِ فَقُلْنا لهُ فقال لَسْتُ أنا أَحْمِلُكُمْ ولٰكِنَّ اللَّهَ حَمَلَكُمْ إِنِّى واللَّهِ لاأَحْلِفُ عَلى يَمِينٍ فأَرَى غَيْرَها خَيرًا مِنْها إِلاَّ أَتَيْتُ الذِى هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ وتَحَلَّلْتُها *

179-..... Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den ve el-Kaasım et-Teymî'den tahdîs etti ki, Zehdem şöyle demiştir: Bu Cerm kabîlesi ile Eş'arîler arasında bir sevgi ve bir kardeşlik vardı. Cerm kabîlesinden olan bizler Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yanında bulunuyorduk. O sırada ona içinde tavuk eti olan bir yemek yaklaştırıldı. Ebû Mûsâ'nın yanında Teymullah oğulları'ndan, Arab'dan başka milletlerden gibi olan bir zât vardı. Ebû Mûsâ onu yemeğe çağırdı. O da:

— Ben tavuğu bir kerre tiksindiğim pis bir şeyi yerken gördüm de, onun etini yememeğe yemîn ettim, dedi.

Ebû Mûsâ ona şöyle dedi:

— Gel de ben sana bu konuda bir hadîs tahdîs edeyim: Ben Eş'arîler'den bir topluluk içinde Peygamber'in yanına gitmiş, kendisinden bizlere cihâda gitmek üzere binek ve yük taşıma hayvanları vermesini istiyorduk. Peygamber: *"Vallâhî ben sizleri develere yükleyemem, benim yanımda sizleri yükleyeceğim develer yoktur"* diye yemîn etti. Bu arada Peygamber'e bir mikdâr ganîmet develeri getirildi. Bunun üzerine Peygamber bizleri sorup: *"O Eş'arîler topluluğu nerede?"* dedi. Bizlere hörgüçleri beyaz birkaç tâne deve verilmesini emretti. Bundan sonra gittik ve kendi aramızda: Biz ne yaptık? Rasûlullah bizleri develere yüklemeyeceğine ve yanında bizi yükleyecek develer olmadığına yemîn etti, sonra da bizleri develere yükledi. Bizler Rasûlullah'a yemînini unutturduk. Vallâhî biz ebeden felâh bulmayız! dedik. Ve akabinde Rasûlullah'ın yanına döndük de O'na bu yemînini söyledik. Bunun üzerine O: *"Sizleri develere yükleyen ben değilim. Lâkin sizleri*

Allah yüklemiştir. Bir de ben vallâhi birşeye yemîn eder de sonra yemîn ettiğim şeyin zıddını daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olan işi yaparım da yemînimden keffâretle çıkarım'' buyurdu [267].

١٨٠ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا أَبُو عاصِمٍ حدّثنا قُرَّةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا أَبُو جَمْرَةَ الضُّبَعِيُّ قُلْتُ لابنِ عَبَّاسٍ فقال قَدِمَ وفْدُ عَبْدِ القَيْسِ عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقالُوا إنَّ بَيْنَنا وبَيْنَكَ المُشْرِكِينَ مِنْ مُضَرَ وإنَّا لانَصِلُ إلَيْكَ إلاَّ فى أشْهُرٍ حُرُمٍ فَمُرْنا بِجُمَلٍ مِنَ الأمْرِ إنْ عَمِلْنا بِهِ دَخَلْنا الْجَنَّةَ وندْعُو إلَيْها مَنْ ورَاءَنا قال آمُرُكُمْ بأرْبَعٍ وأنْهاكُمْ عنْ أرْبَعٍ آمُرُكُمْ بالإيمانِ باللَّهِ وهَلْ تَدْرُونَ ماالإيمانُ باللَّهِ شَهادَةُ أنْ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وإقامُ الصَّلاَةِ وإيتاءُ الزَّكاةِ وتُعْطُوا مِنَ المَغْنَمِ الخُمُسَ وأنْهاكُمْ عنْ أرْبَعٍ لاتَشْرَبُوا فى الدُّبَّاءِ والنَّقِيرِ والظُّرُوفِ المُزَفَّتَةِ والحَنْتَمَةِ *

180-..... Bize Ebû Cemre Nasr ibn İmrân ed-Dubeʿî tahdîs etti. Ben İbn Abbâs'a (Abdu'l-Kays hey'eti kıssasını) sordum, o da şöyle dedi, demiştir: Abdu'l-Kays hey'eti Rasûlullah'ın huzûruna geldiler ve:

— Yâ Rasûlallah! Sen'inle bizim aramızda şu Mudar kabîlelerinden olan müşrikler vardır. Bizler Sana ancak harâm aylar içinde ulaşabiliyoruz. O hâlde Sen bizlere öyle kestirme birtakım işler emret de bizler onları işleyip yapmakla cennete girelim ve arkamızda kalanlarımızı da bu işleri yapmaya da'vet edelim! dediler.

Rasûlullah (S) onları şöyle buyurdu:

— *"Ben sizlere dört şeyi işlemeyi emrediyor ve dört şeyi de işlemeyi nehyediyorum: Ben sizlere Allah'a îmân etmeyi emrediyorum: Sizler Allah'a îmân etmek nedir, bilir misiniz? Allah'tan başka ilâh olmadığına* (ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna) *şehâdet etmek; namâzı devâmlı kılmak; zekâtı vermek;* (ramazân orucunu tut-

---

267 Başlığa uygunluğu *"Lâkin sizleri yükleyen Allah'tır"* sözünden alınır. Çünkü yüklemeyi Allah'a nisbet etti. Eymân ve'n-Nuzûr'da *"Ben gayrısını yemîn ettiğim şeyden daha hayırlı görürsem, muhakkak yemînimden keffâret veririm de o hayırlı olan işi yaparım"* şeklindedir. Bunda keffâret vermeyi o işi yapmaktan önce zikretti. Şu hâlde bunda her ikisine de cevâza delâlet vardır. Çünkü "Vav" harfi, tertîbi gerektirmez. Bunun tafsîli Yemîn Kitâbı'nda geçmişti.

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri, Mağâzî, Zebîhalar, Nezîrler Kitâbları'nda da geçmişti.

mak), *ganimetten beşte birini vermektir. Ben sizleri dört şeyden de nehyediyorum: Dubba ve nakîr denilen kaplarda, ziftlenmiş kaplarda ve hanteme denilen kapta* (hurma yâhud üzüm şırası) *içmeyiniz!''* [268].

١٨١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ عنِ القاسِمِ ابنِ مُحَمَّدٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال إنَّ أصْحابَ هٰذِهِ الصُّوَرِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ القِيامَةِ ويُقالُ لَهُمْ أحْيُوا ماخَلَقْتُمْ *

181-..... Bize el-Leys, Nâfi'den; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *''Şu sûretlerin sâhibleri kıyâmet gününde azâb olunacaklar ve kendilerine: Haydi, yaptığınız sûretlere can veriniz! denilecektir''* [269].

١٨٢ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ حدّثنا حَمّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما قال قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم إنَّ أصْحابَ هٰذِهِ الصُّوَرِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ القِيامَةِ ويُقالُ لَهُمْ أحْيُوا ماخَلَقْتُمْ *

182-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *''Muhakkak ki, şu sûretlerin sâhibleri kıyâmet gününde azâb olunacaklar ve kendilerine: Haydin, uydurup düzdüğünüz bu sûretlere can veriniz! denilecektir''* [270].

١٨٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ حدّثنا ابنُ فُضَيْلٍ عنْ عُمارَةَ عنْ أبى

---

268 Bunun bir rivâyeti bâb başında geçti. Hadîsin aslı Îmân Kitâbı'nda ''Ganîmetten beşte bir vermk îmândandır bâbı''nda ve diğer yerlerde de geçmişti. Îmân'da açıklandığı üzere bu kaplar o diyârda içlerinde nebîz ve hamr yânî şıra ile şarâb kurmak âdet edilen dört nevi' testi adıdır ki, içlerinde şıra kolayca mayalanıp sarhoşluk verici kıvâma gelirmiş...

269 Başlığa uygunluğu, kendi fiilini yaratır olduğunu iddiâ eden kimse bakımındandır. Eğer onun bu da'vâsı sahîh olmuş olaydı, bu sûret yapan musavvirlere inkâr vâki' olmazdı. el-Kirmânî şöyle dedi: Yaratma fiili, açıkça musavvirlere nisbet olundu, bu ise başlığın hilâfınadır, fakat murâd onların kesbidir. *Halk* lafzı istihzâ olarak söylendi yâhud onların iddiâsına göre söylendi (Aynî).

270 Bu *''Hayât veriniz''* emri, âciz kılma emridir. Tasvîr yapanların hayât husûsundaki aczlerini belâgatle ortaya koymak ve beyân eylemekten ibârettir.

زُرْعَةَ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ قال اللّٰهُ عَزَّ وجَلَّ ومَنْ أظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِى فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً أوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً أوْ شَعِيرَةً *

183-..... Bize Muhammed ibn Fudayl, Umâre'den; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, o da Ebû Hureyre'den işitmiştir. Ebû Hureyre (R) de: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu, demiştir: *"Azîz ve Celîl olan Allah: Benim yarattığım gibi yaratmaya kasdedip savaşan kimseden daha zâlim kim vardır? Haydi onlar bir zerre yaratsınlar yâhud* (lezzeti ve gıdâ özelliği yerinde) *bir tânecik yâhud bir tek arpa dânesi yaratsınlar! buyurur"* [271].

٥٨ــ بابُ قِرَاءَةِ الفاجِرِ والمُنافِقِ * وأصْوَاتُهُمْ وتِلاَوَتُهُمْ لاَتُجاوِزُ حَناجِرَهُمْ

58- FÂCİR VE MÜNÂFIK KİŞİLERİN KUR'ÂN OKUMALARI (HÂLİNİ BEYÂN) BÂBI [272]

Onların sesleri ve tilâvetleri, kendi boğazlarından öteye geçmez.

١٨٤ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قتادَةُ حدّثنا أنَسٌ عنْ أبى مُوسَى رضى اللّٰه عنه عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال مَثَلُ المُؤْمِنِ الَّذِي يَقْرَأُ القُرْآنَ كالأُتْرُجَّةِ طَعْمُها طَيِّبٌ وريحُها طَيِّبٌ والَّذِى لايَقْرَأُ كالتَّمْرَةِ طَعْمُها طَيِّبٌ ولاَ رِيحَ لَها ومَثَلُ الفاجِرِ الَّذِي يَقْرَأُ القُرْآنَ كَمَثَلِ الرَّيْحَانَةِ رِيحَهَا طَيِّبٌ وطَعْمُها مُرٌّ وَمَثَلُ الفاجِرِ الَّذِى لاَ يَقْرأ القُرْآنَ كَمَثَلِ الحَنْظَلَةِ طَعْمُها مُرٌّ ولارِيحَ لها *

184-..... Bize Enes ibn Mâlik, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Kur'ân'ı okumakta olan*

271 Bu hadîslerin birer rivâyetini Buhârî ile Müslim Libâs Kitâbı'nda da getirmişlerdir. Bu hadîslerle kulların fiillerinin Allah'ın mahlûku olduğuna istidlâl edildi. Buradaki *"Halk"* ta'bîri, kendini Hâlık'a benzeten kişiye tehdîd ulaşması içindir... (Kastallânî).

272 Fâcir ve münâfık burada tefsîr atfıdır. Çünkü burada fâcir ile murâd, münâfıktır...

mü'min kişinin meseli portakal meyvesi gibidir ki, onun tadı güzel, kokusu da güzeldir. Kur'ân'ı okumayan mü'minin benzeri hurma gibidir ki, onun tadı güzeldir, fakat kokusu yoktur. Kur'ân'ı okumakta olan fâcir kişinin benzeri ise reyhâne otunun meseli gibidir ki, onun kokusu güzel, tadı acıdır. Kur'ân'ı okumayan fâcir kişinin meseli de tadı acı ve güzel kokusu olmayan Ebû Cehil karpuzunun meseli gibidir'' [273].

١٨٥ــ حدّثنى عَلِيٌّ **حدّثنا** هِشامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ ح **وحدّثنى** أَحْمَدُ بنُ صالِحٍ **حدّثنا** عَنْبَسَةُ **حدّثنا** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى يَحْيَى بنُ عُرْوةَ بنِ الزُّبَيْرِ أنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ بنَ الزبَيْرِ يَقُولُ قالَتْ عائِشَةُ رضى اللَّه عنها سألَ أُناسٌ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم عنِ الكُهَّانِ فقال إنَّهُمْ لَيْسُوا بَشَيْءٍ فقالُوا يارسولَ اللَّهِ فإنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ بالشَّيْءِ يَكُونُ حَقًّا قال فقال النبىُّ ﷺ تِلْكَ الكَلِمَةُ مِنَ الحَقِّ يَخْطَفُها الجِنِّىُّ فَيُقَرقِرها فِي أُذُنِ وَلِيِّهِ كَقَرْقَرَةِ الدَّجاجَةِ فَيَخْلِطُونَ فِيهِ أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذْبَةٍ *

185-..... İbn Şihâb (şöyle demiştir): Bana Yahyâ ibnu Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, o, babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den şöyle derken işitmiştir: Âişe (R) şöyle dedi: Birtakım insanlar Peygamber(S)'e kâhinlerden sordular. Bunun üzerine O:

— *"Kâhinler* (yânî onların sözleri) *hiçbirşey değildirler!"* buyurdu.

Bu sefer soranlar:

— Yâ Rasûlallah! Kâhinler bâzen birşey söylüyorlar da bu söyledikleri şey doğru oluyor, dediler.

Râvî dedi ki: Peygamber şöyle buyurdu:

— *"Doğru olan bu kelime Hakk'tandır ki, onu bir cinnî, meleklerden kapar da sonra onu dostu olan kâhinin kulağı içine, tavuğun tekrâr tekrâr seslenmesi gibi tekrâr tekrâr söyler, kâhinler de o bir hakk sözün içine yüzden fazla yalan katıp karıştırırlar"* [274].

---

273 İbn Battâl şöyle demiştir: Fâcir ve münâfıkın Kur'ân okuması Allah'a yükselmez, onlar Allah yanında temiz olmazlar, Allah katında ancak Allah'ın rızâsını kasdedip isteyenler temizlenip artarlar. Bu hadîsin bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda da geçmişti.

274 Başlığa uygunluğu, kâhinin münâfıka benzemesi yönündendir. Çünkü yalanın galebesi ve hâlinin bozukluğu sebebiyle, doğru olan kelime kâhine fayda vermediği gibi, akîdesinin bozukluğu ve habîsliğinin eklenmesinden dolayı münâfık da kırâatiyle faydalanamaz. Buhârî bunu burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivâyeti Tıbb Kitâbı'nın sonlarında "Kehânet bâbı'nda geçmişti (Aynî).

١٨٦ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ حدّثنا مَهْدِيُّ بنُ مَيْمُونٍ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ ابنَ سِيرين يُحَدِّثُ عنْ مَعْبَدِ بنِ سِيرِينَ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللّه عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال يَخْرُجُ ناسٌ مِنْ قِبَلِ المَشْرِقِ ويَقْرَؤُنَ القُرْآنَ لايُجاوِزُ تَراقِيَهُمْ يَمْرُقونَ مِنَ الدِّينِ كما يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ ثُمَّ لايَعُودُونَ فِيهِ حتَّى يَعُودَ السَّهْمُ إلى فُوقِهِ قِيلَ ما سِيْماهُمْ قال سِيْماهُمُ التَّحْليقُ أوْ قال التَّسْبِيدُ *

186-..... Bize Mehdî ibn Meymûn tahdîs etti. Ben Muhammed ibn Sîrîn'den işittim; o, Ma'bed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs ediyordu. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Güneş'in doğduğu taraftan birtakım insanlar çıkacak, onlar Kur'ân okuyacaklar. Fakat Kur'ân onların hançereleri ile köprücük kemikleri ötesine geçmeyecek. Onlar, okun av hayvanını delip çıktığı gibi dînden çıkacaklar; onlar, okun bir daha atıldığı kirişine dönmez olduğu gibi artık bir daha dîne dönmeyeceklerdir"* buyurdu.

—Onların alâmetleri nedir? diye soruldu.

Peygamber:

— *"Onların alâmetleri saçlarını kazıtmaktır* -yâhud: *Saçlarını dibinden kökleyip gidermektir-"* buyurdu [275].

٥٩ــ بابُ

قَوْلِ اللّهِ تعالى ونَضَعُ المَوازِينَ القِسْطَ وأنَّ أعْمالَ بَنِى آدَمَ وقَوْلَهُمْ يُوزَنُ .

وقال مجاهِدٌ

القِسْطاسُ العَدْل بِالرُّومِيَّةِ ويُقالُ القِسْطُ

مَصْدَرُ المُقْسِطِ وهْوَ العادِلُ وأمَّا القاسِطُ

فَهْوَ الجائِرُ

275 Başlığa uygunluğu *"Onlar Kur'ân'ı okurlar, fakat Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez"* kavlinden alınır.

Sahâbîler asrında insanlar saçlarını kesmezlerdi, ancak hacc ibâdeti veyâ bir ihtiyâç sebebiyle başlarının saçlarını keserler veyâ kısaltırlardı. Ammâ bu hadîste zikredilenler saç kazıtmayı devâmlı şiârları yapmışlardır. Buna yakın bir rivâyet Fiten'de de geçmişti... (Aynî).

Bu hadîs, saçlarını devâmlı kazıtan Budistler'i hatırlatmaktadır.

59- YÜCE ALLAH'IN:

"Biz kıyâmet gününe mahsûs adâlet terâzîleri koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbirşeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. O şey, bir hardal dânesi kadar bile olsa, onu getiririz. Hesâblayıcılar olarak da biz yeteriz"

(el-Enbiyâ: 47)

KAVLİ İLE ÂDEM OĞULLARI'NIN AMELLERİ VE SÖZLERİNİN TARTILACAĞI BÂBI [276]

Müfessir Mucâhid *"Doğru terâzî ile tartın"* (el-İsrâ: 35, eş-Şuârâ: 182) kavlinin tefsîrinde şöyle demiştir: "el-Kustâs", Rûm ahâlîsi dilinde "Adl"dir. "el-Kıst", "Âdil" demek olan "Muksıt"ın masdarıdır denilir. Ammâ "el-Kaasıt" lafzına gelince, o "Cevr edici" yânî "Zâlim" ma'nâsınadır.

١٨٧ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ إشْكابٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ عنْ عُمارَةَ بنِ القَعْقاعِ عنْ أبى زُرْعَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قال النبىُّ ﷺ كَلِمتانِ حَبِيبَتانِ إلى الرَّحْمٰنِ خَفِيفَتانِ عَلى اللِّسانِ ثَقِيلَتانِ فى المِيزَانِ سبْحانَ اللّهِ وبَحَمْدِهِ سبْحانَ اللّهِ العَظيمِ *

187- Bize Ahmed ibn İşkâb tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Fudayl, Umâre ibnu'l-Ka'kaa'dan; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

---

276 Felâh bulanla ziyân edeni meydana çıkaracak olan işlerin sonuncusu, mîzânının ağır basması ve hafif gelmesi olunca, Buhârî, Kitâbı'na "Niyet Hadîsi" ile başlayıp "Kıyâmette amellerin tartılması bâbı"nı sonuncu yaptı. Böylece niyetin dünyâda olup,amellerin ancak Allah için hâlis niyetle olanlarının kabûl edileceğine işâret etmiş oldu (Kastallânî).

Yüce Allah şöylе buyurdu: "(Herkesin dünyâda yapıp ettiğini) ***tartmak da o gün haktır. Artık kimlerin terâzîleri ağır basarsa, işte onlar murâda erenlerin tâ kendileridir. Kimlerin tartıları hafif gelirse, bunlar da âyetlerimize zulmeder oldukları için kendilerine çok yazık etmiş kimselerdir"*** (el-A'râf: 8-9);

"İşte o gün kimin tartıları ağır gelirse, artık o, hoşnûd bir yaşayıştadır. Ammâ kimin de tartıları hafif gelirse, artık onun anası Hâviye'dir" (el-Kaaria: 6-9).

Hesâb ve Sırât gibi mîzânın, veznin subûtuna delîl geldiği için bize bunlara i'tikaad etmek vâcib olmuştur. Akıllarımız bunların bâzısını idrâkten âciz olursa da biz bunun ilmini Allah'a havâle eder ve bunun keyfiyetini araştırmakla meşgûl olmayız. Hakk ehli indinde bunların isbâtında umde, bunların nefsinde mümkin olduğudur... (Kastallânî).

Bu konunun tafsîlâtı kelâm kitâblarındadır. *Hakk Dîni,* VIII, 6030-6036'da güzel bir özetleme verilmiştir.

— *"Subhânallâhi ve bi-hamdihi, Subhânallâhi'l-Azîm; Rahmân'a sevgili, dile hafif, mîzânda ağır olan iki kelimedir"* buyurdu [277]

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) *olması niyâzıyle*
Onaltıncı Cildin Sonu

277 Buhârî, *Sahîh*'ine, onunla amel etmek için "Niyet Hadîsi" ile başladığı gibi, "Tesbîh ve Tahmîd Hadîsi" ile de bitirmiştir.

Buhârî bu hadîsi Duâlar Kitâbı'nda, Zubeyr ibn Harb'den; Yemînler ve Nezîrler'de Kuteybe'den; burada da Ahmed ibn İşkâb'dan getirmiştir... (Aynî).

Hadîsteki *"İki kelime"*, iki kelâm, iki cümle demektir. Nitekim "Şehâdet Kelimesi" ta'bîri de böyledir. Bunların Yüce Allah'a sevimli olmaları ile murâd, bunları okuyarak Allah'ı tesbîh ve tahmîd eden Tevhîd ehli sevimlidir demektir. *Tesbîh, "Subhânallah"* demektir. Allah Taâlâ'yı eksik sıfatlardan tenzîh eder, ıraklarım ma'nâsınadır. *Hamd* de Yüce Allah'ı kemâl sıfatlarıyle övmektir. Şübhesiz ki Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzîh ve kemâl sıfatlarıyle tavsîf etmek en yüksek ubûdiyet şiârıdır. Bu sebeble Allah indinde en sevimli ve en ziyâde Allah'ın rızâsını mûcib bulunuyor. Yine bunun için kıyâmet günü haseneler ve seyyieler tartıldığı ve hesâb görüldüğü sırada, bu iki mübârek cümle, ifâdesi dile hafif olmakla berâber terâzînin haseneler tarafında ağır basıyor.

"Hitâmuhu misk"

Olması Niyâzıyle "Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi"nin Sonu

Hadîs ilminin en büyük âlimi olan İmâm-Buhârî, bu hadîsle *Sahîh*'ini sona erdirmiş bulunuyor. Niyet Hadîsi'yle başladığı bu ölümsüz kitâbını, Tesbîh ve Tahmîd Hadîsi'yle bitirmesi ne güzel Fâtiha, ne yüksek Hâtime'dir!

Sahîh'in en güzel şârihlerinden biri olan Aynî, *Umdetu'l-Kaarî*'nin sonunda şerhine başladığı yeri, târihi ve cild cild bitiriş târîhlerini topluca vermiştir. Özetle: 820 yılı receb ayının sonunda başlayıp 847 yılı cumâda'l-ûlâ'nın 15. cumartesi gecesi bitirmiştir.

Kastallânî de şerhini 916 rebîu's-sânî'nin 17. cumârtesi günü bitirmiştir.

Ben nâçiz Mehmed Sofuoğlu da 1970 yılından i'tibâren takrîben 14 yıldan beri devâm eden bu terceme ve hâşiyelendirmeyi Allah'ın muvaffak kılmasıyle 11 eylül 1984/15 zu'l-hicce 1404 salı günü öğleden önce bitirmiş bulunuyorum. Kastallânî'nin de dediği gibi, Allah'tan bu çalışmamı rızâsına ve cennete vesîle kılmasını ve benimle ateş arasında en sağlam kalkanlarıyle perde kılmasını niyâz ederim.

11 eylül 1984/15 zu'l-hicce 1404
Üsküdar-Bağlarbaşı

Bitiriş ve Duâ

Yüce Allah'ın nâçiz bir kulu olan ben Mehmed Sofuoğlu, 1970/1390 târîhinden i'tibâren takrîben ondört yıldan beri derin bir aşk ve mahabbetle devâm eden *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* çalışmalarımı bitirmiş bulunuyorum. Buna başlayıp tamamlamaya tevfîk ve hidâyet bahşeden Cenâb-ı Allah'a hadsiz hamd ve senâlar; bütün peygamberlerine ve hâssâten tercüme edilen sözlerin sâhibi Hz. Muhammed'e sayısız salât ve selâmlar olsun!

Hz. Muhammed'in bu ölümsüz sözlerini en sağlam ilmî usûl ve araştırmalar sonunda toplayıp çeşitli "Kitâb"lar ve "Bâb"lar altında te'lîf etmek sûretiyle İslâm'ı anlayıp kavramakta bizlere rehberlik eden İmâm Buhârî'ye, onun bütün râvîleri ve şârihlerine de bol bol rahmetler olsun!

Bu tercemenin kendim, milletim ve bütün Türkçe konuşan dîn kardeşlerim hakkında en güzel hayâta, en mutlu âkıbete vesîle olmasını niyâz eylerim. Bu eser, bir defâ okunduktan sonra bir yana atılacak bir kitâb değildir. Bu, iyice tedkîk edilmeye, birçok kısımları aynen veyâ meâlen bellenmeye, içinde bulunan düşündürücü, ilerletici ve ölümsüz fikirler ve işler çok iyi anlaşılıp tatbîk edilmeye lâyıktır. Çünkü bu kitâbın muhtevâsı, Allah'ın ve Peygamberi'nin hiç eskimemek üzere insanlığa öğrettiği ebedî bilgiler'den ibârettir.

"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itâat ederse, işte onlar Allah'ın, kendilerine ni'metler verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle, iyi kimselerle berâberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır!" (en-Nisâ: 69)

Allâhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme. İnneke Hamîdun Mecîd.

Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin Kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke Hamîdun Mecîd.

Va'hşurnâ maallezîne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbu aleyhim vela'd-dâllîn.

Âmîn.

الحمدُ للّه الذّى هَدٰنا لِهٰذا وَمَاكُنّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلاٰ اَنْ هَدٰنا اللّٰهُ لقد جاءَتْ رُسُلُ ربنا بالحق (الاعراف :43)

"Bizi hidâyetiyle buna muvaffak kılan Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olmazdık. And olsun ki, Rabb'imizin peygamberleri gerçeği getirmişlerdir" (el-A'râf: 43).

رَبَّنا لاتُزِغ قُلوبَنا بَعْد اذ هَدَيْتَنا وَهَبْ لَنا مِنْ لَدُنْكَ رحمة اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهّابِ رَبَّنا اِنَّكَ جامِعُ النّاسِ لِيَوْمٍ لاٰرَيْبَ فِيهِ انَّ اللّٰهَ لاٰ يُخْلِفُ المِيعاد (آل عمران : 8-9)

"Ey Rabb'imiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi haktan saptırma. Bize kendi cânibinden bir rahmet ver. Şübhesiz bağışı en çok olan Sen'in Sen! Ey Rabb'imiz, muhakkak ki Sen, vukûunda hiçbir şübhe olmayan bir günde insanları toplayacak olansın. Şübhesiz ki, Allah sözünden caymaz" (Âlu İmrân: 8-9).

رَبَّنا اغْفِرْلَنا ذُنُوبَنا وَاِسْرافَنا فى اَمْرِنا وَثَبِّتْ اَقْدامَنا فَانْصُرْنا على القومِ الكافرين (آل عمران : 147)

"Ey Rabb'imiz, bizim günâhlarımızı ve işimizdeki israfımızı mağfiret eyle, ayaklarımızı sâbit kıl ve kâfirler gürûhuna karşı bizlere yardım et" (Âlu İmrân: 147).

رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ اَزْوٰاجِنا وذُرِّيّاتِنا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنا لِلْمُتَّقِينَ اِمَاما (الفرقان : 74)

"Ey Rabb'imiz! Bizlere eşlerimizden ve zürriyetlerimizden göz-

ler bebeği olacak (iyi insanlar) ihsân et! Bizi takvâ sâhiblerine rehber kıl!" (el-Furkaan: 74).

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الذِينَ سَبَقُونَا بِالإِيمَانِ وَلاَ تَجْعَل فى قُلُوبِنَا غِلاً للذين آمَنُوا رَبَّنا انك رَؤُفٌ رَحِيمٌ (الحشر : 10)

"Ey Rabb'imiz! Bize ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan (dîn) kardeşlerimize mağfiret buyur ve îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kîn tutturma. Ey Rabb'imiz! Şübhesiz ki, Sen çok mağfiret edicisin, çok merhamet eyleyicisin" (el-Haşr: 10).

رَبَّنا آتِنا فى الدُّنْيا حَسَنَةً وفى الآخِرةِ حَسَنَةً وَقِنا عَذَابَ النار . (البقرة : 201)

"Ey Rabb'imiz! Bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi o ateş azâbından koru" (el-Bakara: 201).

رَبَّنا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمؤمِنِينَ يوم يَقُومُ الْحِسَاب (ابراهيم : 41)

"Ey Rabb'imiz! Hesâb ayağa kalkacağı gün bana, ana-babama ve bütün îmân edenlere mağfiret eyle" (İbrâhîm: 41).

رَبِّ هَبْ لِى حُكْماً وَأَلْحِقْنِى بالصَالِحِينَ . وَاجْعَلْ لِى لِسَان صِدْقٍ فى الآخِرينَ. وَاجْعَلْنِى مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَعِيمِ (الشعراء : 82-84)

"Ey Rabb'im! Bana bir hüküm ihsân et ve beni sâlihler zümresine kat. Sonrakiler içinde bana bir sadâkat dili -Zikr-i Cemîl- tahsîs eyle. Beni Naîm Cenneti'nin vârislerinden kıl" (eş-Şuarâ: 83-85).

سُبْحانَ رَبِّكَ رَبِّ العِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلاَمٌ على الْمُرْسَلِينَ والحمد للَّهِ رب العالمين (الصافات : 180-182)

"Galebe sâhibi Rabb'in, onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selâm ve Âlemlerin Rabb'i olan Allah'a hamd olsun!" (es-Sâffât: 180-181).

MEHMED SOFUOĞLU

(Kendi İfâdesiyle Hal Tercemesi)

Kâtib Çelebî'nin de ifâde ettiği gibi [1] bir kuluna, Allah'ın kendisine vermiş olduğu ni'metleri zikretmesi, o ni'metlerin şükrü cümlesinden olduğu için ben de Rabbimin bana ihsân etmiş olduğu ni'metleri tahdîsen burada hâl tercememi yazıyorum [2]:

---

1 *Sullemu'l-Vusûl ilâ Tabakaati'l-Fuhûl* (Şehîd Ali Paşa Kütüp. rakk: 1877) birinci kısmın sonunda.

2 Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de: ***"Ey insanlar, Allah'ın üzerinizdeki bunca ni'metini hatırlayın, anın."*** (Fâtır: 3); ***"Rabb'inin ni'metini söyle, anlat"*** (ed-Duhâ: 11) buyurmuştur. Aynı gerekçe ile bir çok âlimler yazdıkları kitâblarında kendi hâl tercemelerini yazmışlardır:

es-Suyûtî (911/1505), *Husnu'l-Muhâdara,* I., 155'de şöyle demiştir: "Bu kitabda gelmiş geçmiş muhaddislere tâbi' olarak kendi hayâtımı da yazdım. Onlar içinde târih kitâbı te'lîf edip de kendi hâl tercemesine yer vermeyenler azdır:

Abdulgafûr el-Fârisî (529/1135) *Nisâbûr Târîhi'*nde, Yâkût el-Hamavî (626/1229) *Mu'cemu'l-Udebâ'*da, Lisânuddîn ibnu'l-Hatîb (776/1374) *Târîhu Gırnatâ'*da, el-Hâfız Takıyyuddîn el-Fâsî (832/1429) *Târîhu Mekke'*de, el-Hâfız ibn Hacer el-Askalânî (852/1449) *Kudâtu Mısır'*da ve Ebû Şâme (665/1267) *ez-Zeyl ale'r-Ravtateyn..'*de bu işi yapanlardandır. Bu sonuncusu (yânî Ebû Şâme) onlar içinde ibâdete en düşkün olanı ve takvâda en üstün derecede bulunanıdır...".

Kâtib Çelebî de (1068/1657) *Sullemu'l-Vusûl ilâ Tabakaati'l-Fuhûl* ve *Mîzânu'l-Hakk* adlı eserlerinde kendi hâl tercemesini yazmıştır.

Şâir Mehmed Âkif Ersoy da (1355/1936) ölümünden beş ay kadar evvel 10 Ağustos 1936'da Beyoğlu'nda Mısır Apartmanındaki hasta döşeğinde bizzat kendi hâl tercemesini yazmıştır. Bunu Eşref Edîb, *Millet,* 6 Aralık 1962, Sayı: 1'de neşretmiştir.

Büyük Türk Müfessiri Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır (1358/1942) da *Hakk Dîni Kur'ân Dili* adlı tefsîrinin başında (1,7-8) künyesini ve seceresini; s.17-18'de de öğrenim hayâtını yazmıştır.

Ben Mehmed Sofuoğlu Aydın vilâyetinin Nâzilli kazâsında 1923 yılında Ali Molla ile Esmâ'dan doğmuşum. Dört-beş yaşlarından i'tibâren Aydoğdu mahallesindeki dededen kalma evimizde babamdan Kur'ân dersleri aldım. İlk ve Ortaokulu orada bitirdim. Ortaokul'da iken 1940'da babam vefât edince üçüncü annemden diğer beş kardeşimle yetîm kaldık. Bizleri annem bir çok sıkıntılar içinde yetiştirmeye çalıştı. 1947 yılında Afyon Lisesi'nden me'zûn olunca özel olarak Kur'ân ve Arapça dersleri almaya devam ettim. Kur'ân hocam Nâzilli imâmlarından Hâfız Osman Efendi'dir. Yine Nâzilli hocalarından Ârif Efendi'den *Emsile,* vâız Tavaslı Tâhir Efendi'den *Avâmil* ve *İzhâr*'ı okudum. 1948 Şubat'ında askere gittim. Sivas'ın Zara ilçesinde bulunan 36. Piyâde Alayı'nda yedek subaylık yaparken Ankara Üniversitesi'nde İlâhiyat Fakültesi açılmasına karar alındı. Terhîsten sonra 1949'da bu fakülteye kaydoldum. 1953'de burayı pekiyi derece ile bitirerek, İstanbul İmam-Hatip Okulu'na meslek dersleri öğretmeni tayîn edildim. İstanbul'da Hasan Basri Çantay'dan Arap Edebiyatı ve terceme dersleri okudum.

1956-1958 yıllarında 4489 sayılı kaanûnun I. maddesinin (b) fıkrasına göre Irak'a gönderildim. Orada resmî olarak Külliyetu'l-Âdâb ve'l-Ulûm'daki Arapça derslerine, aynı zamanda özel olarak el-Medresetü'l-Mercâniyye ile Seyyid Sultan Ali Medreselerinde Muhammed Fuâd el-Âlûsî'nin derslerine devâm ederek *Sahîh-i Müslîm*'i huzûrunda okudum, bu arada diğer hadîs külliyâtını da inceledim.

1958 sonunda yine İstanbul İmam-Hatip Okulu'ndaki görevime döndüm.

1961'de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Tefsîr Dersi Öğretim Üyeliği'ne ta'yîn edildim. 15 Ocak 1966 gün ve 222-1-140 sayılı kararnâme ile Enstitü Müdür Yardımcılığı'na ta'yîn olundum. Bu ikinci görev ilmî çalışma ve araştırmalarımı azalttığı için 2 Kasım 1970 târihinde bu görevden istîfa edip, 1 Ocak 1971'de fiilen ayrıldım.

1961'den 1977-1978 Öğretim yılına kadar Enstitü Tefsîr dersleri metin takrîrlerinde *Celâleyn Tefsîri*'ni hâşiyeleri ile birlikte takrîben üç defa baştan sona kadar okutup bitirdim.

1978-1979 Öğretim yılında yeni Enstitü yönetmeliğine göre teşkîl edilen bölümlerden Tefsîr-Hadîs Bölümü şefliğine getirildim. 1981 yılında şefliğin bir nevi' idârecilik şekline dönüştürülmesi üzerine

---

Bunların hepsini rahmetle anar, işbu hâl tercememi de rahmetle anılmaya vesîle kılmasını Yüce Allah'dan niyâz eylerim (Mehmed Sofuoğlu).

bu şeflik görevinden ayrıldım. Nihâyet 31 Temmuz 1983 tarîhinde kendi isteğimle emekli oldum [3].

10 Şubat 1952'de Nazilli Cumhuriyet Mahallesi'nden Yusuf kızı Mürşide (1927) ile evlendik. Biri doktor, ikisi öğretmen olmuş, Seher (1954), Kevser (1957) ve Selmâ (1959) adlarında üç kızımız vardır.

رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

"Ey Rabbim! Bana ve ana-babama lutfettiğin ni'metine şükr etmemi ve (geri kalan ömrüm içinde) *senin râzı olacağın iyi işler yapmamı bana ilhâm et. Rahmetinle beni de sâlih kullarının arasına sok"* (en-Neml: 19).

Basılmış Olan Kitablarım:

1-*Tefsîr Dersleri V, VI, VII,* İmam-Hatib Okulları ders kitabları olup, M.E.B.'nca bir çok kereler basıldı (1961-1980).

2-*Sahîh- Müslim ve Tercemesi,* 8 cild olup, 1967-1969, 1974-1980 yıllarında İrfan Yayınevi tarafından basılıp dağıtıldı.

3-*Kur'ân'ın Fazîletleri,* İst. 1978, İbn Kesîr'in aynı isimli eserinin tercemesi.

4-*el-Fevzu'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr,* İst. 1980, Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin aynı isimli eserinin terceme, tahkîk ve hâşiyelendirilmesi.

5-*Tefsîre Giriş,* İst. 1981, Enstitü dersleri için yardımcı kitâb.

---

3 Resmî görevdeki bâzı safhalar ve târihleri:

* İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda göreve başladım: 30 Temmuz 1953.
* Teftîş raporu sonunda Maârif Vekâleti'nden teşekkür yazısı aldım: 30 Kasım 1956.
* Irak'taki çalışmalarım hakkında Maârif Vekâleti'ne 35 sahîfelik rapor sundum: 6.12.1958.
* Ta'lîm sicilimden dolayı M.E.B.'ndan teşekkür yazısı aldım: 16 Şubat 1961.
* Yüksek İslâm Enstitüsü'nde göreve başladım: 25 Ocak 1961.
* Enstitü Müdür Yardımcılığı'na ta'yîn olundum: 15 Ocak 1966 gün ve 222-I-140 Sayılı kararnâme.
* Müdür Yardımcılığı görevine başladım: 22 Ocak 1966.
* Müdür Yardımcılığı görevinden istifâ ettim: 2 Kasım 1970.
* Müdür Yardımcılığı görevinden fiilen ayrıldım: 1 Ocak 1971.
* Tefsîr-Hadîs Bölümü Şefliği'ne getirildim: 1978.
* Tefsîr-Hadîs Bölümü Şeflik görevinden ayrıldım: 1981.

6-*Tefsîr Özeti,* Abdurrahman es-Sa'dî'nin Arapça eserinin terceme, tahkîk ve hâşiyelendirilmesi.

Araştırma Makaleleri

1-"Bid'atlar ve Korunma Yolları", *M.E.B. Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi,* 1964.

2-"İslâm Sâdelik ve Kolaylıklar Dînidir", 1965.

3-"Musîbetler ve Acılara Karşı Kur'ân'dan ve Peygamber'in Sözlerinden Sabr ve Metânet Reçeteleri", *Diyanet Dergisi,* Ocak-Şubat 1973; *Tohum Dergisi* 1972, sayı 69.

4-"Hicretin 1400. Yılına Girerken Hz. Muhammed'in İnsanlığa Getirdikleri".

5-1970 yılından beri ondört senedir devam eden *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* çalışması Allahın muvaffak kılmasıyla tamamlandı.

Emekli Oluşum Üzerine Bir Kaç Söz

الحمد لله الَّذِى هَدٰنَا لِهٰذَا وَمَاكُنَّا لِنَهْتَدِى لَوْلاَ اَنْ هَدٰنَا اللّٰهُ...

"Bizi hidayetiyle buna muvaffak kılan Allaha hamd olsun. Eğer Allah bizi hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olmazdık" (el-A'raf: 43).

Bu, cennetliklerin cennete ulaştıkları zaman söyliyecekleri bir hamd ve bir ni'met tahdîsidir. Ni'metlern i'tirâf edilmesi emredilmiştir:

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

" Rabb'inin ni'metini durmayıp söyle" (ed-Duhâ: 11).

Dünyâya gelişin başlangıcı olan ana rahmine düşüşten i'tibâren Yüce Allah'ın takdîr eylediği mukadderât plânına göre kulun hayât safhaları sürer gider: (el-Hacc: 5-6-7; el-Mü'minûn: 12-16).

Bu safhaların hepsinde sayısız ilâhî ni'metler kuldan hiçbir an ayrılmaz. Yine O ilâhî plâna göre kula bâzı sıkıntılar, dertler, musîbetler gelip çatsa bile bunlar dahî bir terbiye, bir arınma, günâhlara keffâret veyâ derecelerin yükselmesi için birer imtihândır. Bunlar da bu netîceleri i'tibâriyle kul için birer ni'met olmaktadırlar. Bu sebeple her ni'mete şükr, her hâle de hamd etmek gereklidir.

28 Şubat 1948'de askerliğe girişimle fiilen devlet ve millet hiz-

metine başlamış idim. Askerliğin ardından araya dört yıllık bir yüksek tahsîl devresi girdikten sonra 30 Temmuz 1953'de ikinci def'a devlet ve millet hizmetine girdim. O târihten i'tibâren 1983 Temmuz sonuna kadar ömrümün 30 yılı öğretme, te'lîf ve terceme çalışmaları olarak geçmiş oldu. Bu netîceye ulaştıran Yüce Allah'a haddsiz hamd ve senâlar olsun!

Emeklilik, resmî görevden ayrılmadır. Sağlıklı oldukça âhıret yolculuğu için hazırlık devâm edecektir. Zâten bütün hayât bir bakıma bu yolculuk için bir hazırlık ve hazırlanma devresinden ibârettir: Rasûlullah (S) Abdullah ibn Umer'in şahsında bütün ferdlere şu eskimez hayât düstûrunu vermiştir.

كُنْ فى الدُّنيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أو عَابِرُ سَبِيلٍ

"Sen bu dünyâda sanki bir yabancı yâhud bir yolcu gibi ol" (Buhârî, er-Rikaak).

Yabancı ve yolcu, ikisi de gelip geçici olduğu için uğradıkları yerlerde devâmlı kalmazlar, sâbit yatırım ve te'sîsler kurmazlar, onlar yanlarına yolculuklarında yararlanacakları kadar malzeme alırlar. Fakat asıl son durak için hazırlık yapmaya ehemmiyet verirler.

Rasûlullah dünyâdan âhiret için kesilmeden devâm edecek gelirleri de şöyle özetlemiştir:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى الله عليه وسلم : إذا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إلاَّ مِنْ ثَلاَثَةٍ : صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ اَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ *

"İnsan öldüğü zaman ondan bütün amel gelirleri kesilir. Ancak şu üç şeyden kesilmez: Devâm eden sadakadan, yâhud faydalanılan bir ilimden, yâhud duâ edecek hayırlı bir evlâddan" (Muslim, el-Vasıyye, Ebû Hureyre'den "1631").

Şimdiye kadar iyi niyetlerle yaptığımız amellerin kabûle karîn olması dileğiyle beraber 30 yıllık tedrîs ve terceme hizmetlerimizin de bu hadîsteki ikinci maddeden sayılıp kesiksiz bir âhıret azığı kılınmasını niyâz ederim.

Ölüm için Hakk emrinin ne zaman olacağı bilinmemekle berâber ömrümün kalan kısmında da sıhhat ve âfıyetle biraz daha bu hazırlığa imkân ve fırsat bahşetmesini Yüce Allah'tan dilerim. Aslında Süleyman Peygamber'in duâsı olup az farkla her olgun insanın duâsı olması öğütlenen şu güzel niyâzı da tekrar eylerim:

رَبِّ اَوْ زِعْنِى اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِى اَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلٰى وَالِدَىَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحاً

تَرْضٰيهُ وَأَدْخِلْنِى بِرَحْمَتِكَ فِى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

"Ey Rabbim, bana ve ana-babama lutfettiğin ni'metine şükretmemi ve (geri kalan ömrüm içinde) senin râzı olacağın işler yapmamı bana ilhâm eyle. Rahmetinle beni de sâlih kullarının arasına sok" (en-Neml: 19, el-Ahkaaf: 15).

Hz. Muhammed de diğer bütün peygamberler gibi aynı zamanda en yüksek ve en başarılı öğretmen idi. Kendisi bir hadîsinde bunu şöyle ifâde etmiştir:

... إن اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْنِى مُعَنِّتاً وَلاَ مُتَعَنِّتاً وَلَكِنْ بَعَثَنِى مُعَلِّماً

"Şübhesiz Allah beni sıkıntı ve zahmet verici, ne de bunu arzû edici olarak göndermedi. Lâkin Allah beni bir MUALLİM ve bir kolaylaştırıcı olarak gönderdi" (Müslim, Talâk; Câbir ibn Abdillah'dan "1478").

Muâviyetu'bnu'l-Hakem es-Sulemî (R) de Peygamber'in bir öğretim meclisinde bulunduktan sonra Peygamber'de müşâhade ettiği yüksek öğretmenlik vasfını şöyle ifâde etmiştir:

... فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم . فَبِأَبِى هُوَ وَأُمِّى ! مَارَأَيْتُ مُعَلِّماً قَبْلَهُ وَلاَ بَعْدَهُ أَحْسَنَ تَعْلِيماً مِنْهُ

"Rasûlullah namazı kılınca, babam anam ona fedâ olsun. Ne ondan evvel ve ne de sonra Peygamber kadar güzel öğretim yapan hiç bir MUALLİM görmedim..." (Müslim, Mesâcid, Tahrîmu'l-kelâm fi's-salât, "537").

Peygamber ilim öğreticisini gıbta edilecek iki kişiden biri sayıp şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِى مَسْعُودٍ قال: قال النبىُّ صلى الله عليه وسلم. « لاَحَسَدَ إلاَّ فى اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَلاً فَسُلِّطَ عَلَى هَلَكَتِهِ فِى الْحَقِّ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ اَلْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِى بِهَا وَيُعَلِّمُهَا

"Şu iki haslet sâhibinden başkasına gıbta edilmez: Biri Allah'ın mal verip de bu malı hakk yolunda tüketmeğe muktedir kılınan, diğeri de Allah'ın hikmet verip de kendisi onunla hükmeden ve onu başkalarına öğretendir" (Buhârî, İlim ve Tevhîd; Müslim Salâtu'l-Musâfirîn, Abdullah ibn Mes'ûd'dan).

Rasûlullah mucâhid bir öğretmen olan Hz. Alî'nin şahsında öğretmenliğin yüceliğini şöyle ifâde etmiştir:

... لأَنْ يُهْدَى بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ لَكَ مِنْ حُمُرِ النَّعَمِ

"Yemîn olsun senin vâsıtanla bir tek kişinin hidâyete erdirilmesi senin için bir çok kırmızı develerin olmasından daha hayırlıdır" (Buhârî, Cihâd, Müslim, İmâre).

Öğreticiler arasında lafzı ve manâsıyla Kur'ân öğreticiliği ise hepsinden yücedir. Çünkü Peygamber:

خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وعَلَّمَهُ

"Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve onu öğretendir" buyurmuştur (Buhârî, Fadâilu'l-Kurân, Usmân'dan).

Fakültemizde okutulan ilimlerin hepsi de az çok Kur'ân'la ilgilidir. Kimisi doğrudan doğruya tenzîlî kitâb olan Kur'ân'la, kimisi de tekvînî kitâb olan kâinât kitâbıyle ilgilidir. Bu iki kitâb da Yaratan'ın tekliğine, ilmine, kudretine.. ve diğer ilâhî sıfatlarla muttasıf olduğuna delâlet etmekte bulunduklarından birbirleriyle ilgilidirler. Bu bakımdan bütün öğretim üyelerimizin şartları hâiz bulundukları takdîrde Peygamber'in bu medhine dâhil bulunabilecekleri söylenebilir.

Bu nâçiz Mehmed Sofuoğlu kulu da bunca zorluklara ve imkânsızlıklara rağmen Allah'ın koruması ve tevfîkıyle hiçbir ârızaya uğramadan 30 yıl KELİMETULLAH'I EN YÜKSEK KILMA YOLUNDA çalışıp didinmiştir. Bu çalışmaların ihlâslı ve ilâhî rızâya muvâfık olup kabûle karîn kılınmasını ve böylece ***"Ticâreten len tebur"*** (Fâtır: 29) sırrına mazhariyyeti niyâz eder.

Şimdi 31 Temmuz 1983 tarihinden i'tibâren resmî görevden ayrılıp Allah'ın lutfu ile emekli oluyorum. Yerime benden daha iyi dolduracak hayru'l-halef bir nesil bırakarak ayrılmakta olduğumu düşünüyor, onlara da sağlık ve âfiyetle KELİMETULLAHI EN YÜKSEK KILMA YOLUNDA (Buhârî, İlim; Müslim, İmâre, 42. bâb, Ebû Mûsâ'dan) başarılı uzun hizmet yılları diliyorum.

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الذين سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ ولا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلاًّ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ (el-Haşr: 10)

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وقِنَا عَذَابَ النار (İbrâhîm: 41)

ربنا اغفرلي ولوالدَيَّ وللمؤمنين يوم يقوم الحِسَابِ (el-Bakara: 201)

"Ey Rabb'imiz! Bize ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan dîn kardeşlerimize mağfiret buyur ve îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kin tutturma!
Ey Rabb'imiz! Şüphesiz ki, Sen çok mağfiret edicisin, çok merhamet eyleyicisin"
(el-Haşr: 10).

"Ey Rabb'imiz. Bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi o ateş azâbından koru"
(el-Bakara: 201).

"Ey Rabb'imiz! Hesâb ayağa kalkacağı gün bana, ana ve babama ve bütün îmân edenlere mağfiret eyle"
(İbrâhîm: 41).

Mehmed Sofuoğlu
6 Ağustos 1983/26 Şevval 1403
Bağlarbaşı-Üsküdar

İÇİNDEKİLER

KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KİTÂBİ VE'S-SÜNNETİ'NİN DEVÂMI

7-(Kitâb, Sünnet ve İcmâ'dan bir asıla dayanmayan) re'yin kötülenmesi ile (bu asıllar üzerine olmayan) kıyâs külfeti ve meşakkatinin kötülenmesinin zikrolunması bâbı 7189

8-Peygamber (S) kendisine vahy indirilmeyen konularda suâl sorulduğunda "Bilmiyorum" der yâhud kendisine o konuda vahy indirilinceye kadar, o soruya cevâb vermezdi Peygamber: "Hakîkat biz sana Kitâb'ı -Allah'ın sana gösterdiği vech ile- insanlar arasında hükmetmen için, hakk olarak indirdik..." (en-Nisâ: 105) kavlinden dolayı, re'y ile de kıyâs ile de söz söylemezdi bâbı 7192

9-Peygamber(S)'in ümmetinin erkekleri ve kadınlarını Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden re'y ve temsîl (yânî kıyâs) olmaksızın doğrudan doğruya öğretmesi bâbı 7193

10-Peygamber(S)'in: "Ümmetimden dâima hakk üzere mukaatele ederek gâlib ve zâhir olacak bir tâife hiç eksik olmayacaktır" sözü bâbı 7194

11-Yüce Allah'ın: "...Yâhud sizi birbirine muhâlefet eden birçok fırkalar yapmaya kaadirdir" (el-En'âm: 65) kavli bâbı 7196

12-Soranın maksadı anlaması için bilinen bir asılı, beyân edilen bir asıla benzeten kimseye Allah bu ikisinin hükmünü beyân etmiştir bâbı 7196

13-Kaadıların Yüce Allah'ın indirdikleri ile hüküm vermeleri için ictihâd edip çalışmaları yolunda gelen şeyler bâbı 7199

14-Peygamber(S)'in: "Muhakkak sizler kendinizden önce gelen milletlerin yoluna uyup gideceksiniz" kavli bâbı 7201

15-İnsanları dalâlete da'vet eden yâhud kötü bir çığır açan kimsenin günâhı bâbı 7202

16-Peygamber'in zikrettiği ve ilim ehlinin ittifâkına teşvîk eylediği şeyler, İki Harem ahâlîsinin; Mekke ve Medîne'deki sahâbîlerin üzerinde ittifâk ettikleri şeyler, Medîne'de Peygamber'in hazır bulunduğu yerler, Muhâcirler'in ve Ensâr'ın hazır bulundukları yerler, Peygamber'in namâz kıldırdığı yerler ile Peygamber'in minberi ve kabri bâbı 7204

17-Yüce Allah'ın: "İşten hiçbirşey sana âid değildir" (Âlu İmrân: 128) kavli bâbı 7216

18-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "...İnsanın cedeli ise herşeyden fazladır" (el-Kehf: 54); "Kitâb ehli olanlarla en güzel olandan başka bir sûrette mücâdele etmeyin" (el-Ankebût: 46) 7216

19-Yüce Allah'ın: "Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, (hakîkatte) şâhidler olasınız, bu Rasûl de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..." (el-Bakara: 143) kavli ile Peygamber(S)'in ilim ehli topluluğu olan cemâatten ayrılmamayı emretmesi bâbı 7219

20-Bâb: Âmil (veyâ âlim) yâhud hâkim çalışıp ictihâd ettiği zamân (muhâlefet kasdetmeksizin) ilimsiz olarak Rasûlullah'ın şerîatine aykırı bir hatâ yaparsa, onun bu hükmü reddedilir (onunda amel edilmez). 7221

21-Hâkim hükmünde ictihâd ettiği zamân isâbet etse yâhud hatâ da yapsa ücret alacağı bâbı 7222

22-"Peygamber'in hükümleri insanlar için gizli değil, meydanda olurdu. Sahâbîler'in bâzısı ise Peygamber'in hazır bulunduğu yerlerde hazır bulunamaz ve İslâm işlerinin kararlaştığı yerlerden başka yerlerde bulunurlardı" diyen kimse üzerine hüccet bâbı 7223

23-Peygamber(S)'den, huzûrunda yapılan veyâ muttali' olduğu birşeyi inkâr etmesini hüccet gören kimse bâbı 7226

24-Delîllerle bilinecek hükümler ile delâletin ma'nâsının nasıl olduğu ve bunun (Peygamber tarafından) tefsîri bâbı 7227

25-Peygamber(S)'in "Kitâb ehline (şerîatle ilgili) herhangi birşey sormayınız" kavli bâbı 7233

26-Şer'î hükümlere- muhâlefet etmenin kerâheti (yânî çirkinliği) bâbı 7235

27-Peygamber(S)'in (mübâhlığı siyâk delâleti yâhud hâl karînesi yâhud delîl getirmekle) bilinen şeyleri harâm kılmaya karşı nehyi olduğu bâbı 7237

28-Yüce Allah'ın: "Onların işleri dâimâ aralarında müşâvere iledir" (eş-Şûrâ: 38); "İş husûsunda onlarla müşâvere et... Bir kerre de azmettin mi, Allah'a güvenip dayan..." (Âlu İmrân: 159) kavilleri bâbı. 7240

98-KİTÂBU'T-TEVHÎD
(Tevhîd, yânî: Allah'ı Birleme Kitâbı)
(187 Hadîs)

1-Peygamber(S)'in ümmetini Azîz ve Celîl olan Allah'ı birlemeye çağırması hakkında gelen hadîsler bâbı 7246

2- Yüce Allah'ın: "De ki: Gerek Allah diye ad verin, gerek Rahmân diye ad verin, hangi adı verirseniz, nihâyet en güzel isimler O'nundur..." (el-İsrâ: 110) kavli bâbı 7250

3- Yüce Allah'ın şu: "Şübhesiz rızkı veren, o pek çetin kuvvet sâhibi Allah'ın kendisidir" (ez-Zâriyât: 58) kavli bâbı 7252

4- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "O, bütün gaybı bilendir. Öyle ki, gaybına kimseyi muttali' etmez O. Meğer ki, beğenip seçtiği bir peygamber ola..." (el-Cinn: 26-27); "O sâatin ilmi şübhesiz ki, Allah'ın nezdindedir..." (Lukmân: 34; ez-Zuhruf: 85); "Bununla berâber, Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidlik eder ki, O bunu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakîkî şâhid olmak bakımındansa Allah yeter" (en-Nisâ: 166); "...Onun ilmi olmaksızın hiçbir dişi olamaz, doğuramaz da" (Fâtır: 11; Fussilet: 47); "O sâatin ilmi ancak O'na döndürülür. O'nun ilmi olmaksızın meyvelerden hiçbiri tomurcuklarından çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz..." (Fussilet: 47) 7253

5- Yüce Allah'ın: "es-Selâmu'l-mu'minu..." (el-Haşr: 23) kavli bâbı ... 7255

6- Yüce Allah'ın: "Meliki'n-nâsi... = İnsanların Meliki..." (en-Nâs: 2) kavli bâbı 7256

7- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Ve huve'l-Azîzu'l-Hakîm = O mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Haşr: 24); "Subhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti ammâ yasıfûn = Galebe sâhibi Rabb'in onların isnâd- etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir" (es-Sâffât: 180); "Ve lillâhi'l-izzetu ve li-rasûlihi... = Hâlbuki izzet (şeref, kuvvet, gâlibiyet) Allah'ındır, Rasûlü'nündür, mü'minlerindir..." (el-Munâfikûn: 8) 7257

8- Yüce Allah'ın: "O, gökleri ve Yer'i hakk ile yaratandır..." (el-En'âm: 73; İbrâhîm: 19; en-Nahl: 3; el-Ankebût: 44; ez-Zumer: 5; el-Câsiye: 21; et-Teğâbun: 3) kavli bâbı 7259

9- Yüce Allah'ın: "Ve kâne'llâhu semîan basîran = Allah hakkıyle işitici, kemâliyle görücüdür" (en-Nisâ: 134, 147) kavli bâbı 7261

10- Yüce Allah'ın: "Kul: Huve'l-Kaadiru = De ki: O Kaadir'dir..." (el-En'âm: 65) kavli bâbı 7263

11- "Mukallibu'l-kulûb" sözü ve Yüce Allah'ın: "Biz onların gönüllerini ve gözlerini çeviririz..." (el-En'âm: 110) kavli bâbı 7265

12- "Allah'ın yüzden bir eksik olarak doksandokuz ismi vardır" bâbı 7266

13- Yüce Allah'ın isimleriyle istemek ve bunlarla Allah'a sığınmak bâbı 7267

14- Zât, sıfatlar ve Allah'ın isimleri hakkında zikredilen şeyler bâbı ... 7272

15- Yüce Allah'ın şu: "Allah sizi kendinden sakındırıp korkutur" (Âlu İmrân: 27, 30) kavli bâbı 7273

16- Allah Tebâreke ve Taâlâ'nın: "Kullu şey'in hâliku illâ vechehu = O'nun zâtından başka herşey helâk olucudur" (el-Kasas: 88) kavli bâbı 7275

17-Yüce Allah'ın: "Sana karşı (ey Mûsâ) Gözümün önünde yetiştirilmen için kendimden bir sevgi de bırakmıştım" (Tâhâ: 39) kavli bâbı .. 7276

18-Yüce Allah'ın: "Huve'llâhu Hâlıku'l-Bâriu'l-Musavviru" (el-Haşr: 24) kavli bâbı 7277

19-Yüce Allah'ın: "Buyurdu: Ey İblîs, iki elimle (yânî bizzât) yarattığıma secde etmenden seni hangi şey men' etti? Kibirlenmek mi istedin? Yoksa yücelerden mi oldun?" (Sâd: 75) kavli bâbı 7279

20-Peygamber(S)'in "Allah'tan daha kıskanç hiçbir şahıs yoktur" kavli bâbı 7285

21-Bâb: "De ki: Şâhid olmak bakımından hangi şey daha büyük? De ki: Benimle sizin aranızda Allah, hakkıyle şâhiddir..." (el-En'âm: 19) Bu âyette Allah kendisini "Şey" diye isimlendirmiştir 7286

22-"O'nun Arş'ı su üstünde idi" (Hûd: 7); "O, büyük Arş'ın sâhibidir" (et-Tevbe: 129; el-Mü'minûn: 86; en-Neml: 26) bâbı 7287

23-Yüce Allah'ın: "O, derecelerin sâhibi Allah'tandır. Melekler de, rûh da oraya mesâfesi ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar" (el-Meâric: 3-4) kavli bâbı 7296

24-Yüce Allah'ın: "Birtakım yüzler o gün terütâzedir; Rabb'lerini göreceklerdir" (el-Kıyâme: 22) kavli bâbı 7300

25-Yüce Allah'ın: "Şübhe yok ki, iyi hareket edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır" (el-A'râf: 56) kavli hakkında gelen hadîsler bâbı 7320

26-Yüce Allah'ın: "Şübhesiz ki, Allah gökleri ve Yer'i zevâl bulmalarından tutmaktadır..." (Fâtır: 41) kavli bâbı 7323

27-Göklerin, Yer'in ve bunlardan başka mahlûkların yaratılmaları hakkında gelen şeyler bâbı 7324

28-Bâb: "And olsun ki, gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz vardır" (es-Sâffât: 171) 7325

29-Yüce Allah'ın: "Biz birşeyi(n olmasını) dileğimiz zamân sözümüz ancak 'Ol!' dememizden ibârettir; o da derhâl oluverir" (en-Nahl: 40) kavli bâbı 7329

30-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "De ki: Rabb'imin sözleri için denizler mürekkeb olsa ve bir o kadar daha yardımcı olarak ilâve etsek, Rabb'imin sözleri tükenmeden, o denizler tükenir" (el-Kehf: 109); "Eğer yeryüzündeki (herbir) ağaç kalemler; deniz de arkasından yedi deniz daha kendisine yardım ederek (mürekkeb) olsa, yine Allah'ın kelimeleri tükenmez" (Lukmân: 27); "Şübhesiz ki, Rabb'iniz, gökleri ve Yer'i altı günde yaratan, sonra (emri) Arş üzerinde hükümrân olan Allah'tır. Kendisini durmayıp kovalayan gündüze geceyi, O bürüyüp örter. Güneş'i, Ay'ı, yıldızları -hepsi de emrine râm olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şânı ne kadar yücedir!" (el-A'râf: 54) 7332

31-Bâb: Meşîe ve irâde hakkındadır 7334

32-"Allah size kolaylık diler, size güçlük dilemez" (el-Bakara: 185) bâbı 7335

33-Yüce Allah'ın: "O'nun nezdinde kendisine izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda etmez. Nihâyet kalblerinden korku giderildiği zamân 'Rabb'iniz ne buyurdu?' derler. 'Hakkı (söyledi)' derler. O çok yüce, çok büyüktür" (Sebe': 23) kavli bâbı 7348

34-Yüce Rabb'in Cibrîl ile kelâmı ve Allah'ın meleklere nidâsı bâbı .. 7352

35-Yüce Allah'ın: "Bununla berâber Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidlik eder ki, O bunu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakîkî şâhid olmak bakımındansa, Allah yeter" (en-Nisâ: 166) kavli bâbı 7354

36-Yüce Allah'ın: "Onlar Allah'ın kelâmını değiştirmelerini isterler..." (el-Feth: 15) kavli bâbı 7357

37-Azîz ve Celîl olan Rabb'in kıyâmet gününde peygamberlerle ve diğerleriyle kelâm etmesi bâbı 7368

38-Yüce Allah'ın: "Allah, Mûsâ'ya hitâb ile konuştu" (en-Nisâ: 164) kavli bâbı 7376

39-Azîz ve Celîl olan Rabb'in cennet ehli ile kelâmı bâbı 7384

40-Yüce Allah'ın kullarını zikri emir ile olur, kulların Allah'ı zikirleri ise duâ, tadarru', risâlet ve teblîğ ile olur bâbı 7387

41-Yüce Allah'ın: "...O hâlde kendiniz bilip dururken Allah'a eşler koşmayın" (el-Bakara: 22) kavli bâbı 7389

42-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye düşünüp sakınmadınız. Bil'akis Allah yapmakta olduklarınızın birçoğunu bilmez sandınız!" (Fussilet: 23) 7391

43-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı "Göklerde ve Yer'de kim varsa, hepsi O'ndan ister. O, her gün bir iştedir" (er-Rahmân: 29); "İnsanların hesâbları yaklaştı. Böyle iken onlar hâlâ gaflet içindedirler, (bunu tefekkürden) yüz çeviricidirler. Rabb'lerinden kendilerine yeni bir ihtâr gelmeyedursun, onlar bunu ille alay ederek ve kalbleri oyuna dalarak dinlemişlerdir..." (el-Enbiyâ: 1-3); "... Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peydâ ediverir" (et-Talâk; 1); O'nun meydana çıkarıverdiği iş, mahlûkların meydana çıkardıkları işe benzemez. Çünkü Yüce Allah'ın: "O'nun benzeri gibi yoktur. O hakkıyle işiten, kemâliyle görendir" (eş-Şûrâ: 11) (kavli vardır) 7393

44-Yüce Allah'ın: "Onu acele etmen için dilini onunla depretme" (el-Kıyâme: 16) kavli ve Peygamber(S)'in üzerine vahy indirilirkenki fiili bâbı 7395

45-Yüce Allah'ın: "Sözünüzü gizli tutun, ister onu açığa vurun. Çünkü O, sînelerin özünü bile hakkıyle bilendir. Yaratıp duran Allah mı bilmeyecekmiş? O latîftir, herşeyden haberdârdır" (el-Mülk: 13-14) kavli bâbı 7397

46-Peygamber(S)'in: "Bir kimse ki, Allah ona Kur'ân ilmi vermiştir de, o gece sâatlerinde ve gündüz vakitlerinde onunla kaaim olur. Bir kimse de: Keşki şuna verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilmiş olsaydı, ben de onun yapmakta olduğu gibi yapaydım, der" kavli bâbı 7399

47-Yüce Allah'ın: "Ey Rasûl, Rabb'inden sana indirileni teblîğ et. Eğer yapmazsan Allah'ın elçiliğini teblîğ etmiş olmazsın..." (el-Mâide: 67) kavli bâbı 7401

48-Yüce Allah'ın: "... Eğer doğru söyleyiciler iseniz, Tevrât'ı getirin de onu okuyun" (Âlu İmrân: 93) kavli ile Peygamber(S)'in şu kavli bâbı: "Tevrât ehline Tevrât verildi de onunla amel ettiler. İncîl ehline de İncîl verildi, onlar da İncîl'le amel ettiler. Size de Kur'ân verildi, sizler de onunla amel edip çalıştınız" 7405

49-Bâb: Peygamber (S) namâza "Amel" ismini verdi ve: "(Namâzda) Fatihatu'l-Kitâb'ı okumayanın namâzı yoktur" buyurmuştur 7408

50-Yüce Allah'ın: "Hakîkat insan hırsına düşkün yaratılmıştır. Kendisine şerr dokundu mu feryâdı basandır. Ona hayır dokununca da çok cimridir" (el-Meâric: 19-21) kavli bâbı 7409

51-Peygamber(S)'i ve onun (Cibrîl'in aracılığı olmaksızın) Rabb'in rivâyet etmesini zikretme bâbı 7410

52-Tevrât'ın ve diğer Allah kitâblarının Arapça'ya ve diğer dillere tefsîr edilmesinin câiz olması bâbı 7410

53-Peygamber(S)'in "Kur'ân'ı güzel okumakta mahâretli olan, el-kirâmu'l-berere (el-Abese: 15) ile berâberdir" ve "Kur'ân'ı seslerinizle zînetlendiriniz" kavilleri bâbı 7416

54-Yüce Allah'ın: "Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun" (el-Muzzemmil: 20) kavli bâbı 7420

55-Yüce Allah'ın: "And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?" (el-Kamer; 17, 22, 32, 40) kavli bâbı 7422

56-Yüce Allah'ın: "Daha doğrusu o Kitâb, çok şerefli bir Kur'ân'dır ki, Mahfûz bir levhadadır" (el-Burûc: 21-22); "And olsun Tûr'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb'a..." (et-Tûr: 1-3) kavilleri bâbı 7424

57-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Hâlbuki sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır" (es-Sâffât: 96); "Şübhesiz ki, biz herşeyi bir takdîr ile yarattık" (el-Kamer: 49) 7427

58-Fâcir ve münâfık kişilerin Kur'ân okumaları (hâlini beyân) bâbı .. 7432

59-Yüce Allah'ın: "Biz kıyâmet gününe mahsûs adâlet terâzîleri koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbirşeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. O şey, bir hardal dânesi kadar bile olsa, onu getiririz. Hesâblayıcılar olarak da biz yeteriz" (el-Enbiyâ: 47) kavli ile Âdem Oğulları'nın amelleri ve sözlerinin tartılacağı bâbı 7435

Bitiriş ve Duâ 7438

Mehmed Sofuoğlu-(Kendi ifâdesiyle hâl tercemesi). 7441

İçindekiler. 7449

UMÛMÎ FİHRİST

1. CİLD

Sahîh-i Buhârî'yi Sunarken 9
Takdîm 19

I-GİRİŞ:
el-Câmi'u's-Sahîh'in Tam Tercemesini Gerekli Kılan Sebebler

1-Kitâb ve Neşriyât Bolluğu İçinde En Hayırlı Hidâyet Olması 23
2-İslâm Son Dîn, Muhammed Son Peygamberdir 24
3-Kur'ân Delîllere Tutunmayı Emreder 25
4-Kur'ân Peygamber'e Uymayı Emreder 26
5-Peygamber, Hadîslerinin Bellenip Teblîğ Edilmesini Emreder 29
6-Dünyâda Kur'ân'dan Sonra En Sahîh Kitâb 32
7-el-Câmi'u's-Sahîh'i Terceme Karârı 33
8-Tercemede Ta'kîb Edilen Asıllar 34
9-Tercemedeki Diğer Bâzı Husûslar 35
Duâ 39

II-İMÂM BUHÂRÎ'NİN HÂL TERCEMESİ

1-Nesebi ve Nisbeti 43
2-Doğumu ve Yetişmesi 44
3-İlim Araması ve Seyâhatleri 45
4-Üstâdları ve Dereceleri 47
5-Şeyhlerinin Tabakaları ve Mertebeleri 50
6-Talebeleri ve Kendisinden Hadîs Alanlar 51
7-Ezberleme Gücü ve Hâfıza Kuvveti 53
8-İlim ve İbâdetteki Gayret ve Çalışkanlığı 56
9-Sîreti, Zühdü, Fazîletleri ve Cömertliği 57
10-Atış ve Harb Âletleri Kullanmayı Bilmesi 61
11-Şiirleri ve Nâdide Sözleri 62
12-Üstâdları ve Akrânlarının Buhârî Hakkındaki Övgü ve Beyânları 64
İmâm Müslim'in İmâm Buhârî'yi Takdîr Edip Büyütmesi 69
13-Fıkhı ve Mezhebi, Mutlak Müctehidliği ve Tercîhleri 72
14-Nişâbûr'da Üstâdı ez-Zuhlî Tarafından Ma'rûz Kaldığı Fitne 77

15-Buhârâ Emîri Hâlid İbn Ahmed ez-Zuhlî Tarafından Uğradığı Fitne 82
16-Buhârî'nin Ölümü 83
17-Te'lîf Ettiği Eserler 85

III-BUHÂRÎ'NİN EL-CÂMİ'U'S-SAHÎH'İ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1-el-Câmi'u's-Sahîh'in Te'lîf Sebebi 89
2-el-Câmi'u's-Sahîh'in Konusu ve Maksadı 92
3-el-Câmi'u's-Sahîh'in Rivâyet Yolları 92
el-Câmi'u's-Sahîh'in Yûnînî Nushası 95
4-el-Câmi'u's-Sahîh'in Fazîletleri 96
5-Buhârî'nin Hadîsleri Çeşitli Bâblarda Tekrâr Etmesinin Sebebleri 98
6-el-Câmi'u's-Sahîh'in Sened ve Metinle Birden Fazla Yerde Tekrarlanmış Hadîsler 99

8-Buhârî'nin Şartları 104
9-Buhârî'nin Hadîsleri Parçalamasındaki yâhud Yalnızca Metni Zikretmesindeki Sebeb 107
10-Buhârî'nin Hadîsi Bölümlere Ayırması, Kısaltması ve Tekrâr Etmesinin Sebebi 108
11-Buhârî'nin Hadîsleri Muallak Getirmesinin Sebebleri 109
12-Hâfız Dârakutnî ve Diğerlerinin Tenkîd Ettikleri Buhârî Hadîsleri 111
13-Haklarında Söz Edilen yâhud Ta'n Edilen Râvîler ve Cerh Sebebleri 113
14-el-Câmi'u's-Sahîh'in Bâb İsimleri ve Muhtevâlarının Özellikleri 117
15-el-Câmi'u's-Sahîh Üzerine Meydana Getirilen Eserler 121
a) Buhârî'nin Hâl Terecemesi Kitâbları 121
b) el-Câmi'u's-Sahîh'e Şerh Yazanlar 122
c) el-Câmi'u's-Sahîh'i Özetleyenler (Muhtasar Yazanlar) 124
ç) Bâb Başlıkları Hakkında Eser Yazanlar 125
d) Okunmasıyle İlgili Husûslar (Âdâb ve Usûller) Hakkında Eser Yazanlar . 126
e) Şeyhleri ve Me'hazları Hakkında Eser Yazanlar 126
f) Buhârî ile Müslim'in Ricâli Hakkında Eser Yazanlar 127
g) Sahîhayn'ın Müşkil Lugatlerini Açıklayanlar 128
ğ) Sahîhayn'ın Şartlarına Göre Müşterek Hadîslerini ve Eklerini Biraraya Toplayanlar 128
h) el-Câmi'u's-Sahîh'in Baskıları 129
ı) Buhârî'nin Hayâtı ve Eserlerinden Bahseden Bâzı Kitâblar Fihristi 130
i) Buhârî'yi Kendinden Önceki ve Sonraki Bâzı Büyük Hadîsçilere Bağlayan Rivâyet Zincirleri 133

EL-CÂMİ'U'S-SAHÎH ve TERCEMESİ [VAHY BÂBI]

1-Bâb: Rasûlullah'a -Allah O'na salât ve selâm etsin- vahyin başlangıcı nasıl olduğu ve zikri yüce olan Allah'ın şu kavli: "Nûh'a ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz ve İbrâhîm'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, evlâdlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a vahy eylediğimiz ve Dâvûd'a Zebûr verdiğimiz gibi, şübhesiz Sana da vahyettik biz" (en-Nisâ: 163) 141

1-KİTÂBU'L-ÎMÂN
(Îmân Kitâbı)

1-Îmân bâbı ve Peygamber'in: İslâm beş şey üzerine binâ edilmiştir kavli 161

2-Îmâna âid işler ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne döndürmeniz hâlis iyilik değildir. Fakat hâlis iyilik Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitâb'a ve peygamberlere îmân eden, malı sevgisine rağmen akrabâya, yetîmlere, yoksullara, yol oğluna, dilenenlere, köle ve esîrleri kurtarmaya veren, namâzı dosdoğru kılan, zekâtı veren, ahidleştikleri zamân sözlerini yerine getirenler, sıkıntıda ve hastalıkta ve muhârebenin kızıştığı zamânlarda sabr ve metânet gösterenlerin bu hayırlı işleridir. İşte böyleleri sâdık olanlardır ve onlar takvâya erenlerin tâ kendileridir" (el-Bakara: 177); "Mü'minler muhakkak felâh bulmuştur ki, onlar namâzlarında huşû'u gözetenlerdir, onlar boş ve fâidesiz şeylerden yüz çevirici dirler, onlar zekâtlarını verenlerdir, onlar ırzlarını koruyanlardır, şu var ki, zevcelerine yâhud sağ ellerinin mâlik olduklarına karşı müstesnâdır, çünkü onlar kınanmış değildirler. O hâlde kim bunların ötesini isterse şübhe yok ki, onlar haddi aşanlardır. Ve öyle mü'minler ki, onlar emânetlerine ve ahidlerine riâyetkârdırlar, onlar namâzlarına devâm ederler" (el-Mü'minûn: 1-9) 166

3-Müslümân, dilinden ve elinden müslümânların selâmette kaldığı kimsedir bâbı 167

4-Bâb: Müslümânların hangisi efdaldir? 168

5-Yiyecek yedirmek İslâm'dandır bâbı 168

6-Bâb: Kişinin kendi nefsi için arzû ettiğini kardeşi için de arzû etmesi îmândandır 169

7-Bâb: Rasûlullah(S)'ı sevmek îmândandır 170

8-Îmânın tatlılığı bâbı 171

9-Bâb: (Kâmil) îmânın alâmeti Ensâr'ı sevmektir 171

10-Bâb 172

11-Bâb: Fitnelerden kaçmak dîndendir 173

12-Peygamber(S)'in "Allah'ı en çok bileniniz benim" sözü ve Yüce Allah'ın: "Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz, fakat sizi kalblerinizin azmettiği yemînler yüzünden muâhaze eder.." (el-Bakara: 225) kavli sebebiyle ma'rifetin, kalbin fiili olduğu bâbı 174

13-Kişinin, kâfirliğe dönmekten ateşe atılacakmışçasına hoşlanmaması îmândandır bâbı 175

14-Îmân ehlinin ameller sebebiyle birbirlerinden (fazîletçe) üstün oluşları bâbı 175

15-Bâb: Hayâ îmândandır 177

16-Bâb: "Eğer tevbe ederler, namâz kılarlar, zekât verirlerse yollarını serbest bırakın..." (et-Tevbe: 5) 178

17-Yüce Allah'ın: "İşte bu, sizin yapageldiğiniz iyi amelleriniz sâyesinde mîrâsçı kılındığınız cennettir" (ez-Zuhruf: 72; küçük fark ile el-A'râf: 43) kavlinden dolayı "Îmân ancak ameldir" diyen kimse bâbı 179

18-Bâb: İslâm hakîkat üzere olmadığı zamân, sırf inkıyâd için yâhud öldürülmekten korkmaktan dolayı olduğu zamân (mu'teber olmaz) 180

19-Bâb: Selâm (vermek) İslâm'dandır 182

20-Hayât yoldaşına nankörlük etmek (bir nevi' küfürdür) ve kâfirliğin berisinde kâfirlik vardır bâbı 183

21-Ma'siyetler, Câhiliyet işi nev'indendir bâbı 184
22-Bâb: "Eğer mü'minlerden iki zümre birbirleriyle döğüşürlerse aralarını barıştırın..." (el-Hucûrât: 9) 186
23-Bâb: Zulmün bâzısı daha hafîftir 187
24-Münâfıkın alâmeti bâbı 187
25-Bâb: Kadr gecesini tâatle geçirmek îmândandır 188
26-Bâb: Cihâd îmândandır 189
27-Bâb: Ramazân gecelerini nâfile ibâdetle geçirmek bâbı 190
28-Bâb: Mükâfâtını yalnız Allah'tan umarak ramazân orucunu tutmak îmândandır 190
29-"İslâm Dîni kolaylıktır" ve Peygamber(S)'in "Allah'a en sevgili olan dîn müsâadekârlık (semâhat) ve kolaylık üzerine kurulmuş olan, hanîf İslâm Dîni'dir" sözü bâbı 191
30-Bâb: Namâz îmândandır 192
31-kişinin müslümânlığının güzelliği bâbı 193
32-Bâb: Allah'a en sevgili olan dîn (ameli), en devâmlı yapılanıdır 194
33-İmânın artıp eksilmesi ve Yüce Allah'ın şu: "Biz de onların hidâyetini artırmıştık" (el-Kehf: 13), "...İmân edenlerin de inançları artsın" (el-Müddessir: 31) kavilleri bâbı 195
34-Bâb: Zekât İslâm'dandır 198
35-Bâb: Cenâzenin arkasından gitmek îmândandır 199
36-Mü'minin farkında olmaksızın amelinin bâtıl olup boşa gitmesinden korkması bâbı 200
37-Cibrîl'in Peygamber'e îmândan, islâm'dan, ihsândan, kıyâmet vaktinin bilgisinden sorması ve Peygamber'in ona bunları beyân etmesi bâbı 202
38-Bâb 204
39-Dînini tertemiz yapmak isteyen kimsenin fazîleti bâbı 205
40-Bâb: Ganîmetten beşte birini (devlete) vermek îmândandır 207
41-Amellerin ancak niyet ve ihlâs ile mu'teber olacağına ve herkesin eline ancak niyet ettiği şeyin geçeceğine delîl olarak gelen hadîs bâbı 209
42-Peygamber(S)'in: "Dîn ancak Allah için, Rasûlü için, müslümânların imâmları için ve bütün halk için nasîhattir" kavli ile Yüce Allah'ın "Allah için ve Rasûlü için nasîhat ettikleri takdîrde.." (et-Tevbe: 91) kavli bâbı 211

2-KİTÂBU'L-İLM
(İlim Kitâbı)

1-İlmin fazîleti ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "...Allah içinizde îmân etmiş olanlarla (bilhassa) kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini yükseltir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (el-Mucâdile: 12); "Rabb'ım benim ilmimi artır!" (Tâhâ: 14) 213
2-Konuşmasıyle meşgûl bulunurken kendisinden bir ilim sorulduğunda konuşmasını tamamladıktan sonra suâl sorana cevâb veren kimse bâbı 214
3-İlme delâlet eden bir konuşmada sesini yükselten kimse bâbı 215
4-Muhaddisin "Haddesenâ" yâhud "Enbeenâ" sözleri bâbı 216
5-İmâmın, kendi maiyyetindekilere karşı, onlardaki bilgiyi imtihân etmek için ortaya suâl atması bâbı 217

6-İlim hakkında gelen sözler ve Yüce Allah'ın: "Rabb'ımî İlmimi artırî de" (Tâhâ: 114) kavli bâbı 218
7-Bâb: Muhaddisin huzûrunda okumak ve ona arzetmenin hükmünü beyân ... 219
8-Munâvele hakkında zikrolunan sözler ile ilim ehlinin ilmi diğer beldelere yazıp göndermeleri bâbı 223
9-Meclis hudûdunun nihâyete ereceği bir yerde oturan kimse ile ilim halkasında bir yarık görüp hemen orada oturuveren kimse bâbı 225
10-Peygamber(S)'in: "Benden kendisine teblîğ ulaştırılanların bâzısı bizzât işitenden daha iyi belleyicidir" kavli bâbı 226
11-Bâb: İlim öğrenmek söz söylemekten ve amel etmekten öncedir 228
12-Peygamber(S)'in kendi sahâbîlerine va'z ve nasîhat etmek ve ilim öğretmek husûsunda bıkkınlık getirip uzaklaşmasınlar diye hâllerini gözetir olduğu bâbı 229
13-İlim ehli için belli günler ayıran kimse bâbı 230
14-Bâb: "Allah her kimin hayrını isterse ona dîn husûsunda büyük bir anlayış verir" 231
15-İlimde ince anlayış(ın fazîleti) bâbı 232
16-İlimde ve hikmette gıbta etmek bâbı 233
17-Mûsâ aleyhi's-selâmın deniz(sâhilin)de Hızır'a gitmesi ile Yüce Allah'ın "Mûsâ ona: Sana öğretilen ilimden bana da öğretmen için sana tâbi' olayım mı? dedi" (el-Kehf: 66) kavli bâbı 233
18-Peygamber(S)'in "Yâ Allah, ona Kitâb'ı öğret" kavli bâbı 235
19-Küçüğün hadîs işitip yüklenmesi ne zamân sahîh olur? 236
20-İlim aramak için sefere çıkmak bâbı 236
21-İlim öğrenen ve başkalarına öğreten kimsenin fazîleti bâbı 238
22-İlmin kaldırılması ve cehâletin meydan alıp yayılması bâbı 239
23-İlmin fazîleti bâbı 240
24-Kendisi bir hayvân veyâ diğer bir binek üzerinde dururken suâl soranlara fetvâ ve cevâb vermek bâbı 241
25-Fetvâ talebine el ve baş işâretleriyle cevâb veren kimse bâbı 242
26-Peygamber(S)'in Abdu'l-Kays Hey'eti'ni, îmânı ve ilmi belleyip ezberlemeleri ve bunu arkalarındaki kimselere haber vermeleri üzerine teşvîk eylemesi bâbı 244
27-(Bir şahsa) vâkı' olan bir mes'eleyi sormak için sefer etmek ve ehline de öğretmek bâbı 246
28-İlim (edinmek) husûsunda nevbetleşmek bâbı 247
29-Öğüt verme ve öğretme sırasında hoşlanmadığı birşey gördüğü zamân öfkelenmek bâbı 248
30-İmâmın yâhud muhaddisin huzûrunda önünde iki dizi üzerine çöken kimse bâbı 250
31-Anlaşılması için sözü üç defa tekrâr eden kimse bâbı 251
32-Kişinin kendi tasarrufunda bulunan dişi hizmetçisine ve ehline ilim öğretmesi bâbı 252
33-İmâmın kadınlara va'z vermesi ve onlara ilim öğretmesi bâbı 253
34-Hadîs öğrenmeyi şiddetle arzû etmek bâbı 254
35-Bâb: İlim nasıl kabz olunacak? 256

36-Bâb: İlim(öğretmek)de sırf kadınlar için gün ta'yîn edilir mi? 257
37-Birşey işitip de anlayamayan kimsenin, o şeyi öğrenmek için işittiği zâta tekrâr mürâcaat etmesi bâbı 258
38-Bâb: "Hâzır bulunup şâhid olanlar gaaib olanlara ilmi teblîğ etsin" 259
39-Peygamber (S) üzerine yalan söyleyen kimsenin günâhı bâbı 262
40-İlmin yazılması bâbı 264
41-Geceleyin ilim öğretmek ve va'z etmek bâbı 268
42-İlim uğrunda gece uyanık kalıp sohbet ve lâkırdı eylemek bâbı 269
43-İlmi hıfz edip bellemek bâbı 270
44-Âlimler(in söyleyecekleri şeyler) için susup dinlemek bâbı 272
45-İnsanların en âlimi hangisidir diye sorulduğu zamân, âlim kişiye müstehâb olan şey, ilmi Allah'a dayandırmasıdır bâbı 273
46-Kendisi ayakta iken oturmakta olan bir âlime suâl soran kimse bâbı 277
47-Hacc'da küçük taşları (cemreleri) atma sırasında suâl ve cevâb bâbı 277
48-Yüce Allah'ın: "Sana rûhu sorarlar. De ki: Rûh Rabb'ımın emrindedir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir" (el-İsrâ: 85) kavli bâbı 278
49-Bâzı insanların anlayışlarının kısa olması ve terkten daha şiddetli bir hâle düşmeleri endîşesinden dolayı üstün kılınmış bâzı şeyleri yapmayı yâhud îlân etmeyi terkeden kimse bâbı 279
50-Anlayamamalarından (hoşlanmadığı ve bu yüzden aktarılmasını hoşgörmediği için) ilmi, bir topluluktan başka bir topluluğa tahsîs eden kimse bâbı 280
51-İlim(öğrenip öğretmek)de hayâ bâbı 282
52-Âlime bizzât kendisi bir şey sormaktan utanıp da sorma işini başkasına emreden kimse bâbı 283
53-Mescid içinde ilim takrîr etmek ve herhangi bir suâlin cevâbını zikretmek bâbı 284
54-Suâl soran şahsa, sorduğu şeyden fazlasıyle cevâb veren kimse bâbı 285

3-KİTÂBU'L-VUDÛ'
(Abdest Alma Kitâbı)

1-Abdest almak hakkında gelen şeyler ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, namâza kalkacağınız zamân yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınızı meshedip, her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Cünüb olduysanız boy abdesti alın.." (el-Mâide: 6) 287
2-Bâb: "Tahâretsiz (yânî abdestsiz) hiçbir namâz kabûl olunmaz" 287
3-Abdest almanın fazîleti bâbı 288
4-Bâb: (Abdestli kimse abdestinin bozulduğunu) kesinlikle bilmedikçe şübheden dolayı abdest almaz 289
5-Abdest almakta hafifletme bâbı 289
6-Abdest almayı tam ve kâmil yapmak bâbı 291
7-Bir avuç dolusu sudan iki eli (birleştirmek sûreti) ile yüz yıkamak bâbı 292
8-Her hâl üzerine ve cinsî münâsebet sırasında "Bismillâh" demek bâbı 293
9-Halâya girerken ne söyleyeceği bâbı 294
10-Halânın yanına su koymak bâbı 295

11-Bâb: Kişi büyük ve küçük hâcetini yaparken kible cihetine yönelmez, ancak duvar yâhud benzeri bir binâ yanında olursa müstesnâdır. 296
12-İki kerpiç üzerinde büyük hâcetini yerine getiren kimse bâbı 296
13-(Hâceti yerine getirmek için) kadınların sahrâya çıkmaları bâbı 297
14-Evlerde halâ edinmek bâbî 299
15-Bâb 299
16-Su ile istincâ etmek bâbı 300
17-Temizlenmek için berâberinde su taşınan kimse bâbı 300
18-İstincâda su ile berâber dibi demirli bir deynek taşınması bâbı 301
19-Sağ el ile istincâ etmekten nehy bâbı 302
20-Bâb: İşediği zamân zekerini sağ eliyle tutmaz 302
21-Taşlarla silinip temizlenmek bâbı 303
22-Bâb: (Hayvân dışkısı ile istincâ edilmez) 303
23-Organlarını birer kerre yıkayarak abdest almak bâbı 304
24-Organlarını ikişer kerre yıkayarak abdest almak bâbı 305
25-Organlarını üçer kerre yıkayarak abdest almak bâbı 305
26-Abdest alışta suyu burunu çektikten sonra nefesle geri çıkarmak bâbı 307
27-Çakıl taşları ile silinmeyi tek sayı olarak yapmak bâbı 308
28-Üzerlerine meshetmeyerek, iki ayağı yıkamak bâbı 308
29-Abdest alışta ağıza su alıp çalkalamak bâbı 310
30-(Abdest alışta) ayak ökçelerini yıkamak bâbı 311
31-Ayakları, ayakkabıların içinde bulunurlarken pabuçlar üzerinden meshetmeyerek yıkamak bâbı 311
32-Abdest almada ve yıkanmada sağ tarafıyle ve sağ taraftan başlamak bâbı .. 313
33-Namâz vakti yaklaştığı zamân abdest alacak su araştırmak bâbı 313
34-İnsan saçı değdirilmiş olan suyun hükmü bâbı 315
35-Bâb: "Birinizin kabından köpek içtiği zamân o kabı yedi kerre yıkasın" 317
36-Yüce Allah'ın "Veyâ içinizden biri halâdan gelmişse.." (el-Mâide: 6) kavlinden dolayı abdest almayı iki çıkış yerinden, ön ve arkadan (çıkan şeylerden ötürü) vâcib gören kimse bâbı 320
37-Kişinin kendi arkadaşına yardım ederek abdest aldırması bâbı 323
38-Abdestsiz iken Kur'ân okumak ve başka işler yapmak bâbı 324
39-Hafif olanından değil de ağırlık verici bayılmadan dolayı abdest almayı vâcib gören kimse bâbı 326
40-Yüce Allah'ın "Başlarınızı meshediniz.." (el-Mâide: 6) sözünden dolayı başın hepsini meshetme bâbı 327
41-İki ayağı topuklara kadar yıkamak bâbı 328
42-İnsanlarca (kabda kalan) abdest suyu fazlasının kullanılması bâbı 329
43-Bâb 331
44-Bir avuç sudan ağzını çalkalayıp burnuna da su veren kimse bâbı 331
45-Başın bir kerre meshedilmesi bâbı 332

46-Kişinin kendi karısı ile berâber abdest alması ve kadının abdest suyu fazlası bâbı 333
47-Peygamber(S)'in kendi abdest suyundan, bayılan kimse üzerine dökmesi bâbı 333
48-Teknede, çanakta, ağaçtan ve taştan yapılmış kablar içinde yıkanmak ve abdest almak bâbı 334
49-Tastan abdest almak bâbı 336
50-Müdd (mikdârı su) ile abdest almak bâbı 337
51-Mestler üzerine meshetmek bâbı 338
52-Bâb: Abdestli iken ayaklarını mestler içine soktuğu zamân 340
53-Koyun eti ve sevîk(yemek)ten dolayı abdest almayan kimse bâbı 341
54-Sevîk yemeği yemekten dolayı abdest almayıp sırf ağız çalkalayan kimse bâbı 342
55-Süt(içmek)ten dolayı ağzı çalkalar mı? bâbı 343
56-Uyumaktan dolayı abdest almak ile bir iki uyuklamaktan yâhud uyuklama sebebiyle başını bir defa beri öte meyl ettirmekten dolayı abdest almayı vâcib görmeyen kimse bâbı 343
57-Abdestli iken abdest almak bâbı 344
58-Bâb: Sidiğinden sakınmamak büyük günâhlardandır 346
59-Sidiği yıkamak hakkında gelen hadîs bâbı 347
60-Bâb 347
61-Peygamber(S)'in ve insanların bedevîyi mesciddeki işemesinden ayrılıncaya kadar bırakmaları bâbı 348
62-Mesciddeki sidiğin üzerine su dökmek bâbı 349
63-Bâb: Sidiğin üzerine su dökmek 349
64-Çocukların sidiği(nin hükmü) bâbı 350
65-Ayakta ve otururak işeme(nin hükmü) bâbı 351
66-Arkadaşının yanında işemek ve duvar ile sütrelenmek bâbı 351
67-Bir kavmin süprüntülüğü yanında işeme bâbı 352
68-Kanı yıkamak bâbı 352
69-Menîyi yıkamak, el ile sürtüp ovalamak ve kadından isâbet eden şeyleri yıkamak bâbı 353
70-Bâb: Cenâbeti yâhud cenâbetin gayrısını yıkayıp da yıkanan şeyin izi gitmediği zamân 354
71-Develerin, diğer dört ayaklı hayvânların, koyunların sidikleri ve koyun ağılları bâbı 355
72-Yağ ve su içine murdâr şeylerin düşmesi(nin hükmü) bâbı 357
73-Akmayan durgun su bâbı 359
74-Bâb: Namâz kılanın sırtına pislik yâhud cîfe atıldığı zamân o kimsenin namâzı bozulmaz 360
75-Elbisede tükürük, sümük ve benzeri bir şey (bulunmasının hükmü) bâbı 362
76-Bâb: Şıra ile ve sarhoş edici içki ile abdest almak câiz olmaz 363
77-Kadının kendi babasını; (yânî) babasının yüzünden kanı yıkaması bâbı 364

78-Dişleri misvak sürtüp ovalamakla temizlemek bâbı 365
79-Misvâkı daha büyük olana vermek bâbı 365
80-Geceyi abdestli olarak geçiren kimsenin fazîleti bâbı 366

4-KİTÂBU'L-GUSL
(Yıkanıp Gusletmek Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "...Eğer cünüb olduysanız boy abdesti alın. Eğer hasta olmuşsanız, yâhud bir sefer üzerindeyseniz veyâ içinizden biri ayakyolundan gelmişse, yâhud da kadınlara dokunmuşsanız ve bu hâlde su da bulamamışsanız o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, binâenaleyh (niyetle) ondan yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah, sizin üzerinize bir güçlük yapmayı dilemez, fakat sizi iyice temizlemeyi ve üstünüzdeki ni'metini tamamlamayı diler. Tâ ki şükredesiniz" (el-Mâide:6).
Ve zikri celîl olan Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler, siz sarhoşken, ne söyleyeceğinizi bilinceye ve cünüb iken de -yolcu olmanız müstesnâ- gusl edinceye kadar namâza yaklaşmayın. Eğer hasta olur, ya bir sefer üzerinde bulunursanız yâhud sizden biriniz ayakyolundan gelirse yâhud da kadınlara dokunup da bir su bulamazsanız o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin; yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şübhesiz Allah çok afvedici, çok mağfiret eyleyicidir" (en-Nisâ: 43).

1-Yıkanma öncesi abdest almak bâbı 369
2-Erkeğin, kendi karısı ile berâber yıkanması bâbı 370
3-Bir sâ' ölçeği ve benzeri mikdâr su ile yıkanmak bâbı 371
4-(Gusülde) başı üzerine üç defa su akıtan kimse bâbı 373
5-Yıkanma sırasında hılâb yâhud güzel koku ile başlayan kimse bâbı 374
7-Cünüblük yıkanmasında ağzı çalkalama ve buruna su çekme bâbı 375
8-Daha temiz olması için eli toprakla sürtmek bâbı 376
9-Bâb: Cünüb olan kimse elinde cünüblükten başka bir pislik olmadığı zamân, elini yıkamadan önce yıkanacağı su kabı içine sokar mı? 376
10-Yıkanma ve abdest alma fiilleri arasını birbirinden ayırmak bâbı 378
11-Yıkanma sırasında sağ eliyle sol eli içine su boşaltan kimse bâbı 379
12-Bâb: Cinsî münâsebet yaptıktan sonra tekrarlayan ve bir tek yıkanma ile kadınlarını dolaşan kimse(nin hükmü nedir?) 379
13-Mezîyi yıkanmak ve mezîden dolayı abdest almak bâbı 381
14-Koku sürünen, sonra da yıkanan ve kokunun izi bedeninde bâkî kalan kimse bâbı 381
15-Derisini iyice suya kandırdığını zannedip üzerine su akıttığı zamâna kadar saçlarını hilâllamak bâbı 382
16-Cünüblük yıkanmasında abdest aldıktan sonra bedeninin kalan kısmını yıkayıp da abdest uzuvlarını yıkamayı diğer bir kerre daha tekrar etmeyen kimse bâbı 382
17-Bâb: İnsan mescidde iken, cünüb olduğunu hatırladığı zamân teyemmüm etmeyerek olduğu gibi dışarıya çıkar 389
18-Cünüblük yıkanmasında ellerin silkelenmesi(nin hükmü) bâbı 384
19-Gusülde başının sağ yanını yıkamakla başlayan kimse bâbı 385

20-Bismillâhirrahmânirrahîm. Halvette tek başına iken çıplak olarak yıkanan ve örtünmek daha fazîletli olduğu için örtünen kimse bâbı 385
21-Yıkanma sırasında bir şey içinde veyâ arkasında insanlardan perdelenmek bâbı 387
22-Bâb: Kadın ihtilâm olduğu zamân 388
23-Cünüb kimsenin teri ve "Müslümân murdâr olmaz" bâbı 388
24-Bâb: Cünüb kimse dışarıya çıkar, çarşıda ve diğer yerlerde yürür 389
25-Cünübün, abdest aldığı zamân yıkanmadan evde durması(nın cevâzı) bâbı 390
26-Cünüb olan kimse abdest alır, sonra uyur bâbı 391
27-Bâb: Erkeğin sünnet yeri, kadının sünnet yeriyle buluştuğu zamân? 392
28-Kadın fercinin ıslaklığından isâbet eden şeyleri yıkamak bâbı 393

5-KİTÂBU'L-HAYZ
(Hayz Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Sana kadınların ay hâlini de sorarlar. De ki: O bir ezâdır. Onun için hayz zamânında kadınlardan ayrılın. Temizlendikleri vakte kadar kendilerine yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o zamân Allah'ın sizi emrettiği yerden onlara gidin. Herhâlde Allah hem çok tevbe edeni sever, hem çok temizlenenleri sever" (el-Bakara: 222).

1-Hayzın başlaması nasıl oldu ve Peygamber(S)'in "Hayz Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı bir şeydir" kavli bâbı 396
2-Hayz oldukları zamân kadınlara emr bâbı 397
3-Hayızlı kadının, kocasının başını yıkaması ve taraması bâbı 397
4-Erkeğin, kadın hayızlı iken karısının kucağında Kur'ân okuması bâbı 399
5-Nifâsa hayz ismini veren kimse bâbı 399
6-Hayızlı kadının cildine dokunmak bâbı 400
7-Hayızlı kadının oruç tutmayı terketmesi bâbı 401
8-Bâb: Hayızlı kadın, Beyt'i tavâf etmek müstesnâ, bütün hacc fiillerini yerine getirir 403
9-İstihâza bâbı 405
10-Hayz kanını yıkamak bâbı 406
11-İstihâzalı kadının i'tikâf etmesi bâbı 406
12-Bâb: Kadın, hayız olduğu elbise içinde namâz kılar mı? 408
13-Hayızdan yıkanması sırasında kadının güzel koku sürünmesi bâbı 408
14-Kadının, hayızdan temizleneceği zamân kendisini ovalaması, nasıl yıkanacağı ve nasıl misklenmiş bir parça alıp onunla kan değen yeri sürteceği bâbı 409
15-Kadının hayızdan yıkanması bâbı 410
16-Kadının hayızdan yıkanması sırasında taranması bâbı 411
17-Kadının, hayız yıkanması sırasında saçlarını çözmesi bâbı 411
18-"Biz sizleri... hilkati belirsiz bir çiğnem etten... yarattık" bâbı 413
19-Hayızlı kadın hacca ve umreye nasıl ihrâm eder bâbı 414
20-Hayzın gelmesi ve gitmesi bâbı 415

21-Bâb: Hayızlı olan kadın namâzı kazâ etmez 416
22-Hayz elbisesi içinde iken hayızlı kadınla berâber uyumak bâbı 417
23-Temizlik hâli elbisesinden başka hayız elbisesi edinen kimse bâbı 417
24-Hayızlı kadınların namâz yerinden ayrı durarak bayram namâzlarının kılındığı sâhada ve müslümânların duâlarında hâzır bulunmaları bâbı 418
25-Bâb: Kadın bir ayda üç hayız olduğu zamân (hüküm nedir)? 420
26-Hayız günleri hâricinde kadının göreceği sarı ve boz renkli ıslaklıklar bâbı 421
27-İstihâza damarı bâbı 421
28-İfâda tavâfından sonra hayız olan kadın bâbı 422
29-Bâb: İstihâzalı kadın (arada kanı dinmekle) temizliği görünce (yıkanıp namâz kılar) 423
30-Lohûsa (iken ölen) kadın üzerine cenâze namâzı ve bu namâzın sünneti bâbı 424
31-Bâb 424

6-KİTÂBU'T-TEYEMMÜM
(Teyemmüm Etmek Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Eğer hasta olmuşsanız yâhud bir sefer üzerindeyseniz veyâ içinizden biri ayakyolundan gelmişse, yâhud da kadınlara dokunmuşsanız ve bu hâlde su da bulamamışsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin. Binâenaleyh ondan (niyetle) yüzlerinize ve ellerinize sürün" (el-Mâide: 6; en-Nisâ: 43)

1-Bâb: İnsan su ve toprak bulamadığı zamân? 429
2-Su bulamadığı ve namâz vaktinin geçmesinden korktuğu zamân hazarda teyemmüm etmek bâbı 430
3-Bâb: Teyemmüm eden kimse ellerine üfürür mü? 432
4-Bâb: Teyemmüm yüz ve iki el içindir 433
5-Bâb: Temiz toprak müslümânın temizlik sebebidir; suyun yokluğunda onu sudan mustağnî kılar 435
6-Bâb: Cünüb olan kimse nefsi üzerine hastalıktan yâhud ölmekten veyâ susuz kalmaktan korktuğu zamân, teyemmüm eder 439
7-Bir vuruş olarak teyemmüm bâbı 441
8-Bâb 444

7-KİTÂBU'S-SALÂT
(Namâz Kitâbı)

1-İsrâ gecesinde namâzların nasıl farz kılındığı bâbı 445
2-Namâzın, avreti örtecek şeyler içinde vâcib olması, Yüce Allah'ın "...Her mescid huzûrunda ziynetinizi alın.." (el-A'râf: 31) kavli ve bir bez içinde sarınarak namâz kılan kimse bâbı 451
3-Namâz kılacak kimsenin namâza girerken izârını boynunun gerisine bağlaması bâbı 452
4-Bir sevb içinde, onunla örtünerek namâz kılmak bâbı 454
5-Bâb: Kişi bir tek kumaş içinde namâz kılacağı zamân (onun bir kısmını) omuzları üzerine koysun 456

6-Bâb: Sevb (yânî kumaş) dar olduğu zamân 457
7-Şâm'a mensûb (yânî gayrımüslimler tarafından i'mâl edilmiş) olan cübbe içinde namâz kılmak bâbı 459
8-Namâzda ve namâz hâricinde soyunup çıplak olmanın kerâheti bâbı 460
9-Gömlek, şalvarlar, (donlar), dizleri kapamayan kısa don ve kaftân içinde namâz kılmak bâbı 460
10-Avretten örteceği şey bâbı 462
11-Ridâsız olarak namâz kılmak bâbı 464
12-Uyluk hakkında zikrolunan şey bâbı 465
13-Bâb: Kadın kaç (parça) elbise ile namâz kılar? 468
14-Bâb: Bir şahıs damgaları bulunan bir kumaş içinde (yânî onu giyinerek) namâz kıldığı ve onun damgalarına baktığı zamân? 469
15-Bâb: Bir kimse salîb (yânî haç) şekilleri nakşedilmiş elbise ile yâhud başka sûretler bulunan bir elbise ile namâzı kılsa namâzı bozulur mu? 470
16-Arkasında yırtmaçlı ipekten bir ferrûc içinde namâz kılıp sonra onu çıkaran kimse bâbı 471
17-Kırmızı bir elbise ile namâz kılmak bâbı 471
18-Evlerin damları üstünde, minberde, ağaç parçaları üzerinde namâz kılmak bâbı 472
19-Bâb: Namâz kılan kimsenin giydiği sevb, secdeye vardığında hanımına dokunduğu zamân? 475
20-Hasır üzerinde namâz kılmak bâbı 475
21-Seccâde üzerinde namâz bâbı 477
22-Kilim, keçe ve benzeri döşenen şeyler üzerinde namâz kılmak bâbı 477
23-Sıcağın şiddetinde sevb üzerine secde etmek bâbı 478
24-Ayakkabılarla namâz kılmak bâbı 479
25-Mestlerle namâz kılmak bâbı 479
26-Bâb: Namâz kılan kimse secde etmeyi tamamlamadığı zamân 480
27-Bâb: Namâz kılan kimse secde esnâsında pazularını açar ve yanlarından uzaklaştırır 481
28-Kıbleye yönelmenin fazîleti bâbı 482
29-Medîne, Şâm ve Maşrık ahâlîsinin kıblesi bâbı 483
30-Yüce Allah'ın "Siz de İbrâhîm'in makaamından bir namâzgâh edinin" (el-Bakara: 125) kelâmı bâbı 484
31-Namâz kılacak kimsenin, nerede olursa olsun, kıble cihetine yönelmesi bâbı 486
32-Kıble hakkında (söylenenlerden gayrı olarak) gelen şeyler ile, yanılıp da kibleden başka yöne doğru namâz kılan kişinin o namâzı yeniden kılmasını re'y etmeyen kimse bâbı 489
33-Tükürüğü mescidden el ile kazımak bâbı 491
34-Mescidden sümüğü çakıl taşı ile sürtüp kazımak bâbı 492
35-Bâb: Kişi namâz içinde iken sağ tarafına tükürmesin 493
36-Bâb: Soluna yâhud sol ayağının altına tükürsün 494
37-Mescide tükürmek (hatîesinin) keffâreti bâbı 494

2. CİLD

38-Mescidde tükürüğün gömülmesi bâbı 517

39-Bâb: Tükürük kendisine galebe ettiği zamân (namâz kılan kimse onu) elbisesinin bir tarafına alsın 518

40-İmâmın insanlara, namâzı tam yapmaları husûsunda öğüd vermesi ve kıblenin zikri bâbı 518

41-Bâb: Fulan oğulları mescidi denilir mi? 519

42-Mescidde bir şeyi bölmek ve hurma salkımı asmak bâbı 521

43-Mescidde iken yemek için da'vet yapan ve mescidden i'tibâren bu da'vete icâbet eden kimseler bâbı 522

44-Mescidde erkekler ve kadınlar arasında hükmetmek ve la'netleşme yaptırmak bâbı 523

45-Bâb: İnsan (başkasına âid) bir eve girdiği zamân o evin içinde istediği yerde mi namâz kılar yâhud kılacak yeri araştırmayarak emredilen yerde mi namâz kılar? 523

46-Evlerde mescidler (edinmek) bâbı 524

47-Mescide girmekte ve diğerlerinde sağ ayak ile başlamak bâbı 526

48-Bâb: Câhiliyyet devri müşriklerinin kabirleri açılır ve yerlerinde mescidler edinilir mi? 527

49-Davar ağıllarında namâz kılmak bâbı 529

50-Su yakınlarındaki deve yataklarında namâz kılmak bâbı 530

51-Önünde ocak yâhud ateş yâhud (müşrikler tarafından) ma'bûd edinilen bir şey olduğu hâlde Yüce Allah'ın rızâsını irâde edip namâz kılan kimse bâbı 530

52-Kabirler bulunan yerlerde namâz kılmanın kerâheti bâbı 531

53-(Allah tarafından) yere batırılmış ve üzerine azâb indirilmiş olan mekânlarda namâz kılma(nın hükmü) bâbı 532

54-Hıristiyan ma'bedinde namâz kılmak bâbı 533

55-Bâb 534

56-Peygamber(S)'in: "Yer(yüzü) bana mescid ve temizlik sebebi kılındı" kavli bâbı 535

57-Kadının mescid içinde uyuması bâbı 535

58-Mescidde erkeklerin uyuması bâbı 537

59-İnsan bir seferden gelince mescidde namâz kılmak bâbı 539

60-Bâb: "Sizin biriniz mescide girdiği vakitte oturmadan evvel iki rek'at namâz kılsın" 540

61-Mescidde (hâsıl olan) hades bâbı 540

62-Peygamber mescidinin yapısının yapılması bâbı 541

63-Mescidin yapısını yapmak husûsunda insanların birbirleriyle yardımlaşmaları bâbı 543

64-Mescid yapmakta yapıcı san'atkârlardan; minberin kuru ağaçları husûsunda da san'atkâr marangozdan yardım istenmesi bâbı 544

65-Bir mescid binâ eden kimse(nin fazîleti) bâbı 545
66-Bâb: Şahıs mescide uğradığı zamân ok ve mızrakları demirlerinden tutar ... 546
67-Mescidden geçmek bâbı 547
68-Mescidde şiir (inşâd etmenin hükmü) bâbı 547
69-Kısa mızraklı kimselerin mescide girmelerinin cevâzı bâbı 548
70-Mesciddeki minber üzerinde alım satım işinin zikredilmesi bâbı 549
71-Mesciddeki borçlu kimseden borcunu ödemesini istemek ve borcu istemek için borçluya yapışmak bâbı 550
72-Mescidi süpürmek, (ötesine berisine düşmüş) paçavraları, çöpleri ve ağaç kırıntılarını toplamak bâbı 551
73-Şarâb ticâretinin harâm kılınmasını mescidde zikredip beyân eylemek bâbı 553
74-Mescide mahsûs hizmetçiler bâbı 553
75-Esîrin yâhud borçlunun bağlanarak mescidin içinde bulundurulması bâbı ... 553
76-Kâfir müslümân olduğu zamân yıkanması ve yine esîrin mescid içinde bağlanması bâbı 554
77-Mescidin içinde hastalar için ve hastalardan başkaları için çadır kurmak bâbı 555
78-Bir ihtiyâç sebebiyle mescide deve sokmak bâbı 556
79-Bâb 557
80-Mescide çıkacak küçük kapı ve gelip geçme yeri bâbı 558
81-Ka'be için ve diğer mescidler için kapılar ve kilidler (edinme) bâbı 560
82-Mescide müşrikin girmesi bâbı 561
83-Mescidde sesi yükseltmenin hükmü bâbı 561
84-Mescidde (ilim için) halkalar (teşkîl etmek) ve oturmak bâbı 563
85-Mescid içinde sırt üstü yatmak ve ayak uzatmak bâbı 565
86-İnsanlara zarar gelmeksizin yolda mescid yapılır bâbı 565
87-Çarşı pazar mescidinde namâz kılmak bâbı 566
88-Mescid içinde ve dışında parmakları birbirine geçirip kilitlemek bâbı 567
89-Medîne'ye giden yollar üzerindeki mescidler ve Peygamber'in namâz kılmış olduğu mübârek yerler bâbı 570
90-Bâb: İmâmın sütresi, arkasındakilerin de sütresidir 576
91-Musallî ile sütre arasındaki uzaklığın ne kadar olması lâzımdır bâbı 577
92-Harbeye (yânî kısa mızrağa) doğru namâz kılmak bâbı 578
93-Ucu demirli yâhud demirsiz değneğe doğru namâz kılmak bâbı 579
94-Mekke'de ve Mekke dışında namâz için sütre edinmek bâbı 579
95-Üstüvâneye yânî sütûna doğru namâz kılmak bâbı 580
96-Cemâat olmadığı zamân münferid iken direkler arasında namâz kılmak bâbı 581
97-Bâb 582
98-Binite, deveye, ağaca ve üzerine binilecek olan semere doğru namâz kılmak bâbı 583
99-Serîre doğru namâz kılmak bâbı 584

100-Bâb: Namâz kılmakta olan kimse önünden geçecek olanı (mendûb olarak) reddeder 584
101-Namaz kılanın önünden geçecek kimsenin yükleneceği günâh bâbı 586
102-Kişinin namâz kılmakta bulunan arkadaşını yüzyüze karşılaması bâbı 586
103-Uyuyan kimsenin arkasında namâz kılmak bâbı 588
104-Kadının arka tarafında nâfile namâzı kılmak bâbı 588
105-Namâzı hiçbir şey kesmez diyen kimse bâbı 589
106-Bâb: Musallî namâzda boynu üzerinde küçük kız çocuğu taşıdığı zamân (namâzın hükmü nasıldır) 590
107-Bâb: Musallî, içinde hayızlı kadın bulunan bir döşeğe doğru namâz kılarsa (namâzın hükmü nasıl olur?) 591
108-Bâb: Erkek namâz kılarken secde sırasında secde edebilmesi için eliyle karısını dürter mi? 592
109-Kadın, namâz kılmakta olan erkekten ezâ nev'inden bulunan bir şeyi atıp uzaklaştırır bâbı 593

8-KİTÂBU MEVÂKÎTİ'S-SALÂT
(Namâz Vakitleri Kitâbı)

1-Namâz vakitleri ve fazîletleri bâbı 595
2-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Hepiniz O'na dönün, O'ndan korkun. Namâza devâm edin, müşriklerden olmayın" (er-Rûm: 31) 597
3-Namâzı dosdoğru kılmak üzerine bey'at bâbı 598
4-Bâb: Namâz kılmak (günâhlara) keffârettir 599
5-Vakti içinde kılınan namâzın fazîleti bâbı 601
6-Bâb: Beş namâz (aralarındaki günâhlara) keffârettir 602
7-Namâzın kendi vaktinde zâyi' kılınması bâbı 603
8-Bâb: Namâz kılmakta olan kimse, Azîz ve Celîl olan Rabbına munâcât etmektedir 604
9-Sıcağın şiddetli vaktinde öğle namâzını serinliğe bırakmak bâbı 605
10-Öğle namâzını seferde de serinliğe bırakmak bâbı 608
11-Bâb: Öğle namâzının başlangıç vakti, güneşin tam ortadan batıya meylettiği sıradır 612
12-Öğle namâzını ikindiye kadar geri bırakmak bâbı 612
13-İkindi namâzının vakti bâbı 613
14-İkindi namâzının vakti bâbı 615
15-İkindi namâzını kaçıran kimsenin günâhı bâbı 616
16-İkindi namâzını terkeden kimsenin günâhı bâbı 617
17-İkindi namâzının fazîleti bâbı 618
18-Güneşin batmasından önce ikindi namâzından bir rek'atı yetiştiren kimse bâbı 620
19-Akşâm namâzının vakti bâbı 622
20-Akşâm namâzına ışâ denilmesini kerîh gören kimse bâbı 624
21-(Hadîslerde) ışâ ve ateme'nin zikredilmesi ve ateme ismini ışâ ma'nâsına kullanmayı câiz gören kimse bâbı 626

22-İnsanlar toplandıkları yâhud toplanmakta geciktikleri zamân yatsı namâzının vakti bâbı 627
23-Yatsı namâzının fazîleti bâbı 628
24-Yatsı namâzından önce uyumanın mekrûh görülmesi bâbı 629
25-Uyku basmasına yenilen kimsenin yatsı namâzından evvel uyuması bâbı 630
26-Yatsı namâzının vakti gece yarısına kadardır bâbı 632
27-Sabâh namâzının fazîleti bâbı 633
28-Sabâh namâzının vakti bâbı 635
29-(Güneş doğmadan evvel) sabâh namâzından bir rek'at yetiştiren kimse bâbı 637
30-(Güneş batmadan evvel) ikindi namâzından bir rek'at yetiştiren kimse bâbı 637
31-Sabâh namâzından sonra güneş yükselinceye kadar namâz(ın hükmü nedir?) bâbı 638
32-Bâb: Musallî, kılacağı namâz için güneşin doğuşu öncesi vakti seçmez 640
33-İkindiden sonra ve bir de sabâh namâzından sonra müstesnâ; namâz kılmayı kerîh görmeyenler bâbı 642
34-İkindi namâzından sonra kılınagelen fâiteler ve benzeri namâzlar (cenâze ve râtibeler gibi) bâbı 643
35-Bulutlu günde namâzı evvel vaktinde edâ eylemek bâbı 644
36-Namâz vaktinin çıkıp gitmesinden sonra ezân okumak bâbı 646
37-Vakit geçip gittikten sonra insanlara cemâatle namâz kıldıran kimse bâbı .. 647
38-Kim bir namâzı unutursa, onu hatırladığı zamân hemen kılsın. O, bu namâzdan başkasını kazâ etmez bâbı 648
39-Geçmiş namâzların sıra ile kazâ edilmeleri bâbı 649
40-Yatsı namâzından sonra uyumayıp lâkırdı etmenin mekrûh görülmesi bâbı . 649
41-Yatsı namâzından sonra ilim ve diğer hayırlı işler husûsunda uyanık kalıp sohbet etmek bâbı 650
42-Konuklar ve âile ferdleriyle berâber gecenin bir kısmında uyanık kalıp sohbet etmek bâbı 652

9-KİTÂBU'L-EZÂN
(Ezân Kitâbı)

1-Ezânın başlaması bâbı 655
2-Bâb: Ezân lâfızları ikişer ikişerdir 658
3-Bâb: "Kad kaameti's-salâtu" kavli müstesnâ, ikaamet lâfızları tekrâr edilmez 659
4-Ezân okumanın fazîleti bâbı 660
5-Bâb: Ezân okumada sesi yükseltmek 661
6-Ezân okunması sebebiyle kan akıtmaktan alıkonulacağı bâbı 662
7-İnsan müezzini işittiği zamân ne söyler bâbı 663
8-Ezân okunup tamamlandığı zamânki duâ bâbı 664
9-Ezân okumak husûsunda kur'a atmak bâbı 665
10-Ezân okuma arasında kelâm etmek bâbı 666
11-Kendisine vaktin girdiğini haber verecek biri bulunduğu zamân gözleri kör olan kimsenin ezân okuması(nın cevâzı) bâbı 667

12-Ezân, fecrin tulû'undan sonradır bâbı 668
13-Fecrden evvelki ezân bâbı 669
14-Bâb: Ezân ile ikaamet arasında ne kadar fâsıla vardır? 671
15-(Ezânı işitmesinden sonra namâz için) ikaameti bekleyen kimse bâbı 672
16-Bâb: Her ezân ile ikaamet arasında, kılmak isteyen için, bir namâz vardır .. 673
17-Seferde bir tek müezzin ezân okusun diyen kimse bâbı 673
18-Cemâat oldukları zamân yolcular için dahi ezân ve ikaamet olacağı, Arafe ve Müzdelife'de de böyle olacağı, soğuk yâhud yağmurlu (gün ve) gecede müezzinin "es-Salâtu fi'r-rihâl" sözü bâbı 674
19-Bâb: Müezzin ezân okurken ağzını sağa sola döndürür mü? Ve yine müezzin ezân esnâsında sağa sola döner mi? 677
20-İnsanın "Namâz bizden kaçtı" sözü bâbı 678
21-Bâb: İnsan namâza koşmaz, fakat sekînet ile ve vakaar ile gelmelidir 679
22-Bâb: İkaamet edilmesi sırasında imâmı gördüklerinde insanlar ne zamân ayağa kalkarlar? 680
23-Bâb: İnsan namâza doğru acele edici olarak koşmaz, fakat sekînet ve vakaarla kalkmalıdır 680
24-Bâb: İnsan (namâza ikaametten sonra) bir zarûretten dolayı mescidden dışarıya çıkar mı? 681
25-Bâb: İmâm "Dönüp gelinceye kadar yerinizde durun" dediği zamân, cemâat onu beklerler 681
26-Kişinin "Biz namâz kılmadık" sözü bâbı 682
27-(Namâz için) ikaametten sonra kendisine bir ihtiyâc ârız olan imâm bâbı ... 683
28-Namâz (için) ikaamet edildiği zamân kelâm edip konuşmak bâbı 683
29-Cemâat namâzının vâcibliği bâbı 684
30-Cemâat namâzının fazîleti bâbı 685
31-Sabâh namâzını cemâat içinde kılmanın fazîleti bâbı 687
32-Öğle namâzını ilk vaktinde kılmaya davranmanın fazîleti bâbı 688
33-Mescid yolunda atılan adımlar mukaabilinde Allah'tan ecir, sevâb ve rızâ niyâz eylemek bâbı 689
34-Yatsı namâzını cemâat içinde kılmanın fazîleti bâbı 691
35-Bâb: İki kişi de, ikiden ziyâdesi de cemâattir 692
36-Namâzı bekleyerek mescid içinde oturan kimse ve mescidlerin fazîleti bâbı 692
37-Mescide gidip gelen kimsenin fazîleti bâbı 694
38-Bâb: Namâz ikaame edildiği zamân, artık farz olan namâzdan başka namâz kılınmaz 694
39-Hastanın cemâatte hâzır olması husûsundaki sınır(ın beyânı) bâbı 696
40-Yağmurda ve diğer bir illette kendi menzilinde namâz kılmaya ruhsat bâbı 698
41-Bâb: İmâm (cemâate gelmeme ruhsatı varken) mescide gelmiş olanlara namâz kıldırır mı? 699
42-Bâb: Yemek hazır olup geldiği ve namâz da ikaamet edildiği zamân (hangisine başlanır)? 702

43-İmâm, elinde yemekte bulunduğu birşey varken namâza çağırıldığı zamân (nasıl yapar?) bâbı 703
44-Âilesinin ihtiyâcında meşgûl olan kimse namâz ikaamet edilince hemen çıkar bâbı 704
45-Kendisi namâz kılmak arzû etmediği hâlde, sırf insanlara Peygamber'in namâzını ve sünnetini öğretmek maksadıyle halka namâz kıldıran kimse bâbı 705
46-Bâb: İlim ve fazîlet sâhibi olan kimseler imâmlığa (başkalarından) daha haklıdırlar 706
47-Bir illetten dolayı imâmın yanıbaşında namâza duran kimse bâbı 709
48-Bir kimse insanlara imâmlık yapmak için namâza girse, akabinde de asıl vazîfeli olan birinci imâm gelse, bu takdîrde ilk namâzı başlatan imâm geri çekilşe de yâhud çekilmeyip namâzı kıldırsa da namâzı câiz olmuştur bâbı 710
49-Bâb: Namâza gelenler Kur'ân okumakta birbirlerine musâvî oldukları zamân, en büyükleri onlara imâmlık eder 712
50-Bâb: İmâm bir kavmi ziyâret ettiği zamân onlara imâm olur 713
51-Bâb: İmâm ancak kendisine uyulmak için imâm edinilmiştir 714
52-İmâmın arkasında namâz kılanlar ne zamân secde ederler? bâbı 718
53-Başını imâmdan evvel kaldıran kimsenin günâhı hâbı 719
54-Kölenin ve azâd edilip de üzerinde velâyet devâm eden kimsenin imâmlığı bâbı 720
55-Bâb: İmâm namâzı tamam kıldırmadığı zamân ve arkasındakiler tamamladığı zamân? 722
56-Fitneye giren (veyâ ftneye ma'rûz kalan) kimsenin ve bid'at işleyenin imâmlığı bâbı 722
57-Bâb: İmâm ile me'mûm iki kişi oldukları zamân me'mûm, imâmın sağ tarafında yanıbaşına, bir hizâda olarak dikilir 724
58-Bâb: Me'mûm olan kimse imâmın sol tarafında namâza durduğu zamân imâm onu sağ yanına geçirdiğinde her ikisinin namâzı bozulmaz 725
59-Bâb: İmâm başkalarına imâm olmaya niyet etmemişken, sonradan bir topluluk gelip de onlara imâmlık ettiği zamân? 726
60-Bâb: İmâm namâzı uzattığı ve me'mûm olan kimsenin bir ihtiyâcı olduğu zamân, namâzdan çıkıp yalnızca kılarsa? 726
61-İmâmın, rukû'u ve sucûdu tamamlamakla berâber kıyâmda hafîfletme yapması bâbı 727
62-Bâb: Kişi kendi kendine namâz kıldığı zamân, namâzını istediği kadar uzatsın 729
63-Kendilerine namâzı uzattığı zamân imâmdan şikâyet eden kimse bâbı 729
64-Namâzı kemâle ulaştırmakla berâber, namâzda vecîzlik (yânî kısaltma, hafîfletme) yapmak bâbı 731
65-Çocuğun ağlaması sebebiyle namâzı hafîf kıldıran kimse bâbı 731
66-Bir kimse namâzı imâmla berâber kılıp da sonra başka bir topluluğa imâmlık ettiği zamân(ki hükmü beyân) bâbı 733
67-İmâmın tekbîrlerini cemâatteki insanlara işittiren kimse bâbı 734
68-Bâb: (İşittirici olan) kimse imâma uyar, insanlar da imâma uymuş olan o kimseye uyarlar 735
69-Bâb: İmâm namâzda şübheye düştüğü zamân insanların sözüne tutunur mu? 737

70-Bâb: İmâm namâz içinde ağladığı zamân? 738
71-Saffları, ikaamet sırasında ve ikaametten sonra (namâza başlamadan önce) dümdüz yapmak bâbı 739
72-Saffların düzeltilmesi sırasında imânın insanlara karşı yönelmesi bâbı 740
73-Birinci saff bâbı 741
74-Bâb: Saffı doğrultmak, namâzın (güzel) tamâm olmasındandır 741
75-(Namâza durma sırasında) saffları tamamlamayan kimselerin günâhı bâbı. 742
76-Saffta omuzun omuza ve ayağın ayağa yapıştırılması bâbı 743
77-Bâb: Me'mûm olan kimse, imâmın solunda namâza durduğu ve imâm da onu arka tarafından tutup sağ yanına geçirdiği zamân namâzı tamam olmuştur 744
78-Kadın tek başına bir saff olur 744
79-Mescidin ve imâmın sağ tarafına gitmek bâbı 745
80-Bâb: İmâmla me'mûmlar arasında duvar yâhud sütre olduğu zamân? 745
81-Gece namâzı bâbı 747

10-EBVÂBU SIFATI'S-SALÂT
(Namâzın Sıfatı Bâbları)

1-Namâza başlarken "Allâhu Ekber" demenin vucûbu bâbı 749
2-Namâza başlarken ilk tekbîr ile birlikte aynı zamânda ellerin de (omuz hizâsına kadar) yukarıya kaldırılması bâbı 751
3-(Namâz kılan kimsenin) tekbîr aldığı zamân, rukû'a vardığı zamân ve bir de rukû'dan kalktığı zamân ellerini yukarıya kaldırması bâbı 752
4-Namaz kılan kimse ellerini nereye kadar kaldırır bâbı 753
5-İkinci rek'attan sonra ayağa kalktığı zamân elleri yukarıya kaldırmak bâbı. 754
6-(Namâzın kıyâmında iken) sağ elin sol el üzerine konulması bâbı 755
7-Namâz içinde huşû'lu olmak bâbı 755
8-Namâza giriş tekbîrinden sonra ne söyler bâbı 756
9-Bâb 757
10-Namâz içinde gözü imâma doğru kaldırmak bâbı 759
11-Namâz içinde gözleri semâya doğru kaldırma(nın çirkinliği) bâbı 761
12-Namâz içinde sağa sola boyun çevirip yönelme(nin çirkinliği) bâbı 761
13-Bâb: Namâz kılan kimse, kendisine inmekte olan bir işten yâhud bir şey görmesinden yâhud kıble tarafında bir tükürük görmesinden dolayı sağa sola boyun döndürüp yönelebilir mi? 762
14-Hazarda, seferde, açıktan okunanda, gizli okunanda olsun, namazların hepsinde imâm ve me'mûm için Kur'ân okumanın vücûbu bâbı 764
15-Öğle namâzında kırâat bâbı 767
16-İkindi namâzında kırâat bâbı 768
17-Akşâm namâzında kırâat bâbı 769
18-Akşâm namâzında kırâatı açıktan okumak bâbı 770
19-Yatsı namâzında kırâatı açıktan okumak bâbı 770

20-Yatsı namâzında içinde tilâvet secdesi bulunan sûreyi okumak bâbı 771
21-Yatsı namâzında kırâat bâbı 771
22-Bâb: Musallî, ilk iki rek'atta uzatma, son iki rek'atta ise kısaltma yapar 772
23-Sabâh namâzında kırâat bâbı 772
24-Sabâh namâzı kırâatinin açıktan okunması bâbı 774
25-Bir rek'at içinde iki (ve daha ziyâde) sûrenin cem' edilmesi, sûre sonları ile kırâat yapılması, ve (Usmân Mushaf'ının tertîbine muhâlif olarak) bir sûreden evvel diğer bir sûre okunması, bir sûrenin evveli ile kırâat yapılması bâbı. 777
26-Bâb: Musallî (dört rek'atlı namâzların) son iki rek'atlarında Fâtihatu'l-Kitâb okur 779
27-Öğle ve ikindi namâzlarında kırâati gizli okuyan kimse bâbı 780
28-Bâb: İmâm (sırrî namâzda okuduğu) âyeti işittirirse? 780
29-Bâb: Musallî birinci rek'atta kırâati uzatır 781
30-İmâmın "Âmîn" sözünü açıktan söylemesi bâbı 781
31-"Âmîn" demenin fazîleti bâbı 782
32-Me'mûmun "Âmîn" sözünü açıktan söylemesi bâbı 783
33-Bâb: Namâz kılacak kimse saffın ötesinde rukû' etse? 783
34-Tekbîr'in rukû' içinde tamamlanması bâbı 784
35-Tekbîr'in sucûdda tamamlanması bâbı 785
36-Sucûddan kalkarken "Allâhu Ekber" demek bâbı 786
37-Rukû'da avuçları dizler üzerine koymak bâbı 788
38-Bâb: Musallî rukû'u tam yapmadığı zamân? 789
39-Rukû'da belin dümdüz yapılması bâbı 789
40-Rukû'u tamamlamanın sınırı ile rukû'da i'tidâl ve tuma'nînet bâbı 789
41-Peygamber(S)'in, rukû'unu ve sucûdunu tam yapmayan kimseye namâzı yeniden kılmayı emretmesi bâbı 790
42-Rukû'da duâ etmek bâbı 791
43-Rukû'dan başlarını kaldırdıkları zamân imâm ve arkasında namâz kılanların söyleyecekleri söz bâbı 792
44-"Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd" sözünün fazîleti bâbı 792
45-Bâb 793
46-Rukû'dan başını kaldırdığı zamân beden uzuvlarının tamâmen sâkinleşip yatışması bâbı 795
47-Bâb: Musallî secdeye giderken tekbîr'le birlikte süzülerek iner 796
48-Secde etmenin fazîleti bâbı 799
49-Bâb: Erkek musallî secde hâlinde pazularını açar ve karnını uyluklarından uzaklaştırır 803
50-Bâb: Musallî namâzda ayak parmaklarının uçlarını kıbleye yöneltir 804
51-Bâb: Musallî sucûdu tam yapmadığı zamân 804
52-Yedi kemik üzerine secde etmek bâbı 805
53-Burun üzerine de secde etmek bâbı 806
54-Çamur içinde iken de burun üzerine secde etmek bâbı 806

55-Elbisenin düğümlenmesi ve bağlanması 808
56-Bâb: Namâz kılan kimse saçları avuçlayıp toplamaz 808
57-Bâb: Namâz kılan kimse, namâz içinde elbisesini toplamaz 809
58-Secde hâlinde tesbîh ve duâ etmek bâbı 809
59-Namâzda iki secde arasında (biraz) beklemek bâbı 810
60-Bâb: Namâz kılan kimse secde esnâsında kollarını yere yayıp döşemez 811
61-Namâzın tek rek'atlarında olduğu zamânlarda (bir müddet) dümdüz oturup, sonra ayağa kalkan kimse bâbı 812
62-Bâb: Namâz kılan kimse rek'attan kalktığı zamân yere nasıl dayanır? 813
63-Bâb: Namâz kılan kimse iki secdeden (üçüncüye) kalkarken tekbîr alır 813
64-Teşehhüdde oturma sünneti bâbı 815
65-Peygamber (S) ikinci rek'attan üçüncüye kalktığı ve geriye dönmediği için, birinci teşehhüdü vâcib görmeyen kimse bâbı 817
66-(Üç ve dört rek'atlı namâzlarda) birinci oturuşta teşehhüd okumak bâbı 818
67-Sonuncu oturuşta teşehhüd okumak bâbı 819
68-(Teşehhüdden sonra) selâmdan önce duâ etmek bâbı 820
69-Teşehhüdden sonra (selâmdan önce) vâcib olmaksızın tercîh olunacak duâ bâbı 822
70-Namâzı kılıp tamamlayıncaya kadar alnını ve burnunu eliyle silmeyen kimse bâbı 823
71-(Namâzın sonunda) selâm vermek bâbı 824
72-Bâb: İmâmla namâz kılan kimse, imâm selâm verirken selâm verir 825
73-İmâmın selâmına karşılık (olmak üzere üçüncü bir) selâmı tekrâr etmeyen ve namâzın iki selâmı ile iktifâ eden kimse bâbı 825
74-Namâzdan sonra zikr(etmek) bâbı 826
75-Bâb: İmâm selâm verdiği zamân insanlara yönelir 830
76-Selâmdan sonra imâmın, kendi namâz yerinde biraz eğlenmesi bâbı 832
77-İnsanlara namâz kıldırıp da bir ihtiyâcı hatırlayan ve insanların (omuzları) üzerinden geçerek giden kimse bâbı 834
78-Namâzdan çıkınca sağa ve sola bükülüp, sağdan ve soldan işine gitmek bâbı 835
79-Çiğ sarımsak, soğan ve pırasa yemek hakkında gelen hadîsler bâbı 836
80-Çocukların abdest almaları, kendilerine temizlenmek ve gusl etmenin ne zamân vâcib olacağı, cemâat namâzı ile bayram ve cenâze namâzlarında hâzır olup yetişkinlerin safflarına dâhil olmaları bâbı 839
81-Kadınların geceleyin ve alaca karanlıkta mescidlerine çıkmaları bâbı 843
82-Kadınların erkeklerin gerisinde namâz kılmaları bâbı 846
83-Kadınların sabâh namâzı cemâatinden sonra çıkıp gitmekte sür'at etmeleri ve namâzdan sonra mescidde kalışlarının az olması bâbı 847
84-Kadının mescide çıkmak için kocasından izin istemesi bâbı 848

11-KİTÂBU'L-CUMUA
(Cumua Kitâbı)

1-Cumua'nın farz olması, Yüce Allah'ın şu kavli sebebiyledir, bâbı: "Ey îmân edenler, cumua günü namâz için çağırıldığı zamân hemen Allah'ı zikretmeye gidin.

Alışverişi bırakın. Bu bilirseniz, sizin için çok hayırlıdır" (el-Cumua: 9) 849
2-Bâb: Cumua günü yıkanmanın fazîleti 851
3-Cumua için güzel koku sürünmek bâbı 852
4-Cumuanın fazîleti bâbı 854
5-Bâb 854
6-Cumua için yağ sürmek bâbı 855
7-Bâb: Cumuaya gidecek olan kimse, bulabileceği giysilerin en güzelini giyer 857
8-Cumua günü misvak kullanma bâbı 858
9-Başkasının misvakıyle misvaklanan kimse bâbı 861
10-Cumua günü sabâh namâzında okunacak sûre bâbı 861
11-Köylerde ve şehirlerde cumua namâzı bâbı 861
12-Bâb: Cumua namâzında hâzır bulunmayan kadınlara, çocuklara ve diğerlerine yıkanmak lâzım olup olmadığı? 863
13-Yağmurda cumuaya gelmezse ruhsat bâbı 866
14-Bâb: Azîz ve Celîl olan Allah'ın "Cumua günü namâz için nidâ edildiği zamân hemen Allah'ı zikretmeğe gidin; alışverişi bırakın..." (el-Cumua: 9) kavli ile farz olan cumuaya ne kadar mesâfeden gidilecek ve bu âyetle cumua namâzı kimlere vâcib olacaktır? 867
15-Cumuanın (ilk) vakti, güneşin (semânın ortasından) zâil olduğu zamândır bâbı 869
16-Bâb: Cumua günü sıcak şiddetli olduğu zamân? 870
17-Cumua namâzına yürümek; ve zikri celîl olan Allah'ın: "Allah'ı zikretmeye sa'y edin.." (el-Cumua: 9) kavli ve Yüce Allah'ın: "Her kim de âhireti ister ve ona lâyık bir sa'y ile onun için çalışırsa..." (el-İsrâ: 19) kavlinden dolayı "Sa'y edin" emrindeki sa'y, cumua namâzı için çalışmak ve ona gitmek ma'nâsınadır diyen kimse bâbı 872
18-Bâb: Cumua günü (mescide girmiş olan) iki kişinin arası açılmaz 874
19-Bâb: İnsan cumua günü (dîn) kardeşini kaldırıp da onun yerine oturmaz ... 875
20-Cumua günündeki ezân bâbı 876
21-Cumua günü tek müezzin bâbı 877
22-İmâm minber üzerinde iken nidâyı işittiği zamân müezzine cevâb verir (ezân lâfızlarını söyler) bâbı 877
23-Ezân okunması esnâsında minber üzerinde oturmak bâbı 878
24-Hutbe önünde ezân okunması bâbı 879
25-Hutbenin minber üzerinde yapılması bâbı 880
26-Hutbe, hatîb ayakta dikilerek olur bâbı 882
27-Hutbe yaparken imâm yüzünü cemâate yöneltir ve insanların da yüzlerini imâma yöneltmeleri bâbı 883
28-Hutbe(mukaddimesin)de Allah'ı senâ ettikten sonra "Amma ba'du" diyen kimse bâbı 883
29-Cumua günü iki hutbe arasında oturmak bâbı 890
30-Cumua günü hutbeye kulak tutup işitmek bâbı 890
31-Bâb: İmâm, hutbe yaparken içeriye gelen bir kimse gördüğünde ona iki rek'at namâz kılmasını emreder 891

32-İmâm hutbe yaparken gelen kimse iki hafîf rek'at namâz kılar bâbı 891
33-Hutbe esnâsında elleri kaldırmak bâbı 892
34-Cumua günü hutbe esnâsında yağmur duâsı bâbı 892
35-Cumua günü imâm hutbe yaparken susmak ve o sırada yanındaki arkadaşına "sus" diyen kimse de lâğv yapmıştır bâbı 894
36-Cumua günü kendisinde duânın kabûl edileceği sâat bâbı 895
37-Bâb: Cumua namâzında (bâzı) insanlar imâmın meclisinden çıkıp gittikleri zamân, imâmın ve kalıp cemâatte hâzır bulunanların namâzı câizdir 896
38-Cumuadan sonra ve önce kılınan namâz bâbı 897
39-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Artık o namâz kılınınca yeryüzüne dağılın, Allah'ın fadlından arayın..." (el-Cumua: 10) 898
40-Gündüz istirahati cumua namâzından sonradır bâbı 899

12-EBVÂBU SALÂTİ'L-HAVF
(Korku Namâzı Bâbları)

1-Ve Yüce Allah'ın şu kavli (bâbı): "Yeryüzünde sefere çıktığınız zamân, eğer kâfirlerin size fenâlık yapacağından endîşe ederseniz, namâzdan kısaltmanızda üzerinize bir vebâl yoktur. Şübhesiz ki, kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır. Sen de içlerinde bulunup da kendilerine namâz kıldırdığın vakit, onlardan bir kısmı seninle birlikte dursun, silâhlarını (yanlarına) alsınlar. Bu sûretle secde ettikleri zamân da arka tarafınızda bulunsunlar. (Bundan sonra) henüz namâzını kılmamış olan diğer kısmı gelip seninle berâber namâzlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyât tedbîrlerini ve silâhlarını alsınlar. O küfredenler arzû ederler ki, siz silâhlarınızdan ve eşyânızdan gâfil olasınız da üstünüze derhâl bir baskın yapsınlar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olursa, yâhud hasta bulunursanız silâhlarınızı koymanızda üzerinize vebâl yoktur. (Fakat yine) bütün ihtiyât tedbîrlerini alın. Şübhe yok ki, Allah kâfirlere hor ve hakîr edici bir azâb hazırlamıştır" (en-Nisâ: 101-102) 900
2-Korku namâzının yayalar ve süvârîler olarak kılınması bâbı 903
3-Bâb: Korku namâzında musallîlerin bir kısmı diğer kısmını bekleyip korur . 904
4-Kal'aların mukaavemeti esnâsında ve düşmanla karşılaşma sırasında namâz bâbı 906
5-Düşmanı kovalayan kimsenin ve düşman tarafından kovalanan kimsenin hayvan sırtında îmâen olan namâzı bâbı 907
6-Bâb 908
7-Düşmana baskın esnâsında ve harbde "Allâhu Ekber" demek, sabâh namâzını karanlıkta kılmak; baskın ve harb önünde namâz kılıp tekbîr getirmek bâbı 909

13-KİTÂBU'L-IYDEYN
(İki Bayram Namâzı Kitâbı)

1-İki bayram ve bayramda süslenmek hakkında bâb 911
2-Bayram günü mızraklar ve kalkanlar(la oynanması) bâbı 912
3-İslâm ahâlîsi için bayramların sünneti (yânî bayramlarda yapılacak işler) bâbı 914
4-Ramazân bayramı günü bayram namâzına çıkıştan önce birşey yenilmesi bâbı 915

5-Kurbân bayramı günü yemeğinin (bayram namâzından sonra) yenilmesi bâbı 915
6-(Bayram namâzı için) minbersiz olarak sahrâ namâzgâhına çıkış bâbı 917
7-Bayram namâzına yayan ve binekli gitmek, namâzı hutbeden evvel, ezânsız ve ikaametsiz kılmak bâbı 919
8-Hutbe, bayram namâzından sonradır bâbı 921
9-Bayramda ve Harem arâzîsi içinde silâh taşımanın mekrûh kılınması bâbı .. 924
10-Bayram namâzına erken davranmak bâbı 925
11-Teşrîk günlerindeki ibâdet amelinin fazîleti bâbı 926
12-Minâ günlerinde ve (dokuzuncu günü sabâhı) Arafât'a giderken tekbîr getirmek bâbı 928
13-Bayram gününde harbeye doğru namâz kılınması bâbı 930
14-Bayram günü imâmın önünde ucu demirli yâhud demirsiz kısa mızrak taşınması bâbı 931
15-Temiz kadınların ve hayızlı kadınların (bayramda) namâz kılınacak yere çıkmaları bâbı 931
16-Çocukların namâz kılınacak yere çıkmaları bâbı 932
17-Bayram hutbesinde imâmın insanlara yönelmesi bâbı 932
18-Bayram namâzı kılınacak yerdeki alâmet bâbı 933
19-(Erkeklerin berâberinde hutbeyi işitemedikleri zamân) imâmın kadınlara va'z vermesi bâbı 934
20-Bâb: Kadının bayramda dışa giyecek elbisesi bulunmadığı zamân (nasıl yapacağı)? 936
21-Hayızlı olan kadınların namâz yerinden uzakça durmaları bâbı 938
22-Kurbân bayramı günü namâz kılma yerinde nahr ve zebh yapmak bâbı 939
23-Bayram hutbesi esnâsında imâmın ve insanların kelâm etmesi ve imâm hutbe yaparken (dinden) herhangi birşey sorulduğu zamân sorana cevâb vermesi babı 939
24-Bayram günü namâz yerinden dönerken (gittiği yoldan) başka yol tercîh eden kimse bâbı 941
25-Bâb: Cemâatle bayram namâzı kılmayı kaçıran kimse iki rek'at namâz kılar 942
26-Bayram namâzından önce ve sonra nâfile namâz (kılınıp kılınmayacağı) bâbı 945

14-KİTÂBU'L-VİTR
(Vitr Namâzı Kitâbı)

1-Vitr namâzı hakkında gelen şeyler bâbı 947
2-Vitr namâzının sâatleri (kılınma vakitleri) bâbı 950
3-Peygamber(S)'in geceleyin ehlini vitr namâzı için uyandırması bâbı 951
4-Bâb: Musallî namâzının sonunu vitr yapsın 952
5-Binek hayvanı üzerinde vitr namâzı bâbı 952
6-Sefer esnâsında vitr namâzı bâbı 953
7-Rukû'dan evvel ve sonra kunûtun meşrûluğu bâbı 954

15-KİTÂBU'L-İSTİSKAA
(Yağmur Duâsı Kitâbı)

1-Yağmur isteme duâsı ve Peygamber(S)'in yağmur isteme duâsına çıkması bâbı 958
2-Peygamber(S)'in: "(Yâ Allah, içinde bulundukları) bu yılları onlara, Yûsuf Peygamber'in yılları gibi kıtlık yılları yap" diye duâ etmesi bâbı 960
3-Yağmursuz kaldıkları zamân insanların imâmdan (yânî en büyük âmirlerinden) yağmur duâsı yapmasını istemeleri bâbı 962
4-Yağmur isteme duâsında üst elbiseyi tahvîl etme bâbı 965
5-Yağmur isteme duâsının câmi' olan mescid içinde (dahi) yapılması bâbı 966
6-Yağmur isteme duâsının kıbleye yönelmeksizin cumua hutbesi içinde yapılması bâbı 968
7-Minber üzerinde yağmur isteme duâsı bâbı 970
8-Yağmur isteme duâsı hâlinde cumua namâzı ile yetinen kimse bâbı 971
9-Yağmur çokluğundan yollar kesildiği zamân duâ edilmesi bâbı 971
10-"Peygamber (S) cumua gününde yaptığı yağmur isteme duâsında dış elbisesini tahvîl etmedi" denilmesi bâbı 972
11-Bâb: Halk kendilerine yağmur duâsı yapması için imâma gidip şefâat istedikleri̇nde imâm onları geri çevirmez 973
12-Bâb: Kuraklık sırasında müşrikler müslümânlardan şefâat diledikleri zamân? 974
13-Yağmur çok olduğu zamân "Havâleynâ; lâ aleynâ = Etrafımıza; üzerimize değil" diye duâ edilmesi bâbı 975
14-Yağmur isteme duâsında ayakta dikilerek duâ etmek bâbı 976
15-Yağmur isteme duâsı(namâzın)da kırâati açıktan okuma bâbı 977
16-Bâb: Peygamber (S) -yağmur isteme duâsında- sırtını insanlara nasıl çevirdi? 978
17-Yağmur isteme namâzı iki rek'attır bâbı 978
18-Sahrâ namâzgâhında yapılan yağmur isteme duâsı bâbı 978
19-Yağmur isteme duâsında kıbleye yönelme bâbı 979
20-İnsanların yağmur isteme duâsında imâmın el kaldırması ile berâber ellerini yukarı kaldırmaları bâbı 980
21-Yağmur isteme duâsında imâmın kendi elini yukarıya kaldırması bâbı 981
22-Semâ yağmur yağdırdığı zamân söylenecek olan söz bâbı 982
23-Yağmur yağarken, yağmur tâneleri kendi sakalı üzerinden aşağıya doğru yuvarlanıncaya kadar yağmura tutulan (yâhud tutulmak isteyen) kimse bâbı .. 983
24-Bâb: Rüzgâr estiği zamân (ne yapılır)? 984
25-Peygamber(S)'in: "Ben sabâ rüzgârı ile yardım olundum" sözü bâbı 985
26-Zelzeleler ve alâmetler (büyük hâdiseler) hakkında denilenler bâbı 985
27-Yüce Allah'ın "Ve rızkınızı siz herhâlde tekzîbe mi kalkışırsınız" (el-Vâkıa: 82) kavli bâbı 987
28-Bâb: Allah'tan başka hiçbir kimse yağmurun ne zamân geleceğini bilmez .. 989

3. CİLD

16-KİTÂBU'L-KUSÛF
(Güneş ve Ay Tutulması Kitâbı)

1-Güneş tutulması sırasında namâz kılmak bâbı 1013
2-Güneş tutulması esnâsında sadaka vermek bâbı 1016
3-Güneş tutulması sırasında "es-Salâtu câmiatun" diye nidâ edilmesi bâbı 1018
4-Güneş tutulmasında imâmın hutbe yapması bâbı 1018
5-Bâb: Kişi (fark gözetmeksizin) "Kesefeti'ş-şemsu" yâhud "Hasefeti'ş-şemsu" ta'bîrlerini söyler mi? 1020
6-Peygamber'in "Allah, güneş ve ay tutulması ile kullarını korkutur" sözüne âid bâb 1021
7-Güneş ve ay tutulması sırasında kabir azâbından Allah'a sığınma bâbı 1023
8-Kusûf namâzında sucûdun uzatılması bâbı 1024
9-Kusûf namâzının cemâat hâlinde kılınması bâbı 1026
10-Güneş tutulmasında kadınların erkeklerle berâber namâz kılmaları bâbı 1028
11-Güneş tutulması sırasında köleye hürriyet vermeyi seven kimse bâbı 1029
12-Mescid içinde güneş tutulması namâzı kılınması bâbı 1030
13-Bâb: "Güneş hiçbir kimsenin ölümü ve de hayâtı için tutulmaz" 1031
14-Güneş tutulması zamânında zikretmek bâbı 1033
15-Güneş ve ay tutulması sırasında duâ etmek bâbı 1034
16-İmâmın, güneş tutulması hutbesinde "Ammâ ba'du" (hitâb ayırımını) söylemesi bâbı 1035
17-Ay tutulmasında da namâz kılmanın meşrû'luğu bâbı 1036
18-Bâb: Kusûf namâzında ilk rek'at daha uzundur 1037
19-Kusûf namâzında kırâati açıktan okumak bâbı 1038

17-EBVÂBU SUCÛDİ'L-KUR'ÂN
(Kur'ân'ın Secde Edilecek Yerlerine Âid Bâblar)

1-es-Secde, yânî "Elîf Lâm Mîm. Tenzîlu'l-kitâbi.." sûresinin secdesi bâbı 1041
2-Sâd Sûresi'ndeki secde bâbı 1042
3-Ve'n-Necmi Sûresi'ndeki secde bâbı 1043
4-Müşrik kişi pis ve onun için abdest almak (bahis konusu) olmadığı hâlde, müslümânların müşriklerle berâber secde etmeleri bâbı 1043
5-es-Secde Sûresi'ni okuyup da secde etmeyen kimse bâbı 1044
6-"İzâ's-semâu inşakkat" Sûresi'ndeki secde bâbı 1045
7-Okuyucunun secde etmesine tâbi' olarak secde eden kimse bâbı 1046
8-İmâm secde âyetini okuduğu zamân (yer darlığı ve secde edenlerin çokluğundan dolayı secdede) insanların kalabalık edip sıkışmaları bâbı 1047

9- "Azîz ve Celîl olan Allah tilâvet secdesini vâcib kılmamıştır" re'yinde (görüşünde) bulunan kimse bâbı 1048
10- Namâz içinde secde âyetini okuyup da, o secde âyeti sebebiyle hemen secde eden kimse bâbı 1050
11- Kalabalık ve sıkışıklıktan dolayı secde etmek için bir yer bulamayan kimse bâbı 1051

18-EBVÂBU TAKSÎRİ'S-SALÂT
(Namâzın Kısaltılması Bâbları)

1- Kısaltmak hakkında gelen şeyler ve yolcunun namâzı kısaltmak için kaç gün ikaamet edeceği bâbı 1052
2- (Taş atma günlerinde) Minâ'da namâz bâbı 1054
3- Bâb: Peygamber (S) haccı sırasında Mekke'de kaç gün ikaamet etti? 1056
4- Bâb: Musallî kaç günlük mesâfede namâzı kısaltır? 1057
5- Bâb: Yolcu (sefer kasdıyle) yerinden çıktığı zamân (dört rek'atlı) namâzları kısaltır 1059
6- Yolcu sefer esnâsında akşâm namâzını üç rek'at olarak kılar bâbı 1060
7- Binekler üzerinde ve bineğin yönelttiği herhangi cihete doğru nâfile namâzı kılınması bâbı 1061
8- Binek üzerinde (kılınacak nâfile namâzda rukû' ve sucûd için) îmâ edilmesi bâbı 1062
9- Bâb: (Binici) farz namâz için iner 1063
10- Eşek üzerinde nâfile namâzı kılınması bâbı 1064
11- Seferde farz namâzların ardında ve önünde nâfile kılmayan kimse bâbi 1066
12- Seferde farz namâzların arkaları ve önlerinde olmayarak (yânî râtibelerin hâricinde olarak) tatavvu' namâzı kılan kimse bâbı 1067
13- Seferde akşâm ile yatsı namâzları arasını cem' etmek bâbı 1068
14- Bâb: Yolcu akşâm ile yatsı namâzları arasını cem' ettiği zamân ezân mı yâhud ikaamet mi eder? 1069
15- Bâb: Yolcu güneşin ortadan meyl etmesinden önce yola çıktığı zamân öğle namâzını ikindiye kadar geriye bırakır 1071
16- Bâb: Güneş meyl ettikten sonra yola çıktığı zamân öğle namâzını kılar, sonra bineğine biner 1071
17- Oturanın namâzı bâbı 1072
18- Oturanın îmâ ile namâzî bâbı 1074
19- Bâb: Oturarak namâz kılmaya güç yetiremediği zamân yan üstü yatarak kılar 1075
20- Bâb: (Kıyâmdan âciz olan kimse) namâza otururak başladıktan sonra sıhhat bulsa yâhud bedeninde bir hafîflik hissetse, namâzın kalan kısmını ayakta tamamlar (yeni baştan kılmaz) 1076

19-KİTÂBU'T-TEHECCÜD
(Teheccüd Namâzı Kitâbı)

1- Geceleyin teheccüd namâzı kılmak bâbı 1079
2- Gece (namâzına) kalkmanın fazîleti bâbı 1080

3-Gece namâzında sucûdun uzunluğu bâbı 1081
4-Hasta olan kimsenin gece namâzını terketmesi (yânî terkedebileceği) bâbı 1082
5-Peygamber(S)'in vâcib kılmaksızın gec namâzına ve nâfile namâzlara teşvîk etmesi bâbı 1083
6-Peygamber(S)'in geceleyin ayakları şişinceye kadar gece namâzında dikilmesi bâbı 1086
7-Seher sırasında uyuyan kimse bâbı 1086
8-Sahûr yemeği yiyip de sabâh namâzını kılıncaya kadar uyumayan kimse bâbı 1088
9-Gece namâzında kıyâmın uzun olması bâbı 1089
10-Bâb: Peygamber'in namâzı nasıl idi? 1089
11-Peygamber(S)'in geceki ibâdeti, uykusu ve gece ibâdetinden nesh edilen (mikdâr) hakkında bâbı 1094
12-İnsan geceleyin namâz kılmadığı zamân, şeytânın onun başının arka köküne düğüm bağlaması bâbı 1094
13-Bâb: İnsan uyuduğu ve namâz kılmadığı zamân şeytân onun kulağına işer. 1095
14-Gecenin son sâatlerinde namâz içinde duâ bâbı 1096
15-Gecenin evvelini uyuyup, sonunu (namâz, kırâat, zikir gibi ibâdetle) ihyâ eden kimse bâbı 1097
16Peygamber(S)'in ramazândaki ve diğer aylardaki gece ibâdeti bâbı 1098
17-Gece ve gündüz temizlenip pâklanmanın fazîleti ile gece ve gündüzde abdest almanın ardından namâz kılmanın fazîleti bâbı 1099
18-İbâdette şiddet ve katılık yapmanın (yânî fazla meşakkat yüklenmenin) mekrûh kılınması bâbı 1100
19-Gece namâza kalkmayı âdet edinen bir kimsenin gece namâzını terketmesinin mekrûh kılınması bâbı 1101
20-Bâb 1102
21-Gecenin bir kısmında (yatağı üzerinde) dönüp (Allah'ı anarak) uyanan ve akabinde namâz kılan kimse bâbı 1103
22-Sabâh namâzının iki rek'at râtibe sünnetini kılmayı devâm ettirmek bâbı ... 1106
23-Sabâh namâzının iki rek'at râtibesinin ardından sağ yanı üzerine yatış bâbı 1107
24-Sabâh namâzının iki rek'at sünnetinin ardından yatmayarak konuşan kimse bâbı 1107
25-Nâfile namâzda ikişer rek'at ikişer rek'at kılınacağı husûsunda gelen hadîsler bâbı 1108
26-Sabâh namâzının iki rek'at sünneti ardından konuşmak bâbı 1113
27-Sabâh namâzının iki rek'at sünnetini muhâfaza etmek ve bu iki rek'ata tatavvu' adını veren kimse bâbı 1114
28-Sabâh namâzının iki rek'at sünnetinde ne mikdâr okunacak bâbı 1114

20-EBVÂBU'T-TATAVVU'
(Tatavvu' Namâzı Bâbları)

1-Farz namâz ardında tatavvu' kılmak bâbı 1116
2-Farz namâz ardında tatavvu' kılmayan kimse bâbı 1118
3-Seferde duhâ (= kuşluk) namâzı bâbı 1119

4-Duhâ namâzını kılmayan ve bu kılmamayı mubâh gören kimse bâbı 1120
5-Hazarda duhâ namâzı bâbı 1120
6-Bâb: Öğlenin farzından önce iki rek'at 1122
7-Akşâm namâzı farzından önce namâz bâbı 1123
8-Nâfile namâzların cemâatle kılınışı bâbı 1124
9-Evde nâfile namâzı kılmak bâbı 1127

21-KİTÂBU FADLİ'S-SALÂTİ FÎ MESCİDİ MEKKE VE'L-MEDÎNE
(Mekke ve Medîne Mescidlerinde Namâz Kılmanın Fazîleti Kitâbı)

1-Mekke ve Medîne mescidlerinde namâz kılmanın fazîleti bâbı 1129
2-Kubâ Mescidi bâbı 1131
3-Her cumartesi günü Kubâ Mescidi'ne gelen kimse bâbı 1132
4-Kubâ Mescidi'ne yürüyerek veyâ binerek gitmek bâbı 1133
5-Peygamber'in kabri ile minberi arasındaki sâhanın fazîleti bâbı 1133
6-Beytu'l-Makdis Mescidi bâbı 1135

22-EBVÂBU'L-AMEL FÎ'S-SALÂT
(Namâz İçinde Amel Bâbları)

1-Namâz işinden (ve namâzı takviye etmek üzere) olduğu takdîrde namâz içinde elle yardım isteme bâbı 1136
2-Namâz içinde nehyedilen kelâm bâbı 1138
3-Namâz içinde erkeklerin "Subhânallah" ve "Elhamdu lillâh" nev'inden sözlerinin câiz olacağı bâbı 1140
4-Namâz içinde bâzı kimselerin isimlerini söyleyen yâhud yine namâz içinde iken (namâzı bozup bozmayacağını) bilmeyerek başkasına selâm veren kimse bâbı 1141
5-El çırpmak kadınlara mahsûstur bâbı 1142
6-Namâzı içinde yüzünü yürüdüğü tarafa çevirmeksizin geri geri giden yâhud kendisine inecek bir işten dolayı önüne doğru ilerleyen kimse bâbı 1143
7-Bâb: Anası namâz kılmakta olan evlâdını çağırdığı zamân? 1144
8-Namâz içinde iken çakıl taşlarını el ile dokunup (gidermek) bâbı 1145
9-Namâzda iken üzerine secde etmek için elbiseyi yere yaymak bâbı 1146
10-Namâz içinde iken yapılmaları câiz olacak (diğer) ameller bâbı 1146
11-Bâb: Musallî, namâzda iken hayvanı bağlı bulunduğu yerden ansızın çözülüp boşansa (ne yapar)? 1148
12-Namâz içinde iken tükürük çıkarmak ve üfürmek nev'inden câiz olacak şeyler bâbı 1150
13-Namâzı içinde iken erkeklerden bilmeyerek el çırpan kimsenin namâzının bozulmayacağı bâbı 1152

14-Bâb: Namâz kılan kimseye "İleri git" yâhud "Bekle" denildiği zamân, bunda be's yoktur 1152
15-Bâb: Musallî namâz içinde iken selâma mukaabele etmez 1152
16-Namâz içinde iken meydana gelecek herhangi bir işten dolayı elleri yukarı kaldırmak bâbı 1154
17-Namâzda iken elini boş böğrü üzerine koyma(nın hükmü) bâbı 1156
18-Bâb: İnsan namâz içinde iken herhangi bir şeyi düşünür 1157

23-EBVÂBU'S-SEHV
(Unutup Yanılma ile İlgili Bâblar)

1-Musallî, farzın iki rek'atından, oturmayarak kalktığı zamân, bu yanılma hakkında gelen hadîs bâbı 1160
2-Bâb: Musallî dört rek'atlı farzı beş rek'at kıldığı zamân 1161
3-Bâb: Namâz kılan kimse iki rek'atta selâm verdiği zamân; yâhud üç rek'atta selâm verdiği zamân namâz secdesi gibi veyâ ondan uzun iki secde yapar 1162
4-İki sehv secdesinin ardından teşehhüd okumayan kimse bâbı 1163
5-Sehvin iki secdesinde "Allâhu Ekber" diyen kimse bâbı 1164
6-Bâb: Musallî kaç rek'at; üç rek'at mı yâhud dört rek'at mı kıldığını bilmediği zamân, oturduğu hâlde iki kerre secde eder 1166
7-Farz namâzda ve nâfile namâzda yanılmak bâbı 1167
8-Bâb: İnsan namâz kılmakta iken kendisine söz söylendiği ve onun da kelâmı işitip eli ile işâret ettiği zamân (hüküm nasıl olur)? 1168
9-Namâz kılmakta olan kimsenin, namâz içinde iken işâret yapması bâbı 1170

24-KİTÂBU'L-CENÂİZ
(Cenâzeler Kitâbı)

1-Bâb: Cenâzeler hakkında ve son sözü "Lâ ilâhe ille'llah" olan kimse hakkındadır 1173
2-Cenâzelerin ardından gitmekle emredilmesi bâbı 1175
3-Ölümden sonra, kefeni içine sarıldığı zamân ölünün yanına girmek bâbı 1177
4-Bâb: İnsan, ölü sâhiblerine (ve dîn kardeşlerine) ölüm haberini açıklar 1181
5-Cenâzeyi bildirmek bâbı 1183
6-Bir çocuğu ölüp de Allâh'ın hükmüne râzı; rahmet ve mağfiretini ümîd edici olarak sabreden kimsenin fazîleti bâbı 1184
7-Erkeğin, kabir yanındaki bir kadına "Sabret" demesi bâbı 1186

8-Ölüyü su ve sidr ile yıkamak ve abdest aldırmak (yâhud abdest almak) bâbı 1186
9-Ölünün tek sayıda yıkanmasının müstehâb olacağı bâbı 1188
10-Bâb: Ölünün yıkanmasına sağ azâlarıyle başlanır 1189
11-Ölünün abdest yerleri bâbı 1190
12-Bâb: Kadın, erkek izârı içinde kefenlenir mi? 1190
13-Bâb: Cenâzeyi son yıkayışında kâfûrlu su kullanır 1191
14-Yıkama sırasında kadının saç örgüsünü çözmek bâbı 1192
15-Bâb: Ölüye iç gömleği giydirmek nasıldır? 1193
16-Bâb: Ölü kadının saçı üç bukle yapılır mı? 1194
17-Bâb: Ölü kadının saçları arkasına atılır 1194
18-Kefen için beyaz bez (kullanılması) bâbı 1195
19-Cenâzeyi iki bez içinde kefenleme bâbı 1196
20-Ölü için güzel koku kullanmak bâbı 1196
21-Bâb: İhrâmlı iken ölen kimse nasıl kefenlenir? 1197
22-Etrafı dikilen yâhud dikilmeyen gömlek içinde kefenleme ve gömleksiz kefenlendirilen kimse bâbı 1198
23-Gömleksiz kefenleme bâbı 1200
24-Başlık olmayarak kefen bâbı 1201
25-Kefen, ölünün malının mecmûundan tesviye edilir (üçte birinden değil) bâbı 1201
26-Bâb: Bir tek bezden başkası bulunmadığı zamân (ne yapılır)? 1203
27-Bâb: Ölü sâhibleri, ölünün yalnız baş tarafını yâhud yalnız ayak tarafını örtecek şeyden başka kefen yapacak birşey bulamadıkları zamân, o tek şeyle ölünün yalnız gövdesiyle baş tarafını örterler 1204
28-Peygamber (S) zamânında kefen hazırlayan ve bu işi redd ve inkâr olunmayan kimse bâbı 1205
29-Kadınların cenâzeler ardından gitmeleri (mes'elesi) bâbı 1206
30-Kadının, kocasından başkalarının ölümü üzerine yas için süslenmeyi terketme süresi bâbı 1206
31-Kabirleri ziyâret etmek bâbı 1209
32-Peygamber(S)'in: "Ölü, kendi âilesinin bir nevi' ağlamasından dolayı azâb olunur" sözü bâbı 1211
33-Ölü üzerine feryâdla ağlamanın mekrûh kılınması bâbı 1217
34-Bâb 1219
35-Bâb: "Yakalar yırtan bizden değildir" 1220
36-Bâb: Peygamber (S), Sa'd ibn Havle'ye mersiye edip hüznünü açıklamıştır 1221
73-Musîbet sırasında saç yolmanın nehyedilmesi bâbı 1223
38-Bâb: "Yanaklara vuran bizden değildir" 1223
39-Musîbet sırasında Câhiliyyet çağırışının ve vâveylâ etmenin nehyolunması bâbı 1224
40-Bir musîbet sırasında oturan ve kendisinde hüzün farkedilen kimse bâbı ... 1225
41-Musîbet sırasında kederini açığa vurmayan kimse bâbı 1226

42-"Sabr, musîbetin birinci darbesi sırasındadır" bâbı 1228
43-Peygamber(S)'in: "(Yâ İbrâhîm!) Bizler senin ayrılığın sebebiyle çok kederliyiz" kavli bâbı 1229
44-Hasta yanında ağlamak bâbı 1231
45-Feryâd (ve) figân etmenin ve (yüksek sesle) ağlamanın nehyedilmesi ve bu fiillerden men' edilmesi bâbı 1232
46-Cenâze için ayağa kalkmak bâbı 1234
47-Bâb: Cenâze için ayağa kalktığında insan ne zamân oturur? 1235
48-"Bir cenâze ardından giden kimse, o cenâze erkeklerin omuzlarından indirilip konuluncaya kadar oturmaz, eğer bundan önce otururşa kalkmakla emredilir" bâbı 1236
49-Bir Yahûdî cenâzesi için ayağa kalkan kimse bâbı 1237
50-Cenâzeyi kadınların değil de erkeklerin taşıması bâbı 1239
51-Cenâzeyi yolcu edip taşımakta sür'at edilmesi bâbı 1240
52-Ölünün tâbut üzerinde iken "Beni yerime ulaştırınız" kavli bâbı 1241
53-Cenâze namâzında imâmın arkasında iki yâhud üç sıra saff olan kimse bâbı 1242
54-Cenâze namâzında cenâzeye karşı sıra ile dizilmiş safflar bâbı 1242
55-Cenâzeler üzerine kılınan namâzlarda erkeklerin berâberinde çocukların da saff tutmaları bâbı 1244
56-Cenâzenin üzerine namâz kılmanın kaanûnlaştırılması bâbı 1245
57-Cenâzelerin berâberinde gitmenin fazîleti bâbı 1247
58-Cenâze gömülünceye kadar bekleyen kimse bâbı 1249
59-Cenâzeler üzerine kılınan namâzlarda çocukların da insanların berâberinde cenâze namâzı kılmaları bâbı 1250
60-Cenâzeler üzerine kılınacak namâzların (bunun için ayrılmış musallâda) namâzgâhta ve mescidde kılınması bâbı 1251
61-Kabirler üzerinde mescidler edinmenin mekrûh kılınması bâbı 1252
62-Lohûsalığı içinde öldüğünde lohûsa kadının üzerine cenâze namâzı kılınışı bâbı 1253
63-Bâb: Cenâze namâzını kıldıracak kimse, kadın ve erkek cenâzesinin neresine doğru dikelir? 1254
64-Cenâze üzerine kılınan namâzda dört tekbîr alınması bâbı 1254
65-Cenâze üzerine kılınan namâzda Fâtihatu'l-Kitâb Sûresi'ni okuma(nın meşrûluğu) bâbı 1256
66-Ölü gömüldükten sonra kabir üzerine cenâze namâzı kılınması bâbı 1258
67-Bâb: Ölü, (dirilerin) ayakkabılarının sesini işitir 1259
68-el-Arzu'l-Mukaddese'de yâhud onun gibi mukaddes olan diğer yerlerde gömülmeyi arzû eden kimse bâbı 1261
69-Cenâzeyi geceleyin gömme bâbı 1262
70-Kabir üzerine mescid kurulması(nın men'i) bâbı 1263
71-(Lahdine yerleştirmek için) kadının kabrine girecek kimse bâbı 1264
72-Şehîd üzerine namâz bâbı 1265

73-Bir kabir içinde iki ve üç kişinin gömülmesi bâbı 1267
74-Şehîdleri yıkamayı düşünmeyen kimse bâbı 1267
75-Lahdin içinde öne geçirilen kimse bâbı 1267
76-Kabir içine ızhır çayırı ve kuru ot konuluşu bâbı 1269
77-Bâb: Ölü herhangi bir sebebden ötürü kabirden ve lahidden çıkarılır mı? ... 1271
78-Kabir içinde bulunacak lahid ve yarık bâbı 1273
79-Bâb: Sabî (yânî çocuk) İslâm'a girip de öldüğü zamân üzerine cenâze namâzı namâzı kılınır mı? 1274
80-Bâb: Müşrik olan kimse ölüm sırasında "Lâ ilâhe ille'llah" dediği zamân? . 1281
81-Kabir üzerine hurma dalı koyma bâbı 1282
82-Muhaddisin kabir yanında va'z etmesi ve bu sırada arkadaşlarının onun etrafında oturmaları bâbı 1284
83-Kendi kendini öldüren kimse hakkında gelen hadîsler bâbı 1287
84-Munâfıklar üzerine cenâze namâzı kılmanın ve müşrikler için Allah'tan mağfiret istemenin mekrûh kılınması bâbı 1289
85-İnsanların ölüyü hayırla anıp övmeleri bâbı 1290
86-Kabir azâbı hakkında gelen hadîsler bâbı 1292
87-Kabir azâbından Allah'a sığınmak bâbı 1298
88-Gıybet ve sidikten dolayı kabir azâbı bâbı 1300
89-Ölüye, sabâh akşâm kendi oturacağı yerinin gösterilmesi bâbı 1301
90-Ölünün, tâbût üzerinde taşınırken söylediği kelâm bâbı 1302
91-(Henüz bulûğa ermeden ölen) müslümân çocukları hakkında söylenmiş hadîsler bâbı 1303
92-Müşriklerin ölen çocukları hakkında söylenmiş hadîsler bâbı 1304
93-Bâb 1305
94-Pazartesi günündeki ölüm bâbı 1309
95-Birdenbire (ansızın) ölmek bâbı 1310
96-Peygamber (S) ile Ebû Bekr ve Umer'in gömülüşleri hakkında gelen hadîsler bâbı 1311
97-Ölülere sövmek ve kötülemekten nehyedilmesi bâbı 1317
98-Ölülerin şerrlilerini anmak bâbı 1318

25-KİTÂBU'Z-ZEKÂT
(Zekât Kitâbı)

1-Zekâtın vâcib olması bâbı 1320
2-Zekât vermek üzere bey'at edip ahidleşmek bâbı 1326
3-Zekât vermeyen kimsenin günâhı bâbı 1327
4-Bâb: Peygamber'in: "Beş ûkıyyeden az mikdârdaki gümüşte zekât yoktur" kavlinden dolayı, zekâtı verilen mal kenz değildir 1330

5-Malı hakkı yerde harcama bâbı 1334
6-Sadakada gösteriş yapma(nın kötülüğü) bâbı 1335
7-Bâb: Allah çalınmış maldan yapılan sadakayı kabûl etmez 1335
8-Yüce Allah'ın: "Allah ribânın bereketini tamâmen giderir; sadaka(sı verilen mal)ların ise artırır. Allah (harâmı halâl tanımakta ısrâr eden) çok kâfir, çok günâhkâr hiçbir kimseyi sevmez. Îmân eden, iyi iyi amellerde bulunan, namâzı dosdoğru kılan, bir de zekâtı veren kimseler, işte onların Rabb'leri indinde mükâfâtları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzûn da olacak değillerdir" (el-Bakara: 276-277) kavlinden dolayı, sadakanın halâl kazançtan yapılması bâbı 1336
9-Kabûl edilmeyip geri çevrilmesinden önce sadaka vermek bâbı 1338
10-Bâb: "Velev ki yarım hurma ile ve az sadaka ile de olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz" 1341
11-Hangi sadaka daha fazîletlidir? Ve sıhhatli cimri kimsenin sadakası(nın fazîleti) bâbı 1344
12-Bâb 1344
13-Âşikâre verilen sadaka bâbı 1346
14-Gizli verilen sadaka bâbı 1346
15-Bâb: İnsan bilmiyerek bir zengine sadaka verdiği zamân (sadakası makbûldür) 1347
16-Bâb: İnsan bilmeyerek kendi oğluna sadaka verdiği zamân 1349
17-(Rağbet edilecek sadaka bizzât kendi) sağ eliyle verilen sadakadır bâbı 1350
18-Sadakasını bizzât kendisi vermeyip de hizmetçisine vermesini emreden kimse bâbı 1351
19-Bâb: Sadaka ancak bir zenginlik üzerinden verilir 1352
20-Bir insana verdiği şeyleri sayıp söylemek sûretiyle başa kakan kimse(nin kötülüğü) bâbı 1356
21-Sadakayı gününden geciktirmeyip acele vermeyi seven kimse bâbı 1356
22-Sadaka vermeye teşvîk etmek ve sadaka verilmesi husûsunda şefâat ve delâlet eylemek bâbı 1357
23-Sadaka, insanın gücü yettiği mikdârda(verilmeli)dır bâbı 1358
24-Bâb: Sadaka günâhı örter 1359
25-Müşriklik hâlinde iken sadaka veren, sonra da müslümân olan kimse (?) bâbı 1361
26-Hizmetçi, efendisinin emri ile, serveti bozucu olmayarak sadaka verdiği zamân, bu hizmetçinin de sevâb alacağı bâbı 1361
27-Kadın (âile servetini) bozguncu olmayarak kocasının evinden sadaka verdiği yâhud (örfe göre âilesine, konuklarına) yedirdiği zamân bu kadının da sevâbı olacağı bâbı 1363
28-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bundan sonra kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdîk ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Ammâ kim cimrilik eder, kendini müstağnî görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olanı hazırlarız" (el-Leyl: 5-10) 1364
29-Sadaka verip duran cömert kimse ile cimrinin meseli bâbı 1365
30-Çalışıp iş yapmakla kazanılandan ve ticâretten sadaka vermek bâbı 1366

31-Bâb: Her müslümân üzerine sadaka vermek vâcibdir 1367
32-Bâb: Zekâttan ne mikdâr ve sadakadan ne mikdâr verilir? 1368
33-Gümüşün zekâtı bâbı 1369
34-Zekâtta arz (yânî nassla ta'yîn edilmiş olanın kıymetinde bir metâ') verilmesi bâbı 1371
35-Bâb: "Ayrı ayrı bulunan zekât malları bir araya toplanmaz; toplu olanların da arası ayrılmaz" 1374
36-Bâb: "Karışık iki sürüden oluşan ortaklı bir sürünün zekâtı husûsunda, bu karışık sürünün iki sâhibi kendi aralarında adâlet gereğince birbirlerine mürâcaat ederler" 1375
37-Deve zekâtı bâbı 1377
38-Yanındaki develerin zekâtı bintu mehâd'a ulaşan; fakat yanında bintu mehâd bulunmayan kimse bâbı 1377
39-Koyun cinsinin zekâtı bâbı 1379
40-Bâb: Zekâtta malın yaşlısı, ayıplısı ve döl hayvanı alınmaz; ancak zekât me'mûrunun (bunlardan almak) dilemesi müstesnâ 1382
41-Zekâtta (bir yaşını bitirmiş) dişi keçi oğlağının zekât olarak alınması bâbı. 1382
42-Zekâtta, halkın mallarının en iyileri zekât olarak alınmaz 1383
43-Bâb: Beş deveden aşağısında zekât yoktur 1384
44-Sığır zekâtı bâbı 1385
45-Yakınlara (yânî hısımlara) verilen zekât bâbı 1386
46-Bâb: Müslümân üzerine atı için sadaka (yânî zekât vermek) yoktur 1390
47-Bâb: Müslümân üzerine kölesi için sadaka (yânî zekât verme vucûbu) yoktur 1391
48-Yetîmlere sadaka vermek bâbı 1391
49-Kadının kocaya ve himâyesinde bulunan yetîmlere zekât vermesi bâbı 1393
50-Yüce Allah'ın: "Sadakalar ancak kölelere-esîrlere, borçlulara, Allah yolunda... harcamaya mahsûstur" (et-Tevbe: 69) kavli bâbı 1396
51-İstemekten sakınıp geri durmak bâbı 1398
52-Allah her kime, kendisinin istemesi ve nefs ihtirâsı olmaksızın birşey ihsân ederse (o kimse bu ihsânı kabûl etsin) bâbı 1301
53-(Bir ihtiyâcı kapatmak için değil de) mal biriktirip çoğaltmak için insanlardan isteyip dilenen kimse bâbı 1403
54-Yüce Allah'ın "Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de birşey istemezler..." (el-Bakara: 273) kavli bâbı 1404
55-Hurmanın yaşken ağacı üzerinde mikdârını takdîr ve tahmîn etmek bâbı 1409
56-Semâ suyu ile (yânî yağmurla) ve akar su ile sulanan yer mahsûllerinde uşr(= onda bir vergi) vardır bâbı 1411
57-Bâb: Beş vesk(yânî bin kilo)'den az mahsûlde sadaka (yânî zekât) yoktur 1413
58-Hurma zekâtının hurmalar olgunlaştığı zamân ağaçlardan kesilip devşirilmesi sırasında alınması ve küçük çocuk serbest bırakılır da zekât hurmasına dokunur mu? bâbı 1414
59-Kim meyvelerini yâhud meyveli hurma ağacını yâhud ekinli arâzîsini yâhud eki-

nini onda bir veyâ sadaka (yânî zekât) vâcib olduğu hâlde satar da bu sattığı mahsûllerden dolayı kendisine tahakkuk etmiş olan zekât borcunu başka malından öderse yâhud sadaka (yânî zekât) vâcib olmadığı hâlde mahsûlünü satarsa (bu satışı câiz olur) bâbı 1415

60-Bâb: Sadaka (yânî zekât) veren kimse, vermiş olduğu sadaka malını (bedel ödeyerek) satın alabilir mi? 1417

61-Peygamber (ve âilesi) hakkında, sadaka konusunda zikrolunan şey (yânî harâmlık) bâbı 1419

62-Peygamber'in zevcelerinin âzâdlı kölelerine verilen sadaka(nın hükmü) bâbı 1419

63-Bâb: Sadaka tahavvül ettiği (yânî sadaka olmaktan çıktığı) zamân? 1421

64-Farz kılınmış olan sadakanın zenginlerden alınıp her nerede bulunurlarsa fakîrlere verilmesi bâbı 1422

65-İmâmın (yânî devlet başkanı veyâ onun yerinde bulunan yüksek idâre adamının) sadaka sâhibi lehine salât ve duâ etmesi. Ve Allah'ın şu kavli bâbı: "Onların mallarından sadaka al ki, bununla kendilerini temizlemiş ve bununla onları bereketlendirmiş olasın. Ve onlara duâ et. Çünkü senin duâ etmen onlar için sükûnettir" (et-Tevbe: 103) 1424

66-Denizden çıkarılacak şeylerin zekât vergisine tâbi' tutulup tutulmayacağı bâbı 1442

67-Bâb: Rikâzda beşte bir (nisbetinde vergi) vardır 1427

68-Yüce Allah'ın: "Sadakalar, zekât işinde çalışan me'mûrlar için de... bir hakktır" (et-Tevbe: 60) kavli ile zekât me'mûrlarının, devlet başkanı olan imâm huzûrunda hesâba çekilmeleri bâbı 1430

69-Sadaka develerinin ve sütlerinin sırf yolculara tahsîs edilip o yolda kullanılmaları bâbı 1431

70-İmâmın sadaka develerini kendi eliyle damgalayıp alâmetlemesi bâbı 1432

26-EBVÂBU SADAKATİ'L-FITR
(Fıtr Sadakası Bâbları)

1-Fıtr sadakasının farzlığı bâbı 1433

2-Fıtr sadakası müslümânlardan köle ve diğerleri üzerine vâcibdir bâbı 1434

3-"Fıtr sadakası arpadan bir sâ'dır" bâbı 1436

4-"Fıtır sadakası taamdan (yânî buğdaydan veyâ herhangibir yiyecek maddesinden) bir sâ' idi" bâbı 1436

5-Fıtr sadakası hurmadan bir sâ idi bâbı 1437

6-(Fıtr sadakası) kuru üzümden bir sâ' idi bâbı 1437

7-Fıtr sadakası bayram namâzından önce(verilmeli)dir bâbı 1438

8-Fıtr sadakasının hürr kimse üzerine de, köle üzerine de vucûbu bâbı 1439

9-Fıtr sadakası küçük çocuk üzerine de, büyük kimse üzerine de vâcibdir bâbı 1441

27-KİTÂBU'L-HACC
(Hacc Kitâbı)

1-Haccın vucûbu, fazîleti ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ona bir yol bulabilenlerin Beyt'i hacc etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim küfr eder-

se, şübhesiz ki Allah âlemlerden ganîdir" (Âlu İmrân: 97) 1442
2-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "İnsanlar içinde haccı i'lân et. Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde (biniciler) olarak sana gelsinler. Tâ ki kendilerine âid olan menfâatlere şâhid (ve hâzır) olsunlar..." (el-Hacc: 27-28) 1444
3-(Tevâzû için) deve semeri üzerinde hacc etmek bâbı 1445
4-Mebrûr haccın fazîleti bâbı 1446
5-Hacc ve umre mîkaatlarının farz edilişi bâbı 1448
6-Yüce Allah'ın: "... Bir de azıklanın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı, takvâlı olmaktır..." (el-Bakara: 197) kavli bâbı 1449
7-Mekke ahâlîsinin hacc ve umre için yüksek sesle telbiye okuyacakları yer bâbı 1450
8-Medîne ahâlîsinin mîkaadı Zu'l-Huleyfe mevkii olduğu ve Medîne yönünden gelenlerin Zu'l-Huleyfe'den evvel ihrâm ve telbiye etmeyecekleri bâbı 1451
9-Şâm ahâlîsinin ihrâm ve telbiye etme yeri bâbı 1452
10-Necd ahâlîsinin ihrâm ve telbiye etme yeri bâbı 1453
11-İkaamet yerleri mîkaatların berisinde (yânî vatanları mîkaatlarla Mekke arasında) olan kimselerin ihrâm ve telbiye etme yerleri bâbı 1454
12-Yemen ahâlîsinin ihrâm ve telbiye edecek yerleri bâbı 1454
13-Bâb: Zâtu Irk mevkii Irâk ahâlîsi için mîkaattır 1455
14-Bâb 1456
15-Peygamber(S)'in -Mekke'ye gidişte, Medîne'nin- Şecere yolu üzerinden çıkması bâbı 1457
16-Peygamber(S)'in "el-Akîk, mübârek bir vâdîdir" kavli bâbı 1457
17-(Hacc esnâsında) elbiseden güzel kokunun üç kerre yıkanması bâbı 1459
18-İhrâma girme sırasında koku sürmek, şahsın ihrâma girmek istediğinde giyebileceği şey, ihrâmlının taranacağı ve kendine yağ sürebileceği bâbı 1461
19-Saçlarını yapışkan bir şeyle bir yere toplamış olarak telbiye eden kimse bâbı 1462
20-Zu'l-Huleyfe Mescidi yanında yüksek sesle telbiye etmek bâbı 1463
21-İhrâma giren kimsenin giymeyeceği elbiseler bâbı 1464
22-Hacc yolunda bir bineğe binmek ve bineğin arka tarafına da bir başkasını bindirmek bâbı 1464
23-İhrâma giren kimsenin elbiseler, ridâlar ve izârlar nev'inden giyebileceği şeyler bâbı 1465
24-Zu'l-Huleyfe'de geceleyip nihâyet sabâha giren kimse bâbı 1468
25-Telbiye ile sesi yükseltmek bâbı 1469
26-Telbiye(nin keyfiyeti) bâbı 1469
27-Binek hayvanı üzerine binişten sonra yapılan telbiyeden önce tahmîd, tesbîh ve tekbîr (yapılacağı) bâbı 1471
28-Binek vâsıtası kendisini dümdüz doğrulttuğu zamân telbiye eden kimse bâbı 1472
29-Kıble tarafına yönelerek telbiye etmek bâbı 1472
30-İhrâmlının, vâdînin içine indiğinde telbiye etmesi bâbı 1473
31-Bâb: Hayızlı ve nifâslı kadınlar nasıl ihrâma girerler? 1474

32-Peygamber(S)'in zamânında Peygamber'in ihrâma girmesi gibi ihrâma girip telbiye eden kimse bâbı 1475

33-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Hacc (ayları) bilinen aylardır. İşte kim onlarda haccı (kendine) farz ederse, artık haccda kadına yaklaşmak (veyâ kötü söz söylemek), günâh yapmak, kavga etmek yoktur..." (el-Bakara: 197); "Sana yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanların fâidesi için, bir de hacc için vakit ölçüleridir.." (el-Bakara: 189) 1478

34-Temettu', ıkrân, ifrâd hacclarının beyânı ile berâberinde hedy (kurbân) bulunmayan kimseler için haccın feshedilmesi (ve umreye çevrilmesinin cevâzı) bâbı 1482

35-Hacc niyetiyle ihrâma girip telbiye eden ve haccın nev'ini isimlendirip ta'yîn eden kimse bâbı 1489

36-Temettu' bâbı 1489

37-Yüce Allah'ın: "... Bu, âilesi Mescidi Harâm'da bulunmayanlara âiddir. Allah'tan ittikaa edin ve bilin ki Allah, cezâsı cidden çetîn olandır" (el-Bakara: 196) kavlinin tefsîri bâbı 1490

38-Mekke'ye girme sırasında yıkanmak bâbı 1492

39-Mekke'ye gündüzleyin yâhud geceleyin girilmesi(nin meşrû'luğu) bâbı 1493

40-İhrâmlının Mekke'ye nereden gireceği bâbı 1493

41-Bâb: İhrâmlı Mekke'den çıkışta nereden çıkar? 1494

42-Mekke ve Mekke'nin en meşhûr binâsı olan Ka'be'nin fazîleti ile Yüce Allah'ın şu kavlinin tefsîri bâbı: "Hani biz Beyt'i insanlar için bir toplantı yeri ve emîn bir mahall yapmıştık (hatırlayın). Siz de İbrâhîm Makaamı'ndan bir namâzgâh edinin. İbrâhîm ile İsmâîl'e de: 'Evimi, tavâf edenler, ibâdet kasdıyle orada kalanlar, rukû' ve sucûd eyleyenler için titizlikle temizleyin' diye kuvvetli emir vermiştik. Hani İbrâhîm: 'Ey Rabb'im! Burasını emniyetli bir şehir yap ve ahâlîsinden Allah'a ve âhiret gününe inananları türlü mahsûller ve servetlerle rızıklandır' demişti. (Allah da:) Kâfir olanı dahî kısa bir zamân için (yaşadığı müddetçe) fâidelendireceğim. Sonra onu cehennem azâbına icbâr edeceğim. Varacağı yer ne kötüdür, buyurmuştu. Hani İbrâhîm o Beyt'in temellerini İsmâîl ile birlikte yükseltiyordu (da ikisi de şöyle duâ etmişlerdi): 'Ey Rabb'imiz, bizden (şu hizmeti) kabûl buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen. Ey Rabb'imiz, ikimizi de sana teslîmiyette sâbit kıl. Soyumuzdan da (yalnız sana boyun eğen) müslümân bir ümmet (yetiştir) ve bize ibâdet edeceğimiz yerleri (hacc amellerini) göster. Tevbemizi kabûl et. Çünkü tevbeleri en çok kabûl eden, kemâliyle acıyan Sen'sin Sen!" (el-Bakara: 125-127) 1497

4. CİLD

43-Mekke Haremi'nin fadlı ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "(De ki:) Ben ancak bu şehrin Rabb'ine -ki O buna hurmet vermiştir- ibâdet etmekle emrolundum. Herşey O'nundur. Ben müslümânlardan olmakla emrolundum" (en-Neml: 91); "... Biz onları tarafımızdan bir rızık olarak herşeyin mahsûllerinin gelip toplanacağı korkusuz bir Harem'de yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu (bu hakîkati) bilmezler" (el-Kasas: 57) 1525

44-Mekke evlerinin mîrâs edilmeleri, satılıp alınmaları(nın hükmü) ve bütün insanların hassaten el-Mescidü'l-Harem'de müsâvî oldukları bâbı 1527

45-Peygamber(S)'in Mekke'ye inmesi bâbı 1529

46-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hatırla o zamânı ki, İbrâhîm: 'Rabb'im! demişti, 'Bu şehri emniyetli kıl! Beni de, oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut. Rabb'im, çünkü onlar insanlardan birçoğunu baştan çıkardılar. Bundan sonra kim bana uyarsa işte bendendir. Kim de bana karşı gelirse hakîkat sen çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicisin. Ey Rabb'imiz, ben evlâdlarımdan kimini senin mukaddes olan evinin yanında, ekinsiz bir vâdîye yerleştirdim. Sebebi şudur ki Rabb'imiz, dosdoğru namâzlarını kılsınlar. Artık sen, insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir. Onların şükretmeleri ümîd edildiği için, kendilerini bâzı meyvelerle rızıklandır'" (İbrâhîm: 35-37) 1531

47-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah Ka'be'yi; o Beyti Harâm'ı, o harâm olan ayları, Mekke'ye hediye edilecek kurbânı ve onların boyunlarındaki gerdanlıkları insanlar için bir nizâm yaptı. Bu da Allah'ın göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bildiğini, Allah'ın (zâten herşeyi) hakkıyle bilici olduğunu sizin de bilmeniz içindir" (el-Mâide: 97) 1531

48-Ka'be örtüsü(nde tasarrufun hükmü) bâbı 1533

49-Ka'be'nin (zamânın sonunda) yıkılması bâbı 1535

50-el-Haceru'l-Esved hakkında zikredilen şeyler bâbı 1535

51-Ka'be'nin kapısının kapatılması ve içeriye giren kimsenin Beyt'in nâhiyelerinden hangisinde isterse namâz kılabileceği bâbı 1536

52-Ka'be içinde namâz kılmak bâbı 1537

53-Ka'be binâsının içine girmeyen kimse bâbı 1537

54-Ka'be'nin iç taraflarında tekbîr getiren kimse bâbı 1538

55-Bâb: Ka'be'yi tavâfta remel (yânî kısa adımlarla hızlı) yürüyüşünün başlaması nasıl oldu? 1539

56-Hacı adayının Mekke'ye geldiği zamân yapacağı her tavâfın evvelinde Haceri Esved'i isti'lâm etmesi ve tavâfın ilk üçünde remel yürüyüşü yapması bâbı 1540

57-Hacc ve umre(tavâflarının bir kısmın)da remel yürüyüşü yapmak bâbı 1541

58-Haceri Esved rüknünün deynekle isti'lâm edilmesi bâbı 1543

59-İki Yemânî köşeden başkasını isti'lâm etmeyen kimse bâbı 1543

60-Haceri Esved'in öpülmesi bâbı 1544

61-Tavâfta Haceri Esved'e geldiği zamân sâdece ona işâret eden kimse bâbı .. 1545

62-Haceri Esved rüknü yanında tekbîr edilmesi(nin müstehâblığı) bâbı 1546

63-Mekke'ye geldiğinde kendi evine dönmeden önce Beyt'i tavâf eden, sonra iki rek'at namâz kılan, sonra da (sa'y için) Safâ'ya çıkan kimse bâbı 1546

64-Kadınların erkeklerin berâberinde tavâfları bâbı 1549

65-Tavâf esnâsında kelâm etmek bâbı 1551

66-Bâb: Şahıs tavâf esnâsında çirkin görülen bir yürüme, yâhud bir kayış veyâ herhangi birşey gördüğü zamân onu koparır 1552

67-Bâb: Ka'be'yi çıplak kişi tavâf etmez; müşrik olan da hacc yapamaz 1552

68-Tavâf etmekte olan kimse tavâf esnâsında durduğu zamân (tavâfı kesilir mi yâhud kesilmez mi)? 1553

69-Bâb: Peygamber (S) yedi dolaşmalık tavâfı için iki rek'at namâz kıldı 1554
70-Mekke'ye gelip yaptığı ilk geliş tavâfından sonra tâ Arafât'a çıkıp tekrâr dönüp gelinceye kadar Ka'be'ye yaklaşmayan ve (nâfile) tavâf yapmayan kimse bâbı 1555
71-İki rek'at tavâf namâzını mescidden dışarı çıkarak kılan kimse bâbı 1556
72-İki rek'at tavâf namâzını Makaam(ı İbrâhîm)'ın arkasında kılan kimse bâbı 1557
73-Sabâh ve ikindi namâzlarından sonra tavâf etmek bâbı 1558
74-Rahatsız olan, (bir binite) binerek tavâf eder bâbı 1559
75-Hacılara su içirilmesi bâbı 1560
76-Zemzem suyu hakkında gelen haberler bâbı 1561
77-Kıraân haccı yapan kimsenin tavâfı bâbı 1562
78-Tavâfın abdestli yapılacağı bâbı 1565
79-Safâ ile Merve arasını sa'y etmenin vucûbu ve bu sa'yin Allah'ın şeâirinden (alâmetlerinden) kılınmış olduğu bâbı 1567
80-Safâ ile Merve arasında sa'yin keyfiyeti hakkında gelen haberler bâbı 1570
81-Bâb: Hayızlı kadın hacc ve umrede Ka'be'yi tavâf etmesi hâric, diğer menseklerin hepsini yerine getirir 1573
82-Mekkeli için ve temettu' haccı niyetiyle hâriçten gelen âfâkî hacı için Minâ'ya çıkacağı zamân, Mekke vâdîsindeki Bathâ'dan ve Mekke'nin diğer yerlerinden ihrâma girmesi bâbı 1577
83-Bâb: Terviye günü öğle namâzını nerede kılar? 1578
84-Minâ'daki namâz(ların keyfiyeti) bâbı 1579
85-Arefe günü orucu bâbı 1581
86-Minâ'dan kuşluk vakti Arafât'a giderken telbiye ve tekbîr etmek bâbı 1582
87-Arefe günü güneşin ortadan meylettiği zamân Arafât'ta vakfe yapılacak yere gitmek bâbı 1582
88-Arafât'ta binek üzerinde vakfe bâbı 1583
89-Arafât'ta, iki namâz arasını (öğle ile ikindi namâzlarını) birleştirmek bâbı .. 1584
90-Arafât'ta hutbenin kısa yapılması bâbı 1585
91-Vakfe yapılacak yere çabuk gitmek bâbı 1586
92-Vakfenin (başka yerde değil; ancak) Arafât'ta yapılacağı bâbı 1586
93-Arafât'tan ayrıldığı zamân Müzdelife'ye doğru yürüyüş bâbı 1588
94-Arafât ile Müzdelife arasında (herhangi bir ihtiyâcı yerine getirmek için) inmek bâbı 1589
95-Arafât'tan dönüş sırasında Peygamber'in sahâbîlerine sekînet emretmesi ve onlara kamçısıyle işâret eylemesi bâbı 1591
96-Müzdelife'de akşâm ve yatsı namâzlarını birleştirmek bâbı 1592
97-İki namâzı birleştiren ve aralarında tatavvu' namâzı kılmayan kimse bâbı .. 1593
98-Müzdelife'deki bu akşâm ve yatsı namâzlarından herbiri için ezân ve ikaamet eden kimse bâbı 1594

99-Âilesinin (kadın, çocuk, yaşlı gibi) zaîf kişilerini kondukları yerden geceleyin önden gönderen ve bu kişilerin Müzdelife'de vakfe yapmaları, duâ etmeleri akabinde ay kaybolduğu zamân onları yine önden Minâ'ya yollayan kimse bâbı 1595

100-Hacı adayı Müzdelife'de sabâh namâzını hangi vakitte kılar bâbı 1600

101-Bâb: Müzdelife'den Minâ'ya ne zamân hareket edilir? 1602

102-Nahr günü sabâhı Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiye etmek ve tekbîr getirmek ile Müzdelife'den Minâ'ya gidişte bineğin arka tarafına başka bir kimse bindirmek bâbı 1603

103-Bâb: "..Kim hacc kadar umre ile fâidelenmek isterse kolayına gelen bir kurbân (keser). Fakat onu bulamazsa, hacc günlerinde (ihrâmlı olarak) üç; döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak (vâcib olur ki) bunlar tam on gündür. Bu, âilesi (ikaamet yeri) Mescidi Harâm'da bulunmayanlara âiddir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, cezâsı cidden çetin olandır" (el-Bakara: 196) 1604

104-Kurbânlık develere binmek bâbı 1606

105-Hıll'den Harem'e berâberinde kurbânlık hayvan sevkeden kimse bâbı 1608

106-(Ka'beye hediye edeceği) kurbânlık hayvanı yoldan satın alan kimse bâbı. 1610

107-Zu'l-Huleyfe'de kurbânlık devesini alâmetleyip gerdanlık taktıktan sonra ihrâma giren kimse bâbı 1611

108-Kurbânlık develer ve sığırlar için gerdanlıklar bükülmesi bâbı 1612

109-Kurbânlık hayvanlara kurbânlık işâreti çizilmesi bâbı 1613

110-Kurbânlık hayvanlara bizzât kendi eliyle gerdanlıklar takan kimse bâbı 1614

111-Koyunlara gerdanlık takılması bâbı 1615

112-Renk renk boyanmış yünlerden gerdanlıklar bâbı 1616

113-Kurbânlık hayvana na'l gerdanlığı bağlamak bâbı 1616

114-Develer için hazırlanmış çullar bâbı 1618

115-Ka'be'ye hediyelik kurbânını yoldan satın alıp da gerdanlık takan kimse bâbı 1618

116-Erkeğin, kadınların emri olmaksızın, kendi kadınları adına sığır kesmesi bâbı 1619

117-Minâ'da, Peygamber(S)'in kurbân kestiği yerde kesmek bâbı 1620

118-Kurbânını bizzât kendi eliyle kesen kimse bâbı 1621

119-Develerin bağlanmış olarak kesilmesi bâbı 1622

120-Develerin ayakta oldukları hâlde kesilmesi bâbı 1622

121-Bâb: Kesiciye kurbândan hiçbirşey verilmez 1624

122-Bâb: Kurbân derileri sadaka edilir 1625

123-Bâb: Kurbân derilerinin çulları sadaka edilir 1625

124-Bâb: "Hatırla o zamânı ki, biz Beyt'in yerini İbrâhîm'e, bana hiçbir şeyi eş tutma, Beyt'imi tavâf edenler, kıyâm edenler, rukû' ve sucûd edenler için iyice temizle diye merci' yapmıştık. İnsanlar içinde haccı i'lân et. Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde binici olarak sana gelsinler. Tâ ki kendilerine âid menfaatlere şâhid ve hâzır olsunlar. Allah'ın rızk olarak kendilerine verdiği dört ayaklı kurbânlık hayvanlar üzerine ma'lûm olan günlerde Allah'ın adını ansınlar. İşte bunlardan yiyin, yoksulu, fakîri de doyurun. Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler ve o Beyti Atîk'ı tavâf etsinler. İşte emr budur. Kim Allah'ın hurmet edilmesini emrettiği şeyleri ta'zîmde bulunursa, bu, Rabb'i indinde kendisi için sırf hayırdır..." (el-Hacc: 26-30) 1626

125-Kurbân etinden sâhibinin yiyeceği ve sadaka yapacağı mikdâr bâbı 1627
126-Kurbânı tıraştan önce kesme(nin hükmü) bâbı 1629
127-İhrâma girme sırasında başının saçlarını yapışkan birşeyle toplayıp keçeleştiren ve ihrâmdan çıkışta da saçlarını kestiren kimse bâbı 1632
128-İhrâm'dan çıkış sırasında saçları kestirmek ve (kestirmeyip) kısaltmak bâbı 1633
129-Temettu' haccı yapan kimsenin umreyi yapmasının ardından (ihrâmdan çıkışında) saçlarını kısaltması bâbı 1636
130-Kurbân bayramının birinci günü Ka'be'ye (farz olan) ziyâret tavâfını yapmak bâbı 1636
131-Bâb: Hacı, Akabe cemresini akşâma girdikten sonra (yânî öğleden sonra veyâ geceleyin) taşladığı, yâhud unutarak veyâ bilmeyerek kurbân kesmeden önce tıraş olduğu zamân (üzerine darlık yoktur) 1638
132-Cemre yanında binek üzerinde fetvâ vermek bâbı 1639
133-Minâ günlerinde hutbe bâbı 1641
134-Bâb: Su içirme vazîfesi sâhibleri yâhud onlardan başkaları Minâ geceleri süresinde Mekke'de gece geçirirler mi? 1646
135-Cemreleri taşlama (vakti) bâbı 1649
136-Akabe cemrelerinin vâdînin ortasından (aşağıdan yukarıya doğru) atılması bâbı 1650
137-Cemreleri yedişer taş atmak bâbı 1651
138-Akabe cemresine, Beyt'i soluna alıp da taş atan kimse bâbı 1652
139-Bâb: Hacı, herbir çakılı atışıyle berâber Allâhu Ekber diye tekbîr getirir 1652
140-Akabe cemresini taşlayıp da onun yanında vakfe yapmayan kimse bâbı 1654
141-Bâb: Hacı, Akabe cemresinden başka olan diğer birinci ve ikinci cemreleri taşladığında, onların yanındaki düzlüğe girer, kıbleye yönelmiş olarak orada uzunca bir süre dikelir (vakfe yapar) 1654
142-Cemretu'd-Dünyâ ile Cemretu'l-Vustâ yanında (duâ için) elleri kaldırmak bâbı 1655
143-(Minâ tarafındaki) birinci ve ikinci cemreler yanında duâ etmek bâbı 1656
144-Nahr günü Akabe cemrelerini taşladıktan sonra güzel koku sürünmek ve ifâda tavâfından önce tıraş olmak bâbı 1657
145-Vedâ tavâfı(nın hükmü) bâbı 1658
146-Bâb: Kadın, (haccın rüknü olan) ifâda tavâfını yapmasının ardından hayızlandığı zamân? 1659
147-Minâ'dan memleketlere hareket edip dağılma gününde ikindi namâzını el-Abtâh'da kılan kimse bâbı 1663
148-Muhassab mevkiinde konaklama(nın hükmü) bâbı 1665
149-Mekke'ye gelişte, Mekke'ye girmeden önce (alt tarafındaki) Zû Tuvâ mevkiinde konaklama, Mekke'den Medîne'ye döndüğünde Zu'l-Huleyfe'deki Bathâ'da konaklama bâbı 1665
150-Mekke'den dönme sırasında Zû Tuvâ mevkiinde konaklayan kimse bâbı 1667
151-Hacc mevsimi günlerinde ticâret yapmak ve Câhiliyet panayırlarında alış-veriş etmek bâbı 1668
152-Muhassab'dan gecenin son vaktinde kalkıp yola gitmek bâbı 1669

28-EBVÂBU'L-UMRE
(Umre Bâbları)

1-Umrenin vucûbu ve fazîleti bâbı 1671
2-Hacc yapmadan evvel umre yapan kimse bâbı 1672
3-Bâb: Peygamber (S) kaç kerre umre yaptı? 1673
4-Ramazân ayında (yapılacak) umre bâbı 1677
5-Muhassab gecesinde ve ondan başka gecelerde umre yapmak bâbı 1678
6-Ten'îm mevkiinden umre yapmak bâbı 1679
7-Haccı tamamladıktan sonra kurbânsız olarak umre yapmak bâbı 1681
8-Umrenin ecri, yüklenilen yorgunluk mikdârına göredir bâbı 1682
9-Umre yapan kimse, umre tavâfını yaptıktan sonra Mekke'den çıktığı takdîrde, umre tavâfı ona vedâ tavâfı yerine kâfî gelir mi? bâbı 1683
10-Bâb: İnsan haccda yapacağı şeyleri umrede de yapar 1685
11-Bâb: Umre yapan kişi ihrâmdan ne zamân çıkar? 1688
12-İnsanın haccdan yâhud umreden yâhud gazve seferinden döndüğünde söyleyeceği sözler bâbı 1691
13-Gelmekte olan hacıları karşılamak ve üç kişiyi bir binek hayvanı üzerine bindirmek bâbı 1692
14-Yolcunun (kendi menziline) gündüzleyin gelmesi bâbı 1693
15-Yolcunun âilesi yanına öğle ile akşâm arasındaki zamân içinde girmesi bâbı 1693
16-Bâb: Yolcu gelmek istediği şehire ulaştığı zamân, âilesi yanına gece içinde gelmez 1694
17-Şehre ulaştığı zamân bineğini sür'atlendiren kimse bâbı 1694
18-Yüce Allah'ın: "Evlere kapılarından girin" (el-Bakara: 189) kavli bâbı 1695
19-Bâb: "Sefer azâbdan bir parçadır" 1696
20-Yolcu, yürümek kendisi için mühim olduğu zamân âilesine dönüşü çabuklaştırır bâbı 1696

29-EBVÂBU'L-MUHSAR ve CEZÂİ'S-SAYD
(Men' Olunan Kimse ve Avlanma Cezâsı Bâbları)

1-Men' olunan kimse, avlanma cezâsı ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Haccı da, umreyi de Allah için tamam yapın. Fakat bunlardan alıkonursanız, o hâlde kolayınıza gelen kurbân (gönderin), kurbân yerine varıncaya kadar başınızı tıraş etmeyin..." (el-Bakara 196) 1698
2-Bâb: Umre yapmağa girişen kimse bundan alıkonulduğu zamân (nasıl yapar)? 1699
3-Haccda men' olunmak bâbı 1702
4-Alıkonulma hâlinde kurbân kesmek, tıraştan evveldir bâbı 1703
5-Alıkonulan kişi üzerine -yapamadığı hacc yâhud umreden dolayı- bedel (yânî kazâ etmek) yoktur diyen kimse bâbı 1705

6-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: (Kurbân yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin.) Artık içinizden kim hasta olur yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan veyâ sadakadan yâhud da kurbândan (biriyle) fidye (vâcib olur)..." (el-Bakara: 196) 1706

7-Yüce Allah'ın "Ya sadakadan.." (el-Bakara: 196) kavli(nin tefsîri) bâbı 1707

8-Bâb: Fidye hakkındaki doyurma (her fakîre) yarım sâ'dır 1708

9-Bâb: "en-Nüsük", koyun'dur 1709

10-Yüce Allah'ın: "Artık haccda refes yoktur" (el-Bakara: 197) kavli bâbı 1711

11-Azîz ve Celîl olan Allah'ın: "Haccda itâatsizlik yapmak ve kavga etmek yoktur" (el-Bakara: 197) kavli bâbı 1711

12-Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. İhrâmlının avlanma ve benzeri fiillerinin cezâsı ile Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, siz ihrâmlı bulunurken av öldürmeyin; içinizden kim onu bilerek öldürürse (üzerine) öldürdüğü o hayvanın benzeri bir cezâ vardır ki, Ka'be'ye ulaşıcı bir kurbânlık olmak üzere, bunu içinizden adâlet sâhibi iki adam hüküm (ve takdîr) edecektir. Yâhud bir keffâret vardır ki (o nisbette) yoksulu doyurmak, yâhud onun dengi oruç tutmaktır. Tâ ki bu sûretle o, ettiğinin vebâlini tatmış olsun. Allah geçmişi bağışladı. (Fakat) kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikaamını alır. Allah mutlak gâlibdir, intikaam sâhibidir. Deniz avı yapmak ve onu yemek -kendinize de misâfire de bir fâide olmak üzere- sizin için halâl edildi. İhrâmda bulunduğunuz müddetçe ise, kara avı harâm kılındı. Huzûruna varıp toplanacağınız Allah'tan korkun" (el-Mâide: 95-96) 1712

13-Bâb: İhrâmsız olan av avladığı ve avı ihrâmlıya hediye ettiği zamân, ihrâmlı bunu yer 1713

14-Bâb: İhrâmlılar bir av hayvanı görüp de güldükleri ve içlerindeki ihrâmsız kimse avı anladığı zamân (hüküm nedir)? 1715

15-Bâb: İhrâmlı olan, ihrâmsız kişiye avı öldürmesi husûsunda (fiil veyâ sözle) yardım etmez 1717

16-Bâb: İhrâmlı bulunan kişi, ihrâmsızın avlaması için av hayvânına doğru (fiilî ve sözlü) işâret yapmaz 1718

17-Bâb: İhrâmsız olan kimse ihrâmlıya canlı bir yaban eşeği hediye ettiği zamân kabûl etmez 1720

18-İhrâmlı kimsenin hayvanlardan öldürebileceği nevi'ler bâbı 1721

19-Bâb: Harem'in ağacı kesilmez 1723

20-Bâb: Harem'in av hayvanı ürkütülmez 1725

21-Bâb: Mekke'de kıtâl yapmak halâl olmaz 1726

22-İhrâmlı için kan alma tedâvîsi bâbı 1727

23-İhrâmlının eşlendirilip evlendirilmesi bâbı 1728

24-İhrâmlı erkek ve ihrâmlı kadın için nehy edilen kokular bâbı 1729

25-İhrâmlının yıkanması bâbı 1731

26-İhrâmlının iki edik bulamadığı zamân, iki mest giymesi bâbı 1732

27-Bâb: "İhrâma girmek isteyen kimse izâr bulamadığı zamân şalvar giysin" .. 1733

28-(İhtiyâç duyduğu zamân) ihrâmlının silâh kuşanması bâbı 1734

29-Harem'e ve Mekke'ye (hacc ve umre yapmayacaklar için) ihrâmsız olarak girmek bâbı 1734

30-Bâb: İnsan üzerinde gömlek olduğu hâlde bilmeyerek ihrâma girdiği zamân? 1736
31-Arafât'ta ölen ihrâmlının (hükmü) bâbı 1737
32-İhrâmı içinde öldüğü zamân ihrâmlının (yıkanma, kefenlenme keyfiyeti ile diğer işlerinde uygulanacak) sünneti beyân bâbı 1738
33-Ölü adına hacc yapmak; ölü adına adakları yerine getirmek ve erkek, kadın adına hacc yapar bâbı 1739
34-Binek üzerinde durmaya gücü yetmeyen kimse adına hacc yapmak bâbı 1740
35-Kadının erkek adına (vekâleten) hacc yapması bâbı 1741
36-Çocukların hacc yapması bâbı 1741
37-Kadınların hacc etmesi bâbı 1743
38-Ka'be'ye kadar yürümeyi adayan kimse bâbı 1746

30-FADÂİLU MEDÎNE
(Medîne'nin Fazîletleri)

1-Medîne'nin Haremi bâbı 1749
2-Medîne'nin fazîleti ve onun (şerrli) insanları dışarıya süreceği bâbı 1752
3-Bâb: "el-Medîne Tâbe'dir" 1753
4-Medîne'nin iki lâbesi (iki kara taşlık tepesi) bâbı 1753
5-Medîne'den yüz çevirip uzaklaşan kimse bâbı 1754
6-Bâb: "İmân Medîne'ye toplanır" 1756
7-Medîne ahâlîsine kötülük yapmak isteyen kimse bâbı 1756
8-Medîne'nin taştan yapılmış büyük binâları bâbı 1757
9-Bâb: Deccâl Medîne'ye girmez 1757
10-Bâb: Medîne pis ve kötü olanı dışarıya atar 1760
11-Bâb 1761
12-Peygamber(S)'in Medîne etrafının boş ve ıssız bırakılmasını hoş görmemesi bâbı 1762
13-Bâb 1762

31-KİTÂBU'S-SAVM
(Oruç Tutmak Kitâbı)

1-Ramazân orucunun vucûbu ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, evvelki(ümmet)lere yazıldığı gibi sizin üzerinize de oruç tutmak yazıldı, tâ ki korunasınız" (el-Bakara: 183) 1766
2-Oruç tutmanın fazîleti bâbı 1768
3-Bâb: Oruç tutmak (günâhlara) keffârettir 1769
4-Bâb: er-Reyyân (kapısı) oruç tutanlar içindir 1770
5-Bâb: "Ramazân" mı, yâhud "Ramazân ayı" mı denilir? 1772
6-Ramazân orucunu inanarak, sevâbını Allah'tan umarak ve (tam ihlâsla) niyet ederek tutan kimse bâbı 1773
7-Bâb: Peygamber(S)'in en cömert olduğu zamân ramazân ayı olurdu 1774
8-Oruçta iken yalan söylemeyi ve yalan ile amel etmeyi terkeylemeyen kimse bâbı 1775
9-Bâb: İnsan söğüldüğü zamân "Ben oruçluyum" der mi? 1775
10-Bekârlığın baskısıyle nefsinin harâma düşmesinden endîşe eden kimsenin oruç tutması bâbı 1776
11-Peygamber(S)'in: "Ramazân hilâlini gördüğünüz zamân oruç tutun, şevvâl hilâlini gördüğünüz vakit de iftâr edin (bayram yapın)" sözü bâbı 1777

12-Bâb: İki bayram ayları noksan olmazlar 1781
13-Peygamber(S)'in: "Biz yazı yazmaz ve (yıldız) hesâbı yapmayız" sözü(nü beyân) bâbı 1782
14-Bâb: "Hiçbir kimse bir günün ve iki günün orucuyla ramazânın önüne geçmesin" 1783
15-Zikri ulu olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Oruç (günlerinizin) gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size halâl edildi. Onlar sizin için, siz de onlar için birer libâssınız. Allah nefislerinize karşı za'f göstermekte olduğunuzu bildi de tevbenizi kabûl etti, sizi bağışladı. Artık (bundan sonra geceleri) onlara yaklaşın ve Allah'ın hakkınızda yazdığını isteyin..." (el-Bakara: 178) 1784
16-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Bütün gece, sâdık) fecr olan ak iplik kara iplikten size seçilinceye kadar yiyin, için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın..." (el-Bakara: 178) 1785
17-Peygamber(S)'in: "Sakın sizleri Bilâl'in ezânı sahûrunuzdan men' etmesin" kavli bâbı 1787
18-Sahûru geciktirmek bâbı 1788
19-Sahûr ile sabâh namâzı arasında ne kadar zamân vardır? bâbı 1789
20-Peygamber (S) ve sahâbîleri, oruçlarını arka arkaya ekledikleri ve geceleyin sahûr yemeği yemek zikrolunmadığı için, bunu vâcib kılmayarak sahûr yemeği yemenin bereketi bâbı 1789
21-Bâb: İnsan oruç tutmaya gündüzleyin niyet ettiği zamân (sahîh olur mu olmaz mı)? 1791
22-Cünüb olarak sabâha giren oruçlunun hâli bâbı 1792
23-Oruçlu olan erkek ve kadının derilerini birbirlerine sürüşmeleri(nin hükmü) bâbı 1794
24-Oruçlu için öpme(nin hükmü) bâbı 1795
25-Oruçlunun yıkanması bâbı 1796
26-Oruçlunun unutarak yediği ve içtiği zamândaki hüküm bâbı 1798
27-Oruçlunun yaş ve kuru misvakla dişlerini fırçalaması bâbı 1799
28-Peygamber(S)'in: "Herhangi biriniz abdest aldığı zamân burnuna su çeksin" hadîsi bâbı 1701
29-Bâb: Oruçlu, ramazân gündüzünde bilerek cinsî münâsebet yaptığı zamân (kendisine keffâret vâcib olur) 1802
30-Bâb: Oruçlu, keffâret yapacağı hiçbirşeyi yok iken ramazân gündüzünde bilerek cinsî münâsebet yapar da, bu arada kendisine sadaka verilirse, o bunu keffâret yapsın 1804
31-Ramazân gündüzünde cinsî münâsebet yapan oruçlu, âile ferdleri mutâc bulunduklarında keffâret erzâkından kendi âilesine yedirir mi bâbı 1805
32-Oruçlu için kan aldırmanın ve kusmanın hükmü bâbı 1807
33-Yolculukta oruç tutma ve oruç tutmama(nın hükmü) bâbı 1810
34-Bâb: İnsan ramazândan birkaç oruç tutsa, sonra yolculuk etse? 1812
35-Peygamber(S)'in, sıcak şiddetliyken güneş çarpmış da gölgelendirilen kimse için "Seferde oruç tutmak hâlis ibâdet cümlesinden değildir" sözü bâbı 1813
36-Bâb: Peygamber'in sahâbîleri seferde oruç tutmak ve tutmamak husûsunda birbirlerini ayıplamadılar 1814

37-Yolculuk sırasında insanlar kendisini görmeleri (ve ona uymaları) için orucunu bozan kimse bâbı 1815
38-Bâb: "Oruca tâkat getirenler üzerine (eğer oruç tutmazlarsa) bir fidye vardır" (el-Bakara: 183) 1816
39-Bâb: Ramazân orucunun kazâsı ne zamân yerine getirilip ödenir? 1818
40-Hayızlı kadın orucu ve namâzı bırakır bâbı 1819
41-Üzerinde oruç borcu olduğu hâlde ölen kimse bâbı 1820
42-Bâb: Oruçlunun iftâr etmesi ne zamân halâl olur? 1823
43-Bâb: Oruçlu kendisine kolay gelen su ve diğer herhangi bir şeyle orucunu bozar 1824
44-İftârın, vaktinden geciktirilmemesi bâbı 1825
45-Bâb: Oruçlu ramazânda (güneş batlı sanarak) orucunu bozsa, sonra da güneş meydana çıksa? 1826
46-Çocukların orucu bâbı 1827
47-Visâl orucu (yânî bir günün orucunu öbür günün orucuna yemeden içmeden ekleyip ulamanın hükmü) 1828
48-Orucunda birbirine eklemeyi çoğaltanlara (Peygamber tarafından) cezâ verilmesi bâbı 1830
49-Bir gününün orucunu seher vaktine kadar ulaştırmak bâbı 1832
50-Nâfile olarak oruçlu bulunan dîn kardeşine bu orucunu bozdurmaya yemîn eden ve orucu bozmak kendisine daha hayırlı olduğu takdîrde, orucunu bozan kimseye bir ödeme gerekmediği görüşünde bulunan kimse bâbı 1833
51-Şa'bân ayında tutulan oruc(un fazîleti) bâbı 1835
52-Peygamber(S)'in nâfile orucu tutması ve tutmaması nev'inden zikrolunan şeyler bâbı 1836
53-Konuğun (kendisini konuklayıp ağırlayan kimsenin tutmakta olduğu nâfile) orucundaki hakkı bâbı 1839
54-Nâfile oruç tutmakta bedenin (sağlığının gözetilmesi, merhamet ve şefkat edilmesi) hakkı bâbı 1839
55-Dehr (yânî bütün sene) orucu bâbı 1841
56-Nâfile oruç husûsunda ehlin (yânî çocukların, eşin ve diğer yakınların) hakkı bâbı 1842
57-Bir gün oruç tutmak ve bir gün iftâr etmek bâbı 1844
58-Dâvûd aleyhi's-selâmın orucu bâbı 1844
59-Her ayın onüç, ondört, onbeşinci günleri olan "Eyyâmu'l-Bîd"de oruç tutmak bâbı 1846
60-Bir topluluğu ziyâret edip de onların yanında iftâr etmeyen kimse bâbı 1847
61-Ayın sonunda oruç tutmak bâbı 1849
62-Cumua günü orucu bâbı 1850
63-Bâb: İnsan herhangibir ibâdeti günlerden birine ayırıp tahsîs eder mi? 1851
64-Arefe günü orucu bâbı 1852
65-Ramazân bayramı gününde oruç (tutmanın hükmü) bâbı 1853
66-Kurban bayramının birinci gününde oruç (tutmanın hükmü) bâbı 1854

67-Teşrîk günlerinde oruç tutma(nın hükmü) bâbı 1856
68-Âşûrâ günü orucu(nun hükmü) bâbı 1858

32-KİTÂBU'S-SALÂTİ'T-TERÂVÎH
(Terâvîh Namâzı Kitâbı)

1-Ramazân gecelerinde ibâdetle kaaim olan kimselerin fazîleti bâbı 1862
2-Kadir gecesinin fazîleti ve Yüce Allah'ın şu kavlinin beyânı bâbı: "Gerçek biz onu (Kur'ân'ı) kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin (o büyük şerefini) sana bildiren nedir? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda melekler ve rûh Rabb'lerinin izniyle herbir iş için iner de iner. O gece, tan yeri ağarıncaya kadar bir selâmdır" (el-Kadr: 1-5) 1867
3-Kadir gecesinin ramazânın son yedisi içinde aranması bâbı 1869
4-Kadir gecesinin ramazânın son on gününden olan tek sayılı geceler içinde aranması bâbı 1870
5-İnsanların kavga etmeleri sebebiyle kadir gecesinin ta'yîni bilgisinin kaldırılması bâbı 1873
6-Ramazânda son on içinde sıkı çalışmak bâbı 1874

33-EBVÂBU'L-İ'TİKÂF FÎ AŞRİ'L-EVÂHİR
(Ramazânın Son On Gününde İ'tikâf Bâbları)

1-Yüce Allah'ın şu kavlinden dolayı i'tikâf mescidlerin hepsinde yapılabilir bâbı: "Mescidlerde i'tikâfta bulunduğunuz zamân kadınlarınıza (geceleri de) yaklaşmayın. Bu hükümler Allah'ın sınırlarıdır. Sakın o sınırlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini böylece insanlara açıklar, tâ ki korunsunlar" (el-Bakara: 187) 1876
2-Hayızlı kadın i'tikâftaki erkeğinin saçlarını tarayabilir bâbı 1878
3-Bâb: İ'tikâf eden kişi zarûrî bir ihtiyâç için olmak müstesnâ, kendi evine girmez 1879
4-İ'tikâf eden kişinin yıkanması bâbı 1879
5-Geceleyin i'tikâf bâbı 1880
6-Kadınların i'tikâf etmeleri bâbı 1880
7-Mescidin içine çadırlar kurulduğu bâbı 1881
8-Bâb: İ'tikâf etmekte olan kimse ihtiyâçlarından dolayı mescidin kapısına kadar çıkar mı? 1882
9-Peygamber'in i'tikâfı ve Peygamber (S) ayın yirminci sabâhında dışarı çıktı bâbı 1883
10-İstihâzalı kadının i'tikâfı bâbı 1885
11-Kocası i'tikâfta iken kadının kocasını ziyâret etmesi bâbı 1885
12-Bâb: İ'tikâf etmekte olan kimse kendini (söz ve fiille) müdâfaa eder mi? 1886
13-Sabâh vaktinde i'tikâf yerinden çıkan kimse bâbı 1887
14-Şevvâl ayında i'tikâfın beyânı bâbı 1888
15-İ'tikâfa girdiği zamân kendisine oruç tutmayı şart görmeyen kimse bâbı 1889
16-Bâb: Câhiliyet'te i'tikâf etmeyi adayıp, sonra İslâm'a girdiği zamân (adağını yerine getirmesi gerekir mi yoksa gerekmez mi)? 1890
17-Ramazândan ortadaki on günde i'tikâf bâbı 1890

18-İ'tikâf etmeyi irâde eden, sonra da kendisine (yapmak istediği i'tikâfı terkedip,) i'tikâftan çıkma fikri zâhir olan kimsenin durumunu beyân bâbı 1891
19-İ'tikâftaki insanın yıkatmak için başını (i'tikâf yerinin dışında bulunan) odaya sokması bâbı 1892

34-KİTÂBU'L-BUYÛ'
(Alışverişler Kitâbı)

1-Yüce Allah'ın şu kavilleri hakkında gelen hadîsler bâbı: "Artık cumua namâzı kılınınca yeryüzüne dağılın. Allah'ın fadlından nasîb arayın. Allah'ı çok zikredin. Tâ ki umduğunuza kavuşasınız. Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zamân ona yönelip dağıldılar. Seni ayakta bıraktılar. De ki: Allah nezdindeki, eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır. Allah, rızk verenlerin en hayırlısıdır" (el-Cumua: 9-11); "Ey îmân edenler, birbirinizin mallarını aranızda harâm sebeblerle yemeyin. Meğer ki o mallar sizden karşılıklı bir rızâdan doğan bir ticâret malı olsun..." (en-Nisâ: 29) 1894
2-Bâb: "Halâl bellidir, harâm da bellidir; fakat bu ikisi arasında birtakım şübheli şeyler vardır" 1900
3-Şübheli şeylerin tefsîri bâbı 1901
4-Uzak durulacak şübheli şeyler bâbı 1904
5-Vesveseleri ve benzerleri olan hâtıraları sakınılması gereken şübheli şeyler nev'inden görmeyen kimse bâbı 1905
6-Yüce Allah'ın: "Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zamân ona yönelip dağıldılar..." (el-Cumua: 11) kavli bâbı 1906
7-Malı nereden kazandığına aldırmayan kimse bâbı 1907
8-Karada ticâret (yapmanın mübâhlığı) ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Öyle adamlar vardır ki, onları ne bir ticâret, ne bir alışveriş Allah'ı zikretmekten, dosdoğru namâz kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalblerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar" (en-Nûr: 37) 1908
9-Ticâret için çıkmak ve Yüce Allah'ın: "Artık o namâz kılınınca yeryüzüne dağılın, Allah'ın fadlından (nasîb) arayın..." (el-Cumua: 10) kavli bâbı 1909
10-Denizde ticâret bâbı 1911
11-Bâb: "Onlar bir ticâret yâhud bir eğlence gördükleri zamân ona yönelip dağıldılar..." (el-Cumua: 11) 1912
12-Yüce Allah'ın: "Ey îmân edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden infâk edin..." (el-Bakara: 267) kavli(nin tefsîri) bâbı 1913
13-Rızkında genişlik isteyen kimse bâbı 1914
14-Peygamber(S)'in müddetle satın alması bâbı 1915
15-Kişinin kazanması ve eliyle çalışması bâbı 1916
16-Alışverişte kolaylıklı ve müsâmahalı (yânî mülâyim ve cömert) olmak bâbı 1918
17-(Borçlu olan) zengine mühlet veren kimse(nin fazîleti) bâbı 1919
18-(Borçlu olan) fakîre mühlet veren kimse(nin fazîleti) bâbı 1920
19-Bâb: Satıcı ile satınalıcı (mal ve bedelin ayıbını) birbirlerine beyân ettikleri; ayıbı gizlemedikleri ve birbirlerine doğru öğüt verdikleri zamân (alışverişleri kendilerine bereketli kılınır) 1922

20-Çeşitli nevi'lerden karışık olan hurmanın alışverişi bâbı 1924
21-Et satıcı ve hayvan kesici hakkında denilen şeyler bâbı 1924
22-Alışverişte yalan söylemenin ve ayıp gizlemenin bereketi giderip mahvetmesi bâbı 1925
23-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, ribâyı (fâizi) kat kat artırılmış olarak yemeyin. Allah'tan korkun; tâ ki murâdınıza eresiniz" (Âlu İmrân: 130) 1926
24-Ribânın yiyicisi, şâhidi, yazıcısı ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ribâ yiyenler, kendilerini şeytân çarpmıştan başka bir hâlde kalkmazlar. Böyle olması da onların 'Alım satım da ancak ribâ gibidir' demelerindendir. Hâlbuki Allah alışverişi halâl, ribâyı harâm kılmıştır. Bundan böyle kim Rabb'inden kendisine bir öğüt gelip de (fâizden) vazgeçerse geçmişi ona ve işi de Allah'a âiddir. Kim de tekrâr (fâize) dönerse onlar o ateşin yârânıdırlar ki, orada onlar ebedî kalıcıdırlar" (el-Bakara: 275) 1927
25-Yüce Allah'ın şu kavli sebebiyle, ribâ yedirici (kimsenin günâhını beyân) bâbı: "Ey îmân edenler, (gerçek) mü'minler iseniz Allah'tan korkun, fâizden (henüz alınmamış olup da) kalanı bırakın. İşte böyle yapmazsanız Allah'a ve Rasûlü'ne karşı harb(e girmiş olduğunuzu) bilin. Eğer (tefeciliğe) tevbe ederseniz mallarınızın başları yine sizindir. (Bu sûretle) ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz. Eğer (borçlu) darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamâna kadar mühlet (verin). Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır eğer bilirseniz. Öyle bir günden sakının ki, o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecektir" (el-Bakara: 278-281) .....
26-Bâb: "Allah ribânın bereketini tamâmen giderir, sadakaları ise artırır. Allah (harâmı halâl tanımakta ısrâr eden) çok kâfir, çok günâhkâr hiçbir kimseyi sevmez" (el-Bakara: 276) 1929
27-Alışveriş esnâsında yemîn etmenin kerâheti bâbı 1930
28-Kuyumcu, dökümcü hakkında söylenen hadîsler bâbı 1931
29-Kuyumcu, (kılınçcı) ve demircinin zikri bâbı 1933
30-Terzinin zikri bâbı 1934
31-Dokumacının zikri bâbı 1934
32-Marangoz bâbı 1935
33-İmâmın (veyâ herhangibir kimsenin) birtakım ihtiyâçlarını bizzât satın alması bâbı 1937
34-Herhangi nevi'den binek hayvanları ve eşekler satın alma bâbı 1938
35-Câhiliyet devrinde mevcûd olup İslâm devrinde de insanların oralarda alışveriş yaptıkları meşhûr Arab panayırları bâbı 1941
36-Deli yâhud hasta develerin satın alınması bâbı 1942
37-Müslümânlar arasında meydana gelen harb fitnesi sırasında ve fitne günleri hâricinde silâh satmak bâbı 1943
38-Attâr ve güzel koku satmak hakkında bâb 1944
39-Haccâm(yânî vücûddan kan alma tedâvîsi yapan) kimsenin zikri bâbı 1945
40-Erkekler ve kadınlar için giyilip kullanması mekrûh olan şeylerde ticâret (yapmanın hüküm) bâbı 1946
41-Bâb: Mal ve metâ' sâhibi, malın fiâtını ta'yîn ve takdîr etmeye daha haklıdır 1947

42-Bâb: Satışın kesinleşmesi veyâ feshi için ne kadar -veyâ kaç tâne- muhayyerlik câiz olur 1948

43-Bâb: Satıcı yâhud müşteri muhayyerlik husûsunda bir vakit ta'yîn etmedikleri zamân bu alışveriş câiz olur mu? 1949

44-Bâb: Satıcı ile müşteri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe muhayyerliktedirler 1950

45-Bâb: "Satıcı ve müşteriden biri satıştan sonra arkadaşını muhayyer kıldığı zamân -ayrılmamış olsalar da- satış vâcib, yânî lâzım olmuştur" 1951

46-Bâb: Satıcı muhayyerlikte olduğu zamân satış câiz olur mu? 1952

47-Bâb: Bir şahıs herhangi birşey satın alsa, satan ile alıcı satış meclisinden ayrılmalarından önce ve satıcı da müşteriye karşı bir inkârda bulunmadığı hâlde, alan kişi aldığı bu şeyi o sâatte başka birine hibe etse; yâhud bir kimse bir köle satın alsa da satış meclisinden ayrılmadan o köleyi âzâd eylese? 1953

48-Alışverişte aldatmanın mekrûh olması bâbı 1955

49-Çarşılar ve pazarlar hakkında zikredilen hadîsler bâbı 1956

50-Çarşıda pazarda (mala sürüm sağlamak için) bağırıp çağırmanın kerâheti bâbı 1960

51-Bâb: Ölçmek vazîfesi satıcı ve vericiye âiddir 1962

52-Ölçeklemenin müstehâblığı bâbı 1965

53-Peygamber(S)'in sâ' ve müdd ölçeklerinin bereketi bâbı 1965

54-Satın alınan gıdâ maddesini kabz etmeden önce başkasına satmak hakkında ve ihtikâr hakkında zikrolunan hadîsler bâbı 1967

55-Yiyecek maddesinin kabz edilmeden önce satılması ve yanında mevcûd bulunmayan birşeyin satılması bâbı 1970

56-Bir yiyecek maddesini ölçüsüz tartısız olarak (götürü pazarlıkla) satın aldığında, o malı kendi yerine taşıyıp nakletmedikçe satmama re'yinde bulunan kimse ve bu husûstaki edebi beyân bâbı 1971

57-Bâb: Bir şahıs bir metâ' yâhud bir hayvan satın aldığında bu malı satıcının yanında bıraksa yâhud hayvan teslîm alınmadan önce ölse (hüküm ne olur). 1972

58-Bâb: "İnsan (beşer) kardeşinin alışverişi aleyhine alışveriş etmez; (beşer) kardeşi kendisine izin verinceye yâhud pazarlığı terkedinceye kadar, onun pazarlığı aleyhine de pazarlığa girişmez" 1975

59-Müzâyede (karşılıklı fiât artırma) satışı bâbı 1975

60-Necş ve necşli satış câiz olmaz diyen kimse bâbı 1976

61-Bey'u'l-garer, yânî aldatmaca satışı ve habelu'l-habele satışı bâbı 1977

62-Bey'u'l-mülâmese (el dokundurmakla satış) bâbı 1978

63-Munâbeze (yânî atışma) satışı bâbı 1980

64-Satıcının deve-sığır, davar ve sütü memesinde toplanabilecek her hayvanın sütünü memesinde biriktirmekten nehyedilmesi bâbı 1981

65-Bâb: (Aldatılmış olan) müşteri isterse (alışverişi terkedip) memesinde sütü habsedilmiş olan hayvanı sâhibine geri verir; onun sütünü sağmaktan dolayı da bir sâ' hurma (vergisi) vardır 1983

66-Zinâ edici kölenin satışı bâbı 1984

67-Kadınlarla yapılan alışveriş bâbı 1985

68-Bâb: Şehirli ücretsiz olarak köylünün malını onun adına satabilir mi? Ona yardımcı olur yâhud irşâd edip nasîhat verir mi? 1987
69-Şehirlinin köylü malını köylü adına ücretle satmasını kerîh gören kimse bâbı 1988
70-Bâb: Hiçbir şehirli köylüye âid malı simsârlıkla satamaz 1989
71-Mal getirmekte olan binicileri karşılamaktan nehy bâbı 1990
72-Mal getiren binicileri karşılamanın (câiz olacağı yerin) son noktası bâbı 1992
73-Bâb: Şahıs, alışveriş akdinde halâl olmayan birtakım şartlar koyduğu zamân (satış nasıl olur; yânî bu şartlar akdi bozar mı, bozmaz mı)? 1993
74-Kuru hurmayı kuru hurma ile satmak bâbı 1995
75-Kuru üzümü kuru üzümle, yiyecek maddesini (aynı cins) yiyecek maddesiyle satmak bâbı 1986
76-Arpayı arpa ile satmak bâbı 1997
77-Altını altınla satmak bâbı 1999
78-Gümüşü gümüş ile satmak bâbı 1999
79-Dînârın dînâr ile müddete bağlanmış olarak satılışı bâbı 2000
80-Gümüşü gümüş ile müddete bağlanmış olarak satmak bâbı 2002
81-Altını gümüşle elden ele peşin olarak satmak bâbı 2002
82-Kuru hurmayı yaş hurma ile; kuru üzümü yaş üzümle satmaktan ibâret olan muzâbene satışı ve ariyyeler satışı bâbı 2003
83-Hurma ağaçlarının başları üzerindeki yaş hurmaların altın ve gümüş ile satılması bâbı 2005
84-Ariyyelerin tefsîri bâbı 2008
85-Yaş meyvelerin, salâhları meydana çıkmadan önce satılmaları(nın hükmü) bâbı 2010
86-Hurma ağacının (yâhud meyveli ağacın) meyvelerinin salâhı meydana çıkmadan önce satılması(nın hükmü) bâbı 2013

5. CİLD

87-Bâb: Şahıs, salâhı meydana çıkmadan önce meyveleri sattığında, sonradan o meyvelere bir âfet isâbet ederse, zarar satıcıya âiddir 2037
88-Bedeli bir müddet sonra ödenmek üzere yiyecek maddesi satın almak bâbı 2038
89-Bâb: Bir kimse kendi hurmasını, ondan daha iyi bir hurma nev'i ile değiştirmek isterse (ribâdan selâmete çıkmak için ne yapacaktır)? 2039
90-Erkek hurma telkîhi yapılmış hurma ağacı satan yâhud ekilmiş bir tarla satan yâhud icâre ile alan kimse bâbı 2040
91-(Tarladaki biçilmemiş) ekinin sâfî hubûbâtla ölçekli sûrette satılması(nın hükmü) bâbı 2041
92-Hurma ağacının mahsûlünü, ağacın kökü ile satma(nın hükmü) bâbı 2042
93-Muhâdara satışı (yânî meyve ve tahılları henüz yeşil iken salâhları belirmeden önce satma) bâbı 2042
94-Hurma ağacı göbeğinin satılması ve yenilmesi bâbı 2043

95-Şehirler halkının buyû', icâre, ölçü, tartı gibi husûslardaki hukûkî işlerini öteden beri tanıya geldikleri ve aralarında kendi niyetlerine göre meşhûr olan örfleri, âdetleri ve gidişleri üzere icrâ eden kimse bâbı 2044
96-Ortağın kendi ortağından satım, alım yapması bâbı 2047
97-Arâzî, evler ve metâ'ların taksîm edilmemiş şuf'alı mallar olarak satışı bâbı 2048
98-Bâb: Bir kimse başka biri için onun izni olmaksızın birşey satın aldığında o şahıs buna rızâ gösterip kabûl ederse (bu fuzûlî alış câiz olur mu)? 2049
99-Müşriklerle ve harb ehli olanlarla alışveriş etmek bâbı 2051
100-Müslimin harbî olan kimseden köle satın alması, harbînin hibesi ve âzâd etmesi bâbı 2052
101-Tabaklanmalarından önce meyte derileri(ni satmak sahîh olur mu olmaz mı?) bâbı 2057
102-Domuzu öldürmek (meşrû' mudur?) bâbı 2058
103-Bâb: Murdar ölmüş hayvanın iç yağı eritilmez, ondan çıkarılan yağ satılmaz 2059
104-Kendisinde rûh bulunmayan cansız varlıkların resimlerinin satılması ve resim edinmek, yapmak, satmaktan mekrûh sayılan şeyler bâbı 2060
105-Şarâbda ticâret yapmanın harâm kılınması bâbı 2061
106-Hürr bir insanı (bilerek köle diye) satan kimsenin günâhı bâbı 2062
107-Peygamber (S) Yahûdîler'i Medîne'den sürgün ettiği zamân onlara arâzîlerini ve deve gübrelerini satmalarını emretmiştir bâbı 2063
108-Köleyi köle ile, hayvanı hayvan ile veresiye olarak satma(nın hükmü) bâbı 2063
109-Köle satışı bâbı 2064
110-Müdebber (yânî hürriyete kavuşması efendisinin ölümüne bağlanmış olan) kölenin satılması bâbı 2065
111-Bâb: Şahıs, satın aldığı câriye rahimini temizlemeden önce câriye ile yolculuk eder mi? 2067
112-Meytenin ve putların satılması(nın harâmlığını beyân) bâbı 2069
113-Köpek bedeli(nin hükmü) bâbı 2070

35-KİTÂBU'S-SELEM
(Selem Akdi Kitâbı)

1-Bilinen ölçekte selem bâbı 2072
2-(Tartılacak şeylerde) bilinen bir tartıda olarak yapılan selem bâbı 2073
3-Satılan malın aslı yanında bulunmayan kimseye yapılan selem (akdinin hükmü) bâbı 2075
4-Hurma ağacı(nın meyvesi) husûsundaki selem bâbı 2077
5-Selem akdinde kefîl(in hükmü) bâbı 2078
6-Selem akdinde rehin bâbı 2079
7-Bilinen bir müddete kadar yapılan selem bâbı 2080
8-Dişi devenin doğurmasına kadar yapılan selem bâbı 2081

36-KİTÂBU'Ş-ŞUF'A
(Şuf'a Kitâbı)

1-"Şuf'a (hakkı) taksîm olunmamış maldadır. Sınırlar konduğunda şuf'a yoktur" bâbı 2082
2-Ortağın satıştan önce şuf'a hakkı sâhibi olan ortağına şuf'ayı arzetmesi (yânî satış teklîf etmesi) bâbı 2083
3-Bâb: Hangi komşuluk daha yakındır? 2084

37-KİTÂBU'L-İCÂRE
(İcâre Kitâbı)

1-Bâb: İcâre hakkındadır 2086
2-Karârît üzerine koyun güdülmesi bâbı 2088
3-Zarûret sırasında yâhud İslâm ehli bulunmadığı zamân müşriklerin ücretle ırgatlığa tutulması ve Peygamber (S) Hayber Yahûdîleri ile çalışma akdi yaptı bâbı 2089
4-Bâb: Bir kimse üç gün sonra yâhud bir ay sonra yâhud bir sene sonra kendisine bir iş yapması için bir insanı ücretle tutsa, bu câiz olur 2090
5-Gazvede ücretli bâbı 2090
6-Bâb: Bir ücretli tutan, hizmet müddetini beyân edip de yapacağı işi beyân etmeyen kimse(nin bu hizmet akdi sahîh olur mu, olmaz mı)? 2091
7-Bâb: Bir kimse yıkılmak isteyen bir duvarı doğrultmak üzere bir ücretli tuttuğunda bu câiz olur 2092
8-Gündüzün (evvelinde) yarısına kadar ücret akdi bâbı 2093
9-İkindi namâzına kadar ücret akdi yapmak bâbı 2095
10-Ücretlinin ücretini men' edenin günâhı bâbı 2096
11-İkindiden geceye kadar ücret akdi yapmak bâbı 2096
12-Bir ücretliyi ırgat tutar ve iş akabinde işçi kendi ücretini terkeder ve o ücreti müstecir çalıştırır da onu artırırsa yâhud bir kimse başkasının malında (izinsiz olarak) çalışma yapar da o malı artırırsa (bu artırılan mallar kime âid olur?) bâbı 2098
13-Sırtı üzerinde yük taşıması için kendini başkasına kirâya veren, sonra da ondan kazandığını sadaka yapan kimse ve hammâl ücreti bâbı 2100
14-Simsârlık ücreti bâbı 2101
15-Bâb: Müslümân bir kimse harb arâzîsinde kendini (bir iş yapmak üzere) müşrik bir kimseye kirâya verir mi? 2102
16-Arab kabîlelerinden bir tâifeye Fâtihatu'l-Kitâb ile duâ edip hastalıktan sığındırma karşılığında verilen ücret(in hükmü) bâbı 2104
17-Kölenin ödeyeceği vergi ile kadın kölelerin vergilerini iyi gözetleme bâbı ... 2106
18-Kan alma tedâvîsi yapanın ücreti bâbı 2107
19-Kölenin efendilerine, onun vergisini hafîfletmelerini söyleyen kimse bâbı ... 2108
20-Zinâ edici kadın ve dişi kölelerin kazancı bâbı 2109
21-Damızlık erkek hayvana dişiyi dölletme ücreti bâbı 2109
22-Bâb: Bir kimse bir yeri ücretle tuttuğu zamân, icâreye veren ve icâre tutandan biri öldüğünde (bu akdin feshedilip edilmeyeceği)? 2110

38-KİTÂBU'L-HAVÂLÂT
(Havâleler Kitâbı)

1-Bâb: Havâle(nin hükmünü beyân) ve muhîlin havâle husûsunda dönüp dönemiyeceği hakkındadır 2112
2-Bâb: Bir zengine havâle ettiği zamân onun için reddetmek yoktur 2114
3-Bâb: Bir kimse, ölünün borcunu bir adama havâle ederse bu fiil câiz olur .. 2114

39-KİTÂBU'-L-KEFÂLET
(Kefâlet Kitâbı)

1-Ödünç vermekte, borçlarda bedenler ve mallarla kefâlet bâbı 2117
2-Yüce Allah'ın: "Yemînlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini veriniz" (en-Nisâ: 33) kavli bâbı 2120
3-Bir ölünün borcuna kefîl olan kimseye o kefâletten dönmesi (sahîh) olmaz bâbı 2122
4-Peygamber (S) zamânında Ebû Bekr'e emân verilmesi ve Ebû Bekr'in akdi bâbı 2123
5-Borç bâbı 2128

40-KİTÂBU'L-VEKÂLE
(Vekâlet Kitâbı)

1-Bâb: Ortağın ortağa taksîmde ve diğer işlerde vekâleti hakkındadır 2129
2-Bâb: Müslümân kimse dârü'l-harbde bulunan yâhud dâru'l-İslâm'da (kendisine emân verilmekle) müste'men olan bir harbîyi tevkîl ettiği zamân bu vekâlet verme câizdir 2130
3-Sarraflıkta (yânî nakdi nakidle satmakta) ve tartılacak şeylerde vekâlet bâbı 2132
4-Bâb: Çoban, ölmek üzere olan bir koyun gördüğü veyâ vekîl, bozulacak birşey gördüğü zamân, çoban o koyunu kesse, vekîl de fesâdından korktuğu şeyi iyileştirse (bu tasarruflar câiz olur) 2133
5-Bâb: Şâhidin ve gâibin vekâleti câizdir 2134
6-Borçları ödeme husûsunda vekâlet bâbı 2135
7-Bâb: Bir kimse bir kavmin vekîline yâhud şefâatçısına birşey hibe ettiğinde bu hibe câizdir 2136
8-Bâb: Bir adam bir adamı, ne kadar vereceğini beyân etmeyerek bir şahsa birşey vermesi için vekîl yaptığı zamân, o vekîl bu şahsa insanların örf edindiği şey üzere verirse (bu câizdir) 2138
9-Kadının nikâh akdi (yânî kendisini evlendirmesi) husûsunda imâma vekâlet vermesi bâbı 2140
10-Bâb: Bir kimse bir kimseyi vekîl ta'yîn ettiği ve vekîl de tevkîl edildiği maldan bir mikdâr şeyi terkettiği zamân (müvekkil vekîlin bu hareketine icâzet verdiği takdîrde) bu iş câiz olur 2140
11-Bâb: Vekîl, birşeyi fesâdlı bir alışverişle sattığı zamân, vekîlin bu alış-verişi reddedilmiştir (yânî reddilir) 2143
12-Vakıf husûsunda vekâlet, vekîlin nafakası, vekîlin vakıf maldan arkadaşına yedirmesi, kendisinin de ma'rûf mikdâr yemesi bâbı 2144
13-Dînî cezâları yerîne getirmekte vekâlet bâbı 2145

14-Ka'be'ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanların kesilmesi ve bunların işlerinin araştırılıp gözetilmesi husûslarında vekâlet bâbı 2146
15-Bâb: Bir adam kendi vekîline: Bunu Allah'ın sana gösterdiği yere (yânî istediğin yere) koy, dedi ve vekîli de: Söylediğin şeyi işittim, dediği zamân (yânî o şeyi istediği yere koyduğu zamân bu câiz olur) 2147
16-Emniyetli kimseye hazînecilik ve benzeri işlerde vekâlet verme bâbı 2148

41-KİTÂBU'L-MUZÂRA'A (Ekincilik Akdi Yapma Kitâbı)

1-Ekin ekmenin ve ağaç dikmenin, bunların herbirinden yenildiği zamânki fazîleti bâbı 2150
2-Zirâat âletiyle meşgûl olmanın âkıbetlerinden yâhud zirâatte emrolunan sınırın geçilmesi nev'inden sakınılacak şeyler bâbı 2152
3-Zirâat için köpek edinilmesi bâbı 2153
4-Çiftçilik için öküz kullanılması(nın hikmeti) bâbı 2154
5-Bâb: Mal sâhibi başka bir kimseye: "Şu hurmalığın veyâ bağın sulamak ve timâr etmek gibi işlerini üzerine al da, mahsûlüne benimle ortak ol" dediği zamân (bu ortaklık akdi câiz olur) 2155
6-Ağaç ve hurma ağacı kemse(nin hükmü) bâbı 2156
7-Bâb 2157
8-Mahsûlün yarısı yâhud üçte biri; dörtte biri gibi belli bir mikdârı üzerine ekincilik akdi (yapmanın hükmü) bâbı 2158
9-Bâb: Arâzî sâhibi ekincilik akdinde belli seneler şart kılmadığı zamân? 2160
10-Bâb 2161
11-Yahûdîler'le ekincilik akdi yapmak bâbı 2162
12-Ekincilik akdinde mekrûh olan şartlar bâbı 2162
13-Bâb: Bir kimse, bu zirâatta o topluluk lehine bir iyilik ve salâh bulunduğu hâlde, izinleri olmaksızın bir topluluğun malında zirâat yaptığı zamân (bu zirâat kime âid olacaktır)? 2163
14-Peygamber(S)'in sahâbîlerinin vakıfları, harâc arâzîsi sahâbîlerin zimmet ehli ile ekincilik akdi ve çalışma akdi yapmaları (mes'elelerinin hükümlerini beyân) bâbı 2165
15-Ölü bir arâzîyi diriltip îmâr eden kimse bâbı 2166
16-Bâb 2167
17-Bâb: Arâzî sâhibi, ekinciye: Ben seni, Allah'ın seni burada durdurduğu müddetçe durdururum dediği ve belli bir müddet zikretmediği zamân, mal sâhibi ve ekinci, üzerinde rızâlaştıkları şart üzerinde olurlar 2169
18-Peygamber(S)'in sahâbîlerinden bâzılarının diğer bâzılarına zirâat ve meyve husûsunda ücretsiz ve karşılıksız olarak ortak olmaları ve yardımlaşmaları bâbı 2170
19-Arâzîyi altın ve gümüş para karşılığında kirâya verme(nin cevâzı) bâbı 2173
20-Bâb 2174
21-Bitki ve ağaç dikip yetiştirmek hakkında gelen hadîsler bâbı 2176

42-KİTÂBU'L-MUSÂKAAT
(Meyve Ağaçlarını Sulayıp Timâr Etmek Üzere Yapılan Ortaklık Akdi Kitâbı)

1-Bâb: Sudan yararlanma payı hakkındadır 2179
2-Bâb: İçmeyi ve taksîm edilmiş olsun veyâ taksîm edilmemiş olsun su sadakasını, hibesini, vasiyyet edilmesini câiz gören kimse hakkındadır 2180
3-Peygamber(S)'in: "Su fazlası men' olunmaz" kavlinden dolayı, "Su sâhibi suya kanıncaya kadar suyu kullanmaya herkesten daha ziyâde hakk sâhibidir" diyen kimse bâbı 2182
4-Bâb: Bir kimse kendi mülkünde bir kuyu kazarsa (o kuyuda meydana gelen zararı) ödemez 2183
5-Kuyu hakkında husûmet ve bu konudaki hüküm (ve kazânın beyânı) bâbı. 2184
6-İhtiyâcından fazla suya sâhib olup da bunu yolcuların kullanmasından men' eden kimsenin günâhı bâbı 2185
7-Su yollarını kapatma ve suyu habsetme (günâhını beyân) bâbı 2186
8-Yüksek tarafta bulunanın aşağı taraftakinden önce suyu alıp kullanması bâbı 2188
9-Yukarı taraftakinin su payının ayak topukları yüksekliğine kadar olması bâbı 2189
10-Suya muhtâc olan herşeyi sulamanın fazîleti bâbı 2190
11-Havuz yâhud kırba sâhibinin kendi suyuna herkesten daha haklı olduğu görüşünde olan kimse bâbı 2192
12-Bâb: Korumak yalnız Allah'a ve Rasûlü'ne hasstır 2195
13-İnsanların nehirlerden, akarsulardan su alıp içmeleri ve hayvanlarını sulamaları bâbı 2195
14-Odun ve yaş, kuru ot toplayıp satma bâbı 2198
15-(Devlet başkanının bâzı kimselere kesip verdiği) arâzî parçaları bâbı 2200
16-Devlet başkanınca verilen arâzilerin (sâhibleri adına tapularının) yazılması bâbı 2201
17-Develerin su başlarında sağılmaları bâbı 2201
18-Birisinin bustânındaki sudan su alma hakkı veyâhud hurma ağacından faydalanma hakkı olan kimsenin o bustândan ve hurmalıktan geçme hakkı da olur bâbı 2202

43-KİTÂBUN FÎ'L-İSTİKRÂZ
(Ödünç İsteme Hakkında Kitâb)

1-Ödünç isteme, borçları ödeme, hacr, teflîs haklarında birtakım bâblar 2205
2-Kendisinin parası olmaksızın yâhud parası olup da hâzırında bulunmayarak borçla bir mal satın alan kimse bâbı 2206
3-İnsanların mallarını ödemek yâhud telef etmek isteyerek alan kimse bâbı .. 2207
4-Borçları ödeme(nin vucûbu) bâbı 2207
5-Devenin ödünç istenmesi(nin cevâzı) bâbı 2210
6-Alacakların güzellikle istenmesi bâbı 2210
7-Bâb: Alacaklıya kendi devesinden daha büyük olarak verilir mi? 2211

8-Borç ödeyişin güzel olması bâbı 2212
9-Bâb: (Alacaklının rızâsı ile) borçlunun borcunun aşağısında (bir mikdâr vererek borcunun tamâmını) ödediği yâhud alacaklının alacağının hepsini borçluya halâl ettiği zamân bu câiz ve meşrû'dur 2213
10-Bâb: Borçlu, hurmayı hurma ile yâhud hurmayı arpa, buğday gibi hubûbât ile takas ederek yâhud mahsûlü ölçüp tartmaksızın tahmîn eyleyerek alacaklıya borç ödediği zamân (bu câizdir) 2214
11-Borca girmekten Allah'a sığınan kimse bâbı 2216
12-Borç bırakarak ölen kimsenin cenâze namâzı bâbı 2216
13-Bâb: Zengin kişinin borcunu ödemeyi uzatması zulümdür 2217
14-Bâb: Hakk sâhibinin söz söyleme hakkı vardır 2218
15-Bâb: Bir kimse satma, ödünç verme, emânet bırakma sûretlerinden biri ile elinden çıkardığı kendi malını iflâs etmiş bir şahsın yanında bulduğu zamân, o kimse bu malı geri almaya başka alacaklılardan daha haklıdır 2219
16-Alacaklının hakkını istemesini yarına veyâ iki üç güne kadar geri bırakıp da bu geri bırakmayı matl (yânî borç ödemeyi uzatma) görmeyen kimse bâbı. 2220
17-İflâs etmiş kimsenin yâhud fakîrin malını satıp da bedelini alacaklılar arasında bölüştüren yâhud o bedeli kendisine ve yakınlarına harcaması için müflise ve fakîre veren kimse bâbı 2220
18-Bâb: Bir adam bir kimseye belli bir müddete kadar ödünç verdiği yâhud satış akdinde bedel için bir müddet ta'yîn ettiği zamân (bu câizdir) 2221
19-Borçtan bir kısmının indirilmesi husûsunda şefâat edilmesi bâbı 2222
20-Mal zâyi' etmekten nehyedilmesi bâbı 2224
21-Bâb: Hizmetçi, efendisinin malında (koruma ile vazîfeli) bir güdücüdür. Hizmetçi o malda efendisinin izni olmadan tasarruf yapamaz 2226

44-KİTÂBU'L-HUSÛMÂT
(Hukûkî Çekişmeler Kitâbı)

1-(Müslümânlar arasındaki hukûkî çekişmelerde) da'vâcının da'vâlıyı hâkim huzûruna getirmesi ve müslüman-Yâhûdî arasında meydana gelen çekişme hakkında zikrolunan şeyler bâbı 2227
2-Eğer imâm (yâhud hâkim) onun üzerine hacr koymuş değilse, sefîhin ve aklı zaîf olanın işini geri çeviren kimse bâbı 2231
3-Hasımlarının bâzısının diğeri hakkındaki kelâmı bâbı 2233
4-Ma'siyetler ve husûmetler ehli olanların, onların bu hâllerini tanıma ve tesbîtten sonra (onları edeblendirme yolu olmak üzere) evlerden çıkarılmaları bâbı 2235
5-Vasînin ölmüş kimse adına (nesebe katma isteği ve diğer haklar husûsundaki) da'vâsı bâbı 2236
6-Bozgunculuğundan endîşe edilen kimselerden işi sağlamlaştırma tedbîri almak bâbı 2237
7-Suçlunun Harem içinde bağlanması ve habsedilmesi bâbı 2238
8-Borç verenin alacaklısından ayrılmayıp onunla sâbit ve dâim olması bâbı ... 2239
9-Alacağın ödenmesini istemek bâbı 2240

45-KİTÂBUN FÎ'L-LUKATA (Yerde Bulunup Kaldırılan Buluntu -Şeyin Hükmünü Beyân- Hakkında Kitâb)

1-Bâb: Buluntu şeyin sâhibi gelip de onun alâmetini haber verdiği zamân, buluntuyu yerden kaldırıp almış olan kimse, o buluntuyu sâhibine verir 2242

2-Yitik deve(nin alınıp alınmayacağı) bâbı 2244

3-Koyun yitiği(nin hükmünü beyân) bâbı 2245

4-Bâb: Buluntunun sâhibi bir sene i'lândan sonra bulunmazsa, artık o şey onu bulup alanındır 2246

5-Bâb: Bir kimse denizde bir ağaç parçası bulduğu yâhud bir kamçı yâhud da bunun benzeri birşey bulduğu zamân (ne yapar; bunları alır mı, yoksa terk mi eder)? 2247

6-Bâb: Bir şahıs yolda bir hurma dânesi bulduğu zamân (bunu alıp yemesi câiz olur) 2248

7-Bâb: Mekke ehlinin buluntu eşyâsı nasıl i'lân edilir? 2249

8-Bâb: Hiçbir kimsenin hayvanı izinsiz olarak sağılmaz 2251

9-Bâb: Buluntu eşyânın sâhibi bir sene sonra geldiği zamân, bulan onu sâhibine verir 2251

10-Bâb: Yitiği bulan şahıs, ona hakk kazanmayan kimsenin almaması için, zâyi' hâlde terketmeyerek alır mı? 2253

11-Buluntu eşyâyı i'lân eden, fakat onu sultâna teslîm etmeyen (veyâ yükseltmeyen) kimse bâbı 2254

12-Bâb 2255

46-KİTÂBU'L-MEZÂLİM VE'L-GASB (Zulümler ve Gasb Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"O zâlimlerin yapacaklarından Allah'ı gâfil zannetme sakın, O bunları ancak öyle bir gün için geciktiriyor ki, o gün gözler (şaşkınlıkla) belerip kalacaktır. Hepsi de başlarını dikerek koşacaklar. Gözleri kendilerine bile dönüp bakamayacak. Kalblerinin içi ise (müdhiş korkularından dolayı akıldan) bomboştur. İnsanlara o azâbın kendilerine geleceği günün tehlikesini anlat ki (o gün) zâlimler: Ey Rabb'imiz, bizi yakın bir müddete kadar geciktir de Sen'in da'vetine icâbet edelim, peygamberlere tâbi' olalım diyecek(ler)dir. Hâlbuki daha evvel siz (dünyâda) kendinize hiçbir zevâl yoktur diye yemîn etmediniz miydi? Siz (Âd ve Semûd kavimleri gibi) nefislerinize zulmedenlerin diyârında da yerleştiniz. Onlara neler yaptığımız sizin için apaçık meydana çıktı. Size (bu husûsta) birçok misâller de gösterdik. Hakikat onlar (peygamberlere karşı) bir takım tuzaklar kurmuşlardı. Hâlbuki onların tuzaklarından dağlar yerinden oynayıp gitmiş olsa bile Allah katında onlara âid (nice nice) cezâlar vardır. Öyle ise sakın Allah, peygamberlerine olan va'dinden cayar sanma. Şübhesiz ki Allah mutlak gâlibdir, intikaam sâhibidir" (İbrâhim: 42-47)

1-Zulümlerin kısâs yapılması bâbı 2259

2-Yüce Allah'ın: "Haberiniz olsun ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin üzerindedir" (Hûd: 18) kavli bâbı 2260
3-Bâb: "Müslümân müslümâna zulmetmez ve onu tehlikede bırakmaz" 2261
4-Bâb: "Kardeşine zâlim iken de, mazlûm iken de yardım et" 2262
5-Mazlûma yardım bâbı 2263
6-Zâlimden intikaam almak bâbı 2264
7-Mazlûmun zâlimi affetmesi bâbı 2265
8-Bâb: "Zulüm, kıyâmet gününde zulmetlerdir" 2266
9-Mazlûmun duâsından korkulması ve sakınılması bâbı 2267
10-Üzerinde haksız alınmış birşey bulunan kimse, bu şeyi hakk sâhibine halâl ettirmeğe kalksa, (halâl ettirmenin sahîh olması için) yaptığı zulmü beyân eder mi (yâhud etmez mi) bâbı 2267
11-Bâb: Mazlûm, zulmünden doğan hakkını zâlime halâl kıldığında, artık o hakka dönme yoktur 2269
12-Bâb: Bir kimse diğer bir kimseye hakkını tam almak husûsunda izin verdiği yâhud halâl kıldığı, fakat izin verilenin veyâ halâl kılınanın mikdârını beyân etmediği zamân? 2269
13-Bir arâzî parçasını haksız zabtedenin günâhı bâbı 2270
14-Bâb: Bir insan diğer insana birşey hakkında izin verdiğinde, o şey câiz olur 2272
15-Yüce Allah'ın "Hâlbuki o düşmanların en yamanıdır" (el-Bakara: 204) kavli bâbı 2273
16-Bâtılılığını bildiği hâlde, bâtıl bir iş hakkında çekişen kimsenin günâhı bâbı 2274
17-Çekiştiği zamân fâcirlik (yalancılık, fâsıklık ve âsîlik) yapan kimsenin günâhı bâbı 2275
18-Hakkına tecâvüz edilen mazlûmun, zâlimin malını bulduğu zamân (hâkimin hükmü olmaksızın) zâlimin malından bizzât hakkını alması bâbı 2275
19-Sakîfeler (yânî sofalar) hakkında gelen şeyler bâbı 2277
20-Bâb: "Bir komşu, evinin duvarına öbür komşusunu bir ağaç (başı) koymaktan men' etmez" 2278
21-Yola şarâb dökülmesi bâbı 2279
22-Evler önünde geniş avlular edinmek ve buralarda oturmanın hükmü; bir de yollar üzerinde oturmanın hükmü bâbı 2280
23-Kendileriyle ezâ duyulmadığı takdîrde yollar üzerinde kuyular kazmanın hükmü bâbı 2282
24-Ezâyı gidermek bâbı 2283
25-Evlerin damlarında, üstlerinde ve diğer yerlerde öteki evlere yukarıdan bakan ve yukarıdan bakmayan yüksek oda ve teraslar bâbı 2283
26-Devesini mescid önündeki taş döşemelik üzerine yâhud mescidin kapısına bağlayan kimse bâbı 2290
27-Bir kavmin çöplüğü yanında durma ve işeme(nin cevâzı) bâbı 2291
28-Yolda bir dalı ve insanlara eziyet veren herhangi birşeyi alıp da yol dışına atan kimse(nin sevâbı) bâbı 2291
29-Bâb: Halkın gelip geçeceği yolun genişliği husûsunda ihtilâf ettikleri -ki "Mîtâ" yol aralığında olacak genişliktir-, sonra o genişliğin sâhibleri binâ yapmak istedikleri zamân, yol, o genişlikten yedi zirâ' olarak bırakılır 2292

30-Sâhibinin izni olmaksızın birşeyi açıktan zorla almak(tan nehiy) bâbı 2292
31-Haçın kırılması ve domuzun öldürülmesi bâbı 2294
32-Bâb: İçinde şarâb bulunan küpler kırılır mı? 2295
33-Malı önünde döğüşen kimse bâbı 2296
34-Bâb: Bir kimse bir çanak yâhud başkasına âid olan herhangi birşeyi kırdığı zamân (onun benzerini mi, yâhud bedelini mi öder)? 2297
35-Bâb: Bir şahıs diğer şahsa âid bir duvarı yıktığı zamân onun benzerini binâ etsin 2298

47-KİTÂBU'Ş-ŞERÎKE
(Ortaklık Kitâbı)

1-Buğday ve benzerlerinde, yol arkadaşlarının kendi kumanyalarında, paralar dışındaki ticâret metâ'larında ortaklık; ölçülecek, tartılacak şeylerin taksîmi nasıl olacak? Bunların tahmîn ve oranlama sûretiyle taksîmi câiz olur mu? Müslümânlar sakınca görmedikleri zamân -yâhud sakınca görmedikleri için- kumanyalarda onun bâzı parçasını tesâdüfî olarak şu ortağın, bâzı kısmını da bu ortağın yemesi sûretiyle, avuç avuç ve tutam tutam taksîmi; ve yine böyle altın ve gümüşün ölçme ve tartma olmaksızın tahmîn ve oranlama sûretiyle taksîmi; bir de hurmada çift çift birleştirmek sûretiyle yemek (konularıyle ilgili hadîsler) bâbı 2300
2-"Herhangi iki halîtadan meydana gelmiş ortak bir sürünün zekâtı husûsunda bu halîta şirket sâhibleri, kendi aralarında adâlet üzere birbirlerine mürâcaat ederler" bâbı 2304
3-Koyunların (sayı ile) bölünmesi bâbı 2305
4-Arkadaşlardan izin istemedikçe ortaklar arasında hurma yerken iki hurmayı birleştirme(yi terk) bâbı 2306
5-Ortaklar arasındaki ortak mal ve metâ'ların âdilce bir kıymetle kıymetlerini ta'yîn eylemek bâbı 2307
6-Bâb: Ortaklar arasındaki taksîmde ve maldan pay almada kur'a çekilir mi? 2308
7-Yetîmlerle ve mîrâs sâhibleri ile ortaklık bâbı 2309
8-Arâzîlerde ve (ev yâhud bostanlar gibi) diğer şeylerde ortaklık bâbı 2311
9-Bâb: Ortaklar evleri yâhud diğer şeyleri bölüştükleri zamân artık onlar için dönme de, şuf'a da yoktur 2311
10-Altında, gümüşte ve kendisinde sarrâflık yapılabilecek paralarda ortak olmak bâbı 2312
11-Zımmî ile ve müşriklerle ekincilik husûsunda ortaklık akdi yapmak bâbı 2312
12-Koyunları taksîm ve bunda adâlet etmek bâbı 2313
13-Buğdayda, yiyecek maddelerinde ve (mülk edinilebilecek) diğer şeylerde ortaklık bâbı 2313
14-Kölede ortaklık bâbı 2314
15-Harem'e armağan edilen kurbanlîk iri hayvanda ve develerde ortak olmak ve bir kimse kurbanlığı Harem'e gönderdikten sonra kendi kurbanlığında diğer bir kimseyi ortak ettiğinde (bu câiz olur mu, olmaz mı) bâbı 2315
16-Taksîmde on koyunu bir deveye denk sayan kimse bâbı 2317

48-KİTÂBU'R-REHN
(Rehin Tutma Kitâbı)

1-Hazardaki rehin hakkında bâb 2319
2-Zırhını rehin eden kimse bâbı 2320
3-Silâhın rehnedilmesi bâbı 2321
4-Bâb: Rehin edilen hayvan, binilir ve sağılır 2322
5-Yahûdîler'in ve diğerlerinin yanında rehin etme bâbı 2323
6-Bâb: Rehin verin, rehin alan ve bunun benzeri kimseler ihtilâf ettikleri zamân beyyine da'vâcıya, yemîn ise da'vâlıya âid olur 2323

49-KİTÂBU'L-ITK
(Hürriyet ve Köleyi Hürriyete Kavuşturma Kitâbı)

1-Hürriyete kavuşturma ve bunun fazîleti hakkında gelen şeyler bâbı 2326
2-Bâb: Kölelerin hangisi(nin hürriyete kavuşturulması) daha fazîletlidir? 2328
3-Güneş tutulmasında (yakıcı rüzgârlar, zelzeleler gibi diğer ilâhî) âyetler sırasında köleleri hürriyete kavuşturmanın müstehâb olması bâbı 2329
4-Bâb: Bir şahıs iki kişi arasında ortak bir köleyi âzâd ettiği yâhud ortaklar arasındaki bir dişi köleyi âzâd ettiği zamân? 2329
5-Bâb: Bir şahıs kendi malı olmadığı hâlde bir köledeki hissesini bağışlayıp âzâd ederse, bu köle, hürriyeti satın alma akdinde olduğu gibi, kendisine meşakkat verilmeksizin çalıştırılır 2332
6-Kul âzâd etmek, kadın boşamak ve benzeri işlerde yanılma ve unutma(nın hükmü) bâbı 2333
7-Bâb: Bir adam kendi kölesi için, onu hürriyete kavuşturmaya niyet ederek "O, Allah için (hürdür)" dediği zamân (bu sahîhtir) 2335
8-Çocuk anası(nın hükmü) bâbı 2337
9-Hürriyeti sâhibinin ölümüne bağlanmış müdebber kölenin satılıp alınması bâbı 2338
10-Velâ'nın (âzâd edenin âzâd edilene mîrâsçı olma hakkının) satılması ve hibe edilmesi(nin hükmü) bâbı 2339
11-Bâb: Bir adamın kardeşi yâhud amcası müşrik bulunup da esîr alındığı zamân, fidye verilip esîrlikten kurtarılır mı? 2340
12-Müşrikin âzâd etmesi(nin hükmü) bâbı 2341
13-Arab'dan (esîr alarak) köleye mâlik olup da bunu hibe eden, satan, onunla cinsî münâsebet yapan, fidyesini veren ve çoluk çocuğu esîr alan kimse bâbı. 2342
14-Câriyesini güzel edeblendiren ve ona ilim öğreten kimsenin fazîleti bâbı 2346
15-Peygamber(S)'in: "Köleler sizin kardeşlerinizdir. Onun için onlara yemekte olduğunuz yemeklerden yediriniz" kavli bâbı 2347
16-Rabb'inin ibâdetini güzel yaptığı, efendisine de doğru ve iyi iş yaptığı zamân böyle kölenin (ecri) bâbı 2349
17-Köleye karşı büyüklenmenin kerîhliği ve insanın kendi kölesine "Kulum, câriyem" demesinin hükmü bâbı 2350
18-Bâb: Bir şahsa hizmetçisi yemeğini getirdiği zamân (onun da yemesi için berâberinde oturtsun) 2353

19-Bâb: "Köle, efendisinin malında bir çobandır"; Peygamber (S), malı efendiye nisbet etti 2354
20-Bâb: "İnsan köleyi dövdüğünde yüzüne vurmaktan sakınsın" 2355

50-KİTÂBU'L-MUKÂTEB
(Hürriyetini Satın Alma Yazışması Yapılmış Olan Köle Kitâbı)

1-Hürriyetini satın alma yazışması yapılmış olan kölesine zinâ iftirâsı yapan kimsenin günâhı bâbı 2356
2-Hürriyetini satın alma yazışması yapılmış köle ve onun her sene içinde ödenecek mikdâr ve vazîfe olarak ödeme vakitleri veyâ taksîtleri bâbı 2357
3-Mukâtebin şartlarından câiz olanlar ve Allah'ın Kitâbı'nda olmayan bir şartı şart kılan kimse bâbı 2359
4-Hürriyetini satın alma yazışmasına bağlanmış kölenin yardım araması ve bu yardımı insanlardan istemesi bâbı 2361
5-Mukâteb, kendisi râzı olduğu zamân satılıp alınması bâbı 2362
6-Bâb: Mukâteb, bir kimseye "Beni sâhibinden satın al ve hürriyete kavuştur" dediği ve o kimse de mukâteb köleyi âzâd etmek için satın aldığında (bu câiz olur) 2363

51-KİTÂBU'L-HİBE VE FADLİHÂ VE'T-TAHRÎD ALEYHÂ
(Hibe, Hibenin Fazîleti ve Hibeye Teşvîk Kitâbı)

1-Hibe nev'inden olan az şey(in beyânı) bâbı 2367
2-Arkadaşlarından herhangi bir şeyi kendisine hibe etmelerini isteyen kimse bâbı 2368
3-(İçmek için) su veyâ süt isteyen kimse bâbı 2370
4-(Avcının av) hediyesinin kabûl edilmesi bâbı 2371
5-Hediyeyi kabûl etmek bâbı 2372
6-Arkadaşına birşey hediye eden ve onun kadınlarından bâzısını kasdeden kimse bâbı 2375
7-Hediyeden geri döndürülmeyecek olan şey bâbı 2379
8-Gâibde yapılan hediyeyi câiz gören kimse bâbı 2379
9-Hibede (hediyede) karşılık vermek bâbı 2380
10-Babanın çocuğa hibesi(nin hükmü) 2381
11-Hibe işinde (bâzı kimseleri) şâhid yapmak bâbı 2382
12-Erkeğin kadınına ve kadının kocasına hibesinin hükmü bâbı 2384
13-Kadının kocası varken, kocasından başkasına hibe yapması ve kendi kadın kölesine hürriyet vermesi, kadın bir beyinsiz olmadığı takdîrde câizdir, eğer kadın bir beyinsiz ise hibe yapması ve köle âzâd etmesi câiz olmaz bâbı 2386
14-Bâb: (Hakk kazanmakta birden fazla kişi bulunup da çatışma olduğu zamân) hediye vermeye kimden başlanacaktır? 2388
15-Bir illet(ve sebeb)den dolayı hediye kabûl etmeyen kimse bâbı 2389

16-Bâb: Bir kimse birşey hibe yâhud va'd edip de hibe yâhud va'd edilen şey hibe edilen kişiye veyâhud va'd edilen kişiye ulaşmadan ya hibe edici yâhud hibe edilen kişi, ya va'd eden yâhud va'd edilen kişilerden birisi ölürse, bu hibenin veyâ va'din hükmü 2391

17-Bâb: Hibe edilmiş köle ve hibe edilmiş metâ' nasıl teslîm alınır? 2392

18-Bâb: Bir kimse birşey hibe ettiği ve hibe edilen diğer kimse "Ben bunu kabûl ettim" demediği hâlde, o hibeyi teslîm aldığı zamân (bu câiz olur) 2393

19-Bâb: Bir kimse diğer bir kimse üzerindeki borcu ona hibe ederse 2395

20-Bir kişinin bir şeyi bir topluluğa hibe etmesi bâbı 2397

21-Elle tutulup teslîm alınmış, teslîm alınmamış ve taksîm edilmiş, taksîm edilmemiş olan hibe bâbı 2398

22-Bâb: Bir cemâat bir kavme hibe ettiği zamân 2400

23-Yanında oturan arkadaşları varken kendisine bir hediye verilen kimse, o hediyeye meclis arkadaşlarından daha haklıdır bâbı 2402

24-Bâb: Bir kimse diğer birine bir deve hibe ettiği zamân, hibe edilen kimse o deveye biner hâlde olsa, bu hibe câizdir 2403

25-Giyilmesi mekrûh olan şeyi hediye etmek bâbı 2404

26-Müşriklerden hediye kabûl edilmesi bâbı 2405

27-Müslümânın müşriklere hediye vermesi(nin cevâzı) bâbı 2408

28-Bâb: Hiçbir kimseye daha önce verdiği hibesine ve yaptığı sadakasına dönmesi halâl olmaz 2410

29-Bâb 2411

30-Umrâ ve rukbâ hakkında söylenen hükümler bâbı 2412

31-İnsanlardan iğreti at alan kimse bâbı 2414

32-Zifâf sırasında gelin veyâhud güvey için elbise istiâre etme(nin cevâzı) bâbı 2414

33-Menîhanın fazîleti bâbı 2415

34-Bâb: Bir adam diğerine insanların örf yapageldikleri ta'bîr üzere "Şu câriyeyi sana hizmetçi olarak verdim" dediğinde, bu câiz olmuştur (yânî bu ihdâm, hibe ve âriyet verme demektir) 2420

35-Bâb: Bir kimse başka bir kimseyi bir at üzerine bindirse bunun hükmü (ondan dönülmemekte) umrâ ve sadaka gibidir 2421

52-KİTÂBU'Ş-ŞEHÂDÂT
(Şehâdetler Kitâbı)

1-"Beyyine da'vâcıya âiddir" hakkında gelen nasslar bâbı 2424

2-Bâb: Bir kimse diğer bir kimseyi bu âdildir diye tezikye ettiği ve tezkiye edici: Biz bundan hayırdan başka birşey bilmiyoruz, dediği; yâhud da: Ben bunda hayırdan başka birşey bilmiş değilim dediği zamân (bu husûstaki hüküm nedir)? 2425

3-Şâhidliği yüklenme sırasında saklanıp gizlenen kimsenin şâhidliği (câiz olur mu olmaz mı) bâbı 2427

4-Bâb: Bir şâhid birşeye şâhidlik ettiği yâhud birçok şâhidler birşeye şâhidlik ettikleri ve diğer bir cemâat de "Biz bunu bilmiyoruz" dedikleri zamân şâhidlik yapanların sözüyle hükmolunur 2429

5-Adâletli şâhidler(in beyânı) bâbı 2431
6-Kaç kişinin tezkiye etmesi câiz olur? bâbı 2432
7-Nesebler, yaygın süt emme, üstünden zamân geçmiş kadîm ölüm üzerine şehâdet ve süt emme işinde acele etmeyip teennî ile subûtunu araştırmak bâbı 2433
8-Zinâ iftirâsı yapanın, hırsızın, zinâ edicinin şehâdetleri (tevbelerinden sonra kabûl edilir mi?) bâbı 2436
9-Bâb: Bir kimse zulüm ve haksızlık üzerine şâhid yapılmak istenildiği zamân, şâhidlik etmez 2439
10-Yalan şâhidliği hakkında söylenen şeyler (ağırlaştırma ve tehdîdler) bâbı ... 2441
11-Kör insanın şâhid olması, tasarruflarındaki hâli, bir kadınla evlenmesi, başkasını evlendirmesi, alışveriş etmesi, müezzin ve diğer işlerde çalışmasının kabûlü ve seslerle tanınan şeyler bâbı 2443
12-Kadınların şâhidliği(nin cevâzı) bâbı 2446
13-Köle kadınların ve köle erkeklerin şâhidliği bâbı 2447
14-Süt emzirici kadının şâhidliği bâbı 2448
15-(Hüküm verme işinde) kadınların birbirlerini tezkiye etmeleri bâbı 2448
16-Bâb: Bir adam diğer bir kimseyi tezkiye ettiği zamân, bu tezkiye ona yeter 2460
17-Medh ve övgüde aşırı gitmenin mekrûh olması ve medhedecek kimse (medhedilecek kişi hakkında) bilmekte olduğu şeyleri söylesin (öteye geçmesin) bâbı 2461
18-Çocukların bulûğa ermelerinin sınırı ve şâhidlikleri(nin hükmü) bâbı 2462
19-Hâkimin da'vâlıya yemîn teklîfinden önce da'vâcıya "Senin beyyinen var mı?" diye sorması bâbı 2464
20-Bâb: Mallarda da haddlerde de (yânî mal da'vâlarında da hadd da'vâlarında da) yemîn da'vâlıya âiddir 2465
21-Bâb 2466
22-Bâb: Bir kimse diğer birisi üzerinde birşey iddiâ ettiği yâhud bir adam diğer bir adama yâhud kendi kadınına zinâ suçu attığı zamân, bu iddiâcı ve suç atıcıya beyyine araması ve beyyine aramak için beklemeye gitmesi lâzım gelir. 2467
23-İkindiden sonra yapılan yemîn bâbı 2468
24-Bâb: Da'vâlı, kendisine yemîn etmesi vâcib olmuş bulunduğu herbir yerde yemîn eder ve bir yerden diğer bir yere döndürülmez 2469
25-Bâb: (Kendilerine yemîn etmeleri vâcib olan) bir topluluk yemîne davrandıkları zamân (evvelâ hangisi başlar)? 2470
26-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkat, Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar..." (Âlu İmrân: 77) 2471
27-Bâb: Nasıl yemîn verdirilir? 2472
28-Da'vâlının yemîninden sonra beyyine getiren kimse(nin beyyinesi kabûl edilir mi, edilmez mi?) bâbı 2475
29-Va'dine vefâ edip yerine getirilmesini emreden kimse bâbı 2476
30-Bâb: Şirk ehlinden şâhidlik ve diğer şeyler istenilmez 2478
31-Müşkil işlerde kur'a çekme(nin meşrû'luğu) bâbı 2480

53-KİTÂBU'S-SULH
(Barış ve Barışıklık Kitâbı)

1-İnsanların arası bozulduğu zamân onu iyileştirme ve barışı kurma hakkında gelen şeyler bâbı 2485

2-Bâb: İnsanlar arasını iyileştirip düzelten kimse yalancı değildir 2489

3-İmâmın kendi arkadaşlarına hitâben: "Bizi götürün, aralarını iyileştirip barıştıralım" sözü bâbı 2489

4-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kadınla kocasının kendi aralarında bir sulh anlaşması yapmalarında bir günâh yoktur" (en-Nisâ: 128) 2490

5-Bâb: Birbirleriyle çekişen kimseler yâhud topluluklar bir haksızlık ve zulüm barışı üzerine anlaşma yaptıkları zamân bu barış reddedilmiştir 2491

6-Bâb: (Barış yazısı) nasıl yazılır? 2493

7-Müşriklerle barış(ın hükmünü beyân) bâbı 2497

8-Diyette barış (hükümlerini beyân) bâbı 2499

9-Peygamber(S)'in Alî'nin oğlu Hasen için (Allah ikisinden de râzı olsun): "Şu benim oğlumdur; bir seyyiddir. Umarım ki, Allah bu oğlum sebebiyle iki büyük fırka arasını düzeltir" sözü bâbı 2500

10-Bâb: İmâm (hasımlardan birine yâhud her ikisine birden) barışmaya işâret eder mi? 2502

11-İnsanlar arasını iyileştirip barıştırmanın ve yine insanlar arasında adâlet yapmanın fazîleti bâbı 2504

12-Bâb: İmâm barışmaya işâret ettiği ve üzerinde hakk bulunan kimse de barıştan çekindiği zamân, imâm (yânî hâkim), o kimse üzerine kendisine apaçık olan hükümle hükmeder 2504

13-Alacaklılar arasında ve mîrâs sâhibleri arasında barış ve bunların herbirine bir-, şeyi bedel ve ivâz verme sırasında ölçüp tartmadan takdîr ve tahmîn yapma(nın hükmü) bâbı 2506

14-Borç ile ve mevcûd olan şey ile sulh bâbı 2508

6. CİLD

54-KİTÂBU'Ş-ŞURÛT
(Şartlar Kitâbı)

1-İslâm Dîni'ne girmekte, hükümlerde, alışveriş muâmelelerinde câiz olan şartlar bâbı 2533

2-Bâb: Bir şahıs, erkek çiçek asılmış olduğu hâlde hurma ağacı sattığı zamân 2537

3-Alım satım işlerindeki şartlar bâbı 2537

4-Bâb: Satıcı belli bir yere kadar binek hayvanının sırtını kullanmayı şart kıldığında, bu satış câizdir 2538

5-Her çeşit akid muâmelelerindeki şartlar(ın hükümlerini beyân) bâbı 2541

6-Nikâh düğümünü bağlama sırasında ta'yîn edilen mehr hakkındaki şartlar(ın hükmünü beyân) bâbı 2543

7-Ekicilik hakkındaki şartlar bâbı 2544
8-Nikâh akdinde câiz olmayan şartlar bâbı 2544
9-Dînî cezâlarda halâl olmayacak şartlar bâbı 2546
10-Kendisinin hürriyete kavuşturulması için satın alınmaya râzı olduğu zamân, hürriyetini satın alma yazışmasına bağlanmış olan kölenin şartlarından câiz olacak şeyler bâbı 2546
11-Boşama husûsundaki şartlar bâbı 2548
12-(Şâhid dikmeden ve yazıya da geçirmeden) insanlarla sâdece söz ile yapılan şartlar bâbı 2549
13-Velâ hakkındaki şartlar(ın hükmünü beyân) bâbı 2550
14-Bâb: Arâzî sâhibinin ekicilik anlaşmasında "İstediğim zamân seni çıkarırım" şartını koyması 2552
15-Cihâdda ve harb ehli ile yapılacak barış anlaşmalarında ileri sürülecek şartlar ve bu şartların yazılmasını beyân babı 2554
16-Ödünç vermek husûsundaki şartlar bâbı 2574
17-Hürriyeti satın alma yazışmasına bağlanan kimsenin hükmü ile Allah'ın Kitâbı'na aykırı nevi'den halâl olmayan şartlar(ın hükmü) bâbı 2575
18-Şart kılmak ve borç ikrârını istisnâ yapmak nev'inden câiz olanları beyân ile insanların kendi aralarında örf edinip tanıyageldikleri şartları beyân bâbı .. 2577
19-Vakıftaki şartlar(ın hükmünü beyân) bâbı 2578

55-KİTÂBU'L-VESÂYÂ
(Vasiyyetler Kitâbı)

1-Vasiyyetler bâbı 2580
2-Bâb: Kişinin mîrâsçılarını zengin bırakması, onları insânlara avuç açar hâlde bırakmasından hayırlıdır 2584
3-Malın en çok üçte bir mikdârının vasiyyet edilmesi bâbı 2585
4-Vasiyyet edicinin kendi vasîsine; "Çocuğumun işlerini yürütmeyi üzerine al" demesi ve gerektiğinde bu vasînin çocuk için da'vâ açmasının cevâzı bâbı 2587
5-Bâb: Vasıyyet edecek hasta kimse, başıyle beyân edici açık bir işâret yaptığı zamân, bu vasiyyet câiz olur 2588
6-Bâb: "Mîrâsçı için vasiyyet yoktur" 2589
7-Ölüm sırasında sadakâ (yapmanın cevâzı) bâbı 2590
8-Yüce Allah'ın: "(Bu mîrâs payları) ölenin edeceği vasiyyet(in yerine getirilmesin)den veyâ borcunun ödenmesinden sonradır" (en Nisâ 11) kavli bâbı ... 2591
9-Yüce Allah'ın: "Şâyet çocuğunuz varsa terikenizden sekizde biri, edeceğiniz vasiyyet ve borc(un ödenmesin)den sonra yine onlarındır" (en-Nisâ: 12) kavlinin te'vîli bâbı 2594
10-Bâb: Bir şahıs vakıf yaptığı yâhud yakınlarına vasiyyet yaptığı zamân, bu yakınlar kimlerdir? 2597
11-Bâb: (En yakınlarına vasiyyet yapıldığı zamân) bu en yakın hısımlar içine kadınlar ve çocuklar girer mi? 2599
12-Bâb: Vakıf yapan kişi kendi vakfıyle faydalanır mı? 2600

13-Bâb: Bir şahıs birşey vakfettiği ve o şeyi başkasına vermediği zamân, bu vakıf câizdir (yânî sahîhtir) 2602

14-Bâb: Bir şahıs fakîrlere mi yâhud başkalarına mı olduğunu beyân etmeksizin "Şu evim Allah için sadakadır" dediği zamân, bu vakıf câizdir (yânî sarfedilecek ciheti ta'yîn edilmeden önce vakıf tamam olmuştur) 2602

15-Bâb: Bir şahıs "Benim şu arâzîm ve şu bustânım anam adına (Allah için) sadakadır" dediğinde, (kimlere, yânî fakîrlere mi yâhud başkalarına mı olduğunu beyân etmese de) vakıf câiz olmuştur 2603

16-Bâb: Bir kimse malının bir kısmını yâhud kölesinin bir kısmını yâhud hayvanlarının bir kısmını sadaka veyâ vakfettiği zamân, onun bu sadakası ve vakfı câizdir 2604

17-Vekîline sadaka yapan, sonra da vekîli o sadakayı müvekkiliğine geri veren kimse(nin hükmünü beyân) bâbı 2605

18-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mîrâs taksîm olunurken (mîrâsçı olmayan) hısımlar, yetîmler, yoksullar da hazır bulunursa, kendilerine ondan (birşey vererek) rızıklandırın; (gönüllerini hoş edecek) güzel sözler de söyleyin" (en-Nisâ: 8) 2607

19-Birdenbire ölüveren kimse için sâhiblerinin o ölü adına sadaka yapmalarının müstehâb olacağı ve üzerinde adak borçları bulunan ölünün bu adaklarının yerine getirilmesinin de müstehâblığı bâbı 2608

20-Vakıf ve sadaka yapmak işlerinde şâhid göstermek bâbı 2609

21-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yetîmlere (rüşde ulaştıklarında) mallarını verin. Temizi murdâra değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza (katarak) yemeyin. Çünkü bu muhakkak büyük bir günâhtır. Eğer yetîm kızlar hakkında (adâleti yerine getiremeyeceğinizden) korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan... nikâh edin" (en-Nisâ: 2-3) 2610

22-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yetîmleri nikâh çağına erdikleri zamâna kadar gözetip deneyin. O vakit kendilerinde bir akıl ve olgunluk gördünüz mü, mallarını onlara teslîm edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye bunları israf edip tez elden yemeyin. Velîlerden kim zengin ise (yetîmin malını yemeye tenezzül etmesin;) kaçınsın. Kim de fakîr ise, o hâlde örfe göre (birşey) yesin. Artık onlara mallarını teslîm ettiğiniz vakit karşılarında şâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakımından ise Allah yeter. Ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından erkeklere, ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından kadınlara azından da çoğundan da farz kılınmış birer nasîb olarak hisseler vardır." (en-Nisâ: 6-7) 2612

23-Bâb: Yetîmin malında çalışmasından dolayı vasînin alacağı ücret ve çalışma hakkına karşılık yetîm malından yiyeceği şey? 2613

24-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Gerçek, yetîmlerin mallarını haksız (ve harâm) olarak yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir" (en-Nisâ: 10) 2615

25-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bir de sana yetîmleri sorarlar. De ki: Onları yararlı ve iyi bir hâle getirmek hayırlıdır. Şâyet kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah salâha çalışanlarla fesâd yapanları bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi muhakkak zahmete sokardı. Şübhesiz Allah mutlak gâlibdir. Tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Bakara: 220) 2616

26-Yetîm için iyilik olduğu zamân, seferde ve hazarda yetîmi hizmette kullanma ve (vasî olmasalar da) ananın ve kocasının yetîme bakmaları(nın hükmünü beyân) bâbı 2617

27-Bâb: Bir şahıs, sınırları beyân etmeyerek bir arâzîyi vakıf yaptığı zamân (arâzî meşhûr ve seçkin ise) bu vakıf câizdir 2618
28-Bâb: Bir topluluk ortak ve yaygın hisseli bir arâzîyi vakıf yaptıklarında, bu vakıf câizdir 2620
29-Vakıf nasıl yazılır bâbı 2620
30-Zengin için, fakîr için, zaîf için vakıf yapma(nın cevâzı) bâbı 2621
31-Mescid inşâsı için arâzî vakfetme(nin cevâzı) bâbı 2622
32-Hayvanları, atları, ticâret metâ'larını ve sessiz serveti (yânî altın ve gümüşü) vakfetmek bâbı 2623
33-Vakfın işlerine bakıp yürütecek kimsenin nafakası (yânî ücreti) bâbı 2624
34-Bâb: Bir kimse bir arâzî veyâ kuyu vakfettiği ve vakfından kendisinin de istifâde etmesini şart kıldığı: Meselâ vakfettiği kuyunun suyundan diğer müslümânların kovalarıyle su aldıkları gibi kendisinin de su almasını şart kıldığı zamân (bu câiz olur) 2625
35-Bâb: Vakfedici kimseler "Biz onun bedelini ancak Allah'tan isteriz" dedikleri zamân, bu câizdir 2627
36-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler! Herhangi birinize ölüm hâli geldiği o vasiyyet zamânı aranızdaki şehâdet ya kendinizden adâlet sâhibi iki adam veyâ yolculuk ediyordunuz da ölüm musîbeti başınıza geldiyse sizin gayrınızdan iki diğeridir. Bunları namâzdan sonra alıkorsunuz, şübhelendiğiniz takdîrde şöyle yemîn ederler 'Billâhi hısım da olsa yemînimizi hiçbir bedele değişmeyiz. Allah'ın (emrettiği) şâhidliği gizlemeyiz. Biz o takdîrde şübhesiz günâha girenlerden oluruz'. Eğer bu iki şâhidin bir günâha hakk kazanmış olduklarına bir bilgi elde edilirse, o vakit evlâ olan, bu ikinin yerine, bunların aleyhlerinde bulundukları mukaabil taraftan diğer iki kişi dikilir, şöyle yemîn ederler: 'Billâhi bizim şâhidliğimiz o iki kişinin şâhidliğinden daha doğrudur. Biz hakkı aşmadık. Çünkü bu takdîrde muhakkak ki zâlimlerden oluruz'. İşte bu hüküm, şâhidliği olduğu gibi dosdoğru edâ etmelerine veyâ yemînlerinden sonra, yemînlerinin reddedilmesinden korkmalarına en yakın bir çâredir. Allah'tan korkun ve emirlerini iyi dinleyin. Çünkü Allah fâsıklar gürûhunu doğru yola çıkarmaz" (el-Mâide: 106-108) 2628
37-Mîrâsçılar hazır bulunmaksızın vasînin, ölünün borcunu ödemesi(nin cevâzı) bâbı 2629

56-KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER
(Cihâd ve Sîretler Kitâbı)

1-Cihâdın ve sîretlerin fazîleti bâbı 2631
2-Bâb: İnsanların en fazîletlisi Allah yolunda canı ile, malı ile cihâd eder olan mü'mindir 2635
3-Erkeklerin ve kadınların mücâhid olmak ve şehîd olmak için duâ etmeleri bâbı 2637
4-Allah yolunda mücâhede edenlerin dereceleri bâbı 2639
5-Allah yolunda sabâh yürüyüşü ve akşâm yürüyüşü ve herbirinizin cennetten bir yay kadar yeri bâbı 2641
6-el-Hûru'l-Iyn(= Kara ve iri gözlü cennet kadınları) ve onların sıfatları bâbı 2643
7-Şehîd olmayı temennî etmek bâbı 2645

8-Allah yolunda (cihâda giderken) binek tarafından yere çarpılıp ölen ve böylece mücâhid şehîdlerden olan kimsenin fazîleti bâbı 2646
9-Allah yolunda (cihâda giderken) bir musîbete uğrayan yâhud göğsüne mızrak saplanan kimsenin fazîleti bâbı 2648
10-Azîz ve Celîl olan Allah yolunda yaralanan kimsenin fazîleti bâbı 2650
11-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı gözetiyorsunuz?..." (et-Tevbe: 52) 2651
12-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir sûretle (ahidlerini) değiştirmediler" (el-Ahzâb: 23) 2651
13-Bâb: Harbe girişmeden evvel iyi amel 2655
14-Kendisine, atanı ve nereden atıldığı bilinmeyen serserî bir ok gelip de bu sebebden ölen kimse bâbı 2656
15-Allah'ın kelimesi en yüksek olsun diye kıtâl eden kimse(nin fazîleti) bâbı .. 2657
16-İki ayağı Allah yolunda pek tozlanan kimse bâbı 2658
17-Allah yolunda iken bulaşmış olan tozları insanlardan silme(nin kerîh olmadığı) bâbı 2659
18-Harbden ve tozlardan sonra bedeni boydan boya yıkamak bâbı 2659
19-Yüce Allah'ın şu kavlinin fazîleti bâbı: "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bil'akis onlar Rabb'leri katında diridirler. Lûtfu inâyetinden kendilerine verdiği ile hepsi şâd olarak rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılmayanlar hakkında da: 'Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir' diye müjde vermek isterler. Onlar Allah'tan bir ni'metle ve daha fazlasıyle ve Allah'ın mü'minlere olan mükâfâtını zâyi' etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler" (Âlu İmrân: 169-171) 2660
20-Meleklerin şehîd üzerine toplanıp onu gölgelemeleri bâbı 2662
21-(Allah yolunda şehîd edilen) mücâhidin dünyâya dönmeyi temennî etmesi bâbı 2662
22-Bâb: Cennet kılıçların (şakıyan) yıldırımı altındadır 2663
23-Cihâd için çocuk isteyen kimse bâbı 2664
24-Harbde yiğitlik ve korkaklık bâbı 2665
25-Korkaklıktan Allah'a sığınılması bâbı 2666
26-Harbde hazır bulunduğu yerleri tahdîs edip anlatan kimse bâbı 2668
27-Kâfirlere karşı elbirliğiyle harbe çıkmanın vücûbu ile cihâd ve niyette vâcib olacak mikdârı beyân bâbı 2669
28-Bir kâfir bir müslümânı öldürür, sonra bu kaatil müslümân olur ve dînine bağlı kalır, sonunda o da öldürülür (yânî harbde o da şehîd edilirse, ikisi de cennete girer) bâbı 2670
29-Düşmanla cenk ve kıtâl etmeye gitmeyi, oruç tutmaya tercîh eden kimse bâbı 2672
30-Bâb: Şehîdler (Allah yolunda) öldürülmekten başka yedi nevi'dir 2673
31-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mü'minlerden özür sâhibi olmaksın (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanlar bir olamaz. Allah mallarıyle, canlariyle savaşanları, derece i'tibâriyle oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va'd etmiştir, (fakat) Allah, savaşanlara oturanların üstünde çok büyük bir ecir vermiştir. Kendinden dereceler, bir mağ-

firet, bir rahmet (vermiştir); Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 95-96) ... 2674
32-Düşmanla muhârebe sırasında sabretmek bâbı ... 2675
33-Kâfirlerle muhârebeye teşvîk ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey Peygamber! Mü'minleri harbe teşvîk et" (el-Enfâl: 65) ... 2676
34-(Medîne'nin etrafına) hendek kazılması bâbı ... 2677
35-Özrün kendisini düşmanla cenk etmekten alıkoyduğu kimse bâbı ... 2678
36-Allah yolunda (cihâdda iken) oruç tutmanın fazîleti bâbı ... 2679
37-Allah yolunda (cihâdda) harcama yapmanın fazîleti bâbı ... 2680
38-Bir gâzî cihâzlayıp sefere hazırlayan yâhud gâzînin gerideki işlerini görmekte ona hayırlı halef olan kimsenin fazîleti bâbı ... 2682
39-Mubârebe sırasında (ölülere sürülen) hanût kokusu sürünmek bâbı ... 2683
40-Harbde keşif karakolunun fazîleti bâbı ... 2684
41-Bâb: Kumandan harbde keşif yapacak kişiyi tek başına düşmanı keşif vazîfesine gönderir mi? ... 2685
42-İki kişinin berâberce sefere çıkması bâbı ... 2686
43-Bâb: "Atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür" 2686
44-Bâb: Peygamber(S)'in: "Atların alınlarına sarkan saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlenmiştir" sözünden dolayı cihâd, berrin (yânî âdilin) ve fâcirin berâberinde kıyâmete kadar devâm edecektir ... 2687
45-Yüce Allah'ın: "Allah yolunda bağlanıp beslenen atlardan..." (el-Enfâl: 60) kavlinden dolayı, Allah yolunda cihâd etmek için at bağlayıp besleyen kimse bâbı 2688
46-Atın ve eşeğin özel ismi bâbı ... 2689
47-Atın uğursuzluğu nev'inden zikredilen hadîsler bâbı ... 2691
48-Bâb: Atlar üç nevi' insan içindir ... 2692
49-Gazvede başkasının (yorulan) hayvanına dürtüp vuran kimse bâbı ... 2694
50-Çetin hayvan üzerine ve erkek at üzerine binmek bâbı ... 2695
51-Atın (ganîmetten alacağı) payları bâbı ... 2696
52-Harb içinde başkasının binek hayvanını önüne çeken kimse bâbı ... 2697
53-Binek hayvanı için eyerde olan demirden yâhud ağaçtan üzengi ile semer ve palana takılan ip veyâ kayış üzengi bâbı ... 2698
54-Çıplak ata binmek bâbı ... 2698
55-Dar adımlı, yavaş yürüyüşlü at bâbı ... 2699
56-Atlar arasında öne geçme yarışı yapmak bâbı ... 2699
57-Yarış için atların idmâna çekilip zayıflatılması bâbı ... 2700
58-İdmâna çekilip zayıflatılmış atlar için yarış uzaklığının sonu bâbı ... 2701
59-Peygamber'in dişi binek devesi bâbı ... 2701
60-Eşeklerin üstünde gazve bâbı, Peygamber(S)'in beyaz katırı bâbı ... 2703
61-Kadınların cihâdı bâbı ... 2704
62-Kadının denizde gazvesi bâbı ... 2705
63-Erkeğin kadınlarından bâzısını bırakıp, birini berâberinde gazveye taşıması bâbı 2706

64-Kadınların cenk etmeye çıkmaları ve erkeklerle berâber harbe katılmaları bâbı 2707
65-Kadınların gazvede askere su kırbaları taşımaları bâbı 2708
66-Kadınların cenk esnâsında yaralıları tedâvî etmeleri bâbı 2709
67-Kadınların yaralıları ve şehîdleri geri götürmeleri bâbı 2710
68-(İsâbet almış olan) bedenden okun çekilip çıkarılması bâbı 2710
69-Gazvede Allah yolunda (düşman baskınından korunmak için) nevbet bekleme(nin fazîleti) bâbı 2711
70-Gazvede hizmet etmenin fazîleti bâbı 2713
71-Yolculukta arkadaşının eşyâsını taşıyan kimsenin fazîleti bâbı 2715
72-Allah yolunda bir gün sınır muhâfazasına bağlı kalıp nevbet beklemenin fazîleti ile Yüce Allah'ın şu kavlinin fazîleti bâbı: "Ey îmân edenler, sabredin, sabır yarışı edin. (Sınırlarda) nevbet bekleşin. (Bu sâyede) felâh bulacağınızı umabilirsiniz" (Âlu İmrân: 200) 2715
73-Hizmet ettirmek için çocukla gazâya giden kimse bâbı 2716
74-(Cihâd ve başka maksadlar için) gemilere binip deniz yolculuğu yapmak bâbı 2718
75-Harbde zaîflerle ve iyi insanlarla (yânî onların bereketi ve duâlarıyle) yardım isteyen kimse bâbı 2719
76-Bâb: Bir kimse kesin sûrette "Fulân şehîddir" demez 2721
77-Atış ta'lîmine teşvîk etmek ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki, bununla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilemeyip de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız..." (el-Enfâl: 60) 2723
78-Kısa mızraklarla ve kılıç, yay gibi harb âletleriyle oyun oynamak bâbı 2724
79-Kalkan ve (harbde) arkadaşının kalkanıyle sütrelenip korunan kimse bâbı . 2725
80-Deriden yapılmış kalkan (edinilmesinin cevâzı) bâbı 2727
81-Kılıç bağları ve kılıcı boyuna asmak bâbı 2728
82-Kılıçların süsleri hakkında gelen şeyler bâbı 2729
83-Seferde sıcak vakti uykusu sırasında kılıcını bir ağaca asan kimse bâbı 2729
84-Başa miğfer giyme(nin meşrû'luğu) bâbı 2730
85-Ölüm sırasında silâhın kırılmasını düşünmeyen kimse bâbı 2731
86-Sıcak vaktindeki istirahat sırasında insanların imâmın yanından dağılmaları ve ağaçlarla gölgelenmeleri bâbı 2732
87-Mızraklar (edinip kullanmanın fazîleti) hakkında söylenen şeyler bâbı 2733
88-Peygamber'in zırhı(nın neden olduğu) hakkında söylenenlerle harbde gömlek(in hükmünü beyân) bâbı 2734
39-Seferde ve harbde cübbe (giyme) bâbı 2736
90-Harbde ipek giyme(nin cevâzı) bâbı 2737
91-Bıçak (kullanmanın cevâzı) hakkında zikrolunan şeyler bâbı 2738
92-Rûmlar'la harb(in fazîleti) hakkında söylenen şeyler bâbı 2739
93-Peygamber'in istikbâlde Yahûdîler'le yapılacak harbi haber vermesi bâbı ... 2740
94-Türkler'in kıtâlî bâbı 2741
95-Kıl ayakkabılar giyinen kavimlerin harbi bâbı 2742

96-Bozgunluk sırasında bineğinden inip Allah'tan yardım isteyerek askerlerini harb nizâmına koyan kimse bâbı 2743
97-Harb sırasında imâmın müşrikler aleyhine bozulma ve sarsılma duâsı yapması bâbı 2744
98-Bâb: Müslümân, kitâb ehline (İslâm'a dönmeleri için) hidâyet yolunu gösterip irşâd eder mi yâhud onlara Kur'ân'ı öğretir mi? 2747
99-Müşrikleri İslâm'a alıştırmak için onlar lehine hidâyet duâsı yapmak bâbı .. 2748
100-Yahûdî ve Hristiyân'ı İslâm'a çağırma; bunların hangi şey üzerine mukaatele olunacakları; Peygamber'in Fars Meliki Kisrâ ile Rûm Meliki Kaysar'a yazdığı mektûblar ve kıtâlden önce İslâm'a çağırma bâbı 2749
101-Peygamber'in insanları İslâm'a, peygamberliği i'tirâf etmeye, Allah'ın berisinde bir kısmının diğer bir kısmını Rabbler edinmemelerine çağırması bâbı .. 2750
102-Gazveye gitmek istemeyip de onu başkasıyle örtüp gizleyen kimse ile, sefere perşembe günü çıkmayı seven kimse bâbı 2760
103-Sefere öğleden sonra çıkmak bâbı 2762
104-Sefere ayın sonunda çıkma(nın cevâzı) bâbı 2762
105-Ramazân içinde sefere çıkma(nın cevâzı) bâbı 2763
106-(Sefere çıkarken) vedâlaşmak bâbı 2764
107-(Ma'siyetle emrolunmadıkça) imâmı ve âmiri dinlemek ve itâat etmek bâbı 2765
108-Bâb: Devlet başkanının arkasında harb edilir ve onunla (düşmandan) korunulur 2765
109-Harbde kaçmamaları üzerine bey'at edilmesi bâbı 2766
110-Devlet başkanının insanlara kesin (ve yerine getirilmesi vâcib olan) emrinin ancak insanların tâkat getirebilecekleri işlerde olması bâbı 2770
111-Bâb: Peygamber (S) gündüzün evvelinde harb yapmadığı zamân, muhârebeyi güneşin (ortadan) gitmesine kadar geriye bırakırdı 2771
112-Kişinin (gazveden dönmek yâhud geri kalma husûsunda) devlet başkanından izin istemesi bâbı 2772
113-Kendisi zevcesiyle yeni evlenmiş olduğu hâlde gazâya giden kimse bâbı 2775
114-Zifâfın ardından gazâya gitmeyi seçen kimse(nin işini beyân) bâbı 2775
115-Düşman baskını sırasında imâmın (yardım ve zafer tedbîrine) çabuk davranması bâbı 2776
116-Korku sırasında çabuk hareket etmek ve harıl harıl koşmak bâbı 2776
117-Korku sırasında tek olarak (düşman keşfine) çıkmak bâbı 2777
118-(Oturan adına cihâd edenlere verilen) ücret ve Allah yolunda (yânî cihâda) yükleyip taşıma bâbı 2777
119-Peygamber(S)'in sancağı hakkında söylenen hadîsler bâbı 2779
120-Gazvedeki ücretli(nin hükmü) bâbı 2781
121-Peygamber(S)'in: "Ben, bir aylık mesâfedeki düşman gönüllerine korku salmak sûretiyle yardım olundum" sözü ile Celîl ve Azîz Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakkında Allah'ın hiçbir hüccet indirmediği şeyleri O'na tanıdıklarından dolayı küfreden kalblerine korku salacağız. Onların yurtları ateştir..." (Âlu İmrân: 151) 2783
122-Gazveye giderken azık edinip taşımak ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "... Bir de (seferinizde) azık hazırlayın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı korunmaktır. Ey kâmil akıl sâhibleri, benden korunun" (el-Bakara: 197) 2784

123-Azığın (hayvanlar üzerinde taşınması zorlaşınca) boyun kökleri üzerinde taşınması bâbı 2787
124-Kadının binekli erkek kardeşinin arka tarafına bindirilmesi bâbı 2788
125-Cenk ve hacc seferlerinde bineklinin arka tarafına binici olmak bâbı 2788
126-Eşek üzerine, binicinin arka tarafına binen kimse bâbı 2789
127-Bineğe binen kişinin üzengisini ve benzeri şeylerini tutup yardım eden kimse bâbı 2790
128-Düşman arâzîsine Mushaf'larla sefer etmenin kerâheti bâbı 2791
129-Harb sırasında tekbîr getirme(nin meşrû'luğu) bâbı 2792
130-Tekbîr getirmekte ses yükseltmenin mekrûhluğu bâbı 2793
131-Yolcunun bir vâdî içine indiği zamân tesbîh etmesi bâbı 2794
132-Yolcunun yüksek bir yere yükseldiğinde tekbîr etmesi bâbı 2794
133-Bâb: Yolcu iken, mukîmlik hâlinde yapageldiği amellerin benzeri, yolcu lehine yazılır 2796
134-İnsanın geceleyin yalnız başına yürümesi (câiz mi, mekrûh mu?) bâbı 2796
135-Vatana dönüş sırasında yürüyüşte çabuk davranmak bâbı 2798
136-Bâb: Bir kimse diğer birini cihâd etmesi için bir ata bindirip de, sonra o atı satılıyor gördüğünde (onu satın alabilir mi)? 2799
137-Ana-babanın izniyle cihâda gidilmesi bâbı 2800
138-Develerin boyunlarına takılan çan ve benzeri şeyler hakkında söylenen şeyler bâbı 2801
139-Kadını hacca gitmek üzere çıkmış ve kendinin bir ma'zireti olmuşken askere yazılan kimseye izin verilir mi bâbı 2802
140-Câsûs(un hükmü) bâbı 2803
141-Esîrlere elbise giydirme bâbı 2806
142-Elleriyle (gayretiyle) bir insanın müslümân olmasına sebeb olan kimsenin fazîleti bâbı 2806
143-Zincirlerle bağlanan esîrler bâbı 2807
144-Tevrât ve İncîl ehlinden müslümân olan kimselerin fazîleti bâbı 2808
145-Gece baskını yapılıp da çocuklar ve zürriyetleri musîbete uğratılan harb yurdu ahâlîsi(nin hükmü) bâbı 2809
146-Harbde çocukları öldürme(nin nehyi) bâbı 2811
147-Harbde kadınların öldürülmesi(nin nehyi) bâbı 2811
148-Bâb: "Allah'ın azâbıyle azâblandırılmaz" 2812
149-Bâb: "Ondan sonra ise ya iyilik yapın yâhud fidye alın" (Muhammed: 4) ... 2813
150-Bâb: Kâfirler elinde bulunan esîrin kâfirlerden kurtulması için, kendisini esîr almış olan kimseleri öldürmek yâhud aldatmak hakkı var mıdır? 2813
151-Bâb: Müşrik, müslümân kimseyi yaktığı zamân o müşrik (fiilinin cezâsı olarak) yakılır mı? 2814
152-Bâb 2814
153-(Müşriklere âid olan) evlerin ve hurmalıkların yakılması(nın cevâzı) bâbı .. 2816
154-Uyumakta olan düşman müşrikin öldürülmesi bâbı 2817

155-Bâb: "Düşmanla karşılaşmayı (harb etmeyi) temennî etmeyiniz" 2820
156-Bâb: "Harb bir kerre aldatmaktır" 2821
157-Harbde yalan söyleme(nin hükmü) bâbı 2822
158-Harb ehlini, bir fırsatını gözeterek ansızın hücûm edip açıktan öldürmek yâhud paralamak bâbı 2824
159-Fesâd ve şerrinden endîşe edeceği kimsenin berâberinde iken câiz olacak çâre ve korunma tedbîrleri bâbı 2824
160-Harbde kısa vezinli şiirler okumak ve hendek kazma işinde ses yükseltmek (hakkında gelen şeyler) bâbı 2825
161-At üzerinde sâbit duramayan kimse bâbı 2826
162-Hasır yakılmak sûretiyle yaraya ilâç yapılması; kadının, kendi babasının yüzünden kanı yıkaması ve kalkan içinde su taşıması bâbı 2827
163-Harb içinde iken birbiriyle çekişmenin ve görüş ayrılığı yapmanın çirkinliği ve kumandanına karşı isyân edenlerin ukûbeti bâbı 2828
164-Bâb: Ordu ve şehir ahâlîsi geceleyin bir düşman baskınından korktukları zamân (başkanın bizzât haber keşfine çıkması gerekir) 2831
165-Bâb: Düşmanı görüp de insanlara işittirmek için sesinin en yükseği ile "Yâ Sabâhâh" diye bağıran kimse 2832
166-"Al oku, ben fulânın oğluyum" diyen kimse bâbı 2834
167-Bâb: Düşman, bir adamın hükmüne râzı olup indiği zamân (imâm buna icâzet verdiğinde, hükmü geçerli olur) 2834
168-Esîrin tutularak öldürülmesi ve bağlayıp öldürme bâbı 2835
169-Bâb: Kişi kendini esîrliğe teslîm eder mi, etmez mi? 2836
170-Esîrin düşman elinden (mal ile yâhud malsız sûretle) kurtarılması bâbı 2840
171-Müşrik esîrlerden fidye alınması bâbı 2842
172-Düşman arâzîsinden gelen harbî kişinin emânsız ve izinsiz olarak İslâm diyârına girdiğinde, bunun hükmü bâbı 2843
173-Bâb: İslâm Devleti'nin ahdi ve koruma taahhüdü altında bulunanların haklarının korunması yolunda muhârebe edilir ve bu zimmetliler (köle yapılmazlar) 2844
174-Elçilik yâhud sâir bir iyilik sebebi için gelen hey'etlere atıyyeler verilmesi bâbı 2845
175-Bâb: Devletin ahdinde bulunan zimmet ehli azınlıklara ve onlara iyi muâmele edilmesine (devlet başkanlığı makaamından) şefâat istenilir mi? 2845
176-Gelen hey'etler için güzel elbise giyip süslenmek bâbı 2847
177-Bâb: İslâm Dîni çocuğa nasıl arzolunur? 2848
178-Peygamber(S)'in Yahûdîler'e: "İslâm'a girin de (dünyâ ve âhiret musîbetlerinden) selâmette olun" sözü bâbı 2850
179-Bâb: Bir kavim kendilerine âid birtakım malları ve arâzîleri olduğu hâlde harb diyârında İslâm'a girdikleri zamân, bu mallar ve arâzîler yine kendilerinin olur 2857
180-Devlet başkanının insanları -yâhûd insanlar için- (savaşçıları ve diğerlerini sayıp) yazması bâbı 2853
181-Bâb: "Muhakkak ki Allah (dilerse) şu İslâm Dîni'ni günâhkâr ve âsî kişi ile kuvvetlendirir" 2855

182-Harbde (kumandan şehîd düştüğü ve) düşman saldırısından endîşe ettiği zamân, devlet başkanının ta'yînini beklemeksizin, kendini ordu üzerine kumandan yapan kimse bâbı 2856

183-Cihâdda imdâd göndermekle yardım edilmesi bâbı 2857

184-Düşmana gâlib gelen ve akabinde onların binâsız geniş arsaları üzerinde üç gün ikaamet eden kimse bâbı 2858

185-Gazvede ve seferde iken ganîmeti taksîm edep kimse bâbı 2859

186-Bâb: Muhârib müşrikler bir müslümânın malını ganîmet aldıkları ve sonra müslümân kendi malını aynen bulsa (sâhibi bu malını alabilir mi, yoksa bu mal ganîmet malından mı sayılır) 2860

187-Fars diliyle ve Arabça'dan başka herhangibir dil ile konuşan kimse bâbı 2861

188-Emânet malında hıyânet(in harâmlığı) bâbı 2864

189-Millet malından çalınan az şey(in hükmü) bâbı 2865

190-Ganîmet malları içindeki deve ve koyunları (taksîmden önce) kesmenin mekrûh olması bâbı 2866

191-Fetihlerde müslümânlara sevinçli haber gönderme(nin meşrû'luğu) bâbı 2868

192-Sevinçli haberi getiren kimseye verilecek şey bâbı 2869

193-Bâb: "Mekke fethinden sonra hicret yoktur" 2869

194-Bâb: Erkek kişi, zimmet ehli olanların iç elbiselerine bakmaya muhtâc ve çâresiz olduğu zamân; ve yine erkek kişi kadınlar Allah'a isyân ettiklerinde kadınlara bakmaya ve elbiselerini çıkartıp onları çıplak yapmaya muhtâc ve çâresiz olduğu zamân (böyle zarûret hâllerinde, bu bakmalar câiz olur) 2870

195-Gazvedeṇ dönen gâzîleri karşılamak bâbı 2872

196-Cenk etmekten döndüğü zamân (mücâhidin yolda) söyleyeceği duâ bâbı 2873

197-Bir seferden geldiği zamân namâz kılmak bâbı 2876

198-Seferden dönüş sırasında yemek yapmak bâbı 2877

57-KİTÂBU'L-HUMUS
(Ganîmetin Beşte Biri Kitâbı)

1-Ganîmetten beşte bir ayırmanın farz oluşu bâbı 2878

2-Ganîmetin beşte birini (devlete) vermek vermek dîndendir bâbı 2887

3-Peygamber'in vefâtından sonra kadınlarının nafakası bâbı 2888

4-Peygamber'in zevcelerinin evleri ve onlara nisbet edilen evler hakkından gelen haberler bâbı 2890

5-Peygamber'in zırhı, asâsı, kılıcı, bardağı, mührü gibi taksîmi zikredilmeyen ve kendisinden sonra halîfelerin kullandıkları şeylerden zikredilenlerle vefâtından sonra sahâbîlerin ve diğerlerinin teberrük edegeldikleri, yânî kutlu sayıp kullandıkları saçları, ayakkabıları, kab-kacakları -sahan ve tasları- bâbı 2893

6-Ganîmetin beşte birinin, Rasûlullah'a nevbet nevbet inen mühim işler ve hâdiseler için, fakîrler için ve Peygamber'in suffa ehlini ve dulları tercîh etmesi için olduğuna delîl bâbı 2898

7-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "...Bilin ki ganîmet olarak aldığınız herhangi birşeyin mutlakaa beşte biri Allah'ın, Rasûlü'nün..." (el-Enfâl: 41) 2899

8-Peygamber'in: "Ganîmetler size halâl kılındı" sözü bâbı 2903
9-Bâb: Ganîmet, düşmanla çarpışmada hazır bulunanlarındır 2906
10-Ganîmet için harbeden kimsenin sevâbı eksilir mi? bâbı 2907
11-Devlet başkanının, huzûruna getirilen müşrik hediyelerini hazır bulunanlar arasında taksîm etmesi, hazır bulunmayan yâhud kendisine uzak bulunanlar için de pay ayırıp saklaması bâbı 2908
12-Bâb: Peygamber (S), Kurayza ve Benû'n-Nadîr arâzîlerini nasıl taksîm etti? 2909
13-Peygamber(S)'in maiyyetinde gazâ edenlerin, vâlîlik ve kumandanlık yapanların diri ve ölü hâllerinde mallarındaki bereket ve artma bâbı 2910
14-Bâb: Devlet başkanı bir insanı bir ihtiyac husûsunda elçi gönderdiği yâhud ona orada ikaamet etmesini emrettiği zamân ganîmetten o şahsa hisse verilir mi? 2916
15-Bâb: Ganîmetin beşte birinin müslümânlara nevbet nevbet gelen mühim hâdiseler için olduğuna delîlden biri Hevâzin kabîlesinin Peygamber'in kendileri içinde bir süt annesini emmiş olması sebebiyle, Peygamber'den istekte bulunmaları; Peygamber'in de müslümân gâzîlerden, onlardan aldıkları hisselerini geri vermelerini halâl saymasıdır 2917
16-Peygamber(S)'in beşe bölme işlemi yapmaksızın (yânî kendilerinden fidye almaksızın) esîrlere ihsânı bâbı 2924
17-Bâb: Beşte birin tasarrufunun devlet başkanına âid olduğuna ve onun yakınlarının bâzısına vermeyip de bâzılarına verebileceğine delîldendir 2925
18-Harbde öldürülen düşman askerinin eşyâsını beşte bir işlemine tâbi' tutmayan kimse; "Kim bir düşman askeri öldürürse üzerindeki eşyâsı (beşte bire tâbi' olmaksızın) öldürene âiddir"; ve devlet başkanının seleb (yânî ölü asker üzerinden alınan eşyâ) hakkındaki hükmü bâbı 2926
19-Peygamber(S)'in kalbleri İslâm'a alıştırılmak istenenlere ve onlardan başkalarına beşte bir hissesinden ve harâc, cizye gibi diğer devlet gelirlerinden vermekte olduğu şeyler bâbı 2930
20-Mücâhidin harb sâhasında ele geçireceği yiyecek maddeleri(nin hükmü) bâbı 2939

58-KİTÂBU'L-CİZYE VE'L-HARB VE'L-MUVÂDEA MAA EHLİ'Z-ZİMME (Zımmîlerle Cizye, Harbîlerle Mütâreke Akdi Kitâbı)

1-(Harbîlerle mütâreke ve cizye bâbı) 2941
2-Bâb: Devlet başkanı bir memleketin meliki ile (harbi ve ezâyı terketmek üzere) barış anlaşması yaptığında, bu anlaşma o memleket halkı için geçerli olur mu? 2949
3-Rasûlullah'ın (ahdine ve emânına giren) zimmet ehliyle ilgili vasiyyeti bâbı 2950
4-Peygamber(S)'in Bahreyn toprağından ayırıp verdiği ve yine Bahreyn malından ve cizyeden va'd eylediği şeyler ile kâfir mallarından harbsiz alınan fey' ve cizyenin kimlere taksîm edileceği bâbı 2951
5-Kendisiyle muâhede yapılmış bir zımmîyi cürmü olmayarak öldüren kimsenin günâhı bâbı 2954
6-Yahûdîler'in Arab yarımadasından çıkarılması bâbı 2954

7-Bâb: (Muâhedeli) müşrikler, müslümânlara ahde vefâsızlık ve hıyânet yaptıkları zamân affedilirler mi? ... 2957
8-Devlet başkanının ahdi bozup döneklik yapanlar aleyhine bedduâ etmesi(nin cevâzı) bâbı ... 2959
9-Kadınların emân vermeleri ve bir kimseyi korumaya alıp onu tehlikelerden kurtarmaları (yânî siyâsî sığınma hakkı tanımaları) bâbı ... 2960
10-Bâb: Müslümânların zimmeti (ahdi) ve emânları birdir; onların azı da bu emânı yürütür ... 2961
11-Bâb: Müşrikler harb esnâsında kendi dilleri üzere yürüyerek "Saba'nâ" dedikleri ve "Biz müslümân olduk" demeyi güzel söyleyemedikleri zamân (bu söz onlardan kıtâli kaldırmakta yeterli olur mu, olmaz mı)? ... 2962
12-Müşriklerle mal ve (esîrler gibi) başka şeyler mukaabilinde harbi ve ezâyı terketme ve barış yapma(nın cevâzı) ile ahde vefâ etmeyenin günâhı ve Yüce Allah'ın şu kavli(nin beyânı) bâbı: "Eğer (düşmanlar) barışa meylederlerse sen de ona yanaş ve Allah'a güvenip dayan. Çünkü herşeyi hakkıyle işiten, kemâliyle bilen bizzât O'dur" (el-Enfâl: 61) ... 2963
13-Ahde (mîsâka) bağlı kalmanın fazîleti bâbı ... 2965
14-Bâb: Zımmî olan kimse sihr yaptığı zamân ondan bunun cezâsı affedilir mi? 2966
15-Düşmanın gadrinden (ahde vefâ etmeyip bozmasından) sakınılması ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer sana hîlekârlık yapmak, aldatmak isterlerse, muhakkak ki, sana Allah yetişir. O seni yardımı ile ve mü'minlerle destekleyen ve onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünden olan (her) şeyi toptan harcamış olsan, yine onların gönüllerini (böyle) birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak gâlibdir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Enfâl: 62-63) ... 2967
16-Bâb: Ahidli milletlerin ahidleri nasıl atılıp bozulur? ... 2968
17-Muâhede yaptıktan sonra gadredip ahdi bozan kimsenin günâhı ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "O en şerrliler, içlerinden kendileriyle muâhede ettiğin kimselerdir ki, muâhededen sonra her defasında ahidlerini bozarlar ve onlar sakınmazlar" (el-Enfâl: 56) ... 2969
18-Bâb ... 2972
19-(Müşriklerle) üç gün müddet yâhud belli bir vakit üzerine barış anlaşması yapılması bâbı ... 2974
20-Bir vakit ta'yîn etmeden mütâreke ve barış yapma(nın cevâzı) ve Peygamber(S)'in (Hayberliler'e): "Allah'ın sizleri oturttuğu müddetçe ben sizleri burada oturtuyorum" kavli bâbı ... 2976
21-Müşriklerin cesedlerinin kuyu içine atılması(nın cevâzı) ve onların kokmuş leşleri için bir bedel alınmaması bâbı ... 2976
22-İyi ve kötü kişi için olması müsâvî olarak bir iş üzerinde sözleşip de sözünü yerine getirmeyen kimsenin günâhı bâbı ... 2978

59-KİTÂBU BED'İ'L-HALK
(Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı Kitâbı)

1-Yüce Allah'ın şu kavilleri hakkında gelen şeyler (tefsîrler) bâbı: a. "O, ilkin mahlûku yaratıp sonra onu (öldürdükten ve tekrâr dirilttikten sonra) iâde edecek olandır ki, bu, O'na göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nun.

O, yegâne gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir" (er-Rûm: 27). er-Rabî' İbnu Huseym ile el-Hasen: Hepsi Allah'a kolaydır, demişlerdir. "Heynun" ve "Heyyinun"; "Leyn-Leyyin", "Meyt-Meyyit", "Dayk-Dayyık" kelimeleri gibi şeddeli ve şeddesizdir. b. "Ya biz ilk yaratışta acz mi gösterdik (ki diriltmekten âciz olalım)? Hayır, onlar bu yeni yaratıştan şübhe içindedirler" (Kaaf: 15). c. "... O sizi daha topraktan yarattığı zamân ve siz henüz analarınızın karınlarında döller hâlinde olduğunuz sırada sizi (ne olduğunuzu) çok iyi bilendir. Bunun için kendinizi (beğenip) temize çıkarmayın. O (fenâlıktan) sakınan kimdir çok iyi bilendir" (en-Necm: 32). d. "And olsun ki, biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan herşeyi altı günde yaratmışızdır. Bize hiçbir yorgunluk dokunmamıştır" (Kaaf: 38). e. "Hâlbuki O, sizi hakîkat türlü türlü tavırlarla (hâllerle) yaratmıştır. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle âhenkli olarak nasıl yaratmış. Onlarda Ay'ı bir nûr yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır. Allah sizi Yer'den ot gibi bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrâr) çıkaracak. Allah Yer'i sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşasınız diye" (Nûh: 14-20) 2980

2-Yedi kat yer hakkında gelen şeyler bâbı 2986

7. CİLD

3-Bâb: Yıldızlar hakkında (gelen şeyler) 3013

4-Güneş'in ve Ay'ın bir hesâb ile (er-Rahmân: 5) sıfatlanışları(nın tefsîri) bâbı 3015

5-Yüce Allah'ın şu kavli hakkında gelen şeyler bâbı: "O, rahmetinin önünde rüzgârları bir müjdeci olarak gönderendir..." (el-Furkaan: 48) 3020

6-Allah'ın salavâtı üzerlerine olsun, meleklerin zikri bâbı 3022

7-Bâb: "Sizlerden biri Âmin dediği zamân melekler de semâda (Âmîn deseler de) her ikisi birbirine denk düşerse, o kimsenin geçmiş günâhları mağfiret edilir" 3038

8-Cennetin sıfatı ve yaratılmış (yânî şimdi mevcûd) olduğu hakkında gelen şeyler bâbı 3048

9-Cennet kapılarının sıfatı bâbı 3058

10-Cehennemin sıfatı ve yaratılmış olduğu bâbı 3059

11-İblîs'in sıfatı ve askerlerinin beyânı bâbı 3066

12-Cinlerin varlığının, sevâb ve ikaabları olduğunun zikri bâbı 3084

13-Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Hatırla o zamânı ki, cinnlerden bir tâifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana doğru çevirmiştik. İşte bunlar onun huzûruna gelince birbirine: Susun, dinleyin, demişler, okunması bitirilince de (kendilerini azâb ile) korkutmaya me'mûr olarak kavimlerine dönmüşlerdir: Ey kavmimiz, dediler, hakîkat biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdîk eden, hakka ve doğru yola ileten bir kitâb dinledik. Ey kavmimiz, Allah'ın da'vetçisine icâbet edin, ona îmân edin ki, Allah sizin günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin, ve sizi acıklı bir azâbdan kurtarsın. Kim Allah'ın da'vetine icâbet etmezse o yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildir. Onun Allah'tan başka hiçbir yardımcıları da yoktur. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler" (el-Ahkaaf: 29-32) 3086

14-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Orada herbir canlıdan yaydı" (el-Bakara: 164; Lukmân: 10) 3087

15-Bâb: "Müslümânın hayırlı malı koyundur; müslümân kişi, koyunu dağ başlarına götürür" 3088

16-Bâb: "Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nev'i fâsıklardır ki, bunlar Harem içinde öldürülürler" 3094

17-Bâb: "Sizden birinizin içeceği içine sinek düştüğü zamân, o kişi, sineği içecek şeyin içine bıraksın. Çünkü sineğin iki kanadının birinde hastalık, diğerinde şifâ vardır" 3097

60-KİTÂBU'L-ENBİYÂ
(Aleyhimu's-salâtu ve's-selâm)
(Peygamberlerin Haberleri Kitâbı)

1-Âdem (Allah'ın salavâtları üzerine olsun) ile zürriyetinin yaratılmaları bâbı 3102

2-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hani Rabb'in meleklere: Muhakkak ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım, demişti. Melekler de: Biz seni hamdinle tesbîh ve seni takdîs edip dururken orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın? demişlerdi. Allah da: Sizin bilmeyeceğinizi herhâlde ben bilirim, demişti" (el-Bakara: 30) 3103

3-Bâb: "Rûhlar (sınıf sınıf) toplanmış cemâtlerdir" 3114

4-Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun Nûh'u kavmine peygamber gönderdik de: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ben büyük bir günün üstünüze (gelecek) azâbından cidden korkuyorum, dedi. Kavminden ileri gelenler de şöyle dedi: Biz seni hiç şübhesiz apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz. (Bunun üzerine Nûh) dedi ki: Ey kavmim, bende hiçbir sapıklık yoktur. Fakat ben kâinâtın Rabb'inden (gönderilmiş) bir peygamberim. Size Rabb'imin vahyettiklerini teblîğ ediyorum, sizin iyiliğinizi istiyorum. Size o korkunç âkıbeti haber vermek için, korunmanız için ve belki (o sâyede) rahmete kavuşturulmanız için kendinizden bir adam (vâsıtasıyle) Rabb'inizden size bir ihtâr geldi diye taaccüb mü ettiniz? Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de kendisini ve berâberinde gemide bulunanları selâmete erdirdik, âyetlerimizi yalan sayanları (tûfân ile) boğduk. Çünkü onlar (kalb gözleri) kör olan bir kavim idiler" (el-A'râf: 59-64) 3115

5-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkat biz Nûh'u kavmine, kendilerine elem verici bir azâb gelmezden evvel kavmini korkut diye gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim, muhakkak ki, ben sizi (başınıza gelecek azâbdan) apaçık korkutan bir peygamberim. Allah'a kulluk edin. O'ndan korkun. Bana da itâat edin diye (gönderildim). Tâ ki Allah sizin günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin, sizi mukadder bir müddete kadar geciktirsin. Şübhe yok ki, Allah'ın ta'yîn ettiği müddet gelince geri bırakılmaz. Eğer bilseydiniz. Dedi: Ey Rabb'im, ben kavmimi hakîkaten gece gündüz da'vet ettim. Fakat benim da'vetim, kaçmalarından başka (birşey) artırmadı. Hakîkat ben, senin kendilerini mağfiret etmen için onları ne zamân da'vet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, ayak dirediler, büyüklük tasladılar da tasladılar. Sonra ben onları hakîkaten en yüksek ses(im)le çağırdım. Sonra da onları hem i'lân ederek da'vet ettim, hem kendilerine gizli gizli söyledim. Artık dedim, Rabb'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok yarlığayıcıdır. (O sâyede) O, üstünüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı, oğullarınızı da çoğaltır; size bağlar, bostanlar verir; size ırmaklar akıtır. Ne oluyor size ki, Allah'ın sizi bir vakaar (ve şeref sâhibi yapmasını) emel edinmezsiniz? Hâlbuki O, sizi hakîkat türlü türlü tavırlar(hâller)la

yaratmıştır. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle âhenkdâr olarak nasıl yaratmış? Onların içinde Ay'ı bir nûr yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır. Allah sizi yerden ot (gibi) bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrâr) çıkaracak. Allah yeri sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşasınız diye. Nûh dedi: Ey Rabb'im, hakîkat onlar bana isyân ettiler. Mal(lar)ı ve evlâd(lar)ı (kendilerinin) husrân(ın)dan başkasını artırmayan kimselere uydular. Bunlar da büyük hîleler (dolaplar, mel'ânetler) yaptılar. (Halk tabakasına) Sakın taptıklarınızı bırakmayın. Hele "Ved"den, "Suvea"'dan, "Yeğûs"tan, "Yeûk"tan ve "Nesr"den zinhâr vazgeçmeyin, dediler. Hakîkaten onlar birçoklarını baştan çıkardılar. Sen (ey Rabb'im), o zâlimlerin şaşkınlığından başka şeylerini artırma. Bunlar günâhlarından dolayı suda boğuldular. Ardından da (büyük) bir ateşe atıldılar. O vakit kendileri için Allah'tan başka yardımcılar da bulmadılar. Nûh şöyle demişti: Ey Rabb'im, yer(yüzün)de kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü eğer sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüden, öz kâfirden başka da evlâd doğurmaz(lar). Ey Rabb'im, beni, anamı, babamı, îmân etmiş olarak evime giren kimseleri, (kıyâmete kadar gelecek) erkek mü'minleri ve kadın mü'minleri Sen yarlığa. Zâlimlerin helâkinden başka bir şeyini de artırma" (Nûh: 1-28). "Onlara Nûh'un kıssasını oku. Hani o, kavmine demişti: Ey kavmim, eğer benim (aranızda) duruşum, Allah'ın âyetleriyle öğüt verişim size ağır geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah'a dayanıp güvenmişimdir. Siz ve ortaklarınız da artık toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın. Bilâhare bu işiniz size hiçbir tasa olmasın. Sonra hükmünüzü bana icrâ edin, bana mühlet de vermeyin. Eğer (benim öğütlerimden) yüz çeviriyorsanız ben sizden (bu husûsta zâten) hiçbir mükâfât istemedim. Benim mükâfâtım Allah'tan başkasına âid değildir. Ben (O'nun emrine boyun eğen, O'ndan başkasından hiçbir ümîd beslemeyen) müslümânlardan olmamla emrolundum. Yine onlar kendisini tekzîb ettiler. Biz de hem onu, hem gemide berâberinde bulunan kimseleri selâmete erdirdik ve bunları (yeryüzünde) halîfeler yaptık. Âyetlerimizi yalan sayanları ise suda boğduk. Bak korkutulanların sonu nice olmuştur" (Yûnûs: 71-33) 3117

6- Bâb: "Ve İlyâs da şübhe yok ki, gönderilmiş peygamberlerdendi. O vakit kavmine şöyle demişti: Siz (Allah'tan) korkmaz mısınız? O en güzel yaradanı sizin de, evvelki atalarınızın da Rabb'i olan Allah'ı bırakıp da Ba'l'e mi tapıyorsunuz? Fakat bunlar onu tekzîb ettiler. Şübhesiz bunlar da elbette (cehenneme) izhâren getirilenlerdendir. Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları (bunlardan) müstesnâ. Biz ona sonra gelenler içinde (iyi bir nâm) bıraktık. (Bizden) selâm İlyâs'a. Şübhe yok ki, biz iyi hareket edenleri böyle mükâfâtlandırırız. Hakîkat o, mü'min kullarımızdandı" (es-Sâffât: 123-132) 3124

7- İdrîs aleyhi's-selâmın zikri bâbı 3125

8- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Âd'a da birâderleri Hûd'u (gönderdik): Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yok. Siz (Allah'a karşı) yalan düzenlerden başka kimseler değilsiniz. Ey kavmim, ben buna (bu teblîğime) mukaabil sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım beni yaratandan başkasına âid değildir. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? Ey kavmim, Rabb'inizden mağfiret isteyin. Sonra yine O'na tevbe edin ki, üstünüze gökten bol bol (feyzini) göndersin, kuvvetinize daha fazla kuvvet katsın. Günâhkârlar olarak yüz çevirmeyin. Dediler ki: Ey Hûd, sen bize açık bir mu'cize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakıcı değiliz. Sana inanıcılar da değili. Biz, tanrılarımızdan kimi seni fenâ çarpmış demekten başka birşey söylemeyiz.

(Hûd) dedi: Allah'ı hakîkî şâhid gösteririm ve siz de şâhid olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak tutmakta devâm ettiğiniz şeylerden kat'iyen uzağım. Artık bana topyekûn istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin. Şübhesiz ki ben, kendimin de sizin de Rabb'iniz olan Allah'a güvenip dayandım. Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnından tutan O'dur. Benim Rabb'im hakîkaten doğru bir yol üzerindedir. Eğer şimdi yüz çevirirseniz (ne diyeyim), ben size ne ile gönderilmişsem, işte size onu teblîğ ettim. Rabb'im sizin yerinize diğer bir kavmi getirir de ona hiçbir şeyle zarar yapamazsınız. Şübhesiz ki, benim Rabb'im, herşeyin üstünde bir nigehbândır. Vaktâ ki, azâb emrimiz geldi. Hûd'u da, maiyyetindeki mü'minleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onları ağır azâbdan kurtardık. İşte Âd (kavmi)! Onlar Rabb'lerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine âsî oldular, inatçı her zorbanın emri ardınca gittiler. Onlar bu dünyâda da, kıyâmet gününde de la'net cezâsına tâbi' tutuldular. Haberiniz olsun ki, Âd kavmi, Rabb'lerine küfrettiler. Gözünüzü açın ki, Hûd'un kavmi olan Âd'a (ilâhî rahmetten ebedî) uzaklık verildi" (Hûd: 50-60) "Âd'ın birâderini -ki ondan evvel de, ondan sonra da birçok peygamberler gelip geçmişti- hatırla. Hani o, Ahkaaf'taki kavmini: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Hakîkat ben üzerinize gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum, diye tehdîd etmişti. Dediler ki: Sen bize, tanrılarımızdan döndürmen için mi geldin? Öyleyse bizi tehdîd etmekte olduğun şeyi, eğer doğru söyleyenlerden isen, getir bize. (Hûd) dedi: İlim ancak Allah nezdindedir. Ben size gönderildiğim şeyi teblîğ ediyorum. Bununla berâber ben sizi bilmezler gürûhu olarak görmekteyim. Artık vaktâ ki onu, vâdîlerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi. Dediler ki: Bu bize yağmur verici bir buluttur. (Hûd:) Hayır, bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir, bir rüzgârdır ki, onda elem verici bir azâb vardır. O, Rabb'imin emriyle helâk edecektir, dedi. İşte onlar o hâle geldiler ki, meskenlerinden başka birşey görünmez oldu. İşte günâhkârlar gürûhunu biz böyle cezâlandırırız. And olsun ki size bile vermediğimiz cihetlerden biz onlara kudret vermiştik. Onlara kulaklar, gözler, gönüller de vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne gönülleri onlara hiçbir şeyle fâide vermedi. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlardı Nihâyet eğlenegeldikleri şey çepçevre kendilerini kuşatıverdi" (el-Ahkaaf: 21-26) 3129

9- Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Âd'a gelince: Onlar da uğultulu, azgın bir fırtına ile helâk edildiler. Allah onu yedi gece, sekiz gün ardı ardınca üzerlerine musallat etti. Öyle ki (eğer sen de hâzır olsaydın) o kavmin bu müddet içinde nasıl ölüp yıkıldığını görürdün. Sanki onlar, içleri bomboş hurma kütükleri idiler. Şimdi onlardan bir kalan görüyor musun?" (el-Hâkkaa: 6-8) 3132

10- Ye'cûc ve Me'cûc kıssası ile Yüce Allah'ın şu: "Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-Karneyn, hakîkat Ye'cûc ve Me'cûc (bu) yerde fesâd çıkaran(kabîle)lardır. Bizimle onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi?..." (el-Kehf: 94) kavli bâbı 3135

11- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "İyilik yapan olarak kendisini Allah'a teslîm eden, İbrâhîm'in Allah'ı bir tanıyıcı dînine tâbi' olan kimseden daha güzel dînli kimdir? Allah, İbrâhîm'i bir dost edinmiştir" (en-Nisâ: 125). "Hakîkaten İbrâhîm (başlı başına) bir ümmetti; Allah'a itâatkârdı, bâtıl dînlerden uzak bir muvahhiddi. O, hiçbir zamân müşriklerden olmamıştır. O, Allah'ın ni'metlerine şükredendi, Allah onu seçmiş, kendisini doğru bir yola iletmişti. Biz ona dünyâda bir güzellik vermiştik. Şübhesiz ki o, âhirette de mutlakaa sâlihlerdendir. Sonra sana: Muvahhid bir müslümân olarak İbrâhîm'in dînine uy. O, hiçbir zamân

müşriklerden olmadı, diye vahyettik" (en-Nahl; 120-123). "İbrâhîm cidden pek çok tazarru' ve niyâz eden, gerçekten sabırlı bir zât idi" (et-Tevbe: 114) ... 3141

12-Bâb: "Yeziffûne" (es-Sâffât: 94) "Yürüyüşte sür'at eylemek"tir 3151

13-Bâb: Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli: "Onlara İbrâhîm'in konularını da haber ver: Hani 'Biz sizden endîşe edicileriz' demişti. Dediler ki: 'Korkma, hakîkat biz sana çok bilgin bir oğul müjde ediyoruz'. 'Bana' dedi, 'İhtiyârlık çökmüşken (nasıl olup da) müjde verdiniz? Bu tebşîri neye dayanarak yapıyorsunuz?' Dediler: 'Seni hakk olarak muştuluyoruz. O hâlde sakın ümîdini kesenlerden olma'. (İbrâhîm:) 'Rabb'imin rahmetinden sapıklardan başka kim ümîdini keser?' dedi. 'Ey elçiler, daha işiniz nedir?' dedi. Dediler: 'Gerçek biz günâhkârlar gürûhuna gönderildik. Şu kadar ki, Lût âilesi bunların dışındadır. Biz onların hepsini muhakkak kurtarıcılarız. Karısı başka. Biz onun mutlakaa geride kalanlar arasında bulunmasını takdîr ettik..." (el-Hıcr: 51-60) 3170

14-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kitâb'da ismâîl'i de an. Çünkü o, sözünde sâdıktı, rasûl bir peygamberdir. Kavmine namâzı, zekâtı emrederdi. Rabb'i nezdinde rızâya ermişti o." (Meryem: 54-55) 3172

15-İbrâhîm'in oğlu İshâk'ın kıssası bâbı 3173

16-Bâb: "Yoksa ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği vakit siz de orada hazır mıydınız? (Hâyır) o, oğullarına: Benden sonra neye ibâdet edeceksiniz dediği zamân onlar: Senin Tanrı'na ve babaların İbrâhîm'in, İsmâîl'in, İshâk'ın bir tek tanrı olan Allah'ına ibâdet edeceğiz. Biz ona teslîm olmuş müslümânlarız, demişlerdi" (el-Bakara: 133) 3174

17-Bâb: "Lût'a da (peygamberlik vermiştik). O zamân kavmine şöyle demişti. Siz gözünüz göre göre hâlâ o kötülüğü yapacak mısınız? Gerçek, siz kadınları bırakıp da şehvetle mutlakaa erkeklere yanaşacak mısınız? Hayır, siz beyinsizlikte devâm edegelen bir kavimsiniz. (Buna karşı) kavminin cevâbı: Lût Hânedânı'nı memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar temizliğe zorlar insanlardır, demelerinden başka (birşey) olmadı. Bunun üzerine biz de hem onu, hem geri kalanlardan olmasını takdîr ettiğimiz karısından başka bütün hânedânını kurtardık. Onların üstüne öyle bir yağmur yağdırdık ki... Ne kötü idi inzâr edilenlerin yağmuru" (en-Neml: 54-58) 3175

18-Bâb: "Vaktâ ki elçiler Lût âilesine geldi. Lût dedi ki: Herhâlde siz tânınmamış bir zümresiniz. Onlar da: Hayır, dediler. Biz sana onların, hakkında şekk etmekte oldukları şeyi getirdik. Sana hakk ile geldik. Biz şübhesiz doğru söyleyenleriz..." (el-Hicr: 61-64) 3176

19-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Size Rabb'inizden apaçık bir mu'cize gelmiştir. İşte size bir alâmet olmak üzere Allah'ın şu dişi devesi! 'Onu bırakın, Allah'ın arzında otlasın. Ona bir fenâlıkla dokunmayın. Sonra sizi acıklı bir azâb yakalar. Düşünün ki, Allah sizi Âd'den sonra hükümdârlar yaptı. Yeryüzünde sizi yerleştirdi. Ovalarından köşkler yapıyor, dağlarından evler yontuyorsunuz. Artık hepiniz Allah'ın lutuflarını anın, yeryüzünde fesâdçılar olup taşkınlık yapmayın!' Onun kavminden büyüklenen ileri gelenleri de kendilerince hor görülenlere, onların içinden îmân edenlere şöyle dediler: Siz Sâlih'in gerçekten Rabb'i katından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz?' Onlar da: 'Biz' dediler, 'Doğrusu onunla ne gönderildiyse ona îmân edicileriz'. (Yine) o kibirlenen kimseler: 'Biz, doğ-

rusu o sizin îmân ettiğinizi inkâr ile kâfir olanlarız' dediler. Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler, Rabb'lerinin emrinden uzaklaşıp isyân ettiler ve: 'Sâlih, eğer sen gönderilmiş peygamberlerden isen, bizi tehdîd edip durduğun azâbı getir bize' dediler. Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı tutuverdi de yurtlarında dizüstü çöken kimseler oldular. O da onlardan yüz çevirdi ve (kendi kendine) şöyle dedi: 'Ey kavmim, and olsun ki, ben size Rabb'imin elçiliğini teblîğ etmişimdir. Size nasîhat etmişimdir. Fakat siz nasîhatçileri sevmezsiniz ki" (el-A'râf: 73-79) 3178

20-Bâb: "Yoksa (ey Yahûdîler), ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği zamân siz de orada hazır mı idiniz?" (el-Bakara: 133) 3182

21-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Yûsuf'un ve kardeşlerinin kıssalarında soranlar için nice ibretler vardır" (Yûsuf: 7) 3183

22-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eyyûb'u da (hatırla). Hani o Rabb'ine: 'Hakîkat bana derd çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın' diye niyâz etmişti" (el-Enbiyâ: 83) 3190

23-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kitâb'da Mûsâ'yı da an. Çünkü o, ihlâsa erdirilmişti. Rasûl bir peygamberdi. Biz ona Tûr'un sağ yanından nidâ ettik. Onu çok münâcât eden bir kimse olarak yaklaştırdık. Ona merhametimizden dolayı kardeşi Hârûn'u da kendisine bir peygamber olarak ihsân ettik." (Meryem: 51-53) 3191

24-Bâb: "Fir'avn âilesinden olup îmânını gizlemekte bulunan bir mü'min de şöyle dedi: 'Siz bir adamı, Rabb'im Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki o size Rabb'inizden apaçık mu'cizeler de getirmiştir. Bununla berâber, eğer o bir yalancı ise, yalanı kendine. Eğer doğru söyleyici ise, sizi tehdîd edegeldiği azâbın bir kısmı olsun sizi çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak kılmaz" (el-Mü'min: 28) 3192

25-Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli bâbı: "Mûsâ'nın haberi geldi mi sana? Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine: Siz (burada) durun. Hakîkat ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir kor getirir yâhud ateşin yanında bir yol (gösterici) bulurum, demişti. İşte Mûsâ; ona gelince kendisine şöyle nidâ olundu: 'Ey Mûsâ! Şübhesiz benim, ben senin Rabb'in! Haydi pabuçlarını çıkar! Çünkü sen mukaddes bir vâdîde Tûvâ'dasın" (Tâhâ: 9-12) 3194

26-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Mûsâ'nın haberi geldi mi sana..." (Tâhâ: 9); "Öyle rasûller gönderdik ki, kıssalarını hakîkat önceden sana bildirdik. Yine öyle rasûller yolladık ki, sana onların kıssalarını haber vermedik. Allah Mûsâ'ya da, hitâb ile konuştu" (en-Nisâ: 164) 3197

27-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mûsâ ile otuz gece sözleştik ve ona bir on gece daha kattık. Bu sûretle Rabb'inin ta'yîn buyurduğu vakit kırk gece olarak tamamlandı. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: Kavminin içinde benim yerime geç, ıslâh et, fesâdçıların yoluna uyma! Vaktâ ki Mûsâ ta'yîn ettiğimiz vakitte geldi, Rabb'i ona ilâhî sözünü söyledi. Mûsâ dedi ki: Rabb'im, göster bana Seni göreyim! buyurdu: 'Beni kat'iyyen göremezsin. Fakat şu dağa bak. Eğer o, yerinde durabilirse sen de beni görürsün.' Derken Rabb'i o dağa tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygın yere düştü. Ayılınca dedi ki: 'Seni tenzîh ederim. Tevbe ettim sana. Ben îmân edenlerin ilkiyim'" (el-A'râf: 142-144) 3200

28-Seylden olan Tûfân bâbı 3201

29-Hızır'la Mûsâ aleyhima's-selâm hadîsi bâbı 3202

30-Bâb 3210

31-Bâb: "İsrâîl oğulları'nı denizden geçirdik. Şimdi putlarının önünde tapagelen bir kavme rastgeldiler: 'Yâ Mûsâ, onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize öyle bir tanrı yap, dediler. Mûsâ: Siz cidden ne câhillik eder bir kavimsiniz. Şübhe yok ki, bunların içinde bulundukları dîn helâke mahkûmdur. (İbâdet diye) yapmakta oldukları nesne de boşunadır, dedi" (el-A'râf: 138-139) 3212

32-Bâb: "Bir zamân da Mûsâ, kavmine: 'Allah size herhâlde bir inek boğazlamanızı emrediyor' demişti. Onlar: 'Bizi eğlence mi ediyorsun?' demişlerdi. Mûsâ da: 'Ben câhillerden olmaktan Allah'a sığınırım' demişti. Yine demişlerdi ki: 'Bizim için Rabb'ine duâ et de onun ne olduğunu bize iyice açıklasın'. Mûsâ da: 'Allah diyor ki; 'O, ne çok yaşlı, ne de pek genç değil; ikisi ortası bir dinç inektir. Artık emrolunduğunuz şeyi yapın' demişti. (Tekrar) şöyle söyledilerdi: 'Bizim için Rabb'ine duâ et de, o nedir, apaçık anlatsın bize. Çünkü bizce birçok inekler birbirine benziyor. Allah dilerse muvaffak oluruz'. Mûsâ şöyle dedi: 'Rabb'im buyuruyor ki: o, ne boyunduruğa koşulup arâzî sürecek, ne ekin sulayacak bir inek değildir. Salmadır (yâhud: Ayıptan sâlimdir). Hiçbir alacası da yoktur. Onlar: 'İşte şimdi hakîkati getirdin (vasfını tastamam bildirdin), dediler. Bunun üzerine o ineği boğazladılar ki, az kaldı bunu yapmayacaklardı. Hani siz bir kimse öldürmüştünüz de onun (kaatili) hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki Allah sizin gizleyecek olduğunuz şeyi açığa vurandı. Onun için biz: Ona (öldürülen o adama, kesilen ineğin) bir parçasıyle vurun, demiştik. İşte Allah böylece ölüleri diriltir, size âyetlerini gösterir. Gerek ki aklınızı başınıza alasınız" (el-Bakara: 67-73) 3214

33-Bâb: Mûsâ'nın vefâtı ve vefâtından sonrasının zikri 3215

34-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah îmân edenlere de Fir'avn'ın karısını bir misâl olarak îrâd etti. O vakit (bu kadın): 'Ey Rabb'im, bana nezdinde, cennetin içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun (fenâ) amelinden kurtar. Beni o zâlimler gürûhundan selâmete çıkar' demişti. Nâmûsunu muhkem bir kal'a gibi muhâfaza eden İmrân kızı Meryem'i de (Allah bir ismet numûnesi olarak îrâd etti.) Biz bundan dolayı ona rûhumuzdan üfürdük. O, Rabb'inin kelimelerini ve kitâblarını tasdîk etti. İtâat edenlerdendi o" (et-Tahrîm: 11-12) 3218

35-Bâb: "Hakîkaten Kaarûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı serkeşlik etti o. Biz ona öyle hazîneler verdik ki, anahtarları güçlü kuvvetli bir cemâate ağır geliyordu. O vakit kavmi ona şöyle demişti: 'Şımarma, çünkü Allah şımarıkları sevmez. Allah'ın sana verdiği (maldan harcamakla) âhiret yurdunu ara. Dünyâdan nasîbini de unutma. Allah'ın sana ihsân ettiği gibi, sen de insanlara ihsânda bulun. Yeryüzünde fesâd arama. Çünkü Allah fesâdçıları sevmez'. Kaarûn dedi ki: 'Bu servet bana ancak bende olan ilim sâyesinde verilmiştir'. (O mâdem ki âlimdi) kendisinden evvelki nesillerden kuvvetçe daha üstün, cem'iyyetçe de daha kuvvetli kimseleri Allah'ın hakîkaten helâk etmiş olduğunu bilmedi mi? Mücrimlerden günâhları sorulmaz. Derken zînet içinde kavminin karşısına çıktı. Dünyâ hayâtını arzû edenler: 'Ne olurdu Kaarûn'a verilen (şu zenginlik) gibi bizim de olsaydı. O hakîkat büyük bir bahtiyârdır' dediler. Kendilerine ilim verilenler de: 'Yazık olsun size! Allah'ın sevâbı, îmân ve iyi amel eden kimseler için daha hayırlıdır. Buna da sabredenlerden başkası kavuşturulmaz' dediler. Nihâyet biz onu da, sarayını da yere geçiriverdik. Artık Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir cemâati de yoktu onun. Bizzât ken-

dini müdâfaa edeceklerden de değildi o. Dün onun mevkiini temennî edenler, sabâhleyin şöyle diyorlardı: 'Vay, demek ki Allah, kullarından kimi dilerse onun rızkını yayıyor, daraltıyor. Allah bize lûtfetmeseydi, bizi de muhakkak batırmıştı. Vay, demek ki hakîkat şudur: Kâfirler aslâ felâh bulmaz!" (el-Kasas: 76-82) 3219

36-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ölçeği, tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi hakîkat bir ni'met içinde görüyorum. Şübhesiz ki ben bir gün hepinizi çepçevre kuşatıcı bir azâbdan korkuyorum. Ey kavmim, ölçekte ve tartıda adâleti yerine getirin. İnsanların eşyâsını eksiltmeyin. Yeryüzünde fesâdçılar olarak fenâlık yapmayın. Eğer mü'min kimseler iseniz, Allah'ın halâlinden bıraktığı kâr sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir bekçi de değilim!' Dediler ki: 'Ey Şuayb, atalarımızın taptığı şeylerden, yâhud mallarımızda ne dilersek onu yapmamızdan vaz geçmemizi sana namâzın mı emrediyor? Çünkü sen, muhakkak ki sen, yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın'. 'Ey kavmim' dedi, 'Ya ben Rabb'imden apaçık bir burhan üzerinde isem, ve O, bana kendisinden güzel bir rızk ihsân etmiş ise, buna ne dersiniz? Size ettiğim yasağa, ben kendim size muhâlefet etmek istemiyorum ki. Ben gücümün yettiği kadar ıslâhdan başka birşey arzû etmem. Benim muvaffakıyetim ancak Allah'ın yardımıyledir. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve yalnız O'na dönerim. Ey kavmim, bana olan düşmanlığınız, Nûh kavminin, ya Hûd kavminin yâhud Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi, size musîbet yüklemesin. Lût kavmi de sizden uzak değil. Rabb'inizden mağfiret dileyin. Sonra O'na tevbe ile rucû' edin. Çünkü Rabb'im çok merhamet edicidir, çok sevendir'. Dediler ki: 'Ey Şuayb, biz senin söylemekte olduğundan birçoğunu iyice anlamıyoruz. Seni de içimizde cidden zaîf görüyoruz. Eğer kabîlen olmasaydı, muhakkak ki seni taşla öldürürdük. Sen bizden üstün bir şeref sâhibi değilsin ki...' Şuayb: 'Ey kavmim' dedi, 'Size göre benim kabîlem mi Allah'tan daha şereflidir ki, onu arkanıza atılmış bir şey edindiniz? Benim Rabb'im şübhesiz ne yaparsanız çepçevre kuşatıcıdır. Ey kavmim, elinizden geleni yapın. Ben de vazîfemi yapacağım. Yakında bileceksiniz ki, kendisini rüsvây edecek azâb kime gelecektir ve o yalancı kimdir? (O azâbı) gözetleyin; ben de sizinle berâber gözetleyiciyim'. Vaktâ ki (azâb) emrimiz geldi. Hem Şuayb'ı, hem onun maiyyetinde îmân etmiş olanları bizden bir rahmet olarak kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar (helâk oldular). Sanki onlar zâten orada oturmamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd ilâhî rahmetten nasıl uzaklaştıysa, Medyen kavmine de öylece bir uzaklık (verildi)" (Hûd: 84-95) 3221

37-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yûnus da hiç şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı. Derken kur'a çekmişlerdi de o da mağlûblardan olmuştu. O, kınanmış bir hâlde iken kendisini hemen bir balık yutmuştu. Eğer çok tesbîh edenlerden olmasaydı, herhâlde (insanların) tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalıp gitmişti. İşte biz onu, kendisi de hasta olarak, açık bir yere çıkarıp bıraktık. Üzerine sâkı olmayan cinsten gölgelik bir nebât bitirdik. Onu yüzbine peygamber gönderdik. Hattâ artıyorlardı da. Nihâyet ona îmân ettiler de kendilerini bir zamâna kadar geçindirdik" (es-Sâffât: 139-148). "Sen şimdilik Rabb'inin hükmüne sabret. O balık sâhibi (Yûnus Peygamber) gibi olma. Hatırla ki o, gamla dolu olarak duâ etmişti. Eğer Rabb'inden ona bir ni'met erişmiş olmasaydı, o mutlakaa çıkarıldığı o çırılçıplak yere kınanmış bir hâlde atılacaktı. Bunun ardından Rabb'i onu seçti de kendisini sâlihlerden yaptı" (el-Kalem: 48-50) 3223

38-Bâb: "Onlara, denizin yanındaki o kasabayı sor. Hani oranın ahâlîsi cumartesi gününün hurmetini bozarak haddi aşmışlardı. Çünkü cumartesi ta'tîli yaptıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyordu. Cumartesi ta'tîli yapmayacakları gün ise gelmiyordu. İşte biz, itâatten çıkmakta olduklarından dolayı kendilerini böylece imtihân ediyorduk. Hani içlerinden bir ümmet: 'Allah'ın kendilerini helâk edeceği veyâ çetin bir azâb ile cezâlandıracağı bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?' dediği zamân o va'z edenler de: 'Rabb'imize (özür dilemeye yüzümüz olsun) için. Umulur ki sakınırlar' demişlerdi. Vaktâ ki onlar artık edilen va'zları unuttular, biz de kötülükten vazgeçirmekte sebât edenleri selâmete çıkardık. Zulmedenleri ise yapmakta oldukları fısklar yüzünden şiddetli bir azâb ile yakaladık. Bu sûretle onlar serkeşlik ederek yasak edileni yapmakta ısrar edince kendilerine: Hor ve zelîl maymunlar olun! dedik" (el-A'râf: 163-166) 3227

39-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ve Dâvûd'a Zebûr'u verdiğimiz gibi şübhesiz sana da vahyettik" (en-Nisâ: 163) 3228

40-Bâb: "Allah'a en sevimli olan namâz, Dâvûd namâzıdır. Allah'a en sevimli olan oruç da Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd, gecenin yarısında uyurdu ve gecenin üçte birinde namâz kılardı. Gecenin altında birinde yine uyurdu. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün de tutmazdı" 3231

41-Bâb: "Onların diyeceklerine sabret. Kulumuzu; o kuvvet sâhibi Dâvûd'u hatırla. Çünkü o dâimâ (Allah'ın rızâsına) dönen bir zât idi. Gerçek biz dağları kendisine musahhar kıldık ki, bunlar akşâmleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte durmadan tesbîh ederlerdi. Toplanıp gelen kuşları da (kendisine râm ettik); her biri itâatle ona dönücü idi. Onun mülkünü de kuvvetlendirdik. Ona hikmet ve fasl-ı hitâb verdik" (Sâd: 17-20) 3232

42-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Biz Dâvûd'a oğlu Süleymân'ı ihsân ettik. Süleymân ne güzel kuldu! Çünkü o, dâimâ Allah'a dönendi. Hani ona öğleden sonra bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağı üzerinde duran sür'atli koşu atları gösterilmişti de: 'Gerçek ben mal sevgisine (sırf) Rabb'imi zikretmek için düştüm' demişti. Nihâyet (bu atlar) perdenin arkasına gizlenmişlerdi. 'Onları bana döndürün' dedi. Hemen ayaklarını, boyunlarını okşamaya, taramaya başladı. And olsun biz Süleymân'ı imtihân da ettik. Tahtının üstüne bir cesed bırakıverdik. Sonra o yine (eski hâline) döndü. Dedi ki: 'Ey Rabb'im, beni mağfiret eyle, bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki o, benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsân eden Sensin Sen!' Bunun üzerine biz de ona rüzgârı musahhar ettik ki, bu, onun emriyle, onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi. Şeytânları, (onlardan) her binâ ustasını, her dalgıcı, bukağılara bağlanmış olan diğerlerini de (emrine râm ettik): Bu, bizim vergimizdir. Artık (dilediğine) hesâbsız ver yâhud tut (dedik). Şübhe yok ki indimizde onun mutlak bir yakınlığı ve dönüp geleceği yer güzelliği de vardır" (Sâd: 30-40). "Süleymân'a da rüzgârı (musahhar kıldık) ki, sabâhı bir ay(lık yol), akşâmı bir aydı. Erimiş bakır ma'denini ona sel gibi akıttık. Önünde Rabb'inin izniyle iş gören bâzı cinnler de vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden ayrılıp saparsa ona çılgın azâbdan tattırırdık. O, kalelerden, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan sâbit sâbit kazanlardan ne dilerse, kendisine yaparlardı. Ey Dâvûd Hânedânı, siz Allah'a şükr için çalışın. Kullarımdan (hakkıyle) şükredên azdır. Sonra biz ona ölüm hükmünü infâz edince (dayandığı) asâsını yemekte olan ağaç kurdundan başka birşey bunun ölümünü onlara göstermedi. Bu sûretle yere kapanıp yıkıldığı zamân besbelli oldu ki, eğer cinnler gaybı bilmiş olsalardı, öyle horlayıcı bir azâb içinde kalıp durmazlardı" (Sebe': 12-14).

"Şeytanların, Süleymân'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere (yalanlara) uydular. Hâlbuki Süleymân aslâ kâfir omadı. Fakat o şeytânlar kâfirdirler ki, insanlara büyücülüğü ve Bâbil'deki iki meleğe: Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı..." (el-Bakara: 102) 3235

43- Yüce Allah'ın şu kavi bâbı: "Andolsun ki biz Lukmân'a, Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse, ancak kendi fâidesi için şükreder. Kim de nankörlük ederse, hiç şübhe yok ki, Allah ganîdir, her hamde O lâyıktır. Hani Lukmân oğluna, ona öğüt verirken şöyle demişti: Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür. Biz insana ana babasını tavsiye ettik. Onun anası kendisini za'f üstüne za'f ile taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). Bana ve ana babana şükret. Dönüşün ancak banadır. Eğer onlar senin ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itâat etme. Onlarla dünyâda iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy. Nihâyet dönüşünüz ancak banadır. O vakit ben de size ne yapıyordunuz, haber veririm. Oğulcağızım, hakîkat (yaptığın iyilik ve kötülük) bir hardal tânesi kadar olsa da bir kaya içinde, ya göklerde, yâhud yerin dibinde (gizlenmiş) olsa bile Allah onu getirir. Çünkü Allah lâtîftir, hakkıyle haberdârdır. Oğulcuğum, namâzı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten vazgeçirmeye çalış. Sana isâbet eden herşeye katlan. Çünkü bunlar kat'î sûretle farz edilen işlerdendir. İnsanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde şımarık yürüme. Zîrâ Allah her büyüklük taslayanı, kendini beğenip öğüneni sevmez. Yürüyüşünden mu'tedil ol. Sesini alçalt. Seslerin en çirkini hakîkat eşeklerin anırışıdır" (Lukmân: 12-19) 3239

44- Bâb: "Onlara o şehir sahîblerini misâl getir. Hani oraya elçiler gelmişti. Biz o zamân kendilerine iki elçi göndermiştik de onları tekzîb etmişlerdi. Biz de bir üçüncü ile (bunları) kuvvetlendirmiştik ve: 'Biz size gönderilmiş elçileriz' demişlerdi. Onlar: 'Siz, bizim gibi insandan başka kimseler değilsiniz. Hem, Rahmân hiçbirşey indirmemiştir. Siz yalan söyler kimselerden başkası değilsiniz? dediler. Elçiler şöyle dediler: 'Rabb'imiz biliyor ki, biz hakîkaten size gönderilmiş elçileriz. Bizim üzerimize (vazîfe) apaçık teblîğden başkası değildir'. Onlar dediler: 'Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık. Eğer vazgeçmezseniz, and olsun, sizi mutlak taşlarız. Bizden size muhakkak acıklı bir işkence de dokunur'. Onlar da: 'Sizin uğursuzluğunuz kendi berâberinizdedir! Size nasîhat edilirse mi (bunu uğursuzluk sayacaksınız)? Hayır siz haddi aşıp taşanlar gürûhusunuz!' dediler. O şehrin en uc kenârından koşarak bir adam geldi: 'Ey kavmim' dedi, 'Uyun o gönderilmiş olanlara. Uyun sizden hiçbir ücret istemeyen o kimselere. Onlar hidâyete ermiş zâtlardır. Ben beni yaratana neden kulluk etmeyecek mişim? Sizler ancak O'na döndürüleceksiniz. Ben O'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer o çok merhamet edici Allah bana bir zarar yapmak isterse, onların (iddiâ ettiğiniz) şefâati bana hiçbir fâide vermez. Onlar beni aslâ kurtaramazlar. Şübhesiz ben o takdîrde de mutlak apaçık bir sapıklık içindeyimdir. Gerçek ben Rabb'inize îmân ettim. İşte bunu benden duyun'. (Ona:) 'Gir cennete' denildi. (O da:) 'Ne olurdu' dedi, 'Kavmim bilselerdi, Rabb'imin beni mağfiret ettiğini, beni ikrâm edilenlerden kıldığını!' Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik, indiriciler de değildik. (Onların ukûbet) bir tek sayhadan başka değildi. Artık hemen sönüverdiler" (Yâsîn: 13-29) 3241

45- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, kulu Zekeriyyâ'ya Rabbi'nin rahmetini anıştır. O Rabb'ine gizlice niyâz etti zamân demişti ki: 'Ey Rabb'im, hakîkat ben... Benim kemiğim yıprandı. Başımın saçı tutuştu. Ey Rabb'im, ben sana ne duâ etmişsem bedbaht (ve mahrûm) olmadım. Hakîkat ben,

kendimden sonra yerime gelecek akrabâmdan endîşeye düştüm. Karım da kısırdır. Binâenaleyh bana, tarafından (ve kendi sulbümden) bir oğul ihsân et. Ki bana da mîrâsçı olsun, Ya'kûb Hânedânı'na da mîrâsçı olsun. Rabb'im sen onu rızâna kavuştur!' (Allah buyurdu:) 'Ey Zekeriyyâ, hakîkaten sana Yahyâ adında bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel biz ona hiçbir (kimseyi) adaş yapmamıştık'. Dedi: 'Rabb'im benim nasıl oğlum olur ki? Karım bir kısırdır. Ben ise ihtiyârlığın son haddine varmışımdır'. (Melek) dedi: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki, o, bana göre pek kolay. Daha evvel sen hiçbirşey değilken ben seni yaratmışımdır'. Dedi: 'Rabb'im, bana (bu husûsta) bir nişân ver'. Buyurdu: 'Senin nişânın sapasağlam iken üç gece insanlarla konuşamamandır'. Derken (Zekeriyyâ) mescidinden kavminin karşısına çıkıp, onlara: 'Sabâh akşâm tesbîh edin' diye işâret verdi. (Yahyâ'yı ihsân ettik ve ona çocukluğunda:) 'Ey Yahyâ, kitâbı kuvvetle tut'(dedik). Henüz sabî iken ona hikmet verdik. Tarafımızdan ona bir kalb yumuşaklığı ve temizlik verdik. O, çok muttakî idi. Anasına babasına da itâatli idi. Bir serkeş ve âsî değildi. Dünyâya getirildiği gün de, öleceği gün de, diri olarak kaldırılacağı gün de ona selâm olsun" (Meryem: 1-15) 3243

46- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kitâbda Meryem kıssasını da an. Hani o, âilesinden ayrılıp doğu tarafında-bir yere çekilmişti Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona rûhumuzu göndermiştik de, o, kendisine yaratılışı tam bir beşer şeklinde görünmüştü. Meryem ona dedi ki: 'Doğrusu ben senden Rahmân olan Allah'a sığınırım. Eğer sen hakkıyle sakınan isen (çekil yanımdan). Rûh da: 'Ben ancak sana pâk bir oğlan vermeye vesîle olmak için Rabb'inin gönderdiği elçiyim' dedi. O: 'Benim nasıl bir oğlum olacakmış; evlenmedim, bana bir beşer dokunmamıştır. Ben iffetsiz de değilim' dedi. Rûh: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki: O bana göre pek kolay. Çünkü biz onu insanlara bir âyet ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız. Zâten iş olup bitmiştir'. Nihâyet ona gebe kalıp bununla uzak bir yere çekildi. Derken çocuğun sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya sevketti: 'Keşki bundan evvel öleydim, unutulup gideydim' dedi. Aşağısından ona şu nidâ geldi: 'Tasalanma, Rabb'in senin alt yanından bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derilmiş tâze hurma dökülecektir, Artık ye, iç. 'Gözün aydın olsun. Eğer beşerden herhangi birini görürsen: Ben Rahmân olan Allah'a oruç adadım. Onun için bu gün hiçbir kimseye kat'iyyen söz söylemeyeceğim, de. Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler: 'Hey Meryem, and olsun sen acîb birşey yapmışsın. Ey Hârûn'un kızkardeşi, senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi!' Bunun üzerine Meryem, Îsâ'yı işâret etti. 'Biz henüz beşikte bulunan bir sabî ile nasıl konuşuruz?' dediler. Îsâ dile gelip dedi ki: 'Ben hakîkat Allah'ın kuluyum. O bana kitâb verdi. Beni peygamber yaptı. Beni her nerede bulunursam mübârek kıldı. Bana, ben hayâtta oldukça namâzı, zekâtı emretti. Beni anneme hürmetkâr kıldı. Beni bir zorba, bir bedbaht olarak yaratmadı. Dünyâya getirildiğim gün de, öleceğim gün de, bir diri olarak (kabrimden) kaldırılacağım gün de selâm (ve selâmet) benim üzerimedir'. İşte hakkında şekk ve ihtilâf etmekte oldukları Meryem oğlu Îsâ, Hakk kavlince budur" (Meryem: 16-34). "Gerçek, Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhîm Hânedânı'nı, İmrân âilesini hepsi de birbirinden gelme tek bir zürriyet olarak âlemlerin üzerine seçilmiş kıldı. Allah hakkıyle işitici, kemâliyle bilicidir. Hani İmrân'ın karısı (Hanne): 'Rabb'im, karnımdakini âzâdlı bir kul olarak sana adadım. Benden olan bu adağı kabûl et. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sensin Sen' demişti. Fakat onu kız doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: 'Rabb'im, hakîkat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytân-

dan sana sığındırırım' dedi. Bunun üzerine Rabb'i onu iyi bir rızâ ile kabûl etti. Onu güzel bir nebât gibi büyüttü. Zekeriyyâ'yı da ona bakmaya me'mûr etti. Zekeriyyâ ne zamân (kızın bulunduğu) mihrâba girdiyse, onun yanında bir yiyecek buldu. 'Meryem, bu sana nereden (geliyor)?' dedi. O da: 'Bu, Allah tarafından. Şübhe yoktur ki, Allah kimi dilerse ona sayısız rızık verir' derdi" (Âlu İmrân: 33-37). "Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı' demişti. "Ey Meryem, huşû' ile Rabb'inin dîvânına dur, secdeye kapan, rukû' edenlerle berâber eğil (cemâatle namâz kıl)'. Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: Ey Meryem, Allah kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor..." (Âlu İmrân: 42-45) 3246

47- Bâb: "Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir özellik verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı, demişti. Ey Meryem huşû' ile Rabb'in dîvânına dur, secdeye kapan. Rukû' edenlerle berâber rukû' et. (Yâ Muhammed!) Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken, sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun" (Âlu İmrân: 42-44) 3249

48- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hani melekler: Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üstüne seçilmiş kıldı, demişti. Ey Meryem, huşû' ile Rabb'inin dîvânına dur, secdeye kapan, Allah'a rukû' edenlerle berâber eğil (cemâatle namâz kıl). (Yâ Muhammed!) Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Bu husûsta çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: 'Ey Meryem, Allah sana kendinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Îsâ, (lakabı) Mesîh, (sıfatı) Meryem oğlu'dur. Dünyâda da, âhirette de şânı yücedir. Allah'a çok yakınlardandır da. Beşiğinde de, yetişkinlik hâlinde de insanlara söz söyleyecektir, sâlihlerdendir' dediği zamân da (sen yanlarında değildin). Meryem dedi ki: 'Hey Rabb'im, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olabilir?' Allah dedi: Öyle; fakat Allah ne dilerse yaratır. Bir işe hükmedince ona ancak 'Ol!' der, o da oluverir. Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrât'ı, İncîl'i öğretecek. Onu İsrâîl oğulları'na peygamber gönderecek. (Onlara şöyle diyecek:) Hakîkat ben size Rabb'inizden bir âyet getirdim. Hakîkat ben size çamurdan kuş biçimi gibi birşey yapar, ona üfürürüm de Allah'ın izniyle derhâl canlı bir kuş olur. Yine Allah'ın izniyle anadan doğma körü ve abraşı iyi eder, ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor, ne biriktiriyorsanız size haber veririm. Elbette bunlarda sizin için, eğer îmân edicilerseniz, kat'î birer ibret vardır" (Âlu İmrân: 42-49) 3250

49- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey kitâb ehli olanlar, dîniniz husûsunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hakk olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesîh Îsâ yalnız Allah'ın Rasûlü ve kelimesidir ki, onu Meryem'e bırakmıştır. O, Allah tarafından yaratılan bir Rûh'tur. Artık Allah'a ve rasûllerine inanın da (Allah) üçtür demeyin. Kendiniz için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah, ancak bir tek tanrıdır. O herhangi bir çocuğu bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hakîkî vekîl olmak bakımından da bizzât Allah yeter. Ne Mesîh, ne en yakın melekler Allah'ın kulu olmaktan aslâ çekinmezler. Kim O'na kulluktan çekinir ve kibirlenmek isterse (düşünsün ki Allah) onların hepsini huzûrunda toplayacaktır" (en-Nisâ: 171-172) 3252

50- Bâb: "Kitâbda Meryem (kıssasını) da an. Hani o, âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona rûhumuzu göndermiştik de o kendisine hilkati tam bir beşer şeklinde görünmüştü.." (Meryem: 16-40) 3254

51- Meryem oğlu Îsâ aleyhima's-selâmın inmesi bâbı 3263

52- İsrâîl oğulları'ndan zikrolunagelen (ibretli ve insanı hayrete düşüren) hadîsler bâbı 3264

53- İsrâîl oğulları'nda derisi hasta kimse ile körün ve kelin hadîsi 3273

54- Bâb: "Sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Rakîm yârânının ibrete şâyân olduklarını mı sandın? Hayır (öyle değil). O zamân o genç yiğitler mağaraya sığınmışlardı da: 'Ey Rabb'imiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakıyet hazırla' demişlerdi. Bunun üzerine biz nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bekledikleri gâyeyi daha iyi hesâb edicidir, ayırdedelim diye. (Şimdi) sana onların kıssalarını, hakîkati vechile anlatalım: Doğrusu onlar Rabb'lerine îmân eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık. Ve (zâlim hükümdârın önünde) dikilip de: Bizim Rabb'imiz göklerin ve yerin Rabb'idir. Biz O'ndan başkasına tanrı demeyiz. Dersek o hâlde and olsun ki, hakîkatten uzaklaşmış oluruz. Şunlar, şu bizim kavmimiz O'ndan başka tanrılar edindiler. Bunların üzerine bârî açık bir burhan getirselerdi ya. Artık Allah'a karşı yalan yere iftirâ edenlerden daha zâlim kimdir? dedikleri zamân, onların kalblerini (sabır ve sebât ile tamâmen Hakk'a) bağlamıştık. (Birbirine şöyle demişlerdi:) Mâdem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabb'iniz size rahmetinden genişlik versin, işinizden de fâide hazırlasın! (Onlara baksaydın) görürdün ki, güneş doğduğu zamân mağaraların sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesip giderdi. Kendileri ise oranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidâyet ederse, doğru yola erdirilmiş, kimi de şaşırtırsa artık onun için hiçbir zamân irşâd edici bir yâr bulamazsın. Sen onları uyanık kimseler sanırsın. Hâlbuki onlar uyuyanlardır. Biz onları sağ yanına, sol yanına çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın giriş yerinde iki kolunu uzatmakta idi. Üzerlerine tırmanıp da (hâllerini bir) görseydin mutlakaa onlardan yüz çevirir, kaçardın ve her hâlde için onlardan korku ile dolardı. Bunun gibi onları aralarında soruşsunlar diye uyandırdık da içlerinden bir sözcü dedi ki: Ne kadar eğleştiniz? (Bâzıları:) Bir gün yâhud bir günün bir parçası eğleştik, dediler. (Diğerleri de:) Ne kadar eğleştiğinizi Rabb'iniz, daha iyi bilendir. Şimdi siz birinizi bu gümüş para ile şehre gönderin de baksın, onun hangi yiyeceği daha temizse ondan bir rızık getirsin. Çok nâzik hareket etsin, sizi hiçbir kimseye sakın hissettirmesin, dediler. Çünkü onlar size galebe ederlerse sizi ya taşla öldürürler, yâhud sizi zorla kendi dînlerine döndürürler. Bu takdîrde ise ebedî felâh bulamazsınız. Böylece (kullarımızı ve mü'minleri) onların hâllerine muttali' kıldık ki, Allah'ın (tekrâr dirilteceğine dâir olan) va'dinin şübhesiz bir hakk olduğunu, kıyâmetin vukûunda da hiçbir şübhe bulunmadığını bilmiş olsunlar. O sırada onlar, bunların işini aralarında nizâ'laşıyorlardı. Bunun üzerine: Onların etrâfına bir binâ yapın, dediler. Rabb'leri onları daha iyi bilendir. Onların işine gâlib (ve vâkıf) olanlar ise: Mutlakaa yanlarında bir mescid edineceğiz, dediler. (Sayıları) üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler. Beştir, altıncıları köpekleridir, diyecekler. Söyle ki: Rabb'im onların sayısını daha iyi bilendir. Onları insanların bâzısından başkası bilemez. O hâlde bunlar hakkında zâhirî

bir münâkaşadan gayrı ile mücâdele etme. Bunlara dâir hiçbir kimseden fetvâ da isteme. Hiçbir şey hakkında: Ben bunu herhâlde yarın yapacağım, deme. Meğer ki, sözünü Allah'ın dilemesine bağlamış olasın. Unuttuğun zamân Rabb'ini an ve şöyle de: 'Umulur ki Rabb'im beni bundan daha yakın bir hayra ve muvaffakıyyete erdirir'. Onlar mağaralarında üçyüz sene eğleştiler. Buna dokuz yıl daha kattılar. De ki: Allah ne kadar eğleştiklerini daha iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybı O'na hâsstır. O ne güzel görendir! Ne güzel işitendir! Bunların O'ndan başka hiçbir yardımcısı yoktur. O hiçbir kimseyi hükmüne ortak da yapmaz" (el-Kehf: 9-26) 3277

55-Hadîsu'l-Gar (= Mağara Hadîsi) 3279

56-Bâb 3281

61-KİTÂBU'L-MENÂKIB
(Menkabeler Kitâbı)

1-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Ey îmân edenler, hakîkat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi (sırf) birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cemiyetlere, küçük küçük kabîlelere ayırdık. Şübhesiz ki, sizin Allah nezdinde en şerefliniz, takvâca en ileride olanınızdır. Hakîkaten Allah herşeyi bilen, herşeyden haberdâr olandır." (el-Hucurât:13); "[Ey insanlar, sizi bir tek canlıdan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vücûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabb'iniz(e karşı gelmek)den çekinin.] Kendisi(nin adını öne sürmek sûretiyle birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabâlık(bağlarını kırmak)tan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir" (en-Nisâ: 1) 3297

2-Bâb 3301

3-Kureyş kabîlesinin menkabeleri bâbı 3303

4-Bâb: Kur'ân, Kureyş lisânıyle indi 3308

5-Yemen ehlinin İsmâîl ibn İbrâhîm'e nisbet edilmesi bâbı 3309

6-Bâb 3310

7-Eslem (ibn Efdâ) Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne ve 'Eşca' kabîlelerinin zikri bâbı 3312

8-Bâb: "Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu ve bir kavmin himâyesinde bulunan âzâdlı kölesi kendilerindendir" 3315

9-Zemzem kıssası bâbı 3316

10-Kahtân isminin zikri bâbı 3320

11-Nehyolunan Câhiliyet da'vâsı bâbı 3320

12-Huzâa kıssası bâbı 3322

13-Zemzem kıssası ve Arab kavminin câhilliği bâbı 3324

14-Kendini İslâm'daki ve Câhiliyet devrindeki babalarına nisbet eden, yânî onlara âid olduğunu söyleyen kimse bâbı 3325

15-Habeş kıssası ve Peygamber(S)'in: "Ey Erfide oğulları!" kavli bâbı 3327

16-Nesebinin sövülmemesini arzû eden kimse bâbı 3328

17-Rasûlullah'ın isimleri hakkında gelen haberler ile Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Muhammed Allah'ın rasûlüdür. Onun maiyyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..." (el-Feth: 29); "Meryem oğlu Îsâ da bir zamân (şöyle) demişti: Ey İsrâîl oğulları, ben size Allah'ın rasûlüyüm. Benden evvelki Tevrât'ı tasdîk edici; benden sonra gelecek bir rasûlü de -ki ismi Ahmed'dir- müjdeleyici olarak geldim..." (es-Saff: 6) 3329

18-Peygamber'in Hâtemu'n-Nebiyyîn" ismi bâbı 3330

19-Peygamber(S)'in vefâtı bâbı 3332

20-Peygamber(S)'in künyesi bâbı 3332

21-Bâb 3334

22-Peygamberlik mührü bâbı 3334

23-Peygamber(S)'i sıfatlamak bâbı 3335

24-Bâb: Peygamber(S)'in gözü uyur, kalbi uyumazdı 3348

25-İslâm'da peygamberlik alâmetleri bâbı 3350

26-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kendilerine kitâb verdiklerimiz O'nu (Peygamber'i) öz oğulları gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir gürûh, kendileri bilip durdukları hâlde yine mutlakaa hakkı gizlerler" (el-Bakara: 146) 3402

27-(Mekke'deki) müşriklerin Peygamber(S)'den bir âyet istemeleri ve O'nun da kendilerine Ay'ın ikiye bölünmesini göstermesi bâbı 3403

28-Bâb 3404

62-KİTÂBU FADÂİLİ ASHÂBİ'N-NEBÎ (S)
(Peygamber'in Sahâbîlerinin Fazîletleri Kitâbı)

Ve müslümânlardan Peygamber ile sohbet eden yâhud O'nu gören kimse, O'nun sahâbîlerindendir.

1-Muhâcirler'in menkabeleri ve üstünlükleri bâbı 3413

2-Peygamber(S)'in şu kavli bâbı: "Ebû Bekr'in kapısından başka (mescide açılan) kapıları kapatınız" 3417

3-Peygamber'den sonra Ebû Bekr'in fazîleti bâbı 3418

4-Peygamber(S)'in: "Eğer bir halîl edinecek olaydım..." kavli bâbı 3419

5-Bâb 3420

6-Kureyş kabîlesinin Adiyy ibn Ka'b şu'besine mensûb olan Ebû Hafs Umer ibnu'l-Hattâb(R)'in menkabeleri bâbı 3438

7-Kureyş kabîlesinden Ebû Amr Usmân ibnu Affân(R)'ın menkabeleri bâbı ... 3450

8-(Umer ibnu'l-Hattâb'dan sonra) bey'at kıssası ve hilâfet işinde sahâbîlerin Usmân ibn Affân(ın başkalarından öne geçirilmesi) üzerinde ittifâk etmeleri bâbı 3457

9-Kureyş kabîlesinin Hâşimî koluna mensûb olan Ebû'l-Hasen Alî ibnu Ebî Tâlib(R)'in menkabeleri bâbı 3467

10-Ca'fer ibn Ebî Tâlib el-Hâşimî(R)'nin menkabeleri bâbı 3473

11-Abbâs ibn Abdilmuttalib(R)'in zikri 3474

12-Rasûlullah(S)'ın hısımlarının menkabeleri ve Peygamber'in kızı Fâtıma aleyhi's-selâmın menkabesi bâbı 3475
13-ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm(R)'ın menkabeleri bâbı 3478
14-Talha ibnu Ubeydillah(R)'ın zikri bâbı 3482

8. CİLD

15-Zühre kabîlesine mensûb olan Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'ın menkabeleri bâbı 3509
16-Peygamber(S)'in kadın tarafından olan hısımlarının zikri bâbı 3511
17-Peygamber'in âzâdlısı Zeyd ibn Hârise(R)'in menkabeleri bâbı 3513
18-Usâme ibn Zeyd'in zikri bâbı 3514
19-Bâb 3516
20-Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu Abdullah(R)'ın menkabeleri bâbı 3518
21-Ammâr ve Huzeyfe(R)'nin menkabeleri bâbı 3520
22-Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh(R)'ın menkabeleri bâbı 3523
23-Mus'ab ibnu Umeyr(R)'in zikri bâbı 3524
24-el-Hasen ile el-Hüseyin(R)'in menkabeleri bâbı 3525
25-Ebû Bekr'in himâyesinde bulunan Bilâl ibn Rebâh(R)'in menkabeleri bâbı . 3528
26-Abdullah ibn Abbâs(R)'ın zikri bâbı 3529
27-Hâlid ibnu'l-Velîd(R)'in menkabeleri bâbı 3530
28-Ebû Huzeyfe'nin âzâdlısı olan Sâlim(R)'in menkabeleri bâbı 3531
29-Abdullah ibn Mes'ûd(R)'un menkabeleri bâbı 3532
30-Muâviye ibnu Ebî Sufyân(R)'ın zikri bâbı 3535
31-Fâtıma aleyhi's-selâm'ın menkabeleri bâbı 3537
32-Âişe(R)'nin fadlı bâbı 3537

63-KİTÂBU MENÂKIBİ'L-ENSÂR
(Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı)

(Ve Yüce Allah'ın şu kavli:)
"Onlardan evvel (Medîne'yi) yurt ve îmân (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakirlik ve ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar.." (el-Haşr: 9)

1-Peygamber(S)'in: "Eğer hicret olmasaydı, muhakkak ben Ensâr'dan olurdum" sözü bâbı 354

2-Peygamber(S)'in Muhâcirler'le Ensâr arasında kardeşlik kurması bâbı 3548
3-"Ensâr'ı sevmek îmândandır" bâbı 3551
4-Peygamber(S)'in Ensâr'a hitâben: "Sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz" sözü bâbı 3552
5-Ensâr'a tâbi' olanlar bâbı 3553
6-Ensâr yurtlarının fadlı bâbı 3554
7-Peygamber(S)'in Ensâr'a hitâben: "Sizler havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz" sözü bâbı 3556
8-Peygamber(S)'in "Ensâr'a ve Muhâcirler'e iyilik ihsân eyle" duâsı bâbı 3558
9-Bâb: "Onlar kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile (Muhâcirler'i) öz canlarından daha üstün tutarlar" (el-Haşr: 9) 3559
10-Peygamber(S)'in: "Ensâr'ın iyilik edenlerinden kabûl edin, kötülük edenlerinin kusûrlarından da vazgeçin" sözü bâbı 3561
11-Sa'd ibn Muâz(R)'ın menkabeleri bâbı 3563
12-Useyd ibn Hudayr ile Abbâd ibn Bişr(R)'in menkabeleri bâbı 3565
13-Muâz ibn Cebel(R)'in menkabeleri bâbı 3566
14-Sa'd ibn Ubâde(R)'in menkabesi bâbı 3567
15-Ubeyy ibnu Ka'b(R)'ın menkabeleri bâbı 3568
16-Zeyd ibn Sâbit(R)'in menkabeleri bâbı 3569
17-Ebû Talha(R)'nın menkabeleri bâbı 3570
18-Abdullah ibnu Selâm(R)'ın menkabeleri bâbı 3571
19-Peygamber(S)'in Hadîce ile evlenmesi ve Hadîce(R)'nin fazîleti bâbı 3574
20-Cerîr ibnu Abdillah el-Becelî(R)'nin zikri bâbı 3578
21-Huzeyfe ibnu'l-Yemân el-Absî(R)'nin zikri bâbı 3579
22-Utbe ibnu Rabîa'nın kızı Hind(R)'in zikri bâbı 3580
23-Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'in hadîsi bâb 3582
24-Ka'be'nin binâ edilmesi bâbı 3585
25-Câhiliyet günleri bâbı 3586
26-Câhiliye devrinde kasâme yemîni 3595
27-Peygamber(S)'in Allah tarafından peygamber gönderilmesi bâbı 3601
28-Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin Mekke'de iken müşriklerden ma'rûz kaldıkları eziyetler bâbı 3602
29-Ebû Bekr es-Sıddîk(R)'in İslâm'a girişi bâbı 3607
30-Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'ın İslâm'a girişi bâbı 3608
31-Cinn'in zikri bâbı 3608
32-Ebû Zerr el-Gıfârî(R)'nin İslâm'a girmesi bâbı 3611

33-Saîd ibnu Zeyd(R)'in İslâm'a girişi bâbı 3614
34-Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın İslâm'a girişi bâbı 3615
35-Ay'ın ikiye bölünmesi bâbı 3619
36-Habeşistan'a hicret bâbı 3621
37-Habeş hükümdârı Necâşî'nin ölümü bâbı 3627
38-Kureyş müşriklerinin Peygamber (S) aleyhine ahidleşmeleri bâbı 3628
39-Ebû Tâlib kıssası bâbı 3629
40-el-İsrâ hadîsi ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kulunu bir gece Mescidi Harâm'dan Mescidi Aksâ'ya kadar götüren (Allah, her türlü eksiklikten) münezzehtir" (el-İsrâ: 1) 3632
41-Mi'râc (kıssası) bâbı 3633
42-Ensâr'ın Mekke'de Peygamber(S)'in huzûruna elçilikle gelmeleri ve Akabe Bey'atı bâbı 3642
43-Peygamber(S)'in Âişe ile evlenmesi, Âişe'nin (Hicret'ten sonra) Medîne'ye gelmesi ve Peygamber'in Âişe ile güvey odasına girmesi bâbı 3645
44-Peygamber (S) ile sahâbîlerinin Medîne'ye hicret etmeleri bâbı 3647
45-Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye gelişleri bâbı 3680
46-Muhâcir'in hacc ve umre ibâdetini bitirdikten sonra Mekke'de ikaameti(nin hükmü) bâbı 3688
47-Târîh ve sahâbîler İslâm Târîhi'nin başlangıcını hangi vak'adan ta'yîn ve i'tibâr ettiler? bâbı 3689
48-Peygamber(S)'in: "Yâ Allah! Sahâbîlerim için hicretlerini tamamla" sözü ve Mekke'de ölenler için mersiyesi (yânî onlara acıyıp yanması) bâbı 3692
49-Bâb: Peygamber (S) sahâbîleri arasındaki kardeşliği nasıl kurdu? 3695
50-Bâb 3696
51-Peygamber (S) Medîne'ye geldiği zamân Yahûdîler'in (kendisi ile siyâsî münâsebet kurmak için) Peygamber'e gelmeleri bâbı 3699
52-Selmân el-Fârisî(R)'nin İslâm'a girmesi bâbı 3702

64-KİTÂBU'L-MAĞÂZÎ
(Peygamber'in Gazveleri Kitâbı)

1-Uşeyre yâhud Useyre gazvesi bâbı 3705
2-Peygamber(S)'in (Bedir harbinden önce) Bedir'de öldürülecek olan kimseleri zikredip söylemesi bâbı 3708
3-Bedir gazvesi kıssası bâbı 3711
4-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hani siz Rabb'inizden imdâd istiyordunuz da o da: Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin ile imdâd eyleyeceğim, diyerek duânızı kabûl buyurmuştu. Allah bunu ancak bir müjde (olsun), kalbleriniz o sâyede oturaklaşsın diye yapmıştı. (Yoksa) Allah'ın katından baş-

kasından hiçbir yardım yoktur. Şübhesiz ki Allah mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir: O size o vakit kendisinden bir emînlik olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytânın murdarlığını gidermek, kalblerinize râbıta vermek ayaklarınızı pekiştirmek için de gökten üstünüze bir su indiriyordu. Hani Rabb'in meleklere: Şübhesiz ki Ben sizinle berâberim. Haydi îmân edenlere sebât ilhâm edin! diye vahyediyordu. en kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mü'minler!) Hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların herbir parmağına (diyordu). Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlü'ne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, Allah'ın cezâsı cidden çetindir" (el-Enfâl: 9-13) 3714

5-Bâb 3716

6-Bedir harbine katılan sahâbîlerin sayısı bâbı 3717

7-Peygamber(S)'in Kureyş kâfirlerinden Şeybe ibn Rabîa, Utbe ve Ebû Cehl ibn Hişâm aleyhine bedduâ etmesi ve bunların helâk olmaları bâbı 3719

8-Ebû Cehl'in öldürülmesi bâbı 3720

9-Bedir harbinde hazır bulunanların üstünlüğü bâbı 3731

10-Bâb 3733

11-Meleklerin Bedir'de (Müslümânların berâberinde onlara nusrat ve müşriklere karşı bir yardım olmak üzere) hazır bulunmaları bâbı 3743

12-Bâb 3745

13-İmâm Ebû Abdillah el-Buhârî'nin bu el-Câmi'u's-Sahîh... kitâbında Bedir ehlinden oldukları zikredilen kimselerin harf sırasına göre isimlerinin verilmesi bâbı 3766

14-Nadîr oğulları hadîsi ve Rasûlullah'ın (Âmir oğulları'ndan yanlışlıkla öldürülen) iki kişinin diyeltini vermek için Nadîr oğulları'ndan yardım istemek üzere onların yanına çıkışı, onların da Rasûlullah'a sûikasd yapmak istemeleri bâbı ... 3768

15-(Yahûdî şâiri) Ka'b ibnu'l-Eşref'in öldürülmesi bâbı 3777

16-Ebû Râfi' Abdullah ibnu Ebi'l-Hukayk'ın öldürülmesi bâbı 3781

17-Uhud gazvesi bâbı 3787

18-Bâb: "O zamân içinizden iki zümre za'f göster(mek iste)mişti. Hâlbuki onların yardımcısı Allah'tı. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır" (Âlu İmrân: 122) 3797

19-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkat iki ordu karşılaştığı gün içinizden geri dönenler (yok mu?) Onları irtikâb ettikleri bâzı şeyler yüzünden ancak şeytân kaydırmak istedi. Andolsun Allah (yine) onları affetti. Çünkü Allah, şübhesiz çok mağfiret edicidir, çok şefkatlidir" (Âlu İmrân: 155) 3714

20-Bâb: "O vakit siz (harb meydanından) boyuna uzaklaşıyor, bir kimseye dönüp bakmıyordunuz. O Rasûl ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezâlandırdı. (Allah'ın sizi affetmesi) ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene esef etmemeniz içindir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır" (Âlu İmrân: 153) 3807

21-Bâb: "Sonra o kederin ardından Allah üzerinize öyle bir emînlik, öyle bir uyku indirdi ki, o, içinizden bir zümreyi örtüp bürüyordu. Bir zümre de canları sev-

dâsına düşmüştü. Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi hakka aykırı bir zann besliyorlar ve: 'Bu işten bize ne?' diyorlardı. 'Bütün iş Allah'ındır!' de. Onlar sana açıklamayacaklarını içlerinde saklıyorlar ve: 'Bize bu işten birşey (bir pay) olsaydı burada öldürülmezdik' diyorlardı. Onlara şöyle de: 'Siz evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. (Allah bunu) göğüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için yaptı. Allah, sînelerdeki özü hakkıyle bilendir" (Âlu İmrân: 154) 3808

22-Bâb: "İşten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabûl eder, yâhud onları, kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır" (Âlu İmrân: 128) 3804

23-Ümmü Selît'in zikri bâbı 3810

24-Hamza ibn Abdilmuttalib(R)'in öldürülmesi bâbı 3811

25-Uhud günü Peyagamber(S)'e isâbet eden yaralar bâbı 3815

26-Bâb 3816

27-Bâb: "Allah'ın ve Rasûlü'nün da'vetine icâbet edenler..." (Âlu İmrân: 172) 3817

28-Uhud günü müslümânlardan öldürülen kimseler bâbı 3818

29-Bâb: "Uhud bizi sever, biz de onu severiz" 3821

30-Racî' gazvesi, Rı'l ve Zekvân kabîleleri gazvesi, Maûne Kuyusu gazvesi ile Adal ve el-Kaare kabîleleri hadîsi, Âsım ibn Sâbit hadîsi, Hubeyb ve arkadaşları hadîsi bâbı 3822

31-el-Hendek gazvesi -ki bu el-Ahzâb harbidir- bâbı 3836

32-Peygamber(S)'in Ahzâb harbindeki ordugâhundan (Medîne'deki evine) dönmesi, oradan da Kurayza oğulları yurduna gidip onları muhâsara etmesi bâbı 3851

33-Zâtu'r-Rıka gazvesi bâbı 3859

34-Huzâa kabîlesinden bir soy olan Musta'lık oğulları gazvesi bâbı 3867

35-Enmâr gazvesi bâbı 3869

36-Ifk hadîsi bâbı 3870

37-Hudeybiye gazvesi bâbı 3887

38-Ukl ve Ureyne (kabîleleri) kıssası bâbı 3914

39-Zâtu'l-Kared gazvesi bâbı 3916

40-Hayber gazvesi bâbı 3918

41-Peygamber(S)'in (fetihten sonra meyveleri geliştirip taksîmi için) Hayber ahâlîsi üzerine bir kişi ta'yîn etmesi bâbı 3951

42-Peygamber(S)'in Hayber ahâlîsi ile arâzîde çalışmaları anlaşması yapması bâbı 3952

43-Hayber'de bulunduğu sırada Peygamber için, içine zehir katılmış olan koyun(un hâli) bâbı 3953

44-Zeyd ibn Hârise gazvesi bâbı 3953

45-Hudeybiye Anlaşması hükmü ile yapılan umre bâbı 3954

9. CİLD

46-Şâm toprağından olan Mûte gazvesi bâbı 3973

47-Peygamber(S)'in Zeyd'in oğlu Usâme'yi Cuheyne kabîlesinden Hurakalar'a göndermesi bâbı 3978

48-Mekke'nin fethi ve Hâtıb ibn Ebî Beltaa'nın Peygamber'in bu gazvesini Mekkeliler'e haber vermek için gönderdiği mektûb gazvesi bâbı 3980

49-Mekke fethi gazvesi Ramazân'da oldu bâbı 3983

50-Bâb: Peygamber (S) fetih günü bayrağı nereye dikti? 3986

51-Peygamber(S)'in -fetih günü- Mekke'ye en yüksek tarafından girmesi bâbı. 3993

52-Mekke fethi günü Peygamber(S)'in konakladığı yerin beyânı bâbı 3995

53-Bâb 3995

54-Peygamber(S)'in fetih zamânı Mekke'de ikaameti bâbı 3999

55-Bâb 4000

56-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Allah birçok savaş yerlerinde ve Huneyn gününde size yardım etmiştir. (O Huneyn ki) çokluğunuz o zamân size ucûb vermişti de bu, size (gelecek kazâdan) bir şeyi gidermeye yaramamıştı. Nihâyet (bozularak) gerisin geri dönüp gitmiştiniz. Sonra Allah, Rasûlü ile mü'minlerin üzerine sekînetini indirdi, görmediğiniz orduları indirdi ve kâfirleri azâblandırdı. Bu o kâfirlerin cezâsı idi. Sonra, Allah bunun ardından kimi dilerse onun tevbesini kabûl eder. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (et-Tevbe: 25-27) 4009

57-Evtâs gazvesi bâbı 4017

58-Tâif gazvesi bâbı 4019

59-Necd yönüne gönderilen seriyye bâbı 4033

60-Peygamber(S)'in Hâlid ibnu'l-Velîd'i Cezîme oğulları'na göndermesi bâbı ... 4034

61-Ensâr seriyyesi de denilen Abdullah ibnu Huzâfe es-Sehmî ve Alkame ibnu Mucezziz el-Mudlicî seriyyesi bâbı 4035

62-Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz ibn Cebel'in Vedâ Haccı'ndan önce Yemen'e gönderilmeleri (bâbı) 4037

63-Alî ibn Ebî Tâlib aleyhi's-selâm'ın ve Hâlid ibnu'l-Velîd(R)'in Vedâ Haccı'ndan önce Yemen'e gönderilmeleri bâbı 4043

64-Zu'l-Halasa gazvesi 4048

65-Zâtu's-Selâsil gazvesi (bâbı) 4051

66-Cerîr ibn Abdillah el-Becelî'nin Yemen'e gitmesi bâbı 4052

67-Sîfu'l-Bahr (yânî Deniz Sâhili) gazvesi bâbı 4054

68-Hicretin dokuzuncu yılında Ebû Bekr'in insanlara hacc ettirmesi bâbı 4057

69-Temîm oğulları hey'eti 4059

70-Bâb 4060

71-Abdu'l-Kays hey'eti bâbı 4062

72-Benû Hanîfe hey'eti(nin Medîne'ye gelmesi) ve Sumâme ibn Usâl'in hadîsi bâbı 4066

73-el-Esvedu'l-Ansî kıssası 4071
74-Necrân ehlinin kıssası bâbı 4072
75-Ummân ve el-Bahreyn kıssası 4075
76-Eş'arîler'in ve Yemen ahâlîsi hey'etinin gelişleri bâbı 4076
77-Devs ve et-Tufeyl ibn Amr ed-Devsî kıssaları 4082
78-Tayy kabîlesi hey'eti kıssası ve Adiyy ibn Hâtim hadîsi 4085
79-Vedâ Haccı bâbı 4086
80-Gazvetu'l-Usre(= Zorluk Gazvesi) olan Tebûk gazvesi bâbı 4102
81-Ka'b ibn Mâlik hadîsi ile Azîz ve Celîl olan Allah'ın: "(Savaştan) geri bırakılan üç kişinin tevbelerini de kabûl etti" (et-Tevbe: 118) kavli (bâbı) 4106
82-Peygamber(S)'in Semûd kavminin yurdu olan el-Hıcr Vâdîsi'ne inmesi bâbı 4120
83-Bâb 4121
84-Peygamber(S)'in kisrâ ile kaysere gönderdiği mektûb bâbı 4122
85-Peygamber(S)'in hastalığı ve ölümü ile Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Muhakkak sen de öleceksin, onlar da elbet ölecekler. Sonra hiç şübhesiz kıyâmet gününde hepiniz Rabb'inizin huzûrunda muhâkemeye duruşacaksınız" (ez-Zumer: 30-31) 4125
86-Peygamber(S)'in söylediği son sözü bâbı 4117
87-Peygamber(S)'in vefâtı bâbı 4151
88-Bâb 4152
89-Peygamber(S)'in vefât ettiği hastalığı içinde Usâme ibn Zeyd(R)'i bir ordunun başında göndermesi bâbı 4152
90-Bâb 4153
91-Bâb: Peygamber (S) kaç gazveye gitti? 4154
Buhârî'nin "Kitâbu't-Tefsîr"i Hakkında Birkaç Söz 4159
Tefsir İlmi'nin Önemi 4163

65-KİTÂBU'T-TEFSÎR
(Kur'ân'ın Tefsîri Kitâbı)

1-Fâtihatu'l-Kitâb Sûresi 4165
1-Fâtihatu'l-Kitâb hakkında gelen hadîsler bâbı 4166
2-"Ğayri'l-mağdûbi aleyhim vela'd-dâllîn" bâbı 4168
2-el-Bakara Sûresi 4169
3-Yüce Allah'ın "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti..." (Âyet: 31) kavli bâbı 4169
4-Bâb 4172
5-Bâb: "Hani (Tîh'ten çıktıktan sonra) şu kasabaya girip dilediğiniz yerde istediğinizi bol bol yiyin. Kapısından secde ederek girin ve (dileğimiz) Hıtta'dır deyin, kusurlarınızı örtelim, iyilik edenleri ise daha artıracağız, demiştik" (Âyet: 58) 4176
6-Bâb: Yüce Allah'ın "De ki: Kim Cebrâîl'e düşman olursa..." (Âyet: 97) kavli 4176

7-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Biz neshettiğimiz veyâ geri bıraktığımız bir âyetin yerine ya ondan daha hayırlısını, yâhud onun benzerini getiririz. Allah'ın herşeye kemâliyle kaadir olduğunu bilmedin mi?" (Âyet: 106) 4179

8-Bâb: "Onlar: 'Allah kendine çocuk edindi' dediler. Hâşâ, O (bu gibi şeylerden) pâk ve münezzehtir..." (Âyet: 116) 4180

9-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Siz de İbrâhîm'in makaamından bir namâz yeri edinin..." (Âyet: 125) 4181

10-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Hani İbrâhîm o Beyt'in temellerini İsmâîl ile birlikte yükseltiyordu (da ikisi şöyle duâ etmişlerdi): Ey Rabb'imiz, bizden (şu hizmeti) kabûl buyur. Şübhesiz Sen hakkıyle işiten, kemâliyle bilensin" (Âyet: 127) 4183

11-Bâb: "Deyin ki: Biz Allah'a ve bize indirilene îmân ettik..." (Âyet: 136) 4184

12-"...Senin üstünde durageldiğin (Ka'be'yi tekrar) kıble yapmamız o Rasûl'e (sana) uyanları, ayağının iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden ayırdetmemiz içindir. Gerçi bu elbette büyük bir mes'eledir. Ancak bu Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler hakkında değil" (Âyet: 143) bâbı 4187

13-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Biz yüzünü çok kerre göğe doğru evirip çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Şimdi seni herhâlde hoşnûd olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Yüzünü Mescidi Harâm tarafına çevir. (Ey Mü'minler!) Siz de nerede bulunursanız (namâzda) yüzlerinizi o yana döndürün. Şübhe yok ki, kendilerine kitâb verilenler bunun Rabb'lerinden gelen bir gerçek olduğunu pek iyi bilirler. Allah onların yapacaklarından gâfil değildir" (Âyet: 144) 4188

14-"And olsun ki, sen kendilerine kitâb verilenlere her âyeti getirmiş olsan, onlar yine senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine tâbi' olucu değilsin. Onların kimi kiminin kıblesine uyucu değildir. And olsun sana gelen bunca ilimden sonra, onların hevâlarına uyacak olursan, o takdîrde şübhesiz ve muhakkak yazık etmişlerden(sayılır)sin" (Âyet; 145) bâbı 4188

15-"Kendilerine kitâb verdiklerimiz onu öz oğulları gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir gürûh, kendileri bilip durdukları hâlde yine mutlakaa hakkı gizlerler. Hakk Rabb'indendir. O hâlde sakın şübhecilerden olma" (Âyet: 146-147) bâbı 4189

16-"Herkesin yüzünü kendine döndürücü olduğu bir yöneti vardır. Öyleyse siz de (ey mü'minler) hayır işlerine koşun, birbirinizle yarış edin. Nerede bulunursanız Allah hepinizi (bir araya) getirecektir. Şübhesiz ki, Allah herşeye hakkıyla kaadirdir" (Âyet: 148) bâbı 4190

17-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Şübhe yok ki; Safâ ile Merve Allah'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyt'i hacc veyâ umre kasdı ile ziyâret ederse, bunları güzelce tavâf etmesinde üzerine bir be's yoktur. Kim gönlünden koparak bir hayır işlerse (mükâfâtını görür). Çünkü Allah tâatlerin ecrini veren ve hakkıyle bilendir" (Âyet: 158) 4192

18-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "İnsanlar içinde, Allah'tan gayrısını O'na emsâl edinen adamlar vardır ki, onları Allah'a olan sevgi gibi severler. Îmân eçenlerin Allah'a sevgisi ise (herşeyden) sağlamdır. (Allah'a eşler uydurarak nefislerine) zulmedenler azâbı görecekleri zamân, bütün kuvvetin hakîkaten Allah'ın olduğunu ve Allah'ın hakîkaten pek çetin azâblı bulunduğunu bilselerdi" (Âyet: 165) 4195

19-Bâb: "Ey îmân edenler, maktüller hakkında size kısas yazıldı. Hür, hür ile; köle, köle ile; dişi, dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehinde maktülün kardeşi tarafından cüz'î bir şey affolunursa (kısas düşer). Artık örfe uymak, onu güzellikle ödemek (lâzımdır). Bu, Rabb'inizden bir hafifletme ve rahmettir. O hâlde

kim bu (afv ve edâ)dan sonra (kaatile) tecâvüzde bulunursa, onun için pek acıklı bir azâb vardır" (Âyet: 178) 4196

20-"Ey îmân edenler, sizden evvelkilere yazıldığı gibi, sizin üzerinize de oruç yazıldı. Tâ ki korunasınız" (Âyet: 183) bâbı 4199

21-"Oruç sayılı günlerdir. Artık sizden kim (o günlerde) hasta yâhud sefer üzerinde olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Gücü yetmeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidye (lâzımdır). Bununla berâber kim gönül isteğiyle bir hayır yaparsa işte bu, onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız sizin hakkınızda hayırlıdır, bilirseniz" (Âyet; 184) kavli bâbı 4200

22-Bâb: "İçinizden kim o aya erişirse, onda oruç tutsun..." (Âyet: 185) 4202

23-"Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size halâl edildi. Onlar sizin için, siz de onlar için birer libâssınız. Allah nefislerinize karşı za'f göstermekte olduğunuzu bildi de tevbenizi kabûl etti, sizi bağışladı. Artık (bundan sonra geceleri) onlara yaklaşın ve Allah'ın hakkınızda yazdığını isteyin" (Âyet: 187) bâbı 4204

24-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sâdık fecr olan ak iplik kara iplikten size seçilinceye kadar yiyin, için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın, Mescidlerde i'tikâfta bulunduğunuz zamân kadınlarınıza (geceleri de) yanaşmayın. Bu (hükümler) Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini böylece insanlara açıklar. Tâ ki korunsunlar" (Âyet: 187) 4204

25-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "...İyilik ve tâat, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik (Allah'tan) sakınandır. Evlere kapılarından gelin. Allah'tan sakının. Tâ ki murâdınıza kavuşasınız" (Âyet; 189) 4206

26-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Fitne kalmayıncaya, dîn de yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse, artık zâlimlerden başkasına hiçbir husûmet yoktur" (Âyet: 193) 4207

27-Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah yolunda mallarınızı harcayın. Kendinizi tehlikeye atmayın. (Dâimâ) iyilik edin. Çünkü Allah iyilik edenleri sever" (Âyet: 195) 4210

28-Allah'ın şu kavli bâbı: "Artık içinizden kim hasta olur yâhud da başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan yâhud sadakadan yâhud da kurbândan biriyle fidye (vâcib olur)..." (Âyet: 196) 4211

29-Bâb: "Kim hacca kadar umre ile fâidelenmek isterse..." (Âyet: 196) 4212

30-Bâb: "(Hacc mevsiminde ticâretle) Rabb'inizden rızk istemenizde bir günâh yoktur" (Âyet: 198) 4213

31-Bâb: "Sonra insanların döndüğü yerden siz de dönün. Allah'tan mağfiret isteyin. Şübhesiz ki, Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 199) 4214

32-Bâb: "İnsanlardan kimi de: Ey Rabb'imiz, bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi o ateş azâbından koru, der" (Âyet: 201) 4216

33-Bâb: "Hâlbuki o, düşmanların en yamanıdır..." (Âyet: 204) 4217

34-"Yoksa siz, sizden evvel geçenlerin hâli başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar ve sıkıntılar gelip çattı ve (çeşitli belâlarla) sarsıldılar ki, hattâ peygamberleri berâberindeki mü'minlerle birlikte: 'Allah'ın yardımı ne zamân?' diyordu. Gözünüzü açın, Allah'ın yardımı muhakkak yakındır" (Âyet 214) 4218

35-Bâb: "Kadınlarınız sizin (çocuk yetiştiren) tarlanızdır. O hâlde tarlanıza dilediğiniz gibi gelin. Kendiniz için önden (iyi ameller) gönderin. Bir de Allah'tan

korkun ve bilin ki, herhâlde siz O'na kavuşacaksınız. İmân edenlere müjdele" (Âyet: 223) 4219

36-Bâb: "Kadınları boşadınız da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşrû' bir sûrette anlaştıkları takdîrde artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın..." (Âyet: 232) 4221

37-Bâb: "Sizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler kendi nefislerini dört ay on gün bekletirler. İşte bu müddeti bitirdikleri zamân artık onların kendileri hakkında meşrû' vechile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah, ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır" (Âyet: 234) 4222

38-"Namâzları ve orta namâzı muhâfaza ediniz..." (Âyet: 238) bâbı 4227

39-"Ve Allah için tam huşû' ve tâatle dîvân durun", yânî "Tam itâat ediciler olarak namâza durun" (Âyet: 238) 4227

40-Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Fakat korkarsanız, o hâlde (namâzı) yürüyerek yâhud süvârî olarak kılın (bırakmayın). Tehlikeden emîn olduğunuz vakit ise yine Allah'ı, size bilmediğiniz şeyleri nasıl öğretti ise öyle anın" (Âyet: 239) 4228

41-Bâb: "Sizden zevcelerini geride bırakıp ölecek olanlar eşlerinin kendi evlerinden çıkarılmayarak, yılına kadar fâidelenmelerini vasiyet etsinler. Onlar kendiliklerinden çıkarlarsa artık onların bizzât yaptıkları meşrû' işlerden dolayı size mes'ûliyet yoktur..." (Âyet: 240) 4231

42-Bâb: "Hani İbrâhîm: 'Ey Rabb'im, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster' -demişti-..." (Âyet: 260) 4232

43-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sizden herhangi biriniz arzû eder mi ki, hurmalardan, üzümlerden onun bir bahçesi olsun, altından ırmaklar aksın, orada kendisinin her çeşit meyveleri bulunsun, (fakat) ona ihtiyârlık çöksün, âciz ve küçük çocukları da olsun, derken o bahçeye içinde bir ateş bulunan bir bora isâbet etsin de o yanıversin? İşte Allah, size âyetlerini böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz" (Âyet: 266) 4233

44-Bâb: "Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de birşey istemezler..." (Âyet: 273) 4234

45-Bâb: "Hâlbuki Allah alışverişi halâl, ribâyı (fâizi) harâm kılmıştır" (Âyet: 275) 4235

46-Bâb: "Allah ribâyı mahveder" (Âyet: 276), onu tamâmiyle giderir 4236

47-Bâb: "(Eğer böyle yapmazsanız) Allah ve Rasûlü'nden mutlak bir harb olunacağını bilin" (Âyet: 279) 4237

48-Bâb: "Eğer borçlu darlık içinde bulunuyorsa, ona geniş bir zamâna kadar mühlet verin. Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır, eğer bilirseniz" (Âyet: 280) 4238

49-Bâb: "Öyle bir günden sakının ki, hepiniz o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecektir" (Âyet: 281) 4238

50-"(Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.) Eğer siz içinizdekini açıklar yâhud gizlerseniz, Allah onunla sizi hesâba çeker. Sonra kimi dilerse ona mağfiret eder, kimi dilerse onu da azâblandırır. Allah herşeye kaadirdir" (Âyet: 284) 4239

51-Bâb: "O Rasûl, Rabb'inden kendisine indirilene îmân etti..." (Âyet: 285-286) 4240

3-Âlu İmrân Sûresi **4242**

52-Bâb 4242

53-(Bâb:) "Ondan bir kısım muhkem âyetlerdir" (Âyet: 7) 4245
54-Bâb: "Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytândan Sana sığındırırım" (Âyet: 36) 4247
55-Bâb: "Hakîkat Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar, işte onlar; onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur -hiçbir hayır yoktur..." (Âyet: 77) 4249
56-"De ki: Ey kitâblılar, hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvî (ve âdil) bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım..." (Âyet: 64) 4251
57-Bâb: "Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz şübhesiz Allah onu bilir" (Âyet: 92) 4259
58-Bâb: "...De ki: Eğer doğru söyleyenler iseniz Tevrât'ı getirin de onu okuyun" (Âyet: 93) 4260
59-Bâb: "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz..." (Âyet: 110). 4263
60-Bâb: "O zamân içinizden iki zümer za'f göstermişti. Hâlbuki onların yardımcısı Allah'tı. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır" (Âyet: 122) 4263
61-Bâb: "İşten hiçbirşey sana âid değildir..." (Âyet: 128) 4264
62-Bâb: "Peygamber ise arkanızdan sizi çağırıyordu..." (Âyet: 153) 4266
63-" Sonra o kederin ardından Allah üzerinize öyle bir emînlik, öyle bir uyku indirdi ki..." (Âyet: 154) kavli bâbı 4267
64-"Kendilerine yara isâbet ettikten sonra yine Allah'ın ve Rasûl'ün da'vetine icâbet edenler (hele) içlerinden iyilik yapanlar (fenâlıktan) sakınanlar için pek büyük mükâfât vardır" (Âyet: 172) bâbı 4268
65-Bâb: "Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine: (Düşmanlarınız olan) insanlar size karşı ordu topladılar, o hâlde onlardan korkun dedi de, bu söz onların îmânını artırdı ve: Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir, dediler" (Âyet: 173) 4269
66-Bâb: "Allah'ın fazlından kendilerine verdiğini (harcamakta) cimrilik edenler sakın bunun kendileri için bir hayir olduğunu sanmasınlar..." (Âyet: 180) 4270
67-Bâb: "(And olsun ki, mallarınız ve canlarınız husûsunda imtihâna çekileceksiniz.) Sizden evvel kendilerine kitâb verilenlerden ve Allah'a eş tanıyanlardan da herhâlde incitici (birçok) laflar işiteceksiniz..." (Âyet: 186) 4271
68-Bâb: "Getirdikleriyle sevinen, yapmadıklarıyle de övülmelerini arzû eden kimseler; onların azâbdan kurtulacak bir yerde bulunacaklarını sakın sanma. Onlara pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âyet: 188) 4275
69-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkat göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sâhibleri için elbette ibret verici delîller vardır" (Âyet: 190) 4277
70-" Onlar ayakta iken, otururken, yanları üstünde yatarken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar ve göklerin, yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler (ve şöyle derler): Ey Rabb'imiz, Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen pâk ve münezzehsin. Bizi ateş azâbından koru" (Âyet: 191) bâbı 4278
71-Bâb: "Ey Rabb'imiz, hakîkat Sen kimi o ateşe sokarsan, şübhesiz onu hor ve hakîr edersin. (Orada) zâlimlerin hiçbir yardımcıları da yoktur" (Âyet: 192) 4280
72-Bâb: "Ey Rabb'imiz, doğrusu biz 'Rabb'inize inanın' diye insanları îmâna çağıran bir da'vetçiyi işitip hemen îmâna geldik. Ey Rabb'imiz, artık bizim günâhlarımızı mağfiret et, kusûrlarımızı ört, canımızı da iyilerle berâber al. Ey Rabb'imiz,

Sen'in rasûllerine karşı bize va'dettiklerini ver bize. Kıyâmet günü yüzümüzü kara çıkarma. Şübhe yok ki, Sen aslâ sözünden dönmezsin" (Âyet: 192-194) 4281

4- en-Nisâ Sûresi 4283

73- Bâb: "Eğer yetîm kızlar hakkında adâleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız..." (Âyet: 3) 4284

74- Bâb: "(Velîlerden) kim zengin ise (yetîmin malını yemekten) kaçınsın. Kim de fakîr ise, o hâlde örfe göre yesin. Artık onlara mallarını teslîm ettiğiniz vakit karşılarında şâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakımından ise Allah yeter" (Âyet: 6) 4287

75- Bâb: "Mîrâs taksîm olunurken (mîrâsçı olmayan) hısımlar, yetîmler, yoksullar da hazır bulunursa kendilerine ondan (birşey vererek) rızıklandırın, (gönüllerini alacak) güzel sözler de söyleyin" (Âyet: 8) 4288

76- Bâb: "Allah size mîrâs taksîmini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınızda erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır." (Âyet: 11) 4288

77- Bâb: "Zevcelerinizin çocuğu yoksa terîkesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa, size terîkesinden (düşecek hisse) dörtte birdir..." (Âyet: 12) 4290

78- Bâb: "...Kadınlara zorla mîrâsçı olmanız ve onları -kendilerine verdiğiniz mehirden birazını giderebilmeniz için- tazyîk etmeniz size halâl olmaz..." (Âyet: 19) 4291

79- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Erkek ve dişiden) herbiri için baba ve ananın, yakın hısımların terîkelerinden de vârisler yaptık. Akd ile yemînlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini verin. Allah herşeyin üstünde hakîkî bir şâhiddir" (Âyet: 33) 4292

80- Yüce Allah'ın şu kavli: "Şübhesiz ki, Allah zerre kadar haksızlık etmez. Bir iyilik olursa onu kat kat arttırır. Kendi cânibinden pek büyük bir mükâfât verir". (Âyet: 40) 4294

81- Bâb: "Her ümmetten birer şâhid, onların üzerine de seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zamân nice olur?" (Âyet: 41) 4297

82- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "...Eğer hasta olur, ya bir sefer üzerinde bulunursanız yâhud sizden biriniz ayakyolundan gelirse..." (Âyet: 43) 4299

83- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Allah'a itâat edin. Rasûl'e ve sizden olan emir sâhiblerine de itâat edin..." (Âyet: 59) 4301

84- Bâb: "Öyle değil. Rabbine and olsun ki, onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiç sıkıntı duymadan tam teslîmiyetle teslîm olmadıkça îmân etmiş olmazlar" (Âyet: 65) 4301

85- Bâb: "(Kim Allah'a ve Rasûl'e itâat ederse, işte onlar) Allah'ın kendilerine ni'metler verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle, iyi adamlarla berâberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır!" (Âyet: 69) 4303

86- Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Size ne oluyor ki, Allah yolunda -ve acz ve ıztırâb içinde bırakılıp: 'Ey Rabb'imiz, bizi ahâlîsi zâlim olan şu memleketten çıkar, bize tarafından bir sâhib gönder, bize katından bir yardımcı yolla' diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda- düşmanla çarpışmıyorsunuz?" (Âyet: 75) 4304

87-Bâb: "Siz hâlâ niçin münâfıklar hakkında -Allah onları kazandıkları (günâhlar) yüzünden tepesi aşağı getirdiği hâlde- iki zümre oluyorsunuz?..." (Âyet: 88) 4305

88-Bâb: "Onlara emînlik veyâ korku haberi geldiği zamân, onu yayıverirler (yânî ortaya çıkarırlar)" (Âyet: 83) 4306

89-Bâb: "Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir..." (Âyet: 93) 4308

90-Bâb: "Size (müslümânca) selâm verene, 'Sen mü'min değilsin' demeyin...." (Âyet: 94) 4309

91-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mü'minlerden özür sâhibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanlar bir olmaz..." (Âyet: 95) 4310

92-Bâb: "Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: 'Ne işte idiniz?' Onlar: 'Biz yeryüzünde (dînin emirlerini uygulamaktan) âciz kimselerdik!' derler. Melekler de: 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya!' derler. İşte onlar (böyle); onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir" (Âyet: 97) 4312

93-Bâb: "Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za'f ve acz içinde bırakılılıp da hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) bir yol bulamayanlar müstesnâ" (Âyet: 98) 4314

94-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "İşte onlar (böyle). Allah'ın onları affedeceğini umabilirler. Allah çok affedici, çok mağfiret eyleyicidir" (Âyet: 99) 4314

95-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "... Eğer size yağmurdan bir eziyet olursa, yâhud hasta bulunursanız silâhlarınızı koymanızda üzerinize vebâl yoktur -fakat yine bütün ihtiyât tedbîrlerini alın. Şübhe yoktur ki, Allah kâfirlere hor ve hakîr edici bir azâb hazırlamıştır-" (Âyet: 102) 4315

96-Bâb: "Senden kadınlar hakkında fetvâ isterler. De ki: Onlara dâir fetvâyı size Allah veriyor... yetîm kızlar... husûsunda Kitâb'da size karşı okunup duran âyetler..." (Âyet: 127) 4316

97-Bâb: "Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından yâhud kendisinden yüz çevirmesinden endîşe ederse..." (Âyet: 128) 4317

98-Bâb: "Şübhesiz münâfıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar..." (Âyet: 145) 4319

99-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Nûh'a, ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz ve İbrâhîm'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Yâ'kûb'a, evlâdlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârun'a ve Süleymân'a vahyeylediğimiz ve Dâvûd'a Zebûr verdiğimiz gibi şühbesiz sana da vahyettik biz" (Âyet: 163) 4320

100-Bâb: "Senden fetvâ isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar: Eğer evlâdı ve babası olmayan bir erkek ölür, onun bir tek kızkardeşi kalırsa, terîkesinin yarısı onundur. Eğer mîrâsçı erkek kardeş ise, çocuksuz (ve babasız) olan kızkardeşinin bıraktığı(nın tamâmını alır)" (Âyet: 176) 4321

5-el-Mâide Sûresi 4323

101-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "... Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim..." (Âyet: 3) 4324

102-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Su bulamamışsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin..." (Âyet: 6) 4326

103-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "... Artık sen Rabb'inle berâber git! Bu sûretle ikiniz harbedin! Biz muhakkak burada oturucularız" (Âyet: 24) 4329

104-Bâb: "Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yâhud elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi yâhud da (bulundukları) yerden sürülmeleridir..." (Âyet: 33) 4330

105-Yüce Allah'ın "Bütün yaralar birbirine kısastır..." (Âyet 45) kavli bâbı 4333

106-Bâb: "Ey Rasûl, Rabb'inden sana indirileni tebliğ et..." (Âyet: 67) 4334

107-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah sizi yemînlerinizdeki lâğvdan dolayı sorumlu tutmaz..." (Âyet: 88) 4335

108-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Allah'ın size halâl ettiği o en temiz ve güzel şeyleri (nefsinize) harâm kılmayın..." (Âyet: 87) 4336

109-Yüce Allah'ın şu kâvli bâbı: "Ey îmân edenler, içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki, murâdınıza eresiniz" (Âyet: 90) 4338

110-Bâb: "Îmân edip de güzel güzel amellerde bulunanlar, (bundan sonra harâmlardan) sakındıkları, îmânlarında sebât ile iyi işlere devâm ettikleri, sonra dâimâ sakınıp iyice inandıkları ve yine sakınmakta devâm ve ısrâr ile güzel işlerle uğraştıkları takdîrde (harâm kılınmazdan önce) tattıklarında üzerlerine hiçbir suç yoktur. Allah, iyi ve güzel hareket eden muhsinleri sever" (Âyet: 93) .. 4340

111-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, size açıklanırsa fenânıza gidecek şeyleri sormayın..." (Âyet:101) 4342

112-Şu kelâm(ın tefsîri) bâbı: "Allah ne Bahîra'dan, ne Sâibe'den, ne Vasîle'den, ne de Hâm'dan hiçbirini meşrû' kılmamıştır..." (Âyet: 103) 4344

113-Bâb: "... Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat Sen beni vefât ettirip içlerinden alınca, üstlerinde görüp gözetici yalnız Sen oldun. Zâten Sen herşeye hakkıyle şâhidsin" (Âyet: 117) 4347

114-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki, onlar Senin kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen, şübhesiz Sen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibi olansın" (Âyet: 118) 4348

6-el-En'âm Sûresi 4350

115-Bâb: "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Kendinden başkası bunları bilmez..." (Âyet: 59) 4352

116-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "De ki: O size üstünüzden, yâhud ayaklarınızın altından bir azâb göndermeğe veyâ sizi birbirinize katıp kiminizden kiminin hıncını tattırmaya kaadirdir..." (Âyet: 65) 4354

117-Bâb: "Îmân edip de îmânlarını haksızlıkla karıştırmayanlar" (Âyet: 82) 4355

118-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yûnus'u ve Lût'u da hidâyete ilettik. Herbirine âlemlerin üstünde yüksek meziyetler verdik" (Âyet: 86) 4355

119-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "İşte o peygamberler Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy..." (Âyet: 90) 4356

120-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Biz Yahûdîler'e bütün tırnaklı hayvanları harâm ettik. Sığır ve koyunun iç yağlarını da üzerlerine harâm kıldık. Bunların sırtlarına veyâ bağırsaklarına yapışan yâhud kemiğe karışan (yağlar bu hükümden) müstesnâdır. Bu harâm kılmayı onlara zulümlerinden dolayı cezâ olarak yaptık. Biz elbette doğru söyleyicileriz" (Âyet: 146) 4358

121-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "... Kötülüklerin açığına da, gizlisine de yaklaşmayın..." (Âyet: 151) 4359

122-Yüce Allah'ın: "Muhakkak Allah bunu harâm etti diye bildiğini söyleyecek şâhidlerinizi getirin! de..." (Âyet: 150) 4361

7-el-A'râf Sûresi 4363

123-Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "De ki: Rabb'im ancak hayâsızlıkları, onların açığını, gizlisini (ve her türlü günâhı, haksız isyânı, Allah'a- hiçbir zamân bir burhân indirmediği- herhangi birşeyi eş tutmanızı, Allah'a bilmeyeceğiniz şeyleri isnâd etmenizi) harâm etmiştir" (Âyet: 33) 4366

124-Bâb: "Vaktâki Mûsâ ta'yîn ettiğimiz vakitte geldi, Rabb'i ona (ilâhî sözünü) söyledi. Mûsâ: 'Rabb'im, göster bana Sen'i göreyim' dedi. Yüce Allah: 'Sen beni kat'iyyen göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse Sen de beni görürsün' buyurdu. Derken Rabb'i o dağa tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygın yere düştü. Ayılınca: 'Seni tenzîh ederim. Sana tevbe ettim. Ben îmân edenlerin ilkiyim' dedi" (Âyet: 143) 4367

125-Bâb: "el-Mennu ve's-selvâ=Kudret helvâsı ve bıldırcın" (Âyet: 160) 4369

126-Bâb: "De ki: Ey insanlar, şübhesiz ben göklerin ve yerin mülk ve tasarrufuna mâlik olan, kendisinden başka hiçbir tanrı bulunmayan, hem dirilten, hem öldüren Allah'ın size, hepinize gönderdiği elçisiyim. O hâlde Allah'a ve O'nun ümmî nebî olan Rasûlü'ne -ki kendisi de o Allah'a ve O'nun sözlerine îmân etmekte olandır- îmân edin, O'na tâbi' olun. Tâ ki doğru yolu bulmuş olasınız" (Âyet: 158) 4370

127-Yüce Allah'ın: "Hıtta deyiniz" (Âyet: 161) kavli bâbı 4372

128-Bâb: "Sen afv yolunu (kolaylığı) tut, iyiliği emret, câhillerden yüz çevir" (Âyet: 199) 4373

8-el-Enfâl Sûresi 4376

129-Bâb: "Şübhesiz yerde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü, hakkı akıllarına şokmaz (ve hakkı duyup söylemez olan) sağırlar ve dilsizlerdir" (Âyet: 22) 4378

130-Bâb: "Ey îmân edenler, sizi, size hayât verecek şeylere da'vet ettiği zamân Allah'a ve Rasûlü'ne icâbet edin. Bilin ki, şübhesiz Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakîkaten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız" (Âyet: 24) 4379

131-"Hani bir zamân da: 'Yâ Allah, eğer bu Sen'in katından (gelme) hakkın kendisi ise, durma bizim üstümüze gökten taş yağdır yâhud bize acıtıcı bir azâb getir' demişlerdi" (Âyet: 32) 4380

132-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hâlbuki sen içlerinde iken, Allah onları azâblan-

dırıcı değildi. Onlar istiğfâr ederlerken de Allah yine onları azâblandırıcı değildir" (Âyet: 33) 4381

133- Bâb: "Bir fitne kalmayıncaya ve dîn tamâmiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muhârebe edin..." (Âyet: 39) 4382

134- Bâb: "Ey Peygamber, mü'minleri harbe teşvîk et. Eğer içinizden sabr ve sebâta mâlik yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüze galebe ederler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfirlerden binini yener. Çünkü onlar anlamazlar gürûhudur" (Âyet: 65) 4385

135- Bâb: "Şimdi Allah sizden yükü hafifletti. Bildi ki, sizde muhakkak bir za'f vardır. O hâlde eğer içinizden sabırlı yüz kişi olursa, ikiyüzü yenerler, eğer sizden bin kişi olursa ikibine galebe ederler Allah'ın izniyle, Allah sabr ve sebât edenlerle berâberdir" (Âyet: 66) 4387

9-Berâe Sûresi 4388

136- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Müşriklerin içinden kendileri ile muâhede ettiklerinize Allah'tan ve Rasûlü'nden bir ultimatomdur" (Âyet: 1) 4391

137- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha (güvenlikle) dolaşın. Bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakabilecekler değilsiniz. Allah herhâlde kâfirleri rüsvây edicidir" (Âyet: 2) 4393

138- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ve bu, en büyük hacc günü Allah'tan ve Rasûlü'nden insanlara (şöyle) bir i'lâmdır: Allah ve Rasûlü müşriklerden artık kesinlikle uzaktır. Eğer tevbe ve dönüş ederseniz, bu sizin için hayırlıdır. Eğer yine yüz çevirirseniz, şunu bilin ki şübhesiz, siz Allah'ı âciz bırakabilecekler değilsiniz. O küfredenlere acıtıcı bir azâbı müjdele" (Âyet: 3) 4394

139- Bâb: "Muâhede yaptığınız müşriklerden size hiçbirşey eksiklik yapmamış, aleyhinizde hiçbir kimseye yardım etmemiş olanlar (bu hükümden) müstesnâdır" (Âyet: 4) 439

140- Bâb: "(Eğer ahidlerinden sonra yine andlarını bozarlar ve dîninize saldırırlarsa) küfrün önderlerini hemen öldürün. Çünkü onlar andları olmayan adamlardır..." (Âyet: 12) 4396

141- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Altını ve gümüşü yığıp biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar, işte bunlara pek acıklı bir azâbı muştula" (Âyet: 34) 4397

142- Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "O gün bunlar, üzerlerine yakılacak cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak; işte bu nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istifçilik ettiğiniz bu nesneleri tadın! (denilecek)" (Âyet: 35) 4399

143- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkatte ayların sayısı Allah yanında, Allah'ın Kitâbı'nda -tâ gökleri ve yeri yarattığı günden beri- oniki aydır. Onlardan dördü harâm olanlardır" (Âyet: 36) 4400

144- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer siz ona yardım etmezseniz, kâfirler onu (Mekke'den) çıkardıkları zamân ikinin ikincisinden ibâret iken bizzât Allah ona yardım etmişti. O zamân onlar mağaranın içindeydiler. Peygamber, o vakit arkadaşına: 'Tasalanma, Allah hiç şübhe yok bizimle berâberdir' diyordu" (Âyet: 40), yânî Allah bizim yardımcımızdır, diyordu 4401

145- Yüce Allah'ın: "Kalbleri müslümânlığa alıştırılmak istenenlere..." (Âyet: 60) kavli bâbı 4406

146-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sadakalarda, bağışlarda bulunan mü'minlerle bir türlü, güçlerinin yetebildiğinin başkasını bulamayan fakîrlerle diğer bir türlü eğlenenler; Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için pek acıtıcı bir azâb da vardır" (Âyet: 79) 4407

147-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Onlar için istiğfâr et yâhud istiğfâr etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfâr dahî etsen, yine Allah kendilerini aslâ mağfiret etmeyecektir." (Âyet: 80) 4408

148-Yüce Allah'ın: "Onlardan hiçbir kimseye ebedî duâ etme, kabrinin başında da durma" (Âyet: 84) kavli bâbı 4411

149-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Onlara döndüğünüz zamân kendilerinden vazgeçmeniz için Allah'a and edecekler. O hâlde onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdârdır. Kazanageldiklerinin cezâsı olarak varacakları yer de cehennemdir" (Âyet: 95) 4412

150-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kendilerinden hoşnûd olmanız için size yemîn edecekler. Eğer siz onlardan râzı olursanız, şübhesiz Allah o fâsıklar gürûhundan râzı olmaz" (Âyet: 96) 4413

151-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Diğer bir kısmı da günâhlarını i'tirâf ettiler. Onlar iyi bir ameli başka bir kötü ile karıştırmışlardır. Olur ki, Allah onların tevbelerini kabûl eder. Çünkü Allah şübhesiz çok şefkatli, çok merhametlidir" (Âyet: 102) 4413

152-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ne Peygamber'in, ne de mü'min olanların müşriklere mağfiret dilemeleri doğru değildir..." (Âyet: 113) 4415

153-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Allah ve Peygamberi, içlerinden birtakımının gönülleri hemen hemen eğrilmek üzere iken güçlük zamânında ona tâbi' olan Muhâcirler'le Ensâr'ı da tevbeye muvaffak kıldı ve sonra onların bu tevbelerini kabûl eyledi. Çünkü o çok şefkatli, çok merhametlidir" (Âyet: 117) 4416

154-Bâb: "Geri bırakılan (ve haklarında hüküm geciken) üç kişinin tevbelerini de kabûl etti. Çünkü yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdânları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihâyet Allah(ın hışmın)dan yine Allah'tan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar (da bundan) sonra Allah onları da eski hâllerine dönsünler diye tevbeye muvaffak buyurdu. Şübhesiz ki, Allah, evet ancak o tevbeyi en çok kabûl eden, hakkıyle merhamet eyleyendir" (Âyet: 118) 4418

155-Bâb: "Ey îmân edenler, Allah'ın korumasına girin, bir de sâdık olanlarla berâber olun" (Âyet: 119) 4420

156-Bâb: "And olsun size kendinizden öyle bir rasûl gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü'minlere cidden şefkatlidir, çok merhametlidir" (Âyet: 128-129) 4421

10-Yûnus Sûresi 4425

157-Bâb: Ve İbnu Abbâs şöyle demiştir: "O su ile yeryüzünün nebâtı karıştı" (Âyet: 24), "O su ile her renk nebât bitti" 4425

158-Bâb: "İsrâîl oğulları'nı denizden geçirdik. Hemen Fir'avn, askerleriyle berâber zulmederek ve saldırarak arkalarına düştü. Nihâyet su onu boğmaya başlayınca şöyle dedi:'İnandım. Hakîkat İsrâîl oğulları'nın îmân ettiğinden başka tanrı yokmuş. Ben de müslümânlardanım" (Âyet: 90) 4427

10. CİLD

11-Hûd Sûresi **4453**

159- Yüce Allah'ın "O'nun Arş'ı su üzerinde idi" kavli bâbı 4457

160- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Allah'a karşı yalan düzenden daha zâlim kimdir?) Onlar Rabb'lerine arzedilecekler, şâhidler de: 'İşte bunlar Rabb'lerine karşı yalan söyleyenlerdir' diyecekler. Haberiniz olsun ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin tepesinedir" (Âyet: 18) 4462

161- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Rabb'inin yakalayışı -ahâlîsi zulmeder hâlde bulunan memleketleri yakaladığı zamân- işte böyle olur. Şübhesiz ki, O'nun çarpması pek elemlidir, pek çetindir" (Âyet: 102) 4463

162- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın sâatlerinde dosdoğru namâz kıl. Çünkü güzellikler kötülükleri (günâhları) giderir. Bu iyi düşünenlere bir öğüttür" (Âyet: 114) 4465

12-Yûsuf Sûresi **4466**

163- Bâb 4467

164- Bâb: "İstey'esû", "Ümîd kestiler" ma'nâsına; "Lâ tey'esû min ravhıllâhi", "Allah'ın ravhı; ümîd" ma'nâsınadır, "Allah'ın rahmeti ve nefeslendirmesi" demektir 4470

165- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Rabb'in seni öylece beğenip seçecek, sana ru'yâ ta'bîrine âid bilgi verecek), sana karşı da Ya'kûb hânedânına karşı da ni'metlerini -daha evvelden ataların İbrâhîm'e ve İshâk'a tamamladığı gibi- tamamlayacaktır..." (Âyet: 6) 4470

166- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Yûsuf'un ve kardeşleri(nin haberleri)'nde, soranlar için nice ibretler vardır" (Âyet: 7) 4471

167- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ya'kûb: Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp bir işe sürüklemiş. Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır, dedi" (Âyet: 18) 4472

168- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "O'nun bulunduğu evdeki kadın onun nefsinden murâd almak istedi, kapıları sımsıkı kapadı ve: Sana söylüyorum, beri gel! dedi" (Âyet: 23) 4474

169- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Melik adamlarına: Onu (Yûsuf'u) bana getirin, dedi. Bunun üzerine Yûsuf'a elçi gelince: Efendine dön de ellerini kesen o kadınların zoru neydi, kendisine sor. Şübhe yok ki, benim Rabb'im onların fendini hakkıyle bilicidir, dedi. (Hükümdâr o kadınları toplayıp:) Yûsuf'un nefsinden kâm almak istediğiniz zamân ne hâlde idiniz (Onun size karşı bir meylini hissettiniz mi)? dedi. (Kadınlar:) Hâşâ, Allah için biz onun üstünde bir fenâlık bilmedik, dediler" (Âyet: 50-51) 4476

170- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Nihâyet rasûller ümîdlerini kesecek hâle geldikleri vakit..." (Âyet: 110) 4477

13-er-Ra'd Sûresi **4480**

171- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah her dişinin neye gebe olacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi artık yapacağını bilir. O'nun nezdinde herşey ölçü iledir." (Âyet: 8) 4483

14-İbrâhîm Sûresi **4485**

172-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Görmedin mi Allah sana nasıl bir mesel getirmiştir? Güzel bir kelime, kökü sâbit ve dalı semâda olan güzel bir ağaç gibidir ki, o ağaç, Rabb'inin izniyle her zamân yemişini verir durur" (Âyet: 24-25) 4487

173-Bâb: "Allah, îmân edenlere o sâbit sözde dâimâ sebât ihsân eder" (Âyet: 27) 4488

174-Bâb: "Allah'ın ni'metine bedel küfrü seçenleri, kavimlerini de helâk yurduna sokanları görmedin mi?" (Âyet: 28) 4489

15-el-Hıcr Sûresi **4490**

175-Bâb: "Biz onu (göğü) taşlanan her şeytândan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı eden şeytân vardır ki, onun ardına da apaçık bir ateş parçası düşmektedir" (Âyet: 17-18) 4492

176-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Hıcr sâhibleri de gönderilen peygamberleri yalanlamışlardır" (Âyet: 80) 4495

177-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, biz sana tekrarlanan yediyi ve şu büyük Kur'ân'ı verdik" (Âyet: 87) 4495

178-"Kur'ân'ı parça parça ayıranlara..." (Âyet: 91) bâbı 4497

179-Yüce Allah'ın: "Sana yakîn gelinceye kadar Rabb'ine ibâdet et" (Âyet: 99) (kavli bâbı) 4498

16-en-Nahl Sûresi **4500**

180-Rûhu'l-Kudüs, Cibrîl'dir bâbı 4501

181-"İçinizden kimi en aşağı ömre kadar geri götürülür" (Âyet: 70) kavli bâbı . 4503

17-Benû İsrâîl Sûresi **4504**

182-"Kulunu bir gece Mescidi Harâm'dan Mescidi Aksâ'ya... götüren (Allah, her türlü eksikliklerden) münezzehtir" (Âyet: 1) kavli bâbı 4507

183-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, biz Âdem oğullarını üstün bir izzet ve şerefe mazhar kılmışızdır..." (Âyet: 70) 4509

184-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bir memleketi helâk etmek dilediğimiz vakit, onun ni'met ve refâhının şımarmış elebaşılarına emrederiz de, orada (bu emre rağmen) itâatten çıkarlar. Artık o memlekete karşı azâb sözü hakk olmuştur. İşte biz onu artık kökünden mahv ve helâk etmişizdir" (Âyet: 16) 4511

185-Bâb: "Ey Nûh ile berâber taşıdığımız (insanlar) zürriyeti, şu bir hakîkattir ki, Nûh pekçok şükreden bir kuldu" (Âyet: 3) 4512

186-Yüce Allah'ın: "Ve Dâvûd'a da Zebûr'u verdik" (Âyet: 55) kavli bâbı 4517

187-Bâb: "De ki: Allah'ı bırakıp boş yere (tanrı diye) söylediklerinizi çağırın. Onlar sizden herhangibir sıkıntı gideremiyecekleri gibi, değiştiremezler de" (Âyet: 56) 4518

188-Bâb: "Onların taptıkları da -hangisi Rabb'lerine daha yakın (olacak) diye- bizzât vesîle arayıp duruyorlar, O'nun rahmetini umuyorlar. O'nun azâbından korkuyorlar. Çünkü O'nun azâbı korkunçtur" (Âyet: 57) 4519

189-Bâb: "Geceleyin sana gösterdiğimiz o temâşâyı ancak insanlara bir fitne ve imtihân yaptık..." (Âyet: 60) 4519

190-Yüce Allah'ın "Sabâh namâzını da (edâ et). Çünkü sabâh namâzı şâhidlidir" (Âyet: 78) kavli bâbı 4520

191-Yüce Allah'ın: "Ümîd edebilirsin, Rabb'in seni hamdedilmiş bir makaama gönderecektir" (Âyet: 78) kavli bâbı 4621

192-Bâb: "De ki: Hakk geldi, bâtıl zevâl buldu. Şübhesiz ki, bâtıl dâimâ zevâl bulucudur" (Âyet: 81) 4623

193-Bâb: "Sana rûhu sorarlar" (Âyet: 85) 4623

194-Bâb: "Namâzında pek bağırma, sesini pek de kısma; ikisinin arası bir yol tut" (Âyet: 110) 4626

18-el-Kehf Sûresi **4527**

195-Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli bâbı: "İnsanın cedeli (husûmeti) ise herşeyden fazladır" (Âyet: 54) 4529

196-Bâb: "Bir zamân Mûsâ genç adamına şöyle demiştir: Ben iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayıp gideceğim, yâhud uzun zamânlar geçireceğim" (Âyet: 60) 4531

197-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bunun üzerine onlar bu iki deniz arasının birleşik yerine ulaştıklarında balıklarını unuttular. Balık deniz içinde bir deliğe doğru yolunu tutup gitmişti" (Âyet: 61) 4537

198-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Oradan geçip gittikleri zamân Mûsâ genç adamına: Kuşluk yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan and olsun yorgun düştük, dedi. Genç: Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığı unutmuşum. Onu söylememi şeytândan başkası unutturmadı. O şaşılacak bir sûrette (denize atıldı) deniz içinde yolunu tutup gitti, dedi" (Âyet: 62-63) 4543

199-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "De ki: Yaptıkları işler bakımından en çok ziyâna uğrayanları size haber vereyim mi?" (Âyet: 103) 4549

200-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "O en çok ziyâna uğrayanlar, Rabb'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edip de (hayır nâmına bütün) yaptıkları boşa gitmiş olanlardır ki, biz kıyâmet gününde onlar için hiçbir ölçü tutmayacağız" (Âyet: 105) 4550

19-Meryem Sûresi **4551**

201-Yüce Allah'ın: "Sen onları hasret günü ile korkut..." (Âyet: 39) kavli bâbı .. 4553

202-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ve biz (elçiler) senin Rabb'inin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde ardımızda ve ikisinin arasında ne varsa hepsi O'nundur..." (Âyet: 64) 4554

203-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Şu, âyetlerimizi inkâr eden ve: Bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü?" (Âyet: 77) 4555

204-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "O, gayba mı vâkıf, yoksa Rahmân'ın yanında bir ahid mi edinmiş?" (Âyet: 78) 4556

205-Bâb: "Hayır öyle değil. Biz onun söyleyegeldiği sözü yazarız, azâbını da uzattıkça uzatırız" (Âyet: 79) 4557

206-Bâb: Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli: "Onun söyler olduğuna biz mîrâsçı olacağız ve o bize tek başına gelecektir" (Âyet: 80) 4558

20-Tâhâ Sûresi **4560**

207-Yüce Allah'ın: "Ben seni kendim için seçtim" (Âyet: 41) kavli bâbı 4564

208-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, biz Mûsâ'ya: 'Kullarımla geceleyin yola çık da -yetişmelerinden korkmayarak, (boğulmaktan da) endîşe etmeyerek- onlara denizde kuru bir yol aç' diye vahyetmişizdir. Derken Fir'avn ordularıyle birlikte arkalarına düştü, deniz de kendilerini nasıl kapladıysa öylece kaplayıverdi. Fir'avn, kavmini saptırdı ve onları doğru yola iletmedi" (Âyet: 77-79) 4566

209-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Biz de Âdem'e: Hiç şübhesiz ki, bu, senin de, zevcenin de düşmanıdır.) Bundan dolayı o sakın sizi cennetten çıkarmasın. Sonra zahmete düşersin, demiştik" (Âyet: 117) 4566

21-el-Enbiyâ Sûresi **4567**

210-Bâb: "(Hatırla o günü ki, biz göğü kitâbların sahîfesini dürüp büker gibi düreceğiz.) İlk yaratışa nasıl başladıksa, üzerimizde hakk bir va'd olarak, yine onu iâde edeceğiz. Hakîkatte fâiller bizleriz" (Âyet: 104) 4570

22-el-Hacc Sûresi **4572**

211-Bâb: "Ve insanları sarhoş görürsün..." (Âyet: 2) 4575

212-Bâb: "İnsanlardan kimi de Allah'a yalnız bir taraftan tutup ibâdet eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa, ona yapışır. Eğer bir fitne isâbet ederse yüzü üstü döner. O dünyâda da, âhirette de hüsrâna uğramıştır. Bu ise apaçık bir ziyânın tâ kendisidir. O, Allah'ı bırakır da ne zarar, ne fâide vermeyecek olan şeylere tapar. Bu ise (Hakk'tan) en uzak sapıklığın tâ kendisidir" (Âyet: 11-13) 4577

213-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bu iki sınıf, Rabb'leri hakkında birbirleriyle da'vâlaşan iki hasım zümredir..." (Âyet: 19) 4578

23-el-Mu'minûn Sûresi **4580**

24-en-Nûr Sûresi **4583**

214-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Zevcelerine zinâ iftirâsı atan, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten doğru söyleyenlerden olduğunu Allah'a yemîn ile (dört defa tekrar edeceği) şâhidliktir" (Âyet: 6) 4585

215-Bâb: "Beşinci(şehâdet)de eğer yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak kendisinin üstünedir" (Âyet: 7) 4587

216-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "O kadının, billâhi zevcinin muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, kendisinden bu cezâyı def' eder" (Âyet: 8) 4589

217-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Beşinci şehâdette eğer kocası doğru söyleyenlerden ise muhakkak Allah'ın gazâbının kendi üzerine (olmasını söylemesi)dir" (Âyet: 9) 4591

218-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o, sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan adam ise; en büyük azâb onundur" (Âyet: 11) 4592

219-Bâb: "Onu işittiğiniz vakit erkek mü'minlerle kadın mü'minlerin, kendi vicdânları önünde iyi bir zannda bulunup da 'Bu apaçık bir iftirâdır' demeleri lâzım değil miydiler? Mâdem ki, onlar bu şâhidleri getirmediler, o hâlde onlar Allah indinde yalancıların tâ kendileridirler" (Âyet: 11-12) 4593

220-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer dünyâda ve âhirette Allah'ın fadlı ve rahmeti, üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız yaygaradan dolayı sizi herhâlde büyük bir azâb çarpardı" (Âyet: 14) 4605

221-Bâb: "O zamân siz o iftirâyı dillerinizle alıyordunuz ve hiçbir bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu kolay sanıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah indinde büyüktür" (Âyet: 15) 4606

222-Bâb: "Onu duyduğunuz zamân 'Bunu söylememiz bize yakışmaz. Hâşâ, seni tenzîh ederiz. Bu, büyük bir iftirâdır' demeniz (lâzım) değil miydi?" (Âyet: 16) 4606

223-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer siz îmân eden kimselerseniz böyle birşeye hayâtta bulunduğunuz müddetçe bir daha dönmenizi size harâm kılıyor" (Âyet: 17) 4608

224-Bâb: "Ve işte size âyetlerini açık açık bildiriyor. Allah hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (Âyet: 18) 4609

225-Bâb: "Kötü sözlerin îmân edenlerin içinde yayılıp duyulmasını arzû edenler; onlara dünyâda da, âhirette de pek acıtıcı bir azâb vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Ya üzerinizde Allah'ın fadlı ve rahmeti, ya hakîkat Allah çok şefkatli, çok merhametli olmasaydı (hâliniz neye varırdı)?" (Âyet: 19-20) 4611

226-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Baş örtülerini yakalarının üstüne (orayı kapayacak sûrette) koysunlar" (Âyet: 31) 4619

25-el-Furkaan Sûresi 4620

227-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "O yüzleri üstü cehenneme sürülüp toplanacaklar, onların yeri çok kötü, yolu çok sapıktır" (Âyet: 34) 4622

228-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Onlar ki, Allah'ın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın harâm kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa cezâya çarpar" (Âyet: 68) 4623

229-Bâb: "Kıyâmet günü de azâbı katmerleşir ve o azâbın içinde hor ve hakîr ebedî kalır" (Âyet: 69) 4626

230-Bâb: "(Şirkten) tevbe edip îmân eden ve iyi amelde bulunan kimseler müstesnâdır. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 70) 4626

231-Bâb: "(Bu tekzîbinizden dolayı size) artık yakın bir azâb lâzım oluyor" (Âyet: 77) 4627

26-eş-Şuarâ Sûresi 4629

232-Bâb: "Kabirlerinden kaldırılacakları gün beni rüsvây etme" (Âyet: 87) 4631

233-Bâb: "Sen (ilkin) en yakın hısımlarını inzâr et. Mü'minlerden sana tâbi' olanların kanadını indir (yanını yumuşat)" (Âyet: 213-214) 4633

27-en-Neml Sûresi 4636

28-el-Kasas Sûresi 4639

234-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkat sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah'tır ki, kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir" (Âyet: 56) 4640

235-"Herhâlde o Kur'ân'ı senin üzerine farz kılan Allah, seni dönülecek yere döndürecektir" (Âyet: 85) bâbı 4644

29-el-Ankebût Sûresi 4645

30-"Elif. Lâm. Mîm. Ğulibeti'r-Rûm" Sûresi 4647

236-Bâb: "Allah'ın yaratışına hiçbirşey bedel olamaz" (Âyet: 30) 4652

31-Lukmân Sûresi 4654

237-Bâb: "O sâatin ilmi, şübhesiz ki Allah'ın yanındadır" (Âyet: 34) 4655

32-es-Secde Sûresi 4658

238-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Artık onlar için, yapmakta olduklarına bir mükâfât olarak gözlerin aydın olacağı neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez" (Âyet: 17) 4659

33-el-Ahzâb Sûresi 4662

239-Bâb: "Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah katında daha doğrudur..." (Âyet: 5) 4663

240-Bâb: "Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de bunu bekliyor. Onlar hiçbir sûretle ahidlerini değiştirmediler" (Âyet: 23) 4664

241-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey Peygamber, zevcelerine de ki: Eğer siz dünyâ hayâtını ve onun zînetini arzû ediyorsanız, gelin size boşanma bedellerini vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim" (Âyet: 28) 4666

242-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu diliyorsanız şübhe yok ki, Allah içinizden güzel hareket edenler için büyük mükâfât hazırlamıştır" (Âyet: 29) 4667

243-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Allah'ın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun. Hâlbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktı" (Âyet: 37) 4669

244-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kadınlarından kimi dilersen (nevbetinden) geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin, Geri bıraktıklarından kimi istersen (yanına almakta) de sana güçlük yoktur..." (Âyet: 51) 4670

245-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler! Peygamber'in evlerine -yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın- girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin. Yemeği yiyince dağılın. Söz dinlemek veyâ sohbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu Peygamber'e ezâ vermekte, o sizden utanmaktadır. Allah ise hakk(ı açıklamak)tan çekinmez. Bir de onun zevcelerinden lüzûmlu birşey istediğiniz vakit perde ardından isteyin. Bu, hem sizin kalblerinizin, hem onların kalbleri için daha temizdir. Sizin Allah'ın Rasûlü'ne ezâ vermeniz doğru olmaz, kendinden sonra da zevcelerini nikâhla almanız da ebedî câiz değildir. Bu, Allah katında çok büyük(bir günâh)tır" (Âyet: 53) 4672

246-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Eğer birşeyi açıklar veyâ onu gizleseniz şübhe yok ki, Allah herşeyi hakkıyle bilicidir. Onlar için ne babaları, ne oğulları, ne

erkek kardeşleri, ne erkek kardeşlerinin oğulları, ne kız kardeşlerinin oğulları, ne kendi kadınları, ne de sağ ellerinin mâlik oldukları hakkında hiçbir vebâl yoktur. Allah'tan korkun. Çünkü Allah herşeyin üzerinde bir şâhiddir" (Âyet: 54-55) 4679

247-Yüce Allah'ın şu kavli: "Şübhesiz Allah ve melekleri o Peygambere çok salât ederler. Ey îmân edenler, siz de ona salât edin, tam teslîmiyetle de selâm verin" (Âyet: 56) 4681

248-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler, siz de Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın..." (Âyet: 69) 4684

34-Sebe' Sûresi 4685

249-Bâb: "(O'nun nezdinde kendisine izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fâide vermez.) Nihâyet kalblerinden korku giderildiği zamân (birbirine): Rabb'iniz ne buyurdu? derler. (Şefâat edecekler de:) Hakkı söyledi, derler. O çok yüce, çok büyüktür" (Âyet: 23) 4688

250-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "O, çetin bir azâbdan evvel bunu size haber veren(bir peygamber)den başkası değildir" (Âyet: 46) 4689

35-el-Melâike (Fâtır) Sûresi 4691

36-Yâsîn Sûresi 4693

251-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Güneş de (ilâhî bir âyettir ki) kendi karargâhında cereyân etmektedir. Bu, mutlak gâlib, herşeyi hakkıyle bilen Allah'ın takdîridir" (Âyet: 38) 4695

37-Ve's-Sâffât Sûresi 4697

252-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yûnus da hiç şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi" (Âyet: 139) 4699

38-Sâd Sûresi 4701

253-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Süleymân: 'Ey Rabb'im benî mağfiret eyle. Bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki, o benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsân eden Sen'sin Sen!' dedi" (Âyet: 35) ... 4704

254-Bâb: "Ve ben kendiliğinden birşey teklîf edenlerden değilim" (Âyet: 86) 4705

39-ez-Zumer Sûresi 4707

255-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "De ki: Ey kendilerinin aleyhinde haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümîdinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günâhları mağfiret eder. Şübhesiz ki, O çok mağfiret edici, pek merhamet eyleyicidir" (Âyet: 53) 4709

256-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah'ı hakkıyle takdîr edemediler..." (Âyet: 67) 4711

257-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: ".... Hâlbuki kıyâmet günü arz küresi toptan O'nun birer kabzasıdır. Gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüşlerdir. O katmakta devâm ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir" (Âyet: 67) 4712

258-Şu kaalin bâbı: "(Birinci) sûr'a üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesnâ olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. O anda görürsün ki, (ölüler dirilip) ayakta bakınıp duruyorlar" (Âyet: 68) 4713

40-el-Mu'min Sûresi 4715

41-Hâmîm es-Secde (Fussilet) Sûresi 4720

259-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye (düşünüp) sakınmadınız. Bil'akis Allah, yapmakta olduklarınızın birçoğunu bilmez sandınız" (Âyet: 22) 4727

260-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Rabb'inize karşı beslediğiniz şu zannınız, işte sizi o helâk etti. Bu yüzden hüsrâna düşenlerden oldunuz" (Âyet: 23) 4728

261-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Şimdi eğer dayanabilirlerse, işte onların yurdu: Ateş! Eğer tekrar dönmek isterlerse, bu sûretle de onlar hoşnûd edilecek değillerdir" (Âyet: 24) 4730

42-Hâ Mîm Ayn Sîn Kaaf (eş-Şûrâ Sûresi) 4731

262-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "De ki: Ben bu teblîğime karşı akrabâlıkta sevgiden başka hiçbir mükâfât istemiyorum" (Âyet: 23) 4734

43-Hâ Mîm ez-Zuhruf Sûresi 4735

263-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Cehennemlikler: 'Yâ Mâlik, Rabb'in bizi öldürsün!' diye çağrıştılar. O da: 'Siz muhakkak kalıcılarsınız' dedi" (Âyet: 77) 4739

44-Hâ Mîm ed-Duhân Sûresi 4741

264-Bâb: "O hâlde semânın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle" (Âyet: 10) 4742

265-Bâb: "(Öyle bir duman ki, bütün) insanları saracaktır. Bu, pek elem verici bir azâb..." (Âyet: 11) 4743

266-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey Rabb'imiz, bizden bu azâbı kaldır, çünkü biz îmân edeceğiz" (Âyet: 12) 4745

267-Bâb: "Onlar için düşünüp ibret almak nerede? Kendilerine açıklayan bir Rasûl geldiği hâlde" (Âyet: 13) 4746

268-Bâb: "Sonra yine ondan yüz çevirdiler. Ona 'Bir öğretilmiş, bir mecnûn' dediler" (Âyet: 14) 4747

269-Bâb: "Çok büyük bir şiddet ve savletle çarpacağımız gün, muhakkak ki biz onlardan intikaam alıcılarız" (Âyet: 16) 4749

45-Hâ Mîm el-Câsiye Sûresi 4750

270-Bâb: "(Dînsizler:) Bu, dünyâ hayâtımızdan başka değildir, Ölüyoruz, yaşıyoruz. Bizi o sürekli zamândan başkası helâk etmez, dediler. Hâlbuki onların buna dâir hiçbir bilgisi yoktur. Onlar sâde öyle sanırlar" (Âyet: 24) 4751

46-Hâ Mîm el-Ahkaaf Sûresi 4753

271-Bâb: "Ana ve babasına: 'Öff size, benden evvel nice nice nesiller gelip geçtiği hâlde beni diriltip çıkarılacağımla mı tehdîd ediyorsunuz?' diyen; anası, babası Allah'a yalvarırlar, ona: 'Yazık sana. Îmân et. Allah'ın va'di hiç şübhesiz haktır' derler. O ise: 'Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir' der" (Âyet: 17) 4754

272-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Onlar o azâbı vâdîlerine doğru gelen bir bulut hâlinde gördükleri zamân: 'Bu bize yağmur verici bir buluttur' dediler (Hûd dedi ki:) 'Hayır, bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgâr ki, onda elem verici bir azâb vardır" (Âyet: 24) 4756

47-Muhammed (S) Sûresi **4758**

273-Bâb: "Demek idâreyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesâd çıkaracak, akrabâlık münâsebetlerinizi bile parçalayıp keseceksiniz, öyle mi?" (Âyet: 22) 4760

48-el-Feth Sûresi **4763**

274-Bâb: "Biz hakîkat sana apâşikâr bir feth (ve zafer yolu) açtık" (Âyet: 1) 4764

275-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "(Bu), geçmiş ve gelecek günâhını Allah'ın mağfiret etmesi, senin üzerindeki ni'metini tamamlaması, seni (bu sâyede) doğru yola iletmesi içindir" (Âyet: 2) 4767

276-Bâb: "Hakîkat biz seni bir şâhid, bir müjdeci, bir korkutucu olarak gönderdik" (Âyet: 8) 4768

277-Bâb: "O, mü'minlerin yüreklerine sekîneti indirendir..." (Âyet: 4) 4770

278-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Allah mü'minlerden -seninle o ağacın altında bey'at ederlerken- râzı olmuştur da, kalblerindekini bilerek üzerlerine sekîneti indirmiş ve onları yakın bir feth ile ve alacakları birçok ganîmetlerle mükâfâtlandırmıştır. Allah azîzdir, hakîm bulunuyor" (Âyet: 18-19) 4771

49-el-Hucurât Sûresi **4774**

279-Bâb: "Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. O'na sözle birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın. Ki siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir" (Âyet: 3) 4775

280-Bâb: "Hücrelerin ardından sana ünlüyenler; onların çoğunun akılları ermez" (Âyet: 4) 4778

281-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eğer onlar sen kendilerine çıkıncaya kadar sabretselerdi, kendileri için elbet daha hayırlı olurdu..." (Âyet: 5) 4779

50-Kaaf Sûresi **4780**

282-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "O gün cehenneme: Doldun mu? diyeceğiz. O da: Daha var mı? diyecek" (Âyet: 30) 4784

283-Bâb: Yüce Allah'ın: "Ne derlerse sen sabret. Rabb'ini, güneşin doğuşundan evvel ve batışından önce hamd ile tesbîh et" (Âyet: 39) 4786

51-Ve'z-Zâriyâti Sûresi **4788**

52-Ve't-Tûri Sûresi **4793**

53-Ve'n-Necmi Sûresi **4798**

284-Bâb: "İki yay kadar yâhud daha yakın oldu" (Âyet: 9) 4802

285-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kuluna vahyettiğini vahyetti" (Âyet: 10) 4803

286-Bâb: "And olsun ki o, Rabb'inin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür" (Âyet: 18) 4804

287-Bâb: "Siz de gördünüz değil mi Lât ve Uzzâ'yı ve üçüncü olarak da Menâtı Uhrâ'yı?" (Âyet: 19-20) 4804

288-Bâb: "Ve üçüncü olarak da Menâtı Uhrâ'yı" (Âyet: 20) 4806

289-Bâb: "Haydi secdeye kapanın ve kulluk edin" (Âyet: 62) 4807

54-"Ikterabeti's-sâatu" (yânî el-Kamer) Sûresi 4809

290-Bâb: "Sâat yaklaştı, Ay ayrıldı. Onlar bir mu'cize görür iseler yüz çevirirler..." (Âyet: 1-2) 4811

291-Bâb: "Ki nankörlük edilmiş bulunan o zâta bir mükâfât olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu. And olsun ki, biz bunu bir âyet olarak bırakmışızdır. O hâlde düşünüp ibret alan var mı?" (Âyet: 14-15) 4813

292-Bâb: "And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?" (Âyet: 17) 4814

293-Bâb: "(Öyle bir fırtına ki) insanları, sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri imiş gibi tâ temelinden koparıyordu. İşte benim azâbım ve tehdîdlerim nice imiş" (Âyet: 20-21) 4815

294-Bâb: "Çünkü biz onların üzerine korkunç bir ses gönderdik de onlar, hayvan ağılına konan kuru çalı çırpı ve otlar gibi oluverdiler. And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?" (Âyet: 31-32) 4815

295-Bâb: "And olsun ki, onlara bir sabâh, (yakalarını) aslâ bırakmayacak olan bir azâb baskın yaptı. İşte tadın benim azâbımı ve tehdîdlerimi!" (Âyet: 38-39) 4816

296-Bâb: "And olsun ki, biz sizin benzerlerinizi hep helâk etmişizdir. Öyleyken düşünen var mı?" (Âyet: 51) 4817

297-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır" (Âyet: 45) 4817

298-Bâb: "Daha doğrusu onlara va'd olunan asıl azâbın vakti, o sâattir. O sâatin azâbı daha belâlı ve daha acıdır" (Âyet: 46) 4818

55-er-Rahmân Sûresi 4821

299-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "O iki cennetten başka iki cennet daha vardır" (Âyet: 62) 4828

300-Bâb: "Çadırlar içinde perdelenmiş hûrîler vardır" (Âyet: 72) 4829

56-el-Vâkıa Sûresi 4831

301-Yüce Allah'ın "Ve uzatılmış bir gölge içindedirler" (Âyet: 30) kavli bâbı 4836

57-el-Hadîd Sûresi 4837

58-el-Mucâdele Sûresi 4840

59-el-Haşr Sûresi 4842

302-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Herhangi bir hurma ağacını kestiniz yâhud kökleri üstünde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir, fâsıkları rüsvây edeceği içindir" (Âyet: 5), buradaki "Lîne", "Hurma ağacı", "Acve" yâhud "Berîne" olmayan hurma çeşitleri demektir 4844

303-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Allah'ın onlardan Rasûlü'ne verdiği fey'(e gelince); siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah, rasûllerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (Âyet: 6) 4844

304-Bâb: "Rasûl size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının" (Âyet: 7) 4845

305-"Onlardan evvel yurdu hazırlayıp îmâna sâhib olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç bulmazlar..." (Âyet: 9) 4847

306-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "...Onlar kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile, Muhâcirler'i öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa işte murâdlarına erenler onların tâ kendileridir" (Âyet: 9) 4848

60-el-Mumtehıne Sûresi 4851

307-Bâb: "Ey îmân edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin..." (Âyet: 1) 4852

308-Bâb: "Ey îmân edenler, mü'min kadınlar muhâcir olarak geldikleri zamân onları imtihân edin..." (Âyet: 10) 4855

309-Bâb: "Mü'min kadınlar sana bey'at etmek üzere geldikleri zamân..." (Âyet: 12) 4857

61-es-Saff Sûresi 4861

310-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Benden sonra gelecek rasûlün ismi Ahmed'dir..." (Âyet: 6) 4862

62-el-Cumua Sûresi 4864

311-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Onlardan henüz kendilerine katılıp erişmemiş bulunan diğerlerine dahî..." (Âyet: 3) 4864

312-Bâb: "Onlar bir ticâret yâhud bir oyun, bir eğlence gördükleri zamân ona yönelip dağıldılar..." (Âyet: 11) 4866

63-el-Munâfıkûn Sûresi 4867

313-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Münâfıklar sana geldikleri zamân: 'Şehâdet ederiz ki, hakîkaten sen Allah'ın rasûlüsün' derler. Allah da bilir ki, hakîkaten sen elbette O'nun rasûlüsün. Bununla berâber Allah şehâdet eder ki, doğrusu münâfıklar kesin olarak yalancıdırlar" (Âyet: 1) 4867

314-Bâb: "Onlar yemînlerini (sütrelenecekleri) bir kalkan edindiler de Allah'ın yolundan saptılar..." (Âyet: 2) 4869

315-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bu şundandır: Çünkü onlar îmân ettiler, sonra kâfir oldular. Bu yüzden kalblerinin üstüne mühür basıldı. Onun için onlar anlayamazlar" (Âyet: 3) 4871

316-Bâb: "Onları gördüğün zamân gövdeleri hoşuna gider. Eğer söylerlerse sözlerini dinlersin. Onlar giydirilmiş odunlar gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar. Onlar düşmandır. O hâlde onlardan sakın. Allah gebertsin onları. Nasıl olup da haktan döndürülüyorlar" (Âyet: 4) 4872

317-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Onlara: Gelin, Allah'ın Rasûlü sizin için mağfiret isteyiversin denildiği zamân başlarını çevirdiler. Gördün ki, onlar kibirlerine yediremeyerek hâlâ yüz döndürüyorlar" (Âyet: 5) 4873

318-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Onlar için ha mağfiret istemişsin, ha mağfiret istememişsin, haklarında müsâvîdir. Allah onları kesin olarak mağfiret etmez. Şübhe yok ki, Allah fâsıklar gürûhuna hidâyet etmez" (Âyet: 6) 4875

319-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Onlar öyle kimselerdir ki; Allah'ın Rasûlü yanında bulunanlara nafaka vermeyin, tâ ki sökülüp dağılsınlar diyorlardı. Hâlbuki

göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır. Fakat o münâfıklar ince anlamazlar" (Âyet: 7) 4877

320-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Onlar: Eğer Medîne'ye dönersek, and olsun en azîz olan, oradan en zelîl olanı muhakkak çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki izzet Allah'ın, Rasûlü'nün ve mü'minlerindir. Lâkin bunu bilmezler" (Âyet: 8) 4878

64-et-Tegâbun Sûresi 4881

65-et-Talâk Sûresi 4883

321-Bâb: "... Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini koymaları (yânî doğurmaları ile biter). Kim Allah'a korunursa O kendisine işinde bir kolaylık verir" 4885

66-"Li-me tuharrimu" Sûresi 4888

322-Bâb: "Ey Peygamber, sen kadınlarının hoşnûdluğunu arayarak, Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) harâm ediyorsun? Bununla berâber Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âyet: 1) 4888

323-Bâb: "Sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arıyordun..."; "Allah, yemînlerinizin (kefâretle) çözülmesini size farz kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır ve O hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (Âyet: 1-2) 4890

324-Bâb: "Hani Peygamber, zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti. Bunun üzerine o zevce bunu haber verip de Allah da ona bunu açıklayınca, (Peygamber) bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Artık bunu kendisine söyleyince, o zevce: 'Bunu sana kim haber verdi?' dedi. O da: 'Bana herşeyi bilen, herşeyden haberdâr olan haber verdi' dedi" (Âyet: 3) 4894

325-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü hakîkaten sizin kalbleriniz kaymıştır. Yok eğer O'nun aleyhinde birbirinize arka verirseniz, hiç şübhesiz Allah bizzât O'nun yardımcısıdır. Cebrâîl de mü'minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de O'na yardımcıdır" (Âyet: 4) 4895

326-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Eğer o sizi boşarsa yerinize -Allah'a itâatle teslîm olan, Allah'ın birliğini tasdîk eden, namâz kılan, günâhlardan tevbe ile vazgeçen, ibâdet eden, oruç tutan kadınlar, dullar ve kızlar olmak üzere Rabb'inin ona sizden hayırlılarını vermesi umulur" (Âyet: 5) 4896

67-"Tebâreke'llezîy bi-yedihi'l-mülk" Sûresi 4898

68-Nûn ve'l-Kalem Sûresi 4900

327-Bâb: "...Kaba, haşîn; bütün bunlardan başka da kulağı kesik olan hiçbir kişiyi tanıma" (Âyet: 10-13) 4901

328-Bâb: "(O gün) baldırın açılacağı, kendilerinin secdeye da'vet edilecekleri bir gündür. Fakat güç yetiremeyeceklerdir" (Âyet: 42) 4902

69-el-Hâkka Sûresi 4904

70-Seele Sâilun Sûresi 4907

11. CİLD

71-Nûh Sûresi **4933**

329-Bâb: "Sakın taptıklarınızı bırakmayın. Hele Vedd'den, Suvâ'dan, Yegûs'tan, Yeûk'tan ve Nesr'den aslâ vazgeçmeyin, dediler" (Âyet: 23) 4935

72-"Kul ûhiye ileyye" Sûresi **4938**

73-el-Muzzemmil Sûresi **4941**

74-el-Muddessir Sûresi **4943**

330-Bâb: Yüce Allah'ın "Kalk da inzâr et" kavli 4945

331-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ve Rabb'ini tekbîr edip büyükle" (Âyet: 3) 4946

332-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ve elbiselerini tertemiz yap" (Âyet: 4) 4947

333-Bâb: Yüce Allah'ın "Ve'r-ricze fehcur" kavli 4948

75-el-Kıyâme Sûresi ve Yüce Allah'ın şu: "Onu acele etmen için dilini onunla depretme" (Âyet: 16) kavlinin tefsîri **4949**

334-Bâb: "Onu (göğsünde) toplamak ve onu okutmak, şübhesiz bize âiddir" (Âyet: 16) 4950

335-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit sen onun kırâatine uy" (Âyet: 18) 4951

76-"Hel etâ ale'l-insâni" Sûresi **4954**

77-el-Murselât Sûresi **4957**

336-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Çünkü o ateş öyle kıvılcım atar ki, herbiri sanki bir saraydır" (Âyet: 32) 4960

337-Yüce Allah'ın şu kavli: "Sanki o kıvılcımın herbiri sarı sarı erkek develerdir" (Âyet: 33) 4960

338-Yüce Allah'ın şu kavli: "Bu, onların konuşamayacakları gündür" (Âyet: 35) 4961

78-"Amme yetesâelûne" Sûresi **4963**

339-Bâb: "O gün sûra üfürülecek de hepiniz bölük bölük geleceksiniz" (Âyet: 18) 4965

79-"Ve'n-Nâziâti" Sûresi **4966**

80-Abese Sûresi **4969**

81-"İze'ş-şemsu kuvvirat" Sûresi **4972**

82-"İze's-semâu infatarat" Sûresi **4975**

83-"Veylun li'l-mutaffifîne" Sûresi **4977**

84-"İze's-semâu inşakkat" Sûresi **4980**

340-Bâb: "O, kolayca bir hesâb ile muhâsebe edilecek" (Âyet: 8) 4981

341-Bâb: "Elbette ve elbette siz tabaktan tabaka bineceksiniz" (Âyet: 19) 4983

85-el-Burûc Sûresi **4985**

86-et-Târık Sûresi **4987**

87-"Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ" Sûresi 4989
88-"Hel etâke hadîsu'l-ğâşiye" Sûresi 4992
89-Ve'l-Fecri Sûresi 4994
90-"Lâ uksimu (Bi-hâze'l-beledi)" Sûresi 4997
91-"Ve'ş-şemsi ve duhâhâ" Sûresi 5000
92-"Ve'l-leyli izâ yağşâ" Sûresi 5003
342-Bâb: "Açıldığı zamân gündüze" (Âyet: 2) 5003
343-Bâb: "Erkeği ve dişiyi yaratana" (Âyet: 3) 5005
344-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Bundan sonra kim verir ve sakınırsa" (Âyet: 5) 5006
345-Yüce Allah'ın "Ve o en güzeli tasdîk ederse" (Âyet: 6) kavli bâbı 5006
346-Bâb: "Biz de ona en kolay olanı kolaylaştıracağız" (Âyet: 6-7) 5007
347-Yüce Allah'ın "Ammâ kim cimrilik eder, kendisini müstağnî görürse" (Âyet: 8) kavli bâbı 5008
348-Bâb: Yüce Allah'ın "Ve o en güzeli yalanlarsa" (Âyet: 9) kavli 5009
349-Bâb: "Biz de onu, o en zor olana hazırlayacağız" (Âyet: 10) 5010
93-Ve'd-Duhâ Sûresi 5012
350-Bâb: "Rabb'in seni terketmedi ve darılmadı" (Âyet: 3) 5012
351-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Rabb'in seni terketmedi ve darılmadı". Buradaki "Mâ vedeake" fiili şeddeli de, şeddesiz de okunur; ikisi de bir ma'nâyadır: "Rabb'in seni terketmedi" demektir. İbn Abbâs da: "Mâ veddeake", "Seni terketmedi"; "Mâ kalâ", "Seni buğz etmedi" ma'nâsınadır, demiştir 5013
94-"Elem neşrah" Sûresi 5015
95-"Ve't-tîni" Sûresi 5018
96-"İkra' bi'smi Rabbike'llezî halaka" Sûresi 5021
352-Bâb 5021
353-Bâb: Yüce Allah'ın "İnsanı bir kan pıhtısından yarattı" kavli 5025
354-Bâb: Yüce Allah'ın "Oku! Rabb'in nihâyetsiz kerem sâhibidir" kavli 5025
355-Bâb: "O, kalemle öğretendir" 5026
356-Bâb: "Sakınsın o. Eğer (küfürden) vazgeçmezse, and olsun onu alnından tutup sürükleriz, Yalancı, günâhkâr alnından!" (Âyet: 15-16) 5026
97-"İnnâ enzelnâhu" Sûresi 5028
98-"Lem yekûn" Sûresi 5030
99-"İzâ zulzileti'l-ardu zilzâlehâ" Sûresi 5033
357-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor idiyse, onu görecek." (Âyet: 7) 5033
358-Bâb: "Kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyor idiyse onu görecek" (Âyet: 8). 5035
100-"Ve'l-âdiyâti" Sûresi 5036

101-el-Kaaria Sûresi **5037**
102-"Elhâkumu't-tekâsüru" Sûresi **5038**
103-"Ve'l-asri" Sûresi **5039**
104-"Veylun li-kulli humezetin" Sûresi **5041**
105-"Elem tere" Sûresi **5043**
106-"Li-iylâfi Kureyşin" Sûresi **5045**
107-"Eraeyte" Sûresi **5047**
108-"İnnâ a'taynâke'l-kevser" Sûresi **5049**
109-"Kul yâ eyyuha'l-kâfirûne" Sûresi **5052**
110-"İzâ câe nasrullâhi" Sûresi **5055**
359-Bâb: "Sen de insanların fevc fevc Allah'ın dînine gireceklerini görünce" (Âyet: 2) 5056
360-Bâb: "Sen de hemen Rabb'ini hamd ile tesbîh et ve O'nun mağfiretini iste. Şübhesiz ki O, tevbeleri çok kabûl edendir" (Âyet: 3) 5057
111-"Tebbet yedâ Ebî Lehebin ve tebbe" Sûresi **5060**
361-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "Ona ne malı, ne kazandığı fâide vermedi" (Âyet: 2) 5062
362-Bâb: Yüce Allah'ın şu kavli: "O, alevli bir ateşe girecek" (Âyet: 3) 5063
363-Bâb: "Karısı da, odun hammâlı olarak" 5063
112-"Kul huve'llâhu ahad" Sûresi **5065**
364-Bâb: Yüce Allah'ın: "O Allah sameddir" kavli 5066
365-Bâb: "O doğurmamıştır, doğurulmamıştır ve hiçbirşey O'nun dengi değildir" (Âyet: 3-4) 5067
113-"Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk" Sûresi **5068**
114-"Kul eûzu bi-Rabbi'n-nâsi" Sûresi **5070**

66- KİTÂBU FADÂİLİ'L-KUR'ÂN
(Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı)

1-Bâb: Vahyin nuzûlü nasıldır ve ilk nâzil olan 5073
2-Bâb: Kur'ân, Kureyş lisânı ile ve Arab lisânı ile nâzil oldu 5078
3-Kur'ân'ın sahîfeler içinde toplanması bâbı 5080
4-Peygamber'in kâtibi bâbı 5084
5-Bâb: "Kur'ân yedi harf üzere indirildi" 5086
6-Kur'ân'ın te'lîfi bâbı 5089
7-Bâb: Cibrîl Kur'ân'ı Peygamber'e arzeder idi 5092
8-Peygamber'in sahâbîlerinden meşhûr olan Kur'ân üstâdları bâbı 5094

9-Fâtihatu'l-Kitâb'ın fazîleti bâbı 5100

10-el-Bakara Sûresi'nin fazîleti bâbı 5103

11-el-Kehf Sûresi'nin fazîleti bâbı 5104

12-el-Feth Sûresi'nin fazîleti bâbı 5105

13-"Kul huve'llâhu ahad" Sûresi'nin fazîleti bâbı 5106

14-el-Muavvizât Sûreleri'nin fazîleti bâbı 5108

15-Kur'ân'ın okunması sırasında es-Sekîne'nin ve meleklerin inmesi bâbı 5110

16-Peygamber (S), Mushaf'ın iki deffesi (yânî Mushaf'ı iki yanından ihâta eden cildleri) arasında bulunandan başka birşey bırakmadı diyen kimse bâbı 5111

17-Kur'ân'ın diğer sözlere üstünlüğü bâbı 5112

18-Azîz ve Celîl olan Allah'ın kitâbıyle vasiyyet bâbı 5115

19-Kur'ân'la yetinmeyen kimse ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Sana indirdiğimiz o Kitâb -ki karşılarında okunup duruyor- onlara kâfî gelmedi mi?-Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt var" (el-Ankebût: 51) 5116

20-Kişinin Kur'ân sâhibine gıbta etmesi bâbı 5118

21-Bâb: "Sizin en hayırlınız Kur'ân öğrenen ve öğretendir" 5120

22-Mushaf'a bakmaksızın ezberden Kur'ân okumak bâbı 5123

23-Kur'ân'ın ezber edilip ezberden okunması ve ezberde tutma ahdinin dâimâ yenilenerek te'kîd edilip durması bâbı 5125

24-Binek üzerinde Kur'ân okumak bâbı 5129

25-Kur'ân'ı çocuklara öğretmek bâbı 5130

26-Kur'ân'ı unutmak; bir kimse "Ben şu âyetleri unuttum" der mi? Ve Yüce Allah'ın "Biz seni okutacağız da sen aslâ unutmayacaksın. Allah'ın dilediği başka" (el-A'lâ: 5-7) kavli bâbı 5131

27-"el-Bakara Sûresi", "Şunun Sûresi" ve "Şunun Sûresi" demekte bir zarar görmeyen kimse bâbı 5134

28-Bâb: Kırâatte tertîl ve Yüce Allah'ın: "Kur'ân'ı tertîl ile (yânî açık açık, tâne tâne) oku" (el-Muzzemmil: 4) kavli 5136

29-Okumada uzatılacak harfleri uzatmak bâbı 5139

30-Kırâatte tercî' bâbı 5140

31-Kur'ân okumakta ses güzelliği bâbı 5140

32-Başkasından Kur'ân dinlemeyi seven kimse bâbı 5143

33-Okutucu olan kimsenin okuyucuya "Hasbuke(= Sana yeter)" sözü bâbı 5144

34-Bâb: Kur'ân ne kadar müddette okunup hatmedilir? 5145

35-Kur'ân okuma esnâsında ağlamak bâbı 5149

36-Kur'ân okumasıyle gösteriş yapan yâhud Kur'ân'la yiyicilik etmek isteyen yâhud da Kur'ân'ı âlet ederek yalan ve fâcirlikle haksızlık yapan kimseler(in günâhı) bâbı 5151

37-Bâb: Kur'ân üzerinde kalbleriniz birleştikçe Kur'ân okuyunuz 5153

67- KİTÂBU'N-NİKÂH
(Nikâh Kitâbı)

1-Nikâha rağbetlendirme bâbı 5157

2-Peygamber(S)'in şu kavli bâbı: "Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü evlenmek gözü (harâmdan) en çok men' eder, ferci de en iyi korur" 5160

3-Bâb: "Evlenme külfetine gücü yetmeyen oruç tutsun" 5161

4-(Aralarında adâlete gücü yeten kimse için) kadınların çok olması bâbı 5162

5-Bâb: "Bir kadını kendisine eş yapmak için hicret eden yâhud bir hayır yapan kimseye, niyet ettiği şey vardır" 5164

6-Berâberinde Kur'ân ve İslâm bulunan fakîr kimseyi evlendirmek bâbı 5165

7-Bir kişinin kendi ahdî kardeşine hitâben: "Bak! İki kadınımdan hangisini istersen ben senin için o kadını boşayayım" demesi bâbı 5165

8-Kadınlardan kesilip evlenmeyi terketmenin ve erkeklik yumurtalarını çıkartmanın mekrûh kılınması bâbı 5167

9-Bâkire kızları nikâh etmek bâbı 5169

10-Dul kadınlar bâbı 5171

11-Küçüklerin yaşça büyüklerden olanlarla evlendirilmeleri(nin hükmünü beyân) bâbı 5172

12-Bâb: Evlenmek isteyen kişi hangi kadınla nikâh akdi yapar, kadınların hangileri daha hayırlıdır, vâcib kılmayarak erkeğe, nutfeleri için tercîh etmesi müstehâb olacak kadın çeşidi nedir? 5173

13-Seriyyeler (câriyeler) edinme ve câriyesine hürriyet verip de sonra onunla evlenen kimsenin sevâbı bâbı 5174

14-Câriyenin hürriyete kavuşturulmasını, onun mehri yapan kimse bâbı 5177

15-Yüce Allah'ın "...Eğer fakîr iseler Allah onları fadlından zengin yapar" (en-Nûr: 32) kavlinden dolayı fakîr olanı evlendirme bâbı 5178

16-(Nikâhta erkekle kadın arasında aranan) denklikler dîn husûsundadır bâbı 5180

17-Mal husûsundaki denkliklerin hükmü ve fakîr erkeğin zengin kadınla evlendirilmesi bâbı 5185

18-Kadının uğursuzluğundan sakınılması ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eşlerinizin, evlâdlarınızın içinde hakîkaten size düşman olanlar da vardır. O hâlde onlardan sakının" (et-Tegâbun: 14) 5186

19-(Kadın râzı olduğu takdîrde) hürre kadının kölenin nikâh akdi altında olması(nın cevâzı) bâbı 5188

20-Bâb: Yüce Allah'ın: "İkişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin" (en-Nisâ: 3) kavlinden dolayı, erkek dört kadından fazlasıyle evlenmez 5190

21-(Süt emmenin hükmü hakkında) bâb 5191

22-Yüce Allah'ın: "Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. (Bu hüküm) emmeyi tamâm yaptırmak isteyenler içindir..." (el-Bakara: 232) kavlinden dolayı, "İki yıldan sonra süt emme hükmü yoktur" diyen ve (bu iki sene içinde iken) emmenin azının da, çoğunun da harâm kılınacağını beyân bâbı 5194

23-Fahlın sütü (yânî sütün meydana gelmesine sebeb olan erkekle emen kişi arasında süt harâmlığı sâbit olur mu?) bâbı 5195

24-Emzirici kadının (tek başına) emzirmeye şehâdet etmesi(nin hükmü) bâbı. 5195

25-Nikâh olunmaları halâl olan ve harâm olan kadınlar ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, birâder kızları, hemşîre kızları, sizi emziren süt analarınız, süt hemşîreleriniz, karılarınızın anaları, kendileriyle zifâfa girdiğiniz karılarınızdan olup himâyelerinizde bulunan üvey kızlarınız size harâm kılındı. Eğer onlarla (üvey kızlarınızın analarıyle) zifâfa girmemişseniz (onlarla evlenmenizde) size bir be's yok. Kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın karıları (ile evlenmeniz) ve iki kızkardeşi birlikte almanız da (kezâ harâm edildi). Ancak geçen geçmiştir. Çünkü Allah hakîkaten çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar müstesnâ olmak üzere, diğer bütün kocalı kadınlar (da size harâm edildi. Bu hurmetler) üzerinize Allah'ın farzı olarak (yazılmıştır). Onlardan mâadâsı ise -nâmûskâr ve zinâya sapmamış insanlar hâlinde(yaşamanız şartıyle)- mallarınızla aramanız için size halâl edildi. O hâlde onlardan hangisiyle fâidelendiyseniz, ücretlerini takdîr edildiği vechile verin. O mehrin mikdârını ta'yîn ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey hakkında üstünüze bir vebâl yoktur. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir" (en-Nisâ: 23-24) 5198

26-Bâb: "Kendileriyle zifâfa girdiğiniz karılarınızdan olup himâyenizde bulunan üvey kızlarınız size harâm edildi. Eğer onlarla zifâfa girmişseniz, size bir be's yok. Kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın karıları..." (en-Nisâ: 23) 5201

27-Bâb: "Ve iki kızkardeşi birlikte almanız da (harâm edildi) ancak geçen geçmiştir" (en-Nisâ: 23) 5203

28-Bâb: "Kadın, halasının üzerine nikâh edilmez" 5204

29-Şığâr bâbı 5205

30-Bâb: Kadına kendi nefsini bir kimseye hibe etmesi (halâl) olur mu? 5206

31-İhrâmlının nikâhlanması bâbı 5207

32-Rasûlullah(S)'ın mut'a sûretiyle olan muvakkat nikâhı en sonu nehyetmesi bâbı 5208

33-Kadının, kendi nefsini sâlih bir erkeğe arzetmesi bâbı 5210

34-İnsanın kendi kızını yâhud kızkardeşini hayır ehline arzetmesi (ve bunda bir eksiklik olmayacağı) bâbı 5212

35-Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli bâbı: "Kadınları nikâhla isteyeceğinizi çıtlatmanızda yâhud böyle bir arzûyu gönüllerinizde saklamanızda üzerinize bir vebâl yoktur. Allah bilmiştir ki, siz onları mutlakaa hatırlayacaksınız. Ancak kendileriyle gizlice va'dleşmeyin. (Çıtlatma sûretinde) meşrû' bir söz söylemeniz ise

başka. (Farz olan iddet) sonunu buluncaya kadar da nikâh bağını bağlamaya azmetmeyin ve bilin ki, Allah kalblerinizde olanı muhakkak biliyor. Artık O'ndan sakının ve-yine bilin ki, şübhesiz Allah çok mağfiret edicidir, çok halîmdir" (el-Bakara: 235) 5215

36-Evlendirmeden önce kadına bakma bâbı 5216

37-"Velînin izni olmaksızın yapılan nikâh mu'teber değildir" diyen kimse bâbı 5218

38-Bâb: Velî bizzât kendisi kadını isteyen olduğu zamân (câiz olur mu, olmaz mı?) 5224

39-Yüce Allah'ın: 'Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdetini görmemiş bulunanlarda eğer şübhe edersiniz, onların iddeti üç aydır..." (et-Talâk: 4) kavlinden dolayı insanın kendi küçük çocuklarını nikâh etmesi(nin cevâzı) bâbı 5226

40-Babanın kendi kızını, en büyük imâmla evlendirmesi bâbı 5227

41-Bâb: Sultan bir velîdir 5228

42-Bâb: Baba ve ondan başka olan velî, bâkire olsun, dul olsun; kadının rızâsı olmadıkça nikâh yapamaz 5229

43-Bâb: Adam kızını, kız istemediği hâlde evlendirdiği zamân, bu adamın nikâhı reddedilir 5230

44-Yetîm kızların evlendirilmeleri bâbı 5231

45-Bâb: Kadını isteyen kişi velîye hitâben "Beni Fulâne kadınla evlendir" dediği, velînin de "Ben seni şuna ve şuna mukaabil o kadınla evlendirdim" dediğinde; velî, kocaya: "Râzı oldun mu?" yâhud "Kabûl ettin mi?" diye sormasa da, bu nikâh câiz olmuştur 5233

46-Bâb: Bir erkek, mü'min kardeşinin nikâh etmek üzere tâlib olduğu kadına -o bundan vazgeçmedikçe- tâlib olmaz 5234

47-Kadını istemeyi terketmenin tefsîri bâbı 5235

48-Nikâh akdi sırasında hutbe(nin müstehâblığı) bâbı 5236

49-Nikâhta ve düğün aşında deff çalmak bâbı 5237

50-Yüce Allah'ın: "Kadınların mehirlerini yürekten isteyerek ve Allah'tan bir atıyye olarak verin..." (en-Nisâ: 4) kavli; mehrin çoğu ve câiz olacak en az mikdârı bâbı 5238

51-Kur'ân öğretmeye karşılık ve mehr zikretmeksizin evlendirme bâbı 5239

52-Eşyâlarla ve demirden yüzükle mehr yapılması bâbı 5240

53-Nikâhta halâl olan şartlar bâbı 5241

54-Nikâh sırasında şart kılınması halâl olmayan şartlar bâbı 5242

55-Evlenen kimsenin zağferân boyası sürünmesi(nin cevâzı) bâbı 5243

56-Bâb 5243

57-Bâb: Evlenen kimseye nasıl duâ edilir? 5244

58-Gelin ve güveye hidâyet edip yol gösteren kadınlara ve gelin ile güveye duâ bâbı 5245

59-Gazveye çıkmadan önce zifâfa girmek isteyen kimse bâbı 5245

60-Dokuz yaşında bulunan bir kadınla zifâfa giren kimse bâbı 5246

61-Sefer esnâsında kadınla zifâfa girmek bâbı 5247

62-Kişinin gündüzleyin (i'lân veyâ zînet için) düğün alayı ve ateş yakma olmaksızın nikâhlısıyle gerdeğe girmesi bâbı 5248

63-Kadınlar için etrafı saçaklı döşek yüzleri, döşemeler ve benzeri şeyler (edinmenin cevâzı) bâbı 5248

64-Kadını, nikâhlı eşine götürüp teslîm eden kadınlar bâbı 5249

65-Gelinle güveye (gerdek sabâhı) hediye verme bâbı 5250

66-Gelin-güvey için elbise ve başka şeyleri âriyet olarak almak bâbı 5251

67-Erkeğin eşine geldiği zamân söyleyeceği duâ bâbı 5252

68-Bâb: Düğün aşı bir haktır (şerîatte sâbittir) 5253

69-Velev bir koyunla olsun düğün aşı bâbı 5253

70-Kadınların bâzısı üzerine diğerinden daha çok düğün aşı ziyâfeti veren kimse bâbı 5256

71-Bir koyundan daha azı ile düğün aşı yapan kimse bâbı 5257

72-Düğün aşına ve da'vete icâbet hakkı yedi gün ve buna yakın süre düğün aşı ziyâfeti yapan kimse, Peygamber(S)'in (düğün aşı için) bir gün, iki gün diye bir vakit ta'yîn etmediği(ni beyân) bâbı 5258

73-Da'vete icâbet etmeyi terkeden, Allah'a ve Rasûlü'ne âsî olmuştur bâbı 5259

74-Sığır ve davar ayağı yemeğine icâbet eden kimse bâbı 5260

75-Düğünde veyâ başka sebeble yapılmış yemeğe da'vet edene icâbet etmek bâbı 5261

76-Kadınların ve çocukların düğün aşına gitmeleri bâbı 5261

77-Bâb: Da'vetli, da'vet meclisinde sevilmez birşey gördüğünde geri döner mi? 5262

78-Kadının düğün yemeğinde erkeklerin işlerini yapması ve bizzât hizmetlerinde bulunması bâbı 5263

79-Düğün yemeğinde sarhoş etmeyen içki ve hurma şırası (edinmenin cevâzı) bâbı 5264

80-Kadınlara yumuşak ve güzel muâmele etmek ve Peygamber(S)'in "Kadın ancak kaburga kemiği gibidir" sözü bâbı 5264

81-Kadınlarla ilgili vasiyet bâbı 5265

82-Bâb: "Ey îmân edenler, gerek kendilerinizi, gerek âile ferdlerinizi öyle bir ateşten koruyun ki..." (et-Tahrîm: 6) 5266

83-Âile ile güzel geçinmek bâbı 5267

84-Erkeğin kendi kızına kocasının hâli için öğüt vermesi bâbı 5272

85-Kadının, koçasının izniyle nâfile olarak oruç tutması bâbı 5278

86-Bâb: Kadın, kocasının döşeğini terkederek (başka yatakta) gecelediği zamân 5279

87-Bâb: Kadın, kocasının evine, onun izni olmaksızın hiçbir kimsenin girmesine izin vermez 5280

88-Bâb 5280

89-Berâber geçindiği kimsenin iyiliklerine nankörlük bâbı 5281

90-Bâb: "Zevcen için üzerinde bir hakk vardır" 5284

91-Bâb: "Kadın, kocasının evinde bir güdücüdür..." 5285

92-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler, o sebeble ki, Allah onlardan kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de (erkekler onları) mallarından infâk etmektedirler. İyi kadınlar, itâatli olanlardır. Allah kendilerini nasıl koruduysa, onlar da öylece göze görünmeyeni koruyanlardır. Şerrlerinden, serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince: Onlara öğüt verin, (vazgeçmezlerse) kendilerini yatakta yalnız bırakın, (yine kâr etmezse) dövün. Size itâat ederlerse, aleyhlerinde bir yol aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür" (en-Nisâ: 33) 5286

93-Peygamber(S)'in kendi kadınlarından yüz çevirip kadınlara âid evlerin dışında bir yere çekilmesi bâbı 5287

94-Kadınları dövmenin mekrûh olacak derecesi ve Yüce Allah'ın "Kadınları (şiddetli ezâ vermeyen bir dövüşle) dövün (en-Nisâ: 33) kavli bâbı 5288

95-Bâb: Kadın, ma'siyette kocasına itâat etmez 5289

96-Bâb: "Eğer bir kadın, kocasının uzaklaşmasından yâhud yüzçevirmesinden endîşe ederse, sulh ile aralarını düzeltmekte her ikisine de günâh yoktur. Sulh daha hayırlıdır..." (en-Nisâ: 128) 5290

97-Azl bâbı 5291

98-Bir sefere çıkmak istediği zamân kadınlar arasında kur'a çekmek bâbı 5292

99-Kadın, kocası tarafından kendisine ayrılmış olan nevbet gününü kadın ortağına hibe eder ve kocası bu nevbet günlerini nasıl taksîm eder bâbı 5293

100-Kadınlar arasında adâlet(in vucûbu) bâbı 5294

101-Bâb: Erkek, dul üzerine bâkire ile evlendiği zamân (nasıl yapar)? 5294

102-Bâb: Erkek, bâkire üzerine dul bir kadınla evlendiği zamân? 5296

103-Bir tek gusl içinde kadınlarını dolaşan kimse bâbı 5296

104-Erkeğin bir günde bütün kadınlarının yanına girmesi bâbı 5296

105-Bâb: Erkeğin, kadınlarından bâzısının evinde bakılması husûsunda kadınlarından izin istediğinde, kadınların da kendisine izin vermeleri 5297

106-Erkeğin, kadınlarından bâzısını diğer bâzısından daha fazla sevmesi bâbı .. 5298

107-Nâil olmadığı bir ni'metle tokluk gösterişi yapan kimsenin (kötülenmesi) ve kadın ortağına karşı övünmenin nehyolunması bâbı 5299

108-Gayret (yânî kıskançlık) bâbı 5300

109-Kadınların kıskançlığı ve sevgilerinin şiddetinden dolayı hüzünlenip öfkelenmeleri bâbı 5306

110-Kişinin kendi kızını kıskançlık ve adâlet husûslarında savunması bâbı 5307

111-Bâb: (Zamânın sonunda) erkekler azalıp kadınlar çoğalır 5308

112-Bâb: "Yanında nikâh geçmez bir hısımı bulunmayan bir kadınla bir erkek yalnız kalmasın; kocası evde bulunmayan kadının yanına da girilmesin" 5309

113-Erkeğin, insanların yanında bir kadınla yalnız kalmasının câiz olacağı bâbı 5310

114-Kadınlara benzemeye çalışan erkeklerin, kadınların yanına girmelerinin nehyedilmesi bâbı 5311

115-Kadının Habeşliler'e ve benzeri yabancı erkeklere töhmetsiz olarak (yânî ayıplanmaksızın) bakması bâbı 5312

116-Kadınların kendi ihtiyâçları için dışarıya çıkmaları bâbı 5312

117-Kadının, kendi kocasından mescide ve başka meşrû' bir yere çıkmak husûsunda izin istemesi bâbı 5313

118-(Giren erkekle, yanına girilen kadın arasında) süt emme hısımlığı bulunduğunda, kadınların yanına girmek ve kadınlara bakmanın halâl olacağı bâbı 5314

119-Bâb: "Kadın kadına mubâşeret etmesin, sonra kadın kendi kocasına öteki kadının vasıflarını söyler (de bir kötülüğe sebeb olur)" 5315

120-Erkeğin "Ben bu gece muhakkak kendi kadınlarımı dolaşacağım" demesi bâbı 5316

121-Bâb: Erkek âilesinden ayrılığını uzattığı zamân ev halkını hıyânete nisbet etme yâhud onların ufak tefek kusûrlarını araştırmak korkusunu doğuracağı için gece vakti ansızın evine girmesin 5317

122-Erkeğin (evlenmekle) çocuk istemesi bâbı 5318

123-Bâb: "Kocasından ayrı kalmış olan kadın ustura tutunsun ve dağınık saçlarını tarasın" 5320

124-Bâb: "Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Zînetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesnâ. Baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar. Zînetlerini kendi kocalarından yâhud kendi babalarından yâhud kocalarının babalarından yâhud kendi oğullarından yâhud kocalarının oğullarından yâhud kendi birâderlerinden yâhud kendi birâderlerinin oğullarından yâhud kızkardeşlerinin oğullarından yâhud kendi kadınlarından yâhud kendi ellerindeki memlûklerden, yâhud kadınlara ihtiyâcı olmayan erkek hizmetçilerden yâhud henüz kadınların gizli yerlerine muttali' olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler..." (en-Nûr: 31) 5321

125-Yüce Allah'ın şu âyeti hakkında bâb: "Ey îmân edenler, sağ ellerinizin mâlik olduğu kimseler, bir de sizden olup da henüz bulûğ çağına erişmemiş küçükler şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler..." (en-Nûr: 58) 5322

126-İnsanın kendi arkadaşına: Siz bu gece zifâf ettiniz mi? demesi ve yine bir kimsenin azarlama sırasında kendi kızının böğrünü eliyle dürtmesi bâbı 5324

68- KİTÂBU'T-TALÂK
(Boşamak-Boşanmak Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit, onları iddetlerine doğru boşayın. O iddeti de sayın. Rabb'iniz olan Allah'tan korkun. Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki apaçık bir kötülük meydana getirmiş olsunlar. Bun-

lar Allah'ın hudûdudur. Kim Allah'ın hudûdunu çiğneyip aşarsa muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peydâ ediverir" (et-Talâk: 1)

1- Bâb:Hayız görmekte olan kadın hayız hâlinde boşanırsa, kadın meşrû' olmayan bu talâk üzerine iddet bekletilir 5327

2- Karısını boşayan kimse(ye bu boşama câiz olur mu?) ve erkek nikâhlı karısını talâk ile karşılar mı? bâbı 5329

3- Yüce Allah'ın: "Boşama iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır..." (el-Bakara: 229) kavlinden dolayı üç talâk vermeye cevâz veren kimse(lerin beyânı) bâbı 5333

4- Kadınlarını (kendilerini boşamaları yâhud ismette devâm etmeleri arasında) muhayyer kılan kimse bâbı 5337

5- Bâb: Erkek karısına "Senden ayrıldım" yâhud "Seni salıverdim" yâhud "Sen kocandan boşsun" yâhud "Uzaklaştırılansın" yâhud kendisiyle talâk kasdedilen bir söz söylediği zamân bu kocanın işi, niyetine göredir (Bu sözlerle boşamaya niyet etmişse boşama vâki' olur, değilse vâki' olmaz) 5339

6- Zevcesine hitâben "Sen bana haramsın" diyen kimse bâbı 5340

7- Bâb: "Ey peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) harâm ediyorsun.." (et-Talâk: 1) 5342

8- Bâb: Nikâhtan önce talâk yoktur 5347

9- Bâb: Erkek zorlanmış olduğu hâlde, karısı için: "Şu kadın benim kızkardeşimdir" dediği zamân, o erkek üzerine ne talâk, ne zıhâr nev'inden birşey olmaz ... 5348

10- Öfke, zorlama, sarhoşluk ve delilik hâllerinde verilen talâkın hükmü, sarhoşla delinin işlerinin hükmü (yânî bunların sözleri ve işlerindeki hükümleri bir mldir, ayrı mıdır?); talâkta meydana gelen yanılma ve unutmanın hükmü; yanılma ve unutmakla meydana gelen şirkin ve diğer işlerin hükümleri(nin kişilerin niyetlerine bağlı olduğu) bâbı 5349

11- Hul' ve Hulu'da talâk nasıl olur bâbı 5355

12- Karı-koca arasının açılması, zarûret sırasında hâkim hulu' yapmaya işâret eder mi; ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Eğer karı ile kocanın) aralarının açılmasından endîşeye düşerseniz, o vakit kendilerine erkeğin âilesinden bir hakem, kadının âilesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse, Allah aralarında onları uyuşmaya muvaffak buyurur. Şübhesiz ki, Allah hakkıyle bilicidir, haberdârdır" (En-Nisâ: 35) 5358

13- Bâb: Evlî câriyenin satılması talâk olmaz 5359

14- Câriye kölenin nikâhı altında iken hürriyete kavuştuğunda muhayyer kılınması bâbı 5360

15- Peygamber(S)'in Berîre'nin kocası hakkında şefâat etmesi bâbı 5361

16- Bâb: 5362

17- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah'a eş tanıyan kadınlarla, onlar îmâna gelinceye kadar evlenmeyin. Îmân eden bir câriye, müşrik bir kadından -bu sizin hoşunuza gitse de- elbet daha hayırlıdır..." (el-Bakara: 221) 5363

18-Müşrik kadınlardan İslâm'a girenlerin nikâhı ve iddetleri bâbı 5365

19-Bâb: Zimmînin yâhud harbînin nikâhındaki müşrike yâhud nasrâniye bir kadın İslâm'a girdiği zamân (hüküm nasıldır? Sırf İslâm'a girişi ile aralarında ayrılık hâsıl olur mu yâhud kadına muhayyerlik mi sâbit olur?) 5367

20-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kadınlarına yaklaşmamaya yemîn edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer erkekler (o müddet içinde keffâretle kadınlarına) dönerlerse, şübhe yok ki, Allah cidden mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Bakara: 226) 5369

21-Âilesi içinde iken kaybolan kimsenin ve malı içinde iken kaybolmuş şeyin hükmü bâbı 5371

22-Zıhâr ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Zevci hakkında seninle diresip duran, Allah'a da şikâyet etmekte olan kadının sözünü Allah dinlemiştir. Allah sizin konuşmanızı zâten işitiyordu. Çünkü Allah hakkıyle işitici, kemâliyle görücüdür. İçinizden zıhâr yapagelenierin karıları, onların anaları değildir. Anaları, kendilerini doğuranlardan başkası değildir. Şübhe yok ki, onlar herhâlde çirkin ve yalan bir lâf söylüyorlar. Muhakkak Allah çok affedici, çok mağfiret edicidir. Kadınlarından zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra dediklerini geri alacaklara, birbiriyle temâs etmezden evvel bir köle âzâd etmek lâzımdır. İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır. Fakat kim bunu bulamazsa yine birbiriyle temâs etmezden evvel, fâsılasız iki ay oruç tutsun. Buna da güç yetiremezse altmış yoksul doyursun..." (el-Mucâdele: 1-4) 5374

12. CİLD

23-Talâkta ve diğer şer'î işlerde anlatıcı işâretin hükmü bâbı 5398

24-Li'ân (yânî la'netleşme) ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Zevcelerine zinâ isnâd eden, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemîn ile dört (defa tekrâr edeceği) şâhidliktir. Beşinci de, eğer yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak kendisinin üstüne (olmasını ifâde etmesi)dir. O kadının billâhi zevcinin muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, beşincide de eğer o sâdıklardan ise muhakkak Allah'ın gazâbı kendisinin üzerine (olmasını söylemesi) ondan bu azâbı (cezâyı) def' eder" (en-Nûr: 6-9) 5404

25-Bâb: Erkek, çocuğun nefyini ta'rîz ettiği zamân (hükmünün beyânı) 5408

26-La'net edecek kimseye yemîn ettirmek (yânî bilinen la'netleşme kelimelerini söyletmek) bâbı 5409

27-Bâb: Erkek, la'netleşmeye kadından önce başlar 5410

28-La'netleşme ve la'netleşmenin ardından kadını boşayan kimse bâbı 5410

29-Mescidde la'netleşme bâbı 5412

30-Peygamber(S)'nin: "Eğer ben beyyinesiz olarak bir kimseyi recm edici olsaydım, o zânîyi recm ederdim" kavli bâbı 5414

31-La'netleşme yapan kadının mehri bâbı 5415

32-İmâmın (devlet başkanının yâhud vekîli olan hâkimin) la'netleşecek karı-kocaya hitâben: "Şübhesiz ikinizden biriniz yalancıdır, Sizden tevbe edecek var mı?" demesi bâbı 5416

33-La'netleşen karı-koca arasını ayırma bâbı 5418

34-Bâb: Çocuk, la'netleşme yapan kadının soyuna katılır 5419

35-İmâmın la'netleşmede: "Yâ Allah (bu mes'eledeki hükmü) açıkla!" kavli bâbı 5419

36-Bâb: Erkek, karısını üç talâkla boşadığında, kadın iddetini beklemesinin ardından başka bir koca ile evlense, fakat ikinci koca, kadınla cinsî münâsebet yapmasa (bu hâlde kadını boşasa, bu kadın birinci kocaya halâl olur mu)? 5421

37-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanların iddetlerinde, eğer şübhe ederseniz, onların iddeti üç aydır" (et-Talâk: 4) 5422

38-Yüce Allah'ın: "Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vaz' etmeleri(yle biter)" (et-Talâk: 4) kavli bâbı 5422

39-Yüce Allah'ın: "Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler" (el-Bakara: 228) kavli bâbı 5424

40-Fâtıma bintu Kays kıssası ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Boşanan kadınları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki, apaçık bir kötülük meydana getirmiş olsunlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, muhakkak ki, kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin olur ki, Allah bunun ardından bir iş peydâ ediverir" (et-Talâk: 1) 5426

41-Boşanmış kadın, kocasının evinde iddetini beklemesi sırasında kendisine hücûm edilmesinden yâhud âilesi aleyhine kötü sözler söylenmesinden korkulduğu zamân (bu kadın boşandığı evden başka bir eve geçebilir) bâbı 5429

42-Yüce Allah'ın: "Boşanmış kadınlara, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığı (hayız ve gebeliği) gizlemeleri halâl olmaz" (el-Bakara: 228) kavli bâbı 5430

43-Bâb: "Kocaları bu bekleme müddeti içinde barışmak isterlerse, onları geri almaya (herkesten) çok haklıdırlar. Erkeklerin meşrû' sûrette kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da onlar üzerinde hakları vardır" (el-Bakara: 228) 5430

44-(Kesin olmayarak boşanmış olan) hayızlı kadının dönüş yapması bâbı 5433

45-Bâb: Kocası vefât etmiş olan kadın dört ay on gün süslenmeyi ve koku sürünmeyi terkeder 5434

46-(Ölüm iddeti içinde) süslenmeyi terketmekte olan kadının gözüne sürme kullanması(nın hükmü) bâbı 5436

47-Ölüm iddeti bekleyen kadının hayızdan temizlendiği sırada kust bitkisi kullanması bâbı 5438

48-Bâb: Ölüm iddeti bekleyen kadın, Yemen'in Asb kumaşından yapılmış elbise giyebilir 5439

49-Bâb: "İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zamân, artık onların kendileri hakkında meşrû' vechile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır" (el-Bakara: 234) 5440

50-Zinâ ücretinin ve bozuk nikâhın hükmü bâbı 5440

51-Kendisiyle zifâf olunmuş kadının mehri, duhûlün nasıl, yânî ne ile sâbit olacağı ve kadını duhûlden yâhud cimâ'dan önce boşadığında hükmün nasıl olacağı bâbı 5444

52-Kendisine mehr takdîr edilmeksizin (ve dokunulmaksızın) boşanmış olan kadın için mut'a (yânî bir malla fâidelendirmenin vucûbu) bâbı 5445

69-KİTÂBU'N-NAFAKAAT
(Nafakalar Kitâbı)

Ve âile halkı üzerine yapılan nafakanın fazîleti. Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "...Yine sana hangi şeyi nafaka vereceklerini sorarlar. De ki: İhtiyâcınızdan artanı (verin). Allah size böylece âyetlerini açıklar. Olur ki, dünyâ husûsunda da, âhiret işinde de iyice düşünürsünüz" (el-Bakara: 219-220)

1-Ehil ve ıyâl üzerine harcama yapmanın vucûbu bâbı 5452

2-İnsanın âilesinin bir senelik yiyeceği olan nafakayı ayırıp habsetmesi ve ıyâlin nafakalarının nasıl olacağı bâbı 5453

3-Bâb ve Yüce Allah şöyle buyurdu: "Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu hüküm emmeyi tamâm yaptırmak isteyenler içindir. Onların (annelerin) ma'rûf vechile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinin olan babaya âiddir. Kimse tâkatinden ziyâdesiyle mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinin olan (bir baba) çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın. Mîrâsçıya düşen vazîfe de bunun gibidir, Eğer ana-baba, aralarında rızâ ve müşâvere ile (ittifâkla çocuğu iki sene dolmadan) memeden kesmeyi arzû ederlerse, ikisinin üzerine de vebâl yoktur. Çocuklarınızı (başkalarına) emzirtmek isterseniz, meşrû' sûrette verdiğiniz (emzirme ücretini) teslîm etmek şartıyle yine üzerinize vebâl yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki, şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür" (el-Bakara: 233) 5459

4-Kocası başka yerde olduğu zamân kadının ve çocuğunun nafakası bâbı 5461

5-Kadının kocasının evinde iş yapması bâbı 5462

6-Kadının hizmetçisi bâbı 5463

7-Erkeğin bizzât âilesi içinde hizmet etmesi bâbı 5464

8-Bâb: Erkek âilesi üzerine harcama yapmadığı zamân, kadını için, onun bilgisi olmadan örfe göre kendisine ve çocuğuna yetecek mikdârı alma hakkı vardır 5465

9-Kadının, kocasının elindeki malları ve nafakası husûslarında kocasını koruması bâbı 5466

10-Kocanın, kadını ma'rûf tarzda giydirmesi bâbı 5466

11-Kadının çocuğu husûsunda kocasına yardım etmesi bâbı 5467

12-Bâb: Fakîr kimsenin kendi âile ferdlerini nafakalandırması bâbı 5468

13-Bâb: "...Annelerin ma'rûf vechile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinden olan babaya âiddir. Mîrâsçıya düşen vazîfe de bunun gibidir"-(el-Bakara: 233).. 5470

14-Peygamber(S)'in: "Bir borç yükü yâhud âciz evlâd ve ıyâl bırakan kişinin işi bana âiddir" sözü bâbı 5471

15-Câriyelerden ve diğerlerinden olan süt emzirici kadınlar bâbı 5472

70-KİTÂBU'L-ET'IME
(Yiyecek Şeyler Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
"Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin. Allah'a şükredin, eğer (hakîkaten) O'na kulluk ediyorsanız" (el-Bakara: 172); "Ey îmân edenler, (Hakk yolunda) infâkı, kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın" (el-Bakara: 268); "Ey rasûller, temiz ve halâl olan şeylerden yiyin, güzel amellerde bulunun. Çünkü ben, ne yaparsanız hakkıyle bilenim" (el-Mu'minûn: 51)

1-Yemeğe başlama sırasında "Bismi'llahi'r-rahmâni'r-rahîm" demek ve sağ elle yemek bâbı 5478

2-Kendisine yakın olan taraftan yemek bâbı 5478

3-Arkadaşının berâberinde yemek yerken ondan bir hoşlanmama hissetmediği zamân, tabağın etrafında el gezdirip yemek araştıran kimse bâbı 5480

4-Yemekte ve (zikredilecek) diğer işlerde sağdan başlama bâbı 5480

5-Doyuncaya kadar yiyen kimse bâbı 5481

6-Bâb: "A'mâya bir harec (darlık ve günâh) yok. Topala bir harec yok. Hastaya bir harec yok. Size de kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinizden, gerek birâderlerinizin evlerinden, gerek kızkardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek (başkasına âid olup da) anahtarlarına mâlik bulunduğunuz evlerden, yâhud da sâdık dostlarınızın evlerinden yemenizde de bir harec yoktur. Hep birarada toplu olarak da, dağınık dağınık da yemenizde dahi harec yoktur. (Şu kadar ki) evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübârek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere, kendinize selâm verin. İşte Allah, âyetleri size böylece beyân eder. Tâ ki anlayasınız" (en-Nûr: 61) 5485

7-İnceltilmiş yufka ekmeği yemek, masa üzerinde ve sofra üzerinde yemek yenilmesi bâbı 5486

8-Sevîk bâbı 5489

9-Bâb: Peygamber (S), önüne konulan yiyeceğin ismi söylenip de kendisi onun ne olduğunu bilmedikçe yemezdi 5490

10-Bâb: "Bir kişinin yiyeceği, iki kişiye yeter" 5492

11-Bâb: "Mü'min, bir tek mi'deye koymak için yer" 5492

12-Bâb: "Mü'min, bir mi'dede yer" 5493

13-Bir yanı üzerine dayanarak yemek (yemenin hükmü) bâbı 5494

14-Kızartılmış et ve Yüce Allah'ın: "And olsun elçilerimiz, İbrâhîm'e müjde ile gelip 'Selâm' dediler. O da: 'Selâm' dedi ve eğlenmeden gidip onlara kızartılmış bir buzağı getirdi" (Hûd: 69) kavli bâbı 5496

15-Hazîre çorbası bâbı 5497

16-Ekıt (yânî yağı alınıp kurutulmuş yoğurt) bâbı 5499

17-Sılk (yânî çöğündür otu) ve arpa bâbı 5500

18-Eti ağızla ısırıp koparmak ve eti çömlekten çekip çıkarmak bâbı 5501

19-Kol kemiği üzerindeki eti kemirip yemek bâbı 5501

20-Etin bıçakla kesilmesi bâbı 5503

21-Bâb: Peygamber (S) hiçbir yemeği ayıplamadı 5504

22-(El değirmeninde yarılmış) arpayı, kabuklarını ayırmak için üfürüp savurma bâbı 5504

23-Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin yemekte oldukları şeyler bâbı 5505

24-Telbîne bulamacı bâbı 5508

25-Serîd (yânî tirid yemeği) bâbı 5509

26-Tüyleri sıcak su ile giderilip kızartılmış kuzu, etli kürek kemiği ve bir yan taraf eti bâbı 5510

27-Selefin, evlerinde ve seferlerinde et ve diğer yiyecek maddelerini biriktirir olmaları bâbı 5511

28-Hays yemeği bâbı 5513

29-Gümüşle kaplanmış kap içinde yemek yeme(nin hükmü) bâbı 5514

30-Taâm sözünün zikri bâbı 5515

31-Ekmekle berâber yenilen katık bâbı 5516

32-Helvâ ve balın zikri bâbı 5518

33-Kabak (yemeği) bâbı 5519

34-Dîn kardeşleri için yemek hazırlama zahmetli işini üzerine alan kimse bâbı 5519

35-Bir kimseye bir yemek ziyâfeti verip de kendi işine yönelen kimse bâbı 5520

36-Çorba bâbı 5521

37-Kurutulmuş et bâbı 5522

38-Sofra veyâ masa üzerindeki yemekten birşeyi arkadaşına uzatıp veren veyâ takdîm eden kimse(nin hükmü) bâbı 5523

39-Olgunlaşmış tâze hurmayı hıyar ile yemek bâbı 5524

40-Bâb 5524

41-Tâze hurma, kuru hurma ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Tasalanma, Rabb'in senin alt yanında bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derilmiş tâze hurma dökülecektir. Artık ye, iç, gözün aydın olsun" (Meryem: 24-26) 5525

42-Cummâr yenilmesi bâbı 5528
43-Acve (hurmasının fadlı) bâbı 5528
44-Başkalarıyle hurma yerken ikişer ikişer yemenin hükmü bâbı 5529
45-Hıyar (yenilmesi) bâbı 5530
46-Hurma ağacının bereketi bâbı 5530
47-İki çeşit meyveyi yâhud iki türlü yemeği bir yemekte cem' etme(nin hükmü) bâbı 5531
48-Konukları eve onar onar girdiren kimse ve yemeğe oturuşun da onar kişi onar kişi oluşu bâbı 5531
49-Sarmısak ve kötü kokulu sebzelerden yemenin mekrûh olması bâbı 5532
50-Kebâs bâbı ki, o erâk ağacının meyvesidir 5533
51-Yemekten sonra ağız çalkalayıp yıkama bâbı 5534
52-(Yemek yenildiğinde) parmakların mendille silinmesinden önce yalanmaları ve emilmeleri bâbı 5535
53-Mendil(in zikri) bâbı 5536
54-Yemek yiyen kimsenin, yemeğinden ayrıldığı zamân söyleyeceği duâ bâbı .. 5537
55-(Alçak gönüllülük kasdıyle) hizmetçi berâberinde yemek bâbı 5538
56-Bâb: "Yemek husûsunda hoş hâl ve (verdiği ni'metlere karşı Rabb'ine) şükredici olan kimse, sevâbda, açlığa sabreden oruçlu gibidir" 5539
57-Bir yemeğe da'vet edilip de kendisine başka biri takılan ve: "Bu yanımdaki bana takılıp gelmiş bir kişidir" diyen kimse bâbı 5539
58-Bâb: Yemek hazır olduğu zamân sizden biriniz yemeğinden acele kalkmasın (yemesine devâm etsin) 5540
59-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin. Yemeği yediğiniz zamân da hemen dağılın. Söz dinlemek veyâ sohbet etmek için de izinsiz girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekte, o sizden utanmaktadır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez" (el-Ahzâb: 53) 5542

71-KİTÂBU'L-AKÎKA
(Akîka Kurbânı Kitâbı)

1-Çocuktan akîka kurbânı kesmeyecek kimse için, çocuğun doğduğu günün sabâhında çocuğa isim verilmesi ve damağının tatlı birşeyle oğulması bâbı 5545
2-Akîkada çocuktan ezâyı gidermek bâbı 5549
3-el-Ferau (yânî devenin ilk doğurduğu yavru) bâbı 5550
4-Atîre (kurbânı) bâbı 5551

72-KİTÂBU'Z-ZEBÂIH VE'S-SAYD
(Boğazlanan ve Avlanan Hayvanlar Kitâbı)

1-Avlanacak hayvan üzerine "Bismillâh" demek bâbı 5553

2-Mi'râdla yapılan av(ın hükmü) bâbı 5556

3-Mi'râdın enli tarafıyle vurulan hayvan(ın hükmü) bâbı 5558

4-Yay avı(nın hükmü) bâbı 5559

5-El parmaklarıyle ve sapan gibi âletlerle küçük taş ve yuvarlak taş mermi atma bâbı 5560

6-Av köpeği yâhud davar köpeği olmayan bir köpek edinen kimse bâbı 5562

7-Bâb: Öğretilmiş bile olsa, köpek avdan yediği zamân (o avı yemek harâm olur) 5563

8-Avlanan hayvan avcıdan iki yâhud üç gün kaybolduğu zamân, bu avın hükmü bâbı 5565

9-Bâb: Avcı, avının yanında başka bir köpek bulduğu zamân (av yenmez olur) 5566

10-Avcılık yapmak ve avcılıkla meşgûl olmak hakkında gelen hadîsler bâbı 5567

11-Dağlar üzerinde avlanmaya çalışmak bâbı 5571

12-Yüce Allah'ın: "Deniz avı yapmak ve onu yemek -kendinize de, yolcuya da bir fâide olmak üzere- sizin için halâl edildi" (el-Mâide: 96) kavli bâbı 5573

13-Çekirge yenilmesi bâbı 5576

14-Mecûsîler'in kapları ve meyte(nin hükmü) bâbı 5577

15-Kesilecek hayvan üzerine 'Bismillah' demek ve kasden Besmele'yi terkeden kimse bâbı 5578

16-İbâdet için dikilmiş taşlara ve putlara kesilen hayvanlar bâbı 5581

17-Peygamber(S)'in "Allah'ın ismi üzere kessin" (kavli) bâbı 5582

18-Kamış, beyaz çakmak taşı ve demirden bol kan akıtan şeyler(le kesmek) bâbı 5582

19-Kadının ve câriyenin kestiği hayvan bâbı 5584

20-Bâb: Diş, kemik ve tırnakla kesim yapılmaz 5585

21-Çölde oturanların ve benzerlerinin kestikleri hayvanlar bâbı 5586

22-Harb ehli olan yâhud harb ehli olmayan kitâblıların kestikleri hayvanlar ve yağları bâbı 5587

23-Ehlî hayvanlardan âsî olup kaçan vahşî hayvan menzilesinde olur bâbı 5588

24-Deveyi gerdandan, diğerlerini boğazdan kesme bâbı 5590

25-Herhangibir hayvanı diri iken bâzı organlarını kesmenin, bağlanıp habsedilmiş olarak işkence etmenin ve canlı atış hedefi yapmanın mekrûh (yânî çirkin) olması bâbı 5592

26-Tavuk eti bâbı 5594

27-Atların etleri bâbı 5596

28-Ehlî eşeklerin etleri(ni yemenin harâm kılınması) bâbı 5597

29-Azıdişli yırtıcı hayvanların hepsinin yenmesinin nehyi bâbı 5600

30-Ölmüş hayvanların derileri bâbı 5601

31-Misk(in hükmü) bâbı 5602

32-Tavşan (etinin halâl olduğu) bâbı 5603

33-Keler (yemenin halâl olduğu) bâbı 5603

34-Bâb: Donmuş yâhud erimiş yağ içine fâre düştüğü zamân (hüküm nasıldır)? 5605

35-İnsan ve hayvanın yüzüne damga ve alâmet vurulması(nın nehyi) bâbı 5606

36-Bâb: Bir topluluk kâfirlerden bir ganîmet elde ettiğinde, kendilerinden bâzıları taksîmden önce sâhiblerinin emri olmaksızın koyun yâhud deve keserlerse, Râfi' ibn Hadîc'in Peygamber'den rivâyet ettiği hadîsten dolayı, o hayvan yenilmez 5608

37-Bâb: Bir topluluğa âid bir deve kaçtığında, onu topluluktan bâzısı ok atıp da öldürdüğü zamân, bu fiiliyle topluluğun iyiliğini irâde etmiş olursa, bu işi câizdir 5609

38-Muhtâc ve çâresiz olan kimsenin, Yüce Allah şu kavilleriyle ruhsat verdiği için, harâmlardan yemesi(nin cevâzı) bâbı: "Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin, Allah'a şükredin, eğer hakîkaten O'na kulluk ediyorsanız. O size ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesileni kat'iyyen harâm kıldı. Fakat kim bunlardan yemeğe mecbûr kalırsa -kimseye saldırmamak ve sınırı geçmemek şartıyle- onun üzerine günâh yoktur. Şübhesiz, ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Bakara: 172-173). "...Kim son derece açlık hâlinde çâresiz kalırsa, günâha meyl maksadı olmaksızın (harâm olan etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Mâide: 3). "Artık üzerine Allah'ın ismi anılanlardan yiyin, eğer O'nun âyetlerine îmân edenlerseniz. O, size -kendisine kat'î sûrette muztarr ve muhtâc bulunduklarınız müstesnâ olmak üzere- neleri harâm kıldığını ayrı ayrı bildirmişken, üzerlerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yememeniz de ne oluyor? Muhakkak ki, birçokları (ifâde edecek delîller) ile olmayarak, hevâlarıyle halkı herhâlde saptıracaklardır. Şübhesiz ki, Rabb'in haddi aşanları en çok bilendir" (en-En'âm: 118-119). "De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyen bir kimsenin yiyeceği içinde (sizin harâm dediklerinizden böyle) harâm edilmiş birşey bulmuyorum. Yalnız gerek ölü, gerek dökülen kan, gerek domuz eti -ki bu şübhesiz bir murdardır- yâhud Allah'tan başkasının adına boğazlanmış bir fısk olmak müstesnâdır. (Bunlar harâmdır, bununla berâber) kim muztarr kalırsa tecâvüz etmemek ve (zarûret mikdârını) aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabb'in çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-En'âm: 145). İbn Abbâs "Damen mesfûkan", "Muherâkan" ma'nâsınadır, demiştir. "Artık Allah'ın size rızk olarak verdiği şeylerden halâl ve temiz olarak yiyin. Allah'ın ni'metlerine şükredin, eğer O'na kulluk edeceksiniz. O, size ancak ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesilmiş olan hayvanları harâm kıldı. Bununla berâber kim bunlardan yemeğe muztarr kalırsa, kimseye saldırmamak ve haddi geçmemek şartıyle (yiyebilir). Çünkü Allah hakkıyle mağfiret edici, kemâliyle merhamet eyleyicidir" (en-Nahl: 114-115) 5611

73-KİTÂBU'L-EDÂHİ
(Udhiyeler Kitâbı)

1-Udhiye sünneti bâbı 5615

2-İmâmın, insanlar arasında kurbanlık hayvanlar taksîm etmesi bâbı 5617

3- Yolcu ve kadın için kurban bâbı 5618

4-Kurban bayramının birinci günü et arzû edilmesi bâbı 5619

5-Yevmu'l-adhâ, Nahr günüdür (diğer günler değil) diyen kimse bâbı 5620

6-Bayram namâzı kılma ve deve nahr etme yerinin musallâda olduğu bâbı 5622

7-Bâb: Peygamber(S)'in kurbanlığının boynuzlu iki koç olduğu hakkında 5623

8-Peygamber(S)'in Ebû Burde ibn Niyâr'a: "Sen, çebiş olan o keçi oğlağını kurban yap, fakat bu çebiş senden sonra hiçbir kimse için yetmeyecektir" buyurması bâbı 5625

9-Kurbanları kendi eliyle kesen kimse bâbı 5627

10-Başkasının kurbanını, izni ile kesen kimse bâbı 5628

11-Kurban kesme vakti, bayram namâzından sonradır bâbı 5629

12-"Kurbanını namâzdan evvel kesen kişi, kesmeyi tekrâr eder" bâbı 5629

13-Ayağı, kesilecek hayvanın yanı üzerine koymak bâbı 5632

14-Kurban kesme sırasında tekbîr getirme bâbı 5632

15-Bâb: İnsan Mekke'de kesilmek için kurbanlık gönderdiği zamân ona (ihrâmlıya harâm olanlardan) hiçbirşey harâm olmaz 5633

16-Kurbanlıkların etlerinden (hiçbir kayıtlama olmaksızın) yenilmesi ve azık edinilmesi bâbı 5633

74-KİTÂBU'L-EŞRİBE
(İçecek Şeyler Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler, içki, kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdârdır. Onun için bunlardan kaçının ki, murâdınıza eresiniz" (el-Mâide: 90).

1-Bâb: Üzümden yapılan hamr (şarâb) 5643

2-Bâb: "Hamr'ın tahrîmi indi. Hamr ise hurma koruğundan ve hurmadan yapılıyordu" 5644

3-Bâb: Baldan yapılan hamr ki, o biti' (denilen içki)dir 5646

4-"Hamr, aklı örten içkidir" hakkında gelen şeyler bâbı 5648

5-Hamr'ı halâl saymak isteyen ve ona hamrdan başka isim veren kimseler hakkında gelen haberler bâbı 5649

6-Birçok kaplarda ve tevr (denilen taş yâhud ma'denî kap) içinde nebîz, yânî şıra kurma(nın hükmü) bâbı 5660

7-Peygamber(S)'in birçok kaplar ve zarflar içinde şıra kurmayı nehyetmesinin ardından, bu kaplarda ve zarflarda şıra kurmaya ruhsat verip müsâade etmesi bâbı 5661

8-Sarhoşluk vermediği müddetçe nakî' denilen hurma şırası(nı içmenin câizliği) bâbı 5664

9-Bâzak ve sarhoşluk veren her içkiden nehyeden kimse(yi zikr) bâbı 5666

10-Karıştırılmaları sarhoş edici olduğu zamân alacalı hurma koruğu ile hurmayı (şıra kurmakta) karıştırmamayı ve iki katığı bir katık hâline getirmemeyi düşünen kimse bâbı 5667

11-Süt içilmesi ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sağmal hayvanlarda da sizin için elbette âyet vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasında, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen dupduru (ve tertemiz) bir süt içiriyoruz" (en-Nahl: 66) 5659

12-Suyun iyisini, tatlısını isteyip aramak bâbı 5663

13-Süte su karıştırıp içmek bâbı 5665

14-Tatlı şerbeti ve bal şerbeti bâbı 5666

15-Ayakta dikilmiş olarak içme(nin hükmü) bâbı 5667

16-Devesi üzerinde dururken içen kimse bâbı 5668

17-Bâb: İçmekte sırasıyle sağdakine (ver)! 5669

18-Bâb: İnsan içmekte daha büyük kişiye vermek için sağ yanında bulunan kimseden izin ister mi? 5669

19-(Bardaksız ve avuçlamaksızın) havuzdan ağızla su içmek bâbı 5670

20-Küçüklerin büyüklere hizmet etmeleri bâbı 5671

21-Yiyecek, içecek kaplarını örtüp kapatmak bâbı 5672

22-Deriden yapılmış tulum ve kırbaların ağızlarını dışa kıvırıp ondan ağızla su içme(nin nehyi) bâbı 5674

23-Tulumun ağzından içme(nin nehyi) bâbı 5675

24-Birşey içerken kabın içinde nefes almaktan nehy bâbı 5676

25-(Birşey içerken kabın dışında) iki nefesle yâhud üç nefesle (dinlene dinlene) içmek bâbı 5676

26-Altın kapta içmenin hükmü bâbı 5677

27-Gümüş kap (kullanmanın hükmü) bâbı 5678

28-Kâse, bardak ve çanaklarda içme(nin cevâzı) bâbı 5680

29-Peygamber'in bardağından ve kabından içmek bâbı 5680

30-Bereketin ve mübârek suyun içilmesi bâbi 5683

75-KİTÂBU'L-MARDÂ VE'T-TIBB
(Hastalar ve Tıbb Kitâbı)

1-Hastalığın keffâret olması hakkında gelen haberler ve Yüce Allah'ın: "Kim bir kötülük yaparsa onunla cezâlanır" (en-Nisâ: 123) kavli bâbı 5685

2-Hastalığın şiddeti (fadldandır) bâbı 5688

3-Bâb: "İnsanlar içinde belâsı en şiddetli olanlar peygamberlerdir. Sonra sırasıyle fazîlette ilk olan, sonra ilk olandır" 5690

4-Hasta ziyâretinin vâcibliği bâbı 5691

5-Bayılmış kimseyi ziyâret etmek bâbı 5692

6-(Beyin merkezlerinde habsolunup başlıca organları hareketlerinden eksik olarak men' eden) rüzgâr sebebiyle sara'ya tutulan kimsenin fadlı bâbı 5692

7-Gözü zâyi' olup giden kimsenin fadlı bâbı 5694

8-Kadınların (yabancı olsalar bile) erkeklere hasta ziyâreti yapmaları bâbı 5695

9-Çocuklara hasta ziyâreti yapmak bâbı 5697

10-Çöl Arabı'na hasta ziyâreti bâbı 5698

11-Müşrik kimseye hasta ziyâreti bâbı 5699

12-Bâb: Bir topluluk bir hastayı ziyârete gittikleri zamân namâz vakti gelirse, o hasta gelenlere cemâatle namâz kıldırır 5700

13-Ziyâret edenin kendi elini hasta üzerine koyması bâbı 5700

14-Ziyâret sırasında hastaya söylenecek söz ve hastanın vereceği cevâb bâbı . 5702

15-Binici olarak, yürüyerek, eşek üzerinde arka tarafa başka birini bindirerek hasta ziyâretine gitmek bâbı 5704

16-Hastanın "Ben hastayım" yâhud "Vay başım" yâhud "Hastalığım şiddetlendi" demesinin cevâzı ve Eyyûb aleyhi's-selâmın "Hakîkat bana bu derd gelip çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın" (el-Enbiyâ: 83) kavli bâbı 5706

17-Hastanın (ziyârete gelenlere, gerektiğinde): "Yanımdan kalkın!" demesi bâbı 5710

18-Hasta olan çocuğa duâ edilmesi için onu (sâlih insanların yanına) götüren kimse bâbı 5711

19-Hastanın ölümü temennî etmesinin nehyi bâbı 5712

20-Ziyâret eden kişinin hastaya duâ etmesi bâbı 5714

21-Hasta ziyâretine giden kimsenin hasta(ya şifâ duâsı yapmak) için abdest alması bâbı 5715

22-Salgın vebâ ve hummâ hastalıklarının kaldırılmasına duâ eden kimse bâbı 5716

76-KİTÂBU'T-TIBB
(Tıbb Kitâbı)

1-Bâb: "Allah, indirdiği derde muhakkak şifâsını da indirmiştir" 5719

2-Bâb: Erkek kadını, kadın da erkeği tedâvî eder mi? 5721

3-Bâb: "Şifâ üç şeydedir" 5721

4-Bal ile tedâvî ve Yüce Allah'ın: "Onda insanlar için şifâ vardır" (en-Nahl: 69) kavli bâbı 5723

5-Develerin sütleri ile devâlanıp tedâvî olmak bâbı 5725

6-Develerin sidikleri ile tedâvî olmak bâbı 5726

7-Kara tâne (ve faydalarının zikri) bâbı 5727

8-Hasta için telbîne bulamacı yapılması bâbı 5728

9-Saût(un hükmü) bâbı 5729

10-Saût(un beyânı), el-Kustu'l-Hindî ve el-Kustu'l-Bahrî ile (enfiye gibi) buruna çekmek sûretiyle tedâvî olunmak bâbı 5730

11-Bâb: Kişi hangi sâatte kan aldırır? 5731

12-(İhtiyâc belirdiğinde) seferde ve ihrâm içinde kan almak bâbı 5732

13-(Bedende meydana gelen) hastalıktan dolayı kan aldırmak bâbı 5732

14-Baş üzerinde kan alma tedâvîsi bâbı 5734

15-Yarım baş ağrısından ve baş ağrısından dolayı kan aldırma tedâvîsi bâbı ... 5734

16-Ezâ ve hastalıktan dolayı (baştaki ve diğer yerlerdeki) saçları ve kılları tıraş etmek bâbı 5735

17-(İhtiyâc olduğunda) kendini dağlama tedâvîsi yaptıran yâhud başkasına dağlama tedâvîsi yapan kimseler ve (zarûret bulunmadığında) dağlama tedâvîsi yaptırmayan kimsenin fadlı bâbı 5736

18-Göz hastalığından dolayı göze, sürme taşı ve diğer sürme nevi'leri sürmek bâbı 5739

19-Cüzâm hastalığı bâbı 5740

20-Bâb: "el-Mennu(= Kudret helvâsı)" göz için bir şifâdır 5741

21-Hastanın ağzının bir tarafından devâ konulması bâbı 5742

22-Bâb 5744

23-Boğaz hastalığı bâbı 5745

24-Karnı (ishâl olup) hastalanmış kişinin tedâvîsi bâbı 5746

25-Bâb: Safer yoktur. Safer karnı yakalayan (ve yüzü sarartan) bir hastalıktır. 5747

26-Zâtu'l-cenb hastalığı(nın tedâvîsi) bâbı 5748

27-Külü ile kan yolunun kapatılması için hasır yakılması bâbı 5750

28-Bâb: "Hummâ, cehennemin kaynamasındandır" 5751

29-Kendi tabîatine uygun gelmeyen yerden başka yere çıkan kimse bâbı 5753

30-Tâûn hastalığı hakkında zikrolunan şeyler bâbı 5754

31-Tâûn husûsunda sabırlı olan kişinin ecri bâbı 5759

32-Kur'ân'la ve sığındırıcı sûrelerle Allah'a sığındırma duâları yapmak sûretiyle ma'nevî tedâvîler bâbı 5760

33-Fâtihatu'l-Kitâb'ı okumakla rukyeler yapmak bâbı 5761

34-Rukye yapmak husûsunda bir koyun sürüsü bölüğü (vermelerini) şart kılma bâbı 5763

35-Göz dokunmasına okunmak bâbı 5764

36-Bâb: "Göz değmesi sâbittir" 5766

37-Yılan ve akreb sokmasında rukye tedâvîsi bâbı 5766

38-Peygamber(S)'in rukyesinde okuduğu sözler bâbı 5767

39-Rukye tedâvîsinde nefes etme(nin cevâzı) bâbı 5769

40-Duâ ile tedâvî eden kişinin kendi sağ elini ağrıya dokundurup sürmesi bâbı 5772

41-Bâb: Kadın erkeğe rukye tedâvîsi yapar 5773

42-Rukye (yânî efsûn) yapmayan kimseler bâbı 5774

43-Birşeyde uğursuzluk (var sanmak) bâbı 5776

44-Fal bâbı 5777

45-Bâb: İslâm'da hâme (ve safer inancı) yoktur 5778

47-Sihr ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Şeytânların, Süleymân'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere uydular. Hâlbuki Süleymân aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytânlar kâfirdiler ki, insanlara sihir ve Bâbil'de iki meleğe, Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek: 'Biz ancak fitneyiz (imtihân için gönderilmişizdir), sakın (büyü yapıp da) kâfir olma' demedikçe, hiçbir kimseye (sihir) öğretmezlerdi. İşte o iki melekten karı ile kocasının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Hâlbuki (sihirbâzlar) Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarara sokacak, onlara fâide vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı. And olsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki, onu (sihri) satın alan kimsenin, âhiretten hiçbir nasîbi yoktur. Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukaabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı" (el-Bakara: 102) "Mûsâ dedi: 'Hayır, siz atın.' Bir de ne görsün: Onların ipleri ve deynekleri, sihirleri yüzünden kendisine hakîkat koşuyormuş hayâlini verdi. Onun için Mûsâ içinde bir nevi' korku hissetti. Biz: 'Korkma!' dedik, 'Çünkü üstün gelecek muhakkak sensin, sen! (Elindekini bırakıver. Bu, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların san'at diye ortaya attıkları ancak bir büyücü tuzağıdır.) Büyücü ise nerede olsa felâh bulmaz!'" (Tâhâ: 66-69); "... Zâlimler gizli fısıltı ile şöyle konuştular: 'Bu, sizin gibi bir insandan başka mıdır? Kendiniz görüp dururken şimdi sihre mi gelecekseniz?'" (el-Enbiyâ: 2-3); "... Ve düğümlere üfleyen(büyücü ve üfürükçü)lerin şerrinden ve hased edenin hased ettiği zamân şerrinden sabâhın Rabb'ine sığınırım, de!" (el-Felâk: 4-5) 5782

48-Bâb: Allah'a şirk koşmak ve sihr, helâk edici günâhlardandır 5786

49-Bâb: İnsan sihri (konulduğu yerden) çıkarmak ister mi? 5787
50-Sihir bâbı 5789
51-Bâb: "Şübhesiz beyândan bir kısmı sihirdir" 5791
52-Sihr(in def'i ve iptâli) için acve hurması ile tedâvî bâbı 5792
53-Bâb: Hâme yoktur 5793
54-Bâb: Hastalığın kendi kendine sebebsiz sirâyeti yoktur 5794
55-Peygamber(S)'in zehirlenmesi hakkında zikrolunan hadîsler bâbı 5796
56-Zehir içmek, zehir ve tehlikesinden korkulacak şeylerle ve habîs devâlarla tedâvî (olmanın hükmü) bâbı 5798
57-Dişi eşeklerin sütleri(nin hükmü) bâbı 5799
58-Bâb: Kabın içine sinek düştüğü zamân (hükmü nasıl olur?) 5801
Bu konuya bir özetleme ile son verelim 5802
Tıbb Kitâbı'nın sonunda bir hatırlatma 5805

13. CİLD

77-KİTÂBU'L-LİBÂS
(Giyilen Şeyler -ve Hükümleri- Kitâbı)

1-(Bâb:) Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı zîneti, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş? De ki: Onlar dünyâ hayâtında îmân edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara mahsûstur. İşte biz âyetleri, bilirler için böyle tafsîl ederiz" (el-A'râf: 32) 5845
2-İzârını kibirlenmeksizin yerde sürüyen kimse bâbı 5847
3-Elbiselerde alt tarafı yukarı kaldırıp çemreme yapmak bâbı 5848
4-Bâb: "Elbisenin iki topuktan aşağı sarkanı ateştedir" 5849
5-Elbisesini kibirlenmekten dolayı uzatıp yerde sürükleyen kimse bâbı 5849
6-Saçaklı elbise giymenin hükmü bâbı 5852
7-Ridâ denilen elbiseler bâbı 5853
8-Gömlek giyilmesi bâbı 5854
9-Gömleğin ve başkasının (başın çıkması için) göğsünün yanından oyulan yakası bâbı 5856
10-Seferde (ihtiyâçtan dolayı) yenleri dar bir cübbe giyen kimse bâbı 5858
11-Gazvede yün cübbe giyilmesi bâbı 5858
12-Kaftan ve ipek ferrûce bâbı 5859
13-Bornuslar bâbı 5861
14-Serâvîl bâbı 5862
15-Sarıklar bâbı 5863
16-Başı ve yüzün çoğunu örtmek bâbı 5864

17-Miğfer bâbı 5867
18-Bürde çeşitleri, hibere ve şemle denilen giyecekler bâbı 5867
19-Kisâ ve hamîsa denilen örtüler bâbı 5871
20-İştimâlu's-sammâ giyinişi bâbı 5873
21-Bir tek kumaş içinde sarınıp bürünmek bâbı 5875
22-Damgalı siyah yün kumaş bâbı 5876
23-Yeşil elbiseler bâbı 5877
24-Beyaz elbiseler bâbı 5879
25-Erkeklerin ipek elbise giymesi ve ipek yaygı edinmeleri(nin hükmü); erkekler için kullanılması câiz olacak ipek mikdârı(nı beyân) bâbı 5880
26-İpek kumaşı giymeksizin eliyle dokunan kimse bâbı 5885
27-İpek yaygı edinme(nin hükmü) bâbı 5886
28-Kassî (denilen ipek kumaş) giymek bâbı 5887
29-Kaşıntılı hastalık sebebiyle erkeklere ipekli kumaştan kullanmalarına ruhsat verilmesi bâbı 5888
30-Kadınlar için ipek elbise (kullanmanın cevâzı) bâbı 5889
31-Peygamber(S)'in elbiselerden ve yaygılardan (herhangibir sınıf üzerine kısaltma ve darlık yapmayıp) dâimâ genişlik gösterir olduğu bâbı 5890
32-Yeni bir elbise giyen kimseye yapılacak duâ bâbı 5894
33-Erkekler için zağferân sürünme(nin nehyi) bâbı 5895
34-Zağferân bitkisiyle boyanmış elbise(nin hükmü) bâbı 5895
35-Kırmızı elbise bâbı 5896
36-Kırmızı ipek altlık bâbı 5896
37-Tabaklanmış ve tabaklanmamış derilerden yapılan ayakkabılar (giyilmesi) bâbı 5897
38-Bâb: (Kadın, erkek) giymeye sağ ayakkabı ile başlar 5900
39-Bâb: İnsan evvelâ sol ayakkabıyı çıkarır 5900
40-Bâb: İnsan bir tek ayakkabı ile yürümez 5900
41-Bir ayakkabında iki tasma olur ve geniş bir tasmayı da câiz gören kimse bâbı 5901
42-(Tabaklanıp boyanmış) deriden kırmızı çadır bâbı 5902
43-Hasır ve benzeri yaygılar üzerine oturmak bâbı 5903
44-(Yakaları ve yenleri) altın düğmelerle bağlanmış elbiseler bâbı 5904
45-Altın yüzükler (takmanın hükmünü beyân) bâbı 5904
46-Gümüş yüzük takma(nın cevâzı) bâbı 5906
47-Bâb 5907
48-Mühür yüzüğün kaşı bâbı 5909
49-Demir yüzük bâbı 5910
50-Mühür yüzüğün nakşı (ve keyfiyeti) bâbı 5912
51-Mühür yüzüğün küçük parmakta takılması bâbı 5913
52-Kendisiyle birşeyler mühürlenmesi yâhud kitâb ehline ve başkalarına mektûb yazılıp gönderilmesi için mühür yüzük edinmek bâbı 5914

53-Mühür yüzüğü taktığı zamân onun kaşını elinin iç tarafına getiren kimse bâbı 5914
54-Peygamber(S)'in: "Hiç kimse kendi yüzüğünün kaşı üzerine (bu yazıyı) nakşetmez" sözü bâbı 5915
55-Bâb: Mühür yüzüğün nakşı üç satır hâlinde yazılabilir mi? 5916
56-Kadınlar için yüzük (takmanın hükmü) bâbı 5917
57-Kadınlar için gerdanlıklar ve sihâblar yânî tîb ve sükk denilen güzel kokulu boncuklardan yapılmış gerdanlıklar (giymenin hükmü) bâbı 5918
58-Gerdanlıkların âriyet alınması bâbı 5919
59-Kadınların kulaklarına altın, gümüş, boncuk nev'inden küpeler takmaları(nın hükmü) bâbı 5920
60-Çocuklar için olan kokulu boncuk gerdanlık bâbı 5921
61-Bâb: Kadınlara benzemeğe çalışan erkekler ve erkeklere benzemeğe çalışan kadınlar 5922
62-Kadınlara benzemeğe çalışan erkeklerin evlerden dışarı çıkarılmaları bâbı. 5922
63-Bıyığı kesip kırkma(nın müstehâblığı) bâbı 5925
64-Tırnakları kesme(nin sünnetliği) bâbı 5926
65-Sakalları bol bırakmak bâbı 5927
66-Saç ağarması hakkında zikrolunan şeyler bâbı 5927
67-Baş ve sakal saçlarının beyazlığını (kına gibi bir madde ile) boyamak bâbı 5929
68-Saçın kıvırcık olması bâbı 5930
69-Başın saçlarını zamk gibi yapıştırıcı bir madde sürmekle birbirine yapıştırıp keçeleştirmek bâbı 5935
70-Başın saçlarını ortasından ikiye ayırmak bâbı 5937
71-Baştan sarkan zülüf ve kâküller bâbı 5938
72-Baş saçının bir kısmını tıraş edip bir kısmını parça parça bulutlar gibi bırakma(nın hükmü) bâbı 5938
73-Kadının kendi kocasına iki eliyle güzel kokular sürmesi bâbı 5940
74-Başta ve sakaldaki güzel koku(nun hükmü) bâbı 5941
75-Tarakla saçları taramak bâbı 5941
76-Hayızlı kadının kendi kocasının saçını taraması bâbı 5942
77-Saç sakal tarama ve işe sağdan başlama bâbı 5942
78-Misk hakkında zikredilen şeyler bâbı 5943
79-Güzel kokudan kullanmanın müstehâblığı bâbı 5943
80-Güzel kokuyu geri çevirmeyen kimse bâbı 5944
81-Zerîre (kokusu) bâbı 5944
82-Güzellik için dişlerinin arasını yontan kadınlar(ın kötülenmesi) bâbı 5945
83-Saçta (başkasının saçıyle) ekleme yapmak bâbı 5946
84-Yüzlerinin tüylerini yoldurtan kadınlar bâbı 5949
85-Saçına ekleme yapılmış kadın bâbı 5950
86-Bedenlere döğme yapan kadın bâbı 5951

87-Bedenine döğme yapılmasını isteyen kadın bâbı 5952
88-Tasvîrler(in hükmü) bâbı 5954
89-Sûret yapan musavvirlerin kıyâmet günündeki azâbları bâbı 5954
90-Sûretleri bozmak bâbı 5955
91-Tasvîrlerden ayakla basılıp çiğnenenler bâbı 5957
92-Sûretli veyâ resimli şeyler üzerine oturmayı sevmeyen kimse bâbı 5958
93-Tasvîrler bulunan yerde namâz kılmanın kerâheti bâbı 5961
94-Bâb: "İçinde sûret bulunan eve melekler girmez" 5961
95-İçinde sûret bulunan eve girmeyen kimse bâbı 5962
96-Sûret yapıcıya la'net eden kimse bâbı 5963
97-Bâb: "Kim sûret yaparsa kıyâmet gününde ona yaptığı sûrete rûh vermesi teklîf olunur. Hâlbuki o, hayât vermek kudretinde değildir" 5964
98-Binicinin binek üzerinde arka tarafına başka birini bindirmesi bâbı 5964
99-Bir binek hayvanı üzerine üç kişinin binmesi bâbı 5965
100-Binek sâhibinin başka bir kimseyi ön tarafına bindirmesi bâbı 5966
101-Binek üzerindeki binicinin arka tarafına başka birini bindirmesi bâbı 5967
102-Binek üzerinde kadını erkeğin arka tarafına bindirme(nin cevâzı) bâbı 5968
103-Sırtüstü yatmak ve ayağın birini diğeri üzerine koymak bâbı 5969

78-KİTÂBU'L-EDEB
(Edeb Kitâbı)

1-Hâlis iyilik etmek, iyilik ulaştırmayı ekleyip durmak ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Biz insana ana-babasına güzellik (ve iyilik yapmasını) tavsiye ettik..." (el-Ankebût: 8; Lukmân: 14-15; el-Ahkaaf: 15) 5971
2-Bâb: Güzel dostluk yapılmaya en haklı olan insan kimdir? 5974
3-Bâb: İnsan ana-babasının izni olmadıkça cihâda gidemez 5975
4-Bâb: İnsan ana-babasına sövmemelidir 5975
5-Ana-babasına iyilikle güzel hizmet edip itâatlarında bulunan kimsenin duâsının kabûl edilmesi bâbı 5976
6-Bâb: Ana-babaya isyân ve ezâ etmek büyük günâhlardandır 5979
7-Müşrik olan babaya iyilik etmeyi devâm ettirmek bâbı 5981
8-Kadının, kendi kocası varken annesiyle ilgilenip ona iyilik etmesi bâbı 5982
9-Müşrik olan kardeşle ilgilenip ona iyilik edilmesi bâbı 5983
10-Hısımlarla, yakınlarla bağlı ve ilgili olmanın fazîleti bâbı 5984
11-Hısımlarla ilgilenmeyi kesen kimsenin günâhı bâbı 5985
12-Hısımlarla ilgilenme sebebiyle rızıkta kendisi lehine bollatma yapılan kimse bâbı 5986
13-Bâb: Hısımlık bağını ekleyip duran kimseye Allah da fadlından ihsânını ekler durur 5987
14-Bâb: (Mükellef olan şahıs) hısımlığı, hısımlık ıslaklığı ile ıslatır durur (yânî hısımlığı kurutup kesmez) 5989

15-Bâb: Sıla yapıcılık karşılık vermekle değildir 5990
16-Müşriklik hâlinde hısımlarına ilgi ulaştıran, sonra İslâm'a giren kimse (eski iyiliklerine karşılık sevâb alır mı?) bâbı 5991
17-Başkasının kız çocuğunu kendi bedeninin bâzı kısımlarıyle oynamaya bırakan yâhud şefkat için onu öpen yâhud o çocukla şakalaşan kimse bâbı 5992
18-(Babanın) çocuğa merhameti, onu öpmesi ve sarmaşması bâbı 5993
19-Bâb: Allah, rahmeti yüz parça yaptı 5996
20-İnsanın, berâberinde yemek yemesinden korktuğu için kendi çocuğunu öldürmesi bâbı 5997
21-Çocuğun (şefkat ve merhamet olarak) kucağa konulması bâbı 5998
22-İnsanın küçük bir çocuğu uyluğu üstüne koyması bâbı 5999
23-Bâb: Ahdi ve taahhüdü güzel koruyup riâyet etmek îmândandır (yânî îmânın kemâlindendir) 6000
24-Bir yetîmin işlerini gören, büyütüp terbiye eden kimsenin fazîleti bâbı 6000
25-Dul kadınların nafakalarını kazanmağa çalışan (kimsenin fazîleti) bâbı 6001
26-Bir günlük yiyeceği olmayan fakîrlerin nafakalarını kazanmaya koşan(ın fazîleti) bâbı 6002
27-İnsanların hayvanlara merhamet ve şefkat göstermeleri(nin fazîleti) bâbı ... 6002
28-Komşu hakkında vasıyyet bâbı 6006
29-Komşusu zulümlerinden emîn olmayan kimsenin günâhı bâbı 6007
30-Bâb: "Hiçbir komşu kadın, sakın komşusunun hediyesini hor görmesin" 6008
31-Bâb: "Allah'a ve son güne îmân etmekte olan kimse komşusuna ezâ etmesin" 6009
32-Komşuluk hakkı, kapıların yakınlığı ölçüsündedir (yânî yakınlığa göre derecelenir) bâbı 6010
33-Bâb: "Her ma'rûf (yânî her iyilik) sadakadır" 6011
34-Kelâmı güzel, tatlı ve hoş söylemek bâbı 6012
35-Her işte ve herşeyde yumuşaklık ve kolaylık (göstermenin fazîleti) bâbı 6013
36-Mü'minlerin birbirlerine yardım etmeleri bâbı 6015
37-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kim güzel bir şefâatte bulunursa, ondan kendisine bir pay vardır. Kim de kötü bir şefâatte bulunursa ondan da kendisine bir günâh payı vardır. Allah herşeye hakkıyle muktedir ve koruyucudur" (en-Nisâ: 85) 6015
38-Bâb: Peygamber (S) taşkınlık yapacak tabîatte değildi, taşkınlık yapıcı da olmamıştır 6016
39-Ahlâk güzelliği ve cömertliğin (sevilmesi), cimriliğin ise sevilmemesi bâbı. 6020
40-Bâb: Erkeğin kendi âilesi içindeki hâli nasıl olur? 6023
41-Sâbit kalacak sevgi Yüce Allah tarafındandır bâbı 6024
42-Allah'ın zâtı hakkında (hiçbir gösteriş ve hevâ karışmayan) sevgi bâbı 6025
43-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, bir kavim diğer bir kavim ile alay etmesin. Olur ki (alay edilenler Allah indinde) kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları eğlenceye almasın. Olur ki, eğlenceye alınanlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kendi kendinizi de ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakablarla çağırmayın. İmândan sonra fâsıklık ne kötü addır! Kim tevbe etmez-

se onlar zâlimlerin tâ kendileridirler" (el-Hucurât: 11) 6026
44-Birbiriyle sövüşmenin ve la'net etmenin nehyedilmesi bâbı 6028
45-İnsanların "Uzun" ve "Kısa" sözleri gibi, zikretmekte oldukları vasıflardan câiz olacak şeyler -çünkü Peygamber (S) de "Zu'l-yedeyn ne diyor?" buyurmuştur- ve insanı (ahmak ve topal gibi) lekeleme ve kusur meydana getirme kasdedilmeyen sözlerin cevâzı bâbı 6032
46-Gıybet ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kiminiz kiminizi arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. Allah'tan korkun. Çünkü Allah tevbeleri kabûl edendir, çok merhametlidir" (el-Hucurât: 12) 6034
47-Peygamber(S)'in "Ensâr yurtlarının hayırlısı..." kavli bâbı 6035
48-Fesâd ve töhmetler ehlinin kötülüğünü belirtmenin câiz olacağı bâbı 6036
49-Bâb: Gıybet etmek büyük günâhlardandır 6037
50-Söz taşımaktan mekrûh olacak kısım ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Dâimâ ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan..." (en-Nûn: 11); "Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı âdet edinen her kişinin vay hâline!" (el-Humeze: 1) 6038
51-Yüce Allah'ın: "(Murdârdan, putlardan kaçının;) yalan sözden çekinin!" (el-Hacc: 30) kavli bâbı 6039
52-İkiyüzlü kimse hakkında denilen söz bâbı 6039
53-Sâhibine (yânî arkadaşına) onun hakkında söylenen sözü haber veren kimse bâbı 6040
54-İnsanlar arasında aşırı ve mübâlâğalı övme yapmanın mekrûh olması bâbı 6041
55-Mü'min kardeşini, onda varlığını bilmekte olduğu meziyetlerle öven kimse bâbı 6042
56-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Şübhesiz ki, Allah adâleti, iyiliği, hısımlara vermeyi emreder. Taşkın kötülükten, münkerden, zulüm ve cebbârlıktan nehyeder. Size bu sûretle öğüt verir ki, iyice dinleyip ve anlayıp tutasınız" (en-Nahl: 90); "(Fakat Allah onları selâmete erdirince, bakarsın ki, yeryüzünde yine haksız yere taşkınlıklarda bulunuyorlar.) Ey insanlar, sizin taşkınlığınız ancak kendinize karşıdır (kendi aleyhinizedir. Bu da) dünyâ hayâtının menfâati gibi süresizdir. Nihâyet dönüşünüz ancak banadır. O vakit neler yapıyor olduğunuzu size biz haber vereceğiz" (Yûnus: 23); "Bu böyledir. Kim kendisine edilen ukûbete tıpkısıyle mukaabele eder de sonra yine aleyhine zulüm ve tecâvüz olunursa, Allah her hâlde ona yardım eder..." (el-Hacc: 60) 6043
57-Birbirleriyle hasedleşmenin ve birbirlerine arka dönmelerinin nehyolunması; bir de Yüce Allah'ın: "Ve hased edenin hased ettiği zamân şerrinden (Allah'a sığınırım de)" (el-Felâk: 5) kavli bâbı 6046
58-Bâb: "Ey îmân edenler, zannın birçoğundan kaçının. Çünkü zannın bâzısı günâhtır. Birbirinizin kusûrunu araştırmayın..." (el-Hucurât: 12) 6047
59-Zanndan câiz olacak nevi' bâbı 6048
60-(Kendisinde ayıplanacak birşey meydana geldiği zamân) mü'minin kendisini setredip örtmesi bâbı 6049
61-Kibr(in kötülüğü) bâbı 6051

62-(İki mü'minin, karşılaştıklarında birbirinden yüz çevirip) ayrılmalarının kötülüğü ve Rasûlullah(S)'ın: "Bir kimsenin mü'min kardeşini üç günden fazla bırakması (küs durması) halâl olmaz" kavli bâbı 6052
63-Âsî olan kimseden (isyânından vazgeçmesi için) ayrılmanın câiz olacağı bâbı 6055
64-Bâb: İnsan arkadaşını her gün yâhud sabâhtan öğleye ve öğleden akşâma kadarki zamân içinde ziyâret eder mi? 6056
65-Ziyâret etme(nin meşrû'luğu) ve bir kavmi ziyâret edip yanlarında yemek yiyen kimse bâbı 6058
66-Gelen cemâatler için (en güzel elbiseler giyip) süslenen kimse bâbı 6058
67-İnsanlar arasında kardeşlik akdi ve iki kavim arasında yemînli dostluk ahidleşmesi bâbı 6060
68-Gülümseme ve gülme(nin mübâhlığı) bâbı 6061
69-Yüce Allah'ın: "Ey îmân edenler, Allah'tan korkun ve sâdık olanlarla berâber olun" (et-Tevbe: 119) kavli ve yalandan nehyolunması bâbı 6069
70-Bâb: el-Hedyu's-sâlih hakkındadır 6071
71-Ezâya (zorluk ve sıkıntılara) karşı sabır ve Yüce Allah'ın: "Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız ödenecektir" (ez-Zumer: 10) kavli bâbı 6072
72-İnsanları cezâ verme ve azarlama ile karşılamayan kimse bâbı 6074
73-Mü'min kardeşini te'vîlsiz olarak küfre nisbet eden kimsenin kendisi, dediği gibidir bâbı 6075
74-Bu "Yâ kâfir" sözünü te'vîl edici olarak yâhud işin hakîkatini bilmeyerek söyleyeni, küfre nisbet etmeyen kimse bâbı 6076
75-Allah'ın emri için öfkelenip şiddet göstermenin câiz olacağı bâbı 6079
76-Yüce Allah'ın şu sözlerinden dolayı öfkelenmekten sakınmak bâbı: "(Bu sevâblar) îmân edip de ancak Rabb'lerine güvenip dayanmakta, büyük günâhlardan ve açık kötülüklerden kaçınmakta, öfkelendikleri zamân bizzât kusûrları örtmekte olanlara... mahsûstur" (eş-Şûrâ: 36-37); "O takvâ sâhibleri bollukta ve darlıkta infâk edenler, öfkelerini yutanlar, insanlardan afv ile geçenlerdir. Allah iyilik edenleri sever" (Âlu İmrân: 134) 6082
77-Hayâ bâbı 6084
78-Bâb: "Utanmazsan dilediğini yap!" 6086
79-Dînde fakîh olmak için hakkı sormaktan utanılmaması bâbı 6087
80-Peygamber(S)'in "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın" kavli ve insanlar üzerine işleri dâimâ hafifletmeyi ve kolaylaştırmayı sever olması bâbı 6089
81-İnsanlara yayılıp güleryüzlü olmak bâbı 6092
82-İnsanların berâberinde mudârât, yânî yumuşak sözlü olup kaba ve sert davranmamak ve (mümkin olduğunca sürtüşmeden) hoş geçinmek bâbı 6093
83-Bâb: "(Akıllı ve olgun) mü'min bir yılan deliğinden iki kerre sokulmaz" 6095
84-Konuk hakkı(nı beyân) bâbı 6096
85-Konuğa ikrâm etmek ve bizzât hizmet etmek ve Yüce Allah'ın: "İbrâhîm'in ikrâm edilmiş konuklarının haberi sana geldi mi?" (ez-Zâriyât: 24) kavli bâbı 6098
86-Konuk için yemek yapılması ve birşeyler hazırlama meşakkatinin yüklenilmesi bâbı 6100

87-Konuk yanında öfkelenmenin ve sabırsızlık göstermenin mekrûh olması bâbı 6102
88-Konuğun ev sâhibine "Vallâhi sen yemedikçe yemem" demesi bâbı 6104
89-Büyük olana ikrâm etmek; söze ve soru sormaya yaşça daha büyük olan başlar bâbı 6105
90-Şiirden, recezden ve tegannîden câiz olacak nevi'lerle bunlardan mekrûh kılınan nevi'ler bâbı 6109
91-Müşrikleri şiirle hicvedip kötülemek bâbı 6114
92-Şiirin insan üzerine, onu Allah'ı anmak, ilimden ve Kur'ân okumaktan men' edecek derecede gâlib olmasının mekrûhluğu bâbı 6117
93-Peygamber(S)'in "Teribet yemînuki", "Akrâ" ve "Halkaa" sözleri bâbı 6118
94-"Zaamû" ta'bîri hakkında gelen şey bâbı 6120
95-Kişinin "Veyleke" sözü hakkında gelen şey bâbı 6121
96-"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (Âlu İmrân: 31) kavlinden dolayı Azîz ve Celîl olan Allah sevgisinin -veyâ Allah için sevmenin- alâmeti bâbı 6128
97-Bir adamın diğer birine "Ihse'(= Yıkıl git)" sözü bâbı 6130
98-Kişinin bir başkasına "Merhaba" demesi bâbı 6134
99-İnsanların başkalarının isimleri(ne nisbet)le çağırılmaları bâbı 6135
100-Bâb: "İnsan 'Nefsim habîs oldu' demesin!" 6136
101-Bâb: "Dehre sövmeyiniz!" 6137
102-Peygamber(S)'in: "Kerm ancak mü'minin kalbidir" sözü bâbı 6139
103-İnsanın başkasına "Babam, anam sana fedâ olsun!" demesi bâbı 6140
104-İnsanın (sevdiği kimse için): "Allah beni senin yolunda fedâ etsin" demesi bâbı 6141
105-Azîz ve Celîl olan Allah'a isimlerin en sevgili olanı bâbı 6142
106-Peygamber(S)'in: "Benim ismimi çocuklarınıza isim veriniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz" kavli bâbı 6143
107-Hazn ismi(ni zikr) bâbı 6144
108-İsmi daha güzel bir isimle değiştirmek bâbı 6146
109-Peygamberlerin isimleriyle isimlendiren kimse bâbı 6148
110-"Velîd" ismini vermek (câizdir) bâbı 6150
111-(Ev halkından birini yâhud) bir arkadaşını, onun isminden bir harfi eksilterek çağıran kimse bâbı 6151
112-Küçük çocuğa vê henüz çocuğu doğmayan kimseye künye verme(nin câizliği) bâbı 6152
113-Kendisinin daha önce başka bir künyesi olsa bile "Ebû Turâb" künyesiyle künyelenme(nin cevâzı) bâbı 6153
114-Azîz ve Celîl Allah'a, kulların isimlerinden en sevimsiz olanı bâbı 6154
115-Müşrikin künyesi(nin hükmü) bâbı 6155
116-Bâb: "Tevriye ve kinâye yoluyla söylenen ta'rîzli sözler, yalandan kurtulmadır" 6159
117-İnsanın birşey için "O hakk değildir" demeyi kasdederek, "O hiçbirşey değildir" demesi bâbı 6161

118-Gözü semâya doğru yükseltme bâbı 6162
119-Bâb: Deynekle suda ve çamurda çizgiler çizerek tefekkür edip düşünen kimse 6164
120-Elindeki birşeyle yerde, dürtükleyerek çizgiler çizip düşünen kimse bâbı 6166
121-Birşeye hayret etme sırasında "Allâhu Ekber" ve "Subhânallah" diye tekbîr ve tesbîh eylemek bâbı 6166
122-Parmaklarla küçük çakıl taşı atmaktan nehy bâbı 6168
123-Aksıran kimsenin hamdetmesi bâbı 6169
124-Aksıran kimse Allah'a hamdettiği zamân, onu "Yerhamuke'llâhu(= Allah sana merhamet eylesin)" diye duâ ile karşılamak bâbı 6169
125-Aksırıp hapşırmaktan müstehâb olacak, esnemekten de mekrûh olacak şey bâbı 6170
126-Bâb: Bir kimse aksırdığı zamân nasıl teşmît edilip karşılanır? 6171
127-Bâb: Aksıran kimse Allah'a hamdetmediği zamân duâ ile karşılanmaz 6172
128-Bâb: "Bir kimse esnediği zamân, elini ağzının üzerine koysun" 6173

79-KİTÂBU'L-İSTİ'ZÂN
(İzin İsteme Kitâbı)

1-Selâm'ın başlangıcı -meydana çıkışı- bâbı 6174
2-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, kendi evlerinizden başka evlere (ve odalara) sâhibleriyle alışkanlık peydâ etmeden ve selâm da vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır. Olur ki iyice düşünürsünüz. Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar içeri girmeyin. Şâyet size 'Geri dönün' denilirse, dönüp gidin. Bu sizin için daha temizdir. Allah ne yaparsanız hakkıyle bilendir. Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfâat bulunan evlere girmenizde size bir vebâl yoktur. Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir" (en-Nûr: 27-29) 6176
3-Bâb: Selâm, Yüce Allah'ın isimlerinden bir isimdir: "Bir selâm ile selâmlandığınız vakit, siz ondan daha güzeli ile alın veyâ onu aynıyle karşılayın..." (en-Nisâ: 86) 6179
4-İnsanlardan azın çoğa selâm vermesi bâbı 6180
5-Binicinin yürüyene selâm vermesi bâbı 6180
6-Yaya yürüyen kimsenin oturana selâm vermesi bâbı 6181
7-Küçüğün büyüğe selâm vermesi bâbı 6181
8-Selâm'ın (insanlar arasında) çok söylenip yayılması bâbı 6182
9-Tanıdığa ve tanınmayan kimseye selâm vermek bâbı 6183
10-(Peygamber kadınlarının erkeklerden perde arkasına çekilmeleri hakkındaki) Hicâb Âyeti'nin inmesi bâbı 6184
11-Bâb: İzin istemek gözden dolayı(meşrû' kılınmış)dır 6187
12-Cinsiyet organından başka (dil ve göz gibi) diğer organların da zinâsı olduğu bâbı 6188
13-Selâm vermenin ve izin istemenin üç kerre oluşu bâbı 6189
14-Bâb: İnsan bir eve çağırıldığı zamân geldiğinde içeri girmeden evvel izin ister mi (istemez mi)? 6191

15-Çocuklara selâm vermek bâbı 6192
16-Erkeklerin kadınlara, kadınların da erkeklere selâm vermeleri bâbı 6192
17-Bâb: Ev sâhibi, kapı çalan kimseye: "Kimdir o?" dediği zamân "Benim" diyen(in hükmü nedir)? 6194
18-Selâm verene "Aleyke's-selâm=Selâm sana" diye karşılık veren kimse bâbı 6195
19-Bâb: (Bir şahıs diğerine) "Fulân kimse sana selâm gönderiyor" dediği zamân (ne denilir)? 6197
20-İçinde müslümânlardan ve müşriklerden birtakım karışık zümrelerin bulunduğu meclise selâm verme(nin hükmü) bâbı 6197
21-Bir günâh işleyen kimseye selâm vermeyen ve tevbe ettiği iyice belli oluncaya kadar, onun selâmına da karşılık vermeyen kimse; ve âsînin (güvenilecek) tevbesi ne zamâna kadar meydana çıkar? bâbı 6199
22-Bâb: Zimmet ehli olan kimselere selâm nasıl karşılanır? 6200
23-Müslümânlardan aleyhine kendisinden bir zarar endîşe edilen kişinin işi tamâmıyle meydana çıksın diye, onun mektûbuna bakıp araştıran kimse bâbı 6202
24-Bâb: Kitâb ehline mektûb nasıl yazılır? 6204
25-Bâb: Mektûba kimin ismiyle (yazanın mı, yoksa gönderileninki ile mi) başlanır? 6205
26-Peygamber(S)'in: "Seyyidinize ayağa kalkınız!" kavli bâbı 6205
27-Musâfaha (yânî el-ele tutuşup tokalaşmanın meşrû'luğu) bâbı 6207
28-İki elle tutup musâfaha etmek bâbı 6208
29-Muânaka (yânî birbirinin boyunlarına sarılmak) ve insanın diğer birine "Nasıl oldun?" demesi bâbı 6209
30-Çağırana "Lebbeyke ve sa'deyke" sözleriyle cevâb veren kimse bâbı 6211
31-Bâb: "Bir kişi öbür kişiyi oturduğu yerden kaldırmaz" 6215
32-Bâb: "Ey îmân edenler, size meclislerde 'Yer açın' denildiği zamân genişletin ki, Allah da size genişlik versin. 'Kalkın' denilince de kalkıverin..." (el-Mucâdile: 11) 6215
33-Oturduğu meclisten yâhud evinden, oradaki arkadaşlarından izin istemeksizin kalkan yâhud oradaki insanların kalkıp gitmeleri için kendisi kalkmaya hazırlanan kimse bâbı 6216
34-El ile ıhtıbâ oturuşu bâbı 6217
35-Arkadaşının iki eli arasına dayanan kimse bâbı 6218
36-Bir ihtiyâç veyâ bir maksadı yerine getirmek için yürüyüşünde sür'at yapan kimse bâbı 6219
37-Serîr (edinmenin hükmü) bâbı 6220
38-(Üzerine dayanıp yaslanması için) kendisine yastık atılan kimse bâbı 6220
39-Gündüz uykusu ve istirâhatinin cumua namâzından sonra olması bâbı 6223
40-Mescid içinde uyumak ve istirâhat etmek bâbı 6223
41-Bir kavmi ziyâret edip de onların yanında gündüz uykusuna yatan kimse bâbı 6225
42-(Avret yeri açılmaksızın) nasıl kolay olursa öyle oturma(nın cevâzı) bâbı ... 6227

43-İnsanların gözleri önünde birisine gizlice birşey söyleyen, arkadaşının bu gizli söylediği sırrını onun sağlığında hiçkimseye haber vermeyen ve ancak o sırrı söyleyen vefât ettiği zamân başkasına söyleyen kimse bâbı 6228
44-Sırtüstü yatmak bâbı 6230
45-Bâb: "Üç kişi bir arada bulunurken, bunlardan ikisi üçüncüyü bırakıp gizli konuşmaz" 6231
46-Sırrı koruyup saklamak bâbı 6232
47-Bâb: Üç kişiden fazla oldukları zamân ikisinin birbirine yanaşıp da fısıldaşmalarında ve gizlice konuşmalarında sakınca yoktur 6233
48-Necvâ'yı, yânî gizli konuşma'yı uzatmak ve Yüce Allah'ın "Ve izhum necvâ" (el-İsrâ:47) kavli bâbı 6234
49-Bâb: Uyuma sırasında evin içinde ateş bırakılmaz 6236
50-Geceleyin kapıların kilitlenmesi bâbı 6236
51-Büyüdükten sonra da sünnet olmak ve koltuk altlarının kıllarını gidermek bâbı 6237
52-Bâb: İnsanı, Allah'a tâatten alıkoyduğu zamân her eğlence bâtıldır 6238
53-Binâ yapmak hakkında gelen şeyler bâbı 6239

80-KİTÂBU'D-DAAVÂT
(Duâlar Kitâbı)

Yüce Allah'ın şu kavli: "Rabb'iniz şöyle buyurdu: Bana duâ edin, size icâbet edeyim. Çünkü bana ibâdetten büyüklük taslayanlar, hor ve hakîr cehenneme gireceklerdir" (el-Mu'min: 60)

1-İstiğfârın en fazîletli olanı bâbı 6243
2-Peygamber(S)'in gündüz ve gece istiğfâr etmesi bâbı 6245
3-Tevbe bâbı 6245
4-Sağ yan üzerine yatmak bâbı 6248
5-Bâb: İnsan temiz olarak geceledeği zamân 6248
6-İnsanın uyumak istediği zamân söyleyeceği duâ bâbı 6249
7-(Yatışta) sağ eli sağ yanağın altına koymak bâbı 6251
8-Sağ taraf üzerinde uyuma(nın müstehâblığı) bâbı 6251
9-Geceleyin uykudan uyandığı zamân (okunması müstehâb olacak) duâ bâbı 6252
10-Uyuma sırasında (Allâhu Ekber ve Subhânallah demek sûretiyle) tekbîr ve tesbîh etmek bâbı 6255
11-Uyuma sırasında Allah'a sığınmak ve okumak bâbı 6256
12-Bâb 6257
13-Gece yarısında duâ etme(nin fazîleti) bâbı 6258
14-(Hâcetini gidermek için) halâya giriş sırasında söylenecek duâ bâbı 6259
15-İnsanın sabâha ulaştığı zamân söyleyeceği duâ bâbı 6259
16-Namâzda duâ bâbı 6261
17-Farz namâz ardında yapılacak duâ bâbı 6263

18-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Onlara duâ et. Çünkü senin duân onlar için sükûnettir..." (et-Tevbe: 103) 6266
19-Duâda seci'li ve kaafiyeli sözlerin mekrûh olacağı bâbı 6270
20 Bâb: "İnsan Allah'tan istemeyi kesin yapsın, çünkü Allah'ı zorlayacak (hiçbir kuvvet) yoktur!" 6271
21-Bâb: Acele etmediği takdîrde kulun duâsına icâbet olunur 6272

14. CİLD

22-Duâda elleri kaldırmak bâbı 6293
23-Kıbleden başka tarafa yönelerek duâ etme(nin cevâzı) bâbı 6294
24-Kıbleye yönelerek duâ etmek bâbı 6295
25-Peygamber(S)'in kendi hizmetçisine ömür uzunluğu ve mal çokluğu ile duâ etmesi bâbı 6295
26-Keder, hüzün veren şeyler sırasında (okunacak) duâ bâbı 6296
27-Belânın meşakkatinden Allah'a sığınmak bâbı 6297
28-Peygamber(S)'in: "Allahumme! er-Refîka'l-A'lâ(= Yâ Allah! En yüksek Refîk'i tercîh ederim)" duâsı bâbı 6298
29-Ölümle ve hayâtla duâ etme(nin hükmü) bâbı 6299
30-Çocuklara duâ etmek ve başlarına meshetmek bâbı 6300
31-Peygamber (S) üzerine salât okumak bâbı 6303
32-Bâb: Peygamber(S)'den başkası üzerine salât okunur mu? 6305
33-Peygamber(S)'in: "Her kime ezâ verdiysem, bunu onun lehine bir temizleme ve bir rahmet kıl!" sözü bâbı 6306
34-Fitnelerden Allah'a sığınmak bâbı 6307
35-Erkeklerin galebesinden (kahrından) Allah'a sığınmak bâbı 6308
36-Kabir azâbından Allah'a sığınmak bâbı 6310
37-Cimrilikten Allah'a sığınmak bâbı 6310
38-Hayât ve ölüm fitnelerinden Allah'a sığınmak bâbı 6312
39-Günâhtan ve borçtan Allah'a sığınmak bâbı 6312
40-Korkaklıktan ve tenbellikten Allah'a sığınmak bâbı 6314
41-Buhlden (yânî cimrilikten) Allah'a sığınmak bâbı 6314
42-Ömrün en değersizinden Allah'a sığınmak bâbı 6315
43-Vebânın ve hastalığın kaldırılmasına duâ etmek bâbı 6316
44-Ömrün en değersizinden, dünyânın fitnesinden ve ateşin fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6318
45-Zenginlik fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6319
46-Fakîrlik fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6320
47-Mal çokluğu ile, bereketle duâ etmek bâbı 6320
48-Hayırlısını isteme sırasında (okunacak) duâ bâbı 6322
49-Abdest almak sırasında duâ etmek bâbı 6323

50-İnsanın yüksek bir yere çıktığında duâ etmesi bâbı 6324
51-Bir vâdîye indiği zamân duâ etmek bâbı 6325
52-İnsanın, bir sefere çıkmak yâhud seferden dönmek istediği zamânlarda söyleyeceği duâ bâbı 6326
53-Evlenen kimseye yapılacak duâ bâbı 6326
54-(Cinsî münâsebet için) eşine geldiği zamân söyleyeceği duâ bâbı 6328
55-Peygamber(S)'in "Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten..." kavli (yânî duâsı) bâbı 6328
56-Dünyâ fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6329
57-Duâyı tekrar tekrar yapmak bâbı 6330
58-Müşrikler aleyhine bedduâ bâbı 6331
59-Müşrikler lehine duâ bâbı 6336
60-Peygamber(S)'in "Allâhumme'ğfir lî mâ kaddemtu ve ahhartu" duâsı bâbı. 6336
61-Peygamber(S)'in: "Bizim Yahûdîler hakkındaki duâmız kabûl olunur, onların bizim hakkımızdaki duâları kabûl olunmaz" kavli bâbı 6337
62-Cumua günü icâbet ümîd edilen sâatte duâ etmek bâbı 6338
63-(Duâ sonunda) "Âmîn" demek bâbı 6339
64-"Lâ ilâhe ille'llâh" demenin fazîleti bâbı 6340
65-"Subhânallah" demenin fazîleti bâbı 6343
66-Azîz ve Celîl olan Allah'ı anmanın fadlı bâbı 6344
67-"Lâ havle velâ kuvvetē illâ billâhi" kavli(nin fazîleti) bâbı 6347
68-Bâb: "Azîz ve Celîl olan Allah'ın, bir hâriç olarak yüz ismi vardır" 6348
69-(Usandırmamak için) zamân zamân va'z ve ders yapmak bâbı 6349
Bu kitâbı Kur'ân'dan bâzı duâ metinleriyle bitirelim 6350

81-KİTÂBU'R-RİKAAK
(Kalbi İnceltecek Şeyler Kitâbı)

1-Sağlık ve boş vakit hakkında gelen şeyler ve "Yaşama, ancak âhiret yaşamasıdır" bâbı 6353
2-Dünyânın âhirete nisbetle meseli ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bilin ki, dünyâ hayâtı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir öğünüştür. Mallarda ve evlâdlarda bir çoğalıştır. Bunun misâli, bitirdiği nebât ekincilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. Sonra o bitki kurur da, sen onu sapsarı bir hâle getirilmiş görürsün. Sonra da o, bir çer-çöp olur. Âhirette çetin azâb vardır. Allah'tan mağfiret ve rızâ vardır. Dünyâ hayâtı bir aldanış metâından (fâidesinden) başka birşey değildir" (el-Hadîd: 20) 6355
3-Peygamber(S)'in: "Sen dünyâda bir yabancı yâhud bir yolcu gibi ol!" sözü bâbı 6357
4-Bâb: Emel ve emelin uzunluğu hakkındadır 6358
5-Bâb: Allah, altmış sene yaşayan kimseye ömür husûsunda ma'ziretini giderip reddetmiştir 6361

6-(Gösteriş ve şöhret için değil) sırf Allah'ın rızâsı istenilerek yapılan amel(in fazîleti) bâbı 6363
7-Dünyâ ni'metleri ve güzelliklerinden ve bunlara aşırı rağbetten sakınılması bâbı 6364
8-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey insanlar, şübhe yok ki Allah'ın va'di bir gerçektir. O hâlde sakın sizi dünyâ hayâtı aldatmasın. Çok aldatıcı olan (şeytân) da sakın sizi Allah(ın hilmi ve mühlet vermesi) ile aldatmasın. Çünkü şeytân sizin bir düşmanınızdır. Onun için siz de onu bir düşman tutun. O (kendisine tâbi' olan) gürûhunu ancak alevli cehennem yârânından olmaları için da'vet eder" (Fâtır: 5-6) 6370
9-Sâlih kimselerin (ölümleriyle bu hayâttan) gitmeleri bâbı 6371
10-Mal fitnesinden sakınılması ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mallarınız da, evlâdlarınız da ancak birer imtihândır. Büyük mükâfât ise şübhesiz Allah katındadır" (el-Enfâl: 28; et-Teğâbun: 15) .....
11-Peygamber(S)'in "Bu dünyâ mahı yeşildir, tatlıdır" (yânî yeşil ve tatlı ot gibi çekicidir) kavli bâbı 6375
12-"İnsanın kendi malından (hayır yollarına harcayıp) önden gönderdikleri, kendisinindir" bâbı 6377
13-Bâb: "(Mallarını Allah yolunda harcamayıp) çoğaltanlar, (sevâblarını) azaltanlardır" 6377
14-Peygamber(S)'in: "Ben Uhud Dağı kadar altınım olmasını arzû etmem" sözü bâbı 6380
15-Bâb: "Asıl zenginlik kalb zenginliğidir" 6383
16-Fakîrliğin fazîleti bâbı 6384
17-Bâb: Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin yaşayışları nasıldı ve onların kendilerini dünyâ ni'metleri ve lezzetlerinden uzaklaştırmaları 6387
18-(İfrât ve tefrît arasındaki) doğru yolu tutmak ve sâlih amele devâm etmek bâbı 6394
19-Korkmakla berâber ümîdli olmak (ikisinden birine sıkışıp kalmamak) bâbı 6398
20-Allah'ın harâmlarından sabretmek ve Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız ödenecektir" (ez-Zumer: 10) 6400
21-Bâb: "Kim Allah'a güvenip dayanırsa o, kendisine yetişir..." (et-Talâk: 3) ... 6401
22-Dedikodunun çirkin görülmesi bâbı 6402
23-Dili (uygunsuz konuşmaktan) korumak bâbı 6403
24-Allah saygısından dolayı ağlamak bâbı 6406
25-Azîz ve Celîl olan Allah'tan korkma(nın fadlı) bâbı 6407
26-Ma'siyetlerden vazgeçme(nin vucûbu) bâbı 6409
27-Peygamber(S)'in: "Benim bilmekte olduğum hakîkatleri sizler bilir olsaydınız, muhakkak az güler, çok ağlardınız" kavli bâbı 6411
28-Bâb: "Cehennem, şehvet perdeleriyle örtülmüştür" 6412
29-Bâb: "Cennet sizin herbirinize kendi nalınının tasmasından daha yakındır. Ateş de bunun gibi yakındır" 6412
30-Bâb: "İnsan (dünyâ ni'meti husûsunda) kendinden aşağıda olan kimseye baksın da, kendinin üstünde olana bakmasın" 6413
31-Bir güzellik işlemeyi yâhud bir çirkinlik yapmayı kasdeden kimse bâbı 6414

32-Günâhların küçük görülenlerinden sakınılması bâbı 6415
33-Bâb: Ameller (ölüm sırasındaki) sonlarına göre değerlendirilir ve onlardan korkulacak olanlar? 6415
34-Bâb: Yalnız yaşamak kötü topluluklara karışmaktan rahatlıktır 6416
35-(İnsanlardan) emânetin kaldırılması bâbı 6418
36-(Amellerde) gösteriş yapma ve işitilip şöhret kazanma düşkünlüğü(nün kötülüğü) bâbı 6421
37-Allah'a tâat yolunda nefsiyle mücâhede eden kimse(nin fazîleti) bâbı 6421
38-Tevâzu, yânî alçak gönüllü olma(nın fazîleti) bâbı 6423
39-Peygamber(S)'in (iki parmağıyle işâret edip): "Ben ve kıyâmet şu ikisi gibi yakın gönderildim" kavli ile Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli bâbı: "Göklerin ve Yer'in gaybı Allah'a mahsûstur. Sâat (kıyâmet) hâdisesi de ancak göz kırpma gibidir. Yâhud o, daha yakındır. Çünkü Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (en-Nahl: 77) 6426
40-Bâb: (Güneşin garbdan doğması) 6426
41-Bâb: "Allah'a kavuşmayı arzû eden kimseye Allah da kavuşmasını sever". 6427
42-Ölümün (aklı giderici) şiddetleri bâbı 6430
43-Sûr'a üfürülmesi bâbı 6433
44-Bâb: "Allah kıyâmet günü bütün yer tabakalarını kabzeder" 6435
45-Bâb: Toplanma nasıl olacaktır? 6437
46-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey insanlar, Rabb'inizden sakının. Çünkü o sâatin zelzelesi büyük birşeydir" (el-Hacc: 1) 6443
47-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sâhiden onlar (öldükten sonra) dirilitileceklerini sanmıyorlar mı? Büyük günde, Âlemlerin Rabbi için insanların kalkacağı günde" (et-Tatfîf: 4-6) 6445
48-Kıyâmet gününde kısâs bâbı 6446
49-"Kim hesâba çekilirse azâb edilmiş olur" bâbı 6449
50-Bâb: "(Ümmetimden) yetmiş bin cennete hesâba çekilmeden girecekler" 6462
51-Cennetin ve ateşin sıfatları bâbı 6466
52-Bâb: Sırât, cehennem köprüsüdür 6470
53-Âhirette Peygamber'e âid olacak havz ve Yüce Allah'ın: "Biz verdik sana hakkatte kevser" (el-Kevser: 1) kavli hakkında bâb 6476

82-KİTÂBU'L-KADER
(Kazâ ve Kaderle İlgili Hadîsler Kitâbı

1-Bâb: Allah'ın ilmi (yânî hükmü) üzere yazan kalem(in mürekkebi) kurudu. 6489
2-Bâb: "Allah onların ne yapacaklarını en bilendir" 6490
3-Bâb: "Allah'ın emri muhakkak yerini bulan bir kaderdir" (el-Ahzâb: 38) 6492
4-Bâb: Ameller sonlarına göredir 6495

5-Yapılan nezrin kulu ancak kadere götürüp atması bâbı 6498
6-"Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi" bâbı 6499
7-Bâb: Ma'sûm olan, ancak Allah'ın ma'sûm kıldığı kimsedir 6500
8-Bâb: "Helâk ettiğimiz bir memleket ahâlîsinin hakîkaten (mahşere) dönmemeleri imkânsızdır" (el-Enbiyâ: 95); "Nûh'a şu hakîkat vahyolundu: Kavminden gerçek îmân etmiş olanlardan başkası aslâ îmân etmeyecektir. O hâlde işleyegeldikleri şeylerden dolayı tasalanma" (Hûd: 36); "Nûh şöyle demiştir: Ey Rabb'im, yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüler öz kâfirden başka evlâd doğurmazlar" (Nûh: 27) 6501
9-"Sana 'Şübhesiz Rabb'in insanları çepçevre kuşatmıştır' demiştik, hatırla! (Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temâşâyı ve Kur'ân'da la'net edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne (ve imtihân) yaptık..." (el-İsrâ: 60) bâbı 6502
10-Bâb: Âdem ile Mûsâ Peygamberlerin Azîz ve Celîl olan Allah huzûrunda birbirlerine karşı hüccet getirip çekişmeleri 6503
11-Bâb: "Allah'ın verdiğine mâni' olabilecek hiç yok (vermediğini verebilecek de hiç yok)" 6504
12-Zorluğa, meşakkate ve kazânın kötüsüne erişmekten Allah'a sığınan kimse ve Yüce Allah'ın: "Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk min şerri mâ halak... (= De ki: Sığınırım Rabb'ine o felâkın, şerrinden yarattıklarının...)" (el-Felâk: 1-5) kavli bâbı 6506
13-Bâb: "Allah, kişi ile kalbi arasına girer..." (el-Enfâl: 24) 6506
14-Bâb: "De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası aslâ bize erişmez. O bizim Mevlâ'mızdır. O'nun için mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayanmalıdır" (et-Tevbe: 51) 6508
15-Bâb: "... Hamd olsun Allah'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olmazdık. And olsun ki, Rabb'imizin rasûlleri gerçeği getirmişlerdir, derler..." (el-A'râf: 43); "... Hakîkaten Allah bana hidâyet verseydi herhâlde sakınanlardan olurdum... diyeceği gündür" (ez-Zumer: 57) 6509

83-KİTÂBU'L-EYMÂN VE'N-NUZÛR
(Yemînler ve Nezirler Kitâbı)

1-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmettiği yemînler yüzünden muâheze eder. Bunun da keffâreti âilenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek yâhud bir kul azâd etmektir. Fakat kim bunları bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır). İşte bu and ettiğiniz vakit, yemînlerinizin keffâretidir. Yemînlerinizi muhâfaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Tâ ki şükredesiniz" (el-Mâide: 89) 6511

2-Peygamber(S)'in -yemîninde- "Ve eymu'llâhi" ta'bîrini söylemesi bâbı 6516
3-Bâb: Peygamber(S)'in yemîn etmesi nasıl idi? 6517
4-Bâb: "Babalarınızın ismiyle yemîn etmeyiniz" 6528

5-Bâb: Lât ile, Uzzâ ile ve tâğûtlarla yemîn edilmez 6531
6-(Her ne kadar yemîn edilmeyecek de olsa yapacağı yâhud yapmayacağı) bir iş üzerine yemîn eden kimse bâbı 6532
7-İslâm Dîni'nden başka bir dînle yemîn eden kimse (bu yemînle kâfir olur mu olmaz mı?) bâbı 6533
8-Bâb: İnsan konuşması arasında "Allah'ın dilediği ve benim dilediğim" sözünü söylemez 6533
9-Yüce Allah'ın: "Allah'a yemînlerinin bütün hızıyla and ettiler ki, eğer kendilerine (istedikleri gibi) bir âyet gelirse, herhâlde ona inanacaklar. De ki: Âyetler ancak Allah nezdindedir..." (el-En'âm: 109) kavli bâbı 6534
10-Bâb: İnsan "Eşhedu billâhi" yâhud "Şehidtu billâhi" ("Ben şunu muhakkak yapacağım" yâhud "Yapmayacağım") dediği zamân (bu söz yemîn olur mu)? 6537
11-İnsanın: "Azîz ve Celîl olan Allah'ın ahdi (üzerime olsun, muhakkak şöyle yapacağım" demesi) bâbı 6538
12-Allah'ın izzeti ile, sıfatları ile ve kelimeleri ile yemîn etmek bâbı 6539
13-Kişinin "Le-amrullâhi (= Allah'ın bekaasına yemîn ederim ki, muhakkak şöyle yapacağım)" demesi bâbı 6540
14-Bâb: "Allah, sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin azmedip kazandığı yemînler yüzünden sorumlu tutar. Allah çok mağfiret edicidir, halîmdir" (el-Bakara: 225) 6542
15-Bâb: İnsan yemînlerde unutarak yemînini bozsa (keffâret vâcib olur mu, olmaz mı)? 6542
16-Gamûs yemîni bâbı 6550
17-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Hakîkat, Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahayı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyâmet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âlu İmrân: 77); "Allah'ı yemînlerinizden dolayı iyilik etmenize, (fenâlıklardan) sakınmanıza, insanların arasını bulmaya engel yapmayın. Allah hakkıyle işiticidir, kemâliyle bilicidir" (el-Bakara: 224); "Allah'ın ahdini az bir bahaya satıp değişmeyin. Allah indindeki, sizin için hayırlı olan ancak odur, eğer bilirseniz!..." (en-Nahl: 95); "Karşılıklı muâhede yaptığınız vakit Allah'ın ahdini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yemînleri bozmayın. Üzerinize Allah'ı kefîl yapmışsınızdır. Şübhe yok ki, Allah ne yapacağınızı bilir!" (en-Nahl: 91) 6551
18-Mâlik olmadığı şey husûsunda, ma'siyet husûsunda ve öfke hâlinde yapılan yemîn(in hükmü) bâbı 6553
19-Bâb: Bir şahıs "Vallâhi bugün kelâm etmem" dediği ve akabinde namâz kıldığı yâhud Kur'ân okuduğu yâhud "Subhânallah" yâhud "Allâhu Ekber" yâhud "el-Hamdu lillâhi" yâhud "Lâ ilâhe ille'llâhu" dediği zamân, bunun yemîni kendi niyeti üzere olur 6556
20-Ay yirmidokuz günde tamâm olduğu hâlde âilesinin yanına bir ay girmeyeceğine yemîn eden kimse bâbı 6557
21-Bâb: Nebîz içmemeye yemîn eden kimse, tılâ' yâhud seker yâhud asîr denilen içkileri içse, insanların bâzısının kavlinde (Ebû Hanîfe'nin kavlinde) -bunlar onun yanında nebîzlerden olmadıkları için- yemîninde hânis olmaz 6558

22-Bâb: Bir şahıs katık yememeye yemîn eder de ekmekle hurma yerse (katık yemiş olur mu) ve hangi şeyler katıktan sayılır? 6559
23-Yemînlerde niyet(in esâs olduğu) bâbı 6562
24-Bâb: Bir şahıs malını nezr veyâ tevbe vechi üzere hediye ve sadaka ettiği zamân (bunu yerine getirdiği yâhud ta'lîk ettiğinde, bu nâfiz olur mu, olmaz mı)? 6563
25-Bâb: Bir şahıs bir yemeği kendine harâm kıldığı zamân? 6564
26-Nezri işlemeye vefâ etmek ve Yüce Allâh'ın "Onlar adağını yerine getirirler..." (ed-Dehr: 7) kavli bâbı 6566
27-Yaptığı nezri yerine getirmeyen kimsenin günâhı bâbı 6567
28-Tâat yolunda nezr ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Nafakadan her ne harcadınız yâhud adaktan ne adadınızsa muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiçbir yardımcıları yoktur" (el-Bakara: 270) 6568
29-Bâb: Bir şahıs İslâm'a girmeden önce bir insanla konuşmamaya nezr veyâ yemîn etse de sonra İslâm'a girse (üzerine vefâ vâcib olur mu yâhud olmaz mı)? 6569
30-Üzerinde bir nezr olduğu hâlde ölen kimse bâbı 6570
31-Mâlik olmayacağı şey hakkındaki nezr ile ma'siyet hakkındaki nezr(in hükmü) bâbı 6571
32-Ta'yîn edilmiş birkaç günler oruç tutmayi nezredip de orucu kurbân yâhud ramazân bayramı günlerine tesâdüf eden kimse bâbı 6573
33-Bâb: Yemînlere ve nezrlere arâzî, koyun, ekinler ve eşyâlar girer mi? (Yânî bunların tasarrufu ile ilgili yemîn ve nezr yapılır mı?) 6574

84-KİTÂBU KEFFÂRETİ'L-EYMÂN
(Yemînlerin Keffâretleri Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın
"... Yemînin keffâreti, âilenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek yâhud bir kul âzâd etmektir. Fakat kim bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır). İşte bu, ahdettiğiniz vakit yemînlerinizin keffâretidir..." (el-Mâide: 89). Ve bir de: "... Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbândan biriyle fidye (vâcib olur)..." (el-Bakara: 96) âyeti indiği zamân, Peygamber(S)'in Ka'b ibn Ucre'ye emrettiği şey vardır.

1-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah, yemînlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır ve O, hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (et-Tahrîm: 2) 6579
2-Üzerine vâcib olan keffârette âciz olan fakîre yardım eden kimse bâbı 6581
3-Bâb: Şahıs, yemîn bozmaktan meydana gelmiş keffârette (Kur'ân'daki gibi) on fakîre verir, bu fakîrlerin kendisine yakın ve uzak olmaları müsâvîdir 6582
4-Medîne sâ'ının ve Peygamber müddünün mikdârlarını ve bunun bereketini ve Medîne ahâlîsinin Peygamber'den sonra asırdan asıra birbirlerinden nakledip geldikleri ölçüleri beyân bâbı 6584

5-Yüce Allah'ın "Yâhud bir boyunu hürriyete kavuşturmak..." (el-Mâide: 89) kavli ve boyunların yânî kölelerin hangisi daha fazîletlidir bâbı 6586
6-Keffârette, müdebber kölenin, çocuk anası kölenin, efendisi ile hürriyetini satın alma yazışması yapılmış kölenin ve zinâ çocuğunun âzâd edilmesi bâbı 6587
7-Bâb: Bir şahıs, kendisiyle başkası arasında ortak mülkiyette bulunan bir köleyi keffârette azâd ettiği zamân (bu câiz olur mu yâhud olmaz mı)? 6588
8-Bâb: Bir şahıs velâ hakkı kendisine âid olan bir köleyi keffârette azâd ettiği zamân (bu sahîh olur mu)? 6588
9-Yemînlerde istisnâ bâbı 6589
10-Keffâretin yemînin bozulmasından önce ve sonra olması(nın beyânı) bâbı. 6591

85-KİTÂBU'L-FERÂİZ
(Ferîzalar, yânî Mîrâs Payları Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Allah size mîrâs taksîmini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır. Eğer çocuklar ikiden fazla kadınlar iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Dişi evlâd bir tek ise, o zamân terikenin yarısı onundur. (Ana babaya gelince:) Ölenin çocuğu varsa, ana-babadan herbirine terikenin altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mîrâsçı olduysa, üçte biri anasınındır. (Erkek, dişi) kardeşleri varsa, o vakit altıda biri anasınındır. (Fakat bütün bu hükümler) ölenin edeceği vasiyetin yerine getirilmesinden veyâ borcunun ödenmesinden sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin fâide yönünden size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Bunlar Allah'tan birer ferîzadır. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir. Yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. Zevcelerinizin çocuğu yoksa, terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terikesinden dörtte bir vardır. (Fakat bu da) onların edecekleri vasiyet ve borçtan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa, bıraktığınızdan dörtte biri onlarındır (yânî zevcelerinizindir). Şâyet çocuğunuz varsa, terikenizden sekizde biri -edeceğiniz vasiyet ve borcun ödenmesinden sonra- yine onlarındır. Eğer mîrâsı aranan erkek veyâ kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veyâ kızkardeşi bulunursa, bunlardan herbirinin hakkı altıda birdir. Eğer onlar da bu mikdârdan çok iseler, o hâlde onlar ölünün edeceği vasiyet ve borçtan sonra üçte birde ortaktırlar. (Gerek vasiyette, gerek borç ikrârında mîrâsçılara aslâ) zarar verici olmamalıdır. (Bu emirler ve hükümler) Allah'tan size bir vasiyettir. Allah hakkıyle bilendir, halîmdir" (en-Nisâ: 11-12)

1-Ferîzalar ilminin öğretilmesi bâbı 6599
2-Peygamber(S)'in: "Biz (peygamberler) mîrâsçı olunmayız. Biz ne bırakmışsak sadakadır" kavli bâbı 6599
3-Peygamber(S)'in: "Her kim bir mal bırakırsa, o kendi âilesine âiddir" kavli bâbı 6605
4-Erkek ve kız çocuğunun babası ve anasından alacağı mîrâs payları bâbı 6605
5-Kız çocuklarının mîrâşı bâbı 6606
6-Ölünün oğlu hayâtta olmadığı zamân, oğlunun oğluna âid mîrâsı beyân bâbı 6609

7-Ölünün bir kızının berâberinde oğulun bir kızının mîrâsı bâbı 6609
8-Babanın ve erkek kardeşlerin berâberinde dedenin mîrâsı bâbı 6611
9-Oğul ve diğer mîrâsçıların berâberinde zevcin mîrâsı bâbı 6612
10-Çocuk ve diğer mîrâsçıların berâberinde zevce kadının ve kocanın mîrâsları bâbı 6613
11-Kızların berâberinde kızkardeşlerin mîrâsı bâbı -ki onlar asabedirler- 6613
12-Erkek ve kızkardeşlerin mîrâsı bâbı 6614
13-Bâb: "Senden fetvâ isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar: Eğer evlâdı olmayan bir erkek ölür, onun sâdece bir tek kızkardeşi kalırsa, terikesinin yarısı onundur. Eğer mîrâsçı erkek kardeş ise çocuksuz ve (babasız) ölen kızkardeşinin vefâtıyle bıraktığı(nın tamâmını alır). Eğer (aynı şartlarla kalan) kızkardeş iki ise oğlan kardeşinin bıraktığının üçte ikisi(ni alır). Eğer erkek ve kızkardeşler ise o zamân erkek için dişinin iki hissesi vardır. Allah size şaşırırsınız diye açıklıyor. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (en-Nisâ: 176) 6615
14-İki amcaoğlu bâbı; ikisinden biri ana-bir kardeş, diğeri kocadır 6617
15-Zevu'l-Erhâm(ın hükmü) bâbı 6618
16-Aralarında la'netleşme olanların mîrâsı bâbı 6619
17-Kadın hürre olsun yâhud câriye olsun, ondan doğan çocuk, döşeğinde doğduğu kimseye âiddir bâbı 6620
18-Bâb: Velâ (yânî velîlik hakkı) hürriyete kavuşturan kimseye âiddir ve bulunmuş olan çocuğun mîrâsı? 6621
19-Sâibenin mîrâsı bâbı 6623
20-Efendilerine âid olmadığını iddiâ eden kimsenin günâhı bâbı 6624
21-Bâb: Bir adam diğer bir adamın elleriyle İslâm'a girerse 6625
22-Kadınların velâdan mîrâs almaları bâbı 6627
23-Bir âilenin azâdlı kölesi, o âiledendir ve kızkardeş oğlu da onlardandır bâbı 6628
24-Esîrin mîrâsı bâbı 6629
25-Bâb: Müslümân kâfire, kâfir de müslümâna mîrâsçı olmaz 6629
26-Hıristiyan kölenin; kendisine hürriyetini satın alma yazışması yapılmış Hıristiyanın mîrâsı ve çocuğunu inkâr edip uzaklaşan kimsenin günâhı bâbı 6630
27-Bir erkek kardeş yâhud erkek kardeş oğlu iddiâ eden kimse bâbı 6631
28-Kendi babasından başka bir kişiye mensûbluk iddiâ eden kimse(nin günâhını beyân) bâbı 6631
29-Bâb: Bir kadın bir oğul iddiâ ettiği zamân? 6632
30-Kaaif (yânî iz ta'kîbcisinin hükmü) bâbı 6634

86-KİTÂBU'L-HUDÛD
(Şer'î Cezâlar Kitâbı)

1-Sakınılacak sınırlar bâbı 6636
2-Bâb: Hamr (yânî şarâb) içilmez 6637

3-İçki içenin dövülmesi hakkında gelen şey bâbı 6638
4-Haddin evde vurulmasını emreden kimse bâbı 6638
5-(İçme suçunda) yaprakları soyulmuş hurma deynekleri ile ve na'llerle dövme bâbı 6639
6-Şarâb içene la'net etmenin mekrûh olması bâbı 6641
7-Çalarken hırsızın hâli (nasıl olur) bâbı 6643
8-İsmi açıkça söylenmediği zamân hırsız kişiye la'net etmek bâbı 6643
9-Bâb: Haddler bir keffârettir 6644
10-Bâb: Mü'minin sırtı ezâ etmekten korunmuştur, ancak üzerine vâcib olmuş bir hadd'de yâhud kul hakkında korunmaz 6646
11-Allah'ın ta'yîn etmiş olduğu haddleri uygulayıp yerine getirmek ve Allah'ın harâmlarına saygısızlık edenlerden intikaam almak bâbı 6647
12-Haddlerin (ictimâî mevkii yüksek olan) şerîfe de (ictimâî mevkii aşağı olan) hakîre de müsâvî olarak uygulanıp yerine getirilmesi bâbı 6647
13-Devlet başkanına (yâhud onun vekîli olan hâkime) yükseltildiği zamân, şer'î bir cezâ hakkında şefâat etmenin çirkinliği bâbı 6648
14-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Erkek hırsızla kadın hırsızın -o işlediklerine bir karşılık ve cezâ ve Allah'tan (insanlara) ibret verici bir ukûbet olmak üzere- ellerini kesin!..." (el-Mâide: 38) 6649
15-Hırsızın tevbe etmesi bâbı 6654

87-KİTÂBU'L-MUHÂRİBÎN MİN EHLİ'L-KÜFRİ VE'R-RİDDETİ (Küfr Ehlinden ve Dînden Dönenlerden İslâm'a Harb Açanlar Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yâhud elleri ile ayaklarının çaprazvârî kesilmesi yâhud da sürülmeleridir. Bu onların dünyâdaki rüsvâylığıdır" (el-Mâide: 33).

1-Bâb: Peygamber (S), dînden çıkan ve cürüm işleyen muhâriblerin kesilen organlarına kanın dinmesi için yağ ile dağlama tedâvîsi yapmadı, nihâyet helâk oldular 6658
2-Bâb: Dînden çıkmış ve büyük cinâyetler işlemiş olan bu muhâriblere su verilmemiş, nihâyet ölmüşlerdir 6658
3-Peygamber(S)'in (büyük cürümler işleyen) muhâriblerin gözlerini kızgın demirlerle çıkartması bâbı 6659
4-Çirkinliği apaçık olan günâhları terkeden kimsenin fazîleti bâbı 6661
5-Zinâ edicilerin günâhı ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Onlar Allah'ın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın harâm kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa cezâya çarpar" (el-Furkaan:

68); "Zinâya yaklaşmayın. Çünkü o şübhesiz bir hayâsızlıktır, kötü bir yoldur" (el-İsrâ: 32) 6662
6- Zinâ eden evlinin taşlanması bâbı 6666
7- Bâb: Deli erkek ve deli kadın (zinâ ettiklerinde) recm olunmazlar 6667
8- Bâb: "Zinâ eden için ancak mahrûmiyet vardır" 6669
9- (Peygamber mescidinin kapısı yanında) düzgün taşlarla döşenip kaplanmış yerde recm bâbı 6670
10- (Cenâzelere namâz kılınan) musallâda recm yânî taşlama cezâsı bâbı 6671
11- Haddin aşağısında (yânî hadd olmayan öpme, çimdikleme gibi) bir günâh işleyen ve bu suçu imâma haber verilen kimse tevbe ettikten sonra imâma fetvâ isteyici olarak geldiği zamân, bu kimse üzerine hiçbir ukûbet olmadığı bâbı 6672
12- Bâb: Bir şahıs imâmın huzûrunda haddi gerektiren bir iş yaptığını ikrâr eder ve "Bana hadd ikaame et" der de onun ne olduğunu beyân etmezse, imâmın, bu suçu onun üzerine örtme hakkı var mıdır (yâhud yok mudur)? 6675
13- Bâb: İmâm zinâ suçunu i'tirâf eden kimseye: "Belki sen o kadına elle dokundun yâhud çimdikledin" der mi? 6676
14- İmâmın, zinâ suçunu ikrâr eden kimseye "Sen evlendin mi?" diye sorması bâbı 6677
15- Zinâ i'tirâfı(nın hükmünü beyân) bâbı 6679
16- Zinâdan gebe kalan kadının, evli olduğu zamân (çocuğu doğurduğunda) recm edilmesi bâbı 6681
17- Bâb: (Erkeklerden ve kızlardan evlenmemiş olup da) zinâ eden iki bekâra deynekleme cezâsı uygulanır ve sürgün edilirler: "Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekten herbirine yüzer deynek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız bunlara Allah'ın dîni(ni uygulamak) husûsunda açıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir zümre de bunların azâbına şâhid olsun. Zinâ eden erkek, zinâ eden veyâ müşrik olan kadından başkasını nikâhlamaz. Zinâ eden kadını da zinâ eden veyâ müşrik olan bir erkekten başkası nikâhlamaz. Bu (sûretle evlenmek) mü'minler üzerine harâm kılınmıştır" (en-Nûr: 2-3) 6690
18- Ma'siyetler işleyen kimselerin ve kadınlara benzemeye çalışan erkeklerin sürgün edilmeleri bâbı 6691
19- İmâmın yokluğunda, haddi yerine getirmeyi imâmdan başka birine emreden kimse bâbı 6692
20- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sizden her kim hürr ve müslümân kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o hâlde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'min câriyelerinizden alsın. Allah sizin îmânınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizdendir (câriyeler de sizin gibi insandır). O hâlde fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen nâmûslu kadınlar olmak üzere, onları sâhiblerinin izniyle, kendinize nikâhlayın. Ücretlerini (mehirlerini) de güzellikle onlara verin. Onlar evlendikten sonra bir fuhuş işlediler mi, o vakit üzerlerine hürr kadınlar üzerindeki cezânın yarısı verilir. (Câriyeleri almak husûsundaki) bu müsâade içinizden sıkıntıya düşmekten (zinâya sapmaktan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 25) 6694
21- Bâb: Câriye zinâ ettiği zamân? 6694
22- Bâb: Câriye zinâ ettiği zamân (dövülür, fakat) yüzüne karşı ayıbı söylenmez, sürgüne de gönderilmez 6695

23-Yahûdî, Hıristiyan ve benzerleri olan zimmet ehli kimseler zinâ ettikleri ve da'vâları imâma yükseltildiği zamân, bunların hükümleri ve evli olmalarının beyânı bâbı 6696

24-Bâb: Erkek kendi karısına yâhud başkasının karısına hâkimin ve insanların huzûrunda zinâ suçu attığı zamân, hâkim üzerine, zinâ atılan kadına tahkîkaatçı gönderip de kadından kendisine atılan suçu sormak vazîfesi vâcib olur mu? 6698

25-Ehlini, yakınlarını yâhud başkalarını sultânın kendisine o husûsta izni olmaksızın edeblendirme yapan kimse bâbı 6700

26-Karısının berâberinde yabancı bir adam görüp onu öldüren kimse bâbı 6701

27-Ta'rîz hakkında gelen şey bâbı 6702

28-Bâb: "Ta'zîr", yânî men' etme ve edeblendirme cezâlarının sayısı ne kadardır? 6703

29-Âdeten çirkin olan bir iş ortaya koyan, beyyine olmaksızın başkasına bir şerr isnâd eden, zannla töhmet atan kimse(nin hükmü) bâbı 6706

30-İffetli kadınlara zinâ iftirâsı atılması ve azîz ve celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Nâmûslu ve hürr kadınlara iftirâ atan, sonra dört şâhid getirmeyen kimselere de seksen deynek vurun. Onların ebedî şâhidliklerini kabûl etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridirler. Ancak bundan sonra tevbe eden ve hâllerini iyileştiren müstesnâdır. Çünkü Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 4-5); "Nâmûslu, (kötülüklerden) habersiz mü'min kadınlara iftirâ atanlar dünyâda da, âhirette de la'nete uğratıldılar. Onlar için büyük bir azâb vardır" (en-Nûr: 23); "Zevcelerine zinâ iftirâsı atan, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimseler; onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemîn ile dört (defa tekrar edeceği) şâhidliktir. Beşinci de eğer onlar yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak üstüne(olmasını ifâde etmesi)dir" (en-Nûr: 6-9) 6709

31-Kölelere zinâ iftirâsı atma(nın hükmü) bâbı 6710

32-Bâb: İmâm bir kimseye emreder ve o kimse de imâmdan uzakta olarak hadd uygular mı? 6711

88-KİTÂBU'D-DİYÂT
(Diyetler Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gadab etmiştir, ona la'net etmiştir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamıştır" (en-Nisâ: 93)

1-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Kim bir canı, bir can mukaabilinde veyâ yeryüzünde bir fesâd çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.) Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur..." 6717

15. CİLD

2-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, maktüller hakkında size kısas yazıldı. Hürr, hürr ile; köle, köle ile; dişi, dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehinde maktülün kardeşi tarafından cüz'î birşey affolunursa (hemen kısas düşer). Artık örfe uymak, onu güzellikle ödemek (lâzımdır). Bu, Rabb'inizden bir hafifletme ve rahmettir. O hâlde kim bundan sonra tecâvüzde bulunursa, onun için pek acıtıcı bir azâb vardır" (el-Bakara: 178) 6741

3-Hâkimin, katl suçuyla ittihâm edilen kişiyi sorguya çekmesi, nihâyet suçunu ikrâr ederse hadd uygulaması ve haddlerde ikrâr bâbı 6741
4-Bâb: Bir şahıs diğer bir şahsı taşla yâhud deynekle öldürdüğü zamân (öldürdüğü şeyle mi, yoksa kılıçla mı kısas yapılır?) 6742
5-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Biz onda (Tevrât'ta) onların üzerine(şunu) yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır; yaralar birbirine kısastır. Fakat kim bunu sadaka olarak bağışlarsa o, kendisine keffârettir. Kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridirler" (el-Mâide: 45) 6743
6-Taşla kısas yapan kimse bâbı 6744
7-Bâb: "Her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise onu isteyebilir (yânî iki şey arasında muhayyerdir; ya kendisine diyet verilir, ya maktülün ehli kısas etfirir)" 6745
8-Haksız olarak bir adamın kanını isteyen kimse(nin hükmünü beyân) bâbı .. 6748
9-Hatâ ile öldürmede maktülün velîsinin kaatilden affı, maktülün ölmesinden sonradır bâbı 6748
10-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bir mü'minin diğer bir mü'mini, yanlışlık eseri olmayarak öldürmesi yakışmaz. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, mü'min bir köleyi azâd etmesi ve ölenin âilesine teslîm edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki, onlar o diyeti sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer öldürülen mü'min olmakla berâber size düşman bir kavimden ise, o zamân öldürenin bir köle azâd etmesi lâzımdır. Şâyet kendileriyle aranızda andlaşma olan bir kavimden ise, o vakit mîrâsçılarına bir diyet vermek ve bir de mü'min bir köle azâd etmek gerekir. Kim bunları bulamazsa Allah'tan tevbesinin kabûlü için birbiri ardınca iki ay oruç tutması îcâb eder. Allah herşeyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sâhibidir" (en-Nisâ: 92) 6749
11-Bâb: Şahıs, öldürmeyi bir kerre ikrâr ederse bu ikrârı ile öldürülür 6750
12-Erkeğin kadını öldürmesi bâbı 6751
13-Yaralamalarda erkekler ile kadınlar arasında kısas (yapılması) bâbı 6752
14-Nefsi yâhud bir organı husûsunda hâkimin hükmü olmaksızın hakkını alan yâhud kısas yapan kimse bâbı 6753
15-Bâb: Bir şahıs kalabalık içinde sıkışıp öldüğü yâhud öldürüldüğü zamân (hüküm nasıldır)? 6754
16-Bâb: Bir şahıs yanlışlıkla kendini öldürdüğü zamân, onun için diyet yoktur 6755
17-Bâb: Bir şahıs diğer bir kimseyi ısırdığı ve ısıranın ön dişleri düştüğü zamân (ona birşey lâzım gelir mi, gelmez mi)? 6757
18-Bâb: Diş, dişe mukaabil (sökülür) 6758
19-Parmakların diyeti bâbı 6758
20-Bâb: Bir topluluk bir kimseye musîbe' yaptıkları zamân onlardan herbiri cezâya uğratılır yâhud (öldürmüşlerse) hepsi kısas yapılır mı? 6759
21-Kasâme yemîni bâbı 6762
22-Bir kavmin evlerine izinleri olmaksızın tırmanıp bakan, onların da gözünü çıkardıkları kimseye diyet yoktur bâbı 6769
23-Âkile cemâati bâbı 6771
24-Kadının cenîni(nin hükmünü beyân) bâbı 6772

25-Kadının cenîninin hükmü, öldürülen kadının diyetinin öldürenin babası ve babasının asabesi üzerine olduğu; çocuk üzerine olmadığı bâbı 6773
26-Köle yâhud çocuktan yardım isteyen kimse bâbı 6776
27-Bâb: "Ma'den cubârdır, kuyu da cubârdır" (Yânî bunlarda olan zararlar, ölümler hederdir, üzerine birşey lâzım gelmez.) 6776
28-Bâb: "Hayvanların kendiliklerinden meydana getirdikleri zararlar hederdir" 6777
29-Bir zımmîyi cürümsüz olarak öldüren kimsenin günâhı(nı beyân) bâbı 6778
30-Bâb: "Kâfir kişiye bedel müslümân öldürülmez" 6778
31-Bâb: Müslümân kişi öfke sırasında bir Yahûdî'ye tokat vurduğu zamân (üzerine birşey lâzım gelmez) 6779

89-KİTÂBU İSTİTÂBETİ'L-MÜRTEDDÎN VE'L-MUÂNİDÎN VE KITÂLİHİM VE İSMİ MEN EŞRAKE BİLLÂHİ VE UKÛBETİHİ Fİ'D-DÜNYÂ VE'L-ÂHİRETİ (Mürtedlerin ve Hakk'a Karşı İnâd Eden Kâfirlerin Tevbe Etmelerini İstemek, Onlarla Kıtâl Etmek, Allah'a Ortak Koşanın Günâhı, Dünyâda ve Âhiretteki Ukûbeti Kitâbı)

Yüce Allah şöyle buyurdu: "...Çünkü şirk, elbette büyük bir zulümdür" (Lukmân: 13); "[And olsun ki sana da, senden evvelkilere de (şu) vahyolunmuştur:] Eğer ortak tanırsan, celâlim hakkı için, amelin boşa gider ve muhakkak hüsrâna düşenlerden olursun" (ez-Zumer: 65)

1-Erkek mürted ile kadın mürteddenin hükümleri -(bir midir yâhud ayrı mıdır?)-; -Abdullah ibn Umer, ez-Zuhrî, İbrâhîm en-Nahaî: Dînden dönen kadın öldürülür, demişlerdir- ve bunların tevbe etmelerini istemek bâbı 6786
2-Farzları kabûl etmekten çekinenlerin ve dînden dönmeğe nisbet edilenlerin öldürülmeleri bâbı 6791
3-Bâb: Zımmî olan Yahûdî ve Hıristiyan yâhud muâhid gibi bir başkası Peygamber'e sövmeyi ta'rîz ettiği ve "es-Sâmu aleyke" sözü gibi sövmeyi açıkça söylemediği zamân? 6792
4-Bâb 6794
5-Dînden çıkan Hâriçîler'le haktan sapıp bâtıla meyleden mülhidlerin, da'vâlarının çürüklüğü için kendilerine hüccet getirilmesinden sonra öldürülmeleri bâbı 6795
6-Ülfet için ve insanların kendisinden dağılmamaları için Hâricîler'le kıtâli terkeden kimse bâbı 6797
7-Peygamber(S)'in: "Da'vetleri bir olduğu hâlde iki büyük topluluk birbirleriyle harbetmedikçe kıyâmet kopmayacaktır" kavli bâbı 6799
8-Te'vîl ediciler hakkında gelen haberler bâbı 6800

90-KİTÂBU'L-İKRÂH
(İnsanın İstemediği Şeye Zorlanması Kitâbı)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Kalbi îmân üzere mutmain olduğu hâlde ikrâha uğratılanlar müstesnâ olmak üzere, kim îmânından sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başınadır. Onların hakkı, en büyük bir azâbdır" (en-Nahl: 106). Ve yine Allah şöyle buyurdu: "Mü'minler mü'minleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmesin. Kim bunu yaparsa (ona) Allah'tan hiçbirşey yoktur. Meğer ki, onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız..." (Âlu İmrân: 28)

1-Kâfir olmak üzere zorlanmakta horlanmayı, dövülmeyi ve öldürülmeyi tercîh eden kimse bâbı 6811

2-Bâb: Mükreh'in, yânî zorlanan kimsenin satış yapması; benzeri olan muztarr kimsenin mâlî hakk husûsundaki tasarrufu ve maldan başka husûstaki tasarrufu(nun beyânı) hakkındadır 6813

3-Bâb: Mükreh'in, yânî zorlanan kimsenin nikâhı câiz olmaz 6814

4-Bâb: Bir kimse zorlansa da bir köleyi hibe etse yâhud satsa, bu câiz olmaz (hibe de, satış da sahîh olmaz, köle onun mülkünde bâkîdir) 6816

5-Bâb: "İkrâh"ın kökünden "Kerh" ve "Kurh" bir ma'nâyadır 6817

6-Bâb: Kadın zinâ üzerine zorlandığı zamân kendisine hadd, yânî zinâ etme cezâsı yoktur 6818

7-Bir kimsenin, öldürülmekten yâhud bunun benzeri bir zarar geleceğinden korktuğu zamân arkadaşı için, onun kendisinin kardeşi olduğuna yemîn etmesi bâbı 6820

91-KİTÂBU'L-HIYEL
(Hîleler, yânî Hukûkî Çâreler Kitâbı)

1-Bâb: Hîleleri terketmek hakkında, ve yemînlerde ve yemînlerden başka şeylerde herkes için ancak niyet ettiği şey vardır hakkındadır 6824

2-Bâb: Namâza hîlenin girmesi hakkındadır 6825

3-Bâb: Zekât'ta hîleleri terketmeyi beyân ve "Zekât artar ve eksilir korkusuyla toplu bulunan (zekât malları) arası ayrılmaz, dağınık bulunanların arası da birleştirilmez" hakkındadır 6826

4-Bâb: Nikâhta olan hîle(yi terketmek) 6829

5-Alış-verişlerde hîle yapmanın mekrûh olması ve "Otun fazla olması men' olunacağı için (ihtiyâçtan artan) su fazlası men' olunmaz" bâbı 6831

6-Munâceşe (yânî hâcet yokken başkalarına yüksek fiâta satmak için fiâtta artırma) yapmanın mekrûh olması bâbı 6832

7-Alış-verişlerde birbirini aldatmaya çalışmanın nehyolunması bâbı 6833

8-Velînin bizzât kendisinin rağbet etmekte olduğu yetîm kız hakkında hîle yapmaktan ve o kızın mehrini tam vermemekten nehyolunması bâbı 6833

9-Bâb: Bir adam başkasının bir câriyesini gasbetse de, onu gasbettiğini iddiâ ederek, o câriyenin öldüğünü ileri sürse, hâkim tarafından bu ölmüş câriyenin kıy-

meli hükmolunsa, sonra o câriyenin diri olarak kendisinden gasbedilmiş olan sâhibi câriyeyi bulsa, bu câriye o adama, yânî mâlikine âiddir. Ve gasbedene hükmolunan kıymet de gasbediciye geri verilir. Ve bu kıymet, o câriyenin bedeli olmaz. (Çünkü o kimse bu bedeli câriye öldü demesinden dolayı almıştı, bunun bâtıllığı meydana çıkınca, hüküm aslına döner) 6835

10-Bâb 6836

11-Bâb: Nikâhta yalancı şâhidliğin hükmü 6837

12-Kadının kocasına ve kadın ortaklarına hîle yapmasının mekrûh olması ve bu konuda (yânî kadının kocasına ve ortaklarına hîle yapması husûsunda) Peygamber(S)'e inen serzeniş(in beyânı) bâbı 6840

13-Tâûn hastalığından kaçmak husûsunda hîle yapmanın mekrûh olacağı bâbı 6843

14-Bâb: Hibeden dönme ve şuf'ayı düşürme husûsundaki hîle hakkındadır 6844

15-Devlet me'mûrunun, kendisine hediye verilmesi için hîle yapması(nın çirkinliği) bâbı 6848

İmâm el-Buhârî'nin "Ba'zu'n-nâs" ta'bîriyle Ebû Hanîfe'ye ta'rîz ve i'tirâzları hakkında kısa bir hatırlatma 6852

92-KİTÂBU'T-TA'BÎR
(Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı)

1-Bâb: Rasûlullah(S)'a ilk vahy başlangıcı uykuda sâliha ru'yâ (yânî güzel ve doğru ru'yâ) görmekle olmuştur 6854

2-Sâlih kimselerin ru'yâsı ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Allah, Rasûlü'nün gördüğü ru'yânın hakk olduğunu tasdîk etmiştir. İnşâallah emniyet içinde (kiminiz) başlarınızı kazıtarak, (kiminiz) saçlarınızı kısaltarak korkusuzca mutlakaa Mescidi Harâm'a gireceksiniz. Fakat Allah sizin bilmediğinizi bildi de, ondan önce yakın bir feth yaptı" (el-Feth: 27) 6858

3-"Ru'yâ Allah tarafındandır" bâbı 6859

4-Bâb: "Doğru ve güzel ru'yâ, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'üdür" 6860

5-Mübeşşirât (yânî sevinç ve ferah veren güzel ru'yâlar) bâbı 6862

6-Yûsuf Peygamber'in -selâm ona - ru'yâsı bâbı 6864

7-İbrâhîm Halîl Peygamber'in -ona selâm olsun- ru'yâsı bâbı 6865

8-Bir topluluğun (ibâreleri farklı olsa da) bir tek ru'yâ üzerinde uyuşmaları bâbı 6866

9-Zindan ehlinin, fesâd ve şirk ehlinin ru'yâları bâbı 6868

10-Ru'yâda Peygamber(S)'i gören kimse bâbı 6871

11-Geceleyin görülen ru'yâ (gündüzleyin görülen ru'yâya müsâvî olur mu yâhud bunlar farklı olurlar mı?) bâbı 6873

12-Gündüzleyin görülen ru'yâ bâbı 6876

13-Kadınların ru'yâsı bâbı 6878

14-Bâb: "Hulm şeytândandır. Bir şahıs hulm gördüğü zamân sol tarafına tükürsün ve Azîz ve Celîl olan Allah'a sığınsın" 6880

15-Süt (ru'yâda görüldüğü zamân ne ile ta'bîr edilir?) bâbı 6880

16-Bâb: Bir şahıs ru'yâsında sütü, parmaklarından yâhud tırnaklarından aktığını gördüğü zamân? 6881
17-Ru'yâda gömlek görülmesi (ve ta'bîri) bâbı 6882
18-Ru'yâda gömleği yerde sürükleme bâbı 6883
19-Ru'yâda yeşîllikler ve yeşil bahçe görmek bâbı 6883
20-Erkeğin ru'yâda bir kadını açması bâbı 6884
21-Ru'yâda ipek elbise görmek bâbı 6885
22-Ru'yâda elde anahtarlar görülmesi bâbı 6886
23-Ru'yâda sağlam kulpa ve halkaya yapışmak bâbı 6887
24-Ru'yâda büyük çadırın direğini yastığının altında -yâhud: yastığının yanında- görmek bâbı 6888
25-Ru'yâda kalın ipek kumaş görmek ve yine ru'yâda cennete girmeyi görmek bâbı 6888
26-Ru'yâda kayd (yânî bağlama) görmek bâbı 6889
27-Ru'yâda akan pınar görülmesi bâbı 6890
28-Ru'yâda insanlar suya kanıncaya kadar kuyudan su çekip çıkarma bâbı 6892
29-Ru'yâda kuyudan zaîflıkla berâber bir yâhud iki dolu kova su çekmek bâbı 6893
30-Ru'yâda istirâhat etmek bâbı 6894
31-Ru'yâda köşk görmek bâbı 6895
32-Ru'yâda abdest almayı görmek bâbı 6896
33-Ru'yâda Ka'be'yi tavâf etmek bâbı 6897
34-Bâb: Bir şahıs ru'yâda sütten artanını başkasına verdiğini gördüğü zamân? 6898
35-Ru'yâda emînlik olması ve korkunun gitmesini görmek bâbı 6898
36-Ru'yâsında sağ taraf üzerine alınıp yürütülen kimse bâbı 6900
37-Ru'yâda kendisine kadeh verilmesi bâbı 6901
38-Bâb: Ru'yâda (uçucu olmayan) birşey uçtuğu zamân? 6902
39-Bâb: İnsan ru'yâda boğazlanacak sığırlar gördüğü zamân? 6903
40-Ru'yâda üfürme görülmesi bâbı 6904
41-Bâb: İnsan ru'yâsında birşeyi bir taraftan çıkarıp da onu başka bir yerde iskân ettiğini gördüğü zamân? 6905
42-Ru'yâda siyah kadın görmek bâbı 6905
43-Ru'yâda başının saçı dağınık kadın görmek bâbı 6906
44-Bâb: İnsan ru'yâda kılıç sallayıp hareket ettirdiği zamân? 6906
45-Ru'yâsı hakkında yalan söyleyen kimse bâbı 6907
46-Bâb: "İnsan uykusunda hoşlanmayacağı birşey gördüğünde o ru'yâyı kimseye haber vermesin ve onu zikretmesin" 6909
47-Ta'bîr edici, ta'bîrde isâbet etmediği zamân ru'yâ tefsîrinin ilk ta'bîr ediciye âid olacağı görüşüne i'tikaat etmeyen kimse bâbı 6911
48-Ru'yâ ta'bîrini sabâh namâzının ardından yapmak bâbı 6913

93-KİTÂBU'L-FİTEN
(Fitneler Kitâbı)

1-Yüce Allah'ın: "Ve öyle bir fitneden sakının ki, hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz ve bilin ki Allah'ın azâbı şiddetlidir" (el-Enfâl: 25) kavlinin beyânı ile Peygamber(S)'in fitnelerden sakındırmasının beyânı hakkında gelen hadîsler bâbı 6921

2-Peygamber(S)'in: "Sizler benden sonra hoşlanmayacağınız birtakım çirkin işler göreceksiniz" kavli bâbı 6924

3-Peygamber(S)'in: "Ümmetimin helâki beyinsiz birtakım gençlerin ellerliyledir" kavli bâbı 6927

4-Peygamber(S)'in: "Vukû'u yaklaşan bir şerrden dolayı vay Arab'ın hâlinel" kavli bâbı 6929

5-Fitnelerin meydana gelmeleri 6930

6-Bâb: "Bundan sonra gelecek zamân, muhakkak evvelkinden daha şerrli olacaktır" 6933

7-Peygamber(S)'in "Kim bize silâh çekerse o bizden değildir" kavli bâbı 6935

8-Peygamber(S)'in: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz" kavli bâbı 6937

9-Bâb: "Fitne zamânında oturanın fitnesi, ayakta durandan hayırlı olur" 6941

10-Bâb: "İki müslümân kılıçları ile karşılaştıkları zamân..." 6942

11-Bâb: Bir devlet başkanı üzerinde toplanmış bir cemâat bulunmadığı zamân (bu fitne, dağınıklık ve ihtilâf hâlinde) müslümânın işi nasıl olacaktır? 6944

12-Fitneler ve zulümler ehlinin ferdlerini çoğaltan kimseler bâbı 6946

13-Bâb: Müslümân, değersiz ve hayırsız insanlar içinde kaldığı zamân (ne yapacaktır)? 6947

14-Fitne sırasında (fesâd yeri olan şehirlerden kaçarak) çöl Arabları'yla oturmak bâbı 6949

15-Fitnelerden Allah'a sığınmak bâbı 6951

16-Peygamber(S)'in: "Fitne doğu cihetindedir" kavli bâbı 6953

17-Denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitne bâbı 6956

18-Bâb 6961

19-Bâb 6962

20-Bâb: "Allah bir kavme azâb indirince..."? 6964

21-Peygamber(S)'in Alî'nin oğlu Hasen için: "Benim bu oğlum elbette bir seyyiddir. Umarım ki, Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki büyük fırkanın arasını ıslâh eder" kavli bâbı 6965

22-Bâb: Bir insan bir kavmin yanında birşey söyler de sonra onların yanından çıkar ve söylediğinin zıddını söylerse? 6967

23-Bâb: "Kabirlerde olanlar (diriler tarafından) gıbta edilmedikçe kıyâmet kopmaz" 6970

24-Zamânın (ilk hâlinden) değiştirilmesi, nihâyet putlara ibâdet etmeleri bâbı 6970

25-(Hicâz arâzîsinde) ateş çıkması bâbı 6972

26-Bâb 6973
27-Deccâl'in zikri bâbı 6975
28-Bâb: Medîne'ye Deccâl giremez 6980
29-Ye'cûc ve Me'cûc bâbı 6982

94-KİTÂBU'L-AHKÂM
(Hükümler Kitâbı)

1-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Allah'a itâat edin. Rasûle ve sizden olan emir sâhiblerine de itâat edin..." (en-Nisâ: 59) 6985
2-Bâb: Emîrler Kureyş'tendir 6987
3-Hikmetle hüküm verenin ecri bâbı 6989
4-İmâmın (devlet başkanının, onun ta'yîn ettiği emîrlerinin) Allah'a ma'siyet olmayan emirlerini dinlemek ve itâat etme(nin vucûbu) bâbı 6993
5-Bâb: "Emîrlik ve idârecilik istemeyen kimseye; Allah bu işte ona yardım eder" 6996
6-Bâb: "Emîrlik isteyen kimse, emîrlik işinde yalnız bırakılıp yardım olunmaz" 6996
7-Emîrlik isteği üzerine hırslı olmanın mekrûhluğu bâbı 6997
8-Bir topluluğu koruyup gözetlemek vazîfesi verilip de o topluluğa nasîhat etmeyen kimse bâbı 6998
9-Bâb: İnsanlar üzerine meşakkat girdiren kimseye Allah da meşakkat verir. 7000
10-Yolda iken hükmetmek ve fetvâ vermek bâbı 7001
11-Peygamber(S)'e âid (huzûruna insanların girmelerine mâni' olacak) kapıcılar olmadığının zikredilmesi bâbı 7002
12-Hâkim, öldürülmesi vâcib olan kimse üzerine üstünde bulunan imâmdan bunun için ayrıca izin almaksızın öldürmekle hüküm verir bâbı 7004
13-Bâb: Hâkim yâhud müftî öfkeli hâlde hüküm ve fetvâ verir mi? 7006
14-Hâkim için (haddler gibi Allah hakları dışındaki husûslarda) insanların işlerinde, zanlardan ve töhmetten korkmadığı zamân kendi bilgisi ile hükmetmek hakkı olduğu görüşünde olan kimse bâbı 7008
15-"Bu fulânın yazısıdır" diye mühürlenmiş yazı üzerine şâhidlik etme; bu nev'iden yazı üzerine şâhidliğin câiz olacak ve kendilerine şâhidliğin dar olacağı, yânî câiz olmayacak olanlar, hâkimin kendi âmillerine mektûb yazması ile kaadının diğer kaadıya mektûb yazmasının hükmü bâbı 7010
16-Bâb: İnsan ne zamân kaadı olmaya hakk kazanır? 7014
17-Hâkimlerin ve (müslümânların işlerini yüklenen) hükûmet âmir ve me'mûrlarının rızıkları bâbı 7016
18-Mescidde hüküm veren ve yine mescid içinde la'netleşme yaptıran kimse bâbı 7019
19-Mescid içinde hüküm veren ve nihâyet dînî cezâlardan bir cezâ vermeğe geldiğinde, cezâyı hakk eden kimsenin mescidden çıkarılmasını emreden kimse bâbı 7020
20-İmâmın da'vâ sırasında hasımlara öğüt vermesi bâbı 7021
21-Kaadılığı üzerine alması zamânında yâhud üzerine almadan önce iki hasımdan birisi için bu hâkimin huzûrunda olacak olan şâhidliğin hükmü nedir? bâbı 7023

22-Vâlî, bir yere iki kumandan gönderdiği zamân, onlara birbirlerine itâat etmelerini ve birbirlerine öfkelenip isyân etmemelerini emretmesi bâbı 7028
23-Hâkimin (düğün için olan) da'vete icâbet etmesi bâbı 7029
24-Devlet âmir ve me'mûrlarına verilen hediyeler(in hükmü) bâbı 7029
25-Kölelerin kazâ ve hâkimlik vazîfelerine ta'yîn olunmaları ve memleketler üzerine vâlî ve kumandan yapılmaları bâbı 7031
26-İnsanların siyâset işlerini üzerlerine alan ve onların bu işlerini koruyup tedbîr eden arîf yânî işbilir kişiler bâbı 7032
27-Bir kimsenin sultânın huzûrunda sultânı medhetmesi, oradan çıktığında da bunun zıddını söylemesinin çirkin olması bâbı 7033
28-(Allah haklarında değil de insan hakları husûsunda) hazır olmayan kimse üzerine hüküm verme bâbı 7034
29-Bâb: "Her kimin lehine mü'min kardeşinin hakkı hükmolunmuşsa sakın o kimse bu hakkı almasın. Çünkü hâkimin hükmü harâmı halâl kılmaz, halâlı da harâm kılmaz" 7036
30-Kuyu ve benzeri (havuz, ev ve su hakkı) hakkında hüküm verme bâbı 7037
31-Malın çoğu ve azı hakkında hüküm vermek bâbı 7038
32-İmâmın (devlet başkanının) insanların mallarını ve akarlarını (borçlarını tam ödetmek ve faydalandırmak için) satın alması bâbı 7040
33-Kumandanlar hakkında hiçbir söz bilmeyerek kötüleme yapanın kötülemesine aldırmayan kimse bâbı 7040
34-"el-Eleddu'l-hasım" -ki "Husûmeti devâmlı olan"- kimse bâbı 7041
35-Bâb: Hâkim zulüm ile hükmettiği yâhud ilim ehline zıdd bir hüküm verdiği zamân, onun bu hükmü reddedilir 7042
36-İmâm (yânî devlet başkanı) bir kavme gelir ve onların aralarını iyileştirip düzeltir bâbı 7043
37-Bâb: Hüküm yazıcısının emîn ve akıllı bir kimse olması müstehâb olur 7045
38-Hâkimin, kendi emrindeki âmir ve me'mûrlarına; kaadının da insanların mallarını ve haklarını yazıp korumakla vazîfeli "emînler" denilen me'mûrlarına yazı yazması bâbı 7047
39-Bâb: Hâkime, müslümânlara âid işlerde bakıp tahkîk etmesi için tek başına bir adamı göndermesi câiz olur mu? 7050
40-Hâkimlerin ifâdeleri tercüme ettirmeleri (yânî sözleri kendi dilinden başka bir dille tefsîr ettirmeleri) ve bir tek tercümân câiz olur mu? bâbı 7051
41-İmâmın (yânî devlet başkanının) vâlî, âmir, kumandan ve me'mûrlarını hesâba çekmesi bâbı 7053
42-İmâmın (yânî devlet başkanının) sırdaşları ve devlet işlerini danışıp istişâre ettiği kimseler bâbı 7055
43-İmâm (yânî devlet başkanı) insanlarla nasıl bey'at yapar (yâhud: İnsanlar imâmla nasıl bey'at ederler)? 7056
44-(Bir hâlette te'kîd için) iki kerre bey'at eden kimse bâbı 7062
45-Bedevî Arablar'ın (İslâm ve cihâd üzerine) bey'at etmeleri bâbı 7063
46-Küçük çocuğun bey'ati bâbı 7064

47-Bey'at ettikten sonra bey'atinden geri dönmek isteyen kimse bâbı 7065
48-Bir imâma (devlet başkanına Allah'a tâat maksadıyle değil de) sırf dünyâ menfâati için bey'at eden kimse bâbı 7065
49-Kadınların bey'ati bâbı 7066
50-Yaptığı bir bey'ati bozan kimse bâbı 7069
51-Vefât ardında halîfe ta'yîn etmek bâbı 7070
52-Bâb 7075
53-Birbirleriyle çekişen hasımların, töhmet ve ma'siyet ehli olanların, bu sıfatla tanınmalarından sonra evlerden çıkarılmaları bâbı 7076
54-Bâb: İmâm için mücrimleri ve ma'siyet işleyeleri konuşmaktan, kendilerini ziyâret etmekten ve benzeri şeylerden men' etmesi câiz olur mu? 7077

95-KİTÂBÛ'T-TEMENNÎ
(Temennî Kitâbı)

1-Temennî hakkında gelen şeyler ve şehîd olmayı temennî eden kimse bâbı . 7080
2-Hayır temennî etmek ve Peygamber(S)'in: "Benim Uhud Dağı kadar altınım olsa..." sözü bâbı 7082
3-Peygamber(S)'in: "Hacc aylarında umrenin cevâzını şimdi hatırladığım gibi ihrâma girerken de önden bilmiş olaydım, kurbanlık sevketmezdim" sözü bâbı 7082
4-Peygamber(S)'in: "Keşki şöyle şöyle olsaydı" demesi bâbı 7085
5-Kur'ân okumayı ve ilim öğrenmeyi temennî etmek bâbı 7086
6-Mekrûh olacak temennîler bâbı 7087
7-Kişinin "Eğer Allah olmayaydı, biz kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık" sözü bâbı 7089
8-Düşmanla karşılaşmak (harbetmek) temennîsinin kerâheti bâbı 7090
9-"Keşki şöyle olaydı" diye temennî etmenin câiz olması bâbı 7091

96-[KİTABÛ AHBÂRİ'L-ÂHÂDİ]
(Vâhidlerin - Tek Kişilerin- Haberleri Kitâbı)

1-Son derece doğru ve doğruluğu köklü bir meleke hâlinde bulunan âdil bir zâtın ezân, namâz, oruç ve bunlara benzer farzlar ve dînî hükümler hakkındaki haberinin mu'teber ve infâzı vâcib şer'î bir delîl olduğuna dâir gelen hadîsler bâbı 7097
2-Peygamber(S)'in Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ı düşmanın hâllerini öğrenip haber getirmesi için tek başına öncü ve câsûs olarak göndermesi bâbı 7108
3-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine size izin verilmedikçe girmeyin... Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin..." (el-Ahzâb: 53) 7109
4-Peygamber(S)'in birbiri ardından birçok vâlîler, kumandanlar ve yabancı devletlere elçiler gönderir olması bâbı 7111
5-Peygamber(S)'in Arab hey'etlerine arkalarında bulunan kavimlerine, kendisinden işittikleri ilmi teblîğ etmelerini vasiyet etmesi bâbı 7113

6-Tek kadının haberi (yânî bununla amel edilir mi yâhud edilmez mi?) bâbı . 7116
Rasûlullah'ın vâlîleri, kumandanları ve sefîrleri (Şârih Aynî'nin tertîbiyle) .. 7118

97-KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KİTÂBİ VE'S-SÜNNETİ (Allah'ın Kitâbı'na ve Peygamber'in Sünnetine Sımsıkı Yapışıp Tutunmak Kitâbı)

1-Peygamber(S)'in: "Ben câmiaı sözler ile gönderildim" kavli bâbı 7139
2-Rasûlullah(S)'ın (sözleri, fiilleri ve takrîrlerini şâmil olan) sünnetlerine uymak bâbı 7141
3-Çok suâl sormanın ve kendini ilgilendirmeyen husûslarda külfet ve zorluk aramanın mekrûh olması bâbı 7162
4-Peygamber(S)'in fiillerine uymak bâbı 7169
5-İşte şiddetten ve derinlemeye gitmekten; ilimde ihtilâf hâlinde nizâlaşmadan; dînde aşırılıktan ve bid'atlerden (yânî Kitâb ve Sünnet'te olmayan sonraki uydurmalardan) mekrûh olacak şeyler bâbı 7169
6-Bir bid'atçiyi barındıran kimsenin günâhı bâbı 7170

16. CİLD

7-(Kitâb, Sünnet ve İcmâ'dan bir asıla dayanmayan) re'yin kötülenmesi ile (bu asıllar üzerine olmayan) kıyâs külfeti ve meşakkatinin kötülenmesinin zikrolunması bâbı 7189
8-Peygamber (S) kendisine vahy indirilmeyen konularda suâl sorulduğunda "Bilmiyorum" der yâhud kendisine o konuda vahy indirilinceye kadar, o soruya cevâb vermezdi. Peygamber: "Hakîkat biz sana Kitâb'ı -Allah'ın sana gösterdiği vech ile- insanlar arasında hükmetmen için, hakk olarak indirdik..." (en-Nisâ: 105) kavlinden dolayı, re'y ile de kıyâs ile de söz söylemezdi bâbı 7192
9-Peygamber(S)'in ümmetinin erkekleri ve kadınlarını Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden re'y ve temsîl (yânî kıyâs) olmaksızın doğrudan doğruya öğretmesi bâbı 7193
10-Peygamber(S)'in: "Ümmetimden dâima hakk üzere mukaatele ederek gâlib ve zâhir olacak bir tâife hiç eksik olmayacaktır" sözü bâbı 7194
11-Yüce Allah'ın: "...Yâhud sizi birbirine muhâlefet eden birçok fırkalar yapmaya kaadirdir" (el-En'âm: 65) kavli bâbı 7196
12-Soranın maksadı anlaması için bilinen bir asılı, beyân edilen bir asıla benzeten kimseye Allah bu ikisinin hükmünü beyân etmiştir bâbı 7196
13-Kaadıların Yüce Allah'ın indirdikleri ile hüküm vermeleri için ictihâd edip çalışmaları yolunda gelen şeyler bâbı 7199
14-Peygamber(S)'in: "Muhakkak sizler kendinizden önce gelen milletlerin yoluna uyup gideceksiniz" kavli bâbı 7201
15-İnsanları dalâlete da'vet eden yâhud kötü bir çığır açan kimsenin günâhı bâbı 7202
16-Peygamber'in zikrettiği ve ilim ehlinin ittifâkına teşvîk eylediği şeyler, İki Harem ahâlîsinin; Mekke ve Medîne'deki sahâbîlerin üzerinde ittifâk ettikleri şey-

ler, Medîne'de Peygamber'in hazır bulunduğu yerler, Muhâcirler'in ve Ensâr'ın hazır bulundukları yerler, Peygamber'in namâz kıldırdığı yerler ile Peygamber'in minberi ve kabri bâbı 7204

17-Yüce Allah'ın: "İşten hiçbirşey sana âid değildir" (Âlu İmrân: 128) kavli bâbı 7216

18-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "...İnsanın cedeli ise herşeyden fazladır" (el-Kehf: 54); "Kitâb ehli olanlarla en güzel olandan başka bir sûrette mücâdele etmeyin" (el-Ankebût: 46) 7216

19-Yüce Allah'ın: "Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, (hakîkate) şâhidler olasınız, bu Rasûl de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..." (el-Bakara: 143) kavli ile Peygamber(S)'in ilim ehli topluluğu olan cemâatten ayrılmamayı emretmesi bâbı 7219

20-Bâb: Âmil (veyâ âlim) yâhud hâkim çalışıp ictihâd ettiği zamân (muhâlefet kasdetmeksizin) ilimsiz olarak Rasûlullah'ın şerîatine aykırı bir hatâ yaparsa, onun bu hükmü reddedilir (onunla amel edilmez) 7221

21-Hâkim hükmünde ictihâd ettiği zamân isâbet etse yâhud hatâ da yapsa ücret alacağı bâbı 7222

22-"Peygamber'in hükümleri insanlar için gizli değil, meydanda olurdu. Sahâbîler'in bâzısı ise Peygamber'in hazır bulunduğu yerlerde hazır bulunamaz ve İslâm işlerinin kararlaştığı yerlerden başka yerlerde bulunurlardı" diyen kimse üzerine hüccet bâbı 7223

23-Peygamber(S)'den, huzûrunda yapılan veyâ muttali' olduğu birşeyi inkâr etmemesini hüccet gören kimse bâbı. 7226

24-Delîllerle bilinecek hükümler ile delâletin ma'nâsının nasıl olduğu ve bunun (Peygamber tarafından) tefsîri bâbı 7227

25-Peygamber(S)'in "Kitâb ehline (şerîatle ilgili) herhangi birşey sormayınız" kavli bâbı 7233

26-Şer'î hükümlere- muhâlefet etmenin kerâheti (yânî çirkinliği) bâbı 7235

27-Peygamber(S)'in (mübâhlığı siyâk delâleti yâhud hâl karînesi yâhud delîl getirmekle) bilinen şeyleri harâm kılmaya karşı nehyi olduğu bâbı 7237

28-Yüce Allah'ın: "Onların işleri dâimâ aralarında müşâvere iledir" (eş-Şûrâ: 38); "İş husûsunda onlarla müşâvere et... Bir kerre de azmettin mi, Allah'a güvenip dayan..." (Âlu İmrân: 159) kavilleri bâbı 7240

98-KİTÂBU'T-TEVHÎD
(Tevhîd, yânî: Allah'ı Birleme Kitâbı)

1-Peygamber(S)'in ümmetini Azîz ve Celîl olan Allah'ı birlemeye çağırması hakkında gelen hadîsler bâbı 7246

2-Yüce Allah'ın: "De ki: Gerek Allah diye ad verin, gerek Rahmân diye ad verin, hangi adı verirseniz, nihâyet en güzel isimler O'nundur..." (el-İsrâ: 110) kavli bâbı 7250

3-Yüce Allah'ın şu: "Şübhesiz rızkı veren, o pek çetin kuvvet sâhibi Allah'ın kendisidir" (ez-Zâriyât: 58) kavli bâbı 7252

4-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "O, bütün gaybı bilendir. Öyle ki, gaybına kimseyi muttali' etmez O. Meğer ki, beğenip seçtiği bir peygamber ola..." (el-Cinn:

26-27); "O sâatin ilmi şübhesiz ki, Allah'ın nezdindedir..." (Lukmân: 34; ez-Zuhruf: 85); "Bununla berâber, Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidlik eder ki, O bunu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakîkî şâhid olmak bakımındansa Allah yeter" (en-Nisâ: 166); "...Onun ilmi olmaksızın hiçbir dişi olamaz, doğuramaz da" (Fâtır: 11; Fussilet: 47); "O sâatin ilmi ancak O'na döndürülür. O'nun ilmi olmaksızın meyvelerden hiçbiri tomurcuklarından çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz..." (Fussilet: 47) 7263

5- Yüce Allah'ın: "es-Selâmu'l-mu'minu..." (el-Haşr: 23) kavli bâbı 7266

6- Yüce Allah'ın: "Meliki'n-nâsi... = İnsanların Meliki..." (en-Nâs: 2) kavli bâbı 7266

7- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Ve huve'l-Azîzu'l-Hakîm = O mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Haşr: 24); "Subhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti ammâ yasıfûn = Galebe sâhibi Rabb'in onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir" (es-Sâffât: 180); "Ve lillâhi'l-izzetu ve li-rasûlihi... = Hâlbuki izzet (şeref, kuvvet, gâlibiyet) Allah'ındır, Rasûlü'nündür, mü'minlerindir..." (el-Munâfıkûn: 8) 7267

8- Yüce Allah'ın: "O, gökleri ve Yer'i hakk ile yaratandır..." (el-En'âm: 73; İbrâhîm: 19; en-Nahl: 3; el-Ankebût: 44; ez-Zumer: 5; el-Câsiye: 21; et-Teğâbun: 3) kavli bâbı 7269

9- Yüce Allah'ın: "Ve kâne'llâhu semîan basîran = Allah hakkıyle işitici, kemâliyle görücüdür" (en-Nisâ: 134, 147) kavli bâbı 7261

10- Yüce Allah'ın: "Kul: Huve'l-Kaadiru = De ki: O Kaadir'dir..." (el-En'âm: 65) kavli bâbı 7263

11- "Mukallibu'l-kulûb" sözü ve Yüce Allah'ın: "Biz onların gönüllerini ve gözlerini çevririz..." (el-En'âm: 110) kavli bâbı 7265

12- "Allah'ın yüzden bir eksik olarak doksandokuz ismi vardır" bâbı 7266

13- Yüce Allah'ın isimleriyle istemek ve bunlarla Allah'a sığınmak bâbı 7267

14- Zât, sıfatlar ve Allah'ın isimleri hakkında zikredilen şeyler bâbı 7272

15- Yüce Allah'ın şu: "Allah sizi kendinden sakındırıp korkutur" (Âlu İmrân: 27, 30) kavli bâbı 7273

16- Allah Tebâreke ve Taâlâ'nın: "Kullu şey'in hâliku illâ vechehu = O'nun zâtından başka herşey helâk olucudur" (el-Kasas: 88) kavli bâbı 7275

17- Yüce Allah'ın: "Sana karşı (ey Mûsâ) gözümün önünde yetiştirilmen için kendimden bir sevgi de bırakmıştım" (Tâhâ: 39) kavli bâbı 7276

18- Yüce Allah'ın: "Huve'llâhu Hâlıku'l-Bâriu'l-Musavviru" (el-Haşr: 24) kavli bâbı 7277

19- Yüce Allah'ın: "Buyurdu: Ey İblîs, iki elimle (yânî bizzât) yarattığıma secde etmenden seni hangi şey men' etti? Kibirlenmek mi istedin? Yoksa yücelerden mi oldun?" (Sâd: 75) kavli bâbı 7279

20- Peygamber(S)'in "Allah'tan daha kıskanç hiçbir şahıs yoktur" kavli bâbı 7285

21- Bâb: "De ki: Şâhid olmak bakımından hangi şey daha büyük? De ki: Benimle sizin aranızda Allah, hakkıyle şâhiddir..." (el-En'âm: 19) Bu âyette Allah kendisini "Şey" diye isimlendirmiştir 7286

22- "O'nun Arş'ı su üstünde idi" (Hûd: 7); "O, büyük Arş'ın sâhibidir" (et-Tevbe: 129; el-Mü'minûn: 86; en-Neml: 26) bâbı 7287

23- Yüce Allah'ın: "O, derecelerin sâhibi Allah'tandır. Melekler de, rûh da oraya mesâfesi ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar" (el-Meâric: 3-4) kavli bâbı 7296

24-Yüce Allah'ın: "Birtakım yüzler o gün terütâzedir; Rabb'lerini göreceklerdir" (el-Kıyâme: 22) kavli bâbı 7300

25-Yüce Allah'ın: "Şübhe yok ki, iyi hareket edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır" (el-A'râf: 56) kavli hakkında gelen hadîsler bâbı 7320

26-Yüce Allah'ın: "Şübhesiz ki, Allah gökleri ve Yer'i zevâl bulmalarından tutmaktadır..." (Fâtır: 41) kavli bâbı 7323

27-Göklerin, Yer'in ve bunlardan başka mahlûkların yaratılmaları hakkında gelen şeyler bâbı 7324

28-Bâb: "And olsun ki, gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş bir sözümüz vardır" (es-Sâffât: 171) 7325

29-Yüce Allah'ın: "Biz birşeyi(n olmasını) dileğimiz zamân sözümüz ancak 'Ol!' dememizden ibârettir; o da derhâl oluverir" (en-Nahl: 40) kavli bâbı 7329

30-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "De ki: Rabb'imin sözleri için denizler mürekkeb olsa ve bir o kadar daha yardımcı olarak ilâve etsek, Rabb'imin sözleri tükenmeden, o denizler tükenir" (el-Kehf: 109); "Eğer yeryüzündeki (herbir) ağaç kalemler; deniz de arkasından yedi deniz daha kendisine yardım ederek (mürekkeb) olsa, yine Allah'ın kelimeleri tükenmez" (Lukmân: 27); "Şübhesiz ki, Rabb'iniz, gökleri ve Yer'i altı günde yaratan, sonra (emri) Arş üzerinde hükümrân olan Allah'tır. Kendisini durmayıp kovalayan gündüze geceyi, O bürüyüp örter. Güneş'i, Ay'ı, yıldızları -hepsi de emrine râm olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şânı ne kadar yücedir!" (el-A'râf: 54) 7332

31-Bâb: Meşîe ve irâde hakkındadır 7334

32-"Allah size kolaylık diler, size güçlük dilemez" (el-Bakara: 185) bâbı 7335

33-Yüce Allah'ın: "O'nun nezdinde kendisine izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda etmez. Nihâyet kalblerinden korku giderildiği zamân 'Rabb'iniz ne buyurdu?' derler. 'Hakkı (söyledi)' derler. O çok yüce, çok büyüktür" (Sebe': 23) kavli bâbı 7348

34-Yüce Rabb'in Cibrîl ile kelâmı ve Allah'ın meleklere nidâsı bâbı 7352

35-Yüce Allah'ın: "Bununla berâber Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidlik eder ki, O bunu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakîkî şâhid olmak bakımındansa, Allah yeter" (en-Nisâ: 166) kavli bâbı 7354

36-Yüce Allah'ın: "Onlar Allah'ın kelâmını değiştirmelerini isterler..." (el-Feth: 15) kavli bâbı 7357

37-Azîz ve Celîl olan Rabb'in kıyâmet gününde peygamberlerle ve diğerleriyle kelâm etmesi bâbı 7368

38-Yüce Allah'ın: "Allah, Mûsâ'ya hitâb ile konuştu" (en-Nisâ: 164) kavli bâbı 7376

39-Azîz ve Celîl olan Rabb'in cennet ehli ile kelâmı bâbı 7384

40-Yüce Allah'ın kullarını zikri emir ile olur, kulların Allah'ı zikirleri ise duâ, tadarru', risâlet ve teblîğ ile olur bâbı 7387

41-Yüce Allah'ın: "...O hâlde kendiniz bilip dururken Allah'a eşler koşmayın" (el-Bakara: 22) kavli bâbı 7389

42-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Siz ne kulaklarınız, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize şâhidlik eder diye düşünüp sakınmadınız. Bil'akis Allah yapmakta olduklarınızın birçoğunu bilmez sandınız!" (Fussilet: 23) 7391

43-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı "Göklerde ve Yer'de kim varsa, hepsi O'ndan ister. O, her gün bir iştedir" (er-Rahmân: 29); "İnsanların hesâbları yaklaştı. Böyle iken onlar hâlâ gaflet içindedirler, (bunu tefekkürden) yüz çeviricidirler. Rabb'lerinden kendilerine yeni bir ihtâr gelmeyedursun, onlar bunu lâle alay ederek ve kalbleri oyuna dalarak dinlemişlerdir..." (el-Enbiyâ: 1-3); "... Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peydâ ediverir" (et-Talâk; 1); O'nun meydana çıkarıverdiği iş, mahlûkların meydana çıkardıkları işe benzemez. Çünkü Yüce Allah'ın: "O'nun benzeri gibi yoktur. O hakkıyle işiten, kemâliyle görendir" (eş-Şûrâ: 11) (kavli vardır) 7393

44-Yüce Allah'ın: "Onu acele etmen için dilini onunla depretme" (el-Kıyâme: 16) kavli ve Peygamber(S)'in üzerine vahy indirilirkenki fiili bâbı 7395

45-Yüce Allah'ın: "Sözünüzü gizli tutun, ister onu açığa vurun. Çünkü O, sînelerin özünü bile hakkıyle bilendir. Yaratıp duran Allah mı bilmeyecekmiş? O latîftir, herşeyden haberdârdır" (el-Mülk: 13-14) kavli bâbı 7397

46-Peygamber(S)'in: "Bir kimse ki, Allah ona Kur'ân ilmi vermiştir de, o gece sâatlerinde ve gündüz vakitlerinde onunla kaaim olur. Bir kimse de: Keşki şuna verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilmiş olsaydı, ben de onun yapmakta olduğu gibi yapaydım, der" kavli bâbı 7399

47-Yüce Allah'ın: "Ey Rasûl, Rabb'inden sana indirileni teblîğ et. Eğer yapmazsan Allah'ın elçiliğini teblîğ etmiş olmazsın..." (el-Mâide: 67) kavli bâbı 7401

48-Yüce Allah'ın: "... Eğer doğru söyleyiciler iseniz, Tevrât'ı getirin de onu okuyun" (Âlu İmrân: 93) kavli ile Peygamber(S)'in şu kavli bâbı: "Tevrât ehline Tevrât verildi de onunla amel ettiler. İncîl ehline de İncîl verildi, onlar da İncîl'le amel ettiler. Size de Kur'ân verildi, sizler de onunla amel edip çalıştınız" 7405

49-Bâb: Peygamber (S) namâza "Amel" ismini verdi ve: "(Namâzda) Fâtihatu'l-Kitâb'ı okumayanın namâzı yoktur" buyurmuştur 7408

50-Yüce Allah'ın: "Hakîkat insan hırsına düşkün yaratılmıştır. Kendisine şerr dokundu mu feryâdı basandır. Ona hayır dokununca da çok cimridir" (el-Meâric: 19-21) kavli bâbı 7409

51-Peygamber(S)'i ve onun (Cibrîl'in aracılığı olmaksızın) Rabb'in rivâyet etmesini zikretme bâbı 7414

52-Tevrât'ın ve diğer Allah kitâblarının Arabça'ya ve diğer dillere tefsîr edilmesinin câiz olması bâbı 7410

53-Peygamber(S)'in "Kur'ân'ı güzel okumakta mahâretli olan, el-kirâmu'l-berere (el-Abese: 15) ile berâberdir" ve "Kur'ân'ı seslerinizle zînetlendiriniz" kavilleri bâbı 7416

54-Yüce Allah'ın: "Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun" (el-Muzzemmil: 20) kavli bâbı 7420

55-Yüce Allah'ın: "And olsun ki, biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde düşünen var mı?" (el-Kamer; 17, 22, 32, 40) kavli bâbı 7422

56-Yüce Allah'ın: "Daha doğrusu o Kitâb, çok şerefli bir Kur'ân'dır ki, Mahfûz bir levhadadır" (el-Burûc: 21-22); "And olsun Tûr'a, neşredilmiş kâğıdlar içinde yazılı Kitâb'a..." (et-Tûr: 1-3) kavilleri bâbı 7424

57-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Hâlbuki sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır" (es-Sâffât: 96); "Şübhesiz ki, biz herşeyi bir takdîr ile yarattık" (el-Kamer: 49) 7427